[illegible]

ALEXANDRI DE ALEXANDRO DIES GENIALES.

Nequis opus excudat denuo infra Septē nium, Sub diris imprecationi bus, apostolica authorita te, interdictum est.

AD ILLVSTREM ANDREAM AQVAE VIAM. DVCEM ADRIAE, VIRVM ELOQVENTISS. ALEXANDRI DE ALEANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, IN GENIALIBVS DIEBVS PRAEFATIO.

g

ENIALES MEOS. Et a Seueris studiis lucubraciūcu-
las succisiuis tēporibus excogitatas, an dicarē tibi Dux inclyte, diu
ancipiti cogitatiōne & dubia mēte in utranq; partē distractus sum.
Cum enim aetate nostra te ingenio & facūdia prope singulari uidea
mus, quid dignū eruditiōe tua, aut satis exploratū probatūq;, Ho
mo ego tumultuarius in litibus & foro uersatus, apd' te afferre pos-
sem, hesitabā. Nunquid ex agro ieiuno & exili, poma Alcinoo ut aiūt, aut Florae serta
dare tentarē, ut quod phormioni Hānibal id tu mihi aliqñ obiectares. Rursus cōmen
tatiūculas meas qualescūq; forēt, cuius patrocinio tuto cōmicterē potius q̄ tuo, habebā
neminē. Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenii prestantē uim, & dicēdi facundiā no
scitabamus. Cuiusq; p̄ter familiae genus inclytū, preterq; auitam gloriam, fortunaeq; &
animi dotes, etiā acre iudiciū, examussim de studiis bonarū artiū & omni antiqtate, sae
pe numero factū audieramus. Accipias ergo opusculū & iocos meos, qbus qñ a foro &
negociis ociū & qes erat, qñq;, ab incursu calamitatū, & seuientis fortunae procellis res-
spirare potuimus, cū amicis interdū ludere solebamus. Quibusq; mores & exēpla ois
uetustatis, ueterūq; illa institutio auorū, tam circa honores & magistratus, Senatusq;
cōsulta, remq; bellicā & militarē, q̄ circa sacra, cerimonias, cultusq; deorū, quantūq; a
nostra religiōe, qua recte imbuti sumus, quaeq; nobis sanctissima & prouidētissima cō-
stituta est, illa discrepēt, liquido tibi innotescere possit (Opus sane operosum) Nō quo
iudiciū censurāq; tuā quae pēsiculata nimis & acris est, quā nos subire formidamus, ex
periar, Sed quo patrociniū mihi aduersus cauillātes, siqui fortasse sunt, paratū inueniā.
Siquidē haec aliquibus non probari, & fortasse non nimis docta aut exculta uisum iri
haud dubito. Id tñ qualecūq; sit, tu boni aequiq; cōsules. Nā & si tuo graui & firmo iu
dicio dignū opus non sit. Rudibus saltē ad capiendū maioris operis incremētū & quan
dā uetustatis imaginē, uitandūq; inquirendi laborē, cū oīa explutibus studiis collecta
cōplecti memoria nō sit, fortasse proderit, Legētes tātū quaeso meminerint. Homini in
foro uersato, & tumultuariis iudiciis fere pessūdato, q nec curis nec negocio uacat. Aio
etiā tā uariis actionibus occupato & impedito, quae maxie a quiete doctrinarū auocant,
ut quid dignū auribus, diligēterq; exploratū, aut satis grauiter pensitatū, in mediū af-
ferre possit, nō facile dari. Adde qd' antiquitatis ois ratio cognitioq;, & siqd' est uetusta
ris exēplar, apd' authores multiuagos Grecos & latinos, quos undiq; cōqsitos quo ad fa
cere potui, euoluimus, sparsim et intercise detrusa, nec i p̄ptu exposita sunt. Adde causa
rū et negociorū, priuatarū publicarūq; rerū sollicitā curā, quae sapiētis quoq; aīum i diuer
sum trahit. Sed q̄lecūq; hoc munusculū, futurū sit id a te peto, ut meū erga te sincerum

animum, fidemq; & sedulũ in omni fortuna obsequiũ, saltẽ testari uideatur, quod ita acceptum iri a te, etiam atq; etiam postulo. Vale.

Capita primi libri.

Capita secundi libri.

Capita Tertii libri

Capita libri quarti.

Capita libri Quinti.

Capita Sexti libri.

FINIS.

ALEXANDRI. DE. ALEXANDRO IVRIS. PERITI. NEAPOLITANI GENIALIVM. DIERVM. LIBER. PRIMVS

Locus ex Tranquillo, de testamento Cæsaris, in Natali Iouiani Pontani in uicem discussus. Caput. I.

ACCERSEBAT plerunq; nos in hortos amœnissimos ubi ædiculas habebat Iouianus Pontanus in nostra Parthenope, uir memoria quidem nostra omnibus bonis artibus: atq; omni doctrina præditus. Cui præter ingenii mansuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia uerborum & compositus ille sermo, ad omnem ingenuitatem plurimum accessionis faciebant. Illocq; conueniebamus complusculi: quibus bonarum artium studia, ædemq; disciplinæ, atq; non absimilis discendi facultas erat. Detinebat, demulcebatq; nos uir ille fandi dulcissimus egregia quadam & illustri oratione: sermoneq; per q̃ lepido & uenusto, totos plærunq; dies, tanta in eo cōmitas, tantusq; lepos erat. Forte autem, cum Natalis sui Diem Annuum, Decembrio mense ut solebat, cum amicis celebrare uult: euenit: ut & nos una cum reliquis mihi coniunctissimis: primis ab eo tenebris acciti, apud eum cōueniremus. Quo cū uenimus: benigne quidem & comiter accepti ad focum cōsedimus, festiuissimisq; colloquiis noctis particulam cum mira suauitate traduximus. Cum interim Iouianum Florenti quadam facundia, & sermone q̃ castissimo de litterarum disciplinis differentem animo serio & aure attenta exciperemus. Quo sermone desito: cum iā mēsas & cœnam instrui iuberet, cæterisq; nimis tempestiuum cœnandi tempus esse uideret. Quin ergo (inquit) optimi iuuenes, dum cœna apparatur, dumq; obsonia esui matura fiunt, aliquid per hoc ocium legamus. Iussitq; mox afferri sibi Suetonii Tranquilli Cæsarum uitas: Aderat inibi adolescēs tunc quispiam lætæ indolis: atq; a litterarum cultu non abhorrentis. Huic demandat ut Diui Iulii uitam, donec maturum cœnandi tempus foret: nec turbide, nec ambigue legat. Accipit ille cupidus & libēs, atq; diserte admodum legere incipit: cum nos interea ea lectione demulcti, legentis uerba & compositam illam dicendi breuitatem: summa cum attentione captaremus. Cūq; ad calcem lectionis uentum foret: ancipiti sententia: & operta uerborum significatione, de testamento Cæsaris, in hæc uerba ipsum locutum offendimus: Sed nouissimo testamēto tres instituit heredes sororum nepotes. C. Octauium ex dodrāte. L. Pinarium: & Q. Pedium ex quadrante, reliquos in ima

Vnciolam procul eius habet.sed gyllo deuncem. Totum.n.assem diuisit,cũ ex duodecim unciis alteri unicam.alteri undecim uncias patrimonii tribuit: Est qdem inqt Iouianus ita ut dicis,Satisq; de quadrãte & dodrante,deq; uncia & asse,ut a iuris studioso explicatum accepimus.Sed unum illud etiã me angit,in quo ancipitem cogitationem iam diu duxi, Sæpiusq; in hec q̃ rendo fui.Nam cum tres heredes institutos author hic dicat, plures postea nominauit.C.scilicet Octauium.Q.Pedium,&.L.Pinarium,Demum adii cit reliquos in imã cera,hoc est,ultima testamẽti parte scriptos fuisse:Et.n. si totus,as,inter eos quos modo nominasti absumptus est. Quid reliqui sit.quod istis debeatur,non equidem uideo:Totus enim,as,ut modo dixti, totam absumit hereditatem,& dodrans cum nouem signet uncias,quadrãs uero tres,duodecim uncias & totum efficiũt assem.Neq; est præterea qd' ex defuncti bonis amplius asse.heredi scripto debeatur. Ergo aut frustrabunt peculio Cæsaris isti reliqui in ima cera adiecti. aut alia quædam hereditas ob ueniend a est ut istis etiam satisfiat,quorũ alterum si asseueras,profecto per- peram & absurde dixeris. Neq; ego Tranquillum uel sincerissimum scripto rem tam inconsiderate loquutum arbitror,ut plusq̃ oporteat aliquid in scri bendo addiderit.Siquidem tam circũcisus in explicandis adnotãdisq; rebus fuit,ut arguta breuitate pleraq; potius supstrinxisse q̃ aliquid plus iusto ad- didisse uideatur.Tum ego,est inq̃ quod dubitetur. Neq; abnuerim quin lo- cus hic,perobscurus forsan uideatur plerisq;.Qui tñ probabili ratione reddi ta,clarus & expositus fiet.Tres.n.Cæsar testamento suo heredes fecit,ex to to uidelicet asse.Siquidem dodrans & quadrãs, duodecim uncias & totum efficiunt assem.Et qd' asse distributo reliquos in ima cera instituit,equidem denotat,nõ in noua quadam hereditate,hos admittẽdos fore. Sed postq̃ in uniuersum,bona sua inter heredes partitus fuit.In ima cera,illos qui in sin- gulas partes iure legati admittendi fuerant,nominasse,quæ quidem legata, quis toto asse distributo non extra hereditatem sunt, Sed a scriptis heredi- bus atq; ipso asse debentur.Et.n.scriptus heres qui assem assequitur,p quã titate bonorũ in quibus institutus est, legata quoq; distribuet. Vetus.n.est testantium mos.quod ipsum apud iureconsultos lege sancitur, ut primo te stamenti capite,heredis fiat institutio,siue unus siue plures sint,qui in uniuer sum bona ex defuncti uoluntate capiant, Sequenti capite & in ima cera.secũ di heredes,legata & reliqua testatoris uoluntas & dispositio ponantur:Siue aliquos onere grauat,aut siquibus dari,fieriq; oportere,testator pro sua uo- luntate arbitratus est:qui non heredes sed legatarii dicti.Siquidem nõ bona in uniuersum,sed legata & res singulares capiũt.Idq; ex integro asse atq; ex toto patrimonio deducitur.Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nã cum primo capite testamẽti Cæsar tres fecisset heredes ex asse.In ima cera &

dodrans et quadrans que efficiunt 1 as [?] duodecim uncias

Testamenti mos ueteris

Legatarij

ultimo capite reliqua posuisse, quæ ascriptis heredibus debentur. C. q. Octa uium in familiã nomenq; adoptasse. Secundos heredes & tutores nominasse: Populo hortos publice & uiritim trecenos sextertios legasse. Quibus uerbis ultro citroq; ad multam noctem habitis. Animaduersum est, obsonia iã prematura & precocta esse. Mox in aliud tempus dilatis sermonibus ad natalẽ Iouiani diẽ celebrãdũ, cuius cã ueneramus ab ipso admoniti diuertimus.

Qui Reges uel Principes apud uarias gentes cognomenta ex suo nomine posteris reliquerint. Caput. II.

Non apud Romanos solum, sed apud exteros quoq; obseruatum accepimus, ut ab eo qui de sua republica benemeritus fuit, posteri Duces cognomenta accipere operæpraeciũ ducerent. Nam de Romanis Principibus nemo ambigit, quin a Diuo Iulio & Octauio reliqui Imperatores Cæsares & Augusti dicti cognominatiq; sint. Credo equidem qd' desiderio illorũ post funera tenerentur, & tanq̃ in posteris eadem idoles futuræ uirtutis cerneret, ita eodem sibi nomine adoptato, ipsi quoq; ad præclara facinora obeunda inuitarẽtur. Mansitq; sequutis Imperatoribus cognomen Cæsaris & Augusti. Quod nõ ipsis modo, sed uxoribus, sororibus, & filiabus cõe fuit. Siqdem Liuia postq̃ nupsit Octauio Augustæ nomen tulit, & Agrippina postq̃ Claudio coniugata fuit, Senatus quoq; frequenti curia uxori sororiq; Traiani cognomẽ Augustarum dedit, & Vitellius Matri, quibus hoc etiam honoris tributum est. Vt illas quandoq; sacer ignis preiret, quem mox sequuti Cæsares pro maiestate Imperii more Persarum Regum & Indorum sibi uendicarunt, Tam & si Vitellius oblatum sibi Cæsaris cognomen recusarit. Augusti uero distulerit, Quod postea deploratis rebus cum hostilibus armis præmeretur dimissum reuocauit & Cæsarem se dici uoluit, Donec post seriem annorũ, haud longo interuallo Romani Principes Antonini cognomenta sumpsere. Nanq; a Pio Antonino, Antoninus Philosophus uir oi laude dignus. Deinde, Cõmodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alii ex Cæsaribus fama Illustres Antonini nomen sibi adoptarunt, Voluitq; Seuerus Impator ut Ro. Impatores sicut Cæsaris. Sic in posterorũ Antonini nomẽ ferrent. Hoc suæ posteritati lõge clarissimũ fore arbitratus. Mox succedenti æuo collapsa re militari. Athaulphus Gothorũ Rex, Roma debellata eo uesaniæ processit, ut queãdmodum Cæsares. sic in posterum Romanos Principes Athaulphos cognominari destinarit, a quo instituto sicut a pluribus aliis, postea desitum est: Nomen uero Imperatoris prætoribus olim, magnarũ laudum titulus fuit. Quippe hoc honore uelut insi

gni munere.milites sūmos duces honestabant. Isq; præcipuus honos habebatur semper:Postea nisi illos quorum ductu & auspicio conflatum fuisset bellum & sub quibus decem hominum millia uno prælio cecidissent,aut saltem duo millia quæ postea consuetudo increbuit,uel deniq; mille occubuissent,aut præcipua uictoria potiti essent,nullos Imperatoris nomine dignos putarūt.Propterea.M.Crasso qđ urbem Zenodotium trans Euphratem, imbelli certamine & incruento Marte uicit,& ob id Imperatoris sibi nomē arrogauit,magnæ inuidiæ fuit,qđ non multo negocio tantum nomen uēdicasset:Pompeius qđ in Africa Domicium supasset,quodq; ex uiginti millibus hostium uix tria millia effugissent,toto conspirante exercitu.Impatoris nomine fuit honestatus,qui licet se Imperatorem salutari permiserit,nunq̄ tamen Epistolis aut Chirographis hoc nomē usurpauit.Iulius Cæsar.C.Cæsaris pater qđ syllanis temporibus,multa Sannitum & Lucanorum millia ad Eserniā interfecisset,ab exercitu Imperator fuit appellatus. Mox Diuus Cæsar post pericula depulsa,prenomen Imperatoris sibi arrogauit. Deinde Augustus,Tyberium & Claudium Drusum priuignos hoc nomine nobilitauit:Bello quoq; Germanico fusis fugatisq; hostibus Tyberio Cæsari,& Tito expugnatis Hierosolymis,miles uictor Impatoris nomen dedit,& Tropheum posuit.Cicero quoq; qđ parthos ad Amanum profligasset,& Metellus qđ Sertorium uicisset Imperatoris nomina tulere.Fertur tamen Curio ad Vticam qđ eius opera conductis cōmeatibus,omnium rerum copia abundaret exercitus.Imperatoris sibi nomen asciuisse. Et Scipio bello ciuili inter Pompeium & Cæsarem,ut pecuniam a prouincialibus cogeret se Imperatorem dixisse.Demum Cæsares ne in crimen inuidiamq; inciderent.Imperatoris nomen tanq̄ titulum mitem & honestiorem,abrogato Regis uocabulo iteꝝ & sæpe desumpsere.Quare Augustus semel & uicies fuit Imperator dictus,& sequuti Principes hoc cognomento persæpe nobilitati sūt. Quod etiā apud Græcos fuit usurpatum.Quippe Phocion uigesimū Imperator dictus est,Aratus decimum & Septimum Imperatorem gessit,Pelopida ter & decies,Philipomenes octauum,quem apud Acheos intra annum bis gerere non licebat,Sicut apud Sparthanos bis eundem classis præfectum fieri lege uetabatur,Sola mulier Zenobia Palmirēsium Regina cū orientis regnum tueretur armata in uirili ueste exercitui præfuisse & Imperatoris nomē tulisse dicitur,cuius auspiciis pleraq; egregiæ gesta in hostes fuere:Sed non solum Romanos,uerum eos qui albe regnarūt,qui ante Romulum per annos trecētos fuere idem obseruasse,proditum est.Constat.n. a Syluio Ascanii filio qui secundus ab Ascanio suscepit albe regnū,reliquos Albanoꝝ Reges per ordinem successionis Syluios cognominatos fuisse.Siquidem Aeneas Albanoꝝ Rex & Latinus & Capys,& Capetus,& Ty

berinus ac reliqui Deinceps q̃diu regnum albæ stetit, Syluii cognométa ab illo meruere, Sicut Latinis Regibus a Murrano qui in latio regnauit, Murrani cognomen inditum ferunt, Quæ quidem res ancipitem mihi animũ sæpe agit, cogitatiocq; subit, cur non exemplo Albanoꝝ & Latinorum. Idem quod in Imperatoribus etiam in Regibus ueteres Romani factitarunt, ut a conditore urbis Romulo, reliqui post illum Reges, felix faustumq; nomẽ acciperent, Cum præsertim ipse urbis conditor, bonis artibus partum firmatumq; regnum, inter omnia inimica infestaq; longe illud maius auctiusq; reliquerit. Sed hanc quæstiunculam relinquamus quibus huiuscemodi indagare, ingenium habunde & negocium est: Parthos quoq; idem obseruasse ut Regum cognomenta ferrent, multi prodidere. Etenim Arsaces Scytha uir fortis & strenuus, cum premente inopia latrociniis obnoxiam iuuẽtam ageret, coacta exulum manu quos parthos nuncupant, deuicto seleuco & mandragora in Regem Parthorum assumptus. Illud ita instituit formauitq; ut diem uictoriæ tanq̃ natalem libertatis, multis post tempestatibus solemnẽ celebrarint, qui postq̃ fato functus est, tanto honori ipsius memoria fuit, ut celebre ad posteros Reges cognomen arsacis ex suo nomine reliquerit. Nã & Parapatius & Mithridates & Pharnaces, & qui post illum regnarũt Parthorum Reges: cognomen Arsacis, sibi posterisq; illustri titulo propagatũ adoptauerũt. quorum posteros parum legitime regnare dixerunt, nisi ex matris incesto: & filii concubitu æditi forent, Quin etiam apud Indos hũc aliquando morem inoleuisse accepimus. Nãq; Indorum Reges. Alios Palibrotos: Alios Sandracoctos: Nonnullos Taxiles sequente noie in queẽuñq; Imperium transiret: ob eximiam in bello uirtutem denominatos ferunt: Bithinos quoq; ob prioris Nicomedis claritatem qui militiæ & domi clarus fuit: Nicomedis cognomen Regibus indidisse putant: Sicut a Cecrope qui Athenis regnauit primus: Reges Atheniensium Cecropidas nuncupari. Hic enim oẽm multitudinem. In oppida duodecim digestam partitus fuit, quam Theseus obuiam eundo periculis ne hostium preda forent, uelut unius corporis alumnos in unam urbẽ postea sociauit & coegit, Et Paphlagonum Philomenes. Thessalorum Hellenes ab Hellena. Et Assyriorum Reges Tigranes dicti cognominatiq; sunt. Cum.n. Seleucidarum Imperium ab Alexandro ad septuaginta supra ducentos annos, prouectum fuerit, Tigranis cognomen a primo illo, qui Assyriis præfuit, summæ iustitiæ temperamento, posteri desumpsere. Ita ut per ea tempora quatuor supra decem Tigranes reges denominati ferant. Quin etiã a Neoptolemo Achillis filio qui Pyrrhus dictus est. Reges Molossorum Pyrrhide cum ea loca tenuisset, & põti Mithridates noĩa sumpsere. Is.n. cum quo populus Romanus multiplex bellũ gessit a primo Mithridate sextus adnumeratur quẽ Eupatorem uocitarũt,

Fuitq; literis proditum. Reges Persarum qui spadones in regnum asciti fue re Bagoios nuncupari. Et in Meroe qđ Candaces præcipua mulier regnũ tenuisset. Reginas in posteŗ Candaces cognominati, eaq; obseruatio con stans & perdiu mansit. Nec me preterit Aegyptios quoq; Reges eandem cõ suetudinem usurpasse, ut in pleraq; historia est. Siquidem cum antea Pha racnes dicerentur, Ptolemeus lagus gregarii militis filius qui ægyptum ar mis sibi uendicarat, post res cum Antigono compositas, cum quo multipli ci bello & imedica simultate conflictatus est. Aegypti regnũ q̃diu uixit, mo ribus & disciplinis mirifice instruxit ornauitq;. Is igit̃ iam grandis natu. mor bo absumptus est, magno de se, ut de tam benemerito Principe desiderio re licto, cuius memoriã Alexandrini, tanta charitate prosequuti fuere, ut Phila delpho qui post eũ regnauit, & reliquis ægypti regibus ab illius noie, Ptole mei cognomenta indiderint, Nam & Euergetes qui Philadelpho successit, & Philopater qui Triphon, & Epiphanes & Philometor, & Alter Euerge tes Phitõ appellatus, & latuius & Aulethes ægyptioŗ Reges ab illo Pto lemei dicti cognominatiq; sũt: Hic.n. Philadelphus Stratonis discipulus fuit oĩ doctrinæ genere clarus, qui cum uiribus attenuatis infirma ualitudine la boraret, miro discendi studio affectus, nobilem illã oĩum sermonibus cele bratã bibliothecã cõquisitis undiq; exemplaribus, oĩumq; linguaŗ uolumi nibus cõstruxit, pulcherrimũ sane Regiæ opulentiæ monimẽtum, quæ ad primũ Alexandrinũ durauit bellũ: Quẽ Philadelphũ Philomatorẽ & Phi lopatorẽ ob neces parentibus & germanis fratribus illatas, p antiphrasim & irrisionẽ uocitarũt. Sicut euergetem qđ Deoŗ simulacra a cambise disie cta restituerat, quasi bñficum, & Aulethẽ defamatissimũ, qđ sup cætera fla gitia & dedecora choraulã & tybias exerceret, Hunc.n. Aulethem ob simul tatẽ ægyptii regno exegere, q Romã exul eũ uenisset, a Senatu Populoq; Romano benigne exceptus. In ægypti regnũ ab Aul. Gabinio reductus & restitutus fuit. Post quẽ Alexãdrini Cleopatrã & Ptolemeũ pueŗ regno p̃ fecere, sed mota seditione a factione alterius ptis, Cleopatra in Syriã exulauit atq; ex illo ægypti regnũ penes pueŗ stetit. Hic est.n. Ptolemeus ille puerq Põpeium magnũ ex pharsalo fugiẽtem, ministro Achilla & Photino mise rãda nece affecit: Exindeq; Alexandrinoŗ res urgente fato in peius magis ac magis ruere uisæ sunt. Donec Augustus terra mariq; uictor Acciaco p̃lio su peratis Alexandrinis. Antonioq; & Cleopatra quã m̃rimonio sibi deuinxe rat uictis necatisq; ægyptum omnem stipendio sup imposito puinciam effe cit, quã primus Romanoŗ Cornelius gallus preses administrauit. Tũc pri mũ sub p̃sidibus haberi cœpta est, atq; ex illo finis regum ægyptiorum fuit.

Quæ potestas, quantũq; ius aduersus reliquos magistratus, Tribunis ple bis Romæ fuerit. Caput. III.

Tribunos plebis quos plebe a patribus dissidẽte, & ad sacrũ mõtẽ secedẽte, sacrosanctos sibi plebs creauit, nec iuridicũdo, nec querelis ciuiũ noscẽdis sicut alios magistratus, sed ut auxilii latio aduersus Coss. esset, & illos q insolenter in plebem insultarẽt, utq; præsides libertatis custodesq; forent, creatos accepimus. Ideo nec in sella curuli sedere, nec purpuratos incedere, nec Lictorem ut Coss. prætoresq;: sed uiatorẽ habere illos satis constat, cã aũt hæc est, Q d Tribunus plebis, populi Romani magistratus nõ est, ppea cũ Cõsulũ, ptoꝝ & ædiliũ, reliquorũq; magistratuũ, creato dictatore, iurisdictio cesset & cõniueat, solos Tribunos plebis in potestate esse, liquet. Ex reliqs ptera magistratibus, cũ multi uocatiõem & cognitiões hẽant, apud Tribunos tm̃ prehensionẽ esse absq; uocatione, memoriæ datũ est. Prehẽdere.n. Tribuno plebis licet, & in carcerẽ mittere, iure sacrosanctæ ptãtis, ẽt. Cos. ptores Cẽsoreq;. M. Drusi exẽplo. q Tribunus plebis Philippũ Cos. qa cõcionantem iterpellarat, ꝑcipitem egit in carcerẽ, ita ut nõ modica uis sanguinis e naribus efflueret. Etiã ab iniuria quæ cora fieret, ihibere multãq; indicere. Cos. Dictatoriq; & reliqs magistratibus Tribunus ꝑ Imperio poterat: Intercessiones quoq; aduersus reliquoꝝ potẽtiã magistratuũ, apud tribunos plebis tm̃modo fuit, Cõtra uero dictatoris impiũ, a quo no ẽ ꝑuocatio, Tribunis itercedẽdi facultas nõ est. Quãuis pleriq; cõtra dictatoris iussum, Tribuni intercessionẽ ualuisse cõtendãt. Q. Fabii exẽplo, q cum magr̃ eqtũ eẽt, & in eũ qd cõtra uetitũ pugnasset. L. Papirius dictator aiaduertere uellet. M. Fabius pr̃, q ter Cos. dictatorq; fuerat: Tribunos plebis & ppl̃m appellauit, q itercessiõe sua & si ꝑcariã pstitissent opẽ, reũ tñ supplicio exemere. Ego aũt cũ id aliter cõptũ nõ habeã. Tribuniciã ptãtẽ semp dictatoris impio cessisse ausim asseuerare: Ab uno quoq; tribunoꝝ ad reliquos tribunos ꝑuocare licere. Ipsosq; itercedere posse, nõ ẽ cõtrouersia: Neq;.n. leuis est, unius tribuni in phibẽdo ptãs. Siqdem uno aliqd fieri negãte, nihil cæteri ẽt si plures numero sint decernere ualẽt. Id tñ lege cautum erat, ne ultra mille passus ab urbe ad tribunos ꝑuocatio foret. Ideo siqd sublata itercessione tribunoꝝ p ppl̃m agi uellent, extra urbem ultra mille passus comitiis idictis & Senatu euocato decernebãt. Tunc.n. sine impio tribunus cẽsebatur. Capitis ẽt diẽ dicere dictatori uel consulibus, postq̃ abiere magistratu, & reliquis magistratibus dum in honore sunt, Tribunoꝝ ptãtis est: Illud certe satis cõstat, neq; tribunũ plebis diẽ integrũ ab urbe abesse licere, ne auxilii latio, cũ opus fuerit ciuibus desit, Sicut heduis in more fuit, ut qui sũmum gerit impium finibus excedere nõ posset. Neq; eũ qui parẽtem supstitẽ hẽat tribunũ plebis eẽ oportere. Propterea Seruilius qui tribunatum gesserat, falso tribunus esse creditus est. quod patrem quem obiisse mortem opinio inualuerat,

luerat: uiuere constabat. Quin & illud animaduertimus Tribunis quoties oportere uisum fuit, habendi & dissoluendi senatus, nonnunq̃ ne consularia comicia fiant, intercedendi, ius potestatemq; fuisse: Ipsis tñ cum frequens habetur senatus, intra limites curiæ adesse nõ licebat, sed positis ante curiæ fores subselliis quæ ad populum pertinerẽt. Senatus consulta excipere, quæ si probarent. T. Litera subscribere solebant, Si aũt minime rata esse uellent, poterat Senatusconsultum: per intercessiones tribunicias impediri. Tam & si æuo posteriore. Tribunum frequẽti curia, de his quæ ad populum ptinerẽt senatũ sæpe consuluisse ibiq; subsellia habuisse: iter exempla inueniamus. Donec Atinio plebiscito tribuni plebis Senatores effici meruere. Posse etiã plebem cõsulere, & rogationes ad populum ferre, ac sup his leges promulgare quæ plebiscita dicta sunt. Tribunitiæ potestatis eẽ nemo dubitauit. Quod qdem concilium in æde Vulcani frequentes habuere, ibiq; siqua turbulẽta confusio esset, in qua consulto opus foret: plebeios aduocare, & concionem frequentissimo concilio habere assuerãt: In quo templo canes pro æditis eẽ & sacrilegis tantum adlatrare: fama ferebat. Sicut apud Aetnam in Vulcani templo, canes lucũ & templum asseruare dicunt, Et in daunia: Achaiæ Mineruæ delubro, atq; in Creta Dyctææ matris æde canes enutriri traduntur: qui Græcis sublandiunt: barbaros uero insectantur. In sinu quoq; Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites: Barbaris uero infestæ sunt. Hoc ẽt notatũ est Tribuni plebis demum cui uis patere: foresq; illius per diem perq; noctem reclusas esse oportere: Cuius rei cãm querentibus nobis: Illud probabile uisum. qđ congressus faciles ad se pbere: & neminem aditu arcere debet. Nã soli Tribuno, noctu pariter & die cui uis opẽ imploranti præsto esse: & ius auxilii sui expedire: atq; a cuiusq; magr̃atus nimia potẽtia plebẽ tueri: fas est.

Quid uerbum sino cum negandi aduerbio apud Iureconsultos designauit & quam uim habeat in edictis. Caput. IIII.

Arguebat quispiam negligentiæ colonum suum: quem partiarium habebat: quod cum fundum subui banum in agro Neapolitano ut uetus illius regionis mos est colendum locauisset. In lege locationis ita scriptum fuit. ut colonus fundum bene coleret: bene irrigaret: bene stercoraret: ne ue quẽpiam in iussu domini in fundum ingredi sineret. Cum postea Dominus poma: & fructus arborum clam sublatos: & ex his nihil ad iustam magnitudinem crescere: quin furto subtractum foret: repperisset: coloni negligentiam: incuriamq; acerbe: atq; acriter, apud iudices criminatus est. Quantiq; sua interesset: tanti litem extimari poscebat. Cumq;

militum descriptione distinctior acies, & instructior fieret, Ordo aūt minor centuria maiorq; decuria ex sexagenis militibus constat cui præerat Vexillarius, plerunq; Centurio aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex uicenis militibus & turba scutatoꝝ fit, Persis ex uigintiquatuor. Militesq; Manipulares appellati, Huic ēt Cēturio præerat quē Manipularē uocitarūt, Manipulos uero qndecim suis interuallis distinctos in prima acie uelut fortissimū robur plerunq; Imperatores locarunt: Leuisq; Manipulus dictus quod hastis miles Gesisq;, non armis grauioribus muniretur: Turma quasi Terma, Terdenos equites, hoc est tres decurias & decuriones tres uetusto more recipit, q honore præstant & ordine: Ex tribus.n. Centuriis Rānensi, Titiensi, & Luceri, quas a prima origine ad belli pacisq; munia, Romulus īstituerat. terdenos equites singulis conficiendis turmis scribere solitus fuit, exq; ea Lectiōe Turmæ constitutæ. Sed Turma ex equitibus, Cēturia fit ex peditibus. Has quoq; tribus, ueteres nuncuparūt, & qui his præsunt tribuni uocati: Primipilus ex tribus Vexillis cōstat, qui Centurionem habet cui Primipili nomē: qui ordine primus erat, Siqdem Centurio primus, & Primipilus ac primi ordinis ductor idem fuit, Post quem Ductor popularium. In Romanis castris sæpe meruit & ordines duxit, Vexillum ex centū octuaginta tribus hominibus fit, Hoꝝ primum Triarios habet ueteranos & sūmæ uirtutis milites. Secundum Rorarios, fiduciæ paulo minoris. Tertium uero accēsos. q minimi roboris, uel in fronte locati primos congressus excipiebāt. uel in postremā aciem reiiciebantur: Cohors alia milliaria. ea mille & quingentos pedites, Equites uero cētum triginta duos habet, Cuius generis cohortes qđ ex lecto milite constabant ad subdita belli, quo lapsam aciem repararēt seruare soliti sunt. Aliæ quingentariæ. quas ex quingentis quinquaginta peditibus, equitibus uero sexaginta sex, plerūq; descripsere: Ex qbus nōnullæ cōsulares, aliæ ꝑtoriæ: aliæ urbanæ. multæ legionariæ. pleræq; auxiliares dictæ: Cuius generis cohortes, numero decem, iustam efficiūt legionē, Tam & si cohortes quadrigenarias apud Latinos, Sānites, & Hernicos, Et apud Camertes sexcētoꝝ militū qnq; descriptas legamus. Quas in Centurias, Cēturias uero in cōtubernia, nonnunq̄ duces diuisere, ut decem militibus uno tabernaculo degētibus ꝑesset unus q cōtubernii caput foret. Ipaq; cohabitatio contubernium dicta, Cyrus tū cōtubernia pro numero centurionū diuisisse fert. Singulisq; tabernaculis centū milites cohabitare iussisse, q uno cōuictu uiuerēt, & sub eodē cēturiōe militarēt, Lycurgus uero ad maxios conatus, Turmā quadratā ex qnquaginta eqtibus fecit, quā ulanū uocitauit. Qui ēt eqtes ac pedites in sex tribus diuisit, quaꝝ q̄libet tribunū militū & q̄tuor ꝑfectos māipulares habuit, qnquagenarios certo, Duces turmaꝝ sexdecī, Ex qbus tribubus aliqñ tres, nōnūq̄ sex turmæꝝ necessitate cōstituebant. Inter

exteras fuit Sparthe cohors pitaneta præcipui roboris quæ ultimo discrimini & ad extremos casus seruabatur. Et tam et si Centuriæ: Decuriæ: Turmæ: Cohortes: Equitatus, pro uoluntate precq; arbitrio sæpe auctæ & imminutæ: nonnunq̃ duplicatæ fuerint. Idem tñ nominis q̃uis mutato militum numero sortite fuere. Legio autem nõ uno semper eodemq; ex numero fit, Sed pro robore: precq; militari multitudine modo maior amplicrq; modo exilior esse consueuit. Sæpiusq; numero & genere uariauit: Romulo primũ regnante Legio expeditum tribus millibus, equitibus uero trecentis fieri cepta est: quam qđ ex lectis militibus confecerat, Legionem appellari maluit: Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum & crescente Imperio. Senũ milliũ peditum: equitum sexcenorũ Legiones fieri cæptum Plutarchus author est. Cuius testimonio amplissimo mouerer. nisi qđ a. C. Mario primum, Cum aduersus Cymbros molitur arma, Senum millium & ducenorum peditũ: equitum uero trecenorum descriptas fuisse. T. Liuius memorat: Scipio deinde, cui Aphricano fuit cognomen: cum in Aphricam traiiceret. Duas cãnẽsis exercitus Legiones ita suppleuit. Vt singulæ sena millia & ducenos pedites: trecenos haberent equites, Sæpiusq; in describendis Legionibus uariatum fuit: ut modo quaternorum millium peditum: equitum uero trecenorũ Legiones fierent, modo quina millia peditum equites treceni: in singulas essent Legiones: Quibus Romani Duces ob uarios euentus nomina ididere. Siquidem. C. Cæsar Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, Decimam maximo in honore habuit: reliquas uero a numero dixit. Nero ad Caspias portas ducturus senum millium militum Legionem fecit: quam phalangẽ magni Alexandri appellauit: Otho præcipuæ legioni auxiliatricis nomen dedit. Vitellius rapacis. Varro uni Vernaculæ. Pompeius Gemellæ qđ ex duabus unam effecerat: Hadrianus Mineruiam. Alii primigeniam. Nõnulli classicam. Pleriq; Italicã: Septimam: Galbianam: Geminam: Vindemissam. Alii Claudianam uocitarunt: Valerianus felicem: Samnites Lintheatam: Græcis uero Hipparchia ala fertur præcipua quæ ex quingentis duodecim cõstabat equitibus: & alia Agema: Macedonibus etherica. Apud Romanos Scribonniana & singularium. Anthiochus Gemeam mille equitum alam uocitauit. Inter quas ala campanorum ex quingentis fere equitibus multum anteisse fertur. Illud plane constat, ueteres Romanorũ perraro & nisi contra maximos conatus plus quatuor Legionum exercitus scripsisse. Atq; iniusta legione centurias sexaginta: manipulos triginta: cohortes decem ponere consueuisse. Quodq; iure militari præter descriptos singulis legionibus milites q̃ Romani uel Latini nominis erant. semper auxiliares ex sociis Ciuitatibus finitimis: aut externis, peregrinæ iuuentutis sub disciplina & cultu Romano, & auctum uoluntarius agmen iungi consueuete. In quo id seruatum est: ne

unq̃ amplior

unq̃ amplior numerus auxiliariorum, ex peregrinis copiis, q̃ ciuium foret. Tam & si a prima origine Romani semper suo milite nullo externo adiuti militarint. Quodq; singulis quatuor legionibus Tribuni militũ seni ac deni. Praefecti, Centuriones, Decuriones, & legati praeesse consueuere. Est quo q; illud animaduertere lege militari sancitũ, ut miles subsit Centurioni, Centurio Tribuno, Tribunus praefecto castrorum. Praefectus legato, Legatus Consulis pareat imperio. Cos. autem & magister equitum, sicut reliqui magistratus, Dictatoris iussui & potestati subest. Claudius uero Caesar militiam ita ordinauit, ut post cohortẽ, Alam, post Alam Tribunatum legionis, daret. Quam militarem institutionem a Lacedaemoniis fluxisse crediderim a quibus reliqua Graecia armorum duces, uelut rei militaris expertiss.mos petebat, quibus in more fuit, per gradus maiores duces minoribus praeesse, & ne turbatis imperiis cõfunderentur, munia distincta mandare multis. Nã cum Rex apud eos summum gerat imperium, post Regem fuere Duces, p ximo dignitate Tribuni. Post Tribunos, Centuriones. Deinceps Decani. Ita ut cum gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet. In exercitu uix quispiam mediocri prudentia uir sine honore aut Imperio foret.

Ex quibus causis Dictator apud Romanos olim, & quare fieri consueuit. Caput. VI.

Dictatorem a quo prouocare non licebat, quemq; summũ Romae Imperium tenuisse certum est, non modo laborãte republica & trepidis in rebus, cũ aut de cõi libertate agitur, metusq; de summa rerum esset, quod ultimũ erat consilium: Sed ex uariis euentis, diuersisq; rerũ causis creari solitum accepimus: Nam & claui figendi, & Senatus legendi, aut magistratus creandi causa, nonnunquam quaestionibus exercendis, plerunq; comitiis habendis, sicut res, tempusq; postulabant, etiam florente Republica, & procul a belli tumultu, creatum fuisse liquet. Constat.n.ciuitate morbo laborante, cum uis pestilentiae & insanabilis pernicies, tabesq; ciuitatis ita per omnium capita peruagata esset, ut nec ope diuina, non humanis consiliis leuari posset, quotidieq; uariis morbis corpora affecta caderent, ex Seniorum memoria repetitum, pestilentiam quondam fixo a dictatore clauo decessisse. Ideo. C. Genutio, & .L. Aemilio Mamerco Coss. & saepe a s, cũ graui morbo ciuitas affecta esset. Senatus. L. Manliũ Imperiosum Dictatorẽ claui figẽdi causa dici iussit, qui dictator dictus clauũ panxit. Isq; clauus dextro lateri aedis Iouis Opt. Max. in Capitolio fixus fuit.

Romanor superstit

C

Post quem cum Romæ de ueneficiis quærerent,& aliquot matronæ damnatæ forent,eaq; res prodigii haberetur loco. ut mentes alienatæ sui compotes fierent,simili memoria ex annalibus repetita. Claui figendi causa dictator creatus Gn. Quintilius fuit,qui fixo item clauo, cum eo piaculo ciuium mentes sui compotes fecisset,discordesq; animos conciliasset, dictatura se abdicauit.Eos autem clauos fuisse æneos,notasq; numeri annorum quibus tunc tempora designabant habuisse, idq; a Vulsiniis emanasse ferunt, quibus in usu erat,clauos indices numeri annorum habere fixos,in templo Nurciæ etruscæ deæ, Comiciorum uero causa,si quando neuter Cos. bello abesse poterat,uel morbo,aut alia necessitate comitiis præesse nequirent. Senatum absentes Consules dictatorem qui comitiis præesset dicere censuisse sæpe compertum est. Dicebat enim Cos. dictatorem comiciorum causa in castris uel ubi terrarum erat, cum ipse a bello auocari commodo reipublicæ non posset. Quæstionibus quoq; exercendis creari dictatorem, argumẽto est. Quod Sp. Melio Imperium populi Ro. affectante,cum nullius imperio magistratus,cogi posset,Senatus ut nefarios ipsius conatus reprimeret,utq; clandestinas insidias a capite & ceruicibus dimoueret, Dictatorem creari exacta ætate. Q. Cincinnatum uoluit, qui re explorata, sumpto de reo supplicio,dictatura se abdicauit.Et cum occultas Principum coniurationes,conciliaq; clandestina Capuæ fieri percrebuisset. Senatum quæstiones uero inquirendi causa decreuisse, Dictatoremq; quæstionibus exercendis dici censuisse,multi adnotarunt. Nec me præterit,legendi quoq; Senatus,cũ patres in demortuorum loco suffici, ordinemq; senatorum suppleri opus foret. Vt esset qui nouos legeret Senatores, quiq; Senatum sufficeret, plerunq; dictatorem fuisse. Quo tempore illud euenit,ut duo simul dictatores,quod nunquam antea factum crearentur. M. scilicet Iunius,qui castris dictator tunc præerat. Et. M. Fabius Butheo, qui ordinem Senatorum,eo quod multi bello ceciderant,sufficeret, legeretq;. Quanquam & feriarum causa cum tetra prodigia nunciarentur,proptereaq; feriæ indicendæ forent, ut esset,qui ferias indiceret, quiq; ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præesset,nonnunq̃ ut illorum contumaciam cohiberet, qui functis honoribus magistratu abire,uel Senatus dicto parere nollent, interdum qui flaminem proderet, Dictatorem fuisse legamus. Qui quidem magistratus non Romæ tantum,sed Albæ & Lauini,& in toto fere latio summus erat. Id quoq; non prætereũdum.q; siue belli gerendi, siue cuiusuis muneris exequendi causa dictator dictus foret,nisi uirum consularem,quiq; consulatum antea gessisset,& nocte silente,atq; in agro Romano. (Is autem Italia terminabatur) dici licuisse, nec ultra sex menses ante Syllam Dicturæ munus quempiam exercuisse, præter Furium Camillum cui iam exacto

semestri, cum consternata republica, laborarent ancipiti metu ne tumultus urbani fierent, ne ue ui be relicta Romani Veios migrarent, Senatus in an num dictaturam inuito prorogauit, atque hic Camillus fuit, qui uindex maiestatis Romanæ, dictatura quinquies, triumpho quater potitus est. Consulatum uero nunquam attigit, tam & si lege ueteri de dictatore creando primum lata id sancitum fuerit, ut nisi consulares uiri, quique consulatum antea gessissent, nulli dictatores haberentur, aut fierent.

Locus ex Terentii Phormione elucidatus, & uetus Senatusconsultum a Græcis ad Romanos deductum. Caput. VII.

LEgebamus aliquando dum pueri essemus Terentii Phormionem, ubi adolescens filius, uirginis amore perditus, mentitus se proximum genere, puellam absente patre uxorem duxerat lege coactus. Demum reuersus pater, seruum cuius suasu nuptias confecerat, quod indotatam duxisset atque ignobilem, iurgiis afficiebat, cum leui mercede inhonestas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuisset. Hoc erat, si dotem uirgini dedisset, ut dote contenta alium puella uirum quæreret, filium uero dimitteret, aut si pecunia deesset, mutuam sumeret, uel fœnore. Cui seruus in hæc uerba respondit. Hui dixti pulchre, siquidem quisquam crederet te uiuo. Quid sibi uellet, quod uiuo patre neminem filio crediturum pecuniam: seruus respondebat, non satis tunc acceperamus, Sed cum post aliquot dies, in eandem lectionem, ut fit, incideremus, animaduertimus uetus olim senatusconsultum fuisse, quod primum a Solone, ueteri lege sancitum, inde ad nostros deductum fuisse, arbitror, quo cautum fuit, Patre uiuente, filio qui sub patris iure est, credi pecuniam non licere, & qui credidisset, petitionem non habere. ne filiusfamilias ære nexus alieno, ut creditum redderet, uel necem patri machinaretur, aut aliunde eam inhonestius quæreret. Sed cum ipsius senatusconsulti uerba non haberemus, incidimus forte ad id temporis cum hæc dictaui, in pluscula legum commentaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quispiam Romam aduexerat, ea cum emendi studio inspiceremus, illud ipsum Senatusconsultum, quod diu impensa opera quæsieramus, casu inuenimus, Verba uero ex eo senatusconsulto hæc sunt, Placere necui qui filio familias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis, cuius in potestate fuisset, actio, petitioque daretur. Vt scirent, qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse filii familias bonum nomen, inde expectata patris sui morte, fieri, & infra. Cum enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnerarent. Cautum fuit, primo duodecim tabulis de modo

credendi, ne quis plus unciario fœnere fœneraret. Mox tribunicia rogatione ad semiuncias fœnus redactum, Deinde ad semissem, postea ad Trientem Demum. L. Genutius Tribunus plebis tulit ad populum, ne ullo modo fœnerari liceret. Post aliquod uero tempus Sulpicius Tr. plebis ut credendi modum pfiniret, legem tulit, ne quis ordinis senatorii, ultra duo millia drachmarum es alienum conflaret, qui postea decedens contra legem a se latam, trecentas miriadas æris alieni conflasse inuentus est. Diuus deinde Cæsar etiã certum modum credendi præfiniuit. Tyberius uero ut fœnus tolleretur omnino, disposito per mensas millies sextertio cauit ut singulis facultas creditum accipiendi fieret, in triennium sine usuris, si debitor in duplum populo cauisset. Postremo pluribus plebiscitis, non modo fœnus, sed uetita uersura fuit, Cautumq; perpetuo senatusconsulto, ne filiofamilias credere liceret. Causam ferũt fuisse, qđ Cœlius Plotius fœnerator. T. Veturium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non redditi stuprare uoluit & uerbere affecit. Sicut de Papirio traditur, qui Publium nexum ad libidinẽ perlicere coactus fuit, quæ causa traditur fuisse ut nexi soluerentur, ne ue in posterum quisq̃ necteretur. In qua quidem re, adnotare succurrit, apud iureconsultos, reliquatores dici, qui integrum æs alienum cum fœnore non exoluissent, sed partem æris alieni & fœnoris deberent, fuitq; Athenis magistratus cui Zeteta nomen, apud quem si quis integrum æs debitum non soluisset, conueniri lege poterat Indis uero & Germanis fœnus ignotum fuit, & pleræq; gẽtes odio illud inexpiabili prosequtæ, adeo ut cum furem dupli fœneratorẽ, quadrupli damnarent, feruntq; Aegyptios, & Athenienses, cum hæc contagio mali latius serperet, pluribus decretis cauisse, ne ob fœnus corpora ad iudicari uel addici possent, ne ue sup corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem seuire, quæ lex Sisachthea & chreocopia dictæ. Adeo ut Lycurgus e tota spartha fœnus & usuras exterminasse dicatur. Cumq; omnis Aegyptus esset obruta fœnore, fuit lege sancitum ut ita demum mutuam pecuniam accipere liceret, si cadauer patris fœneratori daretur pignori. pe nes quem esset potestas paterni sepulchri debitoris oppignorati. Inter cæteros fertur Agis Atheniensium dux adeo fœnus osum habuisse, ut omnium fœneratorum tabulas igne supposito in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen uidisse Agesilaus dixit. laudaturq; Antoninus Pius, & Alexander Seuerus, q Romæ fœnus trientarium constituerint. Cum nonnullos fœnoris causa agro paterno auitoq; exutos ecompensent, Semissem uero induxerint, & abrogarint. Lucullus quoq; adeo fœneratorum licentiam cohibuit, ut omnem Asiam fœnore demersam liberarit. Sicut Cato qui in fœnore coercendo asperior, & durior ex tota Sicilia fœneratores exegit. Illamq; ære alieno obrutam in pristinum decus restituit. Hoc qđem senatusconsultũ

iam longo abusu obliteratum. Diuus Claudius fœneratorum licentiã coercens ne filiisfamilias pecuniam fœnori darent, seuero edicto seruari mandauit. Diuus deinde Vespasianus cum censuram ageret, saluti parentum & liberorum consulens, illud denuo ex longo interuallo reuocauit. Non ergo inscite seruus ille respondebat, neminem fore, qui uiuo patre filio pecuniam crederet, cuius petitionem, actionemq; lege & senatusconsulto non haberet.

Spero te amaturum fore, uel amãdum fore, ueterum authoritatibus latine dici licere, contra opinionem quorundam grãmaticorum. Caput. VIII.

Commentatiunculas suas nõ inuenustas adolescens quispiã ingenio & lingua præstabili, dum posteritati & gloriæ seruit, apud nõnullos eiusdem disciplinæ uiros lectitabat, non eqdem ut uidebat, laudis indipiscẽdæ grã. sed ut graui illorum iudicio subnixus, liberius, cõsultiusq;, si qd' in eis delictũ. Si qd'ue mendum esset, castigaret, eorũq; explorata sentẽtia, nonnulla in uulgus emittebat, multa uel tollebat, e medio, uel corrigebat. Aderat tũ ibi familiaris meus quispiam, honesti ordinis, Latinæ eloquentiæ & ueterum literarum non ignarus, qui cætera quidem minime uisus aspernari uno uerbo se offensum dicebat, qd' In posterum nihil in eum scripturum fore: ille dixerat. Minus latine (inquit) dictum est, scripturum fore. Sed aptius conuenientiusq; dicendum fuit, scripturum esse. Siquidem uerbum fore, cum tempus quod futurum est designet, cum participio in rus, uel in dus, quod pariter futurum tempus designat, minime conuenire. perindeq; haberi ac si dicas, scripturum futurum eẽ, quæ oratio, ut probe nosti, nihil habet gratiæ uel dignitatis. Q uoq; minus dubites, inquit ille, hoc senserũt multi eruditi: quorum sententiam, iudiciumq; minime aspernaberis. Statimq; ad nos attulit obseruationes grãmatici hominis non incuriosi, in quibus ad hanc sententiam scriptum, definitumq; inuenimus. Fore cum uim participii habeat, cũ nomine, non cum participio iungi oportere, ne duo simul participia confundantur. Itaq; dicendum spero te amatorem fore, uel amaturum esse, non aũt amaturum fore, uel amandum fore, uenturum esse, non uenturum fore. Et ita dici, scribiq; oportere maxime contendebat. Q uod cum legissemus, tenuit nos admiratio istius doctoris, eqdem diserti & tñ incõsiderati, qui pcipiti ductus sñia, tam asseuerate contendere auderet, id qd' longe secus a doctissimis sæpe usurpatũ memineramus. Siquidem. T. Liuius facundissimus author, secũdi punici belli octauo, & actum se inquit p pp'lm aperte fore si senatus aduersaretur. Et alibi, libenter facturos fore ut ludi maximi fierent. Et rursus, eo quoq; mittendos fore legates, dixit. Et septimo de Macedonico

sub pellibus habendos milites fore. Q. Curtius, Senescẽdum fore tantum terrarum uel sine Imperio obeunti. Quibus astipulatur Plinius naturalis historiæ secundo, Quid fore putandum est inquiens. & pluribus exemplis quibus omnis historia referta est. Quæ trita & peruulgata in quæstione mini me dubia referre non necesse habeo. Prætereꝗ ueterum authoritates rationes adduci possent, quibus ita dici conuenire facile contenderim, ex arbitratu eruditissimi uiri. Cũ.n. sub stãtiuum olim uerbũ fuerit fuo, atꝗ eius isinitiuũ fore: fuisse: futuꝝ eẽ: &c. eiusdẽꝗ uerbi nõnulla tpa retinuerimus. adeo ut forem antiquum, & essem recentius dicamus. quis prohibet etiam fore atꝗ esse, simul custodiri, perindeꝗ amaturum fore dici, quod amaturum esse: Sed cũ nos authoritatibus ueterum inniti debeamus, quibus hæc comperta fuere, quæ pro ratione sunt, frustra in re confessa & explorata rationem & admini cula non necessaria inquirimus. Si qui tamen sunt ita latinæ linguæ curiosi, aut aio tam agresti & duro, quibus ueteꝝ authoritas non satis sit. poterunt ab his qui istiusmodi res conquisitius indagantur quibusꝗ ista coniectari curæ fuit, hæc atꝗ his similia perscrutari.

Pleraꝗ ueterum Romanorum cognomenta quibus de causis indita & denominata fuerint. Caput. IX.

VErum profecto est, id quod a multis traditur. Veteres illos non infimæ plebis hoĩes, quoꝝ bona fortiꝗ opera populus Romanus usus fuit, ex re rustica, in qua multũ diuꝗ uersati fuerant, clari noĩs cognomẽta sumpsisse, Ex qua re coniectari licet, fortes illos atꝗ acri ingenio uiros, quicquid a reipublicæ muneribus ocii & laxamenti habebant, id plerunꝗ in exercendis agris & colendis frugibus ponere cõsueuisse. Neꝗ semẽtes terræ iacere, neꝗ uites amputare, aut agros stercorare, uel irrigare fastidio unꝗ duxisse, quæ nunc ꝑbro ducimus, dedecoriꝗ & turpitudini damus. Eiusmodi fuisse Pisones quod in pinsendo frumento longo usu fuerant exerciti. Vel a piso legumine. Hi.n. calphurniorum prosapia a Numa originẽ duxisse feruntur: Cicerones & Lentuli alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximie cultas, generosum familiæ nomen inuenere, Fabios quoꝗ a satione fabaꝝ sunt qui autument denominatos, tam & si ab Hercule prognatos & ab fouea dictos nõnulli ferant, Sicut Antonioꝝ familia quæ Romæ imperitauit Antonem Herculis prognatum authorem stirpis nuncupat: Lactucini qđ lactucas colerent, & Hortẽsii quod hortoꝝ studio tenerent, Stoloni quoꝗ a pampinatione & cura arboꝝ, qđ curarent, ne frutices quos stolones uocãt ad caudices arboꝝ nascerentur, nobilia cognomenta inuenere: Ex qua fami

lia, licinius ille stolo, primus de plebe Cos. quia filium emancipando fraudē legi fecerat, qua uetabatur ultra quingenta agri iugera possidere, sua lege dānatus est. Pilumnos qđ pilum cōterendo frumento idoneum comēti sūt: dictos accepimus. Et Serranos qđ agros sererent. Vel qđ serenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ propriū erat, fœminas nullo tpe linea ueste uti: Sicut Cethegis distincto amictu & exerto brachio incedere. Et Flaminiis nisi sacrorum causa e sua domo ignem efferri: Suilli uero, Bubulci, Bupecii, Capratii: & Portii, Ouinii quoq;, Caprilii, Equicii, & Tauri, a pecudibus & armētis cognomēta familiæ tulere: Ex quibus claros illustresq; uiros militiæ domiq; multos fuisse, fama uulgauit: Rursus ex corpis uicio, aut mēbri iactura, magis q̄ honestamēto plures dicti cognominatiq; sunt, quos recensere & breui perstringere de quibus meminisse potuimus, non pigebit, Strabones Peti & Cecitex oculorum uicio cognomenta inuenere, Tam & si petos habere oculos laudi plerunq; datum sit, sunt.n.ad lasciuiam proniores. Sicut Licinii & Limi, alteri qđ paruis ocellis nascerentur, alteri qđ limis oculis intuerētur. Horatio illi qui tuscorum copias detinuit solus, qđ alterum in bello amisit oculum, Coelitis nomē fuit, Quāuis qđ esset unoculus Cyclopem, mox lapsa cōsuetudine pro Cyclope Coclitem appellatum, ferāt: A simis uero naribus uel repandis, Silos & Simos, a superciliis Silones, a labiorum magnitudine Chilones, & Labeones, a naso Nasones ab auribus mobilibus Flaccos, a capite Capitones, a frōte Frōtones, dictos accepimus. sicut a colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquilios & Rutilios, Dixere aūt Silos naribus sursū uersus repandis, Silones uero qui præminenti supercilio forent, Galbas quoq; a colore galbulæ auis credunt denominari. Est.n. passeris genus luteis pēnis. tam & si a Galbeo indumento aliqui dictos asseuerēt: Et Lappas ab inculto capite, & Suras a surarum neruositate, & Halas a fœdo oris halitu. Cossosq; quod rugosi corporis forent, sunt.n. uermes seu teredines. quos in uetustis lignis cum cariem cōtraxere genitos inspicimus. Sicut Aenobarbos ab æris simillimo capillo, multos dictos uolunt. C. Mutius uir clarus genere factisq; cum Porsenā gladio impeteret, qđ scribam p rege obtruncarat, a clade dextræ manus, quam sibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognementum Sceuæ multis Romæ factum est. Sceuum.n. græce leuū designauit. Plancos etiā & Plocos, qđ supra modū pedibus planis essent, Plautus uero & pansis a uola pedum pariter id nōis fuit, cuius familiæ numerat, Numatius Plancus uir prætorius & consularis, qui sub disciplina Ciceronis euasit orator sūmus, Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatini & Scauri, qđ uarias haberent suras, aut crura pedum intorta, uel qđ talis præminētioribus forēt. In scauris.n. adnumerātur præcipuæ nobilitatis uiri, quorum familiam in Scauro Mamerco, qui maiestatis reus causam dixit, extinctam fuisse uolunt. Ex

Metellis uni qđ Frontem uicta ligatus ambularet, Victato: Alteri qđ funebres ludos & uiscerationem sine mora exoluendos curauit Celeri nomen datum. Tertius, ꝙ a Furio tribuno patris reditum exorauit, Pius cognominatus est. Falconum gens, ꝙ pollices pedum introrsus curuatos, falconis instar haberent. Et Sedigiti quod senis plerunq; digitis. Et Tudicani, ꝙ malleo simili capite nascerentur cognomen gentiliciæ stirpis inuenere. Tudites. n. mallei a tundendo dicti sunt. Sic Matici & Bronci, Alteri qđ magnis malis & buccis tumidioribus essent, alteri qđ ore sine labiis nascerentur. Capellas quoq; a capilloꝝ insucie dictos uolũt. Et Fenestellas, a caluicie. Columellas, a proceritate, Aruinas, a pinguedine, Nasicas ab adunco naso. Et Mãmulas quasi papillosos ab ipsa re denoĩatos ferunt. Leceæ quoq; inexhausta libido, & obscenus amor gentilicium nomen dedit. Q uin etiam ex uariis fortunæ casibus multos clara noĩa sumpsisse inuenimus. Valerio tribuno militũ cum ad singulare certamen, a gallo prouocatus descendisset, qđ pugnãti in galea coruus insedisset, Coruini nomen factum. Et. T. Manlius qđ præuali dum hostem cominus trucidasset, induuiasq; hosti torquẽ detraxisset, Torquati nomen assumpsit, Druso quoq; a duce Drauso pugna singulari uicto clarum familiæ nomen datũ. Rursus Butheones dicti ꝙ authori familiæ cum classi prefectus a portu solueret, Butheo auis fœlici omine insedit, quo augurio insignem de hoste uictoriam tulit. Ea. n. Triorches, quod tris habeat testes nuncupatur, Et Lenatos qđ eo uestis genere utebant, quæ χλᾶιναι dictæ. Q uorum. M. Popilius Lenas princeps familiæ fuit, qui Cos, & flamen cum lenam indutus sacrum faceret, orto patrum & plebis tumultu, ut erat amictus in forum processit, magnificaq; oratiõe seditionem compressit, & rixam sedauit, Liuio Salinatori qđ in censura ex salaria annona nouũ uectigal statuisset, Sal cognomẽtum dedit. Ex Sabinis uero Claudios ab authore Appio Clauso gentis principe, qui cum multitudine clientum Romã cõmigrauit, deductos ferunt, ex qua familia multi insignes nobilitate & honoribus, contra furores tribunicios, pro patribus perpetui defensores extitere, Huius generis Appius Claudius cognomento fuit, qđ primus classem extra Italiam duxerat & nauali ꝑlio pugnare docuerat. Dixere aũt caudicem lignoꝝ aceruum cõpactum & conglutinatum, unde & codices. Ea autem Appioꝝ familia ab Appii corona quam. L. Appius in Achaia ludis nemeis meruit, originem duxisse fertur, cui postea Neronis dixere nomen, quod sabina lingua fortem designauit, & strenuum, ex qua nõnulli patricii, alii plebei, plebea Marcelloꝝ, patricia uero Pulchrorum fuit, Aurelios quoq; ex sabinis qđ publice his Romæ locus datus foret, ubi soli sacra facerẽt, a Sole nuncupatos ferũt, prcq; Auselis Aurelii dicti, Sicut Valesii, Fusii, & Papisii, quondã nũc Valerii, Furii, & Papirii. R. ꝑmũ lr̃a inuenta. Is. n. Claudius

Centinianus,

Centinianus, ſeu Centimanus fuit, qui librum in iure ciuili cōſcripſit, & primus. R. literam Latinis dedit, Papirius a pedum pernicitate, qua uictor omnium ſuæ ætatis æqualium fuit, curſoris nomen accepit. Alteri ob loquēdi, tacendiq; in ætate prætextata prudentiam, prætextati nomen datum, Præter hos Cati qui & Corculi, ꝙ uſu & ſapientia præſtarent. Nam catum Sabini acutum dixere. Et Curiones a curis, quibus macilentiores erāt, denominati ſunt. Ex qua gente tres pͨcipui oratores, lumen totius ſenatus atq; Imperii, fuere. Dentatos quoq; ꝙ ſolido oſſe uice dentium armarētur, dictos putāt. Quo modo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fert. Quanq̄ pleriq; aliter ſentiant. Authorem ſcilicet gentis cum primum in lucem æditus fuit dente nato prodiiſſe. Sicut de. M. Curio, &. M. Carbone traditur. Rurſus Clodii & Cluentii a Cloante, & Mēmii a Mneſteo, a Sergeſto aūt Sergii. Sicut a Naute Naucii, & Geganii a Gia, Troianis ducibus, q Aeneæ comites, poſt euerſum Ilium huc applicuere illis progenitoribus gloriantur, fuitq; propriū naucioꝝ familiæ ut ſacerdotes Palladis fierent, & ſacra tractarent. ꝙ princeps familiæ palladium Romam attuliſſe ferebatur. Sic Manilios a Manilia Thelegoni filia, quam Tuſculi genuit, Et Cæcilios a Cæculo Præneſte cōditore. Et Lamios a Lamo, q Formiis imperitauit, & Calphurnios a Calpho Numæ regis filio, oriundos ferunt, Quatuor. n. Numa filios genuit, qui oēs honeſtatum familiaꝝ nomina dedere, Calphum, ex quo Calphurnios, Pomponem, unde Pomponios, a Pino aūt Pinarios, & ex Mamerco Mamercos fluxiſſe putant. Calphurnioꝝ familiam illuſtraſſe dicitur. L. Calphurnius Piſo frugi, qui Tribunus plebis, repetūdarum legem tulit primus & ꝓmulgauit. Aemilia gens Mamercum pythagoreum authorem ſuæ ſtirpis nuncupat, cui propter eximiam humanitatem, quodq; aio, eſſet æquiſſimo, cognomen emilos inditū ferunt, Sicut a Lepore, Lepidi, & Cicurii mā ſueti appellati, Scipio Naſica, a maioribus naribus, & ob morum temperantiam Corculum. Contra uero, Trebonius quod eſſet ingenio impotēs & moribus difficillimis, Aſper dictus ē. Sic Cotæ ab ira & oris toruitate, qđ acres forent & uehementes. Et inſani qđ natura intrectabiles. Atq; Maſſæ quaſi fures. Et Lamiæ quaſi uoraces, cognomēta ſuenere. Fabius uero Maximus ex morum clemētia, & ꝙ nihil illo eſſet placidius Ouiculæ. Idem qđ Hānibalem mora fregit, Cunctatoris, & a uerruca in labiis Verricoſi nomen accepit. Eſt. n. uerruca præminens caro, ſeu tuberculum, Alter qm̄ ſordidæ intemperātiæ foret, & profuſa largitione patrimonium prodegerat, Gurgitis. Sicut Nepotes, qui attritis facultatibus, uino, alea, & ſcortis patrimonium exhauſere, appellati. Tertius ꝙ ſalutis ædem pinxit, Pictoris. Alius Ambuſtus, cuius filia Licinio ſtoloni nupſerat, ex qua familia, quod nulli contigit, uno uelut tenore tres principes ſenatus fuere, Fabius ſcilicet Ambuſtus: Rutilianus, &

Gurges, ꝑcellenti ingenio uiri. Is aũt Ambustus, ꝙ adolescẽs ictus fulmine
deflagrauit. idemq; Pullus, postea Rullus nominatur. Fuit quoq; Fabius
cognomento Venox. qui Censor cum Appio Claudio ob inquilinas aquæ
uenas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primum ob uirtutẽ
Maximi cognomen datum, qui magister equitum a Papirio dictatore, pene
securi percussus est. Duos. n. Maximos populus Ro. præcipue cognomina-
uit. Valerium qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianũ. Post quẽ
Pompeius astipulante Sylla, Magni nomen accepit. Nec me preterit. Ceso-
nes quod ceso matris utero in lucem prodiissent. Sicut Cæsares quod est Iu
liorum familiæ cognomentum: uel quod cum cæsarie nascerentur: seu quod
auus. C. Cæsaris elephantem occiderat: qui punica lingua Cæsar dicitur: no-
mina inuenisse: cuius familiæ proprium dicunt fuisse: ut sacra Apollinis curæ
habeant: cuiusq; ministri fiant. Iulos uero a prima barbæ lanugine pleriq; di-
ctos autumant: ἴουλον enim græci primam in mento dixere lanuginem: &
Agrippas ꝙ contra nascentium legem, pedibus prius ex utero emersis nati
essent: quasi ægre partos nuncupari: Quod omen infælicitatis fuit: Sicut ꝗ
ex utero haud magno negocio & proniori partu effusus foret: fœlix auguriũ
affert. Et Vopiscos: cum ex gemellis uno defuncto: alter superuiueret: Et pro
culos qui foris agẽte patre: ac Posthumos: qui post patris obitum nati ẽent:
& Cordum qui sero & postremus: atq; Opiter qui patre mortuo: auo uiuo
editi forent: dictos existimarũt: Cornelius qui Scipionum nomen propaga-
uit: qđ patrem lumine orbum: pro baculo regeret: uelut hastili nixum Scipio
fuit appellatus: Et Cincinnatus qđ esset capillo incompto: & Roscius qđ
exactæ uirtutis & consumatissimus foret: Cum. n. Roscius Gallus histrio
nulli secundus: supra oẽm memoriam absolutissimæ mimmum ageret sicut
Pollus apud Græcos. si quem uirtute præcipuum & artibus præcellentem
uidebant, Roscium hoc est: miræ & perfectæ probitatis nuncupabant: Sic
Piso qđ in oĩ re cõmodus foret: utilis & fructuosus: Frugi est: cognominatus
Scrofæ uero & Asinæ unde sint cognomenta uulgo proditum est. Siqdem
alter cum uades daret: asinam onustam auro in forum duxit. Alter supposita
uxore puerpera quam depeculatus fuerat, scrofam se non habere mentitus fu
it: Seu quod Varro tradit: qui primus gẽti nomen propagauit, cum questor
in macedonia relictus foret in castris: hostesq; impressionem facerent: palam
uociferatus est: celeriter se illos ut scrofa: porcos disiecturum: quod & fecit: un
de nomen assequi meruit. Proditumq; memoriæ est: Cornelium Ruffum
qđ ex præscripto librorũ Sybillinorũ ludos fecerat: Sybillam primo: mox
annis intercedentibus Syllam appellatum posteris nomen propagasse. Et
militem qđ fronde coronatus: militaria gessit facinora: Frondicii nomẽ dedis-
se. Sed iam longius euecti sumus, ꝗ statueramus. Itaq; ne longius legentes
fatigemus

fatigemus, ne ue pluribus moremur ſtudioſos. De his hactenus dixiſſe ſatis ſit. Hoc quoq; non fuerit ab re meminiſſe. Pleraq; cognomenta Romanis ex piſcibus fuiſſe indita. Nam Murenas, & Oratas, uel q piſcium eius generis uiuaria quã amplißima haberent magno fœnore, uel q eo edulio præcipuo ueſcerentur, pleriq; dictos uolunt. Tam & ſic Murenam a neruolo corpore, ſicut Neruam a fortitudine multi denominari dicant. Fœminaſq; Romanas duo tantum noīa ferre, mares uero tria, ſæpius quatuor. prænomen, cognomen, agnomen, & nomen. Idq; nobilitatẽ generis monſtrare. Quodq; rarenter, mulieres prænominibus utebant, mares uero frequentiſſime. Naq; cognomen, & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis cum frequenti lectione id obſeruaremus, ita eſſe, propemodum uiſum fuit.

Quare partus ancillæ, cuius uſufructus legatus fuit, in fructu non ſit, cum reliquorum animalium, contra fuerit. Caput. X.

INter cõtentiones forenſes quondam ſumma diſſentio fuit. An partus ancillæ, in qua uſusfructus legatus ẽ, in fructu ſit habendus, ita ut in eo ſicut in ancilla uſusfructus maneat. Vetus queſtio fuit, inter conſultiſſimos uiros. P. Scæuolam, & .M. Manilium, a quibus Brutus, ſũmæ authoritatis uir, qui inter iuris peritos, multum, lõgeq; præſtitit, & .M. Cicero iure meritoq; diſſentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, ſi recenſere ea quis uellet, aſcripſi. An partus ancillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur, inter principes ciuitatis. P. Scæuolam, & .M. Maniliũ: ab hiſq;. M. Brutus diſſentiet, q & acutum genus eſt, & ad uſus ciuium non inutile. Noſq; ea eorumq; ſcripta, reliquaq; eiuſdem generis & legimus libẽter, & legemus, hæc quæ uitam continent omnem negligentur. Hactenus Cicero, Manilius, & Secuola, in fructu ancillæ partum eſſe dixere, ea de cauſa, qđ ſicut in cæteris animantibus quæ in manu, mancipioq; ſunt, illorum fœtus in fructu eſt. Siquidem pecudum legato uſufructu ſoboles ex pecudibus poſtea natis ſuffecta, perinde accedit legato, & in fructu habet, ac ſi una cum pecore legata fuiſſet. Ita ancillæ legato uſufructu, pari exemplo partuȝ ancillæ in fructu eſſe uoluere, pluresq; iureconſulti in hanc ſententiam conceſſere, a quibus tamen Brutus grauis author in primis, certioribus argumẽtis diſſentire haud imerito uiſus fuit. cuius ſententia poſtea obtinuit. Non. n. ſicut in ſobole pecudis pecus enatum, nexu obligatur & in fructu eſt, ita ancillæ partum in fructu eſſe, aut in ius, dictionemq; uenire, cenſuit. Quippe pecore legato, ipſum pecus & ſobolem tanq̃ pari nexu obligatam accedere, & in fructu eſſe conſentiunt oẽs. Sed in fructu hominis, homo inquit eẽ nõ

potest, Permagniq; interesse an pecus ex pecore, uel homo ex serua nascant. Cum.n.ex serua natus sui potens nō sit, nec alieni iuris aut dictionis fiat. Sed in seruitio & famulatu domino ita addictus, ut sine domini iussu permissu ue in ius alterius uenire, aut mancipio, nexu ue obligari non possit. Ideo ancillæ partus, in ius ministeriumq; usufructuarii non uenit: Sed uelut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato secus dici conuenit. Siquidem pecus enatum, cum in manu & fructu sit, una cum pecore legato tanq̃ adiectū perinde manet, ac si una legatum eēt: Aptissime cōmodissimeq; Brutus magno ut fuit ingenio ab hoīe pecus seiunxit. Sed sicut hoc peracri iudicio, non inepte ab altero discreuit, & diuersum arbitratus fuit. Ita cām ego tam uariæ decisionis, a ueteribus iureconsultis libenter quæsierim, Cur, Areæ usufructu legato, si in ea, Insula erecta foret, ea postea demolita, in eadē met Area mihi usumfructum manere Paulus & Vlpianus censuerunt, non aūt econtra, nāq; ædium usufructu legato, illis demolitis, licet alteræ suffectæ sint, in eas tū mihi nullum manere usumfructum constans omnium opinio fuit. Et tā & si rationis huius diiudicandæ non prompta animaduersio foret, cōstitit tū grande discrimen subesse. Quod demolitis ædibus solum & area quæ prius fuit, manet, in qua mihi ususfructus incolumis & certus est. Aedibus uero demolitis, q̃uis alteris inibi suffectis, non easdem censeri conuenit. Ideo cū aliæ non ædem dicantur, usumfructum propterea non deberi, iure meritoq; putarunt.

Miracula de somniis apud nonnullos cognita & comperta. Et quæ ipse expertus fuit. Caput. XI.

IVnianus Maius conterraneus meus uir bene litteratus, in exquirendis, adnotandisq; uerboꝝ & sententiaꝝ uiribus multi studii fuit. & præterq̃ q̄ in erudiendis iuuenculorum animis, imbuendisq; doctrina pueris castigatissimæ disciplinæ. Somnioꝝ quoq; oīs generis ita uerus cōiector fuit, ut ipsius responsa diuina fere monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc essem, & ad capiēdum ingenii cultū frequēs apud eum uentitarem, quotidie somniantium turbam, hominesq; celebri fama & multi nōis, de somniis cōsultum uenisse. Declarabat definiebatq; ille, nō breuitér q̄ subobscure, ut pleriq;. Sed exposite atq; aperte enigmata somniorum, siue boni, siue mali prenuncia, ita apte, ut iudicium factum a uerídico diceres. Multi quoq; illius monitu, uitæ interitum nonnunq̃ animi egritudines uitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano assequebantur, animaduerti quosdam haud quaq̃ summæ nobilitatis, sed hoīes tenuissimos & sortis infimæ, absq; ullo interprete

ullo interprete assequtos, & somnio tantum præmonitos iminentem eladē, aut futurum exitium, & pleraq; incōmoda uitasse. Verissimaq; qualia futura uiderant somnia extitisse, qđ genus græci ὅραμα. hoc est uisionem dicūt. Nuper in Vesuuino meo familiaris meus quispiam fuit, homo alioqui exiguæ sortis, obscurus & egens, sed tamen spectatæ fidei, & exempli recti, q ouium greges custodire solitus, cum esset grauior annis: & ualetudine nō bona, eam curam unico, quem habebat filio, delegarat. Accidit, dum procul a stabulo ipse, & filius sub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam a lupo circūuentam sibi in somniis obuersari, illiusq; dentibus opprimi, & lacerari uisam, quo somnio expergefactus senior, filium qui una decubabat, excitauit, utq; ad gregem propere accederet: acclamauit: nanq; ouem: cuius etiā nomen referebat: a lupo circūuentam dilaniari dixit. Qui cū illuc excitatus pergeret, eandem: quam pater prædixerat: ouem a lupo lacerari, atq; opprimi inuenit, uerissimumq;, & quale pater prædixerat, insomnium expertus fuit. Matrona īsignis multi & celebrati nois dū Neapoli degerē referre mihi solita est: q̄cunq; in somnis imaginē uidisset, eandē sibi postera luce rep̄sentari: Eaq; magnæ admiratiōi apud reliquas matronas fuit, q̄ sæpius quæ sibi dieuētura erant, somnio monita futura prædiceret. Sed præ oībus quæ notauerim, res est memoria & admiratione digna quā ego nuper expertus sum, & re p̄baui. Iacebat in lectulo Marius alumnus, & cliēs meus, cuius ego ingeniū & aī indolem sæpe demiratus sum. Is cum p quietem matrem defunctā efferri, & funus apparati uidisset, grauissimos gemitus, & lugubres quærelas: q̄uis somnio cōfusus edebat, quem cū excitari iussissem: & cām tam luctuosi gemitus requisissem, rettulit matrem uita functam sibi p quietem uisam efferri & funerari. Obseruaui ego diem, & tp̄s quo species hæc obuersata fuerat, notaui. Haud multo post, nūcius defunctæ matris ad me uenit, a quo cū diem requisissem, conuenit ipso die quo mater per quietem efferri uisa fuit, illam e uita excessisse. Quibus exemplis admonemur: ut esse præscita quiescētis animi, & diuinationes: humanæq; mentis præsagium, quasi uaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per somnia, credamus.

Quæ forma Castrorum: qualisq; disciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis castris esse consueuere. Caput. XII.

QVibus castrametandi scīa, & idonea castris loca eligēdi nota & p̄specta cognitio fuit, cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ p̄cipua fuisse tradit', quiq; militaris disciplinæ p̄cepta diligenter exequti sūt: hoc ānotasse lr̄is accepimus: ut p loci q̄litate: ubi castra metāda forēt: pq; angustia, & laxitudine: aut militari multitudine, ita se Duces castris capiēdis īsinuent. Sed neq;

eadem figura & habitu. Neqꝫ eisdem in locis semper castra metari oporteret: recte arbitrati sunt. Siquidem modo quadrata, modo trigona, plerunqꝫ rotunda, ex disciplina Lycurgi qui ita castrametari docuit, nonnunq̃ lunata, & hemicycla castra habere. Interdum planis, & patentibus campis, nunc arduis, & accliuis in locis, plerunqꝫ demissa ualle: nunc in colle edito, & summo iugo castra communire. Nonnunq̃ terræ situ difficili, & impedito saxis præruptissimis loco munito, ut si qua maior uis ingruat milites in tuto sint: & sicut loci natura, tempusqꝫ patitur, castra & munitiões extendere, ut oportuna aquatio, ne siti, & lassitudine conficiãtur, ut lignorum, ut pabuli copia sit, ne commeatu, ne ue re frumentaria prohibeantur, haud paruum munimentum esse putauere. Præcipue cauendum, ne collis, aut iugum immineat, unde prospectus castrorum, & subita incursio fiat, ne ue sylua densa, aut latens fossa, uel sinus occulti iaceant, unde latebræ hostium, & insidiæ parari, aut tacito speculatu pericula oriri possint. Portæ quoqꝫ castrorum, ut pro amplitudine, pauciores potius, q̃plures construantur, esse cum facilius: tum etiam utilius. Idqꝫ percommodum fuisse & salutare. Tam & si in Romanis castris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis annotarint. Quod ideo seruatum est, ne quid eruptionem subitam in hostes demoretur, utqꝫ omnibus portis effusus equitatus uno impetu in hostes diuersi irrumpant. Sed tamen ubi amplissima erunt castra, & q̃uis late fusa, ibi quattuor ad summum portas constitui conuenire. Minora uero, & angusta duabus contenta esse debere, omnes ferme consentiunt. Quarum sicut nomina distincta, ita dissimilia fuere munia. Prima enim pretoria quæ & quæstoria dicta est. Siquidem in Romanis castris, & prætorium Ducis, & quæstorium fuit, prout prætor, aut quæstor castris, & legionibus præerat, quæ uel orientem solem spectare, uel e conspectu hostium dirigi consueuit. Quod eo fit, ut si quando ad arma conclamatum foret, sine tumultu extra castra cõtrahi multitudo, & explicari ordines, signaqꝫ educi possint. Etenim ubi acie decernendum erat illinc cohortes educi, & copiæ admoueri solebant. Vbi etiam militum statio composita, instructaqꝫ ad subitos conatus esse debebat, cui etiam Principali nomen datum. Altera a tergo castrorum Decumana, eo quod ampla & patens, ex qua desertores, & facinorosi in quos iure militari animaduertendum erat, educuntur, & pœnis coercent. Tertia Principalis ex qua principes, & sũmi duces uelut ex postico si q̃n usui foret, opem suis laborantibus ferre, ordines tendere, & milites educere consuerant. Via quoqꝫ quæ ad portam ferebat Principalis dicta est. Quarta post p̃torium: Quintana dicit. Quippe per eam cõmeatus in castra cõuehi, & rerũ utensilũ copia uenalis exponi. Inde ẽt merces ad usum militaris multitudinis, quæqꝫ bello usui forent ĩportari: & exportari solitæ. Hoc quoqꝫ ĩter exẽpla

relatum est. Quod & Fabius Maximus,& pleriq; imperatores praecipie- bant, exercitum itineribus, & locorum mutatione crebro fatigari potiusq̃ uno in loco i castris sedere, esse cum tutius,tum ad disciplinam militarem nobilius.Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitasse. Quã uis nonnulli castrorum crebram mutationem praeferre turpem fugam,& exercitus alienationem duxere,fuitq; praecepto militari obseruatum:ut uigi- liarum uices tubae in castris per interualla significent.Et si quando hostes in conspectu sint,pro portis castrorum singulae stationes, & expeditae cohor- tes dispositis excubiis:instratis equis,frenatisq; pro uallo excubent, ut om- nia militari custodia,uigiliisq; tuta,firmaq; sint,ne paratis insidiis, & omni aditu p̃septo:nudata custod is:stationibusq; castra hostes adoriantur: & nec opinantes inuadant,caedibusq; & rapinis pateant.Paulus uero Aemilius ut attentius custodiae contra somnum repugnarent, nocturnas uigilias sine ar mis fieri,& inermes milites uigilare iussit. Quod multi postea duces exe- qui magno studio curauerunt. Tam & si ueteri exemplo:stationes:uigiliaeq; diurna,nocturnaq; munia ab armatis in castris fierent.ita ut ferant militem quia uallum non accinctus gladio,& alium quia pugione rãtum accinctus foderet,capite luisse.Arma enim ueteres membra militum duxere.Fertuiq; Epaminundas cum custodias,stationesq; circuiret,ut disciplinam exemplis stabiliret,sopitum militem gladio transfixisse: asserens quod qualem inue- nerat talem reliquerat.Augustus quoq; manipulares milites statione deser- ta,& Centuriones morte mulctauit.C.uero Caesar ut ad subitos conatus di sposita praesidia haberet:duas saepe legiones pro castris excubare iussit. Vtq; in disponendis castris tendentium ordines & descripta,suis quaeq; partibus loca ac iusta itinerum interualla distincta sint. Vtq; Tribuni militum in prin cipiis iura dent,indeq; milites signum petant,ac in stationes,& uigilias eãt. Etiam ut in praetorio imperatoris tabernaculum quod augustale dicitur tẽ dant.Ibiq; pro tribunali sedere,classicumq; apud eos cani, quotiesq; dimi- candum foret pugnae signum ab his tribuni petere debeant. Cyri uero ta- bernaculum apud Xenophontem hyeme pariter:atq; estiu orientem uersus: aut in castrorũ medio:qđ locus munitissimus foret:statui consueuit. Ea enĩ regio summis ducibus dabatur.Alexandri magni tabernaculũ statuae circũ cingebant,in quo traditur mirum,cũ ad Oxum amnẽ statueretur,fontẽ ma nãtis olei scaturisse. Philippus aũt pro uallo castrorũ: nõnunq̃ in conspecto maxime tumulo:tabernaculũ fixit. Quae quidem ex corio:& pellibus:modo ex saecis:aut ciliciis pilis cõtextis cõstruebant. Numidae ex calamo & stramẽ- to: Nomades centonũ instar tectoria intexebãt: multi ex tabulis & cratibus: fuitq; more nouicio seruatũ ut ĩ principiis castrorũ:aut iuxta tabernaculũ ducis templum uel aediculam simili exemplo milites construant: intra quam signa

& aquilam uenerarentur & seruarent, unde cum opus esset extra castra educi possent. Illud quoque notatum per exploratores centurionesque: Romanos duces: prius explorato & praeuiso locum castris ante capere consuesse. quotiesque motis castris loca mutanda forent militari more, uasa prius cōclamari & colligi, utque itineri sarcinas aptent: admoneri: nequid ignari imprudentesque prae propera festinatione praetermittant. Vallumque castrorum ex caespite aggesta humo, aut mole & aggere contra fluminum impetus: non nunquam ducta ingenti fossa uel lapidum congestis molibus, plerunque arboribus obiectis pro ut materia suppetebat a tyronibus praefecti castrorum iussu, communiri. Quae quidem fossa persaepe fuit duodenum pedum, & si detur occasio latitudine quam amplissima ne quis illam & munitiones transcenderet. Vallum uero tantae crassitudinis quod nullo telo: nulloque tormento traici posset. Quae quidem munimenta si quando hostis propinquus foret, firmis stationibus dispositis, ut armati inermes & operi intentos tuerentur fieri solebant. Germani tamen & Gallorum pleraque gens, pro uallo dispositos habebant currus mutuo nexu. Romani in magno discrimine, nouo munimen ti genere clitellas & coniectas sarcinas pro aggere opposuere. Caesar ad Mundam, cum materia deficeret: caesorum hostium factis aggeribus & humanorum corporum strue castra uallauit. Nicias uero dum ad Syracusas sedet, cū esset pro uallo pugnandum, incendio machinarum: quibus castra uallauerat, hostium uim propulsauit. Quodque in castris romanis postquam uallo fossaque communita sunt, equo incedentem militem nisi cum acie dimicandum foret, haud facile perspectum esse. Neque longius a tubae auditu, nisi imperatoris aut Tribuni iussu militi extra munimenta abire licuisse. Qui contra fecerat in eum militaris animaduersio erat. Idque ideo cautum, ne uagi milites solutiore cura obambulantes in hostili solo temere pregressi, caedibus essent & periculis obnoxii. Quodque mulieres in castris interesse, aut cum militibus turpi consuetudine uersari non decebat. Mulieres enim castra sequi apud maiores magnae turpitudinis erat: & seuerissimae animaduersionis. Quare Scipio Aemilianus maximus imperator, & qui imperatorias artes callebat, bello numantino collapsam militiae disciplinam & dissolutum morem, in omne genus licentiae, eiectis multis millibus scortorum restituisse fertur, ad opusque milites traduxisse, stantesque prandere coegisse & cocti nihil uesci. Metellus in Africa lasciuientem exercitum & prauis moribus institutum correpta castrorum disciplina emendauit. Alexander quoque Macedo depulsis pistoribus: & cocis: ad prandia itinera nocturna: ad coenam cibi: uinique parcitatem se habere dixit. Quibus disciplinis imbuti milites in fide & officio mansere: Saepissimeque fuisse perspectum, quod in quibus locis hostes castrametati fuerant, inibi Romani exercitus, eadem

castra operibus septa habuere, tunc præcipue cum hostium uestigiis inherēdo, illos haud facile assequi poterant. Quod ne fieret, salubri consilio prouisum fuit, ut abituri milites uetera tabernacula & munitiones incēdant, ne qñ illa hostium receptus forent. Erat quoq; uetus constitutum ut quoties duo simul Coss. Prætoresue, contra hostes, duos consulares exercitus, multasq; legiones ducerent, quo facilius tantæ multitudini præessent, diuisa castra, copias, & præsidia haberent, & munia belli partirentur, ne cōfusa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo succedente, a Domiciano uetitum fuit. Is enim geminari legionum castra ꝓhibuit, sub unius imperio & unis castris, satius regi milites arbitratus. Hoꝝ castroꝝ formam in locis cōpluribus etiā nunc extare, uallisq; & fossarum altitudines, & ægregias munitiones firmo munimēto relictas, nos recentissima memoria uidisse, & singulas portas adnotasse. quæ species, illius ueteris instituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit. Caput. XIII.

INter numina pleraq; quæ ueteres habuere, olim a Romanis fortunam eximie cultam, scriptum in antiquitatibus & traditum est. Idq; ex eo cōiectari licet, qđ plures illi ædes fuisse, ac diuersis noībus deam denoīari, uulgo ꝓditum est. Primus enim Ancus Martius fortunæ uirili cognomēto dedicauit. Vt uero plures, certioresq; Seruius Tullius paruæ fortunæ ædem consecrauit primus. In qua æde signum sua prætexta ornatum dedicasse, & longo tempore mansisse incorruptum, authores tradūt. Causam fuisse crediderim, qđ tenuis ipse & parui cultus, ut tum res erant, quodq; ex captiua natus fortunæ beneficio regnum assequutus foret, propterea templo illam sacrasset, procq; dea coluisset, tāquam gratiam meriti ferret. Quam quidem ita cumulatissime rettulit, ut non una æde illam recepisse, aut cōsecrasse satis fuerit. Siquidem regnum assequutus, Fortis fortunæ, Primigeniæ, & Masculæ, mox Prosperæ & Virilis fortunæ templa eundem erexisse, fama uulgauit. Qđ quidem Fortis fortunæ templum extra pomeriū fuisse in hortis a Diuo Cæsare Pp̄lo legatis iuxta Tyberim, mox Tiberii tpe dicatū. Primigeniæ uero ī colle Quirinali, authores memorāt, quā ædē Domitius p̄tor urbanus postea dedicauit, licet alterā Primigenæ ædiculā. P. Sēpronius Cos. scđo punico bello uouisse, & uoti reus dedicasse ferat. Extat q; ueteꝝ mōumētis eūdē Seruiū Primigeniā & Obsequētē fortunā ī Capitolio sacrasse, Illamq; p̄cipua religione coluisse. Prospæ uero in foro boario fuit.

fort. virilis
parua fortu.
fortis fortu.
primigenia
obsequens
prospera

Virilis aute; Fortunæ templum extra urbem ad Tyberis ripam, in qđ mulieres quæ dabantur nuptui frequentes uentitabant, & corpore inuelato singula membra, ne quo morbo, uitioq; affectæ forent, aut labe aliqua tenerētur, detegebant. Aucto postea imperio. cum de Veientibus Camillus Cos. triumphasset, aerisq; grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detulisset. de reliquo quod ex manubiis & oī preda exactū fuit, Fortis Fortunæ ædem ꝑpe illam quæ a Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locasse. T. Liuius author est. Cuius dies annua octauo Kl's Iulias colebatur, quo tpe Hasdrubal periit, & Masinissa Siphacem bello uicit. Muliebris uero fortunæ Fanū Latina uia quarto ab urbe milliario, in quo loco, Coriolanus, matris præcibus siue Imperio adactus, ab urbis excidio temperauit, Romæ consecratum, dedicatumq;, haud ferme quisq̄ est qui ignoret, cuius simulacrum non semel humanam emisisse uocem ferunt. Fuisse quoq; Viscatæ fortunæ templum, ꝙ eius illecebris multi capiantur denominatæ. quin etiam Equestris iuxta lapideum theatrum, ad qđ. Q. Fuluius Flaccus ex Lacmiæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit; quæ mox ob religionem eodem relatæ fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atropheæ, nec nō Cōuertenti, Benesperāti. Propriæ, Virgini & Seyæ fortunæ templa, non uno tpe constructa. multi asseuerant. Tam & si equestris fortunæ ædem Romæ nullam fuisse aliqui contendant, nisi apud Ancium. Hanc ædem fortunæ Seyæ, a Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide, mirifico opere Nero princeps instaurauit, ita ut foribus opertis diurna ibi lux uideretur, in qua Seruii Tullii simulacrū tecto uultu, toga super iniecta diu mansisse dicitur, quasi ut lateret fortunæ dedecus qđ serua natus imperitaret. Conuertens aūt fortuna ꝙ hoīes ludificatur, quodq; per oīa humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodemq; uestigio nunq̄ diu stat, dicta, denominataq; est, quæ a græcis τύχη ὑφειπος quasi æstuās dicta. Legitur quoq; fortuna Calua, quā sub tecto noīare, religio nō sinit, & fortuna Respiciēs, cuius ædes iuxta templum Iouis Victoris erat. Et Fors fortuna quæ ædem Trāstyberim habuit, & fortuna Propria cuius delubrum in Palacio est, Et ad portā Collinam fuisse tres fortunas, de quarū noībus ambigitur. Aedem quoq; fortunæ intra portam Carmētalem, & Malæ fortunæ Exquiliis, ubi lacellum latium fuit, sub idem tempus dedicatas inuenimus: Hanc, quæ intra portam Carmentalem sita erat, qñq; incendio absumptam, Triumuiri reficiendis ædibus a solo collapsam refecere. Illam uero quæ in Exquiliis, nō ut opem ferret, sed ne obesset, sicut Febris fanum & plæraq; numina Romani persancte coluere. Eius uero simulacrum manu altera cum cornu copiæ, altera gubernaculū geminum uersans effingebatur. Nōnulli habitu fœminoeo furenti similem cecam & exoculatam sup uolubile saxum effinxere, quod nullo delectu opes

ad malos & indignos conferat, quodq; uaga inconstans & instabilis foret. Quare Apelles fortunam sedentem effinxisse dicitur, eo q nunq̄ staret, sed quos fouisset indulgenter, mox de gradu deiiceret. Aliqui sine pedibus illam exculpsere, sed manus & pēnas tantum adhibuere. Vt si manus porrigeret, pēnas cōprehendere non sineret. Bupalus uero fortunæ simulacrum fecisse dicitur primus, Polum habens in capite, & altera manu cornu Amaltheæ. Alii uitreā, q pūcto tpis frangitur, statuere fortunam. Cuius simulacrum ex auro fabre factum uelut sacratissimum in cubiculo Imperatoris poni, & post obitum in successoris tabernaculum trāsferri, Spartianus memorat. Fuitq; obseruatum, illos qui fortunam religiose colerent, magnis sæpe incrementis auctos, qui uero minimo cultu, aut despectui habuissent, pluribus incōmodis fuisse dehonestatos. Propterea Timotheus Cononis filius, qd' fortunæ successus sibi asscriberet, neq; illi, ut par erat, gratiam ferret, licet magnus Imperator, de gradu deiectus, & infœlici pugna uictus, atq; in exilium actus fuit. Galbæ quoq; qui fortunam Tusculanā torque fraudarat. Illumq; Capitolinæ Veneri dedicarat, in somnis fortuna quæri uisa ē, qd' se pmisso fraudasset, breui se quoq; erepturam quod dederat, ēterminata est: qd' mox fuit sua morte subsequutum. Sed qd' de Mala Fortuna & Febri. Idē de Prosluerta & Prosa, quaꝝ Romæ duæ aræ fuere. ac de Veioue, Timore & Pallore, atq; Auerrūco & Rubigo Diis, dictum accepimus. Siqdem huiuscemodi numina, nequid obessent, ne ue aliquid afferrent incōmodi Romani persancte habuere, quos cane, & oue placabant. Fuit. n. Veiouis ædes inter Capitolium, & Arcem inter duos lucos. Febris uero fanum triplex. Vnum in capite uici longi, alterum in Palatio, tertium iuxta mariana monumenta, cuius adhuc extare uestigia, plerīq; asserunt. Quæ numina a Græcis originem duxisse crediderim. Quippe Athenienses Cōtumeliæ & Impudicitiæ aras sacrarunt, ut a contumeliis, & pbris auerterent. Lacedæmonii, Morti, & Timori, atq; aliis Affectibus templa dicarunt. Misericordiæ quoq;, Pudori, Famæ, & Appetitioni Athenis uisuntur aræ. Romani Vitulinam deam, qd' letitiæ præesset, magno cultu semper habuere. Etiam Paupertatis, & Senectæ apud Gades sacella ostenduntur. Et Oethei Herculem Chonopionem, ne pniciam infestam culicibus redderet, uenerati sunt. Nam Culices Oethei conopas uocāt. Sicut de Apolline Calciario pditum est, qui in attica colebatur. qd infestos culices ex agris propulsaret: Et Hyppothonus Iuppiter apud Herithreos: Et Heretribius Apollo apd Rhodios habent maximi. Heretibā. n. Rhodii rubiginem dicunt. Boeotii quoq; Apollini Pornopioni sacra facere dicūtur, ne muribus pniciam redderet obnoxiam. Apud eos. n. mus Pornopicus nūcupatur. Et tam & si fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, nō minus tñ apud alios culta, celebrataq; est. Nā Ferentano in oppido, & in Algido,

atq; Antii Equestris fortunæ templum, & alterum Præneste, satis uetustũ & multa religione inclytum uisebatur, ubi sub imagine duarum sororum colebatur, ex quo consulentibus certa edi oracula putabant, ubi sortes primũ a Numerio Suffio sitas fuisse, fama fert. Sicut Lyciæ fons sortes antiquissimis characteribus, q̃bus futura p̃noscunt, emittere traditur. In Euboea quoq; Rhãnis urbs fuit, in qua fortunæ templum habebatur maximũ & multis cerimoniis sacrum. Præ cæteris aũt Syri fortunam impensius coluisse feruntur, cuius simulacrum ad orontem summo ingenio & arte, ut Pausanias ait, a Sycionio Eutychide effictũ erat. Sicut Athenis in Prytano simulacrũ ἀγαθῆς τύχης supra omnium sæculorum memoriam insigne colebatur.

Quoties Opima spolia cæsis hostium Ducibus Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clausum sit. Caput. XIIII.

OPima spolia, quæ Regibus, Ducibusq; hostium cæsis, Ioui Feretrio in Capitolium ferebantur, ter solum a Romanis Ducibus, qui fortem, strenuamq; operam reipublicæ nauarunt, delata fuisse comperimus. Prima Romulus urbis author & parens de Acrone Ceninensium Duce, post raptas Sabinas detulisse fertur, quo tpe Iouis Feretrii templum dicauit. Fuere.n. Ceninenses ex Sabinis, latio propinqui, qui una cũ Crustuminis & Antẽnatibus ob raptarum contumeliam, cõtra Romanos primi sumpsere arma. Iouis uero Feretrii templum fuit in uertice Capitolini montis, exiguum sane & angustum, sed religione sanctum, & propter uetustatem longe primum. Neq; magno post interuallo. Cor. Cossus Dux ea tẽpestate inclytus secunda detulit spolia de Larte Tolũnio Rege Veientũ quẽ acie uicit & manu confecit. Veientes.n. gens Etrusca fuere, cum q̃bus, & Romanis multiplici bello, & prope assiduis cladibus de Imperio sæpe dimicatũ est. Tertia Claudius Marcellus manu strenuus & bonus Imperator, de Viridomaro gallorũ Duce, seu Britomarto apud Clastidium uicto, Opima spolia reportauit. Cum Gallis.n. & Romanis ad internecionem, & sæpe marte atrocissimo dissensum est. Sed hi insubres fuere accolæ alpium, qui post senones arma contra Romanos, tunc & sæpe aliis moliti sunt. Feretrius uero Iuppiter, uel a ferendo, seu feriendo dictus, quasi ut ducem dux feriret, se propitio & iuuante effectum sit. Ex cuius æde, si q̃n fœdus ferire, aut pacem feciales inire uellent, sicut ex Capitolina arce uerbenam, & gramẽ cum terra euulsum, ita lituum, & lapidem silicem, quo fœdus percuterent, sumere mos erat. Opima uero uel ab opibus, ut ait Varro, uel ab inuicto opere, cũ uictoribus tantum laudis accesserit, nomina sumpsere. Seu q᷑ fidei proprius

est. Opima

est. Opima ampla dici, sicut opimam prædam, & opimum bouem dicimus. Hæc nisi duces, regesq;, quorum auspicio res geruntur, suismet corporibus dimicãtes, hostium ducibus detraxerint, necemq; & exitium intulerint, haud quaq̃ opima dici uoluere. Fuere qui crederẽt: Ioui Feretrio spolia opima Prima trecentis assibus: Secunda Marti, octuaginta: Tertia Quirino assibus centum: ex cõmentariis nũmæ præmio constituto: fuisse consecrata. Sed admonuit me huius rei mentio, uenitq; mihi in mentem, id quod uetez monumentis extat, ter quoq; templum Iani, pacatis undiq; populis: ocioq;, & pace compositis, q̃diu Romana res stetit clausum fuisse. Ex qua re cõiectari licet: Romanos a gerendis bellis, & strepitu armorum: parum ocii: & laxamẽti habuisse: atq; ideo militari usu assiduo: manu promptos: forteisq; bellatores euasisse. Semel a Numa templum Iani clausum fuit, per id tempus quo Romæ regnauit: annis fere quattuor & quadraginta: quo tempore Ianum ad infimum Argilæti indicem belli: pacisq; consecrauit: cum populus Romanus pacem tranquillam ageret: & a belli tumultu homines ad deorum cultum, curamq; reuocaret. Iterum post primum punicum bellum cum ad Egades insulas nauali prælio contra Carthaginenses felici uictoria pugnatum est: ab Vrbe condita anno fere quingentesimo: icto cum Carthaginẽsibus fœdere A Luctatio. M. Atilio: &. T. Mallio: Coss. Quo tpe diutino bello fractis animis: uectigalis: & stipendiaria Populo Romano Carthago facta est: sed breui tpe, tertio imperante Cæsare Augusto post bellum acciacum: Antonio: & Cleopatra uictis: profligatisq; pace: terra: mariq; parta: cum tot diuersas gentes: nationesq;: societate: & fœdere iunxisset: & a ciuili dissentione: assiduisq; cladibus populus respirasse: & quietis imaginem sumpsisse uisus foret. Qui tamen ter Ianum clausisse dicitur. Post Acciacam uictoriã primo quo tpe Augustus fuit consalutatus. Secundo post Cantabricam. Tertio cum a cunctis orbis partibus res pace composuisset. Post quos Nero princeps. Et deinde Titus Cæsar: euersa Hierosolyma & bellis confectis Iani templum clausisse ferũtur. Quod quidem templum ad infimum Argileti medium circa forum: contra Capitolium fuit: forma quadrata: haud multæ amplitudinis. Siquidem cum Iani simulachrum: & aram tecto clausisset: non multum ultra spacii occupauit. Et sicut duplici facie: & bifrons effingebatur: sic binis utrinq; foribus munitum erat, ut alteris orientem solem: alteris occidentem: prospectaret. Ipsum deinde ad forum Trãsitorium translatum memorant: captisq; Faleris: quattuor portarum fuisse extructum. Quod Iani simulachrum cum frontibus quattuor: multo æuo uetustum ibi erutum fuisse dicerẽt. Aliud quoq; Iani templum ad forum Olitorium cõspicuum fuit: quod. C. Duillus qui triumphum naualem egit primus extruxisse fertur. Ad hoc templũ bellum suscepturus Consul, frequenti Senatu: primoribus patrum: ac mili

tibus comitatus, accedebat. Ipseq; incinctus ritu gabino soleni more fores tẽpli recludebat. Is uero amictus erat, toga super tergum sic reiecta, ut Lacinia reuocata hominem cingeret. Qui habitus: uestitusq; ex eo sumpsit ortũ: qđ Gabini cum operarentur sacris: repentino hostium incursu ut erant incincti zonis ab aris ad prælium profecti insignem de hoste tulere uictoriam. Qđ compar fuit cum eo: qđ de Pausania authores produnt, qui cum extra militum stationem sacrum faceret: Lydos repente incurrisse & sacrificii apparatũ disiecisse: ipsumq; & comites ut erant inermes loris prosequtos Lydos fugasse: inde institutum mansisse ut Lacedæmonii in ephebos flagris deseuirent. Inde e columella quæ pro Bellonæ tẽplo sita erat: hastam Cos. iaciebat: sicq; acerrima bella & maxima pro aris, focisq;: proq; imperio indicebat. Eius uero simulachrum cum claui effingebatur & uirga. dextra trecentoꝝ: sinistra sexagintaquinq; numeri figuram: quot diebus annus terminabatur: manu significans. Quippe ueteres gestu manus modo dextræ nunc sinistræ, & digitorum depressione: aut circũflexione sæpe annos dinumerarũt. Siqdem digitus mimo proximus complicatus senarium ostendit numerum: circulare digitos sinistra modo decem: nunc triginta: palma porrecta quadraginta. Superiore uero digito depresso sexaginta significari tradũt. Centesimum uero numerum de sinistra transferri in dextram: & iisdem digitis quibus in læua: sed non eundem numerum designari. Aliusq; gestus alios numeros figurauit. Nonnulli Ianum ita effinxere. Vt in dextra. T. notam haberet trecentorum. In sinistra uero. Ξ. E, sexagintaquinq; denotarent. Cui etiam duodecim aras: quot mensibus annus claudebatur: Romæ dicatas: Varro significat: Sicut in agro Latisseo iuxta Magnesiam portus achiuoruȝ duodecim habuisse aras: & iuxta Ilium Lecti ara duodecim d is dicata ferebatur. Dionysius tyrãnus Iunior ut notam dierum totius anni traderet in Prytaneo Tarentino fixit candelabrum: in quo tot succẽdebantur Lychni. quot anni dies erãt. Persici quoq; reges trecentos sexagintaquinq; iuuenes puniceis uelatos amiculis pro numero dierum totius anni qui lateri astarent: promptos: & expeditos habuere. Ipse aũt cum solẽnia exhibentur: in præfatione sacrorum uariis nominatur noĩbus. Nã & Geminus pater: Iunonius: Consiuius: Quirinus: Patutius: & Clusius: pro multiplici potestate dicebatur. Cuius in foro statua triplex fertur fuisse: ad unam conuenire creditores: ad alteram qui foenus redderent: ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum quod pacatis undiq; populis claudebatur: fuit Romuli templum in Quirinali omni tempore clausum: quod patefieri non decebat: quasi arcanum haberi uellent: an humo tectus: an inter diuos relatus fuerit. Tam & si Varro post Rostra Romuli sepulchrum fuisse dicat: quod inter antiquissima Vrbis monumenta adnumeratur. Ante cuius ædem: testante Plinio: duo myrti fuere: una

patritia:

patritia: altera plebeia: quæ pro augmēto, uel dāno senatorii ordinis, uel plebei, modo fœcunde redundabant, nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis templum semel annis singulis aperitur, & q̄uis patens nulli ingredi fas erat. Corinthi quoq; Necessitatis, & Violentiæ fanum fuisse ferunt, a cuius limine arceentur omnes. Cōtra uero ædem Hortæ perpetuo aptam Romani uoluere, illiusq; aditum patere omnibus. Cur aūt indicem belli, pacisq; Ianum potissimum ferant, uariata memoria est. Sed tam & si in diuersum authores trahant, illa nobis ratio potior, & præstabilior uisa, quod cum sub præside Iano temporum ratio, uicesq; habeantur, ideoq; & bifrontem fingi, & tam anni principium q̄ finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas, siue bellum, siue pax futura esset, sub ipsius præsidio, & tutela foret. Apertus ut eia hostilia esse, & cuncta bello ardere, uelut contra hostes profecto deo: Clausus uero tranquilla pace uigere, & ab armorum strepitu procul esse, designaret.

Verbum liberorum, & parentum in edictis prætorum quos comprætendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput. XV.

IN edicto prætoris de in ius uocando scriptum est. Prætor ait, parentem, patronum, liberos, parentesq;, patroni, patronæue, in ius, sine permissu meo, nequis uoret. Quærebatur apud iuris studiosos, qui tunc animo uacuo, & soluto in foro conuenerant, cum Prætor cohereeat hoc edicto illos qui se prius non adito parentem, aut patronum: parentesue, aut liberos patroni, in forum uel iudicium traxerint. Num is qui auum paternum qui supra parentem est, uel qui nepotes patroni, aut pronepotes qui inferiores sunt, sine permissu prætoris, in iudicium uocarit, pariter, in edictum cōmittat, perindeq; mulctandus, & coercendus pœna sit. Quod est dicere, num parentis nomine, aut liberorum superiores supra patrem, aut inferiores ultra filios comprætendantur edicto. Anceps quæstio fuit inter ueteres iuris peritos, & diu in utranq; partem agitata, plerisq; arbitrantibus in consularibus edictis, & tribuniciis rogationibus tanq̄ diuersa dici liberos, nepotesq;. Multis contra opinantibus, maximeq; antiquorum opinionem probantibus qui censuerunt, parentis nomen ad tritauum usq; extendi: Liberos uero ad trinepotes. Vltra hos posteriores nuncupari ex ascendentibus uero maiores. Nos postea cum in legum cōtrouersiis uersaremur, admodum eleganter in Cassii cōmentariis, in hanc sententiam scriptum, definitumq; inuenimus. Qui legem. xii. tabularum interp̄tatus, tam in Senatus consultis: q̄ prætorum edictis nomen parentis ad superiores, & liberorum ad

inferiores ad utrũq; sexum,& in infinitũ extendit. Nec modo liberorũ: sed na torum nomen ad idem ꝑduci. Liberosq; habere nõ eum dici solum qui plures. Sed q unicum habeat filium: in cuius sententiam reliquorũ iuris peritorũ opiniones postea concessere. C. tamen Caligula cum nullum rapinis modũ faceret, posteros nõ ultra filios extendi nequiter cauillatus est. Lampridius uero in Alexandri uita a uulgi sermone non diuersus: Parentis nomine non superiores modo. Sed cognatos affinesq; compræhẽdi cẽsuit. Ex quibus sine controuersia liquet: id de quo uerbis disceptabatur: pari mulcta afficiẽdum q auum paternum: qui supra parentem est: uel patroni nepotes qui inferiores sũt in forum uel iudicium traxerit: q̃ qui parentem: aut patronum: uel patroni filios inconsulto prætore in iudicium uocauerit.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & uerbum curia: sine adiectione nominís: quam curiam designauit. Caput. XVI.

D Eambulabam aliquando Romæ cum Pomponio Læto: uiro literarum: & locorũ ueterum exequentissimo. Cũq; antiquitatis studio ruinas Vrbis: & uete rũ monimẽta quicqd uisendum esset, & memorabile scrutaremur. In ruinis templi Pacis grandioribus literis extantibus effractum ibi marmor legimus hac inscriptione. IN . CVRIA . HOSTILIA Quærebat a me Pomponius: ubi nam curiam Hostiliam quondam fuisse crederem. Cũq; me arbitrari apud rostra Hostiliam curiã fuisse: ibiq; Tullũ Hostiliũ regem curiam iuxta Rostra construxisse: authore Varrone: respondissem. Rostra aũt in foro esse Romano. Siquidem ex rostris nauium anńciatum suggestum in foro extructum legimus: in quibus clarorũ uirorũ imagines qui respub. nauarunt operam pro ĩmortali gloria sæpe statui: & coli solebant. Fuisseq; duarũ generum curias. Vnum in quo sacerdotes res diuinas sacra: & cerimonias: cultusq; deorum, curarent. Alterum ubi Senatum de rebus publicis & ad populum pertinentibus consulerent. Quid tu inquit Põponius: cum simpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud authores legimus nominari: de qua intelligi oportere censes? Statuam. n. Porsenæ accẽpimus iuxta curiam fuisse: sed de qua intelligi deceat non sane definitum est. Nam & Calabram curiam legimus iuxta Capitolium: quæ casæ Romuli fuit proxima: quam sine calatione aperiri non licuisse: scribit Varro. Et ueteres curias ubi Pontifices de sacris sacerdotiisq;: & religione deorũ: deq; cerimoniis consulebant. Et Pompeii curiam: in qua Senatus frequens est haberi solitus: ibiq; Iulius Cæsar: Idibus martiis coniuratorum manibus oppressus interiit, Et aliam cognomento Pompilianam: nouicia denominatione. Et Diui

Iulii quæ

Iulii:quæ Iulia dicta est. Et Augusti curiam, quam in comicio ipsum consecrasse memorant, in quibus templa per augures: ne profana essent loca, neue ædita senatusconsulta irrita forēt: inaugurata fuere. Et Gerusiam quæ Seniorum dicta, & Octauiæ, ac saliorum. Siquidem Salii ꝓpriam habuere curiam. Atq; omnes deniq; curias suis nominibus notatas, definitasq; uidemus Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiam apud authores legimus: de qua intelligi conueniat equidem dubito. Tamen si me opinio non fallit: inquit Pomponius: memini Asconium Pedianum dicere: Rostra ad comitium prope iuncta curiæ fuisse: nulla propria denominatione exprimēs curiam: licet alio translata: & noua postmodum facta sit. Ex hoc arbitror inqt: id qđ necessario redundat: cum in Rostris olim cura Hostilia fuerit: ut Varro & authores tradunt: cum simplici nomine curiam absq; cognomento enūciari uidemus: anteq̄ alio translata foret: de Hostilia quā ibi legimus fuisse intelligi oportere. Ad hanc curiam ad dextram supra Comicium Græcostasis erat, statio legatoꝝ exterarum gentium, & nationum. Ad quam si iniuriam quæsti uenirent: aut mandata haberent: accedentes præstolabantur: & subsistebant. Athenis multiplices fuere curiæ: inter quas Cholargea præcipuæ nominationis: qđ inde Pericles oriundus foret: & Phylaidaꝝ ex qua Pysistratus: & alia magistratuum curia ubi iura dabant quod Pritanion dictum est. Megarenses uero cum eorum curiam in qua Timalci tumulus fuit inter mira: & memoranda ducerent: tanq̄ quid uisendum: & mirificum propter maximas substructiones. M. Antonio ostendisse dicuntur. Mox sciscitantes qd de illa sentiret: arbitrati miris illam laudibus eius testimonio celebrari futilem & nullius pensi iudicauit. Cui haud absimile est quod de Chiis proditur: qui cum ex chio marmore uersicoloribus maculis urbis muros: tanq̄ quid mirum Ciceroni ostentarent: magis mirum fuisse si ex Tiburtino marmore: illos construxissent, allegauit.

Quæ fuerint Romanaꝝ Tribuum nomina, & unde dictæ denominatæq; sint: & quæ apud exteros celebrentur. Caput. XVII.

TRibus Romanas: quas quinq; & triginta fuisse constat: unde dictæ: quæq; singulis nomina fuerint: quia subobscura quæstio est: nec satis obuia: in Vesuuino meo: dum ruri agerē indagare uisum fuit. Romulum Vrbis conditorem in tres Tribus populum diuisisse. Tatiensem a Tatio, Ramnēsem a Romulo: & Lucerem a Lucumone: singulisq; illaꝝ Tribunos præfecisse: & quāq; tribum in decem curias partitum esse: illisq; curiones ꝓposuisse: ita ut triginta eēnt curiæ Dionysius author est. Rursus singulas

curias in decurias, præfectosq; illarum decuriones dixisse, ut in sua quisq; curia sacra facerent, suamq; aram haberent: ubi Iuno Mēsalis quæ Quiricia dicta est colebatur, feriasq; obseruarent, ac ex raptarum nominibus decuriis nomina fuisse: multi asseuerant. Tullus uero Hostilius in honoribus, & magistratibus dandis fecisse dicitur turmas, sicut erant Athenis curiæ, quæ uice tribuū rogarentur. Aucta mox ciuitate, & latius propagato Imperio: tribus simul cōstitutas & numero auctas ut postremo quinq; & triginta fuerint. Ac ex locis quibus duxere originem, aut a cōditoribus, nomina tulisse, authores tradūt, ita ut post pugnam cum Latinis ad Regillum lacum, tunc primum, unam & triginta tribus Romæ factas inueniamus, Ascitis deinde nouis ciuibus, ad quinq; & triginta illas propagasse facile crediderim. Romilia ergo tribus quæ & Quirinalis dicta, qđ a Romulo instituta ex his quos in ciuitatem asciuerat, ex agro quem de Veientibus ceperat, & ex Sabinis, & Titiensis, siue Titia a. T. Tatio dictæ, nominatæq; sunt. Procedente mox tempore cum Tarquinius Priscus tres adiicere tribus ueteribus uellet augurio detentus est, quo minus faceret a Seruio Tullio post Classes, centuriasq; cōstitutas, Suburranam, Palatinā, Exquilinam, & Collinam, quas Vrbanas appellauit, & a parte ceptæ urbis urbis nominauit additas fuisse memorāt. In quas manu missos si reip. Romanæ participes esse uellent, ut una cum ciuibus censerentur, distribuit. In has quatuor Vrbanas. Q. Fabius Rullus, omnem forensem factionem postea excretam censor coegit, quod adeo populo gratum dicunt fuisse, ut ex hoc Maximi nomen assequi meruerit. Proditum tamen memoriæ est, temporibus Syllæ libertinos ex factiōe Carbonis, & bello sociali latinos populos, in quinq; & triginta tribus diuisos ius suffragii habuisse, la psis inde temporibus, cum Cn. Mallius Tr. plebis homo summa temeritate perniciosissimas leges ferre uellet, ut libertinis in omnibus tribubus ascribi & suffragari liceret, ita a Cn. Domicio prætore truci oratione confractus fuit: ut sublata rogatione turpissime destiterit, Demum Clodius Tribunus plebis dum infensis animis patricios insectatur: ut libertini qui in tribus solum tribubus suffragia ferebant, in Vrbanis quoq; quæ ingenuorum sunt suffragari possent, legem tulit, & promulgauit, quod aliquandiu manlit. Præterq; has Vrbanas, reliquæ Rusticæ dictæ, a quibus transire ad Vrbanas Romano ciui fuit probro datum. Est tamen literis proditum: Scipionem Nasicam, licet moribus spectatissimum, a rusticis Tribubus ædilitatis repulsam tulisse, qđ candidatus dum obuias manus daret, & suffragia ambiret, rustico ope duratas māus illis obiectaret. Ab Appio uel o Claudio cū ex Sabinis magna cliētū māu Romā cōmigraret: Claudiā tribū: & Lemoniā a pago Lemōio q extra Capenā uia latina fuit, dictas mēorāt. Sic Pōtia Claustamena & Scaptia ab oppidis: quoq; ciues in urbē asciti fuerāt: dictæ nōiatæq; sūt.

Ea enim urbs Scaptia in agro Campano fuit: Crustumena in Sabinis. Post uero incensam a Gallis Vrbem: cũ Camilli opera ciuitas restituta foret, quat tuor ex nouis ciuibus qui in ciuitatem asciti erant tribus additæ sunt, quas ex locis nominatas facile crediderim. Hæ fuere Stellatina, Sabatina, Tromẽ tina & Armensis: quas etiam Vrbanas appellari audio. Sed hæc Scaptia, & Sabatina quæ: & Fabiana dicta ẽ: peculiares quõdam Diuo Augusto fue re: atq; ideo cum in campum descenderent: ne quid a quoq̃ desideraret: plu ribus ab eo muneribus donatæ sunt. Armensis, seu Narniẽsis: ea tribus fuit in qua cum Liuius Censor nomen ferret: Claudius Nero cum quo censurã frequentem iurgiis egit: qđ non sincera fide secum rediisset in gratiam: eundẽ Liuium equum uendere iussit: reddens talionem. Q uippe Liuius citato nomi ne Claudii: in Pollia tribu ob ueterem simultatem prius equum uẽdere coege rat: Sabatinam uero a lacu Sabate nuncupatam uolunt. Papiria quoq; Pu pinia: & Pupilla ex suis progenitoribus uocantur. Q uãuis Pupinã ab agro Pupino dictam: est non imerito existimatum: Meciam a Mecio Oppido cla ro: & peruetusto: cuius memoria intermortua est: quidam dici opinati sunt. Hanc Meciam. M. Liuius Salinator in censura cum cæteras tribus ærarias fecisset: quod se ut nocentem condemnassent: & postea Cos. Censoremq; fe cissent: solam mulcta exemit: & sine noxa reliquit: Phalerinam: & Ophentinã L. Flacco: & L. Plaucio Coss. additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta est. Sic Volcinia Terentina: & Faucia: quæ sicut loca originis ob uetustatẽ interciderũt: ita nõia originum abolita memoria oblit terata sunt. Sed Fauciam pluribus cladibus insignem: si qñ in comitiis prima rogabatur: uelut tristi omine infamem: & detestabilem: omnes abhominan dam putasse: authores memorant. Constat. n. hanc fauciam tpe captæ urbis: quo ad Alliam fœde pugnatum est: & caudinæ pacis: & ad cremeram infelicis pugnæ: quo pericula & terrores resp. perpessa est maximos: primã rogatã fuis se. Ideo si qñ rogabatur prima: tristitiam: & calamitates: exicialeq; omen esse re credita est. Neq; ignoro Mentinã: Polliam: & Galeriam: haud longe post. additas tribus cæteris adnumerari, quas ex locis nomina sumpsisse: haud du bie existimarim. Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cum Flauiam rogationẽ de pœna tusculanis irroganda quorum consilio defectiones a populo Roma no fiebant assidue: omnes tribus antiquassent. Sola uerberandos, necãdosq; eorumq; bona iure belli publicanda censuit: qđ tam egre Papiria tribus tulit: ut neminem ex Pollia candidatum: Papiria quæ Tusculanis pronior erat: ad honores euehi passa fuerit. Q uo autem tempore lex de ambitu: a. C. Petilio lata est: Pomptinam: & publiciam mox Anthesim: & Velinam adiectas tri bus fuisse constat. Hæc. n. a Velia ædito Vrbis loco: seu a Velino lacu, cuius incolæ in ciuitatem asciti fuerant denominata fertur. Q uamuis Velinam

cum exquilina in Vrbem uno tempore ascitas Liuius tradat. Sed Anthesis
Iuniorum:pleruncꝫ fuit:cuius in dandis nominibus fors prerogatiuæ pluri-
mum ualuit. Præter quas fuere Aniensis:Aemilia:Sergia:& Cornelia:ex cla
rís Corneliorum:& Aemiliorum:familiis ductæ:quorum authores nomina
familiarum dando tribubus: ad posteros famam nominis transmisere. Sed
Aniensem. M. Fuluio Peto:&. T. Mallio Torquato Coss. tribum ueteribus
additam inuenimus. In Aemilia autem:ut Formiani:& Fundani. In Corne
lia:ut Arpinates nomina ferrent:quandocꝫ rogatione promulgata cautũ fuit.
Præter quas erat prærogatiua iuniorum:& seniorum:quibus Veturiæ:& Ga
leriæ nomen. Nancꝫ ex ipsis Centuriis: facto iterum delectu ex iunioribus:
& senioribus præstantiores ætate:& dignitate in ꝓprias Centurias seligebãt:
quarum in ferendis suffragiis erat ꝑrogatiua:& primus honor. Hoc tamen di
cere ausim:actores athellanarum hoc priuilegio datos:ne tribu in qua ascripti
erant a censoribus amouerentur. Sicut Augustus histriones ĩmunes uerbe-
rum fecit:& ne flagellis cęderentur edicto inhibuit. Quodcꝫ ex quincꝫ & tri
ginta tribubus in comiciis si qñ rogarentur:quæ plures in eandem sententi
am irent cæteris præualuisse. Eamcꝫ tribum cuius in ferendis suffragiis præ
rogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo suffragabatur, cum ipsius authori-
tatem oẽs tribus facile sequantur, tantum roboris habuisse, ut pro quo can
didato suffragium tulerit, cum aut ipsis comitiis, aut in ꝓximum annum ad
honores prouexerit. Illud quocꝫ non est ab re dixisse: Athenis decem tribus
quaꝵ suffragiis, pacis, bellicꝫ tpibus respub. stetit, a regibus qui imperitarũt
noĩa sumpsisse. Singulascꝫ tribus in decem genera distinctas fuisse. Ex quat-
tuor. n. tribubus:ĩ quas olim ciuitas diuisa fuit: Clisthenes decẽ effecit. Nãcꝫ
a Cecrope qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, sicut Egis altera, ter-
tia Erectis, Pandionis, Athamantis, Anthiochis, Leontis, ex qua Themisto
cles fuit Oenis, Eantis, Hippocoontis, quibus ꝑ subsequẽtes reges duæ addi
tæ. Antigonis, & Demetrias ab Antigono, & Demetrio, q̄ ex suis noibus, de
cẽ ueteribus illas adiecere. Hãc Eãtidem ferũt, cũ fortiter cõtra Mardoniũ, &
Persas pugnasset, illc scꝫ turpi fugasset fuga, ab Atheniẽsibus hoc ꝓprium tu
lisse:ut soli illius tribules Spargiticis nymphis sacrũ uictoriæ faciãt quot ãnis:
ĩmpensa publica. Post quas fuere: Alopecia, Athenonea, Peanica, Decelẽsis,
Sphecia, Acharnas, Agraleuta, Alymusos ex qua Tucydides, & Lacyas, uñ
Melcyades, mox illis prioribus adiectæ, ex q̄bus iudices q̄ iura darent in foro
deligebant. Eratcꝫ constitutum ut nisi Cyprioꝵ princeps, tribus Atheniẽsiuꝫ
nemo sorte educeret. Thurioꝵ quocꝫ urbs in decem pariter tribus diuisa fuit,
quas ex gentibus quæ in ciuitatem ascitæ fuerant denominarunt. Siqdem ex
Archadibus tres Archadicæ. Reliquæ uero Boeotia: Amphictionida: Dorida:
Lyda: Athenaida: Euboida & Nesyotis noĩa tulere. Ferturcꝫ idem Clisthenes

tribus doriensium ne forent aedem Sicioniis quae Argiis, diuersis nominibus notauisse. Nam praeter tribum suam, cui Archae nomen erat, reliquas ludibrio habitas ex brutis appellauit. Quippe hiatas, idest suales, aliquibus oneatas, hoc est asinales, reliquis choreatas hoc est, porcales nomina indidit: quibus mox aliud dixere nomen, hoc est Hyleas, Pamphilos, Diamātes: & Egyleas. Helei uero cum duodecim tribus forēt, postea bello Archadico parte agri amissa, in octo relaxi sunt, rursus restituto agro eo uenere, ut decem fierēt. Traditum quoq; est, Corinthios postq̄ in unam ciuitatem asciti fuere, in octo tribus distinctos fuisse, quarū nomina prodita non sunt. Et Pyrenses inita cum Attalo societate, de noua tribu Attalida decem ueteribus adiiciēda conuenisse: qđ postea subsequutum est. Sparthae uero Aegida & Pitana p̄cipuae tribus fuere, ex qua Menelaus oriundus fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia: Persae aūt urbes in quattuor saepe curias diuisere: unam pueri tenebant, & q erant aetate imbelli ad primam usq; lanuginem. Alterā adolescentes primo flore aetatis quibus ad militare munus satis erat uirium & roboris. Tertiam aetate matura uiri. Quartam senio affecti: qui nullo impliciti negocio militiae muneribus uacabant, uitāq; ocio exigebant. Hiberos quoq; apud Albanos in quattuor genera diuisos comperimus. unum ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges. secundum ex sacerdotibus. tertium ex agricolis, & militibus. quartum ex plebeis, & popularibus. De Megarensibus uero traditum est, olim in quinq; tribus oēm regionem diuisisse, ut distinctio ordinis fieret, ex quibus alii Heracii: nonnulli Piracii: alii Megarenses: pleriq; Trasponticei: ultimi Cynosurei dicti. Indi aūt non per aetates: & tempora: sicut Persae: sed per munera, & artes singulos populos in septem tribus partiti fuere. In Philosophos: Agricolas: Pastores: Artifices: Milites: Ephoros: & Consiliarios: qui licet essent pauci, & saeuerissimis moribus astricti: tamen ex amussim facta regum pensitabant: & certa lege examinabant.

Historia de Scipione Asiatico, & morte Aemiliani Scipionis: quae incerto authore fuit. Caput. XVIII.

Scipio cognomēto Asiaticus superioris Africani frater post supatum Anthiocum: & Asiam bello uictam: peculatus crimine accusatus a Tribunis plebis qūq; fuit: eūq; in carcerē duceretur Tiberius Graecchus Tribunus plebis: q antea qđ de rep. cū Africāo dissentiret īsensus Cornelioꝝ gētifuerat ītercessit: eūq; ne in carcerē mitteret inhibuit: cuius rei beneficio: amicitia inter eos conciliata: & affinitas fuit. Siquidem solēni die: cū Ioui aepulum in Capitolio libaretur: Corneliam filiā maturam uiro: ei desponsam

dedit, quam ille tam cupide dilexit, ut duobus anguibus deprachensis in cubiculo: cum haruspices respondissent: mare angue dimissa: fore ut Cornelia mortem obiret: foemina aũt se occasurum: maluerit. T. Sempronius marem potius extinguere: q̃ illa morte obita superesse. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios sustulit: qui oẽs mortem obiere imaturam. Ipseq; haud multo post duobus consulatibus: & triumphis pariter clarus: ac censurae honore insignis: moritur: superstitibus Tyberio: & C. Gracchis summis oratoribus praecellenti ingenio: & sueq; temporum eloquentissimis: ac Sempronia filia: quos ex Cornelia genuerat. Sed Tyberius cum legem agrariã turbulentissimam inuisam patribus contra Senatus decreta tulisset: nouasq; alias: haud minus perniciosas ferre contenderet: duce Scipione Nasica cõcursu hominum interficitur. C. uero Gracchus Tri. plebis: dum improbis contionibus rempub. uexat: actaq; sua tueri uult: neq; abrogari patitur, duce Opimio Cos. serui manu cesus occubuit. Sempronia aũt Scipionis Aemiliani: cuius summa dignitas: magnaeq; res gestae fuere: qui ob Carthaginem: & Numantiam funditus euersas: minor Africanus: & Numantinus cognominatus est: coniugium sortita fuit: cum qua non modica simultate & pene dissidio: quod eam ob morum prauitatem osam haberet: aliquandiu uixit: uenitq; in suspitionem ipsius necisq; quae fuit authore incerto: nõ minimam causam praebuisse. Quanq̃ de. C. Graccho: & Fuluio Flacco eius familiari pariter ambigi: dubitariq; uideamus. Hic. n. Scipio: licet Maximus Imperator: tantae fuisse traditur abstinentiae: ut annis quattuor & quinquaginta quibus in humanis egit: nihil dicatur emisse: nihil uendidisse: nihil aedificasse: atq; in tanta rerum affluentia: & opibus: quibus Cartaginem: & Numantiam deleuit funditus: haud plus tribus & triginta argenti libris: auri uero duabus reliquisset. Qui Tribunus adhuc militum dum stipendia faceret: magnum Catonis futurae magnitudinis testimonium tulit. Siquidem interrogatus qualis iter primores iuuenum uideretur Scipio: hunc solum sapere: caeteros uero uelut umbras ferri respondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrro: quem magnum futurum uirum si senesceret. Et Scipionis de Mario quẽ proximum post se Imperatorem: professi fuerunt. Is quoq; cum ab Appio Claudio competitore in censura conuitiis iactaretur, q̃ ciuium nomina ignoraret: curae sibi fuisse potius ne a quoq̃ ignoraretur: q̃ multos nouisse: respondit. Illud plane constitit: post Aemiliani necem homines de Sempronia uxore: quequo modo merita: nec minus de Cornelia socru tanq̃ cum ueneno interceperint propalam loqui solitauisse: idq; non incertis authoribus probari. Haec nos de Gracchis propter harum rerum studiosos, quo facilius innotescerent, non omittenda putauimus.

Quanta, & q̃ uaria iurisconsultorum opinio fuerit de supellectili, & quæ supellectilis nomine comprehendantur. Caput. XIX.

Quid sit supellex, quidue supellectilis nomine comprehendatur uarie inter iureconsultos dissensum est, pugnantiaq; studia inter eos, opinionesq; fuere, aliis alias res supellectilis appellatione designantibus, omnes aũt ita definiere ut domesticum patrisfamilias instrumẽtum rerum ad quotidianum usum paratarum, supellectilem esse dicant. Quæ autem res huiuscemodi sint quottidiani usus, quas in supellectili adnumerari cõueniat: sententiæ uariarũt: magnaq; inter eruditos, & perpetua dissensio fuit. Pomponius uir, ut in illa quisquis ætate: consultissimus. domesticum patris familias instrumentum, quod neq; auro, argentoue facto, aut uesti annumeretur: supellectilem definiuit. Florentinus inter iuris peritos, authoritate non minori, præter hæc: animalia excepit: itaq; equi, boues, gallinæ, anseres &c. hoc genus quæ pecorum numero habentur: q̃uis in quottidiano usu forẽt, in supellectili non haberi censuit. Paulus autem iuris æque peritissimus: uasa ænea uulgaria quæ proprio sunt loco sita, capsasq; uel armaria, quibus uestes: librive continentur, & si quottidiani usus causa parata, in supellectili adnumerari negauit. Alphenus qui Seruii Sulpicii discipulus fuit: illa quæ ad artificii aliquod genus seorsum pertinerent, & nomen sui generis separatum haberent in supellectili non haberi dixit, itaq; pugillares, & codices, tum fabrilia arma, & militaria, iuxta Alpheni sententiam, in supellectili non sunt. Tubero negauit ea quæ in penu forent. Præterea argentum, uestem, mundum muliebrem, & alia ornamenta, instrumentum agri, uel domus supellectilis appellatione contineri, reliqua uero quæ in quottidiano cẽnt usu, in supellectili adnumerauit. Papinianus autem, Sceuolæ discipulus, cui in aduocatione fisci successit, magnæ, apud Seuerum authoritatis, mensas argenteas, uel eburneas, argenteosq; lectos, & argentea candelabra, legata supellectile deberi dixit, argentum tamen escale, uel potorium in supellectili esse. Modestinus negauit. fuitq; sententia Labeonis, quæ deliciarum magis, q̃ usus causa parantur, quæq; in eximio cultu forent, inter supellectilia non censeri. Myrrea uero, quæ uescendi causa parata sunt, licet in deliciis forent: in supellectili tamen adnumerari. Sed in hac quæstiuncula, quia uulgaris fere, & pertrita est, nimium imorari nullum operæpræcium fuerit. Illud certe dixisse, haud piget, in supellectili contineri, mensas, trapezephora, delphicas, subsellia, scamna, lectos, etiam exculptos gẽmis, & auro, culcitras, stragula, & toralia, quibus lecti tori ue insternuntur, non autem uehicula. nam illa instrumẽti uiatorii esse Florianus ait. Præterea pelues, q̃uis argenteas, candelabra, &

craterem, etiam argenteum, myrrina, cristallina, aut uitrea, escaria, uel potoria, lucernam quoque, & trullam. Adde uasa ænea, uulgaria, quæ proprio non essent loco affixa, & siquid paratum foret quottidiani usus causa, præter illa quæ modo excepta fuere. Ex quibus datur itelligi id de quo dissensio erat: quid uerbo supellectilis dici, comprahendique oporteat. Sed quia de escario argento, & delphicis mentio est, non omittendum, litteris proditum esse: delphica dici uasa, quorum nulla mutata forma uarius, & multiplex usus foret. Namque ita erant fabrefacta, ut duplici facie diuersis usibus inseruirent. Siquidem delphi uasa elaboratæ artis habuere, ita ut poculorum uicem præstarent, & clypeorum loco usui essent. Trapezephoras uero mensas fuisse ornatu magno quæ effictis imaginibus sustinebatur, quales hodie in uetustis marmoribus sæpe uisuntur. Quippe mensarum species apud ueteres multifarias legimus. Scilicet trapezas quas magidas græci uocant, & Tripodes, & Micotrapezas, in quibus modica parabatur cena, & Epidorpias, Vrnarium, & Cilibantum, & alia mensarum genera, si cui illa prosequi libeat. Inter escarium uero argentum, etiam aquæ minaria, id est uasa abluendis manibus accommoda, quæ græci Guturnia uocant, Pomponius de auro: & argento legato contineri putauit.

In qua ætate milites apud Romanos legi consueuere, & quæ fuerit disciplina militaris, quodue iusiurandum. Caput. XX.

QVi de militari disciplina libros posteris reliquere, eos haud fere quenquam minorem septē & decem annis, aut sex & quatraginta maiorem, militiæ, & tyrocinio ascribi uoluisse cōstat. Idque a Seruio Tullio uetere cēsione cautum fuisse primum, quod æuo subsequente a. C. Graccho lege sacrata sancitum fuit, causa aūt hæc est, quia citra eam ætatem, aut supra uelut inmaturos, aut præduros, & effetos, militiæ rudimentis minime idoneos putarūt. Ideo uetus constitutum erat, Iuuenes nisi post pubertatē, & primo flore ætatis, dum per ætatem, laborem militarem ferre possent florentes uiribus, & eos ex urbana sæpius agresti iuuētute rusticis operibus duratos, militari sacramento, & muneri adigere, singulosque militiæ per numerum in iuniorum tabulis adscribere qui Cathalogi dicti, illosque ex corporis habitudine, si apti militiæ, si lato pectore, si ceruice erecta, si fortis, & strenuus, quæ species: qualisque uigor, & quod robur uirium foret internoscere, ut illorum forti: fidelique opera, respublica uti possit. Nam nimis pinguem deformem, aut mancum, desidem, aut uecordem, tanquam minus utiles, militiæ non adscribebant. Quippe Cato Censorius pinguem militem uelut reip. incommodum iure

modum iure inceffuit. cuius inter guttur, & inguē cuncta sub uentris domio forent. In qua semel adscriptus, nisi pp demerita exauctoratus foret, ipso nolente deleri nequibat, in quo id sedulo cauebatur, ut primum militiæ uinculū putarent sacramenti religionem. Secundum singulorū amorem uelut inexplicabilem nexum, cum his qui una mererent. Tertium deserendi nefas. Quibus ad militiam admissis primo anno custos, sub quo disciplinam ediscerēt, & magister sub cuius imperio tyrunculi acuerentur, publice dabatur, ne expertes operum militarium arma tractarēt. Diuus uero Iulius: equites Romanos: aut senatores: armorum peritos, sub quibus militiæ nescii erudirentur, magistros dedit, quorū præceptis imbuti, perstando, & peruigilando militare rudimentum deponerent, legesq; pugnandi, & prælii normam, ac dictata internoscerent. Primusq; P. Rutilius Cos. Collega Cn. Mallii, e ludo Cornelii Scauri doctoribus accersitis, plagas uitandi, & inferēdi militibus præcepta dedit, Inde ne temere, & sine arte pugnarent, utq; tyrones sub disciplina cēnt & militaribus imbuerenť præceptis, Tribunis datum negocium fuit. Quos optimis disciplinis institutos, tandem militiæ adscribebant. Apud Persas uero magistri rei militaris grādiori ætate fuere, nec citra annum quinquagesimū, sub quibus parata, instructaq; acie, parce primum, & modice, mox exactissima cura militiam ediscebant, apud quos iuuentus a uigesimo ad quinquagesimum annum militare cogitur, ultra uero arma tractare uetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis a quinquagesimo anno militem non tegebat. Apud alios inoleuit mos: ut post annum quatragesimum militiæ tyrocinio neminem adscriberent, post quinquagesimum uero militare desinerent, hisq; uelut perfunctis militia missio daretur. Quod Scytharum legibus cauebať, ne hominem sexagenarium militiæ admitterent. Aegyptiis in more fuit, ut Calasiries qui præcipui habentur milites, a nullo doctore, sed a patre solū militiæ præceptis erudirentur. Phocion uero: ut Athenienses nimis bellicosos a belli furore: delectu acerbo cohiberet, quod libentes, & cupidi appetebant, lecta iuuentute etiam octogenarios emeritis stipendiis coegit dare noīa. Camillus contra Latinos: & Volscos magna mole dimicaturus: seniores quibus aliquid uirium super esset: in sua uerba iuratos centuriauit. Romani quoq; bello Etrusco, & sæpe alias: seniorum cohortes post emerita stipendia: quin etiam libertinorū ad militiam exciuere. Et Marius magnæ partis milites: seniores qui multa stipendia meruissent: & capite censos sacramento asciuit. Quod Alexander Macedo fecisse dicitur, ut ducturus contra Darium ueteranos peritos belli: militiæ adscriberet. Non sic Conon qui ut exercitum suppleret. Atheniēsium pueros īmaturos annis quibus uires non suppetebant: & senes legit. Milites uero in castris: nisi Romanos ciues: uel latini noīs: leuium tamen armorum auxiliarios externos: sacramento Romani adigere solitauere. Cōtra uero

Cyri consilium fuit:nõ modo ex ciuibus suppleri milites:sed uelut optimos equos e longinquo queri oportere: Idem apud Alexandrinos uetusto more seruatum est.ut nullos milites nisi peregrinos militiæ admittãt. Proditumq; memoriæ est.in fœdere quod cum Romanis & Anthioco ictum est. caueri:ne milites sub ditione populi Romani conducere:aut uoluntarios habere liceret. Inter auxilia tamen minor:in legionibus longe maior militum numerus ascribi assueuit. Sz tñ legionariorũ:& arma grauiora:& disciplina fuit seuerior. auxiliariorum uero minor:nec tam exactæ diligentiæ: quibus in prælium euntibus:præter saga:togasq;:& rectam tunicam:album:aut rubrum:paludamentum quo socios ab hostibus internoscerent:publice dabatur. Afris uero: Caunis Numidis: Lacedæmoniis: & Massagetis: in bellum profecturis russatas:uel puniceas ferre uestes:moris erat:ut eo argumento uulnera:& sanguis effusus non innotescerent:confidentiusq;: & sine pauore dimicarent: id quod apud Persas in usu fuit. Nanq; Artaxerses ducturus cõtra Cyrum milites rubro sagulo ornauit: Cyrus albo. Agesilaus quoq; ita copias instruxit armis:ut omnia ærea punicea uiderentur. Thraces pullas induti tunicas: in acies prodeunt:Contra Mibæ:& Aethiopes:candido amictu: Samnites discolori ueste præliantur: nonnunq̃ candida. Boii:& insubres auratis sagulis: Galli uirgatis:cum torquæ aureo:Britãni Glasco infecti:est enim fullonia herba quæ atro colore inficit:& hominem decolorem facit:Gelonii hostium cutibus ornati:quo truculentiores uisu:& aspectu formidabili essent. Aethiopes dimidiatum corpus Minio:dimidiatum Gypso:solent illinire:fertur. C. Cæsar ut in conflictu bellorum cunctis innotesceret ad prima signa nouo colore amictus:& diuerso armorum habitu insignis prodiisse. Et Lucullus cũ Thorace squamoso:& amictu purpureo præliari. Gylippus uero maximus imperator sordida ueste,& semi lacera:ac cultu neglecto conspicuus erat. Agis quoq; Lacedæmoniorũ dux a gregario milite: nihil differebat. Sicut Agesilaus q̃ cultu corporis uili exultabat:exercitu autem ornato. Contra Alexandrũ Macedonem:insignem cum regio habitu:tum Siculo amiculo:& Lintheo thorace:duplici:ac ferrea casside auro:& gẽmis:arma honestabant. In quo illud traditur mirum:dum in India præliatur:concussis:armis uisum Barbaris lumen infundere:& monstrum ante se agere: Quod compar fuit cum Epizelo Atheniensi:qui:ut tradit Herodotus:in pugna Marathonia dum præliat̃: uisum monstrum:quod ante se cõspiciebat:occidere nisus:luminibus captus perpetuo mansit. Etiam Tiberii equs in conflictu belli:ore flãmas interdũ emittere uisebatur. C. tamen Gracchus legem tulit ad populum de uestibus publice:militibus dandis sine stipendiorum diminutione. Inde institutum:ut singulis militibus sagæ:togæq; in hibernis dentur. Præualuitq; mos ut in bellum profecturi Romani milites singuli in tabulis describantur: ut illorum

qui prælio

qui prælio ceciderant:nomina reuerſis innoteſcerent. Vtq; in delectu conſcribendo primus miles bono nomine tanq̃ inde fauſtum:felixq; auſpicium futurum ſit,conſcribatur. Id.n.boni ominis eſſe,& proſperos euētus facere putabant. Apud Perſas inualuit mos ut profecturi in bellum: in ciſtam ante regis tribunal ſinguli ſingulas ſagittas imitterent, mox reuerſi quiſq; repeteret ſuam,ut ex remanentibus:illorum qui prælio cecidiſſent numerum internoſcerent. Hi ergo in caſtris militiam edocti hyeme pariter atq; æſtu diebus ſingulis mane,& poſt meridiem, locum tenere, ſigna ſequi, ordinem ſeruare, foſſam fodere, figere uallum, militari gradu incedere, & alia militaria facere quottidiano uſu ediſcebant. Nam ducibus, Centurionibus, & Tribunis: præcipue curandum erat:in locis,ubi ſtatiua habebant, cogere Tyrones milites cum primum mereri cœpiſſent ſtipēdia,ne ſine conſilio:ſine imperio in hoſtes tenderent,per turmas hinc inde crebro cōcurrere,decurrere,clamare,locum tenere,imperium ſeruare,iuſſa exequi:ſeq; in orbem colligere,cuneum facere,& phalangem:ut ſequi ſigna,& pati tedium:æſtus ac uigilias aſſueſcerent,ne pulſi loco cederēt,& in acie quiſq; agnoſceret ordines ſuos.ita ut uſu quottidiano non minus ipſi ſibi præſcriberent quid facto opus foret, nec hoc tante ullo:nec imperante:q̃ ab aliis ediſcerent. Quæ diſciplina præcipua Iphicrati traditur:ut ſine ducis opera:milites ita inſtitueret conſiſtere in acie,ut peritiſſime diſpoſiti uiderentur. Iactu quoq; diſci,curſu,ſaltu,iaculatione, & luctа inuicem contendere,mos erat. Nandi quoq; poſt ſolitas exercitationes iuuentutis Romanæ ſummum ſtudium in militari rudimento fuit, aliaq; opera iuſta,militaria,q̃bus quaſi ſimulachris pugnæ animos,corporaq; tanq̃ ad uerum bellum acuebant. Ad palum quoq; exerceri,aut iaculis,& ſagittis ferire,nonnunq̃ fundis:& lapidibus:diſciplinæ militaris erat. Fuit.n.palus cubitorum trium:quem tyrones ſcuto,& claua uelut hoſtem petere:in eūq; ictus & plagas inferre ſolebant. In quo id cauebatur ĩprimis:ne dum ad palū ictus intendunt,ipſi hoſtium telis pateant:proinde oportebat aĩo eos:& corpore, intentos eſſe:nō magis ad inferendos:q̃ ad cauendos:declinandoſq; ictus:cui ludo Palaria nomen. Arcu quoq; & ſagittis plerūq; cretenſibus:& cydoniis exactiſſima cura:milites inſtruebantur. Sicut apud græcos paleſtra. Cyri uero diſciplina fuit:ut milites ſemper opus facerent:& nunq̃ exercita iuuentus: niſi ſudore præuio cibum ſumerent. Qui etiam neq; prādebat:neq; cenabat unq̃ niſi ſudaſſet prius:& militaria obiuiſſet mūera. Ageſilaus quoq; in gymnaſio:ne ocio ſeneſcerent milites:exercitationis:& uirtutis cuiuſq; præmia propoſuit. Leuibuſq; præliis experiundo aſſueſecit. Qui etiam Perſarum regum mos traditur:ut curſus & pugnæ dona militibus proponant. Alexander uero Macedo:ne ocio milites laſciuirēt:certātibus uirtutis pmia Chiliarcas dedit. Præ cæteris Aurelianus Cæſar nullum reliquit uacuum diem:quin ſe pilo

sagittis ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus senior: q̃uis grandis natura: campestrium exercitationum supra modũ labores subiit. Antoninus quoq; Bassianus Caracalla: præterq̃ q; se cu3 militibus exercebat: iter semper onustus armis: pedes fecit. Id quod de Seuero scriptum accepimus ut hyeme sæua & gelida aperto capite per niues & pruinas: per montes: syluasq; cursitaret: in patientia laboris: & uictus abstinentia supra fidem assuetus. Quibus documentis redacto in disciplinam milite: posito rudimento: & continuo usu firmato: legiones conscribebant. Præterq; milites peregrinæ militiæ: inter auxilia Cretenses sæpe militasse accepimus. Hi. n. terrestri: nauali q; prælio: ad insidias: furta: & rapinas: populando assueti: excursiones maximas facere promptissimi sunt: in prælio uero segnes: Cydones uero fortissimi: sicut Homerus inquit: illorumq; arcus: caprinis pellibus ornari: pleriq; literis adnotarũt. Idq; a Iuuenale uersibus mundis significati crediderim: dum inquit.

Tu scabie fruere mali quod in aggere rodit
Qui tegitur parma: & galea: metuensq; flagelli
Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.

Necat. n. illa ueteris disciplinæ rudimenta quibus Tyro miles in emittendis iaculis apud suum Centurionem instrui solebat. Quin etiam Romanæ militiæ fuit: leuis armaturæ milites: atq; equites: loricas: & galeas uetsinis pellibus tectas: quo truculentiores uisu forent: in aciem deferre: sicut Græcorũ ueteres pelles fluuiatilis canis ꝑ capitis tegmẽto uice galeæ detulere. Equinasq; iubas: & caudas in galeis: aut pennas strutiocameli: nonnunq̃ leonis pellem ꝑ conis apud Romanos fuisse: constat: more Aethiopum: qui pelles equorum capitum cum ipsis auribus: & iubis deferentes: nonnunq̃ pardorum pellibus leonumq; amicti acies subeunt: & præliantur. Thracibus in more fuit e pelle uulpina cassides ferre: sicut Albanis: & Hiberis cum ferinis galeis pugnare, Rhoxani non modo galeis: sed thoracibus: & scutis ex crudis bouum coriis uti solebant. Apud græcos aũt: Homeri testimonio: equinæ iubæ pro cristis factæ. Pyrrho: & Philippo hircina cornua. Hãmoniis arietis caput. Acheis pẽnæ uariis distinctæ coloribus. Alii rubras cristas supra cassidem deferebant. Cimbri: & Theutones horrentium hiatibus aĩalium contexere galeas. Abtatæ Persarum duci conus hyacintinus erat. Cyrus cassidibus æneis: & conis albis milites ornauit. Chares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexãdri cassidem cristata iuba: & pẽnæ candidissimæ circũcingebant. Nonnunq̃ insigne fuit episporma. Galli non modo scuta: sed corallio ornabant galeas. Galatæ: partim cornua: partim quadrupedum: habuere effigies: Sãnites cum pinnis muralibus digladiantur: in prælio uero cristatis galeis, sicut Lusitani: & Sacæ scythica gẽs q̃bus neruatis: cristatisq; galeis pugnare in usu est. Theuri, Mysi, & Thraces, supra æneas galeas bouis aures: & cornua apponunt.

Inter cæteros

Inter cæteros Cnidius Centurio bello contra Mysos fertur miraculo fuisse: qđ poculum supra cassidem modo suscitans flãmam: modo remittens defe rebat. Eratq; Romanæ militiæ uetus constitutum, ne miles sine cõmeatu ab signis abear, neue præsidio decedat, neue locum relinquat, aut e castris effugi at, neu discedat longius, sed explorato & sub signis, atq; subsidiis positis: non modo in acies pdeat, sed lignatum, & pabulatum uadat: omnia deniq; uelut si coram hoste cauta, puiiaq; sint. Vtq; milites die simul ac noctu, iuxta para ti, instructiq; ad nutum, imperiumq; præsto sint: qui contrafecerat: aut igno minia: notaq; afficiebatur, aut seuera correptione capite luebat, tam & si non nulli delicta eiusmodi lenius uindicarint. Nanq; Aemilianus Scipio licet gra uissimus exactor disciplinæ: quem militem extra ordinẽ deprehenderat fustua rio plectebat, eũq; uulgato ad rem militarem exẽplo. Si Romanus. ciuis eẽt: uitibus, si uero externus: fustibus cedebat. Est quoq; lege militari sancitum: ne lixæ permisti cum equitibus uagentur. neue frumentum publice datũ mi les uendat: aut prædas pecorum uel mancipiorum uino cõmutet: ne ue gregarius miles in acie uel castris seruum, aut iumentum habeat. Neu quis ubi Tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset, nec qui ordines duxisset, miles postea fieret. Vtq; milites manipulares qui sub disciplina militãt: semp cincti, caligatiq; sint, quæ quidem caligæ multiplicibus clauis munitæ erant, discinctos enim uelut ignauos & militiæ minime aptos putarunt: præ cinctos uero fortes & strenuos. Quare Macedonũ lex erat militaris: ut qui miles hostem non occidisset non militari cingulo, sed capistro cingeretur. qđ apud Carthaginenses seruatum legimus, ut discinctos postremos homines ducerent. Tam & si Afrorum peculiaris feratur mos: fluxa tunica, & discinctos incedere. Quin etiam ut in expeditionem ituri milites arma & uallũ, nec non utrem: follem: scutum: gladium: tum siquid ad usum uelint: interdũ plus dimidiati mensis cibaria, absq; seruorum aut iumẽtorum ministerio hu meris ferant: antiqui moris & exempli fuisse. Illud quoq; animaduertimus: ne mini in Romana militia extra ordinem: etiam in prouocantem, contra impe rium pugnare licuisse, idem Macedonibus: quibus in iussu ducis: aut arma capere: aut in ordines ire uetabatur. Quodq; nisi militari sacramẽto miles ad scriptus foret: hostem gladio petere: aut militare minime fas erat, perindeq; in eum militaris animaduersio fuit: qui hostem militiæ sacramento non adscriptus occideret: aut qui classico reuocatus tardius pareret, q̃ qui ciuem aut so cium iniuria occidisset. Ideo laudasse Cyrus dicitur militem, qui cum hostem interfecturus gladium eduxisset: classico receptui audito, ictus cohibuit, & ho stem dimisit. Sed prius sua sponte decuriati equites, centuriati pedites sacra mẽta mutuo præstabant: Paulo deinde Aemilio: & Terentio Varrone Coss. tunc primum quod nunq̃ antea factum: per Tribunos militum a uolũtario

sacramento ad legitimum iusiurandum milites adacti fuere. Quod quidem Imperator præstare tenebatur primus: suo mox ordine subsequebant legati, deinde Tribuni, deinde Cēturiones, postea decuriones, mox præfecti castrorum, demum milites: quod singulis annis Kl's Ianuariis, denuo præstabat. Iurabant enim per deos solēne iusiurādum, postea in acta principum. Se iussu Consulum conuenturos, neq; ecastris, eorum iniussu, quæsitis occasionibus abituros, non fugæ formidinisue causa extra ordinem recessuros, nisi teli sumendi, uel hostis feriendi: aut ciuis seruandi causa. Neq; in exercitu prope ue decem passuum millia, pluris argentei nūmi furtum facturos, extraq; hastam: ligna: pabulum: utrem: follem: si quid quod pluris esset nacti fuissent, id omne ad Coss. delaturos aut dominis reddituros. Non nunq̄ alio sacramēto milites adactos comperimus: tunc cum ingens subeunda dimicatio foret: & in extremum discrimen res uenit. Vt nisi uictis debellatis, fusisq; hostibus uictores forent: se ad castra nunq̄ reddituros iurarent. Tum illud notatum est: qđ si ab uniuerso exercitu iusiurandum Consuli præstandum esset: satis fuisse: si Centurio uel Tribunus exercitus nomine: conceptis uerbis: sublimi uoce iuraret: omnisq; multitudo & singuli milites: cōmuni conspiratione & consensu in eadem uerba silentio: in se quisq; iuret. Hocq; iusiurandum: ac si concepta uerba singuli expressissent: perinde teneret: atq; sanctum & illibatum haberi. Apud Lacedemonios uero milites: hoc etiam iuramentum præstare soliti sunt: eosdem cum Imperatore amicos: inimicosq; habituros: utq; bonorum malorumq; firma consensio inter eos & fœderatio esset. Neq; omittendum qđ de Atheniensibus memoriæ proditum est: qui cum propter quotidianas contentiones: & uiolatum ius gentium: infensi Megarensibus: & animo hostili essent. Quoties milites solito militari sacramento adigebant: hoc ēt ius iurandum illos subire coegisse: se intra militiæ tēpus quotānis quoquo modo possent. Megarensium agros: finesq; infesto exercitu inuasuros: & peruastatis agris nihil intactum relicturos, atq; in eos, omni clade belli grassaturos.

Dissensio inter duos ludi professores super uerbo inuenio & reperio cōtra obseruationes grāmatici cuiuspiam. Caput. XXI.

Ambulabamus in littore dum Neapoli essemus: æstiuo anni tempore cum iam aduesperasset: ego & Iunius Antonius & pleriq; studiosi paribus disciplinis dediti: qui illuc ociandi causa aduenerant. Cunq; duos ludi litterarii professores: super uerbo reperio: & inuenio graui contentione inter se iurgantes: disceptantesq; uideremus. Libuit eorum disceptatio ni interesse. Atq; ex his alter: cum inuenire: diceret esse impenso labore: rem

Inuenire

diu quæsitam assequi, reperire uero, rem nō quæsitam, sed forte oblatam, nā cisci, idq; Ouidii authoritate qui in suo maiori carmine dum Inachum natam Io quærentem facit, post longos & irritos labores, his uerbis illam affatur. Tu nō inuenta reperta es, Quos ipse uersus sic explicabat, ut diceret, te ego cum diu quæsierim, non inueni, sed casu oblatam comperi. Ouidium ergo de significatu uerbi, contra illum diiudicare asserebat, qui uerbum reperio, casus facit, non operæ. Quoq; minus dubites: inquit ille, habes latinæ linguæ doctorem non ignobilem, nec mora cōmentatiunculas quasdam grāmatici hominis non incuriosi quas secum adduxerat, e sinu togæ depromit, in quibus ita scriptum erat. Excogitare cōsilii est, reperire uero fortunæ, unde Ouidius, Tu nō inuenta reperta es. Hæc cum ille, & pleraq; legisset, reclamabat alter, doctorem istum, nec uerba, nec mentem Ouidii intelligere quisse, labiq; errore manifesto. Siquidem reperire est cum labore aliquid quæsitum assequi, de ductum ex re & pario, parere.n. est cum labore quærere, unde pecunia parta cum labore quæsita dicitur. Imo eundem Ouidium quem in medium ille adduxerat, eodem uersu significantius contra demonstrare: Tu nō inuenta, sed reperta es inquit, quasi ego te, non casu & fortuna nactus sum, sed studio, & labore quæsitam repperi. Quod & alio uersu eundem exploratius significare aiebat. Exanimesq; artus primo, mox ossa requirens, Repperit ossa tamen, Præterq; hanc Ouidii authoritatem, idem apud authores probatissimos usu continuo obseruari. Q. Curtius, quippe Eufrates inqt, altum limum uehit, quo penitus egesto uix sufficiendo operi firmo reperiūt solum. Et idē. Quia duces asseruati profugerant, misit qui conquirerent: nec repertis. Suetonius in Cæsare. idq; eo studiosius facerent, qđ aliquantum uasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant. Vides inquit ille reperire esse operæ & consilii, non aūt fortunæ. Atq; alter eum contra tenderet, & uoce īmodica obstreperet, eadem sæpius & quædam nugalia repetendo, cupidus ego istius doctoris mentem plane perspicere, accipio libellum a manibus magistri, atq; in eo lego pleraq; nimiū audacis doctrinæ, & confidentis. Nanq; eo processit ut singulos ferme ueterum probatissimos, quorum uestigiis nobis īniti operæpretium est, a præscripta a se lege & dicendi norma dissidentes taxare non fuit ueritus. Præter quæ. In eo admiratus sum, offendo & nanciscor fere idem esse quod reperio, quod procul a uero esse aperte liquet. Etenim si reperire est, aliquid impenso studio nuenire: ut est modo ostensum. Nemo fere quisq̄ id in uerbo nanciscor, & offendo inueniet. Siquidem uerba hæc haud dubie sub casu & fortuna sunt. Præterea qui rem exquisitius pensitabit, inueniet nancisci id frequentius notare. Rem scilicet forte oblatam data occasione assequi, & habere. T. Liuius tertio ab Vrbe condita, Pacuuius inquit Calanus malis artibus nactus opes idem castris ponendis dispersos nactus: Cæsar idoneam tempestatem nactus

F ii

dixit:ideſt aſſequutus. Id quod ſeſto Pompeio authore/ ſciētiſſime probatur: qui uerbo nanciſcor: ſignificatum aſſequendi potius q̄ inueniendi in ſuis commentariis tribuit: & pleriſq; ueterum authoritatibus in quibus ſi nanciſci inuenire dixeris/profecto abſurde & imperite loqueris. Hæc & plæraq; in eo cum legiſſem cum me iam tederet: librum reſtituo: atq; illos inuicem: altercantes: diſceptanteſq; relinquo.

Ex quibus uictoriis olim Conſules: & deinde ſequuti duces: triumphare conſueuerint. Caput. XXII.

VEteres Romanos olim: non ex quibuſcūq; uictoriis triumphare conſueuiſſe. Sed cum bellorū: & uictoriarū cauſæ eo munere dignæ uiderentur: triūphos egiſſe: accepimus. Cauſæ uero triumphorum/licet a prima origine exiles fuerint: atq; tenues. Quippe quia exiguis uiribus: & parua manu rem agebant: poſtea aucto: dilatoq; imperio maiores: cercioreſq; fuere: ut ad triumphi munus quiſq̄ aſpiraret. Cum Veientes olim Tarquinienſeſq; pro Tarquiniis contra Romanos mouiſſent arma: & uelut æquo marte utrinq; pugnatum foret/quod uno plus Etruſcorum in acie cecidiſſet: aco hoſtium quiſq̄ poſtera die in conſpectu erat: digna res triūpho uiſa fuit. Itaq; Valerius Cos. quāuis collega morte ſublato/de Veientibus: Tarquinienſibuſq; triumphum egit. Et. P. Valerius: &. T. Lucretius Coss. cū infeſto exercitu in agrū Sabinū ꝓfecti: primo uaſtatione mox prælio ita hoſtium opes afflixiſſent: ut nihil inde rebellionis timeri poſſet: triumphantes Vrbē inire. Quin etiā ex deditis & nō captis Vrbibus: aut hoſtibus fuſis & auerſis ſtante Dictatore a Conſulibus ſæpe triūphatum eſt. De Priuerno & Pometia: deq; Sabinis: & Sānitibus: & ſi non ui captis: ſed in deditionem acceptis triūphare licuit: ꝓpterq; auerſos & palatos hoſtes Claudius Petilius Cos. Dictatore. Q. Seruilio Hala de Tiburtibus: & Gallis triūphauit. Et Cornelius: & Bebius Coss. qd' Ligures Apuanos nō expectātes bellū in deditiōem acceperūt: & ad duodecim millia in alias terras traduxerūt: de Liguribus uelut acie uictis triūpharūt. Procedēte mox tpe cum ꝓpagato imperio: cum hoſtibus ualidioribus: magnis utrinq; uiribus bella agerent: cautum fuit/ne cui triūphum: niſi qnq; hoſtiū millia cecidiſſet: & iuſta acie magnas copias fudiſſet: decernere liceret. Cuius rei fidē apud Quæſtores: ut qd laboris exhauſtum: q̄ue cædis noſcerēt: ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idq; nō ab re uiſum. Erat. n. triumphus ingens honorū cumulus: quem multi duxerūt maximum uitæ bonum: quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello duces honeſtabant. Vtq; niſi pro aucto imperio, nō pro recuperatis his quæ bello amiſ

sa erant, triumphus cuiq̃ decerneretur. Quin etiam nisi suo ductu, & auspicio, ac in sua & non aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manēte bello, imperatores hostes profligassent, & uicissent: triumphare nemini licuit. Ideo Liuio: & Nerone Coss. deuicto ad methaurum Hasdrubale Liuius qui in sua prouincia rem gesserat, de Hasdrubale, & pœnis iustissime triumphauit. Nero autem qui potior uictoriæ causa fuit. Quod in aliena prouincia suppetias collegæ dederat. Ouans in urbem uectus est. Exq; duobus Consulibus eandem prouinciam sortitis: contraq; eosdem, militantibus uni triumphum decretum: q̃d hostes fusus egerat: eiusq; ductu & auspicio parta uictoria fuerat, alteri negatū legimus. L. Valerio potito: & M. Mallio Coss. quod contra eques in Algido: prospere rem egissent: Valerio Triumphus: q̃d perseuerantior in hoste persequendo: instando, urgendoq; fuerat: Mallio uero: ut ouans urbem iniret: a Senatu datum est. Fuitq; animaduersum: q̃d tam & si uictis fusis: fugatisq; hostibus res triumpho dignas imperatores gessissent. Si tamen neq; Dictator: neq; Cos. aut Prætor: exercitui præfuissent: neq; legittimum haberent magistratum: cuius ductu & imperio uicti essent & profligati: triumphare nemini fas erat. Propterea. L. Cornelio Lentulo: magnis rebus gestis: negatus triumphus fuit: quod proconsul Hispaniam prouinciam non Consul obtinuisset. Tam & si Scipionem proconsulem: & cui sæpe prorogatum imperium fuerat, de Hannibale & pœnis. Et Cn. Mallium de Gallogræcis. Paulumq; Aemilium de Ingaunis Ligurbus & Pompeium magnum de Sertorio: Procōsules egisse triumphos legamus. Perraro enim alicui triumphare permissum fuit: qui sine legittimo magistratu: & sine iusto Imperio rem gessisset: præter Pompeium magnum: qui tam & si: in Senatum per ætatem admissus non fuisset, eques Romanus adhuc: id quod contigit nulli: deuicto in Africa Domicio triumphauit: cui hoc ferunt præcipuum contigisse: quod e tribus orbis partibus speciosos egerit triumphos. Sed nec eum qui magnis perpessis cladibus: & nimium cruenta uictoria esset potitus: tanquam lugubri: & parui compendii: quod multis funeribus non multis commodis: rempublicam affecisset. Propterea Valerio Cos. uictori contra gallos: ob cladem exercitus negatus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibus amissis: q̃ uictoria hostibus fusis præualuisset. Nec eum qui exercitus Romam non deportasset: nisi perdomitam, pacatamq; prouinciam successori dedisset, more maiorum. Est tamen memoriæ proditum: nonnunquam stantibus Coss. prætorem qui in sua prouincia res gesserat: hostesq; fuderat: etiam sine Consulibus triumphasse. Duosq; Consules de eisdem hostibus parta uictoria triumpbantes Vrbem iniisse. Neq; negauerim, non semel, sed pluries: in eodem magistratu, & contra eosdem hostes, propter res feliciter gestas: magnis sæpe ducibus

dixit:ideſt aſſequutus. Id quod feſto Pompeio authore/ ſciẽtiſſime probatur:
qui uerbo nanciſcor: ſignificatum aſſequendi potius q̃ inueniendi in ſuis com
mentariis tribuit: & pleriſq; ueterum authoritatibus in quibus ſi nanciſci inue
nire dixeris/ profecto abſurde & imperite loqueris. Hæc & plæraq; in eo cum
legiſſem cum me iam tederet: librum reſtituo: atq; illos inuicem: altercantes:
diſceptanteſq; relinquo.

Ex quibus uictoriis olim Conſules: & deinde ſequuti duces: triumphare con-ſueuerint. Caput. XXII.

VEteres Romanos olim: non ex quibuſcũq; uictoriis trium
phare conſueuiſſe. Sed cum bellorum: & uictoriarum cauſæ eo
munere dignæ uiderentur: triũphos egiſſe: accepimus. Cau
ſæ uero triumphorum/ licet a prima origine exiles fuerint: at
q; tenues. Quippe quia exiguis uiribus: & parua manu rem
agebant: poſtea aucto: dilatoq; imperio maiores: certioreſq;
fuere: ut ad triumphi munus quiſq̃ aſpiraret. Cum Veientes olim Tarquinien-
ſeſq; pro Tarquiniis contra Romanos mouiſſent arma: & uelut æquo mar
te utrinq; pugnatum foret/ quod uno plus Etruſcorum in acie cecidiſſet: nec
hoſtium quiſq̃ poſtera die in conſpectu erat: digna res triũpho uiſa fuit. Itaq;
Valerius Cos. quãuis collega morte ſublato/ de Veientibus: Tarquinienſibuſ
q; triumphum egit. Et. P. Valerius: &. T. Lucretius Coss. cũ infeſto exercitu
in agrũ Sabinũ ꝓfecti: primo uaſtatione mox prælio ita hoſtium opes afflixiſ
ſent: ut nihil inde rebellionis timeri poſſet: triumphantes Vrbẽ iniere. Quin
etiã ex deditis & nõ captis Vrbibus: aut hoſtibus fuſis & auerſis ſtante Dicta
tore a Conſulibus ſæpe triũphatum eſt. De Priuerno & Pometia: deq; Sabi-
nis: & Sãnitibus: & ſi non ui captis: ſed in deditionem acceptis triũphare licuit:
ꝓpterq; auerſos & palatos hoſtes Claudius Petilius Cos. Dictatore. Q. Ser
uilio Hala de Tiburtibus: & Gallis triũphauit. Et Cornelius: & Bebius Coss.
qd' Ligures Apuanos nõ expectãtes bellũ in deditiõem acceperũt: & ad duo
decim millia in alias terras traduxerũt: de Liguribus uelut acie uictis triũpha-
rũt. Procedẽte mox tpe cum ꝓpagato impio: cum hoſtibus ualidioribus: ma
gnis utrinq; uiribus bella agerent: cautum fuit/ neeui triũphum: niſi quinq; ho
ſtiũ millia cecidiſſet: & iuſta acie magnas copias fudiſſet: decernere liceret. Cu-
ius rei fidẽ apud Quæſtores: ut qd laboris exhauſtum: q̃due cædis noſcerẽt:
ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idq; nõ ab re uiſum. Erat. n. trium-
phus ingens honorum cumulus: quem multi duxerũt maximum uitæ bonum:
quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello duces hone
ſtabant. Vtq; niſi pro aucto imperio, nõ pro recuperatis his quæ bello amiſ

sa erant, triumphus cuiq; decerneretur. Quin etiam nisi suo ductu, & auspicio, ac in sua & non aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manēte bello, imperatores hostes profligassent, & uicissent: triumphare nemini licuit. Ideo Liuio: & Nerone Coss. deuicto ad methaurum Hasdrubale Liuius qui in sua prouincia rem gesserat, de Hasdrubale, & pœnis iustissime triumphauit. Nero autem qui potior uictoriæ causa fuit. Quod in aliena prouincia suppetias collegæ dederat. Ouans in urbem uectus est. Exq; duobus Consulibus eandem prouinciam sortitis: contraq; eosdem, militantibus uni triumphum decretum: qđ hostes fusius egerat: eiusq; ductu & auspicio parta uictoria fuerat, alteri negatū legimus. L. Valerio potito: &. M. Mallio Coss. quod contra eques in Algido: prospere rem egissent: Valerio Triumphus: qđ perseuerantior in hoste persequendo: instando, urgendoq; fuerat: Mallio uero: ut ouans urbem iniret: a Senatu datum est. Fuitq; animaduersum: qđ tam & si uictis fusis: fugatisq; hostibus res triumpho dignas imperatores gessissent. Si tamen neq; Dictator: neq; Cos. aut Prætor: exercitui præfuissent: neq; legittimum haberent magistratum: cuius ductu & imperio uicti essent & profligati: triumphare nemini fas erat. Propterea. L. Cornelio Lentulo: magnis rebus gestis: negatus triumphus fuit: quod proconsul Hispaniam prouinciam non Consul obtinuisset. Tam & si Scipionem proconsulem: & cui sæpe prorogatum imperium fuerat, de Hannibale & pœnis. Et Cn. Mallium de Gallegræcis. Paulumq; Aemilium de Ingaunis Liguribus & Pompeium magnum de Sertorio: Procōsules egisse triumphos legamus. Perraro enim alicui triumphare permissum fuit: qui sine legittimo magistratu: & sine iusto Imperio rem gessisset: præter Pompeium magnum: qui tam & si: in Senatum per ætatem admissus non fuisset, eques Romanus adhuc: id quod contigit nulli: deuicto in Africa Domicio triumphauit: cui hoc ferunt præcipuum contigisse: quod e tribus orbis partibus speciosos egerit triumphos. Sed nec eum qui magnis perpessis cladibus: & nimium cruenta uictoria esset potitus: tanquam lugubri: & parui compendii: quod multis funeribus non multis commodis: rempublicam affecisset. Propterea Valerio Cos. uictori contra gallos: ob cladem exercitus negatus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibus amissis: q̃ uictoria hostibus fusis præualuisset. Nec eum qui exercitus Romam non deportasset: nisi perdomitam, pacatamq; prouinciam successori dedisset, more maiorum. Est tamen memoriæ proditum: nonnunquam stantibus Coss. prætorem qui in sua prouincia res gesserat: hostesq; fuderat: etiam sine Consulibus triumphasse. Duosq; Consules de eisdem hostibus parta uictoria triumphantes Vrbem inisse. Neq; negauerim, non semel, sed pluries: in eodem magistratu, & contra eosdem hostes, propter res feliciter gestas: magnis sæpe ducibus

triumphare permissum. Quodq; a principio Vrbis, non curru triumphali, nec equo uehi triumphantes, sed pedibus incedere assuerāt. Postea equo uectis: demum curru quatriiugo triumpharūt. Tametsi Romulum de Acrone Ceninensium duce, curru quattuor equorum triumphasse: Dionysius asseueret, ac ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui in supremo gradu est, soli triumphare permissum. Ideo Cos. cum dictatore, aut prætore non triumphat, ne minor potestas maiori æquata uideatur, neue auspicia, q̄ maioris magistratus sunt, cum minoribus confundantur. Licet Dictatorem & magistrum equitum una triumphasse sæpe legamus. Illud deniq; ex annalibus constat: Romanum ciuem: quis reip, perniciosum & infestum, si bello uictus foret, in triumpho deferri non licuisse. Quodq; si contra pyratas seruos, aut fugitiuos, uel aliud genus hominum Romano nomine indignum, bellatum foret, tanq̄ belli causa erubescēda: quis parta uictoria, aut hostibus fusis, auersisq;, nemini triumphare licere. Contra uero ciues bello uictos, qa lugubris uictoria est: ipseq; dux minime imperator cēsetur, licet bene gerēdæ rei occasione data: neq; ouare, aut triumphare, uel supplicationes cuiq̄ decernere, dum res publica stetit, unq̄ permissum fuit: nisi post aliquot ætates: Cū Aurelianus Augustus de Tetrico uiro senatorio, quem in oriente uicerat, & Zenobia muliere triumphauit. Apud Græcos uero seruatum diu est, ut qui imperator hostem fugasset, tropheo donaretur. Qui occidisset, aut funditus euertisset, triumpho, uel encomio, & peplo. Fuisse autem peplum uelum, in quo qui facinora gesserant fortia, singula egregie gesta, atq; acerrima prælia, & maxima effingere, illudq; pro imortali memoria exponere palam, & tēplis dicare assuerant, scriptores ꝑdunt: in quo deoꝝ imagines, sæpe clarissimoꝝ uirorum gesta effingebant. Quare Athenienses, Antigoni, & Demetrii imagines, cum Ioue, & Pallade effinxere in peplo. Nonnulli peplum eximii candoris uestem sine manicis aureis distinctam clauis fuisse autumant, quā quinto quoq; anno apud Helyn, mulieres sex & decem Iunoni contexebant. Encomium uero carmen in uictoris laudem æditum ad imortalitatem, quo ipsius res gestæ magnificæ illustri præconio canebantur, quod Epinicia uocant. Tropheum uero monimentum dixere, nunc marmoreum, modo æneū cum inscriptione & titulis, æuo perpetuo duraturis. Nonnunq̄ si materia nō suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, uel insignem arborē excisis ramis, ibiq; hostium spolia statuendo, in memoriam posteritatis, bonis & fortibus uiris pro tropheis erigebant. Tam & si qui primi græcis æneū aut lapideum statuere tropheum non magnopere probati fuerint, qđ regum tantum nomina illis inscriberent, nec militum operam aut fortitudinem, quibus uictoria parta fuerat, annotarent. Fuitq; moris in locis quibus cum hostibus decertassent & uicissent, aut aliqua insigni clade affecissent, ibi uictores

duces pro monimento laudis cum ampla inscriptione tropheum ponere, & fortium factorum posteris dare memoriam. Quare Perycles nouies pro patria uictor trophæum posuit, & aliud Agesylaus inter Antraceem, Narthe-riumq; erexit. Lacones qđ Persas parua manu uicissent porticum Persicam de manubiis trophæi loco extrusere. Idem contigit Fabio Aemiliano q ad Rhodanum deuictis gallis, ex candido lapide uelut monimentum magnæ laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus uictoria fixit stem-ma in quo Martem Victoriam, & Venerem, & se uenustum inscripsit. Marius uero de Iugurta & cymbris duplici est trophæo donatus. Metellus aūt deuicto Sertorio aureum sibi poni iussit. Quod & Flaminius de torquibus gallo⁊ aureum statuit: cum ellogiis monumento⁊ cladis illatæ. Claudius quoq; deuictis boiis ex torquibus gallorum unum magni ponderis in Capi-tolio donum posuit, index uictoriæ & triumphi. Sicut Octauius qui ex au-ro rostratæ columnæ in foro trophæum fixit. Germanicus uero de uictis na-tionibus inter Rhenum & Albim congeriem marmorum structis molibus Tiberio sacrauit. Proditumq; memoriæ est. Arthemisiā deuicta Rhode: tro-phei loco, duas statuisse imagines æneas, unam Rhodiæ ciuitatis, alteram il-li stigmata inurētem pro æterna memoria dedecoris: ignominiæq; acceptæ. Mirumq; prodi de Numenio Anthiochi duce, qui cum in Arabia, æstuante uadoso, & reciproco mari, prælio nauali contra Persas uictor fuisset. Mox æstu reuerso, pedestri certamine ibidem uictor, gemina trophæa Ioui & Ne-ptūno posuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce tradit, circa Meotim æstate nauali pugna, hyeme uero equestri, glacie concreto mari hisdem in lo-cis uictoriam tulisse. Conuenitq; inter peritos rei militaris, qđ tam & si du-ces feliciter rem gessissent, & insigni uictoria potiti essent, si nō præcario ab hoste aliquid petissent, nec tropheo donarentur, nec encomio. Viriatus autē lusitanus hanc temeritatis laudem tulit, ut potitus uictoria cōtra Romanos trabeas & consulares fasces triumphi loco in montibus figeret. Sic Pompe-ius deuictis Hispaniis & Alpinis gentibus Trophæa in Pyreneis iugis qua in Hispaniam iter est excitauit. Et Domicius Enobarbus, ac Fabius Maxius cōtra Allobroges, turres fixis hostilibus armis erexere. Inter cæteros memo-riæ proditur Sesostris Aegypti Rex, si cum hostibus qui magno certami-ne dimicassent, & præsenti animo restitissent, rem gessisset. ibi Trophæum cum coleis & uirili membro erigere. Si uero remisso & languido animo: per ignauiam segniter uicti: aut nullo negocio pulsi essent, contra eos, muliebri genitali constituto tanq̄ in desides, & ignauos Trophæum ponere consueuis-se. Apud Lacedæmonios uero cōtra. Nam qui dux fortiter dimicasset, & cru-ento marte, magnaq; hostium clade uicisset, Trophæi loco gallum diis im-molabat. Qui uero deditione & pacto, nec nimium cruenta uictoria potitus

belli mala uitasset. Bouem, ut signarēt, magis decere imperatorem iuxta Periclis sententiam: consilio & astu q̄ gladio: aut multo sanguine fuso: uictoria potiri. Neq; prætereundum: qđ tam & si ponendi trophæa: rebus prospere gestis: apud græcos: frequens usus foret. Regibus tamen Macedonum: fuisse uetitum ne illa erigerent. Quippe cum Caranus deuicto. Cisseo Rege trophæum posuisset: noctu ueniens Leo: illud euertit & disiecit: inde uelut fœdi ostenti: maliq; ominis: uetitum est: ne in posterū Reges Macedonum quæsitis uictoriis: trophæa ponerent.

Disceptatio Francisci Philelphi cum Grāmatico: an Cicero aliquando ludū aperuerit. Caput. XXIII.

FRanciscus Philelphus ætatis suæ homo doctus & fortunatus inter sui æui poetas famam carmine primum: auspicatus est: a principibusq; qui eo tempore floruerunt: magnis honoribus: & re familiari: auctus & honestatus fuit. Cuius uicia ineuntis adolescentiæ: postq̄ defferbuere cupiditates: cum iam ætate matura senesceret: magnis postea uirtutibus emendauit. Is cum æuo ingrauescente celebris famæ haberetur: & optimatum rogatu: accersituq;. Romam aduentasset: experiri credo uolens q̄tum dicendo ualeret. Tusculanas questiones Ciceronis publice in scholis legere aggressus est. Ad eum quottidie concursus studiosorum iuuenum: & clari nominis professorum: frequens fiebat. Ipseq; inter legendum firma etiam tunc uoce & latere: nouis & exquisitis eloquentiæ generibus: præceptisq; discipulos imbuebat: exploratoq; iudicio singula dicendi genera: & philosophorum scita multo cum nitore & cultu pensitabat: & rimabatur. Eum ego adolescentulus senem: inter cæteros coæuos meos colui: & obseruaui: cumq; ad eum nos quoq; uentitaremus: memini ipsum interlegendum dicere: Ciceronem cum eiusmodi quæstiones scriberet: conuentum suæ ætatis studiosorum habuisse: ludumq; litterarium quasi aperuisse: & pleraq; hoc genus lautis scite: & eleganter: ut mos: ingeniumq; eius fuit: non sine multo ornatu in scholis recensere. Cumq; perorasset: & a lectione ut fit discipuli apud eum se colligerent & fabularentur. Ipsæq; illa eadem sæpius repeteret. Animaduerti quempiam grammaticum florentis facundiæ cuius nomen libens prætereo: eius doctrinæ æmulum: qui ipsum perniciali odio prosequebatur: sæpeq; apud studiosos illum in inuidiam: crimenq; uocabat: singulaq; non modo dicta: factaq;: sed uerba: & nutus obseruabat: contradicere: quæq; ille dixerat uera esse pernegare: neq; apud authores inueniri: Ciceronem ludum aperuisse aut scholas studiosorū habuisse asseuerare. Cumq; Philelphus mitis ut erat: & placidus:

& placidus/non Rhetorum scholas in quas hoies passim uentitarent. Sed tamen aliquos præstantis ingenii uiros/studiosos disciplinarum Ciceronem edocuisse:& quasi ludum aperuisse diceret. Idq; testimonio probari illius ad Petū epistolæ:qua se Dionysium superiorem imitari dicit:qui cum Syracusis expulsus Athenas cōmigrasset ludum inibi aperuit:se pariter habere discipulos asseuerauit. Hæc & pleraq; cum ille diceret:contraq; eum alter insectaretur:& iam nō cōtentione:sed clamoribus:& prope dimicatione rem agerent: nec res sisti uideretur posse:excandescens Philelphus tanta indignatione exarsit: ut illum indoctissimum eminum indoctorum uocitaret. Tādem cōmuni discipulorum: amicorumq; intercursu/desita ira & ardore illo animorum composita cōtrouersia:& lis dirempta est. Sed cum postea in ipsius Ciceronis multiplici lectione uersaremur:inuenimus id ab eo apertius significari. Nāq; ad Volumniū Cassium scribens:Cassium & Dolobellam suis auribus frui asseuerat. Ad Petū quoq; ueniunt qui me audiunt:quasi doctum hoiem: quia paulo sum q̄ illis doctior. Et ad Papirium Petum: Hircium ego habeo inquit & Dolobellam dicendi discipulos:cenandi magistros:puto te audisse illos apud me declamitare. Vatinius quoq; ad Ciceronem. De Catillo inquit defenditur a. Q. Volusio tuo discipulo. Quod & M. Fabius de Celio & Pansa testatus ē. Quũ oēs a primo ætatis gradu. Ciceronem in disciplinis bonarum artium sectati fuere. Sed qd' de Cicerone idem nimirum de Socrate:Platone: & Aristotele: aliisq; doctissimis uiris qui scientia percelluere accepimus: qui bonis disciplinis iuuenum aios imbuendo æternā sibi gloriam peperere, suisq; disertationibus & documētis diuersarum opinionum sectas inuenere. Ante oēs Pythagoras Samius iuuenum emulantium studiis:scholasq; sophistarum in Italia habuisse fert:pluresq; discipulos reliquisse:magnæ:& expertæ uirtutis: Sic Thebanū Epaminundam:Lysias Pythagoreus: Aristotiles Theophrastum: & Syracusanum Dionysium Plato erudiuit. Perrareq; eximius aliquis ingenio. & doctrina inuentus est uir, cuius non aliqua monumenta studiorum mandata litteris:aut aliqui discipuli:sapientiæ præceptis aucti:& imbuti: uelut hereditaria munera posteritati relicti fuerint.

Dionysius

Pythagoras.

Lysias

In quo gradu cognationis apud plerasq; gentes matrimonia licuerint:& q̄ diuersi mores in contrahendis nuptiis fuerint. Caput. XXIIII.

INter omnes cōstare uideo licuisse quondam passim & nullo delectu aut modo: ueteres coniugiis affinium cognatorumq; copulari: quod tamen non æque apud oēs seruatum est. Nam & si apud nō nullas Indorum gentes: Arabas: Persas, Nauresq; qui iuxta Battrianos sunt: ac Magos: & Ba

bylonios, quorum hoc institutum fuit, cum quibus Chrisippus sentire uisus est, filios matres ducere uxores, & cum parentibus stupro coire, atq; ex eis sobolem gignere, passim licuerit. Idq; inter eos coniugium nullis fuerit legibus uetitum, tamen apud reliquas ubiq; gentes, tam imane scelus, lege & moribus sub graui documento interdictum fuit. Nefas scilicet existimantes, filios cum matribus turpi amore cõmisceri, ferarum ritu, quod dictu, audituq; foedum & pudendum est. Aegyptii uero sororum amoribus coniugiisq; implicari, & cum his passim matrimonia inire solitauere. Quippe Ptolemeus ut sororis quam miro amore deperibat coniugium sortiretur, & suam libidinẽ expleret, passim id licere permisit. Itaq; ut dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ uelamento matrimonii obnubilaret, omnibus id permitti uoluit. Id quod persis quoq; licuit. Nam Cambyses duas sorores cum desiderium ferre non posset, & Darius Satyram iisdem genitam parentibus connubio sibi deuinxere. Idem Epyrotæ & Macedones. Siqdem & Ptolemeus Ceraunicus Arsinoem duxit. Et Olympias Pyrrhi filia fratris coniugio potita fuit. Contra uero omnis fere græcia, qui inter priuatas necessitudines cum sororibus commisceri interdictum habuere: nefandumq; putauere: eodem parente genitos inuicem incestis nuptiis detineri. Tam & si Atheniensibus germanas ducere uxores crimini datum non fuerit. Quippe Cymon Elpenicem duxit: & ex illo traditum, impune cum sororibus coniugari. Persis quoq; legitimũ fuit, neq; pudendum uisum est, non modo sororibus, sed & filiabus comisceri. Nanq; Artaxerxes, Athosim, atq; Mestrim filias iustæ uxoris loco habuit: & alii impune id factitarunt, quod græci, & pleraq; gens improbum, nefandumq; extimarunt. Præ oĩbus uero Lesbii fœdissimæ ueneris fuisse traduntũ apud quos nihil sinceri erat/aut incõtaminati: adeo ut ne capiti quidem parcerent, & oĩ fœda libidine se inquinarent. Apud Romanos uero tam in oĩa mia coniugia lege, & moribus iterdicta fuere, apud quos licet cum affinibus cum quibus summa erat necessitudo, coniugalem inire copulam esset lege uetitum, ea de causa, ut nouos affines agnationibus familiarum, multasq; ꝓpinquitates & clientelas mutuis affinitatibus sibi asciscerent cognationis iure. Tamen cum sobrinis aut defunctæ uxoris sorore, uel mortui fratris uxore copulari non uetabatur. Cæcilius. n. Metellus uxore defuncta illius sororem desponsam tulit. Et Brutus Portiam sobrinam nulla prohibente lege, desponsauit. L. quoq; Crassus ex defuncti fratris uxore filios eduxit, & propagauit. Ex descendentibus uero ad neptes usq; coniugia Romani uetuere, id quod etiam plebis cito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere uxorem: licet antea lege uetaretur, subsequtis inde temporibus, passim id licere principes uoluere: postq̃ Claudius Cæsar rem desuetam usurpauit, ut Agrippinam cuius amore deperibat sibi uxorem despõsaret. Idem apud græcos licuisse compertmus:

Nanq;

Nãq; Alexādrides sororis filiã spõsam duxit:ex qua Doryeū:Leonidē:& Cleombrotum genuit:quod succedenti æuo a Nerua fuit:seuera cōstitutione inhibitum. Proditus tamen memoriæ est: Antoninus Caracalla præter instituta maiorum nouercam Iuliam uxorem duxisse:nuptialq; incesto primus polluisse:causatus principi:quodcunq; liberet impune licere. Et licet Secrus genero copulari nullis auspiciis posset. Sobrini tamen filiam uxorem ducere, nullæ leges uetuere. Scipio.n. Nasica Africani maiorem filiam nullo prohibēte iure sibi desponsauit:qđ alii frequentes factitarunt. Procedente mox tempore. Valentinianus Cæsar:ut soboles passim propagaretur:gentesq; affatim redundarent:duas simul uxores ducere licere:duobusq; impune coniugiis cōmisceri lege sacrata sanciuit:quam legem Iulius Cæsar decreuisse dicitur: ut liberorum quærendorum causa:quot uellet quisq; uxores ducere facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenièses in usu fuisse:qñq; inuenimus. Siqdem Dionysius uno simul tempore cum Doride Locrensi & Aristomacha Siracusana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius atq; Euripides poeta duobus simul coniugiis nihil ueriti sunt copulari: Socratem quoq; tradunt: simul Xantippem & Mirtonem Aristidis neptem habuisse uxores. Ipse uero Demetrius tam inexhaustæ libidinis fuisse fertur:ut postpositis armis & omni apparatu belli contra Megarenses. Limiæ prostitutæ amore accensus inseruiret. Vt haud imerito Lysimaco ostentāti uulnera:quæ cum Leone miræ magnitudinis pugnans passus fuerat, ipsius legati respondisse ferantur:quasi alludentes. Demetrium quoq; meretricis lamiæ in collo notas:& uulnera dētibus inflicta exhibere potuisse. Proditum uero memoriæ est. Athenièses ut exhaustam iuuentutem belli cladibus repararent:decreto cauisse:ut urbanam ciues ducerent:& ex altera liberos tollere non uetarentur. Apud Sparthanos duas simul duxisse:crimini fuisse datum:satis constat:licet aliqui contra uetitū pessimo id exemplo factitarint: Lycurgi lege qui binas uxores imas ædes incoleret:atq; eadem domo habitare permisit. Bragmanes Numidæ & Mauri, pro modo facultatum uxores habēt. Itaq; multis denas plærisq; uigenas habere permissum est. Reges quoq; Persarum & Assyriorum: plures quibus ciuitates pro redimiculis,& muliebri mundo largiuntur:habent uxores. Sed sicut apud diuersas gentes:nationesq; dispares gradus affinitatis, cognationisq; quibus cum iungerentur:definiti fuere. Ita mores obscenos & sordidos ritus, ac fœda quædam solēnia in contrahendis nuptiis:pleræq; gentes dispari obseruarunt modo. Q uippe Thraces mulieres nupturæ nō parentum arbitratu: sed præmiis nubunt. Virgines.n. quæ forma præcellebant a uiris prætio exhibito & certa subtaxata pecuniarum summa emebantur. Contra uero deformes & minus decoræ prætiis mercabantur uiros quibus nuberent. Babyloniis:& Assyriis peculiare fuit:nubiles uirgines ad forum in unum cogere: eas

cunstanteq; uirorum turba per præconem singulas auctionarirut quæ complacita foret precio exhibito, aut datis uadibus sponsa duceretur. Apud Taxilos, Bragmanesq; siqua propter inopiam uirum nancisci nō posset, in forum uirgo producebatur, & classico euocata turba: pudibundisq; ostensis & reuelatis, cui complacita erat nuptui dabatur. Bœotiis & Locris nihil erat in spōsalibus firmum, nisi sponsus & sponsa in ara Eucliæ uirgini dicata prius libarent: haud aliter nisi more solēni: antea libassent matrimonium esse rati. Qui mos Romæ quōq; inualuit. Siquidem olim nuptura in sinu futini dei sedere cogebatur. Et apud Indos nisi nubentes: unguento quod ex arboribus phasis fluminis distillat delibuti forent: neq; matrimonium, neq; cognationis iura legittime contrahi putarunt. Sicut Atheniensibus nulla dabatur nuptui nisi prius Dianæ sacra obisset. Nam uestem induebat: cui Crocoton dixere nomē neq; initiari poterat decēnio maior uel quinquēnio minor: Samnitum institutio talis erat, non cuiuis homini nuptui locare filias. Sed decem deligebantur quotānis uirgines ex omni turba: quæ totidem magnæ indolis iuuenibus darentur, compare uoluntate, ut si a suscepta uitæ institutione: aut a bono, honestoq; decederent: per ignominiam illi uirgo adimeretur, alteriq; locaretū. Proditū quoq; memoriæ est, Phenices uirgines in lustris & lupanari uulgo quæstum facere in fano Veneris in oppido Sica. exq; eo quæstu meretricio dote; parare, & ita uirum nancisci, de reliquo uero donum Veneri exhibere. Quod apud Cyprios usurpatum fuit. Nam uirgines nupturæ ad littora descendere: & cum hospitibus cōmisceri, uulgatoq; corpore quæstum facere solebāt, donec dotes quibus uirum nanciscerentur sibi compararent: Harmeniis lex esse ut uirgines in fano uetustissimo, & sanctissimo Anetidis deæ prostituantur: ubi ipsius statua ex solido auro sita erat, quā Antonius expilauit, quibus emeritis, cuiusuis præcipui hominis coniugium sortiri fas erat: nemine abnuente: aut tale coniugium detrectante. Indi uero maximum decus arbitrati sunt, si qua uirgo elephanti munere, aut insigni dono priscæ artis digna foret. Quibus in more fuit: ut parentes nubiles filias: in cœtu præstantissimo; iuuenū producant: exq; illis uirum sibi deligat, qui fortitudine, cursu, pugna, aut specie corporis cæteris antestaret, nullaq; dote exhibita quem sibi illa uirum delegerat sponsum adducebat. Quippe cum non genere: aut nobilitate: sed libētes cum uiris insigni corporis forma iungantur ut species manaret ad posteros. Quod & Catheorū dicunt proprium fuisse ut sponsa sibi uirum deligat: sed ut eo fœdere iungatur: ut uiro defuncto eadem pyra oppetere cogatur. Segoregiorum uetus erat mos: ut paratis, instructisq; mensis inter æpulas uirgo introducatur: & cui ex conuiuis aquam dederat: eum sibi uirum delegisse uidebatur. Sicut apud Talchees Lybicam gentem, ubi multi unam expetūt: apud futurum socerum instructis æpulis coram sponsa, scōmata iactitant fabellas & iocos:

& iocos, cuiq; arridet mulier, illum sibi delegisse censetur. Nonnunq̃ posita uirgine in uictoris præmium decernebãt Indi luctatione & pugnis, uictorq; præmium sponsam adducebat. Idem apud Sacas extimas Scythiæ gentes, nãq; hi solebãt pro sponsa cum riuali pugnis decernere, uictusq; uelut deformatus ignominia, pudibundus, & merens in latebra degere, & alterius aspectum, lucemq; uitare. Circa Meotym gens est. Laxamatas uocãt, apud quos uirgo nisi quæ hostem cõfecisset, nuptui dabatur nulli. Et ex Carmanis uxorẽ ducebat nemo nisi q hostis caput, ad regẽ detulisset. Apud Syginos Persicã gentem mulier aurigandi perita quencũq; uult uirum ducere, ius habet. Troglodytæ uero, fœminas uiris desponsas, primis noctibus cognati, affinesq; pducũt: illasq; pmiscuis adulteriis patere sinũt, postea perpetuæ pudicitiæ ascriptæ, seuerissimis penis, uel minima cõiectatione si deliquissent coercebantur. Quem morẽ Gymnesiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuisse legimus. Tradũt quidam Andrimachidis in Africa populis usum multa secula uiguisse, ut uirgines nupturas regi iprimis offerãt, ut illarum pudicitiã ante solẽnia nuptiarum delibaret. Quod a Volsiniẽsibus quoq; seruatũ legimus ut seruili pssi dominatu, ingenuas filias seruis delibãdas darẽt. Ebulibus uero isulis rex impare dr̃, q sine spe coniugii in q̃cũq; cõmotus fuerit, usuariã capit. Apud Aethiopes plæraq; gens solẽnes nuptias nõ nouit, quia passim, & in discreto concubitu miscentur. Garamantes quoq; nuptias nõ nouere, sed ferarum ritu passim in uenerẽ licebat. Quod quidem a Barbaris frequẽs usurpatum est, q turpi cõitu se imiscẽtes expertes thori genialis fuere. Inter quos Lymirini populi tradũtur, uulgato concubitu, cõnubia habere promiscua, filiosq; æditos post quinquẽnium in unũ coactos suum quẽq; similẽ agnoscere, & p filio educere. Neq; ommiserim qd' traditũ est apud Persas, Medosq;: Reges q̃ plures habere uxores, mulieres uero q̃ pluribus nubere, quæ aũt paucioribus qnq; uiris nupsisset, agrestis habebatur & sordida. Thraces quoq; honori ducũt multiplici coniugio & numero uxorũ gloriari: Sicut Germani qui licet singulis uxoribus contenti sint, nobiliores tamen plures habere uxores pro decore familiæ, & maiestate putant. Apud Arabas, Nabatheos, & Britannos, in usu fuit, ut consanguinibus, cognatisq; omnibus una uxor sit, ad quam p uices quisq; suo ordine admittitur. Ingressurusq; ad eam baculũ pro foribus ponit: alterius uero congressum pro adulterio luit. Ac ne nimium multa cõplectar: neue ulterius barbaros ritus, moresq; recẽseam, de his hactenus dixisse abũde fuerit. Illud utiq; uerum est, qd' a græcis & Romanis pariter factitatũ nouimus, ut uxorem quam quis duxisset, etiã sublatis liberis alii dare usuariã ex qua liberi gignant, mox illã uẽdicare legibus & moribus pmissum fuisse. Sic Cato Martiã uxorẽ amico dedit, & Socrates Xantippẽ. Atq; alii id sæpe factitarũt, quẽ morẽ apud Lacedæmonios Lycurgi lege. Tapyrasq; & plerasq;

gentes inualuisse documenta sunt: qua cauetur: ut ad Senioris uxorem. Iuuenis florenti aetate: tollendae prolis causa admittatur: legibus uero Solonis sanctitur: ut orbae puellae qui sunt genere proximi nubant: utque si maritus ad rē ueneream minus potens foret, mariti propinquus illius uxorem nanciscatur. Quare Attalus Asiae rex: cum falsus rumor inualuisset. Eumenem fratrem morte sublatum fuisse: protinus illius coniugem una cum regno sibi mendicauit. Deinde Eumene superstite uxorem illi simul & regnum restituit.

Quod sit Artemon apud Iureconsultos & quod dicatur plumbum in ripa positum de quo ambigitur apud multos. Caput. XXV.

MAlum nauis esse partem: licet pleraeque naues sine malo sint: Artemonem uero non esse nauis partem. Iabolenus ex authoritate Labeonis in primis magni & docti uiri de uerborum significatione notauit. Quaesiui ego a iurecōsulto: maximo temporum nostrorum claro in iudiciis & foro: quid esset Artemon qui quasi additamentum non pars nauis a iurecōsulto censeret. Cūque ille ex opinione interpr̄tis. Artemonē gubernaculū: seu clauū nauis diceret esse. Rursus quaesiui ab eo rōnē: tā uariae decisiōis. Cur Malus. Nauis pars sit, cū pleraeque naues sine malo sint: Gubernaculū uero p̄s nauis cēseri nō debeat: cū extorto gubernaculo: nauis haud dubie fluitaret, & incōmoda fieret: arbitriūque moderādi deperiret. Quippe sicut gubernaculū, sic malus naui facile demi & addi: figique & refigi p̄t: plusque opae & negocii gubernaculū naui q̄ malus p̄stet. Cūque ille subdubitare aliq̄diu uisus nō facile obiecta dilueret. Tādem dixi: a nr̄is interp̄tibus: pleraque minus cōmoda & uere definiri: ob quae: nō solū imperiti legum & rudes: sed & docti in dissonos sensus dilabuntur: multiplicique affecti errore ueros significatus non plane percipiūt. Non. n. gubernaculum nauis Arthemon fuit: ut falso illi opinati sunt. Quippe gubernaculum nō esse nauis partem dicere: est ip̄robissimae isipientiae. Sed Artemon Trocleae genus tractoriū est. qd' ἐπάρτων graeci uocāt: quo fune ductario p orbiculos traiecto: & acto in girū: ut nostri moris est: facili ductu: importantur onera uel exportantur: uulgoque q̄tum coniectura assequimur Arganum dicitur. Is aūt Artemon nauis pars non erat. Cum nō nauigationi: sed oneri inferendo machina cōmode constructa fuerit. Iterum idem Iabolenus plumbum quod pro tegulis tecto appositum foret aedium partem esse: ex authoritate eiusdem Labeonis asseuerat. Quod uero in ripa tegendi causa locaretur: contra esse dixit: quo fit: ut uendita domo: uel legata: plumbum quod esset in ripa: uenditioni: aut legato non accedat. Quid esset plumbum in ripa: saepe a iuris professoribus quaesiui. Et tam & si nonnulli

inani opinione ferantur. Ipseq; legum interpres alioqui facūdissimus ingenuæ se id ignorare fateatur. Animaduerti tandem plumbum quod esset in ripa tegendi causa illud dici cōuenire, quod tecto destinatum, nec dum appositum, aliquo in loco relictum, donec tecto apponeretur cōmendatumue fuisset, essecq; in ripa id cōmode dici: quod parieti inherens erectum ita subsidet: ne humi iaceat penitus, unde uulgo arripare dicunt. Id autem plumbi quod ita hesit, & subsidet in ripa esse dictum est. Fuit ergo opinio Labeonis, qđ tam & si tegulæ plumbeæ quæ tecto sitæ erant, edificii pars forent. Illas tamen quæ se positæ muro adheserant, ut paulo post, apponerentur, edificii partem non esse, licet ad eum usum destinatæ: ut pro tegulis tecto inseruirent. Itaq; legata domo aut uendita, plumbum quod in ripa ita situm erat, uenditioni, aut legato non accedere legittime putarunt.

Quod esset collegium fratrum arualium Romæ institutum, qui ue Salii sacerdotes, & quot societatum genera fuerunt. Caput. XXVI.

PRimum Sacerdotium Romæ Collegium fratrum Arualium fuisse multi asserunt. Hoc enim sacrum a principio originum. Romulus instituit primus. Nam cum legibus armisq; Vrbem muniuisset, ne religio in bene instituta ciuitate deesset, undecim fratres Aruales constituit sacerdotes, seq; duodecimum. Fratresq; ideo appellauit, quasi mutua caritate & fœdere nexi forent. Refert tamen Massurius, Sabinus, Accaz Larentiam Romuli nutricem, duodecim eduxisse filios, & cum unum fato amisisset, in defuncti locum Romulum asciuisse. Ipsumq; & cæteros Aruales appellasse fratres, quod socii essent & fere pares agresti, & pastoricia sodalitate cōiuncti. Horum insigne fuit. Spicea corona alba infula illigata, quaz dum operantur sacris, singulos gestare solēni more decebat, quo insigni ab Acca Larētia, donati primum fuere, isq; honor perēnis illis perpetuo māsit: ita ut nullo successu, uel casu, tanta societas nisi uita finiretur, tantæq; fuit amplitudinis, ut etiam ab hostibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quamuis nullo post liminio redemptos, honor hic commitaretur. Apđ Aquitanos uero Soldurii dicti sunt, quorum societas erat, ut īisdem uitæ cōmodis, opibusq; promiscuo usu fruantur. Siquid autem aduersi cōtingeret, eosdem casus, eandemq; fortunam, ac etiam uitæ interitum, una subire cogerentur. Quod ab Aegyptiis usurpatum legimus, quibus amicitiæ genus & sodaliciū fuit, cui nomen συναποθνησκόντων quasi cōmoriētium qua nulla sanctior, firmiorq; fuit, quo genere Antonius, & Cleopatra: cui plus nimio se addixit: mutuo affectu deuincti fuere: hac lege copulati, ut si fatale quippiam

aut diri casus altericontigisset, alter tanq̃ penæ socius eundem fortunæ exitũ esset laturus: sociiq; & comites essent fortunarum: & calamitatum. Apud Hũnos tale fœdus in explicabili nexu contrahebatur, ut uiginti uiri generosi spiritus, eisdem sacris initiati: una comites essent consiliorum & uoluntatum: eo uinculo ut in conuictu frequenti: & contubernio maneant: & ne punctum q̃dem temporis uacuum relinquant: prosperaq; / & incõmoda mutuis officiis ferant: ad supremum diem: morte autem obita superstites defunctum efferãt & comitentur. Hiberorum uero mos fuit: ut amici in familiaria iura assueti Principi se deuoueant: uitæ mortisq; ultores: quiq; ita in cohorte amicorum deuoti erant: omnium consiliorum: secretorumq; participes fiant, & si quid timendum accidisset, omnes casus & fortunæ minas, atq; una mortem, oppetere cogantur. Qui mos cantabris fuisse traditur, ut pro amicis, & fœderatis sociali fide, se imolare atq; interire non dubitarent, insigni testimonio mutuæ caritatis, & perpetui amoris. Ex Socianis quoq; gallorum gente sexcẽti ex primoribus Soldurii uocati, una cum rege uiuunt & cõmoriuntur, nefas putantes superstitem principi suo esse. Apud alios uero intimi familiares, qui manus, mens, lingua, & oculus, atq; aures principis uocantur: in eodem cultu & conuictu sunt, rei nullius ignari, & amicorum principes, qui arcana cõsilia & abditos sensus soli cognouerunt. Ab Aethiopibus seruatum est, ut familiares in regis societate, per omne obsequium insinuati, una cum Rege ad supremos annos uiuant, consociati et fœderati qui summum inter amicos locum tenent, & si qua corporis parte Rex mancus fieret, eodem membro se deforment, eoq; morte sublato, sponte intereant: Tauris apud Scythas cum regibus præcipue gratos, et qui magno in honore fuissent, ex amicis sepelire in usu fuit. Cui Rex tanq̃ pignus amoris aurem abscindere solebat. Apud græcos usurpatum est, ut cum aliqui inexplicabili nexu copulantur, uno pallio inuicem se operiant, & morte obita eodem tumulẽtur, quo significabant duo simul corpora concordibus animis, & una mente teneri. Priscis autem Longobardis, maximum fuit amoris uinculum apud aliquem ponere barbam. Is enim intimo fœdere astrictus erat, apud quem lanuginem quispiam deposuisset. Sicut apud Persas donari anulo a Rege fœdus inexplicabile, & sũmi amoris uinculum putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta est, mense Aprili solemnes dies, et sacra, ab Anco instituta Romani assidue celebrant, quæ Larentalia dicta sunt, & decimo Klendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen plerunq; Pontifices in uelabro ubi Larentiæ ara & statua erat, sacrum anniuersarium facere, ad eiusq; sepulchrum decembri mense conuenire frequentes, & dare inferias solebant, quod populum Romanum decedens heredem fecerat. Cuius rei causa eius dies inter Fastos relatus fuit. Stataq; die flamen Quirinalis illi

quotānis sacrum facit. Huius postea exemplo inter Romulum, & Taciū ini-
ta societate retinendis Sabinorum sacris, Sodales Titii a Tito Tatio, uel a Ti
ciis auibus quas obseruant augures denominati sunt. Post quæ Sodalitates
sacris Ideis magnæ matris receptis Romæ sub idem tempus inuentæ: ueluti
publica munera habita sunt, sicut sub Tyberio Augustales, qui numero qn
q; & uiginti ex primoribus Vrbis, sorte ducebantur, quos Tiberius Iuliæ gē
ti sacrauit. Et Antonini temporibus Antoniani sedales. Mox Eluiani, & Au-
reliani, & demum Faustinianæ puellæ ad imaginem antiqtatis nuncupatæ,
qui in principis comitatu, inexplicabili fœdere uincti erāt, & post funera, illi
flamines & sacerdotes consecrati. Sed cum a Romulo hoc sacerdotium pri-
mum institutum ferant. Quin reliqua sacra Nūma summus religionū cul-
tor, obiuerit nulla cōtrouersia est. Nam & Pontifices, Flamines, Salies, atq;
Augures ab ipso inuentos tradunt. Fuere.n. Salii Martis sacerdotes numero
duodecim ex patriciis liberi & ciues & qui neutro parente orbati essent a Nū-
ma seu Tullo Hostilio bello contra fidenates: ut Liuius author est: uoti causa
nuncupati, qui postea numerum Saliorum duplicasse fertur, ita ut quattuor
& uiginti belli, pacisq; temporibus collegio, cooptarentur: Cuius sacri causa
hæc & origo fertur. Cum.n. regnante Nūma, morbo & afflatu noxio ciui-
tas affecta esset, eaq; lues nullis sacrificiis aut piaculis, sedari uideretur posse,
Peltam æneam e cœlo in qua Romanorū fata sita erant, in manus Nūmæ
decidisse ferunt. In qua cum Vrbis salutem sitam crederent, ne inuentu faci
lis & ob id furto exposita esset, alias undecim elaboratæ artis eadem facie: mē
suraq; a Mamurio fabro, ne dinosci posset, constructas dicūt fuisse, illasq; in
Martis sacrario asseruasse, illarumq; custodes Salios uocasse, quorū princeps
Præsul, alter Vates, alius Magister, qui præsidebant dicti: illorumq; insigne
tunica erat punicea & æneū in pectore tegmen: qđ supra tunicā uersicolorem
induebāt: tū Balthei & æneæ galeæ qbus ornati martio mēse, cū tripudiis ad
Tibiā: solēniq; saltatu celestia Ancilia eiusmodi ferentes: culti: ornatiq; pdibāt:
Ipsiq; gladiolis illa pcutiētes: cū gressu: & gradu cōposito pulsu pedū ad sonū
uocis modulato: p capitolium & forū: perq; Vrbem incedebant. Inq; eo tripu
dio Mamurium fabrū q tam exacte illa molitus esset: in nois memoriā sempi
ternā: ac pēnatas: ipennatasq; agnas prospicis & aristis: & Luceciū Iouem, Ia
nūq; deorū deū: aliosq; deos: excepta Venere: quā in carminibus saliaribus no
minare nefas erat: uerbis subobscuris Marti consecratis: quæ nec mutare lice-
bat: ritu priscæ religionis: in fine carminum referebant. Post aliquot uero æta
tes. Imptorū nomina suis carminibus Salios adnotare cōstitutū fuit, ut illorū
quoq; memoriā sempiternæ glīæ mādarent. Quare Germanici nomē: saliari
carmine: & mox aliorū principum: intercursu temporum celebrata fuere. quo
tempore flaminica Dialis uxor: capillum pectere: anteq̄ ancilia conderentur,

uetabatur. quorum sacra & festos dies cenis sumptuosis & comessationibus cum cantu & Symphonia opipare, celebrare soliti sunt, in quibus sutiles coronas & alia conuiuiis oblectamenta adhibebant. Hicq; dies religiosi & sacri mansere in posterum. Quod sacerdotiũ quanti fuerit licet æstimare, quod nisi ex patriciis ad hũc honorẽ admittebatur nemo. & nisi liber & ciuis patrimus & matrimus foret. Quodq; Appius Claudius triũphalis. Scipio Africanus: & L. Bibaculus iter salios eẽ, & hæc sacra attrectare: gloriæ duxere. Et. T. Vespasiãus quod ĩnũero saliorum fuisset cooptatus grãs egit. Antoninus quoq; Phs natus octo annos ab Adriano Cæsare inter salios adnumerari, laudi duxit, uelut magni splẽdoris munus ferret. Eratq; cõstitutum ut qui Consulatum aut pturam, aliumue magistratum gereret, ancilia ferre, & inter Salios esse cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Lannates Salios Martis sacerdotes fuisse, & in sacris Herculis ad magnam aram Salios sacrorum ministros cum cantu psallere consuesse comperimus. Et tam & si Martio mense Ancilia deprompta e Martis sacrario prodirent. Si quãdo tamen gentibus, nationibusq;, iustum, piumq; bellum per feciales indicebatur. Ancilia in eodem sacrario, aut in curia Saliorum cõmouere, moris erat. Quasi eo motu martem e sua sede excitum, eoq; propicio & uolẽte, arma expediri, legiones conscribi, exercitus apparari, atq; omnia hostilia esse designarent, qui dies religiosi & infames habiti sunt, quibus anteq cõderentur. Sponsalia inire peregre proficisci, aut pacis fœdera tractare, uel aliquid publicæ priuatæue rei inceptare uelut mali auspicii, tristisq; maneret exitus, criminosum fuit.

Quot lictores, apparitoresq; habebat dictator, quot Coss. aut Prætores, quæstoresue, qui ue leuiores habebant, & qui non. Caput. XXVII.

Quod Romulus parto regno cum sella curuli, Trabeaq;, & reliquo ornatu se augustiorem fecisset, tum maxime duodecim lictoribus insignem fecerit. qui fasces, securesq; uelut insignia maiestatis præferrent, a multis est memoriæ mandatum. Nonnulli Tullum hostilium Romanum regem primo purpuratum cum lictoribus & fascibus in publicum prodiisse ferunt. Sed perpendimus non lictores modo cum fascibus, & securibus, sed apparitores quoq; regem præire consuesse. Fuere. n. apparitores ministri Regii qui astabant lateri & corporis stipatores erant, ut si quãdo opus esset, ad imperium: nutumq; Regis præsto forent. Præter quos fuere Viatores in Regio comitatu, qui quoties: Senatus cogendus esset, ex agris Senatores aduocarent, contumacesq; citarent, & arriperent. Quippe cũ Priscis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris. Si quã consilium pu

blicum cogendum erat, auillis accersebantur in senatum, ex quo qui eos euocabant Viatores dicti, quiq; ex Viatoribus ligandi, cedendiq; ius habebāt, Lictores nominati sunt, quibus iussu regis delinquentes uincire, nudatosq; uirgis cedere, & si crimen exposceret, securi percutere negocium erat. Ideo lora in sinu gestantes regi apparebant, quibusq; mandatum erat facinorosis, & delinquentibus crura & manus ligabant, ut post uerbera nouissimo exēplo afficerent. Praeter quos fuit Accensus & Preco, qui dicto Consulis alteriusue magistratus ad imperium, nutumq; praesto essent. Accensus ut ad concionē Preco ut ad comicia quirites aduocaret. Quod munus ut esset expeditius, libertis dari consueuit, sicut ministrorum, & Apparitorū Bruciariis: coactis seruilia exhibere, pro eo qđ bello punico secundo, post cladem Cannensem ad Hānibalem defecissent primi. Sed cum post exactos Reges, Coss. creatis: omnia insignia quae apud Reges erant, populus Consulibus cōcessa uoluerit. Brutus & Valerius publicola qui assertores & uindices Romanae maiestatis fuere cum statuissent non formidolosum & ferum. Sed mitem & plebi pergratum efficere consulatum: utq; offensionem & inuidiam uitarēt: in publicum prodeuntes cum eisdem quibus Reges insigniis: secures a fascibus dimouerunt: & cum solis fascibus ad populum concionati sunt. Inde mansit in posterum: ut cum duodecim fascibus totidem lictores sine securibus Consuli praeirent. Haec. n. fuere insignia summi honoris & imperii Consularis. Illis ergo magistratibus secures cum fascibus in Vrbe praeferebantur: qui sine prouocatione summam imperii tenebant: ut Dictatori & Decemuiris a quibus ad maius tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore summi imperii: quod plus iuris & Maiestatis haberet: quattuor & uiginti lictores cum fascibus & securibus. Viatoresq;: & Apparitores qui sūmouerent turbas praeibant. Consulibus in Vrbe duodecim lictores cum fascibus tantum: demptis securibus: foris uero ut in decreta sibi prouincia: aut cum castris & legionibus praeessent: fasces cum securibus: unaq; lictores: apparitoresq; p̄cedebant. Idq; ideo cautum: ut prouinciam perniciosis hominibus purgare. Illorumq; audaciae & temeritati obuiam ire: flagitiaq; & dedecora: penis & dāno mulctare ualerent. In Vrbe. n. Consuli cum securibus esse ius non erat. Quippe sup̄ma potestas: & ius de nece ciuis Consuli intra pomerium non datur. Obseruatūq; fuit: ut inter Consulem & proximum lictorem: nemini officii causa nisi Cōsulis filio aditus esset. Praetori uero in Vrbe non duodecim ut Consuli. Sed sex tantūmodo lictores apparere solēt: extra uero Vrbem aliquando cum securibus apparuisse inuenimus. Paulo tamen Aemilio in praetura priuilegio honoris duodecim secures apparuisse ferunt, ut Consularem maiestatem in prouincia praeseferret. Tribuni autem plebis solum Viatorem: apparitoremq; a prima origine sine lictore habuere: qui etiam libertini erant. Quippe cum

Tiberius Gracchus, in Tribunatu libertis apparitoribus primus usus fuisse dicatur. Postea uero q̃ prouincias sortiri cepere: & illis cum imperio preesse: etiã lictores habendi Tribuno facultas data est. Quæstores uero Aediles, Duũuiri & minores magistratus qui præhensionem & uocationem nõ habebãt: in Vrbe nec lictore utebãtur: nec uiatore: tam & si Prætori duodecim secures icum fascibus: & Quæstorem lictorem & fasces quãdoq; habuisse legamus. Quod in prouinciis quas sortiti prætores, Quæstoresq; fuerant: non autẽ ntra pomerium id licuisse apparet. Extra Vrbem.n. his uti fascibus & lictoribus interdum cum securibus licebat: ut sceleris & perfidiæ penas a facinorosis expeterent. In Vrbe uero minime nisi Quæstores Parrici forent. Quibus p imperio: & maiestate cum crimina uindicarent: in Vrbe: Lictores cum securibus sæpe prælati sunt. M. tamen Liuius Drusus dum quæstor Asiam obtineret nullo lictore: aut alio insigni honoꝝ uti uoluit: nequid seipso insignius prouincia haberet. His ergo quorum erat maius imperium & maxima auspicia: quiq; cum adeunt magistratus uestæ & penatibus rem diuinam faciunt, ut Dictatori Consuli & Prætori. Passim lictores cum fascibus in Vrbe habere licuit: Dictatori etiam cum securibus. Cæteris uero qui minima auspicia habebant lictore uti non licuit: nisi Quæstori parrico ut percensuimus. Fuitq; uetus constitutum ut præfecti prouinciarum & præsides Senatoribus ex claris maioribus et inclytæ familiæ peregre agentibus: quo conspectior dignitas: & honoratior foret: plerũq; in prouincia lictores cum bacillis darent. Vtq; si reges externi: aut fœderati in prouincias populi Romani uenirent: magistratus Romanus aut præses illi cum lictoribus et fascibus præiret. Mario.n. prætore Asiam obtinente et in eam profecto Mithridate: semper cum fascibus Marius præcessit Mithridatem. Qui quidem lictores non his modo magistratibus: sed et Vestalibus et Sacerdotibus mox Cæsaribus et sũmis imperatoribus cum uirgis laureatis: et Augustis mulieribus pro muliebri fastigio præcessere. Quare Agrippinæ matri Neronis: perpetuo Senatusconsulto: lictores duo tributi fuere: et Flaminium claudiale. Contra Tiberius: Drusillæ matri decerni lictorem: minime passus fuit: licet Augustus illam in familiam: nomenq; Augustæ testamento asciuisset. Illud quoq; obseruatum est: ut cum lictores iussu Consulum aliquem e domo euocarent: forem ædium uirga percuterent: quasi eo signo: publicam adesse personam innotesceret. Sicuti tamẽ ob claritatem: dignitatemq; deferebant: uirga fores percuti uetabant. Cum enim Pompeius magnus: possidonii domum summi sapientiæ professoris esset ingressurus: fores uirga percuti uetuit: et fasces summisit. Et si quando Dictatori Consuli aut prætori præirent pro imperii maiestate: obuium quemq; semita cedere: denudare caput, et obsequii: honorisq; causa equo descendere iuberent: obuiamq; turbam uirga subsisterent: et summouerent. Apud Athenienses et

omnem

omnem fere græciam:ut discrimen personarum notaretur: magistratus non lictores:sed lixas simul & uirgas habuerūt uice lictorum: quos Leiturgos nū cupant. Fertur uero Germanicus Athenienses socios:& fœderatos:uno licto re:uelut præcipuo munere donasse. Neq; prætereundum in occursu maioris magistratus, minores summittere fasces consueuisse: ut signarent honori de ferre:& imperio parere. Quare Valerius Publicola in suspitiōem affectati re gni adductus dum concionatur fasces populo:summisit. Scilicet populi q̄ cō sulis Maiestatē, & iura potiora arbitratus. Lictoresq; cū fascibus sæpe paluda tos:Cos. ēt paludato in p̄uinciā p̄fecturo preire solere:quæ q̄dem paludamēta tunc sumebant cum in expeditionem:aut decretam sibi prouinciam Cos. itu rus esset. Paulo tamen Aemilio prætori in Hiberiam profecturo:album pa ludamentum:ac lictores:ministrosq; albatos cum modico comitatu tributos comperimus. Sine autem lictoribus proficisci in prouinciam:aut Coss. profe ctis:lictores in Vrbe mansisse:religioni est:& prodigii loco habitū. Fuit quo q; receptus mos:ut quoties insigni uictoria Coss. potiti essent:ob res prospe re gestas laureatis fascibus prælatis incederent : litterasq; laureatas Romam mitti:aut nuncios cum Iaculis laureatis aduenire:nauemq; laureatam:aut ui ctatam felicis uictoriæ nuncium esse:ac leta & magna significare tunc cum de pulsis & dissipatis copiis hostes uicti essent, & profligati animaduersum est. Victo.n. Mithridate:& fugato duplici prælio. Lauro ornatam nauem:& bel lico apparatu instructam:ut in uictoria mos erat. Lucullus Romam misisse dicitur. Ipsis uero nunciis tabellariis græci Pterophoros dixere nomen:quoni am erectas pinnulas gestarent. Quandoq; Phanicnes & Grāmatophoros: Persæ Angaros:& Astandas. Proditumq; memoriæ est:Columbas Tabel lariorum uice apud maiores sæpe fungi solitas. Quippe Cecina Volaterra nus harundines uictoriæ nuncias habuit. Cyrus uero per interualla locorum tabellarios ita disposuit:ut fatigatis recentes:& nocturni diurnis succederent: adeo ut uolantes grues superarent. Quod & Xerxes fecisse dicitur ut curso res inuicem succedentes haberet dispositos:quos neq; imber:neq; nox a cursu dimoueret. Inter alios Marrhes Aegypti rex proditur:corniccm habuisse:cui cursoris uice litteras perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminisse ex uiridi lauro fascium Luculli: Pompeii fasces languentibus foliis lictores exornare, concessæ mox uictoriæ omen fecisse. Sicut superbus Tarquinius:ne suū du cem latini agnoscerent:neue:discreta insignia haberent:ex latinis:Romanisq; fascibus:manipulos miscuit:singulosq; ex binis fecit. Ipse tamen Pompeius li cet se Imperatorem fuerit appellari : nunq̄ tamen in fascibus insignia laureæ corone detulisse legitur. Quo exemplo arguitur. Imperatoꝝ fascibus:laureas apponi cōsuesse . quo iustum imperium & legittimus triumphus notaretur, Apud græcos uero uetusto more receptū est:ut si quid fauste & feliciter nūcii

afferrent, coronati aduentarent. Ipsiq; ciues, felici accepto nuncio in cōmunis signum leticiæ coronati incederent, ouantes, gratantesq;, Carthaginenses rebus feliciter gestis, præcipuum leticiæ genus habent. Victimas cedere, ludos celebrare, munera mittere. Quodq; fascibus quos præferebant lictores Betullas uirgas maxime cōmodas duxere. Itaq; ex illarum uirgis, tum propter candorem, tum pp tenuitatem publicos fasces qui magistratibus preirent, effecere. Atq; illud animaduersum est, qđ tametsi ad reliquas prouincias præsides, & magistratus cum lictore, & fascibus irent. Tamen Alexandriam Cōsulares fasces accedere, aut Vrbem inire, uetabatur. Quod diuinis carminibus, & uaticinio prædictum esset, tūc demum Aegyptum fore liberam cū ad eā Romani fasces aduentarēt. Tametsi Romani magistratus libera, & fœderata oppida uelut sociali fide copulata, plerūq; sine lictore aut fascibus adirēt.

Quod Regium Diadema, tam apud Romanos, q̄ apud exteras nationes, gentesq; fuerit, & quæ insignia. Caput. XXVIII.

APud Paulum Cottesium uirum doctum, & mihi perfamiliarem legebatur Luculli uita ex Plutarcho, in qua expeditionem, & prælia cōtra Mithridatem a Sylla primū mox a Lucullo suscepta multa cum facundia uerborum refert, cum quo multiplex uarium & inexpiabile bellum fuit, quoq; modo fusus & profligatus, cum de consciscenda morte cogitaret, repentinæ incursionis metu, ac subito malo perterritus. Eunuchum e cubiculo ad sororem, & duas uxores, Monymam, & Veronicam ut in tāto discrimine ne contarentur sibi uel honesta morte consulere, anteq̄ uictor hostis adueniret, misisse dicit, & dum alii alio læto absumerentur, illarum alteram animo cōsternatam. Diademate detracto quod capite gestabat, & collo circundato suspendio uitam finire uoluisse. Alteram ueneno: mortem sibi consciuisse, & qualia in magnis discriminibus: & summæ fortunæ casibus, euenire solent: in eandem sententiam multa cōmodissime aptissimeq; enarrat. Atq; hæc cum legerentur: quidam uir curiosus & haud illiteratus qui una aderat: quonam modo potuisset quispiam. Diademate quod capite gestarēt: suspendio uitam finire demirabatur. Quippe Diadema regium ex auro gēmisq; constare dicebat: neq; illo efficere potuisse quenq̄: ut laqueo deperiret. Quæ cum dixisset, multiq; idem sentirent. Dixi aliud fuisse sententiæ: & opinionis meæ. Diademaq; Regium: tam Romanis: q̄ exteris gentibus: candidam fasciam esse respondi, quod insigne a libero patre: inuentum Plinius notauit. Ideo crimini datum Pompeio fuisse: qđ ulceris uelandi causa crus fascia circuncingeret: tanq̄ regium sibi Diadema uēdicaret, nihilq; referre qua in pte

gestaretur

gestaretur illi obiectum esse, tametsi ferantur ueteres, qd' caligis non uterentur crura fasciis alligasse, femoraliaq; & tibialia habuisse. Et. L. Metellus, qd ulceris causa frontem fascia circum dedisset. Victati seu Diademati cognomē tulisse. Tigranes quoq; Armenius candidam fasciam insigne Regium ante Pompeii pedes abiecisse dicitur, uelut dominationi cederet, & omni publico munere se abdicaret. Quin etiam Alexander memoratur, cum desiliēs equo: casu Lysimacum uulnerasset, medendi uulneris causa Diadema sibi detraxisse (nam candida fascia erat) illoq; Lysimachi uulnus alligasse. Quod omen, illum futurum Regem designauit, sicut euentus docuit. Idq; apud Authores assiduis exemplis patere. Medis uero Persis, & Armenis Regibus, Cydaris cum cerulea fascia albo distincta, uel Tiara, amictusq; purpureus quatranguli figura. Interdum Candis, qd' Persarum, Lydorumq; insigne regiū erat: pro Diademate fuit. Quos quidem Reges anteq̄ sceptra inirent sacris initiari oportebat. Qui modus erat, ut uestem quam gestauit Cyrus primum induerent, mox Therebinthum & Caricas gustarent, poculumq; lactis ebiberent. Sicut initiatos sacris Isidis, fores aedis aperire, arcanosq; libros euoluere, aqua abluti ad sacraria deduci, duodecimq; stolis primo, mox ipsius deae picta ueste indui decebat. Quae quidem Tiara pileus erat, ex qua redimicula quibus maxillae uelantur defluebant, qua phryges in solēnibus utebant saepe. Quod quidem Diadema armeniorum Reges, nisi a Romanis, assumere poterant. Nanq; experimento cognitum erat, Barbaros malle Roma petere Reges: q̄ habere. Persici Reges obseruarunt ex Myrra & Labizo odorata capiti insigne Regium ferre, pallamq; picturatam, & auro distinctam induere. Numidis Regibus Sceptrum in sinistra & candida in fronte uitta insigne est regale habitum. Macedonum Regum Chlamys, Chausia & Crepidae, ac Diadema. Assyriorum uero Tiara Diademate obuoluto, & tunica purpurea, & partim alba, quam nisi rex iduere nemo poterat. Sardis quoq; curru uehi, & rectam ferre Tiaram solis Regibus dabatur. Apud Siculos, purpurea uestis, argenteus baculus, & purpura gēmis extructa cum Diademate: Phenicibus, Syris, & Cylicibus Chlamis cum crepidibus & candicans diadema. Aegyptiis aūt Regibus, nunc leonis, nunc tauri, aut draconis effictā imaginem, aut ignem, arboremue effictam supra caput ferre, principatus & regii dominatus, insignia fuere: Tametsi regni cura & procuratio illis penes regias uxores fuerit: quibus plusq̄ Regi honoris: obsequiiq; tributū est. Nonnunq̄ Diadema aspidis imagine distinctum Aegyptiorum Regum spectatissimum insigne fuit: Parthis. Duplex diadema amplissimum decus Regium dicunt esse. Quippe quoq; Reges magni & Regum Reges habebantur. Sicut Phrygum Reges adeo precessere, ut regum maximi nomina ferrent. Darii Diadema fuit purpureum: albo distinctum: qd' mox Alexander usur

pauit ferre, Syrii quoq; stolam & sceptrum pro regio Diademate habuerũt.
Apud prius uero saeculum reges tenuisse hastas quas sceptra nuncupant, p
maiestate, proq; diademate fuisse pditum est. Ferunt milites in exercitu phar
nacis tumultuaria coacta manu, latiorem illi scyrpum dum ipsum in regem
assumunt, pro diademate dedisse. Sicut Amasi dum concionatur pro Regali
ornamento galea data est. Batavi, & Germani Regem quem delegere attol
lere humeris, & scuto exceptum subcollare per uices pro regio fastigio obser
uarunt. Romanis aũt Regibus, Diadema, Trabea, & purpureus amictus
non quatrangularis, sed semicircularis insignia regii dominatus fuere. Sequu
tosq; postea Caesares diademate, minime usos comperimus. imo omne de
cus regium, ut inuidiosum deuitasse. Quippe nomen regium alibi magnu3:
Romae uero intollerabile fuit. Frequens. n. apud eos Laurea capitis decoru3
& distincta radiis corona, ac purpurea Chlamys, insignia imperii fuere. Tã
& si, post remporum interualla, ex Caesaribus Aurelianum Caesarem, praeter
mores, institutaq; maiorum, diadema usurpasse, eoq; insigni primum usum
fuisse legimus. Demum eo uesaniae processum fuit, ut sequuti Caesares sacru3
ignem, qui tantum Regibus Persarum mos erat: uelut imaginem imperiali
bi praeferri sinerent, eoq; praecipuo insigni, & singulari ornatu uterentur. Fer
tur Clearchus Heracliensium tyrãnus, cum effluxe fluerent opes eo process
sisse, ut successu continuae felicitatis supra spem humanam insolens, se Iouis
filium diceret. Superq; caetera flagitia & dedecora, auream aquilam sibi prae
ferri sineret, purpureamq; uestem auream coronam & cothurnos, excellenti
cultu instar tragicorum regum, pro insigni haberet, hanc regalem existimãs
palmam, ut eo ornatu, argumenta sui generis, non ambigua fide demon
straret. Et Antigonus, quo liberum patrem referret: insolenti dominatu eo
uanitatis excessisse: ut hederam capiti pro diademate: pro sceptro tyrsum ge
staret. Indi uero reges pro regio ornatu habent: ut cum foras prodeũt aurea
mithra pluribus gẽmis distincta, & Syndone amicti, Tympanisq; & Tin
tinabulis praecedentibus conspicui fiant. Quod aũt de Cydari diximus/ nõ
abnuerim illam ab Thiara haud multum abesse, sed specie fere pari: neq; in
uenusta fuisse. Praeter quae fuere capitis insignia, Atheniensibus quod Cro
bylum uocant: Cypriis quod Cordilen: Persis Nidarion: Aegyptiis faciolũ
non regium: sed clarorum uirorum & Principum. De Regali aũt Sceptro illud
memoriae proditum est: externorum Regum sceptra in sũmo Ciconiã. In imo
Hippopothamum habere effictum: quo argumento regem Iustitiae obsequi
oportere: atq; feritatem & indomitas libidines ne ira deseuiat emollire signifi
cabant: quod Ciconia sũmae pietatis Hippopothamus uiolẽtissimum animal
foret. Lydiae uero Reges sceptri loco securim habuisse feruntur: sicut Labra
deus Iuppiter in Caria: pro sceptro & fulmine securim ferebat. Romanis uero
Regibus

Regibus lituus cuſpide incurua qui etiam uirga auguralis erat, ſceptri loco eſt habitus, Tarquinio Priſco ſceptrum fuit eburneum in ſūmo aquilæ figurā habens, & corona aurea quā uſq; ad extremū tulit. Indis aūt, niſi ex hebenō ſceptra ſumere licebat. Quoꝝ Reges cum iura dabant, aut exteros legatos admittebant, tunc capillum pectere atq; ornari ſolebāt eximie. Babylonii uero tanto ſtudio ſceptra proſecuti ſunt, ut extra domum ſine ſceptro ꝓdire, aut cōſpici nefas ducerēt, in quibus diuerſas effictas ſpēs, figuraſq; habebāt. Quippe mali, roſæ: uel lilii, aut aquilæ alteriuſue auis in ſūmo inſignia ferebant. Hoc Diadema apud exteros hodie uidemus in uſu frequēs, ut imaginē ꝓſeferāt antiquitatis. Nā candida faſcia uelut regio inſigni caput obuoluti Regalē ꝓſeferūt maieſtatē. Nō ergo mirū, ubi in ſūma deſperatiōe & diffidentia: Mithridatis uxor nihil ꝓlacādū rata: cū mortē oppeteret: ſi arrepto diademate & inſigni regio (quæ faſcia erat) eodem collo alligato, uitam finire uoluiſſet.

Quæ fuerint auſpicia quæ e pullis emiſſis e cauea captarentur, & quæ ſecundos euentus quæue infortunia afferunt. Caput. XXIX.

INter auſpicia quæ ueteres maxīa cura, cultuq; obſeruarūt annotauere annales nō paruæ æſtimationis fuiſſe pullos quibus e cauea emiſſis puls dabatur. Et tā & ſi antiquo augurū decreto oīs auis tripudiū facere poſſit. Tñ inter eas ꝓcipui fuere pulli Melici, & Chalcidici, qbus tm̄ honoris tributū eſt, tm̄q; fabuloſa uetuſtas religionis aſcripſit: ut niſi his præmonētibus comicia nō haberent. Nullos ad honores ꝓueherent. Nulli ꝓuincias demādarēt. Nō Senatū cōſulerēt. Nō bella uel paces inirēt. Nihil deniq; domi foriſq; agerent, qđ ab his nō ꝓdictum uelut deoꝝ monitu magna cura penſitarēt. Hæ.n. quaſi internūciæ Iouis & interp̄tes, futura p̄monere, dicebant, quibus pullarius p̄erat. Quotieſq; de ꝓmouendo negocio, aut re exequēda pullos conſultum ibat, īpetrato de more ſilentio, pultem illis ante caueam aut offam obiiciebat, eratq; tp̄s conſulendi ſummo mane & primo diluculo. Quod ſi oblata eſca e cauea pulli nō exirent, aut ſero progreſſi eſcā nō attingerent, retro ue cederent, uel occinerēt, aut nō ueſcerentur, ſeu plāctu alarum alimēta refugerent, aut euolarent penitus, Omen magni terroris, & ſollicitudinis triſtiſſimoſq; euentus adnotabāt. Tunc.n. pullarius quaſi monitu fatoꝝ, exitus aīo ꝓſumens, diem prælii, aut rei exequendæ tp̄s diffundebat. Quod niſi paritum fuiſſet extremū exitium & ꝑniciem plerūq; attulere, Tyberio Graccho qua die in turba ceſus occubuit, pulli non addixere, ſed emiſſi e cauea retro ceſſere, euentu triſſimo qui mox cōſequutus eſt. Et Claudius pulcher moturus aduerſus hoſtes, non paſcentibus in auſpicādo pullis

per contemptum religionis inito nauali ꝑlio terribili strage cum oĩ classe ꝓfligatus pœnas dedit insignes. Sunt tñ exempla delusam religionem, & cõtempta auspicia, felices euentus, & successus plerũq; habuisse fortunatos. Papirius.n.cursor, cum a pullario admoneretur, ne cum Samnitibus ꝑlio decerneret, pullis nõ addicẽtibus feliciter dimicauit. Et Flaminius Cos. moturus aduersus hostes contemptis auspiciis fortiter pugnauit, & uicit. Si aũt pulli e cauea egressi, obiectam pultẽ, aut offam uolẽti aĩo depasti essent, ita ut illis uescẽtibus frustũ ab ore decideret, & terrã pauiret, qđ tripudiũ faceret solistimũ. Rem haud dubie fortunari & auspicia secũda esse, lætosq; successus, & spem mirificam ꝓsignarũt. Sed quod de pullis apud Romanos ꝓditum est. Idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Medoꝝ lacu ad Neptũni aquas lymiræ pisces facere tradũt, ubi a cõsulentibus euocati ad augurium ueniunt, qui si obiectas carnes diriperent & pascerent, felicia portendere & pñs auspicium facere: impiumq; breui futuꝝ interꝓtabant. Cõtra si caudis abegissent, aut aspernati cibum refugissent, tunc luctus graues & dira ac pestifera augurati fuere. In Epyro quoq; in tẽplo Apollinis Draco colebat, & in Aegypto Apis bos in fano antiquissimo & sanctissimo intra septa magnæ religionis, in qbus cõiectura diuinæ mẽtis, & ꝓdictiões futuroꝝ putabant. Sicut in mẽphi Vacca & in Helyopoli Mneus bos atq; in Arsinoe Cocodrelus. Hisq; porrectã escã accipiẽtibus aut auersantibus, felicia auguria & exitus fortunati, nõnunq̃ magna ifortunia & repentinũ incõmodũ ꝓdici & ꝓmõstrari. Fuitq; obseruatũ in oĩ auguꝝ rñso, ut si pullarius: seu q uis augur q auspicat, cuiq; monita deoꝝ ꝓdicere, & de augurio rñdere ac portẽta iterꝓtari curæ fuit, tacitũ ferret, qđ dii uulgari noluissent: haud aliter cõtraheret nefas: q̃ si occulẽda diuulgaret: & abdita palã faceret. Si uero augurio fallaci mẽtiri ausus fuisset, sinistrũq; ꝓ dextro, uel quid prodigii foret, contra denunciasset, nõ id illi qui de auspicio consulit. Sed in ipsius pullarii, uel auguris caput, qui tam improbe mentiri ausus esset: quicquid fuisset infortunii recisurum.

Pithagoras Parmenides & Zeno Philosophi, Tum Ennius & Neuius poetæ unde originem duxere. Caput. XXX.

QVod de Pithagora Samio ueteribus monimẽtis: memoriæ & litteris proditum est, his etiam Genialibus adiicere non dubitaui. Siquidem hic Samo relicta ex patrio & natali solo primo in Aegyptum, mox Babyloniam ad Persaruȝ magos: cõtemplandosq; siderum motus: originemq; mũdi spectandã profectus est. Inde Cretam: lacedemonẽq; ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclytas ea tẽpestate leges cõtendit, qbus instructus tanq̃ ex mercatura bonaꝝ artium Methapontũ & Crotonẽ uenit: ubi suis monitis ꝓceptisq; tm̃ processit: ut populum in uicia lapsum, ad frugales

mores, modestiamq; reuocarit. Ibiq; Architam primo & Epycharmū mox Philolaū & Alchmeonē. Deinde Zenonē: Parmenidē: ac Lysiā suæ disciplīæ sectatores habuit, q eius monitis, doctrinaq; ibuti, diuina mēte & cōsilio uiri euasere, lumēq; & ornamētū suæ reip. fuere. Sed Architas & Lysias ex Tarēto. Alchmeō & Philolaus Crotoniatæ ubi quōdā magna græcia fuit. Parmēides uero & Zeno ex Helea Lucaniæ urbe: q̄ post Silarim iuxta sinū possidoniatē sita ē oriūdi fuere. Eā plerīq; Heleā dixere, alii Hileā: q̄ a Phocēsibus colonia deducta fert. Hic. n. ille Zeno fuit Dialecticæ primus inuētor. Cuius pleraq; extāt egregie dicta, factaq;, q Pythagoræ pceptis ibutus, cū Phallaridi Tyrāno hoi sæuo & sanguiario, ob crudelē dominatū necē machinaret. ut ciues ab ipotēti seruitio tolleret, & arcano cōsilio detecto captus ab eo, in oēs cruciātus lacerareē: acerbis q̄stionibus: qd' cōscios cōiuratiōis nō detegeret, nullis terroribus adduci potuit, ut affines culpæ & conscios facinoris palā faceret. Sed uultu iterrito & quadā sublimi cōstātia, ea pītia aī fuit: ut singulos Tyrāno intimos familiares: q̄q̄ isontes cōiuratiōis capita esse diceret, qbus sublatis: multitudinē sceuientē, magnifica ofone ita ipulit, ut facto ipetu lapidibus cū obruerint. Sed qd' de Zenone idē de Theodoro q in Hieronymū Hieronis filiū iuuenē oibus flagitiis coinquinatū pp turpitudinē: sordesq; uitæ cōiurauerat scriptū accepimus. Is. n. cū tormētis p oia exēpla cruciaret, q̄ fortissimi cuiusq; patientiā uincerēt, ea fuit cōstātia aī, adeoq; fortis & magnus, ut oēs socios facinoris supprimeret, Tyrāni uero alūnos & familiares: uelut sceleris ministros & eodē crimie pollutos: p carnifices & tortores ad suppliciū tradi fecerit: Leena quoq; q̄nis mulier, cū p oēs cruciatus uexaret: a Tyrānis nūq̄ adduci potuit: ut cōsilia Harmodii & Aristigitonis Tyrānicidaꝝ detegeret. Ob qd' meritū simulacrū illi Athenīēses erexere. Leenā æneā cui ob taciturnitatē linguā addi uetuerūt. Sicut Beroso Astronomo, ob uera q̄ pdixerat uaticinia. In gymnasio statuā lingua aurata effinxere. Cui nō absimilis Epicharis libertina fertur, quā in cōiuratōe Pisoniana iussu Nerōis p oia fœda exēpla cruciatā, nō uerbera: nō ignes: nō torquētiū ira: puincere potuit: ut se cōsciā fateret. Fuit quoq; alter Zeno phs isignis: & alii nois eiusdē fama illustres. Sed qa Tarēti mētio & Hileæ facta ē, admoneor ēt Rhudiaꝝ in appulis sitæ urbis, q̄ multi nois & famæ nō minoris habitæ sūt. Ex his. n. Ennius poeta oriundus fuit. Tā & si ex Tarēto ortū nōnulli credāt. Ea. n. Vrbs a Tarēto haud multum distās: citra brūdusiū i mediterranea sita ē: ubi Lupie & Salapia oppida fuere: Salētini āt hi sūt: q extimā orā Italiæ: & Chersonessuꝫ circa hiapigiā icolūt: qui Mesappii Calabri: Hiapiges: Peecucii & Appuli cōi noīe appellant. Fuit iisdē tpibus Pacuuius Tragediaꝝ scriptor: Brūdusii in agro salētino Ennii sorore genitus, & Accius tragicus libertinis parētibus haud multū ætate distantes sūt & Neuius poeta qui ex cāpania ut frequens opinio est, originem sibi uendicauit.

ALEXANDRI . DE . ALEXANDRO IVRIS . PERITI . NEAPOLITANI GENIALIVM . DIERVM . LIBER . SECVNDVS

Locus ex Propertio ab Accio Sincero Neapolitano in conuiuio familiari cōmode emendatus. Caput. I.

SATVRNALIBVS. Cum ego & familiares mei complusculi sub idem tempus Neapoli conueniremus: cumq; a forensibus negociis feriarum causa, aliquando quies foret. Ad Accium Sincerum: uirum ingenii cultu & facundia singulari: cum quo mihi per uetus consuetudo fuit a puero, nōnunq̄ uentitabamus: Cum eoq; uel honestis deambulatiunculis: uel sermocinibus lepidissimis: id quod erat temporis: ad multam sæpe diem conferebamus: quottidianoq; eius congressu, & assiduo comitatu perfruebamur. Accipiebatq; nos homo ille: suauitate insigni plerunq; nouo epigrāmate: aut elegia: uersibus mundis & graphice factis multo cum nitore & cultu. Nōnunq̄ festiuissimis æpulis: & lętiore conuictu: cenaq; non uulgari nec protrita. Sed aut ueteris cucurbitæ ferculo cum lactucæ thyrso: minutim ceso: & acino uuæ passæ insperso, aut olētibus pomis, anni frigore seruatis: & ficu sicca simuessana cum rosacco, ex petrino suo: quæ ipse appellabat petrinia: Velut fuit illa die: cum mihi & plerisq; doctis uiris coena exhibita. Sanazario ex Aethiopia: bonæ frugi liberto: scitissimo adolescenti quem libertate, & gētili cognomento donauerat. Liberalibusq; disciplinis instruxerat: ita ut cui uis ingenuo non impar uideretur: demandauit: ut propertii elegias a se pluribus in locis castigatas summissim: leniterq; cantaret. Quod cum ille cupide faceret: uersusq; ad Tibiam modulis dulcissimis scita: & canora uoce: canere: inceptaret: nosq; ex proferentis uerba & concentum: numerosq; admodum suaues summa cum uoluptate captaremus: & iam millibus modulatis uersibus uentum esset ubi Cynthiam Baiis demorantem diu abfuisse conqueritur his uerbis.

Ecquid te mediis cessantem Cynthia baiis
Qua iacet herculeis semita litoribus
Et modo Thesproti mirantem subdita regno
Proxima misenis equora nobilibus.

Accius carminibus pausam fieri iussit, & ad me conuersus. Quid tu inquit: qui orbis situm tandiu legendo perscrutaris Misenum aut Baias cum Thesproti regno cōmune habere uidisti. Nunquid in memoriam uenit Thesprocium agrum in Epyro iuxta Chaones, & Acarnanes, aut sicut Herodotus ait: Ambraciis, & Leucadiis proximum longe a Cumano abesse. Quid.n. isto in loco hic Poeta senserit, qui regno Thesproti æquora Miseno ꝓxima subdita esse dixit, cum tanto maris, terratumq; recessu discreta sint, non equidem intelligo. Neq;.n. Thesprocios in Cumanum uenisse, aut in Italiam colonias deduxisse, uel armis nouas sedes conquisisse, unq̄ qđ meminerim legi: nisi tu forte qui meliore memoria es, aliter sentis. Cumq; me id arbitrari respōdissem, quod pleriq; studiosi sensere. Vt poeta loci confinio, & quasi comertio ductus, cum ex Chalcide, & Euboea profecti, multum in ora maris possent, lateq; fines propagassent, illosq; Cumanum tenuisse, & illuc colonias deduxisse, authores tradant. Siquidem Hypocles Cumeus, & Megasthenes Chalcidensis, multo emenso mari huc colonos deduxere, moniti oraculo, quippe cum nullam coloniam sine cōsilio deorum, græci transmitterent. Vel ut multi ferunt, Duce Parthenope Eumeli filia quæ solum Neapolitanum delegit columbæ augurium sequuta. In cuius rei monumentum Apollini statuam Neapolitani erexere, columba humero insidente, quam ipsa inspicere, & adorare uidebatur. Thesprociumq; agrum ab Euboea haud multum distare certum sit, quasi ad hoc alludens poeta, subdita regno Thesproti æquora Miseno proxima affirmarit. Scilicet quia ex Chacidæ Thesprotis proxima, & Cumeis profecti agrum Miseno finitimum, hoc est ipsas Cumas tenuerunt, propterea ea loca subdita uideri. Solereq; non ignobiles poetas loca, & recessus circumscribere, illaq; non exposite & aperte, sed quasi per tegmenta, & figuras obliquis orationibus denotare. Idq; sensisse doctos uiros, itaq; uersus interpretatos fuisse dixi. Nunq̄ inquit Accius, quod ego scio, tam hispida, & agresti aure propertius fuit. Vt cum Chalcidem aut Cumeos dicere contenderet: Thesprocium agrum quasi finitimum illorum loco nuncuparit, cum præsertim nulla societas, aut cōmunio cum Thesprociis agro cumano fuerit, cōstetq; si omnes sinus, promontoria, littora, insulas, & urbes maritimas, ac maria uasta, & terræ infusa ex omni antiquitate percensere uelis, Thesprotios magno littorum flexu & multiplici sinu: longæ a Chalcide Euboeæ, & Cumeis abesse: nec ita finitimos ut forsan arbitraris. Neq; ego huius poetæ præstantis ingenii uim, hos nitidissimos & mundissimos uersus optime æditos tam abstruso, & recondito significatu uerborum, conculcasse putarim. Et enim si Chalcidenses, & Heretrienses ex Euboea, classe huc aduectos Cumas cōdidisse, & pulcherrimam campaniæ orā: ac loca Miseno proxima tenuisse fama fert/sicut Iapygiā: Phaliscos: Nolā: & Abellā tenuere

cur loca Miseno finitima potius Thesprotis q̃ Chalcidensibus q̃ Heretrien-sibus subdita dixerit equidem ignoro, cum & hi ueri incolæ sint, & longe aptius, conuenientiusq; fuit, istos, q̃ illos, cum quibus nullum erat uitæ comertiũ nominasse. Verũ inquit Accius si uersus istos, bene pẽsitare, & uerba, ac sensus, aure attenta rimari uolumus, nõ Thesproti ut cõmunis error habet. Sed te prochytæ, a poeta scriptum fuisse facile contenderim. Idq; ita esse in quod uis pignus uocarem non aliter scriptum carmen ab eo æditumue fuisse. Sed hic error ita aliquibus insedit penitus, ut diuelli, haud facile queat. Quod tamen ita esse inclinat animus probabili argumento. Cum Prochytam & Pithecusas a continente æstu marino euulsas, q̃nq; circũfluum mare insulas fecisse, liquido cõstet, sicut Capreas, Leucosiam Sirenes, & Oenotrias. Seu q; multi tradunt Inarimẽ montem fuisse qui motu terræ disclusus a continẽte: Prochytam fecit insulam, angusto freto interfluente, quæ græcis ab effusione dicta est. Ipsamq; & Pithecusas disclusas montis partes. proximas Cumanorũ finibus tanq̃ moles obiectas ante agrum Cumanum & Misenum extitere, antiqua monumenta annalium prodidere, quod & nunc uidere licet. Subdita ergo Prochytæ regno Miseni proxima æquora poetam dixisse crediderim, cum ipsa littora facili traiectu apta & coerentia sint. Quippe cũ ante ipsam paruo freto distincta iaceant, propterea subdita uideri, potiusq̃ Thesprotios cum quibus nullum comertium fuit, extimos & remotissimos intellexisse. Insulas quoq; regna nuncupari Virgilii testimonio probatum est. Septimo Aeneidos dum inquit. Fertur Thelcboum Capreas dum regna teneret. Huiusq; erroris, illud quoq; specimen est, qđ alio in loco cõmuni opinione, pudendo errore receptum erat, nauitam hunc poetam fuisse. Quod quidem ita fuit in confesso, ut in eius uitæ cõmentariis pleriq; id pro certo posteris tradere non dubitarint, ut altero uersiculo constare uidebatur, & q̃uis nauita diues eram, quo imperitius dici profecto nihil potuit. Cum neq; hoc usq̃ gentium tradatur, ut elegantissimus poeta, & honestissimus uitæ genus poetarum studiis piaculare, & portentosum nautæ munus concupiuerit. Et portenti, ac prodigii simile est, hæc cõmenta in tanti ĩgenii uiro opinari. Sed quod a uero minime abest, mendum etiam in hoc uersiculo facile ingtostẽdimus. Siquidem ubi legebatur perperam, q̃uis nauita diues eram, non ita diues eram dicendum fuit. Huius quoq; rei haud improbabile documentũ uideri, qđ Iouianus Pontanus uir multæ eruditionis, antiquissimo firmabat testimonio. Propertii Elegias patrum nostrorum ætate, & se adolosentulo primum in lucem produsse, cum antea inscicia temporum incompertæ forent, & incognitæ. Opusq; oblitteratum & lõgissimo æuo absumptum, corrosis & labentibus litteris in cella uinaria sub doliis inuentum apparuisse, & cum libelli uetustate uerbis & nõibus absumptis longo situ & senio, qđ in

diuturna obscuritate latuerat, ueram lectionem assequi nequirent, effectum ut mendosi inde codices prodirent. Paulatimq; discussi errores, & corrigi cœpti sunt, nec tamen effici quisse: ut posteris omnino integri inoffensiq; darentur. Ad hunc modum Accius Sincerus noster, Scite admodum apud complusculos qui aderamus, sermocinabatur, itaq; mendaces libellos deprehendebat, erroresq; diiudicabat, ac perpenso iudicio uicia rimabatur.

Qui quæstores Romæ, quotq; fuerint, qualisq; potestas, & munus erat, aut iurisdictio.

Origo quæstorum antiquissima est: ut Pomponius & Gratianus scribunt. Quippe a conditore Vrbis Romulo. Deinde Nūma Pompilio: ut nōnulli putāt, ut uero plures certioresq; a Tullo Hostilio quæsturam primo inuentam fuisse autumant. Sed sicut hoc incertis authoribus traditur: ita exploratum est. Valerium publicolam qui cum Bruto Cos. fuit: cum Saturni ædem & Aerarium condidisset, duos quæstores qui publicæ pecuniæ præessent, suffragiis populi creari uoluisse. Fuere aūt hi. P. Veturius: & M. Minutius: qui primi ex patribus quæsturæ munus curiatis comiciis cæpere. Quæ res cum bene & prosperæ reipublicæ cessisset, & plebs cū patribus tumultuata: quæsturæ se participem fore cōtenderet: eo deducta est: ut ex duobus: quattuor quæstores fierent: duo qui urbanis negociis & ærario præessent: duo qui Consulibus ad belli ministeria præsto forent: liberūq; esset: ut hi possent: populi suffragio ex plebe uel patribus creari: quo tpe tanto certamine in quæsturam plebs inualuit: ut ex quattuor uix uni patricio Fabio scilicet Ambusto locus relictus foret. Interiecto deinde tpe quo picentes assiduis cladibus fatigati: in populi Romani societatem asciti sunt: quæstorum numerus auctus fertur: ut seni crearentur. Coniectari licet: qđ auctis populi Romani uectigalibus: & quæstu uberrimo ex prouinciis proueniente: illorū numerum quid munus exequerentur: quibusq; curatio hæc demandaretur augeri oportuisse: donec Syllana lege intercursu temporum ultra uiginti excreuisse dicuntur. Quid aūt quæstorio muneri conueniat: separatim & inter eise authores tradunt. Nam Coss. prætoresq; in prouincias profecturi singulos quæstores quorum curæ captiua præda: & quicquid auri argentiq; inde aduenirer appensum adnumeratumq; demandaretur apud se habebant. Quorum munus erat uectigalia populi Romani: in prouincia exigere. Stipendia pbere militibus. Singulaq; accepta: expēsaq; rationibus inferre: mulctas quoq; pecuniarias tam Romæ: q̄ in prouinciis exigere: & in publicas tabulas notare: omniumq; rerum: pecuniarumq; notas: & illustres rationes dare: illasq;

Origo que ... Antiquissima ... tandem nō nullorum opinione.

confectas,& consolidatas,absolutasq; per suos scribas,in ærarium deponere. Quos quidem scribas maximæ probitatis,ne quid fraudi,doli ue admittere tur:huic muneri adscribebant. Tam & si Scribæ officium:Romanis mercē narium fuerit:nec magni testimonii aut precii: Macedonibus contra apud quos nisi uiri experti ultutis,magnisq; rebus gestis & pro cumulo magnæ gloriæ admittebantur. Siquidem Eumenes Cardianus scriba Philippi Regis fuit,& alii uiri illustres hoc munere,uelut amplo honore honestati fuere: Cato uero in quæstura ministros,& scribas rationibus obnoxios: grauiter increpitos:q̄d parum integra fide æra persoluissent,fœdum in modum uexasse,& magistratu deiecisse dicitur:qui tam accurate quæsturam gessit. Vt unus ex quæstoribus quottidie ad ærarium ueniret primus:& rationibus cō fectis recederet postremus. Hos.n.quæstores a principio Coss. deligebant, nonnunq̄ sorte illos accipere coacti sunt. Donec eum quoq; honorem,populus:suffragiis tribuniciis:quibus libitum est demandauit. In qua re id obseruari meminimus:ut anteq̄ Cos.puincia decederet:quæstori magistratu abesse non liceret. Alii uero quæstores dicti,.qui prouincias decreto Senatus sortiebantur:quietiā ius dicere,Lictores habere:& munera belli obire,ac magistratus insignia in prouincia ferre poterant. Quibus & mandata imperia: & exercitus cōmissos. Illorumq; ductu & auspicio ægregie bella gesta: puincias administratas:& perdomitas:hostes uictos:& profligatos:atq; exercitus fusos:& multiplici clade affectos legimus. Præter quos urbani quæstores fuere:qui & si nullo imperio fungerentur: Quippe qui nec uocationem:nec p̄hensionem habebant:nec sella curruli ut pleriq; magistratus:neq; lictoribus aut uiatoribus insignes forent:& apud prætorem possent a priuato in ius uocari:negociosa tamen & plena sollicitudinis administratio fuit. Nam & Aerarii,& uectigalium populi:Romæ curam gessere,tum siquid pecuniarum publice uel priuatim erogari: uel in ærarium condi deberet: quæstorum curæ mandabatur. Cunq; exercitus scribi:& in campum Legiones educi oporteret:signa militaria a quæstoribus ex ærario promebantur:eaq; ad Coss.in expeditionem ituros mittebantur. Quin etiam Regibus & legatis ex ultimis oris terrarum Romā profectis publicum hospitium & munera quæ lautia dicta sunt:sæpe cōmeatus large & hospitaliter:& uestimenta per quæstorem urbanum publico nomine præstabantur. Ipsisq; ac comitibus nequid rerum deesset:urbani quæstoris curæ mandabatur. Qui tamen non oīum gentiū legatis:hæc munera præbere solitauerunt. Nam si quæ incognitæ legationes aduentarent:anteq̄ admitterentur exploratores:minoresq; magistratus profecti obuiam:qui & quæ petentes uenirēt in primis ingrebant. Inq; æde Apollinis extra Vrbem Senatu euocato:postulata noscebant:quos si uidebatur admitti iubebāt. Et si socii essent fœderati:aut bene de republica meriti:quo ho

noratius

noratius exciperentur: his obuiam prodire, Illosq́ liberali & largo uiatico, ac comi hospitio iuuare, benigne inuitare comitatuq́ & copia rerum olum cumulare, nonnunq̃ apparatis excipere æpulis, per oppida, perq́ municipia solebant. Sed cum lapsis post temporibus propagato late imperio. Legati sociorum ab exteris & ultimis gentibus, Vrbem quottidie adirẽt, cum uix tot cõmeatibus populus sufficeret, cautum fuit: ut sublato sumptu & uiatico legati Regum, municipiorum & coloniarum, undecunq́ Romam profecti, ædem Saturni petant ĩprimis, ibiq́ apud præfectos ærarii nomina dare, & litteris adscribi debeant, ut cum cõmodum foret, noscendis singulorum postulatis: Senatus detur. Et post mandata singulis in prouincias profecturis consulatur. Quin etiam absentibus Coss. comicia quæstorem urbanum habere posse, non est controuersia. Præter hos fuisse quæstores patricios qui & patricidii dicti sunt apud multos comperimus: tantæ dignationis: ut capitis reos ageret & Maiestatis postulare: diemq́ perduellionis ad populum dicere / capitales res quærere: & de sontibus quæstiones habere possent. A quæstoribus Cesone Fabio, & L. Valerio dies dicta perduellionis Cassio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio quæstoribus. M. Volsio, qđ falsus haud dubie testis in Cesonem fuerat, diem dictam accepimus: qui postea seuera correctione dãnati suorum facinorum pœnas dedere. Hos etiam lictorem & uiatorem habere, & ius dicere liquet: qui & quæsitores dicti: quam iuridictionem triumuiri capitales postea sibi uendicarunt. Quos quidem patricos Syllæ temporibus ad uiginti numerum propagatos ut de sontibus pœnas exigerẽt: authores memorant. Per quos ius quottidie dici: & Senatum suppleri uoluit. Est quoq́ illđ animaduertere. Qđ licet quæstura ex minoribus magistratibus in Vrbe foret: eius tñ dignationis erat, ut quisq́ ægregius & bonæ indolis adolescẽs: ex illa gradum ad reliquos honores faceret. Nanq́ hinc aditum: reliquis adeundis magistratibus auspicabantur. Siquidem primis experimentis: quæsturæ initiati: qui nullis ante honoribus usi erãt: inculpatæ uitæ testimonio: ad ædilitatem mox præturam & demum Consulatum: euehebantur. Quin etiam tanto honori quæstura fuit olim: ut uiri consulares: magnisq́ honoribus functi illam gerere: indecorum non putarent. Cum. M. Valerio Volesi nepote, T. Quintius Capitolinus qui ter. Cos. antea fuerat, quiq́ amplissimis magistratibus insignis erat: quæsturam gerere non dubitauit. Cato quoq́ triumphalis senex quæsturam ita gessit: ut Consularis potestas quæstorio muneri adiũcta uideretur. Quod & lege Pompeia cautum fuit: ut deinceps quæstores nisi uiri consulares: suffragio populi crearentur. Fuitq́ inde seruatum in exercitu: cum pro re consilium capiendum erat: uel acie duces congredi parãt: ut quæstores una cum legatis & senatorii ordinis militibus: Tribunis militaribus: & primorum ordinum centurionibus: concilio aduocentur. Cũq́ antea

quæstores designari gladiatoria munera exhiberent, qđ illis erat hoc munus a principibus datum, postea Neronis tpe Senatusconsulto cautum fuit: ne de inceps quæstores exhibendi gladiatores ad ferrum necessitate pollueren͂t. Nec ꝑtereundum quæstores principis candidatos ultra præscriptos cæteris adnumerari, quoꝝ munus erat, acta Senatus & principis ꝑscribere. Orationes Imperatoꝝ & libellos ad Senatum missos cum postulatis recitare & mandare literis. Dictandisq; epistolis & legendis assidue uacare. Quare orationes principum, Senatusq; edicta, ac militum conciones, per quæstores sæpe ꝑscripta lecta & audita fuisse legimus. Tam͂ & si Nero princeps missas ad Senatum orationes prætermisso quæstoris officio per Coss. recitasse pro concione. Et Vespasianus: orationes in Senatu quæstoris uice frequenti curia rettulisse dicat͂. Sed cum quæstura annuus magistratus foret. Quippe finito annó ex legis præscripto reditus quæstori permittebatur. Quosdam tamen prorogato imperio, continuo triénio ærarii curam & quæsturæ munus gessisse cōperimus: Donec lapsis tpibus desito quæstoris officio: cura ærarii a quæstoribus urbanis ad prætorios, prætoresq; ac præfectos ærarii lege promulgata ab Augusto translata fuit. Is. n. ex numero Senatoꝝ præfectos ærarii delegit primus: deinde sorte ducti fuere: ex numero prætoꝝ: quā Claudius Cæsar a præfectis ad quæstores rursus deuolui iussit. Deinde Nero curam tabulaꝝ publicarum a quæstoribus ad præfectos trāsferri uoluit. Donec ad Vespasian͂ tempora puentum est, quibus rursus a prætoribus cura ærarii gerebatur. Apud Athenienses uero amplissimus magistratus quæstura fuit, quā cum gereret Pericles grauissimam contraxit offensam, qđ partius frumentum populo impartiret, proptereaq; accusatus: & a plebe pro concione lapidibus obrutus fuit. Cur aūt in æde Saturni ærarium esse uoluerint, licet uaria opinio dissentiat illorum sententiæ accedo magis, qui censuerunt id quod nōnulli tradunt, & ad fidem pronius est. Valerium publicolam, qui Saturni ædem construxit: loci oportunitate ductum cum oī aditu perspecto, undiq; præruptus & ab accessu munitus locus foret: eandem Saturni ædem æris publici: legumq; & Senatus consultoꝝ, tabularumq; publicarum & signorum militarium sacrarium esse uoluisse. Præter quod Saturni ærarium. Nemis quoq; & Tiburtes sacrarum pecuniaꝝ thesauros ad incertos belli euentus si externa uis ingrueret, longo tpe seruari accepimus. Illud quoq; non ab re fuerit meminisse. In eadem Saturni æde fuisse Sanctius ærarium intentioris curæ. In quo aurum uicesimarium: quod ex uicesimis exigebatur: ad ultimos casus & in extrema fortuna populi Romani seruabatur, qđ incensimarium, ab aliis Cimiliarchium dictum est. Ex quo. C. Cæsar primo ingressu ciuilis belli, laterum aureorum sex & uiginti millia, percussæ uero monetæ, pondo trecenta millia, qđ erat tot triumphis partum: cōgestumq; protulisse fertur. Post quæ legimus

ærarium

ærarium militare cum uectigalibus nouis ab Augusto æditum, unde prom pta pecunia stipendiis sufficeret. Aedem uero Saturni in faucibus Capitolii fuisse constat: qui mons Saturnius dictus: ubi Carmentis fanum: a quo Car mētali portæ nomen datum: ibi quoq; Saturnia porta: quæ Pandana eo qđ semp pateret dicta est. In qua æde Senaculū fuisse authores memorāt. Apđ græcos illud fuit notatū. Myniā Chrisæ filium qui Myniis imperitauit: con dendis pecuniis thesauri locum muniuisse primum. Tum si qñ: conspirante græcia: cōmuni consilio bellum gerendum foret. In Delo insula: quam sedem bello delegerant: collatas pecunias ad belli opus tanq̃ ærarium deponere con suesse. Idq; q̃tum opinione auguror ideo uisum: qđ difficilis aditu: & arcis in modum munitissimus locus foret. Cætus quoq; & belli consilia in eiusdem insulæ templo: nonnunq̃ apud Olympia habebant: deq; rebus maximis de concilii sententia decernebant. Athenienses uero Delphis Thesauros oī æta te intactos habuerunt, Lacedemonii pecunias publicas in thesauris non coe gere: ueriti ne uiolentiores custodes nacti illas expilarent. Macedones in oppi do Q uinda iuxta Tharsum oēm gazam & pecuniam ad belli opus depo nebant. Syracusani in Labdalo castello munito. Assyrii aūt Susis: Camby sis ærarium oppidum Gaza in palestina fuit. Nam Persæ gazā ærariū uocāt. Deiotari uero in Peyo phrygiæ: Lysimachi thesaurus Pergami seruabatur: aliquando in Cetruzi promontorio/Iugurthæ in Thala & Capsa Numidiæ Persaq; Reges Barbaras opulentias in montibus ponūt. Hebræi in Thracet & Thauro Hiericuntis: nam sacrum thesaurum corbonam uocant Tigranis in Bambinsa & Olena. Mithridatis in Petra armeniæ. Babyloniorum autē Regum in Zeugma urbe iuxta Euphratem: uelut arce tutissima tributorū thesaurus & ærarium esse consueuit.

Q uid responderit super cōtrouersio iure testamenti in quo fundus seu ædes filiæ legatæ fuerant. Caput. III.

APud tribunalia iudicum cum in foro & iudiciis uersaremur: ibiq; assideremus ut postulata cognoscerem: testamentum exhibitum est: in hæc uerba. T. Sempronium filium hone stissimum ex asse mihi heredem uolo. Septiciæ uero filiæ meæ impuberi: cum uiri potens erit fundum suburbanum seu ædes meas quæ in uia lata sunt: do lego: ut hac dote cō tenta Helio campano nubat. Cumq; filia potens uiri dotem sibi a Sempro nio apud iudices dari postularet/& lege ageret: tāq; ad fundum suburbanū q̃ ædes admitti peteret ex legato: ideoq; ad iudices conscissendæ litis gratia ue nisset. Sempronius contra renitens reclamabat, & Septiciæ alteꝝ tantum

deberi ex testamento, ut siue ad fundum, siue ad ædes admissa fuisset, amplius ex legato peti non posse aiebat. Cum testamenti uerba non utrūq; dari: sed ad alterum admitti designarent, illamq; si alterum fuisset assequuta, ad aliud iure legati admitti non decere. Cunq; ad multam diem iurgiis, clamoribusq; obstreperent, & infinita contentio, atq; inexplicabilis difficultas patronorum esset. Tandem post īmodicas altercationes consultus ego a iudicibus super hoc iure controuerso quid sentirem. Testamentum & tabulas mihi exhiberi iussi, quo prolato, cum postulata cognouissem, discusso iure qđ in controuersiam uenit, & testamenti uerbis mature pensitatis. Vtrūq; Septiciæ deberi & tam ad suburbanum fundum q̄ ædes iure legati admitti posse respōdi. Quippe cum parentis arbitrium tam super fundo q̄ domo, Septiciæ cōsuluisse appareat, & hoc ex testamenti uerbis liquere. Dictio.n.seu ultimæ dispositioni apposita in qua oē momentum rei est, & testatoris uoluntas sita apparuit, non disiunctiua: sed coaugmentatiua est: illamq; copulare uerius q̄ disiungere: propterea utrūq; simul compræhendere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis dispositione, quam Paulus iureconsultus libro iuris ciuilis tertio de legatis, aptissime prosequutus fuit, qui de hac controuersia consultus ita respondit, uerba Pauli ex eo libro hæc sunt. Vxori meæ mundum ornamenta seu quæ eius causa paraui do lego, placuit omnia deberi, hoc enim uerbum seu ampliandi legati causa positum est. Quibus perlectis. iudices secundum ipsius postulata Septiciæ litem dedere.

Quæ Deorum ædes extra urbis pomerium sitæ fuerint, & ex his quæ in Vrbem postea receptæ. Caput. IIII.

QVod ædes Vulcani a Romulo primum extra pomerium constructa in urbem diu admissa non fuit, causam hanc ferunt fuisse ut is deus procul incendia arceret: neue confinio & quasi contagio urbi quæ incendiis exposita erat discrimini aut noxæ foret. Quos.n.deos ui sua ueteres obesse sunt arbitrati: in Vrbem diutius non admisere. Hac de cā ædem Bellonæ & Martis extra Capenam quarto ab Vrbe milliario constructam ferunt: ut a ciuium mentibus intestinas clades: ardoremq; cōferendæ manus: a ciuili cruore ad hostiles pugnas auocaret: utq; domi iugi cōcordia quiete uiuerent: illos ueluti fomenta præliorum intra Vrbem esse noluere. In hac æde Bellonæ summis ducibus qui fortem: strenuamq; operam reipublicæ nauarunt: post res gestas magnifice: Senatus sæpe dari: ibiq; de triumphis: deq; uictoria cōsuli mos erat. Martis uero ædem qui gradiuus dicitur. Appia uia quindecim stadiis ab Vrbe: & alterā. Quirini cognomento: quasi sedati & trāqlli

intra pomerium

intra pomerium fuisse, multi meminerunt. Sic Veneris Hericinæ templum extra portam collinam magna mole constructum ferunt, cum porticu insigni, qd᷑ deuicta Sicilia Marcellus fundasse dicitur, ne libido inualesceret. Vtq; luxuria a Matribus familias abesset procul. Ideo ab Vrbe semotū extra pomerium locauere. Ad hanc ædem si quando circus maximus Tyberis alluuione inundaret, ludos Apollinares sæpe celebratos comperimus, in quā uirgines ætate adolescēte Veneri pupas uelut puerilia rudimenta offerre tradūt. In ea quoq; intercursu tempoꝝ Veneris uerticordæ simulacrum: qd᷑ hoīes ab effusa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quæ fuerint, ædes deoꝝ extra Vrbis mœnia præcipuæ tradunt, Iouis & fauni atq; Esculapii fanū in insula Tyberis: quā ab Epydauro aduectus sedem sibi delegerat, cum egra ualitudine Vrbs oppressa & late uis morbi peruagata foret. Seu qd᷑ feruēte morbo foris habitare salubrius ducerent. Neniæ quoq; Sacellū qd᷑ cantu querulo funeribus p̄esset, pari exēplo ab Vrbe semotū extra portā uiminalē statuerūt, Sicut fanū quietis uia lauicana & rediculi extra portam Capenā, qd᷑ secūdo punico bello cōstructum fuisse constat. Cum .n. Hānibal Vrbē oppugnaturus inter anienē & mœnia Romana castrametatus foret, qd᷑ nulla bene gerēdæ rei occasione data: & spe urbis potiūdæ abscissa: fatū urbis & ꝓpicii diuilli us mētem ab oppugnāda urbe auertissent, & inde paꝝ feliciter rediisset. Rediculo deo: fanū ibi cōstructū ferūt, dictumq; est Rediculi: qd᷑ uisis qbusdā & ostentis: inde deterritus nullo ædito negocio redierit. Vltra qd᷑ cāpum ridiculi extra appiam ad secundum lapidem fuisse dicunt. In quo Hannibal castrametatus fuerat. Aedem quoq; Apollinis extra portam carmentalem sicut ædem honoris cum ara quam. Q. Maximus dedicauit: & collapsam. M. Marcellus restituit: atq; Herculis templum diu mansisse extra collinam plærisq; asserunt. Sed hæc Apollinis ædes intra forum olitorium & circum flaminium fuit. Nanq; in altera extra pomerium: legatis exterarum gentium anteq̄ admitterentur Senatus dari cōsueuit. Tēplum quoq; muliebris fortunæ latina uia q̄rto ab urbe milliario ad fossas Cluillas: qd᷑ inde Coriolanū urbi excidiū minitantē: maternæ p̄ces auocauere, qd᷑q; mulier urbi laborāti p̄sidio fuit, & Virilis ac fortis fortunæ tēpla iuxta Tyberim pariter extra pomeriū fuisse liquet: in quo muliebris fortunæ tēplo solas mulieres litare: aut sacrificio admitti seruatū est. Aedes p̄terea spei extra portam carmentalem fuit: & altera in foro olitorio. Hāc ædē extra carmētalem secūdo punico bello incēdio deflagrasse a triumuiris postea restitutā. Illā uero in foro olitorio sub idem tp̄s fulmine ictam fuisse: quo tempore Hannibale Italiam peruastante respublica intestino malo laborabat & cuncta bello ardebant multi prodidere. Quæ res uastitatem Italiæ & imminens excidium: quo terra, mariq; imperium agebatur, & fluctuabāt, haud dubie designauit. Apud Athenas uero Cynosarges:

Herculis templum, Gymnasium & Lucus, extra Vrbis mœnia uisebantur. Apud alios Timorem, Pallorem, Paupertatem, & Senectam tanq̃ noxia numina, procul a ciuitate arcuere, nisi qđ Sparthe, Timoris templum: iuxta eorum tribunal ephori locarunt. Cum rempublicam nulla re magis q̃ metu corrigi putarent. Alii Esculapii templa extra Vrbis mœnia statuere: quod foris degere, salubrius ducerent. Ab Aegyptiis autem perpetua constitutione seruatum est: ut nunq̃ Saturni templa aut Serapis intra oppida admittãt. Sed uelut peruigiles & excubitores deos extra pomerium & in suburbiis, sedes habere sinant: tanq̃ illorum numine & fauore ualidis septi præsidiis forent: proq; aris, focisq; & deorum templis: ac solo in quo nati essent excubarent. Illorumq; ministerio, & opera ab hostili incursu & clandestinis insidiis se tutos adnotarent.

Quæ solemnes cerimoniæ more Romano in sponsalibus olim & nuptiis esse consueuere, & quæ apud exteros. Caput. V.

NVptiarũ solẽnes cerimonias quæ ritu Romano in sponsalibus adhiberi solẽt: quas nostri maiores festo cõiugii die seruare cõsueuissent: quasq; uetusto more p̃termittere non licebat: has ferme accepimus. Vbi.n.uirgo necessitudinis cã futuro uiro spondebatur. Ipso sponsaliorũ die: signatoribus & auspicibus duobus nuptias castas & legitimas auspicabant̃ noctu: nõnunq̃ die: luce prima: in quo id cauebat̃ in primis: ne motus cæli: aut terræ fieret: neue turbatiore cælo & die ingeto fœdus iniret. Hæc.n. p̃cipue nuptiis aduersari putabãt. Auspicatissimũ uero signũ esse cornicẽ: maximæq; fidei & iuiolati fœderis indiciũ facere. Ea.n.cornicũ societas est: ut ex duabus sociis altera extincta: uidua altera ppetuo maneat: qđ de Lyncibus pdit̃ ut post amissam cõiugem alii nõ iũgant̃. qui tñ p marito auspicabat̃ auspex idẽq; Paranymphus: q p uxore pnuba dicebat̃. Tũc q sponsam ducturus erat, illã sibi in cõiugem dari: solẽni stipulatiõe postulabat: qui uero daturus sibi uxorẽ futuram spondebat. Qua de cã: mulier sponsa: authore Seruio Sulpitio: & ipsa cõuentio spõsalia dicta sunt. In qua spõsione nec ppria noĩa sponsi sponsæue exprimere fas erat. Sed uir Caius: uirgo uero Caia dicebat̃. Castũ Caiæ Ceciliæ cõiugiũ q̃ Tanaquil dicta. Tarqniũ priscũ cõiugem sortita fuit: felici noĩe usurpãtes. Idq; sacrificio pfecto & consulto deorũ numine: primo diluculo & matutino. Siqdem prima & secũda hora spõsalibus olim & nuptiis dabat̃. Nõnunq̃ p coemptiõẽ nuptias cõtrahebãt. Ita ut mulier: an ei materfamilias eẽ uellet a uiro: iuicẽq; uir an ei pr̃familias eẽt futurus a muliere rogaret̃: quo gñre spõsaliorũ uir & uxor iuicẽ in bonis & fortunis oĩbus succedebãt. Mulierq; ĩ mariti familiã ut filia & sui heredis loco admittebat̃. Quippe cũ tribus modis cõtraherent̃ nuptiæ: usu coemptõe: & cõfarratiõe. Per coemptõẽ uxor ĩ uiri familiã

transit/quare mater familias dicta quæ in mariti manu & mancipio sit. Vsu uero & confarratione minime, quæ quidem cōfarratio, solis pontificibus da batur. Tam & si, sortitione nonnunq̄ uxores ductas & sponsalia inita inue niamus. Stipulatione ergo facta & sponsione sequuta, ignem & aquam in limine appositam, utrūq; tangere iubebatur, qua etiam noua nupta aspergit: quasi eo fœdere inexplicabili uinculo & mutuo nexu forent coppulati. Hæc enim elementa sunt prima naturæ, quibus uita uictusq; cōmunis constat, & quibus qui extorres ab hoīum cætu futuri sunt interdici legibus solet. Apud græcos uero & Macedones panem gladio diuisum sponsum & sponsam cū ineunt sponsalia gustare solenne fuit. Apud Galathas ut ex eodem poculo, uir & uxor bibat. Quare Cāma Galatha cum uiri mortem illatam a Sino rige ulcisci uellet, dissimulato dolore, sponsalia cum eo inire finxit, uenenatū q; poculum illi propinauit: quo hausto Sinorix & ipsa leta q̄d ulta uirum: esset mortem obiuere. Coīis autem in more fuit: ut sponsi cum ineunt spon salia muliebri ueste induātur. Romulus quoq; in cōmunione panis & aquæ matrimonii fœdus inisse traditur. Ab aliis est usurpatum ut uicta purpurea candido distincta: aut ueste uersicolori: sicut apud latinos usus erat, noua nu pta sponsusq; amiciātur, aut iugum pariter subeant: quare Iuno iugalis dicta quasi æquissimo iure & concordibus animis inuicem necterentur, societasq; & communicatio uitæ cohita foret. Vel caput obnubant, ut ueteribus mos erat, unde nuptiæ. Persæ autem & Assyrii accepta, inuicemq; data dextra fœdus matrimonii ineunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Ethruscos in coniunctione nuptiali uiri sublimes porcam imolant, quasi di is testibus illud bene cessurum & futurum inuiolabile. Quod quidem diri mere non licebat, nisi diuortio morte, captiuitate, uel seruitute. Dona uero & munuscula uirum ab uxore uel contra accipere, legibus erat, & scripto iure uetitum, nefas existimantes: quos legittimus amor coniunxisset: donis uide ri potius allici q̄ coniugali amore conciliari. Annulus tamen sponsæ dono mittebatur a uiro, qui pronubus dictus, is enim erat ferreus & sine gemma: prisca uidelicet sæcula & antiqui uictus parsimoniam, ac frugales mores de signantes. Germanorum fertur mos non improbandus, ut sponsus compla citæ mulieri / quam ducere animo destinauit: dotem det: qua exhibita, fre natum equum, & boues, Scutum, gladium, & arma: tanquam pignus amo ris uxori mittat. Cum uero sponsa ad uirum ire parat in ipso nuptiarum celebri officio seruatum est ut rectam tunicam/& puram togam uestiat, uer benaq; quæ Veneri dicata est/& floribus, herbisq; a se lectis corollam texat: eamq; sub amiculo deferat. Id quod Locrensibus in usu erat, ut matro næ ex lectis floribus nectant coronas: Nam empta gestare serta uicio dabatur. In Bœotia usurpatum est / ut sponsam obtegentes asparago

coronent: apud græcos autem Sysimbrio. Caputq; hasta gladiatoris quæ in corpore mortui stetisset, quæ cælibaris dicta est, comat, ac frontem, & comam discrimmet. Opinari licet quasi fortes ea de causa uiros se genituram ominetur, aut quod sponsi disciplinæ se subditam fateatur. Debere enim uxores, sub uiri disciplina esse, & corrigi seuerissimis exemplis ueteres uoluere. Flammeo etiam caput uelabat, pudoris causa, quod lutei coloris erat, quo matronæ spectatæ pudicitiæ tegebātur. Quodq; eo flaminica utebatur cui diuertere a uiro non licet, ideo sine dissidio matrimonium fore opinati sunt. Id tamen apud Sparthanos in more fuit, ut uirgines innuptæ, & quæ nullo coniugii fœdere iunctæ essent, facie inuelata, & aperta, nuptæ uero nisi uelata parte oris & oporto capite foras prodirent. Chelidoniis quoq; mulieres quæ se alienis uiris collocassent, dimidium faciei inuelare ius erat, ultra reuelare uetitum. Seq; cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod herculaneo nodo uinctum, nemini nisi in geniali thoro, & dum sacrum nuptiale fit: soluere, permittitur. Ominis causa: scilicet ut in sobole gignenda, educendisq; liberis sicut Hercules fœcundus foret, eo argumento quod eximiæ fœcunditatis (Quippe qui septuaginta ex se liberos reliquit) fuisse dicunt. Zona quoq; nouam nuptam circumcingi, quæ nuptiarnm die a uiro soluebatur, nonnulli ferunt. Mox nuptiali mundo compta in pelle lunata sedere iubebatur, eiq; pellem sub pedibus strauere. Sane uetustum morem, quo pellibus ueteres usi sunt, significantes. Lusitanis uero in roseis tantum ornamētis sponsas locare permittitur, quibus omnes utuntur pariter, alterius generis non licuit. Cumq; ad uirum profectura noua nupta egredi uult. Ipsum limē transcendere sua sponte, aut uestibulum tangere non sinunt, Sed quasi raptam, & inuitam e gremio, & sinu matris transcendere limina uolunt; uidelicet nisi coacta suos relictura, aut proprios lares exitura non fuisset; uel quia ubi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi uideri uolunt. Ipsa uero domum egressa, præcedente tibicine, & eo qui canit Hymeneum, officio frequenti affinium stipata, colum comptam secum defert, & fusum cum staminæ, duo uero patrimi, & matrimi pueri eam tenentes deferunt; tertius uero ante it, qui facem accensam præfert, ex spino alba, qua præluente ad uirum nupta deducitur. Apud græcos uero ut Pausanias ait, media locatur, in nuptiali curru, sponso & necessario affini iuxta comitante; quem Parochum uocant: cuius axem pro foribus incendebant: ut signarent illam ibi perpetuo mansuram, neq; ulla tempestate inde recessuram. Quod si curru sponsa non subuehitur, sed pedibus mariti domum peteret. Chanepus dicebatur, Apud Rhodios noua nupta per præconem in mariti domum aduocatur, & eo proclamante in thalamum admittitur. Eam uero facem, ideo accensam ferunt, quia nisi sub noctem, & in tenebris

priscis sæculis inire coniugium non licebat. Alio deinceps far tostum præfe-rente. Scilicet quia nihil confarrationis fœdere in sponsalibus religiosius fuit. Ideo in dirimendis nuptiis, & si quando uir ab uxore diuertere contendit: dif farrationem fieri accepimus. Eandem uero facem sub lecto uiri posuisse, aut in sepulchro comburendam curasse fœdum erat auspicium & omen exitiales maximaq; facere infortunia creditum. Fuit quoq; græcorum mos ut cum sponsa ad uiri domum traducitur, puer spinis & glande querna obsitus, cani strum panibus onustum deferat. Sponsæq; præcedens passim clamitet, ἔφυγων κακὸν ἔυρον ἀμείνον, quod est dicere effugi malum / inueni bonum quasi post frugales mores re & honoribus auctior sit. Dumq; ad uirum ua-dit, intranti domum: nuces iuglandes flagitant / easq; pueris iaciunt & pas-sim feliciter dicunt. Thalassumq; modulatis carminibus clamitãt. Sicut græ ci ὑμὴν ὦ ὑμέναι᾽ ὦ ὑμὴν, qui felices coniugio fuere, quem morem inoleuis-se opinati sunt: quasi felicem ut Thalassium cui Sabina uirgo honestæ for-mæ in raptu contigit sponsum futurum ominentur / dignamq; esse quæ Tha lassio uiro admodum fortunato nubat, his uocibus significari. Varro tamen perhibet signum lanificii esse Thalassionem / quem ueteres quasillum seu ca-lathum lanificiis aptum nuncuparunt. Nuces uero spargunt: uel quia iactu tripudium excitant, uel quod gemino protectæ operimento fœtus suos mul tipliciter muniunt / similia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. Athenis uero inualuit usus ut sponsi caput, caricis & palmarum fructibus legumine & col libis inspergant. Quod & seruis nouiciis cum primum dominorum ædes introissent fieri usurpatum est. Sponsus uero illam domi operiens in qua sedes erat coniugii futura, paratu magno ianuam lana cingit & coronat, multaq; lauro exornat, postesq; uictis laneis primum a noua nupta attin-gi, & ornari, oleoq; & adipe suillo uel lupino inungi iubet, nequid pernicio-sæ pestis in domum irrepat / quod magorum comentum fuisse dicunt, ut felle nigri canis suffitas domos & genitale sub limine defossum habeant, contra mala medicamenta & amatoria maleficia, maximæ proficere arbitra ti. In foribus uero uillarum lupi rostrum, nequid deperiret, neue mala fasci-natio in domum irreperet. Alii stellam marinam uulpino sanguine illitam, ne quid periculo foret, aut noxæ defixere. Ipsa autem cum uiro congressa primum, tris ferebat asses, ex quibus unum uiro dabat, uelut imaginaria emptione sibi sponsum præcio quæsiuerit. Alterum quem in pede haberet: in foco larium ponebat, quem accensum pluribus ornabant coronis. Ter-tium quem in facciperio, in compito uicinali paulo post resignabat. Dixere autem ueteres Sacciperium maiorem erumenam, & nummorum receptacu lũ. Ac æpulis, instructis ut porcũ mactarẽt spõsalioꝝ die deducto ex Ethru ria more. Vtq; sponso bulbi cũ nucleis pineis: erucæ succo: & pipere in nuptiali

Dixere aūt Fescenninos a Fescennio Campaniæ uel Sabinorꝫ ubi carmina nuptialia inuenta & posteris memoriæ data sunt primum, ea quidem fuerūt procacia, & lasciua licentia coniugali, in nuptiis decantari solita, per ludū, iocumqꝫ, amores, gratias, & mistos leporibus lusus continentia: quos Augustus in Pollionem scripsisse, eumqꝫ mordaciter taxasse fertur, quibus quod non responderet, increpitus pollio, se non facile dixit in eum scribere: qui pos set proscribere. Græcis uero Amaobeum carmen in nuptiis modulatis uocibus canere, solēne fuit: quod festo nuptiarꝫ die Thetidis & Pelei deos decantasse ferunt. Plato in Gorgia cantilenam in conuiuiis decantari prodidit hoc tenore. Formosum esse & diuitem: ac bene ualere, summum extimari bonū. Athenis uero inconditum carmen canebatur: bonos ama: timidos repelle sciens timidorum paruam esse gratiam. Illud autem non præterierim, nuptias legitimas illas haberi: quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps populusue: ciuitatem: aut connubia dedisset: cōtrahuntur: quo iure nati liberi in familia, & potestate sunt. Cum impare uero aut si Romanus cum peregrina: uel latini nominis muliere: aut serua uel barbaro iungeretur nullum fuisse ius nuptiarum: necessitudinisqꝫ. itaqꝫ nati liberi sub patris iure aut familia non erant: sed matrem sequebantur. Quod quidem connubium ut manaret ad posteros sociis & benemeritis: ac finitimis nonnunq̄ externis dare solitauerunt. Siquidem campanis ut Romanas ducere liceret uxores: natiqꝫ liberi ut iusti heredes forent: fuit olim pro magno munere datum. Sicut Alatrinati Verulano & Ferentinati. Necqꝫ enim cum Romano & peregrino cō nubium esse censuere. Nanqꝫ impares nuptiæ: aut sine testibus ac patre non iubente legitimæ non sunt. Idqꝫ Senatusconsulto Romæ cautum fuit: ut si Romanis latinas uxores ducere contigisset: aut latinis Romanas sui essent iuris & arbitrii: siue Romæ degere: uel in patriam redire uellent: atqꝫ innuptæ puelle ut matrem sequentur. Quodqꝫ uirgines publicis festis non daban tur nuptui: uiduas uero nubere fas erat. Ac mense Maio quo Lemuria ut occisi remi umbra placaretur instituta sunt. Et dum feralia: seu parentalia fiunt: ac diebus impuris: & quibus ancylia in templo Martis nondum condita sunt: uel festis diebus & mense Iunio nisi post idus: quenq̄ nuptiis copulari religiosum erat. Quin etiam animaduersum est: postera die a Nonis Idibus uel Klendis: uxorem sponsamue ducere: Romanis non licere. Sed eos dies uelut tristi omine infames & detestabiles censeri: quoniam hi dies atri decreto pontificum habentur: quibus legiones educere: aut acies cum hoste cō mittere: uel quicq̄ publicæ rei agere, religio non sinit. Persis uero nuptias cō trahere: aut maritale coniugium inire: nisi initio uerni equinoctii tantummodo permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Inmane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis & filii Euchrati
dis idem facinus admittentis. Caput. VI.

DE Tullia Seruii Tullii filia nequiſſima fœmina, quæ Tar-
quinio ſuperbo nupta fuit. In humanæ crudelitatis memo-
rãdum facinus & poſt hoĩes natos inauditum accepimus:
Cum.n.furiis eius Tarquinius æque ferox agitatus: regni
cupiditate ĩproba/Seruiũ Tullium ſocez ut ipſe regno po-
tiretur: interficiendum curaſſet: præteruehens ipſa carpento:
infeſtis furiis agitata, & muliebri ſpiritu in flata/ſupra patris defuncti corpus
uulneribus & plagis affecti & cruentati: incedere non dubitauit. Ob cuius in
humanum ſcelus & rei fœditatem: loco tanq̃ nefario & conſcelerato. Scele-
rati nomen factum. Sane deteſtabile facinus nominis diritate execrãtes. Fue
rat.n.Cyprio nomen uico: in quo hæc geſta ſunt: poſtea ſceleratus dictus,
Cypriuſq; nuncupatus/qđ cum locum Sabini inſediſſent: boni ominis cau-
ſa: Cyprium hoc eſt bonum appellarũt. Scelerata quoq; porta: quæ Carmẽ
talis olim fuit: ſubinde dicta eſt. Cum.n.trecenti & ſex fabii uno agmine in
de egreſſi contra Veientes ad Cremeram acriter dimicantes ad unũ ꝓcubuiſ
ſent. Portæ unde egreſſi ſunt ſcelerate nomen indidere. Scilicet memoria de
teſtandi facinoris: indignitatem rei poſteris relinquentes: Caſtra quoq; in q-
bus Claudii pr̃ Druſus graui morbo afflictus & triſti fato ſublatus fuit: qa
intempeſtiua morte præuentus acerbo funere deceſſit: ſcelerata etiam dixere
q̃ta cum caritate milites proſequti fuerint: turpi cõuicio & infando noĩe ſigni-
ficantes. Fuit quoq; ſceleratus campus iuxta collinam portam: in quo ueſta-
les inceſti damnatæ.uiuæ defodi conſueuere. Sed qđ de Tullia eſt modo di-
ctum haud abſimile facinus in Euchratidem qui Batthris imperitauit admiſ
ſum accepimus. Siquidem cum Demetrii ingentes copias parua manu fudiſ
ſet: Indiamq; exterminato hoſte magno conſilio ſubegiſſet: dum Batthras
peteret: a filio impuro & flagitioſo quem ſocium regno aſciuerat: ut ſolus po
tiretur regno imprudens ex inſidiis occupatur, turpiq; nece in uia trucidatur:
qui patris cæde non cõtentus, pari ſcelere & audacia, per corpus uulneribus
affecti currum agere, & ſanguine inſperſus paterno, inſepultum abiicere nõ
dubitauit, auſus facinus quod in nulla unquam Scythia Tyrannus admi-
ſit. Tantis ſceleribus mortales ueſana regni cupido cœpit, ut effrenato furo-
re cæci: ad cedem & cruorem agantur præcipites. Fuere autem Batthriani
iuxta Sogdianos & Hyrcanos, horridis ingeniis haud procul ab Scytha-
rum gente. Quippe Thanais ab Scythis illos diuidebat bellicoſiſſimi & ra-
pto uiuere aſſueti.

Tria errata interpretis Epistolarum familiarium Ciceronis commode explanantur. Caput. VII.

TRibus erratis lapsum offendimus uirum sane eruditū epistolaꝶ familiarium Ciceronis interpretem non infacundū cuius scripta uulgo īnotuere. Primo illa ad. M. Cælium epistola in qua uerba sunt Ciceronis. Oppugnaui quinq; & uiginti diebus: aggeribus: uineis: turribus: oppidum pindenissum munitissimum tantis opibus ut mihi ad summam gloriam nihil desit nisi nomen oppidi. Quid sibi Cicero uellet his uerbis nō satis assequi uidebatur: cum nomen oppidi nihil censeret aliud ꝙ ipsum oppidum: ac si diceret: ad summam mihi gloriam nihil deest: nisi ut oppidum qd' oppugnare adortus sum deniq; expugnem. Quod tamen longe abesse a uero intellectu apparet. Quid quæso nomen oppidi cum ipso oppido cōmune habuit: aut quid tam insolens: aut a Ciceronis facundia tm̄ abesse potuit: ꝙ uerba plane exposita poetico sensu: & quasi figuris circumscribere: aut coloribus infucare. Quod tn̄ aliter intelligi oportere ex contextu uerboꝶ liquere arbitror. Cum. n. ex oppidis ui expugnatis Imperatores plerūq; noīa ferrent. Quippe cum ex Coriolis Martius Coriolanus: & ex fidenis Sergius fidenas: atq; ex Creta uicta Metellus Creticus dicti sint: quæ sibi cognomenta in testimonium maximæ & expertæ uirtutis: rerumq; gestaꝶ gloriæ adoptarunt. Sic Cicero cum spem haud dubiam potiundi haberet oppidi: nihil deesse ad summam gloriam nisi nomen oppidi: & cognomentum ex pindenisso asseuerat. Videlicet sicut Africani Numantini: & Cretici illi noīa tulere. Sic ex Pindenisso ipse cognomentum ferat. Rursus alia ad eūdem Cælium epistola: his utitur uerbis: mea uero officia ei non defuisse tu es testis qm̄ ut opinor Comicos accidit Phānia. Quod ille in Terentiano Phānia non posse accōmodari aiebat. Sed alium quendam fuisse Phāniam de quo sentiret Cicero qui in noticiam nomenq; nō uenit. Quæ uerba si pensitare quis uolet: atq; ingenii acie non obtusa rimari / etiam ad Terentianum Phāniam saluo sensu accōmodabit. Cum. n. Phānia ille Terentianus Cremetis frater fuerit. Et Crito Andrius inopino aduentu oportune introducatur aduenisse: quo significante de Phānia Cremetis fratre & filia Glicerio in noticiam uenit. Ipsamq; filiam sibi esse compertum habuit. Pariter Cicero per oportune comicū Phāniam aduenisse dicit. Hoc est: aliquid secreti consilii qd' nōdum emerserat prodiisse in lucem: quo sicut in Phānia Terentiano Gliceriuм Chremetis filia: & Phāniæ neptis apparuit. Sic ipsius opera oportune sit intellectum. Ciceronis officia illi nō defuisse: & se de Appio benemeritum significari. Tertio ad eundem Cælium Ciceronis uerba sunt. Vtor ætatis uitio

uelim ita sit. Sed tñ togam prætextam texí apio, puto te audisse. Quid uerba signarent haud perspicue capere uisus fuit. Dicebat. n. his uerbis id notari: quasi meam togam mœrore circũdedi cum apium amarum esse constet. qđ aío afflicto & iacenti esset. Id tamen aliter intelligi cõuenire, qui sensum eruere uelet haud dubie aíaduertet. Cum. n. Apium funeralis herba fuerit. Exqꝫ apii corona defunctoꝝ tumulos ornari, atqꝫ in ludis funebribus apio córonari uictores: proditum sit. Merito inquit cum tot calamitatibus respublica opprimatur/ob ímodicas simultates & ingruẽtia bella/cum in atrocissimos fluctus reipublicæ inciderim, ipsiqꝫ cadẽti nihil opis afferre ualeam: meã inqt togam prætextam quæ magistratum decet, texi apio, hoc est funere. Quasi eo indignationis uenerit, ut cum ulterius labantem rempublicam ferre nequeat, deqꝫ illius interitu crucietur & sollicitus sit, sibi iam in extremo uitæ curriculo mortem proposuerit: quam pro republica libenter subiturus fuit/quod est dicere, si respublica morietur/se nolle uiuere. Sicut Asinius Pollio ad Ciceronem. Nam nec reipublicæ deesse uolo/nec superesse inquit. Ideo togam prætextam quæ prætoria & cõsularis est/apio hoc est funere texuerit/quod etiam græco est prouerbio usurpatum/ut in mala ualetudine & rebus accisis, & deploratis/apio opus esse dicant. Quos intellectus qui rem assequi uolet ex uerborum contextu/plane redundare perspiciet.

Quot Romæ pontifices: quodue offm̃: & quæ fuerint insignia qbusqꝫ legibus maximus põtifex astrictus erat: & qđ apud exteros. Caput. VIII.

NOn sordidum neqꝫ obscurum apud ueteres olim nomẽ põtificum fuisse traditur. Nam cum inter sacerdotia a Nũma instituta: ipse se pontificem in primis: ut uero alii. Martium M. filium ex patribus legisset. Postea interiectis temporibus collegium pontificum ad quattuor, mox a tribunis plebiscita rogatione promulgata adeo ad decem auctum fuit, mansitqꝫ hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit. Inter quos maximus pontifex genere, & dignitate præcipuus erat, & alioꝝ longe princeps. Hoꝝ igitur fuit, religiones & cerimonias publicas, priuatasqꝫ: sacra & res diuinas sanctissime tueri, & interpræstari, illaqꝫ oĩa exscripta signataqꝫ habere, ut quibus aris, quibus diis, quibusqꝫ hostiis, quibus diebus & ad quæ templa sacra fierent perspectum haberent, ne qui Romana sacra negligerent, peregrinosqꝫ ritus asciscerent, aut deoꝝ cerimonias turbarent. Ad quos tam de cœlestium deoꝝ sacrificiis q̃ de funeribus, iustisqꝫ exhibendis, placandisqꝫ manibus, ac supernis infernisqꝫ diis: de sepulchris & uotis rite exoluendis: de feriis, de religione, pietate, sanctitate, cerimoniis deoꝝ

deqꝫ fide

decq; fide, & iureiurãdo, sacrificiisq; solẽnibus, plebs quoties uidebatur, tanq̃ ad antistitem deoꝝ imortalium cerimoniaꝝ & sacroꝝ cõsultum ibat. Ipseq; maximus pontifex præcationes, supplicationesq; deoꝝ, cum pontificali carmine præire, comicia habere, diesq; feriatos indicere, quo q̃sq; deus ritu, quo ue die colatur, quibusq; præcibus aduocetur, & quid quaq; die operis fieri, uel non fieri publicis feriis conueniret, edocebat. Eundemq; pontificem maximum, singuloꝝ annoꝝ, res gestas & memoratu dignas, diurnis actis mãdare litteris. Illasq; non solum monumentis tradere. Sed in albo proponere & referre, ut populo exscribendi potestas fieret solitum esse, traditũ est. Q d' album nõ apud pontifices modo. Sed penes Senatores, Iudices, Prætores, Decuriones, ac Cytharedos, & Centurias fuisse constat. Deniq; apud Cæsares & oẽs magistratus qui coertionem habebant, album fuisse apparet. In quo singula constituta decreta, & mandata publice ædita proponebantur. Quare Alexandrum Seuerum Imperatorem, illoꝝ quibus magistratus delegebat noia in albo proponere accepimus, ut uitia uirtutesq; innotescerent: & quo quisq; honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac nõ solum respublicas: sacra, cerimoniasq; curare, sed de rebus quæ ad religionem pertinent iudicia ferre. Contumaciasq; minoꝝ magistratuum uindexesse. Sacrificantes obseruare, Piaculaq; iræ deum conquirere, ne secus q̃ per scriptũ esset, sacra fierent, neue incerta auspicia, aut turbatæ religiones aduersus mores, instituta q; maioꝝ obseruarentur. Vtq; super impetranda uenia, uenerãdisq; dis iusta solẽnia exhibeantur, cauere debebat. Tum religionis arcana & diuinas traditiones cognoscere, & siquid religioni minus uere adscriptum esset: religione liberare, aut numinibus obligare, de uestalium capite decernere, & ferre sententiam, quæ sacra quæue profana essent diiudicare, neue quis praua religione populum alligaret, maximi pontificis officium & munus erat. In quo fuit obseruatum ut nunq̃ infausta die & ominosa, collegium consulat, quod dirum foret, & auspicii mali. Quare Vitellio principi qd' Pontificatum maximum adeptus. xv. Kls Augusti die cladibus insigni, collegium cõsuluerat, magno exitio fuit. Tum si pons sublicius collaberetur illum reficere, unde illis nomen factum. Is. n. ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus quem sacrum illi estimarunt. Ita ut in aliqua parte labantem nisi cesa uictima & sacrificio perfecto reficere non liceret. Diuq; Romæ lignei pontes fuere, donec post interualla temporum ab Aemilio quæstore lapideus constructus fuit. Vota etiã solẽnia, quibus uerbis concipi: quibusq; pecuniis exolui deberent, pontificum decretis cauebatur: illorumq; arbitratu uel exoluebã tur: aut non rite emissa denuo concipiebantur. Quod siquis sui iuris arrogandus foret: quæ causa adoptionis: quæ ratio generis, quæ dignitas: quæue essent sacra, apud pontifices lege quærebatur: quæ lex curiata dicta est. Idq;

ideo cautum, ne qua calumnia/neu quis dolus compositus, in arrogãdo 'ui iuris homine adhiberetur. Ita ut adoptiones cotra ius pontificum factæ, aut sine collegii decreto nullæ & pro irritis forent. Et q̃uis proprium sacerdotis esset, nec imperia, nec magistratus gerere/nec equo uehi aut trinoctio ab Vrbe abesse: poterat tñ idem Cos. uel Censor esse & pontifex, pariterq; religioni & reipublicæ præesse, ab urbe trinoctio abesse: equo uehi uel pedibus ire. Crassus Licinius, Pontificatum maximum & Consulatũ/mox censuram, præturãq; simul gessisse. Et Liuius pontifex pro prætore ordinibus præfuisse traditur. Ipsum tamen qui simul: Cos. foret & Pontifex ne reipublicæ aut sacrorum deseratur cura: neue longius ablegaretur, extra Italiam sortiri prouinciam non decebat/ex Senatus decreto, postq̃ idem Crassus/Prætor & pontifex cui belli sũma cõmissa erat, qđ nunq̃ antea factum: sortitus Asiam ab Aristonico Attali fratre prælio uictus occubuit. Donec post interualla tempoꝝ extra Italiam sortiri prouincias cepere. In tantumq; honoris culmen põtificatus & excellentiæ creuit, ut Cn. Cornelio prætori, qđ cum. M. Aemilio lepido Pontifice maximo conuicium fecisset/mulcta dicta fuerit. Ipsumq; regiæ dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat: & Curuli regia sella/ac lectica insignis erat/quam ante uestibulum conspicuam habere assuerat, ad cuius fores pro splendore dignitatis uiridis Laurus affixa uidebatur. Cũq; cæteri honoribus functi rationem administrati muneris reddere cogerentur/Pontifex tñ maximus pro maiestate: gesti honoris rationem dare minime cogi poterat. Ipsiq; pro imperio & potestate: quoq; plus dignitatis ferret/cum galero cẽ & carpento ut reliquis sacerdotibus ingredi licebat. Quippe pontifici proprium insigne: erat galerus: sicut lituus auguribus, paludamentum imperatoribus/Diadema regibus. Et cũ in Capitolium nulli fas foret carpento uehi: Solis Pontificibus, Sacerdotibusq; Tarpeium ascendere carpento licuit. Ad cũq; si qui noxii confugissent, ea die a pena imunes erant. Ideo non uulgares neq; obscuros. Sed qui nobilitate generis & multo splendore illustres forent/quiq; authoritate & opibus anteirent cæteris, ad pontificatum admisere. Diuq; Romæ Pontifex/qui antea curuli sella nõ sedisset, nemo creatus fuit. Donec lapsis tpibus etiam qui nullos curules gesserant magistratus ad Põtificatum admisere. Primus. n. T. Coruncanus ex plebe homo pontificatum maximũ meruit/quo tempore. M. Attilius Regulus/primo punico bello graui supplicio excruciatus penas dedit. Et deinde. M. Drusus quod antea contigit nulli, Tribunus plebis simul & Pontifex creari meruit. Postea ex plebe & patribus nullo delectu: aut discrimine admitti cæpere. Cũq; ad collegium pontificum pertineret in demortui locum alium cooptare. Cn. tñ Domicius Tr. pl. offensus collegio qđ se in numero pontificum non cooptassent/ius subrogãdo¬ pontificum sacerdotumq;, a collegiis ad populum trãstulisse fert. Ipseq;

pontifex

Pōtifex maximus primus populi suffragio, aliiq; deinceps creari cæpere. Sūt uero qui credāt Licinium Crassum de cooptatione collegiorum ad populi beneficium transferēda legem tulisse primum. Inde comicia a populo pontificibus creandis sæpe indicta fuere. Id tñ in admittēdo pōtifice sedulo cauebatur, ne quē eligerēt qui cuiq; ex collegio inimicus foret: hiq; p collegium admissi capi dicebant. Atq; licet uetus fuerit constitutum in demortui pontificis locū alium nominari. Si tamen exacto anno, pontifex mortem obiisset: in eius locum alterius nominatio non erat. Licet aliter suffici cooptariq; oporteret. Tunc enī pontificis nominationem fieri necesse putarunt, cum nondum exacto anno mortem obiisse constaret, postea uero non licebat. In locum.n. T. Octacilii Crassi pontificis Maximi, quia exacto anno mortuus fuerat alterius noīatio non fuit. Tam & si in locum uiuentis pontificis alium substitutum legamus Claudius uero Cæsar tanti sacerdotium fecit, ut in cooptandis sacerdotibus neminem, nisi iuratus nominaret. Est tñ memoriæ proditum, ut siquid ad religionem pertinens inter pontifices discreparet, uariatis sententiis ubi aliud aliī sentiunt, id satis fuisse crederent, stabiliq; sententia esset ratum, qđ tres pontifices cōmuni decreto statuissent. Et licet a collationibus multi ferant sacerdotes īmunes. Sunt tamen exempla Pontifices & sacerdotes; pecuniam per bellum conferri solitam in stipendium contulisse, illamq; quæstores sæpe exegisse, frustraq; pontifices tribunos appellasse, cum se ob sacerdotium īmunes dicerent. Sed præter hos qui collegio cooptabātur fuere pontifices minores. Nam scribæ pontificum qui fastos & cōmentarios habebant, fidelem custodiam rerum gestarum, qui annales maximi dicebant, quiq; illis ministri aderant, qđ oīs eui gesta mādabant litteris, minores pontifices dicti sunt, a quibus in curia calabra Iunoni singulis Klis sacra fiunt, nouāq; lunā obseruaret & quot dies a Klis ad nonas superesset referre solēt, ut populo eās feriarum a rege sacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam interp̄tandi iuris, & an posset lege agi, quæq; competeret actio in iudiciis declarandi ius spectauit & ptinuit. Quippe ius ciuile inter sacra cerimoniasq; multa secula abditum solis pontificibus patebat. Ex his quoq; minoribus distinctio gradus fiebat. Nam qui primus collegio ascitus erat maximus, qui uero ultimus minimus dicebatur pontifex. Illud quoq; uerum est, solos pontifices nouo more, coniugalem copulā sacro confarrationis iure inire solitos: Quippe cum matrimonia apud maiores tribus modis fierēt, usu coemptiōe & cōfarratiōe. Cōfarratiōem solis pōtificibus dederūt, cū aliis modis p cæteros cōtraherēt. Aiadversuz quoq; est, pōtificis uxorē singularis exēpli & magni documēti eē oportere, ut sicut ab oī noxa & libidine ipse mūdus erat: ita uxor casta & inocens manet. Quodq; Pōtifici maxīo cadauer uiderī nefas fuit: neq́d triste aut lugubre oculis acciperet: multomagis si hoiem īsepultū reliquisset. Si tñ in occursum cadaueris ip̄i udēs incidisset: iterposito uclamēto ne uisuz offenderet: saluis cerimōiis

prodire poterat, cui etiam per liberos iurare non licebat/per deos aūt permis
sum fuit. Quodq; ex octo pontificibus Pontifex maximus reliquis praeest
& prope dominatur: cui rex sacrorum augures, & omnes flamines, ac ue
stales uirgines parent, quibus mulctam indicere & poenam irrogare pote
rat, cuius arbitratu, publica & priuata sacra gerebantur, uestalesq; uirgi
nes ad sacri & aeterni ignis custodiam: qui in penetralibus uestae colebatur: eli
gebantur. Ipsiusq; curae custodiaeq; mādabātur. Atq; ex decreto Pontificum
enunciata pdigia saepius procurata fuere. Licet augurū pprium munus foret.
Nāq; Augures auspiciis. Pontifices uero sacris praefuere. Cum. n. C. Seruilius
pontifex maximus. L. Cornelium Dolabellam, inaugurare uellet, nec se ma
gistratu abdicaret, & propterea comiciis indictis, illum populi iussu cogeret,
quia foeda tempestate comicia turbata fuere: religio fuit ex illo, pontificibus in
augurando, Indeq; inaugurare desiere. Neq; solum ab omni sanguine puras
manus pontificem seruare decuit. Sed ne participem quidem aut conscium ali
cuius necis fieri. Eūdemq; duplici sacerdotio functum saepe aīaduersum esse.
Siqdem. Q. Fabius maximus & pōtificatum & Auguratū una gessit. Aliiq;
utroq; simul sacerdotio pfuere. Ex Caesaribus uero. C. Caesar auguratū simul
& Pontificatū. Galba aūt sacerdotium triplex gessisse dicitur. Id qd' a regibus
Sparthanoꝝ usurpatum fuit. Nam cū primum in eam assumpti sunt digni ta
tē priuilegio honoris pcipui, Iouis celestis & lacedemonii sacerdotio fungunt,
quibus ex omni scropharum foetu porcus debebatur, ut si diis īmolare uellēt
nunq̄ uictima deesset. Est quoq; litteris proditum. Apud graecos unum uirū
aut foeminā nōnunq̄ sacris pfuisse. Apud Opuntios duos, quoꝝ alter deoꝝ:
alter demonū sacrificia curat, Indis uero solis sacerdotes numero diuersi sunt,
& nūc plures, nūc pautiores cooptantur, Aegyptiis plures, qui saldē traditio
nes atq; auita & paterna sacerdotia & impia filiis tradūt, q post Regem secū
di sunt. Apud alios autem pontifices diuerso iure & nomine censentur. Nam
graeci pontificem summum Archiereinem uocant ad quem ius & moderatio
sacroꝝ pertinet. Babylonii Chaldeum. Isidis sacerdotem Grāmatheam, aliū
Mithram/Sicionii Charniū, quoꝝ collegiū pastophoꝝ nūcupant. Delphis
quinq; pontifices per omnem uitam sacri erant/qui Osii dicti, quoꝝ primus
q hostiam īmolabat Osyter, qui uero edebat oraculū Aphetor nūcupati sūt
q una cū pphetis sacra obibāt, diuinasq; pdictiones & cerimonias, & quo cul
tu, quibusq; exemplis fierent sacra praedicebant. Apud Athenienses Daducus
maximus erat sacerdos: Herculis Stephanephorus Palladis Eteobutades a
Bute propagati ex qua familia longo tempore sacerdotio pra fuere, Sicut Bu
zigia familia a Buzige Heroe Athenis diu sacardotiū tenuit. Et posteri ex Ci
ra, & Mirra in Paphiae Veneris tēplo sacris cerimoniis pfuere. Q d' de Ve
ientana Iunone proditur quam nisi certi generis sacerdos attrectare nemo

poterat. Clazomeniis Palladis Sacerdos Isichias. Bachi uero Thias nomen habet. Polici Iouis sacerdos Buphonus in Troezene Hippolitus nūcupatur. Apud Cretenses Matris magnæ sacerdos melissa. Ephesiæ Diane Megalobizus qui Eunuchus erat, Alexandrinorum atq; Atheniensium Phecasiu qui bus candida solum ferre calciamenta licet/ex qubus Antistes sacrorum purpuram induit. Dodonei uero ōraculi pontifices pedibus semper illotis erant, qui tanq̄ sacrosancti sup nudam humum cubare cogunt. Isiaci linea stola amicti sunt/capite raso calceis papyraceis/sistrū tenentes aut ramū absynthii marini uel nuces pineas & Anubim supra caput deferētes. Sicut Indi uates tanq̄ religiosum corallium ferebant. Et Cybelis sacerdotes flagrum, Et Matrem deū colentes iuxta Sueuos formas aprum quo insigni ab hostibus tuti sunt, Panchei sacerdotes oīum duces fiunt/quibus causarum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebreos Pontifex festis diebus mithrā gestat, cū nebride auro distincta/aut tunicā talarem & cothurnos cū tintinnabulis: quē Maiestate decorum, tanti Alexander fecit/ut uenerabundus ueniēti occurreret, & uelut sanctissimum numen adoraret. Fuitq; aīaduersum Bellonæ/Cybelis & Isis sacerdotes eadem sacra obire, hisdem p cerimoniis teneri. Sed Cybelis sacerdos uariis coloribus fucatus/& faciē pigmēto delitus oculoq; obunctus. cū mithella & crocoto, linteo calciamento/ante simulacrū deæ incedebat, cui erat pprium cū tinnitu cymbalorum & sonitu tympanorum sacrū facere. Arabū uero pōtifices lineas uestes iduūt mithras gestāt cū sandalio. Apud Pedasios Palladis sacerdos sacrā barbā nutrire cogit, neq; erasa incedere fas erat. Albanis cerimoniarum antistes ea fulgebat dignitate: ut post Regē haberet secūdus. In Aricia Aithemisiæ Dianæ. sacerdos rex uocat. Idem in Cappadocia bellonæ fanū obtinuit. Et in Comanis pōticis tantæ dignatiōis erat/ut ānis singulis bis diadema gestaret. In Zela quoq; tāti impii fuit ut supma fulgeret digni tate. Traditūq; est in Meroe Iouis sacerdotes adeo supstitiōe īplesse aīos: ut nō nunq̄ misso nūcio necē Regi Aethiopiæ demandarēt, nullo detrectante: aut mādatum iussionemue abnegante. Donec ad Erganem Regem puentū est: qui omnes occidit & sacerdotium sustulit. Apud Germanos nulli uerbare, aut uincire uel animaduertere nisi sacerdoti permissum, Naharualis iuxta Sueuos præsidet pontifex qui muliebri ornatu ingreditur semper. Fuitq; memoriæ proditum Trallibus regiam Regibus destinatam/illi quoq; qui summum gerebat sacerdotium Priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Herculis sacerdos qui cum infula & purpura incedit, post Regem proxima dignitate fungitur. Apud Aegyptios qui sacra ministrant sacerdotes capite rasi sunt, cum apud alios comati incedant, a quibus est usurpatum ex philosophis Sacerdotes, & ex Sacerdotibus probatissimum in Regem eligere. Vnde Mercurius tris megistus id est ter maximus nomen tulit: quod

timore familiaris ille percitus, subita ui morbi correptus: ac prope ad internetionem grauissima ualitudine oppressus fuit. Ferebat etiam dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem usq; adeo gelidum ac rigentem attrectasse, ut nulla glacies illius frigori comperari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cui uis mirum uideri posset, nisi peruulgata res esset, Aedes quasdam Romae euidentissimis ostentis ita infames, ut nemo illas incolere ausus fuerit, quin uariis umbrarum illusionibus & tetris imaginibus, noctibus fere singulis inqeteť. Gordianus amicus meus spectatae fidei homo: mihi retulit cũ Aretium ipse & familiaris suus iter una intẽderent, & a semita ut fit longe deuiassent, loco infami & deuio ubi ne uestigium quidem apparebat humanum, per ardua & prope inuia diuersis tramitibus aberrare cepisse. Ibiq; cum nec oppida aut uicos: neq; aliquid culti uiderent. Sed nemora tantũ saltusq; inuios & inaccessos, omniaq; uasta, muta, & deserta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipsa solitudo terrebat animos. Vergente iam ad occasum die, fessos labore ac uia consedisse. Cunq; hominis uocem audire procul uisi fuissent, ad illam propius accessisse, homines obuios quos de uia interrogarent dari sibi arbitrati. Nec mora in proximo iugo trium hominum imagines ĩmanes & formidabiles ultra humanum modũ: nigris & demissis tunicis in ueste lugubri funestaq;: barba capilloq; sũmisso horribili facie conspexisse: q cum uoce gestuq; ad scipsos aduocarẽt, ac iam ꝑpe esset ut illuc accederẽt, illos interim ingẽti mole corpis lõge humana maiores apparuisse. Atq; aliũ specie nõ absimili nudũ: & nullo amictũ uestitu: mirificos edentem saltus gestusq; idecoros cõspexisse. Quo timore cõsternati: ꝑpere fugã cæpe: uiãq; arduã & ꝑcipitem emẽsi, uix rustici cuiuspiã uile hospiciũ ubi recipenť iuenere Sed qď ego certũ habeo, & satis certa ꝓbatiõe tradiderim ꝑfecto haud minus est. Cũ Romæ egra ualitudine oppssus forẽ, iacerẽq; in lectulo, spẽm mulieris: elegãti forma mihi plane uigilanti obuersatã fuisse: quã cũ inspicerẽ: diu cogitabũdus & tacitus fui: reputãs nũqd ego falsa imagine captus: aliter atq; res esset: aspicerẽ: Cũq; meos sensus uigere: & figurã illã nusq̃ a me dilabi uiderẽ: quæ nã illa esset: interrogaui: quæ tũ subridens & ea q̃ accepat uerba rñdens, quasi me plane derideret, cum diu me fuisset intuita: discessit.

Quæ sint pedamenta apud Iureconsultos, cuiusue generis, & quid Buprestis & Pithyocampa. Caput. X.

Cum in legum cõmentariis uersaremur: & rusticorum prædiorum seruitutes scrutaremur. Inuenimus Vlpianum ex Neracii sententia censuisse, rusticam seruitutem posse constitui, ut pedamenta ad Vineam fulciendam: ex uicini prædio mihi sumere liceat. Quæsiui ego a Iureconsulto qui

omiſſa modeſtia/multa ſibi inepte arrogabat, quid pedaměta eſſent/quibuſ ſumendis ex alieno ſeruitus conſtitui poterat. Atq; ille in re uulgari, cum diu cogitabundus heſitaſſet, haud multo poſt: neſcio quæ inuolucra uerboꝝ/ & fallarum opinionum ineptias/ambiguos magis q̃ ueros ſenſus denotantia ꝓfudit. quibus nihil ueri animaduerti cognoſciq; potuit. Et tam & ſi pedamen munimen eſſe & palum quo uitis caduca fulcitur: neminem fallit/ unde pedatio dicta. Tamen id triplicis generis fuiſſe animaduertimus. Nam & pedamẽ & Ridicam & ſtatumen eiuſmodi fulcimenta nuncupari Cato aſſeuerat/græce Charax: quare pedamento fulctæ uites Characatæ dictæ. Sed pedamen quodlibet fulcimen eſſe cui uitis inheret. Ridicam ex querna arbore aut ex Iunipero olea uel cupreſſu plerũq; fieri. Tam & ſi nullo diſcrimine ex his quoq; componi pedamen opinio fuerit. Statumen e palis & pertica: quod uero ex arundinibus pedamentum fit, arundinetum. Quod autem natiuum ex arboribus in arbores traductis uitibus: nõnulli traduces: quidam Rumphos/ pleriq; arbuſta dixere, quas in tranſpadana Italia ex cornu/populo/ Tilia: acere: orno/carpino/& quercu frequenter arbuſtari tradunt: Quare multi in eadem atq; in campano agro haꝝ plantaria inſtituũt: quæ ſi recto ordine digeſta fuerint per æqua interualla quaq; uerſum in quincuncem metata dicuntur. Interq; uites ſimplici iugo porrectum ordinem Canterium, Tranſuerſamq; haſtam inter pedamenta qua uitis innititur Cato, & Varro Iugum. Quatruplex uero iugum a cauis ædium compluuium: unde compluuiatas uites dixere. Palmitem uero pluribus annis duratum, & quaſi emeritum, Dracone, qui in biſulco medius inter duo naſcitur focaneum. Qui uero per tabulata ſcãdit ad ſuperiora emiſſarius dictus eſt. Superior pars malleoli ſagitta. Surculum aũt qui nihil affert fructus appellant ſpadonem, quaſi ſterilem. Ea uero iuga in agro bene culto, plano, & minus uentoſo altiora in arido & gracili ac uẽtis expoſito humiliora fieri oportere Plinius notauit, Tam & ſi Cantherium equm dici cui teſtes adempti ſunt, neminem præterit. Sicut uerres caſtrati Maiales fiunt, & galli capi. Ex quo licet intelligere, ut ex tuo fundo pedamenta ad uineam fulciendam mihi ſumere liceat, poſſe conſtitui ſeruitutem. Cenſuitq; Paulus iureconſultus, qđ tam & ſi, ex tuo fundo pedamenta ſumere licere: in fructu ſit, tamen hoc ius capiendi apud legum peritos ſeruitutem, non uſumfructum putari. Rurſus alium celebri fama iura Romæ ꝓfitentem in auditorio profeſſoꝝ interrogaui: quid eſſet qđ Vlpianus legem Corneliam de Sicariis interpretatus ſcripſit. Pigmentarios ſicui temere dederint Pithyocampas aut Bupreſtim, legis corneliæ de ueneficiis ſanctione teneri. Quid eſſent Pithyocampæ, & quid bupreſtis, ut me doceret quæſiui. Cũq; ille portenta uerboꝝ longe a fide deuia effudiſſet, quæ cum pudendi ſint erroris referre non neceſſe habeo. Paulo poſt dicti perteſus ſe hoc igno-

fare ingenue asseuerauit. Nos aūt perscrutari uerbi significatum, animaduertimus Pithyocampas erucas esse, seu Teredines uirulentas uiru exitiali, quæ in pini sæpe nascunt arboribus, unde illis nomen factum. Nam πιτυς pinus est κάμπη eruca, quippe erucas græci κάμπας dicunt, ueneni præsentissimi. Buprestis uero animal inuentu rarum in Italia, simillimum scarabeo, qui inter herbas fallit sæpe boues, quo deuorato ita concitantur rabiæ ut actæ in furorem terrorem afferant, pauloq; post rumpātur, ex quo perniciale uirus confici dicunt, quod fœdissime uexat, contra cuius exitium præsentaneo remedio græci succurri prodidere, & Plinius author est. Qui ergo tanti facinoris conscius uel Buprestim, uel pithyocampas, aut monstrifici quid ueneni ad necem properandam dederit, cum iudicio capitali & pena legis corneliæ teneri iura & leges uoluere.

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis ui subactis cognomēta desumpsere, & de Scipionū familia, & quid apud exteros. Caput. XI.

Consueuisse Romanos ex oppidis uel prouinciis captis aut ui subactis plerūq; cognomenta ferre memoriæ datum est: Martium Coriolanum qđ fortem, strenuamq; operam rei publice nauasset, capto uolscorum oppido Coriolis, Coriolani nomen sumpsisse ferunt. Et Sergium fidenatis: ex bello quod ad fidenas gessit. Ex tribus uero Metellis unus deuicto Iugurtha, & ui subacta Numidia Numidici. Alter. Q. Cæcilius. L. Metelli filius ex Macedonia Macedonici, tertius ex Creta Cretici cognomenta sū psere. Fuit quoq; Metellus Balearicus ex deuictis Balearibus cognominatus. Sed Numidicus. L. Luculli auunculus fuit. Macedonici Metellum Balearicum, pleriq; filium nonnulli fratrem dicunt. Creticum uero & alium Dalmaticum eiusdem Macedonici filios fuisse, nulla controuersia est. L. quoq; Mūmius deleta Achaia & Corintho Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi superandi prima Laus Macedonici fuit. Is.n. omnē Achaiam ita bello afflixit ut rebus abscissis Mūmius superueniēs, leui certamine expugnatam Corinthū, uictoriæ suæ ascripserit. Messana quoq; in Sicilia & Isauriæ in Cylicia bello domitæ. M. Valerio: &. P. Seruilio, Messalæ & Isaurici cognomenta dedere. Is.n. Seruilius uir acer fuit & strenuus qui in Cyliciam cum imperio pfectus illam collatis signis, ui atq; armis demuit: Lyciæq; urbes clarissimas iusto ꝑlio uicit. Isauros primum bello aggressus imperio adegit, Victor deniq; triūphum ex hostibus & Isaurici cognomen reportauit. Ex Allobregibus quoq; Fabius Allobrox, & ex Caucis germanica gente Gabinus secundus Caucius atq; ex Callecis Brutus cognomento Callecus. Et ex Getulis Cossus

Getulici nomina sumpsere. Calleci.n. ulterioris Hispaniæ populi sunt, duri & agrestes qui extima & montana inculta, ac difficiles saltus & impeditos ad oceanum incolunt. Ideo bellacissimi & subactu difficillimi fuere. Fertur tamē Q. Turnius, qui Garamantes ultra Aethiopes horridos & incultos bello uicit, ob modestiam & uitandæ inuidiæ causa Garamantici cognomento abstinuisse. Scipionem pterea Africanum qui dux fatalis contra Hānibalem fuit. Africa superata & Carthaginēsibus bello uictis/Africani cognomen tulisse, & Alterum ex deuicto Antiocho & Asia subacta Asiaticum cognominatū inuenimus. Sed hic Asiaticus frater Africani fuit/quoq; alter. P. Scipio nomine a se uictæ gentis Africanus. Alter. L. Scipio frater Asiaticus dictus est: qui Cos. aduersus Antiochum primus Romanoq; in Asia signa intulit: cū eoq; Consule Africanus frater legatum se gerens pariter profectus est. Illiusq; ductu & auspicio plæraq; egregiæ gesta in hostes fuere. Victo deinde Antiocho & pace Eumeni concessa ob Asiam uictam Asiatici cognomen reportauit. His.n. duobus fratribus. Africano scilicet, & Asiatico, pater fuit. P. Scipio ex Cornelioq; gente, cum quo primum Hānibal pœnus signa in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, summi ambo imperatores uiri ornatissimi, qui paucoq; dierum interuallo in Hispania cesi occubuere. Sed ex Publio hi duo quos dixi Scipiones Africanus scilicet, & Asiaticus filii extitere. Ex Cn. autem P. Cornelius Nasica ortus fuit: q unus uir optimus a Senatu Iudicatus Matrem Cybelem ex pessinunte suscepit/Tyberiumq; Gracchum seditiones in Vrbe molientem interemit. Fuit quoq; & alius Scipio cognomento Aemilianus. Prioris Africani nepos adoptiuus, qui ob Africam & Numātiam bello domitas: minor Africanus & Numantinus appellatus est. Sed hic Aemilianus quem dico minime ex Cornelioq; gente propagatur. Sed adoptiuus in nomen & familiam uenit. Siquidem cum Scipio maior Africanus filium habetet natura admodum tenui & imbelli/unde & ualitudinarius uocatus, qd non ea uis animi foret/uigorq; : nullosq; liberos substulisset: ne decederet sine liberis hunc Aemilianum. L. Pauli filium/ut multi credunt ex filia nepotem in familiam, nomenq; adoptauit. Fuerat.n. Scipioni Africano uxor filia. Pauli Aemilii qui Cos. ad cannas ne tantæ cladi superesset, in conflictu belli cæsus occubuit/ex qua unicum filium tulit, filias uero duas quaq; altera Scipioni Nasicæ, altera Tyberio Graccho nuptæ fuere. Aemilio uero Paulo quattuor filii extitere. Duo in adoptionem alterius familiæ dati, Scipio uidelicet, & Fabius, duo in potestate retenti quos ex altera coniuge substulerat. Hoq; alter, quinq; diebus ante triumphum quem speciosissimum de Rege Perse, & de Macedonia habuit. Alter tertia post triūphum die adhuc impuberes mortem obiere imaturam. Hic ergo Aemilianus ex reliquis Pauli Aemilii filiis iunior fuit/gloria militari illustris/q Africani nepos adoptiuus/auitæ uirtutis

memor

immemor. Prouocatorem barbarum: Tribunus adhuc militum occidit. Cum patre aduersus Persen acriter pugnans ægregia facinora gessit. In Africã deinde cum exercitu profectus, tertium punicum bellum confecit. Carthaginẽ & Numantiam funditus euertit, parta deinde uictoria & rebus confectis cognomentum numantino & minori Africano inditum fuit. Hoꝝ postea exẽplo sequti Cæsares ex prouinciis quas ui & armis subegere illustria cognomenta ob imortalem gloriam tulerunt: sæpe populi decreto, nõnunq̃ acclamatione senatus. Siquidem Seuerus Impator & reliqui post eum Cæsares ex Arabia, Parthia Armenia & Germania aliisq; bello domitis gentibus nationibusq; quas suo ductu & auspicio conquisiuere: Arabici: Adiabenici: Parthici, sicut Germanici, Sarmatici: Africi & Armenici diuersis titulis cognomẽta cæpere. Fertur tñ Valeriano Cæsari qđ promptus ad arma & bellicosior esset, milites militari studio manu ad ferrum nomen indidisse: qui postea in Imperio delatum Carpici cognomentum refutauit. Alexander uero Seuerus Imperator, licet Imperatoris patris patriæ & magni cognomenta renuerit: asserens magnis rebus gestis ea sibi noia parare oportere. Tñ ob deletos Azauenos Azauenci cognomen sumere non dubitauit. Traianus aũt cõtra Parthos uictor: Parthici appellationem non accepit. Cui cum multi deferrentur honores reliquis posthabitis, sola optimi agnominatiõe g auisus fuit. Cõmodus uero eo uecordiæ processit, ut pro Cõmodo Hercules & Iouis filius dici maluerit: qđ sibi postea in inuidiam: perniciemq; cessit. Apud græcos non ab oppidis & prouinciis: sed a rebus gestis magnifice Soter & Chalimeos dicti: a forma & specie corporis Phystos & Cyrippus, ab excellentia crurũ Eucnemos a uirtute Euergetes & Philadelphus: a fortunæ felicitate Eudemos: a multiplici uictoria Nicanor: ab Vrbium expugnatione Polyorcetes: a fortitudine Achersites aut Aquilæ uel fluminis nomina fuere: quare Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum: a multiplici doctrina Polyhistor: ab optimo cõsilio Aristobulos dicti. Quibusdam Regibus liuor & uicium nonnunq̃ ignauia & nequitia cognomentum dedit. Quippe Antiocho Regi Macedoniæ qđ multa promitteret parum efficeret. Doso. Ptolemeo Lamyro ob uitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoq; a rapacitate Hierax, & a genuum magnitudine Gonatus. Alii a uerborum obscuritate Scotini, & ab amẽtia Choalemi, atq; ob fictos mores laconistæ notã noĩs tulere. Sicut Xenarchus Rhodius a bibacitate Metretes. Et Atheniensis Diotinus Chone: hoc est infundibulum qđ illo apposito affatim hauriret. Demochares uero ob procacem linguam Parasyades, & Demosthenes ob moꝝ feritatem Arges serpentis noĩe appellati sunt. Inter quos Varro Sophistæ a forma nasi ciconiæ comparis Pelargus nomen factum. Nõnullis uero ob claritudinem, Lychni dixere nomẽ Sicut Artaxersi Mnemoni: qđ memoria ualeret, Pericles summus orator ob

Romani magistratus finito honoris tempore, imperii insignia dimittere assueuerant, ad qd' populus frequens conueniebat sicut ad comitium Senatores Ibiq; Pauli Basilica, mille & quingentis talentis taxata, quæ mox fuluiæ dicta fuit, Licet aliam opimam in qua senaculum erat, qd' in ea Seniores assidebant, & aliam Iuliam cuius construendæ præfectus Vitruuius fuit, & aliam Portiam quam Cato censorius magna mole construxit, basilicas fuisse legimus. Alterum uero Cæsaris forum dictum est, ubi Veneris templum ab eo extructum ferunt. Et Augusti forum qd' cum æde Martis Vltoris Augustus sua impensa instruxit, ornauitq;. Vetus quoq; fo℞ boarium legimus in quo ædes Herculis rotunda. Matris Matutæ & Pudicitiæ patriciæ sacella. Ibi etiam bos ex ære eginetico fabrefactus. Quintum fuit Olitorium iuxta quod ædes spei & pietatis, quam. M. Acilius Glabrio duum uir dedicauit. Iunonis Matutæ & fauni templa fuere, ubi lactariam colūnam fuisse Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant. Forum quoq; Cupedinis macellum appellari quod cupidinarium dicūt, cuius generis in Thessalia & omni græcia frequentia fuere. Præterq; Piscarium & forum Neruæ cui transitorio nomen, erat Pistorium in Auentino, & Vlpium, & Palladiū. Sed Piscarium iunctum Eoario dicunt fuisse, secūdum Tyberim iuxta Iani templum ad Ianiculum, qd' quidam Iunium uocāt sicut foros publicos iuxta Veneris Fanum. Et alios, ut Traiani ubi colūna integra mirabili structura hodie superest, iuxtaq; forum Neruæ & forum suarium, a sequtis principibus, præcipuis operibus ornata, De foro aūt ueteri qd' in eo causæ actitarentur, q̃tum cōmemini nec reperitur quicq̃, nec traditur, nisi unum idemq; Romanum uetus & latinum forum dicant fuisse. Sed ꝙ nos sentimus qdq; probabilius putamus de triplici foro profecto sic est. Primum forum Romanum iuxta Comicium fuisse, in quo de iure controuerso responderi solebat, cūq; Cato censorius ne populus litibus assuesceret, acutis lapidibus sternendum putauit. Quem postea Marcellus Octauia Augusti sorore genitus quo salubrius disceptantes operam forensi labori darent uelis inumbrauit. Constatq; Iulium Cæsarem cum ius quottidie seuerissime diceret, alte℞ de manubiis una cum æde Veneris genitricis magnifica impensa & profusis sūptibus construxisse, cuius aream supra sextertium millies & imenso constitisse authores tradunt. Ipsumq; suo noīe imposito Cæsaris appellasse, in quo iudicia etiam reddebant. Tertium Diuus Augustus inter publica opera præcipue forum cum æde Martis ultoris construxisse fertur, cum porticu dupli ci ubi Apollo eborneus uidebatur, foriq; extruendi cām fuisse, hominum iudi ciorumq; multitudinem quæ uidebatur ut Tranquilli uerbis utar non suffi cientibus duobus foris tertio indigere, quod Augusti nūcupatur. Ex quibus sine controuersia liquet, triplex de quo quærimus forum. De Romano, deq;

Cæſaris & Auguſti foro, in quibus lites actitari & iudicia reddi conſuerant:
non de aliis intelligi oportere. Succurrit tamen in hac re notare. Sparthæ ſol
rum clarium uocari. Apud Iones Panium. Argys Gymnaſium quod Cillara
nium dixere. Athenis aliud quod Ptolemeum, & apud Samios & Alexādri
nos duo fora larua nūcupari. Athenis quoq; Diphilum & ceramicū atq; he
lieum q̄d erat omnium maximum, & Delphinium & Palladium ꝑ foris fuiſ
ſe, aliaq; ignobiliora ut Parabiſton maius quaſi abſconditum & Trigonum.
Fuit quoq; Parabiſton maius in quo undecim conſidebant iudices. Et aliud
forum ubi Olæ ara: quam præcipue Athenienſes colunt, & Batrachium, &
aliud pumiceum a coloribus, & in Theſſalia liberum atq; in Pyreo Ippodo
mia & Capuæ Albanum. Celebratur īter cætera Argiuum forum ſepulchro
Donabi qui inſigni prudentia & aſtu, præcedentes reges anteiſſe fert. In quo
lupus æreus cum tauro pugnans fatum Pyrrho regi prædixere. Et Magnetū
ſepulchro Themiſtoclis. Sicut forum Antiochiæ Germanici funere inſigne
fuit, & Megarenſium ſepulchro Corebi: in quo mirum ꝑditur. Vt Oleaſter
longo æuo ſuſpenſa diu arma intra corticem admiſerit, mox inciſa ocreas, &
galeas peperit. Et Celenaꝝ ubi Marſiæ Pellis detracta ab Apolline appenſa
uiſebatur. Mirumq; prodi de Ariciæ foro ingenti chaſmate in ꝓfundum hau
ſto magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Taletem in loco
Mileſii agri uili & contempto ſepeliri uoluiſſe: prediuinans aīo: in illo mileſio
rum forum celebre q̄nq; futurum. Apud Perſas uero fora duplicia fuere unū
q̄d liberum uocant: in quo honorati & præcipuæ nobilitatis uiri: principem
locum tenebant ubi Regia erat, Alteꝝ in quo mercennarii & negociatores
aliaq; humilis turba diuertebant. Capuæ quoq; fora diſtincta fuere: alia ple
beioꝝ cum plebs a patribus diſſentiret, alia nobilium. In quibus. n. nobiles
erant: ne eſſent in contubernio ſordidiſſimorum: ad illa infimo ordini accede
re non licebat.

Quæ mulctæ militares maiores & quæ minores militibus & ob quæ deli
cta inferri ſolebant. Caput. XIIII.

MVlctæ militares nonnullæ maiores quæ capitis ſupplicio
luebantur: pleraq; minores: prout grauiter aut leuiter de
lictum eſſet: facinoroſis & delinquentibus militibus: neceſ
ſario ad rem militarem exemplo: a ducibus inferri ſolitæ ſūt:
quibus ſanciuerunt militaris imperii diſciplinam: ut igna
uus & contumax miles: prout ſegnis: negligenſq; aut aſſi
nis culpæ fuiſſet: ita acri & ſeuero iudicio uel leniori pena notaretur. Nam de
ſertores ſeditioſos & fugitiuos aut ſi loco: ſtatiōe uel præſidio ceſſiſſent: terga

ue dediſſent:

aut e castris effugissent, tanq̃ pessimo facinore astrictos capitali pena plectere solebant. Nonnunq̃ ubi multitudo obnoxia foret, authores turbarum ad palum deligare, aut securi percutere, reliquæ uero multitudinis decimũ quẽq; sorte ductum ad supplicium petere, peruulgata pœna fuit. Cæsar uero cũ cõniueret in cæteris. Seditiosorũ, & desertorũ acerrimus inquisitor & punitor dr̃ fuisse maximus. Traditur Alexander Macedo quendam castelli custodiæ ꝓpositum ob desertam stationem nece mulctasse, alterũ desciscentem sagitta confixisse. Appius tamen Claudius humanius agens ex his quos loco cessisse nouerat, decimũ quenq; in conspectu exercitus fuste pcuti iussit. Iuba Rex asperior & durior, desertores qui loco amisso in castra aufugerant cruce affixit. Inter cæteros Auidius Cassius memoriæ proditur, nouo exemplo multis desertoribus manus detruncasse, & pedes, asserens maiori disciplinæ fore, miserabiliter criminosum uiuere q̃ occidere. Seuerus aũt Impator exactor alioquí grauis, Vrbanas cohortes qđ neci pertinacis consenserant, satis habuit, militaribus insignibus exutos nudos destituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat ut qui aciem reliquissent, aut infrequentes ad signa cõuenirent fustuario plecterentur. Præsidio uero decessisse semper capitale fuit. Si quæ uero cohortes signa fœde amisissent, nisi noxam cuius arguebãtur purgassent, in eas more maiorũ quandoq; capitali supplicio plerunq; leuiori pena sæuitũ est. Quare pro frumento ordeum dare uel extra uallum sine tentoriis relinquere, nonnunq̃ milites in prima acie inducere / aut districtis gladiis discinctos destituere, uariisq; ignominiis afficere solebant, ut his contumeliis cohertiti intentius mandata exequerentur, deincepsq; ad subeunda pericula paratiores forent. Eos uero qui pugnam detrectassent, aut secessionem fecissent, quiq; erant fugæ & pauoris insimulati, quiq; segnes & contabundi arma cœpissent, leuissima nota erat iureiurando adigere non aliter q̃ stantes quo ad stipendia facerent cibum potumq; capturos, aut traditio pugillarium quos taciti statim legerent, quæ leuior censebatur nota. Augustus tamen decimã legionem contumacius parentem cum ignominia totam dimisit. Ob minora uero & leuioris noxæ crimina uel locũ & ordinem in acie mutare uel stipẽdiũ anni differre militibus, neq; his æra procedere, qui ære diruti dicebãtur, aut in policia uel in frequentia notare, uel citra cõmoda stipendiorum exauctorare, uel locum in quo tenderẽt in castris adimere. Illosq; sine pellibus tabernacula habere/ut humi & sub diuo accubarent, uel ne in oppidis hibernarẽt inhibere solebant. In policia aũt & in frequentia notabantur hi qui rudibus & parum nitidis armis, uel strigosiori equo, & macie affecto utebantur, quiq; prædicto ad pugnam die occasionibus quæsitis, contumacius parerent. Quæ mora excusabat, si funeris paterni uel sacrificii gentilis, auspiciiue, aut morbi sontici, uel feriarum causa ad constitutam diem non adessent.

Qui uero arma alienasset, aut illa amisisset pp inertiæ turpitudinem æque ac desertor morte luebat. Apud græcos uero militari erat iure cautum, ut q miles scutum in acie amisisset capite lueret, qui uero gladium leuiori pena no taretur/ Quia maioris disciplinæ se ab hoste tueri & pstare incolumẽ, q̃ cũ sua pernicie hostem perdere/semper summi duces putauere. Quod Scipio nis Aemiliani uerbum fuit malle se ciuem seruare, q̃ multos hostes perdere. Quare Lacedemonii Archilocum poetam Vrbe exegere qd' carmẽ scripserat in quo suadere uisus fuit, satius esse arma q̃ uitam in acie amittere. Germanis quoq; qui scutum amisisset in bello, a publico concilio & sacris arcebatur. In transfugas uero uelut maiori crimine obnoxios, & patriæ ac ciuium pditores capitali pena plerũq; sæuitum est. Hi. n. semper uenia indigni fuere, sicut proditionis insimulati. Quãuis. Q. Fabius maximus illos: qui contra religionem iurisiurandi, ad hostes transfugerant dextras amputari mandauit: hoc animaduersionis metu sub disciplina & in officio fore arbitratus. A publio tamen Scipione in perfugas & fugitiuos fuit acerbe consultum. Siquidem ex Romanis qui rupto imperio ad hostes transfugerant in crucem efferri. Nominis uero latini securi percuti iussit. Posterior Africanus trãsfugas bestiis obiecit. Paulus Aemilius elephantis. Germani arboribus suspendũt: Ignauos & imbelles palude mergũt. Qui uero captiui in hostium potestate sua desidia uenissent, his arma & ordo militandi mutatus fuit/ ut equites in pe ditum pedites in funditoꝝ alas trãscriberent/ utq; locum extra castra assignatum uallo & fossa nõ cõmunirent. Quare Domicius Corbulo a Nerone in Armeniã missus, duas alas, & tris cohortes, qd' hosti cessérant extra uallũ sine munimento tendere iussit. Arthaxerxes, medum qui transfugerat/ & iur sus rebellarat, pro insigni ignominia iussit scortum capiti circunferre nudum. Qui etiam sũmis ducibus siquid deliquissent, ignominiæ loco detractas ue stes flagellari, & pro capite depilando thiaram depilari iussit. Titus Vespasianus tam seueræ disciplinæ fuit, ut militem ab hostibus captum q solutis uinclis ad castra refugerat, ultra militare non siuerit, nec illi arma crediderit, qd' uiuus ab hostibus capi pmiserit. Sertorius uero ut disciplinã exemplis stabiliret, cohortem, pp obscenitatem moꝝ & imodicas rapinas ad unũ interfecit. Daci cũ male pugnassent, hac fuere ignominia notati ut cubãtes capita loco pedum ponere, & ministeria uxoribus pbere cogerẽtur. Xerxes quoq; ut Babylonios quoꝝ ductu defectiones ad hostes fiebant assidue, reprimeret cauit edicto uti arma ne ferrent. Sed cauponæ indulgerent, tybiis psallerẽt, & scorta alerent. Sicut Leontini, ne res nouas molirentur a Phalaride, conuiuiis, & uinolentiæ relicti sunt. Cyrus quoq; Lydis superatis cum essent infidi, & dãnosi, imperasse fertur ut dimissis armis iocis, & nequitiæ uacarẽt, talaresq; tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus mollis, & parum uirilis habitus, quod

& Aristodemo Tyranno proditur, qui optimatum filios ne quid contra se moliri possent. Calamistratos incedere, & tortis crinibus ornari, talares, pictasq; tunicas induere iussit. Cato autem in Hispania contra continuas defectiones salubri remedio prouidit ne desciscerent, ut oppidorum moenia sub idem tempus diruui iuberet. Seuerius Romani, nam legionem licentia corruptam, quae Rhegium in cuius praesidio erat occupassent. Genutius Cos. millia hominum quattuor exauthorauit totam, & in foro percussit. Saepius uero exilium, ut relegati & capite minuti procul a lare senescerent, & ita ignominiam finirent, ignauis & contumacibus datum comperimus. Marcellus autem, milites a quibus orta esset fuga quiq; pauore signa reliquissent, sequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, ut quod ignominiae acceperant aliis praeliis periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiae non parua quali Calphurnius Piso. Cos. & demum Octauius Augustus affecit milites, ut tunicatos discinctosq; per totum diem, cum decem pedis pleruq; cespitem portantes ante praetorium stare, uel obsoleta toga, & tunica distincta nudis pedibus ante principia adesse iuberent. Vel ut fossam foedere discincti cogerentur, ut eo habitu & specie deformi in omnium conspectu praesederet insignem memoriam flagitii ignominiaeq; acceptae. Est autem decempeda lignum quo latifundia metiuntur & in partes diuidunt, oblongum pedibus decem. Tam & si diuerso quisq; more agros metiri soleat. Quippe in Aegypto aestuaria & fossas funibus metiuntur aut passibus. In Hispania iugis. In campania uersibus. Circa Persidem Schoenis. Alii Para sangis, alibi Pertica cui nomen Acena, agricolae iugeribus, nonnulli stadiis metiri solent agros camposq;. L. uero Calphurnius Cos. haud absimili exemplo praefectum equitum quod arma hosti tradidisset. Laciniis abscissis, distincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiae adesse iussit. Fertur Pescennius niger, ob subtractum gallinaceum commanipulones hac affecisse ignominia, ne focum facerent, neue cocti quid oblonii sumerent, sed pane & frigidis uescerentur. Tiberius uero nimis leuere, nam Praetorianum militem ob subtractum pauonem capite puniuit. Militem uero militiae gradu deiicere, aut exauctorare uel equum illi adimere, ipsumq; uitibus, aut uirgis caedere, seu equo detrahere, uel hastas dare iubere, quae censio hastaria dicta est, haec & eiusmodi, non pro leui noxa, sed pro acri delicto, magnae animaduersionis loco, a ducibus inferri solita sunt. Hastas dare iubebantur milites: quibus propter probra ignauiae & luxuriae hasta adimebatur. Et enim sicut gloriae causa fortes uiri donabantur hasta pura hi qui primum uictores in praelio fuissent, ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat tanquam spes merendi stipendia illis adempta foret. Quin etiam militi obeso & prepingui quod cutem nimis bene curasset, & & nimia Sagina grauis esset, aliquando equum duces ademere. Id quod

Quæ solénia in Herculis sacro ad aram maximam seruabātur, & quæ apđ exteros, quæ ue aræ Herculis Romæ fuerint. Caput. XIIII.

POst Vrbem cōditam Romulum Vrbis authorē sacra græco Herculi/ara illi erecta quæ maxima dicta est: ut ab Euandro constituta erant: fecisse, eaq; posteris mansisse litteris proditum est. Quæ ara ante Romulū religiosissima fuisse traditur/eamq; ipsum Herculem Ioui inuēto i si amissas boues repperisset dedicasse fama uulgauit. Hoc.n.sacrum Euander instituit primus/post Marathonios qui primi diuinos honores Herculi dedere: poticiis & Pinariis qui ex clarissimis familiis ea loca incolebant ad sacrū adhibitis, traditumq; memoriæ est. Poticios sacris presto fuisse & propiciato deo extis solēnibus depastos. Pinarios uero extis adesis ad reliquam dapē uenisse. Inde institutum mansisse ne extis solēnibus uescerentur in posterum. Ipsiq; poticii eorumq; posteri ab Euandro edocti multis post tempestatibus antistites templi sacris & cerimoniis præfuere: donec sublata poticia gēte seruis publicis tradita sunt. Appius.n.Claudius Censor: sublato poticiorum genere cui ad aram maximam familiare id sacerdotium fuit. seruis quos docuerat/sacra delegauit. In quo id traditur mirum/ut triginta puberes qui reliqui poticiæ familiæ manserant: cum omni stirpe intra annum extincti fuerint. Ipseq; Appius huius author facinoris ob hoc admissum in extremum uitæ exitium pene lapsus sit. & siue casu: siue consilio deorum immortalium luminibus orbatus calamitosam uitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolii faucibus iuxta carmentalem portam/& forum boarium. In qua proprium erat ut iuuencus indomitus sua Herculi uictima mactaretur: cui & fauno uiam profecturi sacrum facerent. In qua propria quædam: huic aræ, debita solemnia præter aliorum instituta mansere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut Pōtifex qui rem diuinam facit, sola lauro nec alia coronatur fronde. Cūq; mulieribus adesse sacris & rem diuinam facere omnibus fere liceat. Herculis tamen sacrificio adesse, uel exta tangere: aut uesci: aræ ue admouere manus: aut solemnia uidere religio non sinebat. Et cum in sacrificiis deorum: qui rem diuinam facit capite operto numina adire: adoranteq; ueste ad caput obducta sacris interesse debeāt. Apud arā Herculis maximā/dum sacra fiūt, dūq; litantur oēs capite aperto & inuelatos esse decet. In qua præter aliorum morem, nec lectisternium fieri: nec puluinar suscipi poterat: in quibus quoq; sacris seruatum legitur: ut sedentes epulis uescantur solemnibus, cum in cæteris stantes, & saltabundi uesci soleāt. Cumq; in omni præcatione qui uota effundit sacerdos Vestam & Ianum: aliosq; deos præscriptis uerbis & cōposito carmine

aduocare soleat. Illos tñ qui ad aram maximam sacrum faciunt, alium q̃ Herculem deum aduocare nõ decebat. Quippe cum in Herculis templum deorum nemo admittatur, neq; alterius dei aram effigiemue sicut in cæteris fanis uidere fas est, ita more tradito ut mane simul & uespere ad aram maximã sacrum fiat, cum in cæteris matutinum tantum modo tempus hostiis imolandis dicatum sit. Fuitq; obseruatum ut ab eiusmodi sacris ne dũ serui, & liberti sed & canis arceatur, sicut ab arce Atheniensium ubi Mineruæ, & a Delo ubi Dianæ templum fuit arcebantur, qđ impurum & procax animal esset. Neq; fas uisum: sacra Herculis qui libertatem impartiuit, quiq; ex seruitute gentes exemit nisi liberos attrectare. Quđ plateensibus in usu erat ut dum manibus illorũ qui pro græciæ libertate ceciderant, parentant, & supremum exhibent officium, mancipia procul arceant. Cuius exemplo Coi, rem diuinam Iunoni exhibentes a soleni ĩpulo seruos abegere. Traditum uero est Rhodiis lyndi incolas nouo ritu Herculi imolare: nam maledictis, ludibriisq; uerborũ Herculi litant, iunctis bobus. Si quid uero honesti, probiq; in sacrificio prolatum dictum ue fuisset, tanq̃ ominosum spretæ religionis crimen erat. Idem in sacris Eleusinis, quæ magna dicta sunt factitatum cõperimus, in quibus mulieres mutuis probris, conuiciisq; se incessere, & maledictis solent conuiciari. Et in festo qđ Leneum Athenienses uocant, fœda conuicia, per risum & iocũ. Inuicem poetæ iactitant, & contumeliis se lacessunt. Apud Coos aũt Sacerdos muliebri ueste amictus & mythra caput ornatus. Herculi sacrum facit, & uictimam cedit. Sicut in Attide, uiri ornatu muliebri mulieres uirili. Veneri rẽ diuinam faciũt. Cui persimile est qđ in Mutinini sacello mulieres togis prætextatis uelatæ Romæ sacrificant. Nõnulli Coturnice ut phenices: pleriq; humana uictima ut Carthaginenses Herculi litant. In Pantheo quoq; statis diebus in sacris Herculis mactabatur homo, fœdo facinore & perniciali exẽplo. Fuitq; litteris proditum ab ignaris uota Herculi & præces effusas non exaudiri, qđ soli strenuo & peruigili prosperos successus faceret, & propitius foret. Sed præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro Boario qui triumphalis dictus est, cuius statua ab Euandro sacrata triumphi die, habitu triũphali ornabatur. Alia ad circum maximum Cereris, & Herculis, qui custos cognominatur: a Sylla ex p̃dicto Sybillinorũ carminum ut multi autumant erecta, & constructa. Templum quoq; Herculi iuxta Tyberim mirabili structura olim fuisse legimus in quo ex decimis sacrum fit, ubi duæ aræ, exq; earum altera mulieres degustare ex altera uiros tantum uesci fas erat. Ad portã quoq; trigeminam Hercules Victoris cognomẽto fuit, atq; in eodem boario foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis ad quã nec canes, nec muscas ingredi opinio est, sicut Achillis ædem ante Boristhenem nulla ales igreditur. Fuit præterea Hercules cognomẽto Oliuarius, & Hercules cubans: fu

illecq; Herculi & musis cõmunem aram in circo flaminio a Fuluio nobiliori ex censoria pecunia cõstructam mox a Martio Philippo Augusti tpe sacratā: fama uulgauit. Sed præter hæc templa quæ in sũma religione & cultu maximo fuere. Fuit Hercules Cornopios apud Ortheos. Ab Erithreis Hipothonos. a Celtis Ogmyos, ab aliis Alexicacos quasi depulsor maloꝝ cognominatus. Feruntq; templum Iolao nepoti ab Hercule constructum tantæ maiestatis incolis fuisse, ut si a solitis deficerent sacris: muti euaderent, rursus si sacra se perfecturos uouerent, in pristinam restitui sanitatem. Præcipuæ uero admirationis apud Persas colitur Hercules in monte cui nomen Sambulos, qui p quietem sacerdotes monere dicitur, ut equos uenatui sistant ornatos, qui cum per nemora & saltus diu uagati fuerint nullo rectore, nocte redeunt ad stabula uacuis pharetris, mox oẽs saltus feris confossis constratos reperiunt, ita ut multo uenatu incolæ ditentur. Apud Athenas uero Cynosarges templũ Herculis Gymnasium & lucus maximi noĩs erant, quæ Philippus impotenti ira deuastauit & incendit. Hoc etiam licet animaduertere ab Iliensibus Herculi sacra celebrari: uetitum: qd' Ilium Hercules olim depopulatus esset, eum propterea odio prosequti pniciali. Sicut apud Thraces: mulieres tanto flagrarũt odio qd' Orpheum discerptum a mulieribus dicerẽt, ut uiri uxoribus stigmata inurerent, in Orphei ultionem. Et Lemnii cum Vulcanum colant qd' apud eos enutritus foret. Venerem qd' Marti se miscuisset uelut adulteram, adeo contempserunt, ut nemo illi sacrum faceret: Tenedii quoq; Achillem qd' Tenedũ deuastasset ita infensum habuere ut supplicio afficeretur, siquis te illituto templo Achillem nominasset. Contra uero Syracusanis Herculem promptum numen, & maximi cultus fuisse. Q. d' ope Proserpinæ Cerberum ex inferis eduxisse dicerent. Caucasii etiam produntur. Herculem sũmis percolere honoribus qd' Prometheum uinclis exoluisset. Ioui & Mineruæ infensi, pleni persuasionis tanq̃ Prometheo satisfaciant qd' igniferis sagittis aquilas & illoꝝ nidos incendant, foetusq; euastent & depopulẽtur. Ferunt Sibas circa Indum, adeo Herculem uelut gentis authorem coluisse, ut pellibus amicerentur, ut Hercules clauas gererent, illasq; bobus & equis inurerent. Sicut Tyrii & Gaditani Herculem, magni numinis instar habuere. Fuitq; memoriæ proditum Herculem non unum fuisse, sed plures. Nam præter Tyrinthium etiam Argiuum, Thebanum, Lybicũ, Cretensem & Aegyptium legimus. Deniq; Varro Hercules tres & quatraginta, ac Ioues trecentos enumerat. Cicero sex fuisse dicit. Græci uero Orpheos quinq; fecere, & ueneres quattuor. Sicut. n. præstantissimos & sũma prudentia uiros Iouis filios ut Eacum & Minoa, & semideos qui a Ioue genus ducũt. Ferocissimos Neptũni tanq̃ e mari genitos ut Cyclopes & Lestrigones. Mõstruosos uero & ignobiles e terra æditos uel ustas nuncupauit, ut Titium & Antheum. Ita oẽs qui uario & solerti inge

Prætores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat a ternis ad quaternos creari li
cere. Mansitq; hic numerus ad primum fere Macedonicum bellum, quibus
& belli summa cōmissa fuit: illorumq; auspiciis: ægregie res gestæ plerunq;
sunt. Tunc quoq; additis prouinciis: & magno incremento rebus auctis, cū
M. Cato Sardiniam obtineret: Siciliaq; & Hispania imperio accreuissent: ma
gisq; in dies Prætores ex usu forent: illorum numerus auctus fertur: ut seni
crearentur. Post temporum uero curricula quibus Cor. Sylla tempu. in do
minationem uertit. Cum plures de Parricidiis: de Sicariis: de falsis leges tulis
set: ut essent qui eas tuerentur: quattuor qui de criminibus inquirerent uete
ri numero adieceret: ita ut decem crearentur. Mox Iulius Cæsar numeꝝ am
pliauit. nam præter hos: annonæ & rei frumentariæ præfecit duos: ad inue
hendos cōmeatus qui frumentarii seu Cereales dicti: quibus ut ne quid com
meatus: frumentiq; Vrbi deesset præuidere: præcauereq; negocium erat. Et
mox alios qui ærarii curam agerent adiecit. Diuus deinde Augustus sexdecī
expleuit numeꝝ: tam & si præturæ candidatos duodecim ab Augusto ædi
tos, Authores sint: quem numerum non excessurum Tiberius iure iurando
firmauit. Demum Diuus Claudius alios constituit qui deficientium uolun
tates tuerentur: & de fideicōmissis ius dicerent quos fideicōmissarios uoca
uit: quo tpe ad decem & octo prætores: quod nunꝗ antea factum: excreuit
numerus. Et cum pupillis tutores a Cos. antea poscerentur. M. Antonius
Philosophus: omni doctrina homo eruditus: cuius pleraq; extant ægregia
facinora militaria: ut diligenti disquisitione tutores pupillis darentur proprio
magistratu eam curam demandauit: qui tutelaris dictus est. Deniq; nullo ꝑ
finito numero tot fuere quod expedire reipub. uisi sunt: quod lege prætoria ca
uebatur: cuius uerba subieci. Iuris disceptator qui priuata iudicet: iudicati ue iu
beat prætor esto: Iuris ciuilis custos esto. Huic potestati parento: quotcunq;
Senatus creuerit: populusq; iusserit tot sunto: & infra. Quam lata aūt in iu
re dicundo Pratoꝝ iuridictio fuerit: multis documentis ostenditur. Nam &
bonoꝝ possessionem dare: & ad defuncti bona heredem admittere. Nouūq;
ius constituere: & uetus abrogare poterat. Seruos manumittere: iudices dele
gare. Tutores pupillis minime iuuisos cōstituere. Dolo uel metu lapsis: aut ui
deiectis subuenire. De fide: deq; iureiurando. Tutelæ: mandati: pro socio: fidu
ciæ. Deq; empto: uendito: locato: conducto ius dicere suæ cognitiōis erat: Læ
sos quoq; imatura ætate uel sexu: in integrum restituere. Edicta proponere: le
gem ad populum ferre. Neue probitas aut innocentia fraudi cuiꝗ esset cauere
debebat. Quin etiam ferias concipere: ludis præesse. Quadrigis emitteddis si
gnum dare: Aquæ ductuum curam gerere. Aedem dedicare. De gestis cuiusq;
magistratus disquirere. Duum uiros & decem uiros creare: bonis interdicere:
quæq; ad disciplinam publicam ptinerēt: curare & prospicere: tum criminosos

reos facere, officii Prætoris erat. Rei autem criminis fiebant, ut accusator cri minosum in ius ducat, & apud Prætorem reum agat, his uerbis aio te prouinciam depeculatum fuisse, aut crimen aliqđ admisisse. Tunc si reus tacuisset, tanquam in conuictum lis dabatur. Si uero esset inficiatus inquirendo crimini prolixo die, a prætore accusatio constituebatur, & tunc in reum ut noxam cuius arguebatur dilueret, lege agebatur. Deniq; illud receptuʒ est, absentibus Coss. & in prouinciam profectis, habendi Senatus prætori Romæ ius fuisse. Comiciisq; præsidendi, de rebus quæ ad rempublicam pertinent, consultandi, Vrbi præessendi, atq; idem fere iuris qđ Consules habere nulla cōtrouersia est. Nec me præterit, memoriæ datum esse, non modo super priuatorum causis, sed inferiorum quoq; magistratuum, uidelicet Quæstorum & Aedilium prætori, more prisco ius dicere licere. Itaq; tam plebeios & humiles, q̃ ædiles & quæstores, reliquosq; magistratus qui nec uocationem, nec prænsionem habent, apud Prætorem in ius uocare cui uis potestas est, quos in uincla duci iubere pro imperio & potestate, & legittimis pœnis afficere poterat. Fertur quoq; Octauius Augustus hoc munus Prætori urbano dedisse, ut popularium litigatorum appellationes cognosceret. Prouincialium uero cognitionē consularibus uiris, ipse delegaret. Si tamen ipsi Prætores praue quid deliquissent, ex Consulto Senatus nonnunq̃ prætura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alii magnis criminibus circumuenti abdicato magistratu de gradu exturbati, male administrati muneris pœnas dedere. Moris præterea fuit: ut sicut Dictatores magistros equitum, Coss. sub se legatos habebant, q eorum uices gerere, & quoties oporteret, munia obire possent, sic Prætores quæstorum ope niterentur. Itaq; Prætores quæstoribus parentis affectu, & coniunctissimorum loco esse uetusti iuris fuit. Tam & si Prætores sicut Coss. nō modo questorem, sed legatum unum pluresue in prouincia habuisse, ipsisq; quoties abessent legionum & exercitus curam demandasse, compertum sit. Illud quoq; non ab re fuerit meminisse, Prætorem urbanum plus decem cōtinuis diebus Roma abesse non licere. Ipsisq; non duodecim sicut Consuli. Sed ut inferior magistratus notaretur, lex tantummodo lictores cū fascibus Romæ. In prouincia uero sibi decreta pro maiestate imperii, etiam cum securibus preire. Paulum tamen Aemilium cum Prætor in hiberos duceret, cum duodecim littoribus preturam gessisse authores tradunt. Credo equidem ut dignitas consularis adiuncta prætoriæ uideretur, utq; plus maiestatis inesset: ideo duodecim lictores præter præscriptum. Aemilium in puincia habere Senatum uoluisse. Fuitq; animaduersum Prætorio uiro, & qui fuisset prætura functus toga prætexta uti licere. Eundemq; Aemilium non in purpura modo prætexta, sed trabea candida & ministris dealbatis atq; in equo albo præturam gessisse. Neq; ptererim, nomen ptoris & munus non Romæ tātum,

Sed apud

Sed apud latinos populos & Siculos atq; in Sãnio & Campanos: exterasq; gentes precipuum fuisse. Nãq; Aegyptiis loco censoris erat, cui portoria exigendi munus impendebat. Acheis bini pₜores longo tpe imperitarunt mox unum accepere. Apud Macedones, Sagũtinos & Syracusanos domi, forisq; iura dabant, in quo magistratu cum esset Dionysius gradum ad tyrannidem fecit. Apud Thebanos sũmam imperii tenebant, sicut fuit Epaminundas, & nisi presente eo magistratus eligi nequibant. Sardium Prætor de bellis consultabat, & fœdera inibat. Etholis cum de bello, aut quouis negocio Senatum cõsuluisset dicẽdæ sñiæ ius nõ hẽbat. Epyrotis & Atheniẽsibus Prætor Themotheta & belli dux, singulis annis sortito creabantur. Is aũt si quando bella mouenda, & armis decernendum foret, militum delectus habere, legionesq; & turmas conscribere solebat; quam præturam Nicias cum Pericle aliquando gessisse fertur. Nonnunq̃ Athenienses decem Prætores militiæ præfecere, qui per uices castris, & legionibus imperitarunt. In quo magistratu cum esset Aristides Miltiadi cessit, ne in pugna Marathonia aduersus Datym Darii præfectum in dissidium ueniret. Cum multitudine prætorum, Patriæ discrimen impenderet.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non consumata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant. Caput. XVI.

CVm Ciceronis orationem quam pro Milone magna cura, & summo ingenio elaboratam in Senatu dixit / multo cum uerboꝝ pondere ac nitore q̃nq; legeremus, In qua ad exaggerãdam inuidiam, Clodii seruum in æde Castoris cũ sica. Vt Põpeium trucidaret depræensum dicit/ in hæc uerba ipsum loquutum offendimus. Nisi quia res perfecta non est ideo punienda non fuit, quasi exitus rerum non hoium cõsilia legibus uindicentur: minus dolendum fuit re non perfecta. Sed tũ puniendum certe nihilominus. Hactenus Cicero. An semper inq; omni negocio / praua hominum consilia quæ exitum sortita non sunt, perinde legibus uindicanda sint: ac si cogitatũ facinus esset admissum in congressu æqualium tunc me presente querebatur. Vt siquis cum telo hois occidendi causa deprehensus ipsum nõ occiderit: uel qui uenenum parauit hominem non necauerit, an tanq̃ necẽ intulerit, perinde mulctandus & coercendus pena sit. Rursus si extra cogitationis fines peccatum non excessit, ut quia mente cõscelerata quis agitat facinus Illudq; adhue opere non inceptauit, neq; actu exequutus est. An nihilominus pari supplicio afficiendus fuerit. Et quantum intelligi ex ueterum monumentis dabatur, distingui oportere putant, ut si homo magnum aliquod scelus,

aut extremum facinus patrare inceptat, ut quia deorum templa funestis facibus incendere. Fana depeculari, sacra profanare, Patriam, parentes, lares, sociosq; hostibus prodere, necem parenti aut principi parat, aut cuiusmodi damnata crimina in quibus magna calamitas, aut foedum excidium futurum est, proculdubio leges inceptum facinus, ac si consumatum esset puniri uoluerunt. nec solum authores sceleris, sed facinoris conscios. Non. n. secus censuere eum qui tam atrox dirumue facinus moliri ausus fuit, quiq; ad tam exitiale scelus animum induxit, perinde affici oportere, ac si illud opere cõsumasset. Idq; exemplis patere, qd' lex Iulia in mechos aiaduertit, ac fures, & pditores aeque punit, qui adulterium furtumue patrarunt q̃ qui id inceptarũt, & si crimen non perfecerunt. Ideo grecis lege cauetur/ut Tyrãnorũ filii uelut facinoris conscii parentum crimina luant, & haud secus morte exilioq; mulctentur. foedaq; in eos exempla irae inuidiaeq; exerceantur, tam & si Romana lege caueatur secus. Quod in leuioris noxe criminibus & ubi non est tanta sceleris magnitudo aliter statutum est, tunc. n. delinquentes peccato nondum absoluto non usq; adeo criminibus obnoxii fiunt, nec sceleri ita se obligant, ac si opere exequutum esset. Sed Praetoris arbitratu pena / modo maiore, modo minore pro noxa, & quoad usq; ad facinus progressum fuerit puniri oporteret, ut nec a pena immunes fiant/ nec tam seuera legum disciplina q̃ qui effecere puniantur. Idq; Ciceronem sentire nunc arbitrari, cum legibus hominum consilia non euenta rerum uindicari dicit. Vt quia immanissimo reatu obnoxius fuit, q cum sica Pompeii trucidandi causa depiensus fuerat. In quo totius reipub. salus & maiestas imperii periclitabatur, haud dubie pena detestabili dignus erat, tam & si illud non consumasset, tanq̃ eo casu foret quo hominum consilia incepta, ac si exitum sortita fuissent pena coercentur. Non sic aũt ubi cogitationis fines crimen non excessit, tunc. n. cogitato nec dum mee pro facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neq; satis apparet nequitia quo ad usq; deducta est, & si Deo obnoxius fiat, qui scelus, quanuis minimum animo presumit: tamen, crimen inceptum aut cogitatum facinus legibus penam non meretur. Quippe uoluntates ut Cato inquit: neq; legibus, neq; penis fiunt obnoxiae. Huc pertinet illud Iuuenalis. Nam scelus intra se tacitus qui cogitat ullum. Facti crimen habet. Scilicet Deo obnoxiũ inuisumq; fieri, qui lesa conscientia infandum facinus animo agitauit.

Quod Theophrastus sensit quibusdam uiperarũ morsibus Tybicines mederi, probatum experimentum. Caput. XVII.

THeophrastus Philosophus prestabili uir sapiẽtia Academiae post Aristotelem successor, in rebus Phisicis & Mathematicis magna doctrina, &

doctrina & estimatione fuit, cum litteris mandasse accepimus, quibusdam uiperarum morsibus, cantus Tybiarum, aut fidicinu3, atq; alia organa artis musicæ modulate adhibita aptissime mederi, quod & Asclepyades medicus litteris prodidit, qui Phreneticos mente imminuta & ualitudine animi affectos, nulla re magis q̃ symphonia, & uotum concentu, ac modulis resipiscere, & sanitati restitui censuit. Fert quoq; Hismenias Thebanus plures Boeotiorum Hischiadicos, & Coxendicum dolore laborantes incentione Tibiæ bonæ ualitudini restituisse. Tanta hominis naturæ cum armonia consentio est. Quod cum credi uix posset, nuper id nobis cum casu ad id incideremus pro explorato & comperto fuit. Siquidem tarantula, id est phalangio percussos quos uulgo tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo conualescere uidimus, q̃ si tibicem uel cytharista iuxta eos diuersos modulos incinat, ut pro ueneni qualitate ita armonia & audiendi illecebra capti, uenenum illud, uel ex intimo corpore dilapsum effundant, aut sensim per uenas diffusum dilabatur. Tarantula enim aranei genus est, dirum animal tactu pestilens, eam si casu spectes futilem, & sine noxa putabis, & sane reliquo anni tempore minime perniciosa, aut exitialis uix aliquid neruorum, aut uirium ad nocendum habet. Cum uero estu anni flagrantissimo assiduo sole Apuliæ campos ubi peculiare hoc malum existit torreri certum est, tum maxime, seu afflatu noxio, seu estu accensa, morsu uirulento pestiferam perniciem affert, cui tanta malo uis est, ut quencumq; morsu percusserit, nisi celeri remedio succurratur, aut stupor exitialis primo deinde certa nex subsequatur necesse est, aut si qui forte uitæ damnum euaserint ueluti abalienati mente, & semi uiui, continuo stupore & hebiti sensu oculorum aurriumq; affecti, uitam miserabilem egerrime ducant. Huic pesti, & tam presenti malo, quantum prouideri humana diligentia ualuit, unum hoc salubri remedio esse compertum est, si protinus tibicen aut Cytharista uarios concinat modos, tunc enim morbo eiusmodi percussus qui moribundus & sermonis, & oculorum sensus amiserat, quiq; nec ingredi, nec fari, neq; aliquo sensu frui ualuerat, mox ubi Tibiam, aut cytharam admotam prosprius audit, illo miti sono & concentu captus & demulctus, uelut e graui somno excitus, oculos attollit parumper, mox se in pedes erigit, ac sese recipiens, paulatim pro modulo, & pulsu sonorum seruata psallendi lege ingreditur, tunc enim augescente sono, quasi permulsis animis, & confirmatis exultabundus, maximo nisu, atq; impetu, in saltus, gestusq;, nec inde coros, neq; a pulsu cytharæ dissonos erumpit, ita ut etiam rudes, & ignaui psallendi modos docti in ludo uideantur. Memoria repeto dum per loca illa diutino situ squalida, & ardore solis feruentia cum aliquot comitibus iter intenderem, undiq; oppida, & uicos, alia tympanis, nonnulla

fistulis pleraq; tibicine circũsonantia adisse, cuius rei causam querentibus nó-
bis relatum est, tarantulæ morbo affectos undiq; per oppida curari. Cunq;
eius rei gratia in pagum quendam diuerteremus, inuenimus adolescentem
morbo eiusmodi affectum/qui uelut repentino furore ictus & mente abalie
natus, corporis motu nõ indecoro & manuũ pedumq; gestibus ad tympa-
num psallebat, non incõcinniter, utq; uehementius modos acciperet, quasi il
lo pulsu demulceri aĩus & leniri dolor uideretur, sensim & placide aures tym
pano admouere, mox caput/manus & pedes crebro motu concutere, & de-
mũ in saltum se attollere uidebamus. Q uæ res cum ludo & risu prorsus di
gna uisa foret. Interim is q tympanum pulsabat, sonitu parumper itermisso
pausam fecit. Atq; illum morbo affectũ ubi precentio illa quieuit, uelut atto
nitũ, stupentiq; similem, repẽte aĩo linqui/& oĩ sensu destitui cernimus. Rur
sus resumpto tympano ubi primũ modulos audiuit, pristinas illũ uires resu
mere, & acrius in choreas ĩsurgere spectabamus. Creditum est, qđ a uero nõ
aborret. Vim illam ueneni uirulento morsu & sanie conceptam, armonia &
uocum concentu, per totum corpus diffundi, atq; inde fato nescio quo, dila-
bi, & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiusmodi laborarũt, siquid reliquiarum
residuum fuit quod penitus curatum non sit, si qñ sono extrinsecus uel con
centu illoꝝ aures affici contigerit, ueluti mente consternatos toto corpore &
aĩo concuti ac manibus pedibusq; gestire, compertum est, donec uis illa tabi
fica penitus extincta fuerit. Nos etiam quædam aranearum genera & scorpio
num, præcipue apud Albanos & Iberos gigni litteris mandatum legimus le
tiferi morsus, quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe ut quosdam
ridendo/nõnullos flendo, alios diuerso animorum habitu/mortem oppete-
re compellant. Illud tamen proditum memoriæ est, in Arabia uiperas mi-
nus esse lætales nec morsus lætiferi, qđ odoratis depastæ uirulentæ nõ sunt.
In phenicia uero & omni Africæ tractu truculentiores, & uel solo alitu affer-
re necem, & in Syria angues ne lacessitos quidem Syros attingere, in pere
grinos aũt ictu perniciali iras acuere. Contra uero/in Altenio Cariæ monte,
scorpiones aduenis innocuos esse, incolis uero perniciosos & infestos.

Q ui uici uiæ uel Cliui, præcipui Romæ fuerint, & unde nomina originis sumpserint. Caput. XVIII.

ADuerti sæpe aĩum sicut fora ita & uicos urbis ꝑcipuos, ptim
a cõditoribus nõnunq̃ ex uariis euẽtis noĩa sũpsisse: plerũq; q
loca urbis ĩcoluere, ad posteros denoĩationes ex suis noĩbus
trãsmisere. Tuscũ uicum ideo dcĩ̃ ferunt. Q uod cum Por
sena Rex, Vrbi castra admouisset hostiliter, & repentinas

incursiones faceret, neq; ut admitteretur efficere quisset, re infecta inde discedens cõtra aricinos admouit copias, unc qͥ prælio fusi Ethrusci, lassitudine & uulneribus saucii Romã petiere ubi maiore cura habiti, & culti in calamitate, amore urbis, locum quem incolerent petiere, qbus in urbe datus est, quẽ tuscũ uicũ appellarũt. Sunt qui credãt, Celium iubeniũ Etruscũ bello ægregiũ cum expedita manu Romulo cõtra latinos præsidio uenisse. Cũq; in mõte cælio loca æditiora tenuisset, post Celii obitum nequid moliri possent, in æqua deducti infima urbis coluisse, a qbus Tusco uico, ut ait Varro, nomen datũ, ea aũt fuere, inter Capitoliũ & Palatiũ loca iuxta Comiciũ stadiorum ferme quattuor ꝑpe uelabrũ, q̃tum a foro ad circũ maximũ latitudinis ẽ. Ex uico.n. Tusco & Velabro p Boarium foꝝ in cliuum publicum flectebatur, atq; in ædem Iunonis Reginæ, ibiq; ædem Vertũni fuisse authores tradũt, qui deus instar magni numinis apud Tuscos & multo in honore fuit. In ea parte.n. uici Tusci, inter circum maximũ & Auentinũ. Argiletũ & sæpulchrũ Argi uisebatur. Patricii aũt uici nomẽ deĩn accepimus, qđ Regnãte Seruio Tullio cũ timor incessisset patres, nequid Romana nobilitas moliretur, locus in Vrbe semotus quem incolerẽt datus fuit, quẽ Patriciũ qđ ea loca patricii tenerent uocatũ ferunt. Præter quem fuit Angiportus Patricius ad ædẽ Dianæ: ad quam uiros ingredi religio nõ sinit. Cyprium uero deĩn autumant qđ cum Sabini locum insedissent, boni ominis eã Cyprium hoc est bonum nũcuparunt, cui postea propter Tulliæ in humanum scelus, qđ infando facinore, carpentum supra defuncti patris corpus egerat. Scelerati dixere nomẽ. Ex sũmo.n. Cyprio uico eunti dextra in urbicum flectebatur: inde ad exqlias iter erat. Sic uicus Africus, qđ in eo ex Africa diuertebant hospites quiq; obsides dati erant, denominari cœpit. Et fregellæ quod ea loca fregeæ ciuitatis hospites incolerent. Iugarium uero dixere ab ara Iunonis iugæ quæ præcipuo ibi honore colebatur. Iunonem enim iugam uocãt, qđ iungere matrimonia & nuptiis præesse putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis ꝑpe æquimelium & templum fortunæ fuisse, iuxta ædes matris magnæ indubia argumenta sunt, quibus in locis etiam Opis & Mineruæ edes erant. Sobrium autem uicum uel quod nulla ibi caupona foret aut uinaria officina: uel quia lacte non uino Mercurio litabatur, nomen uẽdicasse Pompeius author est. Vicus uero longus, sicut uia lata a latitudine sic a longitudine nomen fecit. In eo.n. febris fanum & ara pudicitiæ plebeiæ, quam Virginia Auli filia nupta plebeio, templo sacrauit esse traduntur. Nãq; aliam patriciæ pudicitiæ ad ædem Herculis rotũdam in foro Boario fuisse uulgatissimũ est. Cuius pudicitiæ signum ꝑterq̃ ab ea quæ uni nupsisset castissima matrona attingi, aut in æde litari nulli permissum fuit. In uia uero lata lacus Ganimedis. Solisq; & Speiac fortunæ templa in magno fuere cultu. Præter quos erat Cliuus Ca

pitolinus ex quo ad æqua Vrbis ex capitolio descensus patuit, iuxta quē Saturni & concordiæ templa, haud longe ab æde Iunonis monetæ, & alter publicus seu Publicius a publiciis ædilibus qui locū strauerūt/uel qđ publicą impensa cōstratus foret, sicut uia publica ita apparent. Perq; hūc Cliuū publicum ad uelabrū & boarium, ac piscarium forū ex Capitolio, atq; arce descensum patuisse, & inde in exquilias iter esse tradūt. Nam Cliuū Vrbicū iuxta quem Seruius Tullius habitauit, & Publium uicū ad quem lacus fagutalis/Fagutalq; Iouis sacellum in quo fagus arbor sacra uisebatur pariter in exquiliis fuisse proditum est. Fuit quoq; Cliuus proximus non in celebris, ad quem florales ludi celebrati plerūq; sunt/& uicus Cosconius & Histrius, qui ut multi autumant a conditoribus nomen uendicarunt. In hoc uico Histrio secundo punico bello, aquarū magnā uim erupisse. T. Liuius memorat. Legimus quoq; Sandaliarium uicum ab Apolline Sandaliario, cuius effigiem ornatam sandalio quod est calciamenti genus, in quarta Vrbis regione authores ponūt. Sicut in sexta regione malum punicū fuisse memorant, & ad Capita bubula: ad Pirum, & Scalas anularias. Sed quod de Vicis, idem de Viis dictum accepimus. Nā Carinas a Cerione dictas Varro significat, iuxta quas templum telluris & Pompei domus. Hæ. n. & Suburra celebres & primæ urbis habitæ. Hanc uero ab agro Succussano uel qđ sub muro carinarū foret denoiari tradūt. Post quas uia sacra nō minoris celebritatis & famæ adnominat. Siqdem per eam frequens in Capitolium iter erat/per quā triūphalis pōpa captiua præda & hostium spolia, subactis gentibus & natiōibus domitis solēni apparatu/triumphi die pcedebant, eamq; sacram nūcupari qđ iter Romulū & Tatiū ictum in ea fœdus fuisse tradūt. Quāuis in Comicio inter Romanos & Sabinos percussum fœdus atq; ideo a conuentu comiciū ueteres appellasse contendant. Nōnulli qđ per eam sacra in arcem quotquot mensibus deferri, indeq; augures captare auguria solerēt, dici opinati sūt. Cuius cognomēti etiam Athenis uiam fuisse legimus qđ Eleusina sacra i ea pera gerent. Et alia Mylasæ in Caria eiusdem nōis proditur, ab Vrbe ad Iouis tēplū stadiis sexaginta p quam sacrorū pompa ferebatꝰ. Inter uicos aūt Athenis pcipuæ dignationis Melita ubi Photionis ædes erant, & Acheis Colonides memorantꝰ. Hæc qdem sacra Romæ a Carinis oritur, & ab Streniæ Sacello ubi statua Clœliæ uirginis isidēs equo, ibiq; ad ædes lariū, & demū ad scauri ædes pcedebat, ubi tēplum Cluacinæ Veneris sitū memorant fuisse, qđ inibi Sabinæ mulieres infestas acies, & usq; accēsum plium iter Romanos Sabinosq; diremissent. Cluere. n. antiq pugnare dixerūt. In ea quoq; regia fuit, ubi Ancus Martius prio/& post aliquot tēpestates Iulius Cæsar hitasse ferꝰ. Ibiq; fabius fornix arcus marmoreus a fabio cēsore extructus q quōdā de uictis allobrogibus triūphauit: & haud pcul calphurnius fornix, apđ quē. C. gracchus

fragmento subsellii ictus occubuit. Præter quas fuit uia fornicata in campo ubi flaminia & septa fuere. Exquilinam uero & Celimontanam qđ in Celium & exquilinum montem ferrent, denominari fere uulgatissimum est. Septa uero frequentia fuere in Martio campo loca quibus olim ouilia nomens tabulatis cincta. Aeuo mox succedente sumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quæ excelsas porticus & ingentes ambulationes accepet in quibus populus ad Comicia frequens conuenire & de dandis honoribus deq; republica decernere solebant, ibiq; res censu, & extimatione dignæ/& q̃ magno parantur uenales exponi. De noua aũt uia qđ supra ædẽ uestæ, iuncta romano foro, & uelabro fuerit, qđq; ex uelabro ad eã iter esset, ibiq; ante aduentum gallorum, Gallos primum aduentare auditum sit. Propterea q; Aii dei aram & alloqutionis templum illic a Furio Camillo extructum diu mansisse a multis scriptum & memoratum est.

In quibus membris in homine insit religio quædam, propter quam illa sancte coli debeant & seruari. Caput. XIX.

QVibusdam mẽbris in hoĩe religionem inesse: eaq; sancte obseruari & coli decere multi arbitrati sũt. Siquidem in capite hoĩs tanq̃ in arce ubi mens & sedes aĩæ creditur esse, quæ pars longe sanctissima hoĩ est, qđ inde originem sumũt sensus & nerui Religio, & quodã numen inesse fertur. Ideo si quem reuerebantur ueteres aut honore dignum putabant, ad oẽm occursum caput reuelare & assurgere, ac de uia decedere solebant. f. exi stimantes nudo & aperto capite, in exhibendis honoribus esse oportere, uel uti oĩa nostra patefaciamus, credo ẽt ualetudinis causa ut Varro significat, qđ ad fidem proxime accedit, detecta. n. capita contra uim algoris, calorisue, haud dubie firmiora esse, & ad ualetudinem mire pficere multi censuere. Ideo Aegyptii quod detecto sunt capite, habentur firmiores. Persæ uero qđ cum mithra & pileo debiliores, adeo ut leui ictu offendantur capita. Hinc Hannibal Diuus Iulius & alii sũmi Duces, detecto semp capite, seu sol, seu imber esset, uelut contra frigora tempestatesq; obdurato incessere. Maxinissa quoq; Numidiæ rex nullo frigore aut imbri adduci potuit, ut caput tegeret. Quđ de Seuero Principe traditur tantæ firmitatis fuisse ut hyeme sæua & gelida p niues & frigora aperto capite incesserit semp. In quo quidem id longe prestantissimum fuit, suis nominibus quenq; ueteri & salutare, salutantibusq; reddere, salutem. Ideo nomenclatorem qui noĩa suggereret iuxta ueteres habuere. Si aut nomen nõ succurreret/illum honoris causa, dñum appellabãt. Græci uero non proprio, sed officii nomine aut muneris quod gerebat, salutare,

eligiosiu s patarũt. Defunctis uero corpus exanime, aut urnam tangere iure ratiõis signum erat. Si qui tamen præcipua dignitate & honoribus fulgerẽt illos propriis salutare nominibus haud decorum uidebatur. Fertur tñ Alexã der Macedo postq̃ pfligato Dario magnus ẽ cognominatus, nulli nisi Anti patro & Phocioni, lrĩs dedisse salutẽ. Et Demetrius pter se, & Antigonũ prẽ Regem nec nominasse quenq̃ nec salutasse. Nero quoq; Cæsar ne dum sa lute, sed ne resalutatione quidem, aliquem impartiuit. Crassus contra, nam infimi ordinis singulos propriis noĩbus resalutauit. Reges Numidarũ p ma iestate habent, nulli mortalium impartiri osculum nec salutem. Pyrrhus uero in salutatione litterarũ adulterinas Lysimachi lrãs deprehendit. Nam cũ Pto lemæus Pyrrhũ epistolis filium salutaret. In adulterinis quas Ptolemæi noĩe Lysimachus destinarat, Regem nũcupauit. Tygranes aũt qđ a Lucullo nõ Rex regum salutaretur, quasi coarguens imperitiam suam ipsum pari modo retaxauit. Nanq; ad eum ut Imperatorem scribere contumaci epistola recusa uit. Cui haud absimile est qđ Menechrates Iuppiter cognominatus, cũ litte ras ab Agesilao hoc tenore accepisset. Menechrati Rex Agesylaus felicitatẽ. quasi conuicio affectus foret rescripsit. Menechrates Rex, Agesilao sanitatem. Dario quoq; cum se Regem ascripsisset, neq; idem noĩs Alexandro impartis set, Alexander rescripsit, ut de cætero meminisset se non tantum regi, sed & suo scribere. Cassander uero cum omnibus libellis, & æpistolis rex salutaret tantæ moderationis fuit ut nunq̃ sibi regium usurparit nomen. Sicut Porus Indorum Rex ab Alexandro uictus in posterũ nunq̃ se regem appellari sub stinuit. Cõtra Perses Philippi filius cum rebus deploratis & euerso regno sup plex ad Cos. scriberet, tanq̃ in altiore fastigio positus, se regem ascribere non dubitauit. Inter cæteros proditur Hãnibal eo insolẽtiæ processisse post uicto riam ad Cannas ut nulli ciuium suorũ nisi per interpretem responsum aut sa lutem dederit. Et Pallas Claudii libertus eius proteruiæ fuisse, ut non modo nulli ministrorũ salutem impartiuerit, sed ne uocem quidem cum familiaris cõmunicarit. Fertur tñ Sapor Persarum rex cum ad Constantium scriberet Impatorem, Solis & Lunæ se fratrem dixisse, & Artaxerxes cum minacibus literis Vrbium excidia, uastationes agrorũ cedes & incendia Lacedemoniis in terminaretur. Sparthanos Laconico more unico uerbo respondisse. Scilicet ut faceret. Cui haud absimile est, qđ cum Lysander post multiplicia bella ad ephoros scripsisset, captæ sunt Athenæ. Ephori suo more paucissimis respõ derunt. Sat est capi. Philippo quoq; Macedonũ Regi iniqua postulanti La cedemonii rescripserũt, his tñ uerbis, περὶ ὧν ἐγράψας οὐ. de eo quod ad nos scripsisti, non. Sicut iterũ cum Sparthanos fines ingressus quæsiuisset utrũ uellent amicũ an hostem se uenire iidem rescripserunt, οὐδέτερον. idest neu trum. In qua quidem re Atheniensium moderatio ad notanda succurrit qui

tum Philippi hostis, litteras quas ad olympiadē scripserat intercepissent, eas inuiolatas reddiderunt, ne thori genialis & secreta coniugii panderēt. Veꝝ aliter cũ diis in mortalibus honores dabant fieri seruatũ est, tũc.n.capite operto & uelato sacra facere & numina adire mos erat, ut deoꝝ honores longe dispares ab his qui dantur hominibus magnamq; in eo uim diuinitatis ostē derent, cum semoto uisu a reꝝ conspectu, religiose & uenerabundi diuina peragerent. Ideo in sacris uelare caput, & ueste operiri antiqui moris fuit. Regũ quoq; capita insigni fascia ornari sicut imperatoꝝ aurea corona, uel lauro, q̃m ea pars corporis sanctior in hoie est, propterea ibi insigne honorum & diadema esse uoluerunt. Persaꝝ mos erat, ut si pares essent, osculo impartirent quos honorabant. Inferiores uero salutando, potentioꝝ genas manu tãgerent. Cognatos tũ reliquosq; necessarios ubi diutius absuissent, aut longius essent absuturi se inuicem osculari frequens usus erat, qđ a Romanis usurpatum inuenimus ut cognatis obuiam factis frontem suauiētur. Apud Persas: Medos: & Indos: Reges adorari & in salutando hoies toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Hismenias iussus Artaxersem adoraret ne contra decus faceret prolapsum annulum substulisse & ita adorantis speciem praebuisse dicitur. Id quod Romanis longe est habitum nefas, nisi qđ C. Caligula cum Caesares salutarentur prius, adorari se iussit, capite uelato ut deum. Mox Diocletianus secordia intolerabilis contra instituta maioꝝ idem exequi ausus fuit. Apud exteros uero Cyro Persaꝝ Regi adorandi cultũ primum delatum comperimus, cui proximum diis in mortalibus honorem decreuere. Quod mox Indi & posteri Reges exequi magno studio curauerũt. Id qđ Octauius Augustus & Alexander Seuerus praecipue detestati sunt. Nam siquis inter salutãdum flexisset caput, aut assentaretur blandius, foras detrudi atq; exigi iussere. Frõtem uero sacram genio nonnulli tradunt. Sicut enĩ Iunoni brachia. Pectus Neptũno: Cingulum marti, renes Veneri, Pedes Mercurio, digitos Mineruae cõsecrauit antiquitas. ita frons Genio dicata fuit. Quippe deum uenerantes frontem tangere, & indita ad frontem manu: numina adire solebãt. Quare Pompeio magno frontis honorem & os pbum uelut maximum naturae munus tribuerunt. Ipsa.n. seueritatis & clemẽtiae index est. Ideo minorem frontem uenustum facere, & mitem remissum & quietum, multi censuerunt. Contra frons magna segnes. Parua mobiles, rotũda iracundos, lata mente flexibiles designauit. Quod etiã carmine Homerus ꝓsequtus fuit, ut singulos membris honestaret deos. Nãq; Iunonem facit candidas ulnas hẽre. Aurorã roseos lacertos. Mineruã oculos glaucos. Thetidã argenteos pedes. Heben uero talos pulcherrimos. In oculis quoq; religio fuit, in quibus imago & natura hoĩs ac tacitus sermo mentis maxime exprimitur, ut.n. cauda leonibus, aures equis animorum indicia prestant. Sic oculi

partes hominis
omnes alicui de[o]
sacra

oculi sunt mentis indicium

hominum mentis imago apparet. Nam cordis nuncii sunt. Ex his enim uirtutes, uiciaq; agnoscimus, iratum uel propitium aium letum, aut affectum perpendimus. Dignitatemq; oris exhibere consueuerunt, uitamq; a morte distinxerunt. Hos osculari, & amplecti/ac praecipua caritate prosequi solemus.

caprini oculi optima mentis indicium

Refert uero Aristoteles caprinos oculos & modice conniuentes aut paruos: moru praestare indicium optimoru, contra oblongos pessimos notare. Candidos & protentos impudentes. Carnosos uersipelles. Mobiles incostantes. Nasum quoq; moru facere indicium multi arbitrantur. Ideo Persae aduco naso quos Gripos uocant praecipue honorant, qd talem, fuisse Cyrum crederent. Simos uero mites facere & gratiosos. In eo.n. irrisionis sedes est/quare nasuti & habere nasum irrisores dicti. In superciliis aut notatur fastus qua parte negamus uel annuimus. Ea quidem porrecta molles significat, nimis deflexa austeros. Inflexa derisores. Demissa maliuolos. Na si quem fastidimus truci supercilio designamus. Ideo Romanae mulieres supercilia lucinae consecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In Genis aut est sedes pudoris. Has enim cum pudet, primum rubore suffundi uidemus, pudibundumq; aium ex illis pensitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici probitatis signum est, in his.n. pudor integritas & uirtus ostenditur. In quo proditum memoriae fuit. Populum Romanum tantum pudori tribuisse, ut Philippo Regi Macedoniae pluribus criminibus impetito nihil aeque pfuerit, q Demetrii filii pudor, in Senatu obiecta minime diluere ualetis. Domitiano uero Caesari crebra oris confusio pro modestia putabatur, cum esset summa imanitas. Ideo qui pudorem abiecere perfricuisse faciem dicti. Contra in

in auriculis rubor quid

auriculis rubor, nam lesae cōscientiae & admisse turpitudinis signum est. Magnas tn auriculas stultum designare uoluerunt & loquacem, medioeres uero mores optimos premonstrare. In auribus mulieres binos, ternosq; uniones, aut elenchos ferre nobilitatis signum fuit. Sicut in oriente uiris gestare aurū. Sylla tn tunc maxime truculentus fuisse dicitur, & aspectu minaci cum eius faciem rubor infestaret. Plato uero homines rubicundos dixit animosos, nigriores uiriles, Albos Deo deuotos, Melleicoloris & decoloris uultus nimiū amatores. Tam & si cōmuni feratur adagio iracundissimos esse flauos rubētesq;, In pectore aut sedem esse consilii, ea propter pretextatis bullam pendere pro pectore/qd ubi sedes erat consilii ibi cordis insigne maneret, multi prodidere. Hominis praeterea genibus quandam esse religionem & pietatem nouimus. Et.n. supplicantes, & qui pie exorare aliquid uolunt, deoru hoiumq; genua amplectuntur, manus apphendunt, ad genua pcumbunt, illaq; tanq sacra suppliciter uenerantur & colunt. In his numen & sedem miserationis eē arbitrati. Quāuis apud graecoru antiquissimos in supplicādo mentum attingē, & altera manu genua apprehendere, aut oleae ramum uelamēta suppliciū offerre:

efferre usurpatũ sit. Et apud Molossos cum Regis prole ad Sacrarium con fugisse, cumq; sedentem erexisse. Sparthanis cruda exta in manus obtulisse: Persis per Solis iubar obtestari, uel manu ignem excipere, & si uoto caderet, se in aquã iniecturum interminari. Apud Scythas & Latinos populos suppli cem in lare sedere tacitum abiurationis & maximum supplicandi genus no tabatur. Sicut grecis humi inter cineres considere ad ignem. Eratq; Macedo num mos si quid suppliciter exposcerent, seminudos, & interiori tantũ ami ctes tunica obtestari, qđ a Romanis quoq; usurpatum meminimus, ut nu do pectore & deiecta toga ab humeris deprecentur genu nixi, nonnunq̃ hu mi deiecti, quę infima obtestatio putabatur. Siculo℞ uero & græco℞ inualu it mos. Squalida ueste, capillo & barba promisso / illuuie & squalore obsitos ad miserationem adducere. Pedibus quoq; obuolui, & humum uerrere crini bus, aut passis protensisq; manibus obtestari, præcipuum supplicandi genus fuisse multi prodiderunt. Sicut manus in cælum tendere, a diis opem exposcis uel puluerem crinibus spargere intimum doloris signum notabat. Est quo q; in dextris religio, eam porrigimus si quid data fide futurum pollicemur. In ipsa.n. fidem sacratam Nũma Pompilius uoluit / sacrumq; fidei instituit, ad qđ flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta solemni pompa uehi iussit, magno argumento illam in dextris sanctam sacratamq;, & ppea mini me uiolandam ratus. Apud Persas quoq; si quid firmum, illibatũq; uolebãt: illud dextræ & fidei pignore sanciebãt, itaq; nihil apud eos fide antiquius fu it. Ad dextram uero locari præcipue apud ægyptios magnus est honos ha bitus. In medio uero maximus. Quod æque apud Romanos seruatum est. Idem apud Afros Numidas. Etiam in dextra magnam uiro inesse authorita tem, maiestatemq; hoc argumento notari, cum tumultuantem multitudinẽ dextra cõpescimus, aut indicere silentium, pacemq; manu protenta afferre si gnificamus. Inde nos principum statuas pedestres equestresq;, ad hoc æui dextra porrecta inspicimus. Marius quoq; cum in Romanos maxima clade sęuiret, quos seruare uoluit dextra porrecta, aut salute data incolumes fecit. Refert tñ Xenophon Cyrum singulari prudentia uiros adhibitos conuiuas quo honoratius exciperentur: in sinistra locare solitum, eamq; partem uelut cordi affinem, digniorem duxisse, legimus quoq; uictrices dextras Impato℞ ob fortia facinora milites deosculari apud Romanos patrii moris fuisse, pe des uero nunq̃, nisi q̃ de Maximino proditur tantæ perfidiæ regnasse, ut in salutationibus sibi pedes osculari siuerit. Tam & si Iulius Cæsar Pompeio pe no agenti gratias, pedem cum socculo aurato osculandum dedisse legatur. Fuitq; apud Lingones seruatum ut dextræ effigies hospicii symbolum fer ret, & incolumitatis tesseram. Sinistram uero attigisse ominosum erat, & in fortunii loco habitum. In ima uero auræ memoriæ sedes locabatur. Ideo

siquem facti alicuius admonebant, aut antestari in iudicio uolebāt, imam aurem ueteres tangebant. Quare Aegyptii qui per notas & figuras sensus effingunt, siquem memorem significabāt leporem aut uulpem auritis auribus: qđ summi essent auditus & insignis memoriæ, effingebant. Si uero malum cocodrillum. Si uelocem accipitrem. Si inuidum anguillam qđ cum piscibus esset insociabilis. Si iustum oculum. Si liberalem dextram manum digitis passis. Si auarū iisdem compressis marmori insculpebant. Etiam cum ueniā sermonis a diis poscimus, proximo a mīmo digito secus aurem locum Nemeseos tangere & os obsignare solemus. In eo uenam quandam tenuissimam usq; ad ima cordis penetrantem peruagata opinione arbitrati. Ideo in sponsalibus & solēni die nuptiarū, digitum mīmo proximum anulo excolebant, & uelut pignus amoris præcipuum ducebāt, ut is in summo honore foret, quo duce mutuus amor usq; ad cordis ima penetraret. Sed meminisse par ē, hūc anulum nuptialem, non ex auro sed ferro ueteres coniugibus dono dare consuesse, quem quidem prior ætas in sinistra ferebat, credunt ne usu attererentur: qđ erat proprium nuptialis anuli, reliquos uero, siue ex ferro, siue auro quacunq; manu deferre licuisse, eoq; ueteres non ornatus, sed signādi cā usos fuisse. Populumq; Romanum sine hoc insigni longo tpe stetisse. Solitūq; primo legatis ad exteras gentes profecturis anulnm aureum uelut insigne munus dari. Hiq; foris aureo domi ferreo utebātur. Postea iudicibus & equestri ordini, hisq; quibus & auo paterno sextertiū quadringenta census fuisset, ferreos primum anulos deinde aureos dari ceptum: quo insigni equester ordo a senatorio discretus noscebatur. Idemq; Lacedemoniis in usu fuit, quibus ferrei anuli frequentes fuere. Morisq; fuit aureos anulos in luctu & funeribus, funestisq; casibus reipublicæ deponi, & ferreos sumi. Scilicet arbitrati sine auro in luctu esse oportere, in quibus imperatorū & principum, aliorūq; quos colebant & præcipuo honore prosequebantur, aut maiorū imagines effictas exculpasq; habebant. Primi.n. saxi fragmētum ferro inclusum gēmæ loco gestasse feruntur. Superior Africanus Sardonicē qđ sola gēmarū ceram non auferret, Polycratis anulo celebratam, Lētulus aui figuram, Africani filius patris effigiem insculpsit annulo, Augustus Octauius Sphingis mox imagine magni Alexandri. Nonnulli Arpocrate & Aegyptiis diis usi sunt. Notaq; est Pyrrhi gēma in qua Apollo & musæ cum suis insigniis non effictæ, sed natiua specie uisebantur. Et Annulus Syllæ in qua traditus iugurta insculptus erat: Celebratur quoq; rana Mecenatis & ensifer Leo magni Pompeii in gēma: & Seleuci annulus fatalis in quo ancora effecta uisebatur. Cuius imago in femore posteris familiæ natiua apparuit. Sicut Thebis habere lāceam genitiuis notis Satorū nomini & familiæ datum erat. Inter quos fertur in brachio Dacorum, notā originis quarto quoquo partu regenerari. Et Augustus corpore maculoso

maculoso in modum & ordinem celestis ursæ notas habuisse. Pre cæteris autem magnis effertur laudibus Nonii Senatoris annulus gēma uiginti millibus sextertiis taxata, pp quam ab Antonio proscriptus fuit. Proditūq; memoriæ est Macrianoꝝ familiam hoc habuisse proprium ut magni Alexādri imagines tam uiri q̄ fœminæ in annulis deferāt, & reliqua supellectile effictas. Ipse tñ deuicto Dario, quas destinabat in Asiam litteras: Darii annulo imprimebat, quas uero in Europā suo. Quibusdam uero Epicuri imagines non annulis modo, sed & poculis habere magnæ curæ fuit, hoc fausti ominis generi & nomini suo esse arbitrati. Claudii uero Cæsaris principatu compertū est, nō gēma signare, sed auro: qđ uiolare signis gēmas nefas ducerent. Quomodo Cōmodus imperator signo Amazoniæ signasse dicitur. Donec sequētis temporibus passim id insigne appeti cepit. Annulorūq; frequens usus fuit & promiscuus, ita ut Romani milites sine delectu, & demum libertinæ conditionis homines. Quin etiā feminæ & extrema mancipia quod antea non licuit, annuloꝝ aureoꝝ iure donarentur. Qui.n. libertus eo munere donatus erat, uelut ingenuus censebatur uiuēs, ita ut haud secus q̄ qui uis liber, magistratus & honores gerere, & reliqua īgenuoꝝ munia obire posset: morte autem obita, hereditatis & bonoꝝ partem, ut quilibet libertus & seruitute exemptus patrono dare cogebatur. Erat q; constitutum ut qui libertus annulo donaretur: exploso ueteri nōie equestre assumeret. Apud Persas uero donari annulo a rege amicitiæ signum erat, eo argumento illos in intimam sodalitatem, & uinculum maximi fœderis admittere significantes. Atheniensibus aūt etiam seruis nequissimis ferreo annulo signare permittitur. Sicut Babyloniis, qui annulo signatorio utuntur oēs. Apud Cathos licet fortissimus quisq; annulum ferret, ignominiæ hoc ducebat loco, tanq̄ uinculo nexus foret, nisi aliqua hostili cede, eo, se exoluisset. Carthaginenses pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminisse Heliogabalum singulis diebus nouos uariasse annulos, eūdemq; nunq̄ bis induisse. Atq; Apollonium Thianeum annulos ab Iarca dono datos instar numinis habuisse, ita ut singulis diebus per uices uariatis, maximeq; secretorum particeps fieret. Sed quia de Arpocrate mentio facta est, non omittēdū hunc deū inter numina Aegyptioꝝ reputari, qui ex Isi & Osyride natus quoniam præmaturo partu æditus erat, tanq̄ mutus & e linguis præsul silentii & taciturnitatis habitus est. Ideo digito obsignante ora effingebatur. Fuitq; animaduersum hunc Arpochratem Serapidē & Isim. Pisone & Gabinio Coss. cum reliquos in Capitolium admisissent deos, euersis illoꝝ aris Romanos exegisse. Illosq; diuinis coli honoribus uetuisse. Sæpeq; actum in senatu fuisse, de Aegyptioꝝ & iudeoꝝ sacris, cerimoniisq; urbe pellēdis, qđ turpium religionum & nouarum superstitionum cā & seminariū forent. Athenienses

uero Serapidem a Ptolomeo acceptum, non solum in urbem introduxere, sed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Memphi uetustissima ui suntur, ad quæ nec peregrino, nec sacerdoti, priusq̃ Apim sepelissent, ingredi fas erat.

Quibus finibus, quaq; mensura iter, Actus, aut Via constent, Et quid pes: Cubitus, Palmus, Iugum, Dipletrum, Stadiumue sit. Caput. XX.

PRædiorum rusticoꝝ seruitutes apud iureconsultos qui iu ra: finium: Possessionum: Aquarum, itinerumq; notauerũt has esse nouimus, Iter, Actum, Viam, & Aquæductum. Iter esse constitit ius eundi per fundum alienum, hominis tantum, Actum hominis & iumenti. Viam uero hominis iumenti & uehiculi. Sed qua mensura: quaq; finitiõe: Iter Actus, aut Via: constet: nec exposite: nec satis aperte, illoꝝ documentis tra ditur. Cum uero in nonnullorum authoꝝ lectione uersaremur/ qui hæc cõ pertius tradiderunt. Inuenimus, lege. xii. tabularum u am in porrecto octo, in anfractu pedum sexdecim constitui: illiusq; dimidium hoc est pedes quat tuor actui tribui debere. Siquidem actus latitudinis pedum quattuor, lõgitu dinis pedum uiginti supra centum definitus est. Iter uero dimidium quod ac tus: hoc est pedes duos tantum latitudinis habet. Et. n. cum palmus ex quat tuor digitis constet: prout Sidonius & alii metiti fuere. isq; quater multiplica tus pedem efficiat, ex quattuor palmis hoc est digitis sexdecim pedem cõsta re nemo dubitauit. Nõnulli licum quattuor digitoꝝ, Palmum uero q̃ Spi thama dicitur duodecim effecerunt. Est aũt Spithama mensura manus ex pansæ a magno digito ad minimum quantum protenditur palma. Sed si pol licem tantum explices & indicem licus nuncupatur. Maior uero Spithama ĩ duodecim partes diuisa/ duos efficit pedes & quadrantem. Passum uero nõ nulli quinq;: alii sex pedum: siue quattuor cubitoꝝ descriplere. Pes aũt cũ di midio cubitum facit. Illum nanq; ex sex palmis hoc est quattuor & uiginti digitis confici. Aegyptiumq; cubitum samio parem esse consentiunt omnes. Regius uero cubitus q̃ cõmunis tribus digitis habetur maior. Si aũt ambas explices manus & in longum protrahas a pectore linea deducta Vlna dicĩ. Rursus qui mensuras & interualla scrutati sunt: duos actus quadratos iuge rum efficere uolunt. Iugum. n. dixerunt qđ iugo bouum una die exarari pos sit: qui iugeri modus in longitudinem quatraginta & ducentis pedibus. in latitudine uero cẽtum uiginti definitur. Actus uero quadratus ita præfinitus est: ut ex quoquo latere pedes centum uiginti efficiat. Hunc nõnulli plettrum nã duo pletra singulis iugeribus tributa sunt. Duo iugera dipletrũ. Dipletrũq;

stadii tertiam

ſtadii tertiam partem eſſe. Atq; ex ſex iugeribus ſtadium effici uoluerunt. Quod quidem pletrum nonnulli longitudinis pedum centum definiere. Iugeriq; partem minimam ſcrupulum dici, qui decem pedum longitudinis: ſimul & latitudinis habet. Communi tamen dimenſione, Stadium paſſibus centum uiginti quinq;. Diaulon uero mille & ducentis pedibus longitudinis metiri ſolent. Græci tamen curricula ſtadiorum ducentis paſſibus in terris græciæ communiter fecere. Sunt qui tradant Stadium quater multiplicatũ hyppicum: Octies uero mille paſſus efficere. Tam & iſt Hippicum menſuræ genus eſſe multi contendant. Quippe cum omnis fere Atthica ſiticuloſa ſit, & effoſſis utãtur puteis. Solon lege ſanxit, ut ex publico puteo, ne homines ſitirent ad Hyppicum haurire liceret. In ſpaciis uero ſicut quattuor Hyppicum. Sic duodecim ſtadia Dolicum efficere haud dubie liquet. Ex hoc igitur tanq̃ ex fonte ſiquis metiri uolet, & ulterius progredi cõtinua ſpacia addendo, in infinitum uſq; procedet. Siquidem ex ſcrupulo ad Sextulã, & Sextula ad Sicilicum, & inde ad ſemiunciam, & demum ad unciam, & ultra progredi poſſet. Etenim decem pedes cum undiq; quadrant ſcrupulum efficiunt. Ex tribus uero ſcrupulis hoc eſt pedibus triginta, ſextulam effici, eam uero ſextam partem opinantur unciæ, eſt enim æris minima pars. Sex autem ſcrupulos Sicilicum conficere, qui unciæ quartam efficit partem. Drachmas ſcilicet duas, & ex duobus Sycilicis / id eſt duodecim ſcrupulis ſemiunciam, nec non ex quattuor & uiginti ſcrupulis unciam effici uolunt. Sed præter hæc fuerunt Paraſanga, & Stagmus. Hanc Paraſangam multi ex tricenis conficiunt ſtadiis. Stagmum uero, quattuor paraſangas pene conficere, haud dubium eſſe, ita ut ex centum uiginti ſtadiis ſtagmum effici dicerent / & hunc quindecim milliarium ſpacii efficere. Perſæ uero Schenos, & Paraſangas diuerſis efficiunt modis. Quippe Perſicum Paraſangam alii ſexaginta ſtadiorum, nonnulli ex trecentis quatraginta effecere, pro ut cuiq; commodum fuit, & pro uoluntate. Menſurarum uero, alius modus eſt. Nam quattuor Chenices modum faciunt. Chinica ſe modium. Medimnus autem ex ſex modiis conſtat. Athenienſis uero ex ſeptem qui duas Amphoras & nonaginta ſextarios parit. Modius duo & uiginti ſextertia. Modiolus quartam modii habet. Culeus uiginti amphorarũ, capax eſt. Vrnarium quatraginta. Octo autem congii Amphoram efficiũt. Sed cũ amphorarũ aliæ minoris mẽſuræ ut Italicæ / aliæ duplo maioris ut Anthiochicæ cenſentur. Italica enim urnarum duarum fuit. Atthica trium quæ Cadus & Metreta dicitur. Cadum tamen a græcis pro Amphora ſæpe accipi legimus.

stadiorum scribat, & ex dimidio parasangam. Tamen ex stadiis quatragintā hoc est passibus quinq; millibus Schænum uerum confici, communi opinione, quæ longe præstantior fuit, receptum est.

Miraculum de homine qui plus in mari q̄ ī terris degebat, maximaq; æquora uelocissime tranabat. Caput. XXI.

QVi Syderum motus, statusq; & interualla ac certos constitutosq; cursus & recursus, illorumq; uires & qualitates: mensurasq; solis ac terræ aīo metati sunt. Inter quos apud Berosus: Eudoxus: Grecos: Gnidius: Aristoteles: & Empedocles. Apud nostres. Aratus, Iulius firmicus. M. Manilius, & alii clari sapientiæ authores, quos fama uulgauit periti cælestium, qui diuinas prædictiones decreta stellarum, ac uim fati, potestatemq; subtili inquisitione collegere. Hoc inter cætera adnotarunt. Illos qui sub Delphini sidere in lucem æditi fuissent, Pethaminarios esse, hoc est præcipua pedum pernicitate ualere. prorsus ut admirabile uideatur, q̄ pernici cursu & q̄ uolucri meatu magna spacia terrarum breui interuallo emēsi fuerint. Quāuis pleriq; physici rerum non ignari, qđ his Splen deficiat, propterea cursu ualere contendant. Constat enim quanto minor in corporibus Splen foret, tanto perniciores homines esse. Hinc ladas ille cursor apud Authores tantopere celebratus, memoria dignus fuit, qui longum itineris spacium, cursu tam citatissimo emensus est, ut nulla pedum uestigia extarent, ita ut sæpe uisum falleret. Quod uerum falsumue fuerit nonnullis ambiguum est. Philonides quoq; Alexandri magni cursor qui ἡμεροδρόμος dictus est, pernici cursu ualuisse fertur cui adnumeratus est Lasthenes Thebanus pernicitatis eximiæ, ita ut ab Choromo Thebas usq; cum equo cursore contenderit/ & uictor fuerit. Inter quæ nimirum maiori miraculo uisum est, quod Plinius notauit, annos noues genitum puerum, a meridie ad uesperam quinq; & septuaginta passuum millia præcipiti celeritate confecisse. Quod pene a fide deuium & dictu mirabile, quantum uix credi dicíq; possit, plerisq; uisum est. Inter cæteros produntur Marsi populi, singulari sidere seu fato geniti, ut præcipua pedum leuitate cæteris præstent, ingentiaq; spacia uix credibili celeritate peragrent. Tradunt quoq; Trogloditas & extimos Aethiopes natiua quadam pernicitate tantum ualuisse, ut fugacissimas feras rapido cursu assequi non dubitarent. Eos quoq; qui sub piscis astro, certo cursu stationibusq;, sideribus constitutis, æditi essent, nando plurimum ualuisse & præcipuos natatu nonnulli tradunt. In his quoq; lyenis defectus multū ꝑfuisse creditur. Nam quibus deesset lyen, natatu, plurimum ualere cōtendunt. Hę ꝑcipua

sunt Hictgiophagi Troglodytis proximi, ceu maris belluæ, immensos trãs ctus natatu peragrantes. Inter quos Scyllias qdam Sycionius pditur apud græcos/omnium ea tempestate maximus urinator, qui ex Aphetis Arthe misum usq; octuaginta fere stadia natatu breui spacio peregit. Nostra uero ætate nonnulli extitere memorandi, & multi nominis qui nando ingẽs ma ris interuallum & maxima æquora emẽsi fuere. Ex omnibus autem quos no stra uidit ætas, recentiore memoria, nouimus quempiam haud sane ingeni tæ nobilitatis. Sed extremæ sortis hominem, qui nauticam operam exigua stipe locare solitus: sæpissime piscatu uictum quæritabat, qui ab Enaria quæ inter Pyrthecusas e conspectu/Neapolis insula sita est. Prochitam usq; qđ in termedii pelagi est, stadioq; ferme quinquaginta, naufrago nõnunq̃ & flu ctuanti pelago ac tempore anni difficillimo, eadem die nando measse & nõ nunq̃ remeasse inuentus est. Quod cum uix credibile uideretur, eũdem plu ribus ad spectaculum effusis, quo res testatior esset, promptissimum sui peri culum fecisse, & cum in Enaria se p̃cipitem in mare dedisset, Lembum post sequentem longius ipsum nantem obseruasse. Donec terræ appulsus, ad Pro chitam incolumis elapsus est. Sed super omnia quæ post hominum memo riam, unq̃ audita, quæq; ab authoribus prodita sunt. Quod a Iouiano Pon tano relatum audiuimus, dictu mirabile, & supra omne miraculum fuit. Si quidem patrum nostrorum memoria. Cathanæ homo fuisse traditur, cui nomen Colan inditum ferunt, cognomento piscis. Singulari fato seu fortu na genitus/qui plus in aquis degere q̃ in terris uictitare solebat, cumq; die bus singulis mare & aquas petere necessum habuisse. Ibiq; naturæ ui & ne cessitate coactum diutius degere consuesse. Alioqui dicebat fore, ut si ab A quis abesset diu, quasi respirare, & ducere uitam nequiret. Idq; sui exitii mox causam fore asseueraret. Quod illi quo fato/aut sidere euenerit, in ambiguo pleriq; omnes reliquere, cumq; tantum nando profecisse, ut haud secus q̃ marina bellua, maxima pelagi interualla, spaciaq; immensa quingentorum & ultra stadiorum, fœda tempestate & reluctantibus aquis excellenti ui & uelocitate, natatu peragraret. Notumq; & illud est dictu mirabile, cum me dio cursu naues plenis uelis per æquora ferrentur, uiolentissimis interdum tempestatibus, per uastum & apertum mare, interq; agitationes fluctuum & turbines/huic natanti obuiam fuisse. Ipsumq; nantem ab undis, nautas suis nominibus aduocare solitum. Et quia omnibus notus erat. Nautas su bitæ rei miraculo percitos, lætissimis animis illum in naui excipientes. Vn de ueniret, quoue iter intenderet, & quantum pelagi nando emensus foret, q̃tasq; tempestates tulerit, sciscitari consuesse. Ipsumq; Colan singulis oĩa si gnificasse. Mox cũ sociis in naui prãsum, aut potũ postq̃ acquieuisset: mãdata ad suos: qđ illis dici, referriq; uellẽt. & qđ faciũdũ arbitrarẽt a singulis accepisse

Nudumq; ut erat, e naui medio iam cursum pelago tenente, se precipitem in mare dedisse, Mox Caietam, modo in Salentina Brucia & Lucana littora, modo in Siculos fines, & natale solum, ad quod frequens uentitabat, incolumem nando peruenisse, mandata quæ a nautis acceperat, singulis necessariis & affinibus significasse. Idq; non semel facere consuesse. Donec festo annuo solemniq; die in Siculo freto effusa multitudine ad spectaculum, in portu Messanæ, ut aiũt, experiri credo uolens, quantum pre cæteris urinando ualeret. Dum pateram auream, munus natantibus, tũc a rege in mare deiectam ab imo eripere conatur, cum se in mare mersisset, dum illius studio profunda exquirit uada, diu expectatus ab imo maris fundo, in quod se deiecerat, nunq̃ emersit neq; postea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille sinus refertus est incidisse. Ipsumq; in imas uoragines uorticibus rapidis semel delapsum, cum se recipere uellet, & ad superiora niti reuerti nequisse. Cumq; diutius reluctatus respirare nequiret, inter occursantes scopulos undiq; inundantibus aquis oppressum uitam intercisse.

In quibus deorum sacrificiis uictimas aut hostias antiquo more cedere nõ licebat. Caput. XXII.

IN deorum sacrificiis seruatum est, ut non omnibus diis uictimas aut hostias cederent. Nam in quibusdam sacris cæde uictimarum abstinetur. Siquidem in termini sacro nihil animatum sacrificari olim mos habuit, quia cum deum ueluti pacis custodem, a cæde, immunem esse uoluere. Primus enim Nũma Pompilius Terminum & fidem templo sacrauit, incruentumq; sacrum instituit, ac lege sanxit, ut qui terminum exarasset, ipse & boues deo sacri fierent, libo ergo & farina ac fruge, & mola salsa. ut fere omnia Nummæ sacra fuere. Termino apud Priscos litabatur sub diuo. Fuit enim Nummæ institutum ut sine farina quæ horna esset, id est huius anni, sacrum nullum fieret. Apud prius uero, sæculum herbas aut fructus manu excerptos pro holocausto diis consecrabant, illarũq; exalatione & fumo superis litabant. Quo exemplo Pythagoras nihil animatum diis imolandum cẽsuit. Sed usq; ad farinam & mel, terræq; fructus & flores offerendum. Quod etiam lycurgum fecisse legimus, qui tenuissima & nullo paratu, lacedemoniis sacrificia instituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu sunt, ne quando difficultate parandi omitterentur sacra. Nullaq; ficta apud eum uel picta imago fuit. Quippe hominum, aut animalium species diis tribui uetuit. Templum uero in quo colebatur

desuper patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Terminum deum pacis & iusticiæ custodem / sub tecto conspici. Sic Ioui: Soli: Lunæ: & Diofidio In aperto mundo templa hipetra & sub diuo ueteres extruxere. Q d' a Græcis sæpe factitatum nouimus, ut his diis hipetra tẽpla cõstituant. Sicut ædes Iouis Puluerii in Attica semper sine tecto erigebatur. Græcis uero Mineruæ: in sũma parte ædium sine uictima sacrificant. Esculapio in montibus. Apud Persas nulla dicabantur templa diis, quia cum solem præcipuum numen & deorum maximum colant, mundum uniuersum illi templum esse dixerunt, a Bithinis usurpatum legimus, ut adoraturi montium cacumina conscẽdãt: & sine templis Iouem Pappã salutent / sicut Scythæ papeũ, quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundum fanũ dei sanctissimum existimauit. Aegyptiis uero licet templa marmore & auro essent elaborata, luxu ingenti, & mira arte, tñ deorum imago erat deridicula. Nam Symia, Ibis, uel crocodillus aut aliæ id genus pestes magorum & ægyptiorum portenta / pro diis colebantur. Fuere autem termini & fidei templa iuxta ædẽ Iouis optimi maximi, in Capitolio primum, a Nũma cõstructa cui sacrum festis terminalibus in agris sexto ab Vrbe milliario sub patenti cœlo fieri solebat / cui festi nomen, in quibus ex lapide Silice uel molari, nõnunq̃ ex truncis oleagineis sacrificalibus terminus erigebatur, Aegyptiorum quoque erat iste mos, nõ pecudibus & sanguine uictimarũ. Sed præcibus & thure placare deos. Ideo Serapim non cæde aïalium. Sed uerbenis. Coronisque & Panificiis placabant. Q uod Nũmam Pithagoræ p̃cepta sequentem in suis sacris instituisse nõ ab re fuit. Q uãuis procedente tẽpore agnam aut suem, intermisso more prisco, in sacris terminalibus cædi seruatum sit. Palilibus quoque intentiori cura custoditur ne qua mactet hostia, qd' cum diem qui patriæ natalis erat, a cæde & sanguine decet eẽ purũ. Fuit eni is dies. xii. Kl's maii, quo fausto & felici omine Vrbis fundamenta iacta sunt primũ quo die mos erat ouilia purgare. Transilire flãmas. Sapa & milio sacrum facere. Geniales dies agere, cenas apparare, a litibus abstinere. quæ prosperos successus decernebant. Deum uero in cuius tutela urbs foret: nec noïare, nec quærere licebat, eumque nominasse, aut quæsiuisse noxæ futurum erat. Ideo Valerius Soranus mortis supplicio penas dedit / qd' numinis nomen in cuius præsidio urbs esset efferre in publicũ ausus fuisset. Idque ideo cautum ne euocationes quæ ab hostibus ad placandos deos qui urbibus p̃sunt fieri solent, contra deos præsides urbis Romæ fierent. Festa tñ palilia ẽt ante Vrbem cõditam, a pastoribus qui proxima urbis incolebant celebrari solita: inuenimus. Pales. n. dea pabuli & pastorum est, quam plerique uestam, alii matrem deum, nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorum, lacte & libo sine uictima litabatur, eique palilia dicauere, qua die. Vrbem a Romulo conditam fuisse tradunt. Nec solum Vrbis natalem, sed singulorum dies natalicios. Pulte

fritilla, mero, libis: floribus & ture, sacros genio sine aiali hostia, laeti libentesq; concelebrarunt, quibus diebus effudisse cruorem aut aial mactasse, mali portenti erat, & foedi auspicii. Nanq; erant hilaritatis & laeticiae pleni dies. Terrae quoq; sacrum fieri non uictima, sed frugibus floribus & lacte, pleriq; decere putant. Etiam solenne fidei sacrum sine caede & sanguine uictimarum idem Numa instituit, eiq; albo panno uelatos sacra facere, & ad id sacrum flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta uehi iussit, solenni pompa magno argumento, quo fidem tutandam, & in dextris sacratam sanctamq; ostenderent. Idq; propterea asserunt, quod dextra iuncta decem numerum qui sacratissimus est, efficiat. Suffimenta quoq; ex faba milioq; aspersa mulso diis offerri absq; uictima, quo tempore uuae calente prelo premuntur saepe notatum est: Et Carnae Deae, quae uisceribus humanis preesse & uitalia fouere credebant, sacrum a Bruto institutum posteri seruauerunt, ut pulte fabacea & lardo absq; uictima sacrificaretur. Hic. n. cum excors putaretur, latentem aium nimium diu reconditum suo tempe detexit. Quas quidem fabas nisi post Iulias kl's adultae forent, sacris adhibere non licebat, uires nanq; corporis his maxime augeri: confirmariq; opinati. Quam deam in monte celio sedem habere: illiq; Kl's iulii sacrum fieri uoluere. Saturno quoq; & Maniae humanis uictimis quod licuit antea, postea admonitu herculis aiali hostia sacrificari desitum est. Ideo ad aram Saturni accensis luminibus sacrum fieri cepit, unde cereis missitandis in Saturnalibus mos inoleuit, qui apud Cyrenenses aliter seruabatur. Nam Saturno rem diuinam facturi, ficis ornantur. Placentasq; missitant quod mellis repertorem esse ducerent. Maniae uero quae mater larium fuit in Compitalibus a Bruto institutis, ut ois antiquitas fabulata est, non humana uictima ut olim. Nam pro familiae incolumitate antea pueros mactabant. Sed alliorum & papauerum capitibus supplicari ceptum fuit. In quibus sacris serui interesse, & exequato oium iure sublato discrimine liber an seruus esset, ut in Saturnalibus, una cum liberis sacrificia in compitis facere: & comessari: ac largiore potu indulgere assuerant: ut hac comitate obstricti in dominorum obsequiis paratiores forent. Odiaq; inuicem offensionesq; dimitterent. Quippe festis Saturni diebus, seruos ingenuorum misteria occupare, pileos sumere, & a liberis nullo discrimine dinerre, stipesq; inuicem dare: & munera missitare, seruatum est: Regna quoq; sortiri iter aequales, & tanq reges imperitare. Magistratus pueritiam induere: reliquos in ueste candida diem concelebrare. Qui etiam mos cum graecis & exteris comunis fuit. Nanq; apud Babylonios, Sacea appellantur festa quibus quinq; dies serui dominis imperitabant: ex quibus unus stola sumpta dominabatur. Apud Thessalos peloria. Cretenses Hermea anniuersarios dies festos habent: qbus exequato iure serui: dominiq; socii & pene pares: comuni libertate fruuntur. Sicut Troezenis panagyra in quibus serui cum

dominis pari exemplo uiuunt, Thebanis uero ludi musici Saturno dicati, etant Saturnaliorum loco, ideo in compitalibus manet constitutum ne humano sanguine sacra pollucerent, utque pilas & effigies uiriles & muliebres ex lana in compitis suspenderent. Laribusque tot pilas quot essent seruorum capita & tot effigies quot essent liberi, noctu pro uictimis darent, ut si quod periculum familiae immineret: aut triste fatum, hoc sacrificii genere expiarēt. Sicut mense maio cum prius de ponte sublicio in tyberim hoies mitterent, qua de causa flaminicā tristem esse, & aio afflicto conuenit, quae nec eo mense lauat nec aliquo cultu utitur, postea ab hercule admonitas, non homines, sed hominum effigies uestales abiicere caepisse, quae triginta numero fuere. Casta quoque mola & sale tuso, & in ollam fictilem cum aqua immisso: aedem uirgines sine uictima sacrum facere solebant, caeteri farre & uino: in quibus sacris aselium panibus coronatum adhibuere. Lari quoque familiari. Kal. idibus & Nonis: corona in foco indita: pro ar is focisque preque familia nō sanguine uictimarum supplicatur. Quae quidem sacra ex ordeacea pulte: libo: farre: uino & Ture: cum sale & Salmo sunt fieri solita: cui etiam particulas cenae & singulorum fructuum primitias sacrarunt. Ignem .n. familiarem fauilla & cineribus excitatum sanctissimis cerimoniis taciti adorabant. Fuitque antiquorum mos: ut profecturi uiam: simulachrum dextanque larem familiarem & fortunae comitē secū ferāt: cui festis diebus. Ture & melle uota effunderēt & supplicarēt. Etiā in quinquatris Mineruae. Prima dies sine uictima: aut caede fuit: qd' illa in lucem primum aeditam fuisse putant. Quinquatrumque ideo dixere: qd' diem quintum post idus festum haberent. Sicut Triatrum, Sexatrum, Septematrum: & decem matrum. Quidam qd' cum quinque diebus operarentur sacris: & reliquis oibus uictimas cederent, atque exercitus ensibus pugnas cōmitterent & digladiarentur, prima die uelut pacata & festa a uictimarum cede abstinerent. Vltima uero Tubilustrium dicta: qua in atrio Saturio: tubae lustrabantur, agna. Iano quoque libo & placenta, ac mola salsa: nonnunquam ture & mero. Ceteri aūt: lacte: uino: & melle sine uictima: saepe litatum est. Hoc quoque adnotare non pigebit. Quod cum in reliquis sacris qui rem diuinā facit: ueteri instituto: capite uelato imolet. Et adorantes uestem ad aures usque attollant: ut se humiliores exhibeant diis: uel nequid inter sacrificādum triste auribus aut oculis accipiant. Saturno tamen sacra facientes uelut ueritatis cultori capite: aperto imolant & inuelato. Honori quoque & Opi ex uetere instituto dum sacrum fit semper aperto capite & sine uelamento sunt. Apud arā quoque Herculis maximā: oēs aperto capite supplicare uetusto more seruatū ē. Vel quia ipsius dei qui capite operto ē: habitū imitari nō liceat: uel qd' magis adducor ut eredā: ut ante enea qui ritum uelandi capitis inuenit primus: aram maximam fuisse, uetustissimasque illius cerimonias signarent.

Nunquid

Nunquid quod lege falcidia cautum est, de quarta bonorum heredi debita possit uoluntate testatoris cõminui uel tolli. Caput. XXIIII.

VErba legis falcidiæ quibus modus legatorum præfinitus est. Hæc fuere. Quicunq; ciuis Romanus post hanc legẽ rogatam testamentum faciet. Is quãtam cuiq; ciui Romano pecuniam iure publico dare legare uolet, ius potestasq; esto. Dum ita detur legatum ne minus q̃ quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant, eis quibus ita datum legatum ue erit, eam pecuniam sine fraude sua capere liceto. Isq; heres qui eã pecuniam dare iussus dãnatus erit, eam pecuniam debeto dare quam damnatus est, & infra. Cum ea legis uerba in conuentu iuris peritorum legerentur presente me, quærebatur, nunquid qđ hac lege sancitum est ut non minus q̃ recta hereditatis parte, testamento heres capiat, possit uoluntate testantis ita cõminui uel tolli, ut si hoc patrimonium & totum assem legatis distribui iusserit: ita ut nihil aut minus quarta parte scriptus heres ex bonis capiat, an id contra legem factum ius ratumq; foret. Cunq; nõnulli egregie patronorum cẽserent ex Sceuolæ sententia, licere cui uis non insano præter legum solẽnitatem ita ut uolet testari, si modo id uellet haberi legitime factum, palamq; id antea testatus esset, plurimumq; in eo momenti fore. Quippe cum ipsa decedentis uoluntas lex plane censeatur, & hoc Pomponium iurecõsultum, hãc legem interpretatum censuisse contenderent. Decernentem testatoris uoluntatem qualiscũq; foret, ad omnem successionis speciem extendi oportere: multiq; in eius sententiam irent, & uelut cunctis obuium id palam faterent. Nos contra sentire uisi fuimus. Nam Papiniani responsa relegentes hoc ipsum improbasse animaduertimus atq; respõdisse, in hæc uerba. Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaq; trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur: neq; per testatorem extimationem minui neq; ius qđ debet auferri posse: ne uidelicet testator scriptos heredes aditiõe ludificatus foret. Quæ sententia cum diu nobis insedisset, tamen refutari & dilui potuit. Quippe cũ in eandem lectionem ut fit incideremus, animaduertimus minus probabili, nec uero iudicio sed falsa nos duci opinione, nouissimoq; iure: multis post seculis edito, contra priscorum decreta, secus cautum fuisse: atq; abrogata Papiniani sententia, ex placito principum lege ædita sancitum esse: ut si testator trientem dari heredi inhibeat, totumq; assem legatis absumi uolet, ut p uoluntate de bonis disponere: illacq; sicut libitum est, & quantam partem uolet cui uis legare ius potestasq; foret: liberumq; esset heredi scripto. Si nimium tenuiter sibi consultum esset: minusq; commodi tot legatis distribuendis: hereditatem allaturam putaret: aditione abstinere: & ius succedendi abnuere, In

quam ſententiam quæ notior & probabilior fuit, nouiſſimæ iuriſconſultorum opiniones poſtea conceſſere.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti contra nonnullorum opinionem explanantur. Caput. XXIIII.

DEfeſſus ego a forenſium cauſarum contentione & iudiciorum ſtrepitu aliquando uacuus cura & labore ad hæc mitiora ſtudia noſtra ciaue lut in aliquod oportunum diuerſorium me recipiebã, & quoſcunq; aut ueteres aut noſtri æui libellos nactus eram, in his legendis, pſcrutandiſq;, aut uerborum & ſententiarum uiribus penſitandis exercebar. Cũq; ut fit in cuiuſpiam non equidem indocti nec ſpernendi authoris. cõmentarios ſuper Iuuenalis Satyris quos nuper ædiderat, & poſteritati tradendos curauerat, forte incidiſſem ſuper his uerſibus ſeptimæ. Rara tamen merces quæ cognitione tribuni. Non egeat in hanc ſententiam ipm loquutum offendimus ut diceret, apud tribunos plebis agi neceſſe fore, & poſt impenſos labores erudiendis pueris ludi magiſtrum in iudicio experiri oportere, ut mercedem laboris, & impenſæ doctrinæ aſſequatur. Idq; Iuuenalem in fine Satyræ apertius ſentire, dum inquit. Et cum ſe uerterit annus. Accipe uictori populus quod poſtulat aurum. Tanq̃ poſt lites iudicio a tribuno plebis diffinitas, tandem populus auruꝫ quod petebatur, uictori magiſtro & mercedem tradi poſtularet, qui ſenſus & ſi a multis mira perſuaſione receptus, q̃ abſonus ſit, q̃q; pudẽdo errore coarguat imperitiam interpretis, nemo mediocris ſolertie uir ignorarit. Vbi.n. quæſo apud Authores compertum fuit. Tribunuꝫ plebis iuris cognitionem, aut in ius uocationem apud ſuum tribunal Romæ habuiſſe, ita ut an ſtipendium magiſtro debeatur, ſuæ cognitionis & arbitrii fuerit. Nõ enim ut de controuerſo iure cognoſceret, aut ſuper eo diiudicaret. Sed ut a maioꝝ magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet, in re preſenti, tribuniciam poteſtatem, inuentam ueteres uoluere. Prehendere.n. licebat tribuno, & in carcerem mittere, non aũt ſuper controuerſo iure diiudicare / quod oẽs annales & oĩa monumenta uetuſtatis percalluere. Præterea quid imperitius dici potuit aut tam præpoſterum, q̃ ut in exactione uilis ſtipẽdii populus, tanq̃ ſi plebs aut plebiſcitum aliquod rogaretur, intereſſe debeat, ita ut rogatione promulgata an ſtipendium magiſtro debeatur decernat. Sed quod eſt uero propriusq; quodq; ab authoris ſenſu, non abſonum putamus, profecto ſic eſt, ut poeta non de Tribuno plebis qui iuris non habet cognitionem. Sed de Tribuno ærario apud quem leuiores expenduntur cauſæ, intellexiſſe credatur. Et enim liquere arbitror leues & nũmarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios, cauſarũq; cognitionem

cognitionem habuisse in minimis. Quippe ab Aurelio Tribuno plebis rogatione promulgata. Iudicia in tres ordines diuisa fuere, Senatores, Equestrem ordinem, & Tribunos ærarios, quorum cognitio in minoribus fuit causis. Ideo in subselliis, non pro tribunali ius dicebant. Raram dicit ergo mercedẽ quæ cognitione non egeat tribuni. Non plebis apud quem nulla erat uiris cognitio. Sed erarii qui de minoribus causis ius reddebat, intellexisse probabile est, quod & nos sentire salua fide possumus. Rursus quod dicitur in fine satyræ. Accipe uictori populus quod postulat aurum. Necq̧ de rogatione populi aut scito plebis, quod illi asseuerant intelligi arbitramur. Sed uetustum potius morem præsignari qui apud Romanos in sacris certaminibus inoleuit frequens. Fuit enim antiqui moris ut qui in theatro præstabant munera, multitudini effusæ ad spectaculum, stipem spargerent. Victoresq̧ certaminum & multarum palmarum gladiatores ere collato & stipe donarent. Quin etiam non Ludiones modo, sed Elephantos, & eos qui in certaminibus fortiter quid, aut dignum laude gessissent a populo collatione stipis, & assibus donari legimus. Constatq̧ populum Romanum Sp. Posthumio, & Q. Martio Coss. primum stipem in ludis spargere cepisse. Nam Drachma grandinis in morem atq̧ odorati imbres instar pluuiæ & alia missilia effuse spargebantur. Quod sequuti Cæsares opulentius, uberiusq̧ ad leniendã multitudinem factitarunt. Siquidem. C. Cæsar, nũmos non mediocris summæ effudit in populum. Nero Thessaras frumentarias, Aurum, Argentum, Gẽmas, Margaritas, Naues, Insulas, Agros, Vestes, tabulas pictas, mancipia, & iumenta missilia dedit. Domitianus cum omne genus rerum in theatro sparsisset, & pars maior, intra popularia decidisset. Ne idonati abirent Senatorius & equester ordo, per singulos cuneos quinquagenas thessaras pronunciauit. Heliogabalus uero aurea & argentea pocula, ac uestes magni census in plebem sparsit munuscula. Multi quoq̧ ex theatro missas, e sinu colũbas fecere, quæ cum per caueam diu uolassent, reuertebantur ad dños. Fertur tamen Scipio infamiæ notam subiisse, qđ pecuniam in populum ludis publicis iecisset, uelut istis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ quidem cum in diripientium manus mittebantur, non sine discrimine & rixa in concursatione & tumultu assequi poterant. Itaq̧ optimus quisq̧ cum primũ missilia induci uiderent, nequid discriminis in conflictu turbæ elisi paterẽtur e ludis excedebant, quæq̧ apud authores monumentis testata clarissimis, cõperta sunt. Post euersum ergo annum, & edocendis pueris, labores impensos. Accipe poeta inquit mercedem, qualem uictori in ludis populus postulare solet. Ac si dicat, uilem assem & nimis tenuem mercedem qualis est stipes

exigua, quæ a populo in ludis postulatur, cum ære collato uictor, a plebe donatur, consequeris. Quod nos quantum ingenii captu assequi possumus lectioni magis conuenire, & uero sensui congruere putamus.

Variæ apud diuersas gentes puerorum institutiones, & Infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput. XXV.

Qvam uarie apud nationes exteras & gentes ultimas, pueri postq̃ in lucem æditi essent, educarentur, quæq; institutio fuerit, a nonnullis litteris memoriæ proditum est. Siquidẽ apud Thraces Trausosq; ac Cesias & Causianos, assuetũ erat, ut puero in lucem ædito, circundati cognati, affinesq; puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac recensentes calamitates & uitæ incõmoda. Cui tantum restet malorum quæ mox ille passurus aduenit, pectora plangant. Iidem in funere exultantes iubilant. Scilicet cui defuncto omnibus incõmodis & infortuniis quæ uita fert, ex hac luce, & iminentibus malis, atq; oĩ seuicia fortunæ tandem excedere datum sit. Quod ab Indis quoq; seruari meminimus. Nam Gymnosophistæ & Bragmanes: caste & pie uiuentibus, mortis diem natalem uitæ ducebant, Sparthanos lycurgi legibus institutos, infantes primum æditos, ut labore firmẽtur: rigidissima aqua fouere, nudosq; in patientia laboris enutrire, nihilq; somni causa sternere, proditum est. Necnon cibi, potionisq; modo præfinito, cum æqualibus in sobrio cõuictu, inq; eodem sodalicio & societate studiorũ, humili cultu, educare, duraq; & horrida disciplina seuerissimis moribus, assuefacere, ne qua uicia mentem adhuc rudem inficerent, neue moribus incompositi euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare prouerbio increbuit, solas lacenas uiros parere. Quod a Cretensibus & Germanis usurpatum fuit, ut pueri ab ineũte adolescentia calores & frigora pati assuescerent, utq; uilibus tecti amiculis hieme pariter atq; estu, eodem cultu incederent, & postq̃ satis uirium asseq uidebantur ut militiæ per ætatem patientes forent, non in mundiciis, nec languerent aius. Sed in laboriosis exercitationibus, currendo, algendo, estuãdo, famem, sitimq; tolerando, arduasq; & perdifficiles uias peragrando exercerẽt: ac pugnæ simulachris in quibus uerbera & plagas dare & accipere cogebãt. Quin etiam fuit Lacedæmonioꝝ mos solẽnis, ut agrestes quos Ilotas uocant q̃ maximo possent uino ingurgitẽt, ad potumq; & crapulam impellãt, illosq; uino madidos & distentos in cetum adolescentium iuuenum introducant, ut iuxta Anacharsis, & Platonis consilium temulentiæ turpitudinẽ

intuentes:

intuentes, quasi pertesi ignauiam a uino & luxu promptius abstinerent. At
tam tetri aspectus, tantiq; dedecoris non solum pigeret, sed puderet. Tātaq;
disciplina fuit, ut iuuenum corpora ne lasciuirēt, statis diebus apud Ephoros
exhiberent, nudosq; inspicerent, ut siquid insolitæ pinguedinis contraxissent,
parsimonia & uictus abstinentia emēdarent. Ad aram uero sic uerbere afficie
bant, ut plerisq; sanguis manaret ad necē. Apud Gallos quoq; & Hiberos
Zonæ mēsuram habent magistratus, quā si capere nō posset mulier succiple
na, aut puer obesus, magno afficitur probro. Quibus amatores, imitatoresq;
uirtutum & adolescentium bonæ indolis permissi fuere, ut laudati & dona
ti, facilius ad res magnas & magno uiro dignas se accingerent, qui etiā Cre
tensium fuit mos, quibus non fuisse amatos iuuenes est ignominiæ datū, ex
quibus amātem φιλήτορα dixere, amatum uero κλεινόν. Quorum exemplo Lu
cani, liberos a prima infantia sine ueste aut ministerio seruili, in duricie & par
simonia educabant in syluis, quibus preda uenatica erat cibus, potus uero fon
tium liquor. Colchis æthiopibus & troglodítis atq; ægyptiis, syris, & phœ
nicibus, pudenda editorum infantium circūcidere in usu erat, hoc nō mediocri
ter uitæ cōmodis conducere arbitrati, quo cōmento labes corporum, & e luuio
nes dilui putabant, seu q; multi putant ut diuersitate noti fierent, uel ut oē ar
canum & pudendum facinus inuelatum fieri ostenderent. In Arabia gens est
Creophagos uocāt, quibus ne dum uiri, sed mulieres Iudaice excindi solebāt
Sicut de Andramite Lydorum rege, qui primus Eunuchas fecit mulieres, ser
mo proditus est, quo exemplo in ægypto aliquando mulieres excindeban
tur. Archades uero pueri tum Lacedemonii & Thraces, quanq̄ ferum genus
a teneris insuescunt, inter prima rudimēta in modulis & cantibus uersari, mu
sicasq; artes & uocum concentus ediscere ad annum trigesimum, uelut hoc
amplissimum iuuentuti munus darent, qui non didicisset, rudis & ignauus
atq; infamiæ nota inustus putabatur. Græci uero adolescētes, musicæ & poe
ticæ, liberalibusq; potius uacabant disciplinis, in quibus excellere pulchrū pu
tabant. In his.n. tribus artibus quas liberales uocant, litteris, palestra, & mu
sica, plus operæ & studii conterebant. Nec minore studio, primæ adolescen
tiæ iuuenes imbuebant, ut præter litteras & Gymnastichas disciplinas iuxta
Aristotelis præceptum quo ad reliqua munia firmiores essent, etiam natare
discerent. Et tam & si canendi ad Tibiam ars libero homine indigna prius ui
saforet ad eamq; sola mancipia admitterentur. Aeuo mox succedente tāti fuit
honoris, ut ad illam nisi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingen
di ars primum Sycionæ mox per omnem græciam tanti fuit studii, ut pue
ros ingenuos picturam, tanq̄ præcipuam liberalium artium in primis edo
cerent magistri, perpetuo interdicto, ne ad illam mancipia admitterentur. In
doctusq;, & omnium postremus habebatur quisquis huius artis nescius,

aut expers foret. Platonis quoq; institutum erat, ut iuuentus musicæ disciplinis inter primas artes instruatur, ut grauiora studia honesta uoluptate lenirent. Id quod Pythagoras censuit, qui repentinos motus animi & mentis ꝑturbationes, nulla re magis, q̃ uocum concentu mulceri putauit. Cuius tanto studio Græci affecti fuere ut etiam ad myrtum canerent, cantorq; cantorem myrto tradito inuitaret, quod postea prouerbio increbuit. In q̃ Timotheus Tybicen multum floruisse proditur, qui duplicem mercedem exigebat ab his quos ab aliis magistris male institutos acciperet, qđ hi prius dedocendi q̃ erudiendi erant, a rudibus uero & ignaris simplicem. Pænorum uero mos patrius erat, æditorum infantium uenas capitis, lana succida inurere, defluentemq; pituitam hoc modo sistere, quod salutare experti, aduersus morbos, hoc tanq̃ peculiari remedio se munuere. Aethiopes quoq; ab ipso natali die æditos infantes in fronte inurunt & stygmate notant, quo capitis & oculorum humor exiccetur. Quin etiam in hybernia quæ in penitissimo oceano extra terras insula sita est, cultu indomito & fero, pueri ita alti, educatiq; sunt, ut inter arma & cædes uersentur assidue, matresq; natura imites ingenio barbaro, primos cibos ædito infanti gladio admouere ferantur. Tenet fama apud balcares matres infantes pueros ab ipsis uitæ incunabulis his disciplinis assuefacere, ut nisi oblatum cibum baculo aut funda petierint prius, cibo uesci ꝓhibeāt. Quē usum uetustissimū apud Cadurchos, Acharnanes, atq; Ethiopes inualuisse legimus, ut saxa igentia fundis intorquere, aut sagittas & iacula ingentis ponderis uibrare a teneris ediscāt, Idoneos authores habeo. Aegyptios impuberes filios, apud se alitos & educatos his disciplinis exercere, ut nisi centum octuaginta stadia prius confecerint cursu, uesci cibo nullo modo sinerent, quos a pueritia & primis annis, nudis pedibus ingredi iubebant, ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruaretq;. Indi & Bragmanes ædito infanti curatorē & uitæ magistrum custodemq; adhibent, ut sub legibus & magistratibus, bonis disciplinis formatus, salutaribus exemplis erudiatur. Apud quos infans in lucem æditus, post menses duos, in medium ꝓducitur, & cuius indolis & formæ sit, publico concilio decernitur, ut ex faciei & corporis specie, si pace uel bello bonus, & an uita sit uel morte dignus iudicetur. Et si cuius indoles probaretur, bonis ille formabatur doctrinis. Qui uero minus morte afficiebatur. Id quod apud Sparthanos erat Lycurgi lege sancitum ut speciosus puer & forma liberali publice educari, mancus uero & deformis, in loca uasta, & prærupta exponi, uel in ultimas terrarum oras ablegari deberet. Idem legibus Romuli a primo ortu urbis constitutum ferunt: ut si mancum quid æditum, aut monstrificum fuisset statim a partu in flumen, aut mare exponatur. Produnt Aethiopes, æditos pueros cum paulum processere, super aues quas diuersi generis educant, sublimes imponere:

tosq; cuius spei futuri sint, periculo internoscere. Nam si uolãtes intrepidi manent, uelut generosos & se dignos magna educant cura. Si uero consternantã animo & trepidi pauent, tanq̃ degeneres in loca deserta exponunt & abiiciunt. Quod de Psyllis quoq; proditum est, qui partus obiiciendo serpentibus, si illesi manent, an suæ originis sint experimento internoscunt. Nonnullæ Indorum gentes pueris adoloscentibus etiã si magnæ fortunæ & amplis opibus forent, ꝓ seruis utebantur, ut eam sortem experti q̃tum decus libertatis foret agnoscerent. Quod cum Cretensibus & laconibus cõmune asseuerant fuisse, ut ingenuos filios, seruilia exhibere cogerẽt. Phrygibus uero familiare fuit, proprios uendere filios in eximio ætatis flore, & seruilem in modum educare. Nabatheis quoq; adoloscentes ingenuos, seruilia prestare officia consanguineis assidua exempla sunt. Persæ antem editum infantem ante septennium in conspectu parentum non adducunt. Alii nisi post pubertatem filios a parentibus conspici sinunt, qui mos apud heduos, plurimasq; Gallorum & Germanorum gentes frequens fuisse traditur. Quod ita institutum non ab re fuit. Scilicet ut si quid grauius accidisset, aut si qua calamitas & auersi casus puero euenturi forent. Illos parentes qui ipsorum conspectu tam diu caruerunt, facilius ferant. Eosdemq; Persæ apud se educatos tam sanctis moribus imbuebant, ut illorum disciplinæ nihil addi uideretur posse. Siquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere, Iustitiam colere, & æqum ab iniquo dinoscere. Tum iaculari, equitare, arcu, & cursu contendere, & præcipue uera loqui. Cibus uero tam frugalis & modestus, aduersus famem & sitim tantummodo paratus, ut iuuentus nasturcio pane aqua & sale uelut exquisitis ualde obsoniis uesceretur. Tantiq; pudoris fuere, ut pro lege seruarẽt ne in publico aut spuerent, aut nasum emungerent, neue, in conspectu parẽtum nisi iussi considerent. Et cum natalem diem festum singuli & præcipuum habeant. Illis tamen etiam indulgentissimi parentes uino abstinere uelut immani scelere præcipiebant. Vtq; nullis errorum maculis notarentur/ nudos conspici uiros, nec fas, nec ius esse dicebant. Itaq; nudum conspicere hominem, ac si immane scelus admissum foret, capite luebatur. Scythis uero a patribus traditur mos non improbandus, ut iuuenes Ephebos plurimos sibi amicos comparare, uelut firmissima uitæ præsidia iuberent. Is enim habebatur affluens & beatus, qui pluribus familiaritatibus fulctus foret, pro certo arbitrati in rebus deploratis & afflictis, nulli unquam satis fuisse amicorum. Romanis uero præualuit usus, ut quæ uterum ferunt, antequam edatur partus. Prostuersæ & Prosæ quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruersi fierent, neue fœtus præpostere exiret, immolarent. Egeriæq; Nymphæ, & Fluoniæ Iunoni sacra facerent, quia putabant, illarum ope, conceptum egerere, & fluorem sanguinis cohibere. Cuius rei causa apud

Tybarenos inoleuit mos, ut mariti post uxoris puerperium, capite obuoluto tanq̃ ipsi enixi fuissent, in lectulo decumbant, ea accubatione, uxoris labores & uentris profluuia cohiberi arbitrati. Fuere autem Tybareni iuxta Cappadoces, qui in risu & iocis, atq; indulgentia fortunæ uersari solebant. Idem Thracibus & Scythis. Cantabris & Celtiberis proprium, ut puerperæ uiris ipsaꝝ uice decumbentibus ministrent, & famulentur. Apud Athenienses præcipuũ edulium puerperæ brassica dabatur, uelut parturienti cõmodissimum, mox stolis iniciatoꝝ infantem obuoluere, ad ualetudinẽ mire ꝓficere putãtes. In Cyrno mulier puerpera æditæ prolis nullã curam gerit. Sed uir demi abditus infantilis educationis curam atq; onus fert. In Liguria quoq; & Illiricos mulieres tam patientes laboꝝ sunt, ut post puerperium minime decumbãt, pregnantesq; inter opus enixas pueros domum referre tradunt, quos non peperisse, sed inuenisse credas. Cumq; ĩfans æditus primum lucem hausisset. Romanis erat in usu ut ab obstetrice exceptus humi sterneretur, quasi diuinationem futuri exitus inde auspicati, lectoq; Pylũno & Picũno in ædibus paratos ita augurabantur ut his præsidibus diis, uitalis foret. Ne ue Syluanus in domum irrepere ualeat, quem uexare pueros opinio erat, ad fores ædium tres uiros, qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum pⁱmus limen securi, alter pylo feriebat, tertius uero scopis euerrebat. Mox nomen & tempus æditorum filiorum apud præfectos ærarii publicis actis testarentur & scriberent. Quæ quidem in Saturni æde tanq̃ publica monimenta seruari proditum est. Deinde cum cibo & potu, eum initiarent. Edulæ & Potinæ sacra facerent. Eodemq; adolescentæ: Maiæ quæ fatua dicta est, ac statano & fabulino, more patrio ĩmolarent. Fuitq; receptus mos, ut in testudineis alueis, aut ex tergore marinarum testudinum factis calda pueros abluerent, mox oleo & butyro perungerent. Sparthani quandoq; mero abluebant: quod uino ad moto, resolui egritudines putarent. Nonnulli sale & aqua, Galli prægelido amne, ut a teneris calores & frigora pati ediscerent. Idem Thraces Scythæq;. Fertur tamen Cato Censorius, tam accurate procurandis liberis studuisse ut nisi se spectante nunq̃ infantem ablui, aut uelamẽtis obuolui siuerit. Neue pueri recens æditi, e cunis forte deciderent, & terræ corpuscula afflictarentur, culcitras iuxta cunas undiq; sternerent, ut inde excepti innoxii fierent. Maribusq; nono die postq̃ æditi in lucem fuissent, feminis uero octauo nomina imponerent, nonnunq̃ septimo, qui dies lustricus nomen habet. Quod teste Aristotele ideo cautum, quod ante septimum pluribus infans casibus expositus manet. Ab Atheniensibus uero & omni fere græcia decima a Natali die ĩfanti nomen idere seruatũ est. Apud Trogloditas fuit patrii moris ut nõ hominum sed arietis, pecoris, aut ouis ĩponãt ĩfanti noĩa, qꝺ bruta quoꝝ ope uictitabãt suos genitores ducerẽt. Athlãtes uero Africæ ppli, nulla ĩfantibus indere noĩa

consueuere. Sed uelut bruta anonymi fuere. Diuus autem Antoninus philosophus, natos liberos apud præfectos ærarii profiteri, & tertio die a partu nomina ferre iussit. Nono uero die noia infantibus indere antiqui moris fuisse illud exemplo est, qd' Nundina Dea apud Romanos magnæ religionis erat. Ipsumq; infantem æditum in gremio & sinu matris, ac ipsius lacte educari potius q̃ apud coemptas nutrices ali pmitterent, cum ingenuitas a matre sola non patre proficiscatur, aut si permisissent, magna cura, præcipuas illi nutrices Laconicas uelut educationis magistras admouerent. Cum propter lactis & educationis uicia sæpe infantes degenerasse compertum sit. Q d' æque Germanis est habitum nefas, apud quos mater filium suo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Græcorum uero inualuit mos, ut quinto die a partu, mulieres comites puerperii, manus abluant, & puerum laribus circũferãt. Polypos{q;} & Sepias munuscula a cognatis ferant, deinde cum puer paululũ processisset. Prætexta illum donabant Romani & Bulla, ca.n. erat aurea, insigne nobilitatis, figuram cordis habens, ut signarent eam ætatem, alterius cõsilio regendam, qua primum a Prisco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hostem dicunt occidisse. Hac Romani pueri honeste geniti & liberaliter educati, patricii, aut illorum qui equo meruissent filii postea usi fuere. Lorum uero erat insigne libertorum plebeiorum & pauperũ. Proprius uero est, qd' federe icto cum Sabinis & Tacio, cautum fuit, ut bulla, prætextaq; ppeas tempestates Sabinorum ornatu, raptarum filii uterent. Fuitq; antiqui moris, ut parẽtes bonis exemplis artibusq; honestissimis liberos educerent, plerũq; apud patruos, ne nimia parentum indulgentia lasciuirent. Maximaq; dabatur opera ne qd insolens aut perniciosum, neue quicq̃ qd' minus esset decorum, coram infante, pater faceret, aut diceret, neue uir mali exempli q̃ seruilibus uitiis imbueret alios, in conuictu esset, magni.n. interest quos q̃s{q;} audiat domi, quibus cum loquatur puer. Q uare Cato censor, tanti exempli fuit, ut Maliũ Senatu mouerit: qd' interdiu p̃nte filia, uxorem suauiasset: asserens nunq̃ nisi cum tonaret: a sua complexum. Et Hieron Epicarmũ comicũ mulctasse & pena affecisse dicitur, qd' coram filia lasciuos edidisset uersus. Tũ ut socii cõsiliorum, magistriq; & comites puero pbatissimi darẽtur, qui acuerẽt iuuentutem ad studia & bonas artes. Nam prauis impulsoribus multos degenerasse comptum est. Q uod ẽt a græcis sũmo studio seruatũ meminimus, ut dũ puerilis ætas prona esset ad uitia: magistros adhiberent probatissimos magnæ & expertæ uirtutis, quorum conuictu domesticis disciplinis exemplisq; formarentur. Sic Achilles Chirona & phenicem. Agamenon Nestorẽ: Hector Polidamãta: Themelaus Menelaũ: Alexãder Aristotelẽ, Antigonus Zenonẽ: atq; alii uiri magistros habuere nõ penitẽdos. Sicut Augustus Apollodorum pgamenũ: Tiberius theodorum gadareũ: Hõrus pgnopidẽ. Virg.

Silonem. Cicero Diodorum, qui illos egregiis artibus instructos ad bonā frugem prouexere, quorum doctrina, integritate & fide magni postea uiri euasere. Primus.n. Carbilius proditur qui iuuētuti Romæ ludum aperuit eius Carbilii libertus qui uxorem repudiauit primus. Cato uero censorius tam sancte filium edocuit ut non alium quæsiuerit magistrum. Sed seipsum quia pater erat, filiis exhibuerit præceptorem. Augustus quoq; Octauius. Caium & Lucium quos sibi filios asciuerat, non alterius, sed sua ipsius doctrina imbuit, ita q; litteras & natare, illos scientissime docuit. Vtq; in ludum litterarium, non solum ingenui pueri. Sed & uirgines nondum adultæ, litteris & bonis disciplinis formandæ uentitarent. Eligebaturq; aliqua matrona insignis spectatæ uirtutis toto generi propinqua, aut uir grauissimæ disciplinæ cuius sanctitate & moribus, tota familia & infantilis cognatio, bonarum artium cupiēs imbueretur. Apud eumq; in domo honestissima hetruscas primum litteras mox græcas, & haud multo post circūscriptas sententias, quas Chrias græci uocant ediscebant. Deinde studia liberalia & animi cultum, a quibus siqd esset offensum, prætextati anguillarum tergore, pueri ferula, a parentibus uero leuioribus flagris uel plagis, aut puerili uerbere plectebantur, quibus exciti disciplinis ad uirtutem uegetabāt aīos corporaq;. Quod apud Thurios & omnem fere græciam lege cauebatur, ut pueris cum primum adolescerent, magistros studiorum, doctos ætate & usu, in primo tyrocinio publica impensa præficerent. Vtq; plures unius curæ & disciplinæ mandarentur qui magister esset & comes, sicut de Tuscis & Massiliensibus traditur. Idem apud Hiberos Sertorius fecit, ut magistris scientissimis qui artes docerent liberales, ingenuosq; educarent, stipendium de publico daret. Alexander Macedo, multis milibus puerorum ex perside magistros dedit, qui græca instituta, moresq; militaremq; disciplinam præciperēt. Quod de Vespasiano proditum est, ut græcis, latinisq; Rhetoribus annua centena daret. Traianus quoq; adolescentes ad quinq; milia bonæ indolis, ex oī imperio selectos, publice ali, & parentis affectu paribus disciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi qui ingenuis adolescentibus uirum preesse uoluit, peritum, ac uigilantem ex his qui sūmi eliguntur magistratus, quem Pedenomum nūcupauit. Persarum uero pueri nō litteras quēadmodum consuetudo fert. Sed iustum ab iniquo secernere, & q̄ pena improbus homo dignus, qui pace uel bello bonus / & quæ sit turpis & honesti distinctio in scholis ediscebant. Aegyptii Geometriam & Arithmeticam, puerum uero regium magicas artes edocebāt in primis: tanq̄ studia sanctiora. Ea.n. erat diuinorum scientia qua imbui regum filios uoluere, qm̄ ad magnæ fortunæ cultum ingenia excitaret. Qui mos Persarum regum frequēs fuit ut magicis artibus imbuerentur. Sparthanæ uero uirgines nōdum adultæ in discorum iactu cursibus & palestra exercentur oēs nudæ quod studium a la-

conibus qui sũmi palestritæ fuerunt excolebatur in primis. Id qđ Plato non improbauit, censuitq; ut non modo puellæ. Sed & anus luctarentur cum ui tis ut patientes labo℞ facile res arduas subirent q uo℞ studio in poste℞ adeo affecti sunt, ut Gymnasia & palestras qu bus tota Græcia dedita erat, ita occu passe aĩos tradant, ut pro fortibus militibus se bonos palestritas & Athletas dici potius exoptarint. Apud Pithagoreos discipuli licet disciplinis imbuantur bonis. Illis tñ annis quinq; obstinato silentio tacendum erat. Q uippe primũ rudimentum erat, tacere & meditari. Cretensium pueros cogebant magistris in primis leges, mox deorum hymnos, atq; ægregia ducum facta modulatis uocibus mandare memoriæ. Apud Syginnos qui Persice uiuunt, quatrigas agitare, erat puellare studium. Nõdum. n. adulta uirgo, quatrigas flectere & circum agere magna facilitate callebat, quibus hoc erat priuilegio datum, ut quem uellet ex iuuentute in uirum deligere liceret. Tanta porro Romanæ ue recũdiæ obseruatio & mo℞ exempla fuere, ut nec pater cum filio pubere, nec Socer cum genero lauaret, nudosq; conspicere parentes ducerent nefas. Hoc tamen ad memoriam insigne est, qđ q̃uis pueri tam castigatæ disciplinæ fo rent ut oĩs esset uita plena grauitatis. Calculum tñ edilcere & computationi bus dare operam in usu fuit Romæ nõ improbando, tanq̃ inde redundaret ingenii ratio exactissima. In quo id fuit aĩaduersum, solos Thraces ad quattu or usq; numerare didicisse. Græcos & Barbaros ad decem. Albani uero ultra centum computare non nouerunt. Mirumq; prodi Meletidem adeo uecor dem fuisse ut uix toto ingenii captu ad quinq; numerare disceret. Veteres ue ro Romano℞ ultra centum millia numerare nesciuisse multi asseuerant. Tũ psaltationis genera & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediscere, qñq; in usu fuisse. Siquidem Iones psallendi normam & molles psaltus primi in uenisse traduntur. Itaq; ingenuos pueros, etiam Senato℞ filios schola egres sos ad ludum psaltatorium frequentes cõmeare: & cum crotalis, neruorumq; & Tibia℞ cantibus ad numerum certo motu psallere antiquæ disciplinæ fuit. Q uod apud Græcos, Persas atq; Indos dignum laude & exquisitæ artis fu isse Homero teste probatur, qui inter cætera ludrica liberalia psaltationem po nit. Q uippe psaltare habent persæ & equitare p̃cipuum. Lacedemonii quoq; psaltationem tanq̃ ad bella utilem, ut gressu composito incederent, inter quot tidianas disciplinas habuere. Et ut concinna fieret motio in congrediendis ho stibus pueri nudi psaltare didicerunt. Q uare Epaminundas, & psaltasse & tentasse dicitur probe, quas etiam per genera & modos distinxere. Vt podis mus & Siphismus modus Comus & Tetracomus in hostium congressu fie rent. Ascaliasmus uero Baccho dicatus erat, ubi in theatro super utres obun tos uno pede psaltãt. Coliabrismus: phaliscus, Battriasmus, Stophilus, Apo cinus, & Apolisis aliaq; psaltationũ genera diuerso quæq; gestu & modo erãt

in quotidiano magis usu frequentia. Ea tñ psaltatio nõ ubiq; & passim, sed in tempestiuo cõuiuio delitiarũ causa si qñ præstabatur laudi fuit. Quippe cantus & psaltatio Homero teste conuiuii appendices sunt, modesta tñ nõ impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Clisthenem futurum socerũ, dum intempestiue psaltat & gesticulatur illum desaltasse matrimonium Clisthenes dixit: Appius quoq; Claudius uir Triumphalis, & Gabinius. M. Cæcilius & Licinius Crassus optime psaltare, gloriæ duxerunt. Sicut fidibus sonare. Discebant.n. fidibus antiqui apud magistros & artifices. Nam Decius Sylla optime cantasse dicitur, & Cato Censorius simpliciter cantare, nõ seruile duxit opus. In tantumq; honoris culmen, apud ueteres musica pcessit, ut illam sacris & publicis cerimoniis adhiberent. Cum in deorũ puluinaribus & æpulis magistratuũ fides præcinerent. Et apud Græcos iidem musici uates & sapiẽtes erant. Apud quos post cenam circũferebatur lyra, quam cum recusasset Themistocles est indoctior habitus. Cymonq; & Epaminũdas qđ fidibus scirent antelati fuere. Canebant.n. ueteres ad Tybiam clarorũ uirorũ laudes & uirtutes. Tam & si principibus hoc fuerit probro datum. Quare uerbũ Philippi fertur in Alexãdrum, debere ipsum pudere, qđ tam pulchre caneret. Et Pyrrhus an Caphias uel Python melior musicus uideretur interrogatus. Polipercontа meliorem ducem respondisse fertur. Scipio tñ Aemilianus Romanæ iuuentuti qđ in ludum histrionum ingenui pueri uenirent & cũ Sambuco & psalterio canerent & psallerent & Cicero Gabinio Cõsulari studium psaltandi, ut probrum obiectauit. Domicianus quoq; in censura ciuem Romanum Senatu mouit qđ Choreis plus nimio indulgeret. Id qđ Aegyptiis seuera fuit lege inhibitum apud quos pueri nec palestræ uacant nec musicæ. Quod de Alcybiade proditur qui musicam tanq̃ ingenuo indignam odio psequutus fuit. Contra Pythagorei nam tanti musicam fecere ut excitarentur ad lyram, & quietem capturi sono inuitarẽtur. Inter puerilia uero rudiméta. Hastilia iacere: sudem torquere, equum agitare, arma tractare. Romanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citius feminis serius uero masculis inderent nemi nia credo propterea uisum, quia feminas cito pubertatem assequi compertum est. Ideo ueteri lege cauetur, ut mulieres duodecimo, mares uero quartodecimo anno ætatis, pubertatem assequi censerentur, eo enim tempore iura publica masculis pubertatem definiere.

An inter Auguria Sternutamenta sint & offensiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit. Caput. XXVI.

Esse inter Auguria sternutamenta & offensiones pedum, in naturali historia Plinius notauit/quæ Symbola dicta sũt. Plerisq; cõtra

Nam

Nam sternutamenta non facere auspicium censent. Sed cum captatis auguriis superueniunt, illa rata facere, siue boni prænuncia sint, siue mali. Qualiacq prædicta, præuisaq fuerant affirmare, & probare sermonis ueritatem, putauerunt. Homeri exemplo qui Penolope malum procis futurum ab Vlyxe referente Telemachum facit sternutasse. Et Xenophonte ad milites concionante. sub idem tempus sternutans quidam omen fecit felicissimum, ita ut totius dux militiæ crearetur. Themistocle uero ad aras sacrificāte: a dextra sternutans homo augurium fecit quo præcipui captiui imolarentur. Hippiæ quoq dum sternutat excussus dens, magnum augurium fecit calamitatis futuræ. Inde apud ueteres incussa fuit religio in sternutamentis bonum omen & salutem præcari, quod Tiberium Cæsarem mirifice exegisse dicunt, ut siquid infandi, diriq iminet ea precatione & salute auertatur. Aristoteles aūt, q̃d e capite hois tanq̃ ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & sanctior homini est, propterea prodeuntem inde spiritum, tanq̃ signum augurale & diuinum numen, nos uenerari decere censuit. Ea quidem apud eos qui ista peruestigare adorti sunt, miræ obseruatiōis fuere. Nam si essent matutina nefanda ominari & rei inceptandæ irritos conatus facere. Si uero meridiana firmissimi auspicii esse, præcipue a dextris arbitrati sunt. Sæpe tñ symbolum ueritatis, & prognosticum liberationis facere ab insidiarum metu uoluere. Fuitq aīaduersum inter epulas medio accubitu, sternutamento reuocari ferculum. Si non postea gustetur aliquid, iter dira & certissimo exitio haberi. Sed tam & si de sternutamento uariata opinio sit. Offensiones tamen pedum infausti semper ominis fuisse ac portēti & prodigii mali, uulgo proditum est. C. Gracchus qua die ciuili seditione oppressus fuit, domo egrediens ita pede limen offendit, ut non parua uis sanguinis effluerет. Neroni quoq in expeditionem Alexandriam profecturo Lacinia surgenti adhæsit. Crassi etiam filius cōtra Parthos proditurus in aciem, ita pedem offendit, ut humi prostratus conciderет, quos omnes uehementi discrimine, & imani strage oppressos, atq indignissimam fortunam expertos satis constat. Patentq abunde exempla, quæ singula exequi longū esset. Illud tamen annotare succurrit, adeo Romanos olim, in magnis/minimisq rebus auspiciorum euentus, atq omina obseruare solitos, ut ab inceptandis, prosequendisq negociis leui suspitione auguriorum ueſut tristia portenderent & magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modo auspicia, sed sacrificia, ludosq solēnes ita obseruarunt, ut ob minimas sæpe causas illos instaurarent & reficerent. Sacrorum uero cerimonias tam sancte coluerunt/ut ex leui offensione idem sacrificium trigeties instauratum & denuo ac sæpius procuratum fuerit.

Quæ potestas proconsulis foret: qui ue erant procōsules, & an idem iuris q̃d Consules haberent. Caput. XXVII.

QVoties instantibus curis mihi animus laxatus fuit, sæpe numero quæsiui quæ potestas proconsulis foret, illorum quibus finito consulatu prorogatum esset imperium. Et dum quæro ab authoribus traditum, memoratumq; inueni. Quod ubi finito magistratu annuo non expediret Consulem prouincia decedere. Illi ne sine honore esset, imperium sæpe prorogari ut eam prouinciam proconsul non ut consul administraret. Cõtinuabat, prorogabatq; illi Senatus imperium nõnunq̃ populus sine senatu ex authoritate Tribunorum plebis. Nam si in decernenda prouincia Senatus aucefaretur. Tribunus ad populum ferebat. Plebsq; sciebat, & ex scitu plebis & suffragatione populi proconsulatum decernebat. Idq; quod a populo scitum erat, ratum, firmumq; manebat. His ergo a populo uel senatu prorogabatur sæpe imperium ad sex mẽses, modo ad annum, aut donec debellati hostes uel reuocati a senatu forent, prout ex republica esse uidebatur. P. cui philo Cos. narratur primus, cui prorogatum imperium fuisset, & ex eo proconsulare officium, cœpit pro munere dari. Scipioni deinde Africano in Africam profecto ne finito Consulatu incõmodo reipublicæ, prouincia decederet. Imperium cõsulare donec debellatum esset propagatum fuit. Nonnunq̃ stantibus Consulibus, si qui in prouincia tumultus aut motus orirentur pluresq; prouinciæ oporteret præesse: nouos proconsules Senatus nunc hisdem, nunc aliis decretis prouinciis creauit, ipsisq; plerunq; legiones & exercitus cõmisit & mandauit, potératq; non modo consuli, sed prætori proconsulare munus dari. Sicut exemplis pluribus extat. Sempronio. n. graccho, & Q. Fabio Maximo Coss. cũ Hãnibal Italiam omni clade belli peruastasset. Claudius Marcellus ex prætore, procõsul designatus, uires Hãnibalis multis preliis ita fregit & cõminuit, ut facile uinci posse documentum daret. Quin & illud aiaduersum est, easdem legiones atq; exercitus quibus antea Coss. præfuissent, ipsis proconsulibus prorogato imperio demandari, uel nouos comparari contra repentinos motus, quibus hostibus obuiam ire, & magnis opibus rem gerere possent. Habebatq; proconsul proconsulatus insignia eadem quæ & consulatus. Nã & littores, fasces, secures, prætextam, curulemq; sellam in prouincia sibi decreta uelut Cos. retinebat, quibus insigniis pro imperii maiestate, proq; splendore dignitatis cõspicuus erat. Nisi eam adiret prouinciam in qua Cos. præsens foret, aut e prouincia decedens Romam aduentaret. Tunc. n. finito honore sine imperio aut insigniis erat. Proconsuli. n. portam romæ ingresso minuebatur honor, priuatusq; & sine imperio censebatur. Neq;. n. proconsulem habere imperium ubi una esset Consul cõsentaneum erat, nisi par illi imperium delegatum fuisset. Tunc. n. & consularia ornamenta & potestas utriq; erat par. Hoc tñ intererat, quod proconsules aut pro prætores auspicia non habebant.

Quippe

Quippe inauspicati erant, cum Coss. Prætoresq; auspicia haberent maxima Si tamen Cos: in prouinciam ueniret in qua proconsul degeret. Ipse sine littoribus & fascibus Consuli obuiam ire & uelut priuatus equo descendere, & obsequium prebere debebat. Quod uero equatum imperium procõsuli una cum consule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum. T. Claudio Cos. qui Africam prouinciam sortitus erat. P. Cornelii Scipionis qui illam proconsul administrabat, equatum imperium fuit. Et cum Vrbs ab Hannibale admotis hostiliter legionibus premeretur, metusq; de summa rerum esset. Q. Fuluium proconsulem capua profectum, ne ei minueretur imperium quod Vrbem inisset, exequato cum consulibus imperio urbi prefuisse legimus. In Vrbem tñ reuersus proconsul poterat absentibus consulibus eorum uices gerere, urbi preesse. Senatum habere, comicia futuris cõsulibus indicere, & sium prouincia sibi decreta, quid triumpho dignum gesserat, etiam de uictis hostibus triumphare. P. Philo proconsul & cui prorogatum imperium sæpe fuit. Græcis in campania debellatis qui rupto imperio desciuerant de Palepolitanis simul & græcis triumphum egit. Et Seruilius proconsul de Cylicibus & Isauris qđ indomita ingenia debellasset, triumphasse fertur. Tam & si proconsulem non gerere magistratum legitimum, & ideo triumphare minime posse pleriq; asseuerent. Fuit tamen aliadersum, Proconsulem sine prouincia nõnunq̃ ut milites in officio haberet & obsequentes imperio, a Senatu creatum exercitui præfuisse. Qui etiam legatum & quæstorem quoq; consilio niti, quibusq; adiutoribus & ministris, tam in administranda prouincia q̃ gerendo bello uti posset, sicut Cos. habebat. Illud etiam non preterierim. Proconsuli sex tantũmodo fascium insignia præire: apud nõnullos scriptis mandatum fuisse. Licet alii duodecim fasces, littoresq; & eadem insignia honorum proconsuli sicut Consuli apparere argumentis asseuerent. Quæ quidem insignia statim atq; urbem egressus est, proconsul accipit: contentiosam uero iuridictionem nisi in decreta prouincia prouincia non exerceret: uoluntariam aũt ubiq;. Quippe manumitti apud eos tam liberi q̃ serui ubiq; possunt. Apud legatum uero proconsulis non possunt. Hoc tñ interest qđ proconsul in decreta, statutaq; sibi prouincia ius tantum dicit. Cos. uero etiam extra prouinciam & ubiq; dicit. Quodq; ante successoris aduentum legatum dimittere non decebat proconsulem. Id. n. lege Iulia repetundarum uetabatur. Fuitq; memoriæ proditum: non consulibus modo prorogato imperio ultra tempus finiti honoris proconsularem iuridictionem fuisse. Sed & Consulem designatum, ante Consulatum proconsulare imperium gessisse. Siquidem Nero Cæsar & alii designati Coss. ante initum honorem sæpe procõsulare imperium gessere. Et prætores p̃tura functi & quæstores post questuræ munus ex Senatus decreto prouinciæ prefuere ultra prescriptum, qui non prætores, aut

quæstores, sed propretores prequestoresq; dicti nominatiq; sunt. Eundemq; propretorem, & Consulis legatum fuisse simul. Questoremq; Consulis pro prætore prouinciæ prefuisse, ibiq; insignia prætoria, aut quæstoria habuisse multiplici exemplo probatum est. Illud quoq; admonitu nõ inutile duxerim: quasdam prouincias proconsulares fuisse ad quas soli mittebatur procõsules. Quasdam consulares, nonnullas præsidiales, plerasq; prætorias, quibus cõsules, præsides, prætoresq; prefecti erant. Nam Carthago proconsularis erat prouincia, Numidia, Lybia, & Asia, citra Taurum & Cyrenæ, consulares, Tripolis & utraq; Mauritana atq; ægyptus sub præsidibus fuere. Cyprus, Hyberia, Sardinia, Sicilia, Illiricus, Achaia, Creta, & Bithinia, p̃toriæ, Sardiniam & Corsicam, olim prætorias postea sub præsidibus fuisse cõperimus. Soli uero Massilienses & Nemausenses ab onere prouincialis præturæ ferun tur imunes. Cũq; omnis hispania in sex prouincias diuidatur, ex his Bethica & Lusitania consulares fuerunt, reliquæ sub præsidibus. Ea uero in quattuor conuentus diuisa fuit, in quibus dabantur iura. Gaditanum: Cordubensem, Astyricanum: & Hispalensem. Lusitania uero in Emericensem: Pacensem: & Scalobitanum. Norici & Pannonii in quattuor prouincias: Valeriam: Suaui am: Dalmatiam & Mesiam: Cappadocia in decem præturas postea in Satrapias diuisa fuit. Harmeniæ magna pars in duodecim gubernationes. Chatramotitæ qui iuxta sinum Arabicum incolunt in quattuor nomades. Paphlagonia in Thetrarchias. Mysia in administrationes: Aegyptus in præfecturas & regiones: Syria in Thoparchias: Thracia in Strategeas: Troas in nouem principatus. Indi in sex quinterniones singulas præfecturas diuisere. Nõnulli in Satrapeas sicut Laodiceam. Alii in Ethnarchias: multi in tribus, plerique in classes aut Centurias partiti fuere. Gallia: Aquitania: & Britãnia prouinciæ decem & octo numerantur: ad quas præsides mittebantur: quas Cæsar in prouinciæ formam redegit primus. Macedonia septem prouincias habuit: Totidem Illiricus: Thracia sex: Augustus Galliam & Aegyptum: Claudius Cappadociam: Cæsar Archelao uita functo maiorem Cappadociam Romanorũ prouincias fecit. Proditur tamen Ciaxares primus Asiæ populos in prouincias distribuisse: & in suum quemq; ordinem distinxisse. Hastatos Sagittarios & equites. Nero Cæsar pontum Polemoniacum & Alpes Coctias Polemone rege uita functo prouincias fecit: & nationes alpium maritimas in ius latii transtulit. Fertur uero de Cappadocia mirum q̃d cum liberi essent: libertatẽ a Romanis deprecati sunt: asserentes illam se ferre non posse: & sub regibus esse maluere. Vespasianus: Achaiam: Lyciam: Thraciam: Cyliciam: Comagenem: Rhodum: Bizantium: & Samum libertate adempta prouincias fecit. Traianus Daciam: Mesopothamiam: Assyriam: Arabiam: & Harmeniã. Fuitq; hæc dignitas apud Romanos in usu freq̃uẽs: maximiq; splẽdoris. Donec

temporis interuallo, post Hadrianum imperatorem & ordo & honor procon sularis desiere. Siquidem. M. Antoninus imperator, prouincias ex proconsularibus. Consulares aut praetorias pro belli necessitate fecit, ipse uero Augustus pacatas imperii prouincias & ab hostili tumultu ociosas, Populo Romano regendas dedit, Vbiq; tumultuãtes & operosas, aut hostium incursionibus inquietas desumpsit: ad quas modo proconsules presides aut praefectos cum imperio. Modo presidia & exercitus non nunq̃ legiones & auxilia destinauit. Tiberius quoq; Achaiam & macedoniam onera deprecantes, proconsulari imperio exemit, sibiq; illas regendas asciuit.

Licere uti Accusatiuo casu non nunq̃ in uerbis localibus, contra regulas Grãmaticorum. Caput XXVIII

ADhibitus sum in concilium, magisq̃ in Concilio, & in causam descendi potiusq̃ in causa dici tum frequentius, cum ornatius sepenumero uidemus, fuitq; hic sermo ueteribus, nõ frequens modo sed concinnus & elegans. T. Liuius de Macedonico bello, Si ex quo traiecimus in graeciam ad hibitus essem in concilium. Idem. Si semel inquit in causam descenderit nihil integrum futurum sit: & alibi in euentum eius urbis positum, sperni ab uniuersa gente thessalorum aut timeri. Et rursus inquit: cõciliũ dedi. Et de macedonico octauo, in aedem Herculis signum ipsius dei positum & se iuges equi. Quẽ dicendi modum habuisse proprium & perpetuum ausim cõtendere. Quin etiam illud animaduertimus uerbis localibus per accusandi casum eundem frequenter usum. Contraq; Grãmaticas regulas nouo exemplo multa usurpasse ubi minime conuenire putaretur, quae orationis ea regula latinitatis procul abesse uisa est: sed tamen recte & probabiliter dici, in eaq; magnum fuisse orationis ornatum cuiuis patere potest. Quippe de macedonico bello L. Cornelius Cos. inquit relicto ad exercitum claudio legato Romam uenit. Idem quae pro calcidensibus ad cuius ipsi fretum dicta erãt. Caesar commentario quinto. Allobroges inquit crebro ad Rhodanũ dispositis praesidiis. Cicero ad Catonem cum ad Cibistra quinq; dies essem cõmoratus: & pleraq; quae frequenti lectione obuia sunt, ex quibus satis exẽplorum colligi potest. Cum in exercitu, in castris, in cibistris Grãmatici oẽs dicẽdũ cõsentiãt. Quod tñ non inelegãter dici sepenumero uidemus. Nã praeter euphonie sonũ qui aptior concinniorq; fuit. Cũ prepositionẽ: ad, accusãdi casui adiicimus, eius cã unam uirtutẽq; aĩaduertimus: ut prope locũ rẽ agi certissima obseruatiõe designet, ut pxĩs mõ authoritatibus cõsuz est. Q̃d.n. Caesar ad rhodanũ disposita pſidia hũit: aut Cicero ad cibistra fuit cõmoratus, ul q̃d. T. liuius ad exercitũ dicit legatũ

reliquisse. Id signat, iuxta Rhodanum exercitum uel Cibistra, uel per Soloecismi modum dici Grāmatici uolunt, & in primis Diomedes, ut e coelo descendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac uim, & penitus atq; alte fuisse penetratum, in rem de qua agimus, exprimere cōtendimus, & tūc in praepositio, accusatiuo apposita expressius id significauit, ut superiore exordio & primis probatorum authoritatibus percensuimus. Huius rei, admonuit me liber obseruationum Grāmatici cuiuspiam quae in manus meas uenere, in quibus ita scriptum legimus. In marmore incisae sunt litterae, in gēma, in lapide, in ligno, non in marmor gēmam lapidem uel lignum. Contra uero in es incisas l̅ras dicimus non in aere. Cum longe secus contra istius Grāmatici opinionem crebro apud authores usurpatum inueniamus. Nam in lapide uel ligno, aut lapidem, uel lignum, & in aere uel in aes incisas litteras passim dici licere, pluscules exemplis apparet. Maioremq; uim per accusandi casum exprimi & penitus atq; alte fuisse penetratū demonstrari. Plinius Iunior ad Traianum. Quae uos inquit patres conscripti, ne qua interciperet obliuio & in publica acta mittenda & incidenda in aere censuistis. Plinius item naturalis historiae, quarto, & trigesimo. Vsus inquit aeris ad perpetuitatē monimētorum iampridem translatus est, tabulis aeneis, in quibus publicae constitutiones incidantur. Cicero quoq; actione sexta in uerrem. Id non modo tunc scripserunt inquit. Verum etiam in aere incisum nobis reliquerūt. Ex quibus apparet per accusandi, & auferendi casum. In marmor & in es, ac in marmore & aere, incisas esse litteras latine dici licere. Sed cum accusandi casum ponimus, uideri expressius atq; altius rem fixam designari. Cum uero ablatiuo utimur, leuiter & in superficie & non penetrari funditus significari.

Equester ordo quando primum ceptus fuit, quaeq; ipsius ordinis potestas & officium atq; insignia fuerint. Caput. XXX

Recte & condigne quidam extimauerunt, cum duo ordines, plebeius scilicet & Senatorius Romae a principio editi fuissent. Equestrem ordinem qui medium teneret locū: Postea adiici ceptum esse. Quibus purpuras ut patriciis, & Senatoriis uti non licebat. Ius tamen annulorum aureorum quo insigni a plebe secernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. Quod quidem ius, non equitibus modo tanq̄ bellicae uirtutis isigne. Sed & senatoribus & militiae primoribus datū fuit. Is tū ordo, & si Senatorio minor: magnae tū amplitudinis uigorisq;

habitus est. Quippe erat auctus amplissimis honoribus, & Senatorio pene par. Nam cum a principio originum eiecto Tarquinio & depulso metu regio in libertatem se urbs uendicasset. Brutus primus ex equestri ordine senatum suppleuit, trecentosq; delegit Senatores, quorum consilio & authoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus. C. Gracchus Tiberii frater, & haud multo post Liuius Drusus Tribunus plebis, uberiori compendio cũ aliquando ordinem cum Senatorio confundere decreuerunt. Vtq; plus dignitatis ferret, ut in Senatum uenire & sententiam dicere liceret, lege sacrata deinde plebiscito sanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum est, ut tam & si a censoribus in Senatum allecti non essent. Pro eo tamen q; magistratus & honores gesserant, in Senatum uenire, & suffragari, ac sententiae ius habere possent, qui sunt pedarii appellati. Quin etiam equites supra Senatores extulerunt, & uelut, longe principes plerunq; antelati sunt. Neue iudicia quae penes Senatores erant, illius tantum ordinis forent. Idem. M. Liuius, ut aequa parte penes Senatum & equestrem ordinem diuiderentur, legem promulgasse fertur, quae diu sancta & incorrupta mansit, quae res magnarum saepe dissentionum & dimicationis perniciosae causa, & seminarium fuit. Ipsaeq; decuriae iudicum, quae ex ordine equestri deligebantur mox pluribus discretae nominibus fuere. Quippe alii Tribuni aeris, alii selecti, nõ nulli appellati sunt iudices, quibus postea nongenti additi ab omnibus secreti: quibus scita suffragiorum in comiciis custodire: negocium erat, qui tam & si iudicum non equitum nomina ferrent, tamen equestris fuisse ordinis, & inter equites adnumerari, haud dubium est. Nanq; & annulo ut equites utebantur, & eadem habebant honoris insignia hisdemq; fungebã tur muneribus. Ad quas aliquem ex nouis ciuibus & cui haud multo tempore ciuitas data esset, admitti non decebat, quia nefas duxere ciuem nouicium inter equites adnumerari. Tam & si Hannibalis tempore, quo Italiam omni clade belli populabat, Ius annulorum aureorum fuisse promiscui usus Plinius asseueret. Hic etiam ordo quandoq; diuisus in plures species fuit nominibus uariis, ex quibus qui ampliori praerogatiua illustres erant petrae cognomentum tulere pleriq; Fabiani. Aliiq; alio nomine censi. Deniq; Nero Caesar ordinem Augustanorum equitum instituit primus, reliquis per eum ordinibus offensis, & fere destitutis. Quoq; plus dignitatis ferrent seruatũ est, ut multae prouinciae per solos equites Romanos praesidũ loco regerent. Nã & Cappadociae & Aegypto & aliis pluribus diu eqtes Romani pfuere. Inter quas aegyptus hoc ꝓpriũ tulit & peculiare, ut ad eã nemo Senatorii, sed equestris tm̃ ordinis praeses accederet, quorũ decreta Diuus Augustus proinde haberi iussit, ac si Romae magistratus aut reges, Cõsules, ꝑtoresue, illa censuissent. Cũq; Impatores ius pplo dicerẽt: fuit cõstitutũ, ut eqtes cũ Senatoribus

Chalcidenses uero tāta ratio peculii habita est, ut qui essent locupletes, equitum nomina ferrent. Cretenses quoq; equitū ordinē & uetustate & dignitate longe præcipuum & magno precio habuere. Acheis equester honor, uelut præcipuo semper munere præcelluit. Sicut Germanis qui Batali dicunt. Et Capuæ equitibus plerunq; est honos habitus, quibus ciuitas data est. quod bello latino a Romanis non desciuissent. Maximæ uero celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuisse traditur. Siquidem uno censu quingenti Gaditani bello egregii, huius ordinis censi traduntur. Qui etiam numerus in equestri dignitate patauí fuisse proditus est. Illud tamen præcipiendum nō negauerim, non cuicunq; militi annulos aureos passim deferre licuisse, quia nisi ex primoribus militum aut re magna & extimatione forēt. Aut præfectus, Centurio, Decurio, aut tribunus, exercitui præessent, Vel a principe, aut prætore aureo annulo donati fuissent, illis impune uti nō licebat. Ferreo enim militibus passim uti permittitur. Quem morem Persæ usurparunt, quibus neq; aurum Zonamue, aut monile, neq; annulum nisi Regis munere collatum deferre licet. Post temporum uero interualla non modo annuli aurei. Sed diuersi generis munera uelut ampla præcia militibus dari cepere. Quippe Aurelianus Imperator Gregariis militibus ut per omne tempus militie, fibulas haberent aureas priuilegium dedit. Seuerus ultra aureos annulos etiam domesticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos emolliuit, & eneruauit. Apud Macedones, Chlamys & Apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas Chlamydes militi dona impartiuit. Alexander Macedo usum Persicæ stolæ. Vetusto tamen more in Romanis legionibus solis Tribunis aureas fibulas habere. Gregario uero aut manipulari, baltheos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Feturq; Iulius Cæsar, milites tam cultos habuisse, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tam & si Brutus in Philippis Tribunis fibulas aureas, ut probrū obiectauit. Non sic Sparthacus, qui dum contra Romanos molitur arma omnem auri, argentiq; usum militi interdixit. Præ cæteris Fabritius censor tantæ abstinentiæ, & tam castigatæ disciplinæ fuit, ut summos duces plusq̄ pateram & Salinum ex argento in castris habere edicto inhibuerit. Contra uero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit ut præter frena & monilia. Phaleras, & armillas, atq; Ephippias, Galeas, & arma, etiam clauos aureos crepidis subiectos, & argentea uasa ad spurcissimos usus, reliquamq; suppellectilem ex argento, auroq; intertextam, militibus ferre permiserit.

Quid sit charta Opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mētionem fecit, & quot chartarū genera fuerint. Caput. XXX.

QVidam inter cauſidicos patronus diſertiſſimus & in litteris
non poſtremi nominis adiuit me, atq; alterum cum quo in
foro deambulabam iuris peritum non paruæ extimationis
uirum, natura triſti admodum & recondita, cuius nomen
libens prætereo, nequem uidear inceſſere, & petiit ab eo edo
ceri, quid ſibi uellet Vlpianus de bonorum poſſeſſione ſm ta-
bulas, ubi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartam referri & ad
deleticiam, proinde ſi in opiſthographo, quiſpiam teſtatus ſit, poſſe hinc peti
bonorum poſſeſſionem. Quid eſſet Opiſthographum ſignificari ſibi poſtu
labat. Cūq; ille reſpondere cunctaretur, & incertus aio fluctuaret, putare ſe ni
hilominus dixit, ex interpretis authoritate. Opiſthographam dici chartam in
qua deſcriptæ impenſæ ad calculos referuntur una cum tributis & debitis: af
ferens quandam uerbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia quæ cū ſint
perſpicuæ falſitatis referre non neceſſe habeo. Nec multo poſt quæſtione de-
poſita, cum ad alios ſermones diuertiſſet, quaſi tacita confeſſione uictus, non
ſine pudore digreſſus eſt. Quo digreſſo quid ego ſentirē de Opiſthographo
petiit a me ille ſerio explanari. Dixi ego ſatis liquere uerbi originem e græco de
ductam, & quantum aſſequi poteram Opiſthographam dici chartam quæ
utraq; facie & diuerſo latere ſcripturæ admouebatur, hoc eſt intus, & a terge:
quæ plerūq; nō ſpecie libelli erat, ſed uoluminis inſtar torquebatur, quo mo
re priſci ſcripta edidiſſe feruntur, deductum nomen ab ἀπὸ ὄπισθεν. quod poſt
& retro ſignificat τῆς γραφῆς quod eſt ſcriptura. Qui igitur tam a facie q̄ a ter
go ſcripta exarabāt, in opiſthographo ſcripſiſſe ferebantur. Plinius Iunior ele
ctorum cōmentarios centum ſexaginta mihi reliquit opiſthographos, hoc eſt
etiam a tergo ſcriptos, unde morbum opiſtothonicum dici uolunt illorum
qui ceruicem retro flexam habuere. Sicut Opiſthocomæ, qui comas retro
ferre conſueuere, qualis Hectoris coma dicit fuiſſe. Fuere. n. apud ueteres char
tarum diuerſa genera. Nam & ſingrapha & opiſthographa edebantur ſcripta.
Singrapha. n. uno, Opiſthographa utroq; exarātur latere. Quod uero teſta
toris manu ſcriptum erat, Holographum qđ priuatim Chirographū. Quod
aūt quiſq; ſua manu ſcripſit Autographum. Præter quæ fuit Hieraticha ex bi
blo in ægypto frequens ſacris tantum uoluminibus dicata. Hæ fuere a princi
pio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ. Item fagi & ulmi: aut ſicut
Vlpianus cenſuit, ex tilia, philira, & papyro. Liber. n. interior pars eſt corticis
quæ ligno coeret, in quo ante uſum chartarum exarabantur ſcripta, uel in pal-
marum foliis ut Plinius notat. Fuitq; antiquiſſimi moris, publica monimē
ta plumbeis uoluminibus. Priuata aūt lintheis deſcribi, in quibus nonnunq̄
publica. In Papyro aūt perraro publica frequentius priuata edebantur. Is. n.
in paluſtribus ægypti frequens erat, qui intextus, farina glutinabatur. Erant

quoq; tabellæ cera illitæ in quibus monimenta litteris nonnunq̃ mandari le
gimus aliquando duplices plerunq; triplices, aut quincuplices colore diuersæ.
Nam & luteæ erant, uirides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epistolas. In qn
cuplici honores & magistratus. In duplicibus, siquid esset arcanum & subti
tendum, interioresq; animi notas magis adnotabant. Philiram uero corticem
esse Tiliæ græci asseuerant, in qua notas uerborum & sensa mandari litteris sæ
pe proditum est. Post quas chartæ ædinæ quas pgamenas uocant fuere, Per
gami urbe troadis primum inuentæ, ubi cum Attalus, & Eumenes imperita
rent, nobilem illam omnium sermone celebratam bibliothecam conquisitis
undiq; exemplaribus edinis chartis construxisse feruntur. Nāq; aliam Ptole
meus Philadelphus plus ducentorum millium uoluminum in Alexandria di
sposuit. Q uam. M. Antonium Cleopatræ largitum fuisse. Nonnulli ad pri
mum durasse bellum cum Augusto, asseuerant, quæ mox incendio absum
pta fuit. Romæ aũt Asinius Pollio uatum libris conseruandis bibliothecã di
cauit primus. In qua. M. Varronis imaginem adhuc uiuẽtis, pro cumulo ma
gnæ gloriæ posuisse fertur. Sicut Victorino ob doctrinæ magnitudinem ui
uenti, statuam populus in foro posuit. Apud Athenas Pysistratus illius exem
plo bibliothecam fecit. Meminitq; Herodotus, prisca consuetudine, hedinas
pelles, biblos nuncupasse ueteres, qđ aliquando biblorum inopia eiusmodi
pelles scripturæ admouerent. Bragmanes litteras non ceris, neclibris, sed in
sin donibus fullatis coloribus effinxere. Babylonii uero coctilibus Laterculis
mores, leges, atq; instituta tradidere. Q uare Cleantes quod a Zenone audie
rat, in tegula osse adnotauit. Phenices animaliũ figuras litterarum loco insculpe
bant lapidibus: ab his. n. profectus Cadmus litteras greciæ intulit, quæ æedẽ
mãsere semp: & cum litteris sermo: licet pelasgica lingua sæpe mutata & abscis
sa fuerit. Sicut Assyriis Rhadamantus: Aegyptiis Mennon & Anubis: Phri
gibus Hercules. Latinis uero Carmenta & Pelasgi: aut ab Corinthio Dema
ratho profecti. Vel ut putant alii Symonides & Berosus primos characteres
ædidere. Q uauis Aegyptios per animalium figuras primum sensus mentis
effinxisse, & antiquissima monimenta mandasse litteris, nonnulli ferant. Alii
Assyrios qui notas litterarum docuerint: arbitrantur primos. Nonnulli Ionum
Characteres a primis originibus æditos omnis uetustatis nuncios fuisse pu
tant. Sicut pherecidem Syrum prosam orationem inuenisse. Preditũq; me
moriæ est Aegyptios litteras habuisse usitatissimas quas singuli discũt: quas
uero dicunt sacras interiores & reconditas, soli sacerdotes norunt a parẽtibus
traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum gestarum sensa effinxere. Atq; æthio
pes perplexo scripturæ genere usos: ut non ex lateribus digestis ordinibus ut
mos cõmunis habet. Sed a sũmo ad imum litterarum ductus exararent qđ Ta
pocon græci appellant qui cum septem Characteres habeant. Illorum singuli

quattuor recipiunt significatus. Atq; ægyptios a dextra in sinistra contra græcorum morem ductus disponere. Atq; Indos absq; usu litteraꝶ ōis æui res gestas & memoratu dignas, Pythagorico more, memoriæ tenuisse. Illasq; a parentibus traditas per manus posteris dedisse, qui tamen haud multo post in syndonibus scribere inceptarunt, totasq; paginas monimentis rerum gestarum impleuerunt. Fuitq; apud Carthaginenses uetus constitutum, neqs græcas litteras aut Idioma edisceret, cum arcana illorum consilia & abditos sensus linguæ comertio & per occulta colloquia Dionysio prodita intelligerent. Romanis quoq; per signa, ac paruas, breuesq; notas, multaꝶ litteraꝶ sensa colligere per notarios usus inualuit. Adeo ut quis citato sermone æditas in foro orationes per notas facile actuarii exciperent, ac sensa & uerba intelligerent. Quin etiam Romani principes lectores apud se habebāt, quos ἀναγνώστας dixere, cum ipsi occupati lectioni uacare nō ualerent, qui etiā usum latini sermonis nonnullis coloniis pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis a populo Ro. tributum fuit ut publice latine loqui liceret, utq; præconibus latine uendendi, auctionandiq; facultas foret. Rursus quæsiuit sibi explanari qui esset Cisiarius, de quo apud Vlpianū & legum peritos frequēs mentio fit. Dixi ego Cisiarium dici qui uehiculum duceret & quasi aurigaret. Cisium.n. uehiculi genus esse aperte liquet. Cicero in Antonium secūda Philippica. Inde cisio celeriter ad urbem uenit, capite inuoluto. Et.n. uehiculorum curruumq; diuersa fuisse genera non una facie apud authores legimus. Nam & Essedum, & Petorictum, Cisium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arcenna, Plaustrum, Rheda, & Sarracum, Epiredium quod barbarum est. Carri, Conuinus & Arcirina. Licet diuersi generis, omnes tamen, uehiculoꝶ numero fuere. Petorictum.n. gallicum fuit, rotarum quattuor. Pilentum ueneti coloris, quo matronæ uectabantur castæ, quas postea basternas dixere. Couinus Britannorum, esseda Aelgarum, Thensa Deoꝶ ex argento, Carrucæ Germanorum & Gallorum. Arcera infirmorum, erat enim plaustrum tectum undiq;. Eas quidem Carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus. Quippe Nero Cæsar, nunq̄ minus mille carrucis, iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum, incedente. Censuitq; iureconsultus titulo locati: qđ si Cisiarius dum præterire contendit cæteros. Cisium euertit, & seruum quassauit uel occidit, culpa non liberari. Sed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerūq; signis præmonstrari. Caput. XXXI.

VT omnis antiquitas fabulosa est, his qui in magnis discriminibus positi: admirabiles

futi admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitosaq; fortuna. Regium fastigium & imperia quæsiuere, quo res admirabilior uideretur cōmenta mi raculi non semel affinxit, ut qui ex grauibus periculis postea erepti forent, maiestate & cura numinum non casu aut fortuna seruati uiderentur. Romu lum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos, cum exponi in profluē tem Amulius iussisset, a lupa distentis uberibus alitos: pleriq; omnes tradide runt. Quod cōmentum fabulæ ab exteris nostri mutuati sunt. Nā Cyro Per sarum Regi, cuius late imperium ualuit, cum ab Astiage expositus & pulsus infans foret: canem ubera prebentem, illumq; a feris defendentem Pastor gre gis inuenisse traditur / quæ res futuram ipsius magnitudinem haud dubiæ portēdere uisa est. Nec uana prædictio fuit. Quippe qui rerum gestarum ma gnitudine paruo imperii spacio, omnes reges antecesserit. Hieronem Syracu sanum qđ ex ancilla æditus fuerat, in syluis expositum apes congesto in os melle aliquandiu aluere, qui mox omnes asperitates superuadens tantum in genio & uirtute ualuit, ut ob multa rei militaris facinora, regnum Syracu sis, & omnia ornamenta uirtutum, paulopost assequutus sit. Hic est n. ille Hie ro, qui præcipua & cōstanti fide rem Romanam iuuit: unoq; tenore amicus populi Romani & fidissimus cultor, perpetuo mansit. Pari exemplo tradi tur Semyramis circa Syriæ stagnum infans exposita, ab auibus diu alita & educata, magno pſagio futuræ felicitatis, quæ mox sublata a pastoribus post uarios casus. Regia coniunx fieri, & late imperitare meruit. Midæ quoq; Re gi phrygiæ cum obdormisceret. Formicæ quæ tritici grana in os congessere diuitias & opes īmodicas illi futuras euidentissimis ostentis adnotauē. Habis Tartessiorum Rex, magnis difficultatibus infans agitatus, tandem inter fe ras a cerua alitus, & haud multo post laqueo captus, post subactas gentes & domitas / seuientes fortunæ minas experiri desiit, qui deinde regnum asse quutus, documenta ægregii principis dedit. Summoq; iustitiæ temperamen to illis gentibus præfuit. Quod cōmentum de Thelepho Herculis filio, qui aui iussu in syluis expositus fuerat, ueteres prodidere. Sicut Peliam ab equa. Paridem ab ursa, Egistum a capra: enutritos: fabulati sunt. Adeo ex grauibus periculis ereptis: futuræ signa felicitatis: quandoq; fuere pnuncia. Rursus San drocotto qui haud multo post Indorū rex fuit, cum Alexandro inuisus, infe stusq; sæuiciam fugiens, peruastas solitudines curis & insomniis fatigatus lan guente corpore iaceret afflictus, solusq; obdormisceret. Leo horribilis & perti mescendus sudorem dormienti detersit lingua: quod ostētum ex omni seuicia fortunæ: illum emersurum, & mox imperii ppotentem designauit. Sicut Goe dium dum conductis bobus agrum coleret: aues omnis generis circum uolā tes, illum ex infima fortuna ad summum honoris culmen processurum ostē derunt. Mitto Lysimachum & alios quos referre multum operæ esset: qui

quibus deambulabat illum adduxisse. Et cum nihil responderet, summa papauerum capita, baculo decussisse, quo enygmate, quid uellet pater filius intellexit. Idem de Trasybulo milesiorū Tyrāno, non minoris perfidia scriptum accepimus, Cum enim a periandro corinthio, nūcio consultus foret, quid sibi agēdum putaret, ut omni suspicione procul, & metu uacuus imperitaret, quaue linguis foret, nichil aliud retulisse fertur preter q̄ quod nuncium periandri haud exploratæ fidei uirum in segetem messi maturā adduxit, summasq; frumenti aristas. Baculo decussit, nullo uerbo reddito, eodem nūcio anxie prosequente & quid uellet periandro referri expectante. Quo facto intellexit sagacis uir ingenii, ut si ciuibus dominari & Tyrānide potiri cuperet, principes ciuitatis & summa capita rerū, quibuscūq; modis posset e medio tolleret, tacitisq; ambagibus sublatis potentioribus illū regno potiturū depulso metu affirmauit. Atq; hic periander fuit q̄ Tyrānos si diutius dominari cuperēt, amore potius ciuium & caritate q̄ armis stiparentur monuit & suasit. Non enim parua dixit munimenta, beneficentiā & studia hominū ad perpetuitatē. Sed in hoc strathagemate, quod de sexto Tarquinio legitur, cuius fœda uicia & fœdiores libidines fuere, quod odio & dissidio patris simulato ob sucrū morū difficultatē superbūq; ac imodicū imperium, fugam fecisset. Gabiosq; infestam Tarquinio gētem petisset ab illisq; exercitui prefectus fuisset, uno atq; altero prelio prospere rem egisset. Tunc demū credita sibi uniuersam rem gabinā, sublatis de medio primoribus patriū: haud difficulter nec magno certamine in manus tarquinii tradidisset. Haud absimile factum, sed pari exemplo eisdemq; confictis dolis, rem gestam apud Persas inuenimus. Namq; Assyrii cum a Dario desciuissent, Babyloniamq; urbem præualidam occupassent, difficilisq; expugnatio foret. In magna rerum difficultate Zopyrus quidam ex optimatibus, homo callidus & ueterator, ex omni barbaria ad omne facinus ꝓn pessimus, animo inuerecundo & astu barbarico, truncis auribus & naso, lacero corpore, & facie deformata fœdum in modum, singulare genus fraudis cōmētus fuit. Quippe simulans se a Dario tam fœde cæsum, cum illo oris dehonestamento, conspicuus foret. Assyrios & Babyloniam petiit, asserens sibi nullum nisi apud Darii hostes receptum tutum potuisse. Inde ab Assyriis benigne exceptū turmis equitum præfectum dicunt fuisse, uno atq; altero prælio contra Darium prospere rem gessisse, & cum ex composito uictor fuisset. Tunc postq̄ Dux totius militiæ cōstitutus fuit, uniuersum sibi creditum exercitum, ipsamq; Babyloniam ualido præsidio munitam. In Darii manus haud multo negocio dedisse. Pysistratus quoq; memoratur callido astu & uafro ingenio ut Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus sibi illatis uulneribus & plagis, in forum produxisse, & clamore querulo, magnisq; fletis incensam multitudinē aduocasse, ea sibi uulnera ab inimicis illata palā

uociferatus. Et cum custodes corporis manus iuuenum audacissimorum acce-pisset, Tyrannidem Athenis magno scelere & perfidia inuasisse, Neq; absimi-li exemplo Dyonisiū qui Syracusas flagitiosius occupauit, pari audacia & astu Tyrannidem factitasse accepimus. Namq; dolosis consiliis se multorum insidiis appe-ti assimulans: prope concionantis in modum per infimas obtestationes, apud populum perruicit, ut sexcentos circa latera armatos sumeret, quo agmine sti-patus graui & superbo dominatu patriam occupauit. Adeo perniciosis exem-plis & uesana cupidine mouentur homines ut quod uirtute nequeunt callido astu & malo facinore assequātur. Proditur memoriæ iuuenis inter ceteros nō ignaui spiritus ex optimatibus quos Aristodemus Tyrannis extorres fecerat: hoc concilio usus ut patriam ab impotenti seruitute liberaret. Nam corpore plagis afflicto ut fides haberetur, ad Aristodemum uenit: & quos fidissimos habebat, exciuit, illosq; in saltus inuios & inaccessos ubi dispositæ erant insidiæ adduxit, quibus debellatis & Tyranno occiso. Cumas seruili iugo liberauit. Sosiis uero Syracusanus homo uersuti ingenii nouadi res occasionē nactus: cum similibus dolis sanguine fœdatus & ueste lacera lamentabili uoce contra Dionem multitudinem exciuet, cōcilio parum celato, postq̄ dilicuit fraus, tāq̄ molitor nouarum rerum & uulgi turbator. Athenis iudicium subiit, & inte-stinæ fraudis penas luit.

ALEXANDRI : DE. ALEXANDRO IVRIS. PERITI. NEAPOLITANI GENIALIVM. DIERVM LIBER. TERTIVS

Quid dicatur idem apud Philosophos & quid idem a Iure cõsultis discussum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput I.

ERMOLAVS Barbarus Amicus meus summus per q̃ fuit litteris homo ornatissimus boniſq; disciplinis & ingenuis artibus excultus ac preter ingenii amenitatē que plurima in homine fuit doctrina quoq; curiosa & eleganti, ad eum quottidie dum Romæ ageret, complures uiri bene litterati atq; in studiis doctrinarum Magistri, Sapientieq; doctores facundissimi, exercendi animi causa frequentes uentitabāt. Accipiebatq; singulos ille aut noua lectione authoris nõ uulgaris, non nunq̃ questiunculis ex Philosophia, minime procacibus & petulantibus, sed placidis & ingeniosis, ac pro estimatu cuiusq; festiua quadam argucia animum lacessentibus, ita ut ipsius cõsuetudine & sermone quottidiano semper, quisq; doctior & lepidior fieret. forte uero, cum festa soléniq; die ad cenam ab eo inuitati, nõ nulli ex nostratibus boni adoloscētes studia humanitatis professi, & nos una transactis negociis conueniremus, Excepit nos ille, cenula admodum lauta & frugi, non prodigis æpulis & paratu magno, sed parco breui & parabili cibo, & ut tenui conuictu, ita summa uoluptate comitateq;, mutuos ipse sermones mistos conuiualibus iocis in longum protrahebat, Cunq; intercenandum sicut solebat in conuiuio familiari, Iuuenis quispiam letæ indolis & haud illiteratus, Thesei res gestas nuper e plutarcho in latinum uersas scite admodum & uenuste lectitaret, quoq; pacto in Cretam delatus laberinei errores &

minotauri monstra superarit reuersoq; ut Athenienses ob res fortiter gestas dies festos dedicarint, & alia permulta, ut ingenium facundiaq; eius fuit in extollendis uendicandisq; grecorum rebus plusq̃ satis est profusi. Hoc quoq; legebat, nauim qua in Cretam Theseus delatus fuerat, ad demetrii phalerei tempora Athenis seruatam custodiri. Et quia longo euo absumpta materia fuit. Lignis antiquioribus detractis nouisq; cooptatis diu mansisse. Eaq; cum eadem Thesei nauis diceretur, apud philosophos, aliosq; Phisicæ studiosos, an eadem esset nauis an uero altera, ancipitem quæstionem incidisse: Cumq; hæc & pleraq; ex plutarcho in hanc sententiam ille legisset. Morosa inquit Hermolaus & quæ nichil habeat controuersiæ quæstio hæc inter Philosophos agitari cæpta fuit. Cui enim non explicatum est, ubi materia non eadem subest quæ prius erat, & si loco illius altera suffecta sit, minime eandem rem dici oportere: Constat enim nauim quæ demptis tabulatis & tignis. ex noua materia cooptata est, non eandem esse. Siquidem cum quid idem esse dico. Illud ita demum esse idem putandum est. Si nichil ei additum a detractum ue sit: Nauis ergo quæ ueteri dempta & noua cooptata materia facta est, quia non eadem materia nunc est quæ olim fuit, eadem omnino dicenda non est: Cumq; me qui una aderam quid de istiusmodi re iudicii haberem petissime interrogaret. Respondi meminisse me in complurium Iurisconsultorum Libris secus longe atq; ipse censeret scriptum legisse, quos omnes cõtra sentire atq; isti opinioni aduersari haud dubium fuit. Namq; Alphenus iuris ciuilis & ueterum litterarum impense doctus, haud in merito existimauit, ubi iudicium coram uno pluribusue agitari ceptum fuit. Si illis fato pfunctis alii suffecti sint, idem iudicium censeri. Et populum eundem esse qui nunc est, & qui ab hinc centũ annis fuit. Nauim quoq; quæ mutata ueteri materia noua suffecta est, non aliam sed eandem decere existimari: Quod si aliter dicimus, utiq; foret, ut nos qui immutamur quottidie iidem non essemus qui ab hinc anno fuissemus: Quin etiam si lõgius euagari libet, inueniemus ulpianum magna uirum authoritate, qui ob excellentem doctrinam. Aurelii Alexandri Imperatoris: Sacri scriniorum Magister fuit, & Ponpeiũ pariter uiris scientem & peritum, litteris prodidisse: Si grex mihi testamento legatus esset, isq; adeo immutatus est ut ne ouis quidem quæ scripti legati tempore fuit, hodie supersit. Sed omnis ex sobole posteanata suffectus sit, eundem gregem dici, atq; ideo legatum testamento deberi, quia cum quid loco alterius sufficitur, idem existimari haud dubium est: Atq; hoc inquam apud ueteres uiris peritos ita in confesso fuit ut exploratius nihil esse possit: Cumq; Hermolaus me fuisset intuitus, ueluti fasceretur quod asserebam: Est inquit arbitror ut dicis, & si mihi hæc sententia omno non prohibatur, cui prorsus non accedo: Et cũ ista sit ueterũ Iuris peritorũ opinio ut modo dixi, aliquid obniti non auderem si penitus uera foret: Namq;

quod asseueras Vlpianum & iureconsultos sentire/facilis est & expedita di-stinctio, id quod asserunt censeri in casibus per te modo explicatis, nō tamen ut in omni re/omniq; negocio idem statuendum censeam. Nam si altius rem intueri uolumus, profecto referre arbitror, cum quid idem esse dicimus, an illud eiusdem substantiæ & formæ, an uero alterius dicamus. Formam uero a substantia abesse non ignoras, quas a uestris iureconsultis materiam & speciem appellari audio, quam Aristoteles Idos nuncupat. Plato Ideam. Nonnulli materiam pleriq; causam & formam. Cum ergo aliquid idem esse dico: hoc apud Physicos ita receptum est, quod est uero propius, tunc demum, illud idem dici oportere, si eadem materia subest quæ prius fuit, & forma seu species immutata non est. Idq; posse internosci, qđ mutatio formæ uel substantiæ diuersam non eandem rem facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia cooptata est, & grex noua sobole suffectus, sic populus & alia hoc genus, quia materia seu nauis substantia non eadem est, quæ olim fuit, quippe quia illa dempta alia suffecta est. Licet forma uel species nauis, gregis, populi, eadem subsit: eandem rem non esse haud dubie efficit, cum diuersa materia uel forma dissimilem rem non eandem efficiat, alioqui dicendum foret, easdem nunc Athenas esse quæ quondam fuere, eandem Carthaginem, eandem deniq; Romam. Vrbes prævalidas olim & populos prepotētes, nunc ut uides ita incendiis & ruinis deformatas, uastas, & infrequētes, ut illarum uix memoria aut uestigium extet. Vestri uero iureconsulti rem aliter intuentes, licet materia rei mutata, si altera illius loco suffecta sit, dummodo eadem species maneat, eandem rem dici putant. Credo quia nihil officit aut repugnat, quare illud, ex constitutione iuris, idem censeri non debeat. Et enim si in demortui loco suffectus est iudex, uel si testamento quispiam gregem legauit, seu quid aliud arbitrere, licet quod prius erat mutatum sit/& aliud illius loco suffectum, Quia non propterea mutata testantis uoluntas probatur, ex qua iuris constitutio pendet/eandem rem censeri proculdubio facit. Vbi enim ratio legis inest, ibi idem esse iudicium bonum & equum est. Quod apud phisicos qui rem acutius intuentur/& magis hæc hæc ad uiuum resecant (cum sint rerum scientissimi & artium periti) non ita receptum est. Leges enim quod probabile est/quantumq; æquitas & ius suadet sequuntur. Phisici uero/quantum ueritas & ratio necessario conuincit efficiunt. Ex hoc igitur effici cogiq; potest/id de quo disceptabatur. Nauim quæ mutata ueteri materia ex altera cooptata est, quia non eadem substantia subest quæ pridem fuit. Licet uestri iurisconsulti aliter sentiant, tamen secundum physicas rationes, eandem non esse, nec censeri, quia mutata materia, uel substantia; diuersam ut dixi non eandem rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo ut erat ingenio, multaq; cum elegantia

uerborum, apud complusculos qui aderamus, dum cenulam nobis daret. Scite subtiliterq; disserebat.

Gentium diuersarum mores in condendis, humandisq; corporibus defunctorum, & qui Romanorum usus fuerit. Caput. II.

Romanos olim ab ortu Vrbis defuncta corpora humi cōdere, neq; cremare consueuisse illud argumētū est. Quod Nummæ Pompilii corpus in arca lapidea, post multa secula a Gn. Terentio in Ianiculo inuentum, uetustissimi authores tradunt. Postea cum longinquis bellis defunctos erui cognouissent, ut igni cremarentur decreto sanxerunt. Primus ex patriciis Cornelius Sylla traditur, qui decedens igni se cremari uoluit, ueritus talionem. Nam ipse corpus Marii & eruta ossa subuertit, & in Anienem misit. Inde mansit diu, defunctos cremandi consuetudo, a qua sequutis temporibus dum Antonini Cæsares imperitarent, desitum fuit. Tunc.n. illo more abrogato denuo corpora humi condere cepere, ex instituto Thaletis qui cum omnia ex aquis constare dicat, defunctos terræ mandari iussit, ut humore dissoluantur. Heraclytus uero igni tanq̃ ad originem suam reuertantur, quippe cum omnia ex igne constare diceret. Carthaginenses uero cū prius terra obruerent fato defunctos postea a Dario admoniti mutato consilio igni tradidere. Apud Syros & Aegyptios condendi & nō cremandi corpora, medicataq; cadauera asseruandi in loculis uetustum morem inualuisse accepimus. Condiebant enim cadauera Myrrha, Aloe, Cedro, Melle, Sale, Cera, Bitumine, & Resina, odoribus & unguentis delibuta. Ex succo enim Cedri exanimum corpus seruari sicut uiuentia corrumpi haud dubie perspectum est. Sudore quoq; ligni Thedæ concisæ & furnis adactæ apud eosdē mortuos delibutos seruari prodiderunt, ita lineamentis, integris ut uiui apparerent, quod ab exteris Regibus usurpatum accepimus, ut eorum corpora non cremarent, sed differta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderent. In tātumq; odores ad defunctos pertinere creditum est, ut quis cremarentur; unguenta tamen & odores flāme inücerent, Pithagorei non unguentis sed foliis populi myrti & aloes stipati humi mandabantur, Sicut. M. Cato condi & humari uoluit. Lycurgum legimus, nihil cum mortuo sepeliri mandasse. Sed puniceo amictu uelatum & oleæ fronde, circundatum terræ mandari uoluisse. Albanis pecuniam cum mortuis sepelire in loculis mos erat. Taxilis, Bragmanis, & Iberis, uulturibus defuncta corpora obiicere. Barcheis quæ apud Colchos & Iberos gens est, agnatos morbo extinctos uelut ignauos & degeneres igni tradere, in bello aūt absumptos tanq̃ fortes & strenuos

obicere uulturibus. Parthi & Magi procul a nostro orbe siti honestissimam sepulturam uulgo auium aut canum laniatus putauere, nudaq; tantum ossa quæ supererant terræ mandare assuerant. Sicut apud Hircanos quoq; horrida & inculta uita est, aliasq; gentes indomitas, canes pro sepulchro fuere qui sepulchrales dicti. Hos assuẽti cibo nutriebãt, & suos quisq; canes parabat i uita, a qbus mortuus laceraretur, atq; hoc eximium & solẽne putabat funus. Persæ tãto defunctos cera circũlitos ut maxie diuturni essent domi cõdebant. Assyrii in melle. Regũ uero in paludibus. Humi uero tradere, aut igne cremare capitale fuit. Essedonũ traditur mos ut parẽtum funera cantibus psequant mox cœtibus ppinquoꝶ aduocatis, qđ dictu auditu q; fœdum est. ipsis cadaueribus, in mistis ouillis carnibus uescant. Id qđ ab Indis & Massagetis usurpatum ferunt, quoꝶ prodigiosa, imanisq; natura est. Nam senio confectos in frusta cedere, illorumq; carnibus imistis pecudibus uesci assueuere. Id quoq; apud Derbices Persicam gẽtem & cum Hibernis efferatis hoibus cõmune fuit, ut parentes & affines qui succubuere, comesse pietatis maximæq; honestatis munus putarent, qđ Chrisippus philosophus probauit, & lr̃is pdere nõ dubitauit. Fuitq; proditum eosdem Derbices in more habuisse, uiros certam progressos ætatem, more hostiaꝶ imolare ad aras, mulieres uero senescentes prætocare. Tradunt Hiperboreos illos penitissimos qui in extimo orbis tractu siti sunt, hoĩes rigẽtis barbariæ & oĩ humano generi insociales: eos q lõgo æuo uixerũt, post æpulas & familiare cõuiuiũ sertis redimitos, ex rupe abrupta, in mare dare præcipites, quæ lex in Coho insula ad hellespontum fuisse traditur, ut supra sexaginta annos nati aconito uitam finire cogantur, ne ipsi desides & ignaui fortium uirorum cibaria assumerent, locumq; & partes aliorum occuparent. Quod de Caspiis quoq; memoriæ proditum est. Nam filii parentes septuagenarios domi clausos, aut in loca inculta & deserta, intimasq; solitudines expositos, uel fame enectos siti & inopia cõficere, celebre funus putarunt. In Scythia gens est, quæ parentum cadauera inter niues & glaciem truncis affixa arboribus detineant, illa terræ mandare pro scelere, proq; flagitio arbitrati. In Phrygia mortuos sacerdotes non defodiunt, sed super lapidibus decem cubitis erectos, sublimes constituunt. Sicut Nasamones, qui sedentes mortuos statuebant. Thraces quoq; fama est & Indos ætate cõfectos illos præcipue, quibus studium sapientiæ fuit, incensis rogis mortem oppetere, & sine aliquo funerum apparatu / lætos se in flammas iniicere, non restugere, nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intonsos, & incultos ultra Arabes, & Aethiopes: parẽtes & sibi cõiunctissimos i littoribus: ita ut fluctibus opiant sepelire. Ipsosq; Aethiopes ad certos ãnos uitã pducere q exacta, diuerso qsq; fungat fato, exaiaq; corpa, uel i flumẽ deiicere, uel uitro opracita ut itegra spectẽt. & posteris spectaculo sint asseruare. Peones i stagnis

Ichthyophagi in mare defuntos abiiciunt. Troglodit æ Paliuri uirgis mortui ceruicem cum pedibus alligantes efferunt. Deinde cadaueri lapides aggerētes cornu capræ inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pompa, procq funere existimātes. Quod a Gymnesiarum incolis usurpatū legimus ut incisa & de secta cadauera in urnam imponant, desuperq ingentia saxa accumulent. Arabum uero mos proditus est, ut Regum & summorum ducum elata cadauera in loca tetra & inculta stercore obruant, ac ceno & fimo aggesta terræ imponant. Panebiis quando rex moritur corpus quidem defodiunt, caput quidem auratum in templo augustissimo cōsecrant dicantq. Sicut Saitanis, Reges qui imperitarunt intra septa templi sepelire assuetum erat, hoc sepulturæ genus optimum & pietatis ultimum officium estimantes. Lothophagis nulla sepulchrorum habetur cura. Sed defunctos in mare deiiciunt parum referre arbitrati, igni, terra, uel aqua dissoluantur. Apud Athenienses & oēm fere græciam corpora non cremare, sed terræ condere & sepelire cum funebri ueste. Phrygibus uero igni imponere, antiquissimus mos fuisse proditur. Sed in humandis corporibus Athenienses orientem uersus. Megarenses & Phenices, ad occidentem uertere solebant. Afri uero ut græci sepeliūt. Maxima autem sepeliendorum cadauerum cura Atheniensibus fuisse fertur, præcipue bello peremptorum, ita ut qui illos inhumatos relinquerent, quouis supplicio dignos putarent. Iccirco summos duces, quia cæsos nauali pugna in mare deiecerant grauibus penis & capitis supplicio affecere, quibus cum peremptorum corpora assequi nequirent, illorum ossa & disiecta membra passim strata exquirere & humo tegere defunctosq in acie tumulo publice extructo quotannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit. Adeo ut Nicias cum exercitu iter faciens, ne duorum militum inhumata cadauera relinqueret, totum subsistere agmen donec humarentur, iusserit. Et Cimon Milciadis filius ut pater sepulchro conderetur, captiuum se pbere non dubitauit. Traditum quoq est Chares, morte sublatos milites armatos sepelire. Et Syndos tot prisces in sepulchris mittere, quot hostes confecisset qui humaretur. Sicut Hiberi pro hostium interfectorum numero tot obeliscos apponunt, hoc insigne testimonium uirtutis & expertissimum decus arbitrati. Condebant.n. prisci corpora uel arcis lapideis aut fictilibus cum funebri tunica, quia nudum iacere cadauer pro flagitio erat. Reges uero externos differtos odoribus in mōtibus sepeliunt, unde deductum, ut illorum sepulchris pyramides apponant, aut colūnas. Romani uero in domibus quas singuli incolebant doliis aut uasculis, qua ex cā lares quos domesticos uocāt deos colere cœperūt. Postea legē.xii.tabularum ne in urbe sepelirentur, neue urerentur grauiter fuit documento sancitum, cuius uerba sunt, in urbe ne sepelito neue urito. Cineres tamen eius qui triumphasset, aut imperatoris qui hostes bello domuisset, uel armis rempublicam auxisset

in urbem ferre licebat, quibus hoc honoris causa ut in foro conderentur, tributum est. Licet apud Sparthanos, secus longe seruatum sit, Lycurgi lege, quibus & in urbe, & secus deorum templa sepelire permissum. Non sic Athenis. Nam in campo extra urbem tumulus erat, in quo colunae extabant, in quibus defunctorum noia per singulas tribus qui illic conditi erant, continebātur. Corinthi quoque extra urbem maximorum uirorum monimenta fuere. Inter q̄ Diogenis Sinopensis quem canem graeci cognominarunt sepulchrum uisebatur. Reliqui uero in agris quisque suis, aut in fundo suburbano, seu auito & patrio solo ex Senatus consulto Duilio Consule. Romae humari cōsueuere. In quibus sepeliendi licet toto generi & familiae ius esset a principio, postea ut in familiam ius sepulchri non descenderet, recentiore cura prouisum fuit. Frequentius in flaminia aut latina uia, ac suburbiis & anfractibus uiarum, Romanorum gentilicia sepulchra fuere. Ibique Calatini, Scipiones, Seruilii, & Metelli, aliorumque honestissimae familiae condebantur: ad quae uasa figulini operis nōnūq̄ arma militaria: ensesque & libellos: aliaque quae defuncto cordi in uita fuerāt, quorūque efficaci studio tenebatur ferre: & eodem sepulchro tegere assuerant, ut ea quae uiui dilexerant una conderentur. Memini dum Romae agerem in uetustis sepulchris quae in uia Appia plurima uisuntur, inter edificia: hortosque interque coagmēta lapidum, erutum cadauer fuisse: multo aeuo uetustum adolescentulae mulieris: facie: capillos: oculis: naribus & reliquis lineamentis prorsus integris & incorruptis: nisi qđ uestigia liquaminum & unguentorum quibus delibutum fuerat apparebant: recentis speciei: inscriptione nulla qua nomen defunctae innotesceret. Pomponius tamen uir ut in ea aetate ueterum litterarum impēse doctus. Tulliolam. M. Tullii Ciceronis filiam de cuius obitu ad Seruium Sulpicium sunt aepistolae, aut Priscillam Abascantii de qua Sylua papinii extat: fuisse augurabatur. Id quibus argumentis assueueraret cum nulla inscriptions uestigia extarent: prorsus nescimus.

Consularia comicia per quos fiebant: quae ue potestas Consulis: quantūque ius & quae dignitas foret. Caput. III.

Comicia Consularia nouis Coss. creandis, non modo p Cōsules haberi: sed per interregem. Nonnunq̄ absentibus Consulibus alterum Consulem cuius erat sors: ut Comiciis praeesset: ex prouincia euocari, aut si morbo uel necessitate impediti: cōmodo reipublicae auocari nō possent. Dictatorem dici qui comiciis praeesset saepe rescriptum est. Dicebat. n. Dictator Consulem ex patrum decreto: nonnunq̄ ex opinione sua illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria consilia forent: quique e republica magis esse

uidebatur. Tam & si Dictatorem comicioꝝ causa aliquando se Consulem cre asse, & in magistratu fuisse legamus, qui comiciis habitis dictatura se abdica bat. Eadem uero Comicia consularia, non solum cum utrunq; consulem fie ri. Sed cum altero defuncto collegam cooptari oporteret sæpe indici, haud du bium est. Ipsisq; comiciis plebem interesse ac centurias & tribus in campum aduocari frequenter inuenimus, q̃uis sine plebe per patres, clientesq; patrum plerunq; habita legamus. In quibus etiam absentes non modo patritios, sed plebeios consules, nominari licuit. Tam & si æuo succedēte ex longo interual lo nobilitas adeo consulatum inualit, ut soli patricii penes quos maximæ diui tiæ fuere eiecta plebe ad cõsulatum assumerentur. Adeoq; plebs obnoxios sũ misit animos ut nulli plebeio ad capescendos consulatus & intermissum ho norem uendicandum animus fuerit/a qua impotētia nobilitatis post aliquot annos urgente belli discrimine patricii desiuere tunc cum perculsa nobilitate. C. Marius nouus homo bello iugurtino Cos. factus plæbi Romanæ inter missum diu consulatum restituit. Et tam & si nisi qui quæsturam ædilitatem & præturam per gradus antea gessissent ad Consulatum nulli admitterent. Plerũq; tñ eos qui nullos antea curules gesserant magistratus, quibusq; mã datus honor nõ fuisset. Consules creatos inuenimus. C. Claudius Cento, co micioꝝ causa dictator dictus. P. Seruilium. Q. Filium Galbam qui nullum antea honorem gesserat. Consulem creauit. Et Pompeius magnus ex. S. Cõ sulto legibus solutus priusq̃ alicui magistratui pfuisset. Cos. factus est. Quo rum noia postq̃ comitiis relati erant Consules, in fastis & annalibus. unde tē pora & annos Romani designabāt in primis annotare soliti sunt, ex quibus turpissimoꝝ Consulum propter flagitia & dedecora sæpe noia inducebātur: id quod actis testabatur. Is uero qui Consul dictus designatusq; fuerat anteq̃ magistratum iniret, collegam sibi sæpe noiabat, quod e republica uidebat ut positis simultatibus, una mente consilio ac uirtute: nec fœdo certamine: & per dissidium quod praua ambitio solet, res publica ageretur, utq; ex uoluntate sua Cos. quem maxime appeteret: collegam haberet. Nonnunq̃ Senatus col legam dixit. Sæpius uero ꝑplus comitiis duo fuere creati Consules cõmuni stu dio, uotoq;. Erant ergo Romæ bini Coss. potestate pari sicut apud Hiberos bini deliguntur reges: alter qui iura daret, alter qui populis præesset, & Car thaginensibus duo annui reges præfuere qui suffetes dicti. Aliquando iudicũ ordo præfuit qui regū & personaꝝ ius habebant. Et Lacedemoniis bini præfe cti, mox bini reges noie magisq̃ imperio ex procli & heristenis familia primo postea ex Eurithionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere: pari iure & imperio non dissimili imperitarunt: etiam & si Lycurgus reipublicæ curam per ordines diuiserit: quod apud Acheos simile accepimus, ut binos prætores an nuos sibi præficerent: qui publicas res simul & iudicia curarent, aliquādo decē

quos

quos Dimiurgos uocabant. Athenienses uero post eiectos triginta Tyrãnos qui plures q̄ mille & quingentos ciues indemnatos necauerunt, neq; sinebãt cognatos funeribus adesse, decem qui p̄essent per Trasibulum accepere, mox ipsis a pausania eiectis Prytanes numero quinquaginta præfuere, quæ pars decima senatus erat, quoq; numerus quingentorũ fuit. In quo obseruatum ẽ, ut nemo ex genere Athamantis natu maximus Prithanes fieret, qui et Rhodii summus erat magistratus. Apud Chaones aũt annui magistratus ex primoribus ciuium deliguntur. Armeniciq; Megasthenes Cretensium Cosmi dicti sunt. Sicut Persãq; magi & Caramanges qui loco prætoris erant. Boeotiis undecim summæ rerum præerant qui pacis, belliq; temporibus ius dicebant. Qui quidem Consules & si pari honore essent, non tamen simul insignia consulatus, aut imperium habebant. Nam postq̄ Iunius Brutus eiecto Tarquinio & Regibus exterminatis cũ Collatino Coss. creatus est, licet omnia iura & insignia quæ apud Reges erant, populus consulibus concessa uoluerit. Tamen ne duplicatus terror uideretur si apud utrũq; consulem fasces uideret, cautum fuit, ut apud alterum, eum uidelicet qui imperium haberet fasces essent. Ideo alternis mensibus modo ad unum, modo ad alterum Cõsulem fasces transire uoluere. Idemq; sequtis temporibus, dum imperium & respublica stetit, seruatum est. Sed tamen quo mense fasces non habebat, accensus apparebat Consuli. Littores uero sequebãtur, quod intermissum diu: postea Cæsar reuocauit denuo. Et q̄uis Consuli antiquiori fasces darentur prius, ueluti caniciem & annos uenerantes. Postea lege Iulia cautum fuit, ut ei qui plures liberos q̄ collega haberet, aut si numero pares essent, qui maritus foret præferretur, aut si omnia essent paria, antiquior fasces acciperet. Eos tamen qui secundum gererent consulatum, alteri nouum ineunti præferri haud dubium est. Erant ergo consulatus insignia duodecim fasces, littores totidem. Purpurea prætexta: curulisq; sella. Quin etiam eum qui antea Cos. fuisset: iterum & sæpius consulem creari: & qui Dictaturam gessisset, in consulẽ assumi posse nemo dubitauit. Q. tamẽ Fabius Maximus legem tulit ad populum ne intra annos decem eundem consulem refici liceret: quam legem cõsensu tacito abrogatam Sylla iterum promulgauit. Creatis ergo Consulibus prouinciæ nominabantur: ut eas uel ipsi inter se compararent sortirẽtur ue: quos ire ad bellum, quos præesse exercitibus oporteret: uel si in deligẽdis prouinciis non conueniret: extra sortem Senatus decerneret. Quod lege curiata cauebatur ut Senatus contra legem curiatam sine sorte prouincias designaret, aut si Senatus auersaretur per populum agi poterat: ut extra ordinem Consuli: prouincia daretur: tam & si utrunq; Consulem in eandem prouinciam cum exercitu: profectum quandoq; legamus. Optionem tamen deligẽdæ prouinciæ extra ordinem collegæ daris aut suam sortem permutare cum

collega absq; decreto Senatus, antiquo more non licebat, ad quas profectu-
ri Coss. Si cęsis hostiis & sacrificio perfecto non facile litarent, sæpe diffuso
tempore, ire supersessum est. Inter quas fuere minores prouinciæ, pauci mo-
menti & fere defamatissime ut Syluarū: colliumq; ne compingendis nauibus
materia deesset, & frequens ad omne genus operum materia suppeteret. Cō
sules uero nominatos ab ipso die initi magistratus legiones cum collega par
tiri. Ac Iouis Opt. Max. templum adire. Senatum habere, cumq; de prouin-
ciis, deq; omni statu reipublicæ consulere, Latinas ferias indicere, Iunoniq;
Sospitæ & Ioui latiali solēne sacrum in Albano facere. In quo carnem Latinis
populis diuidere mos erat, sæpe perspectum est. Indeq; auspicato ad uota nū
cupanda in Capitolium ire. Votisq; nuncupatis paludatos uel trabeatos in
ueste Regia, prosequentibus primoribus patrum. In prouincias quisq; suas
proficisci, & priusq̃ ad hostes ducerent legiones ad populum concionari: de
prouinciis: de administratione belli. Et quam spem de se polliceri possint re-
ferre solitos inuenimus. Ex omnibus quoq; magistratibus solos Consules di
ctatores: prætoresq; consularibus auspiciis creatos anteq̃ adeant magistratus
Lauini uestæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. quibus in bellum p-
fecturis, militaris supellex consulari maiestate digna, Scribæ, Librarii, Preco
nes, Apparitores, muli, & tabernacula publice dabantur, quæ quidem palu
damenta mox sequti Cæsares sibi desumpsere. Diuus uero Augustus Procō
sulibus profecturis in prouincias, pro mulis & tabernaculis: certam pecuni-
am subtaxari iussit. Alexander uero Seuerus ituris præsidibus in prouincias:
mulos: æquos: uestes: & coquos: publice dabat: in quadruplum illa reddituri-
ris deposita administratione ubi male se gessissent. Athenienses uero duces in
bellum prodituri. Sertum ex olea sacra sumere & uas aquæ ferre iubebant.
Erat igitur Consulis officium: domi forisq; ac belli pacisq; temporibus toti
reipublicæ consulere. Inq; custodienda: regendaq; republica: totis incumbere
uiribus: omni deniq; studio: consilio: fide: grauitate: & robore animi pro com
modis reipublicæ pugnare. Itaq; in exercitu si quæ obeundæ essent expeditio
nes legiōibus præerant: & sūmi Imperatoris officio fungebantur. Et in Vr-
be tam de prouinciis q̃ de magistratibus: de foedere: pactionibus: gerendisq;
bellis: militibus scribendis: comparandisue. Deq; statu: dignitate: cōmodisq;
reipublicæ de cōmuni salute ciuium: & spe bonorū: deq; legatorū postulatis.
Senatum consulere debebat: deq; oibus his singulorū sentētias rogare. Sed
citra Senatus aut populi authoritatem soli decernere non licebat. Ipsorū tū
cōsilio magistratu amouere poterat: & de gradu deiicere etiam prætorem Cē
soremq;: uel aqua & igni interdicere: aut exulem esse iubere: bella suscipere: su
premum ius habere. Quod lege magistrali cauebatur in hæc uerba. Con-
sules regio presumpto imperio: hisq; præeunto iudicando consulendo, ptores
iudices

Iudices appatento, militiæ ſummum ius habento, nemini parento, iuſſa his po
ipuli ſuprema lex eſto, eundemq; magiſtratum ni interfuerint decem anni ne
quis capito, ciuitatem annali lege ſeruanto, duella iuſta iuſtæ gerunto, ſociis pa
rento. Se & ſeruos continento, populiq; ſui gloriam augēto, demum cū lau-
de redeunto, & infra: Non nunq̃ ſine conſulto Senatus Conſulem magiſtra-
tu amouiſſe compertum eſt: Siquidem flaccus Cos, Terminū prætorem incō-
ſulto Senatu honore priuauit, & faſcibus: Diem quoq; dicere Tribuno plebis
& reliquis magiſtratibus pro Imperio poterat: Eundemq; ab omnibus magi-
ſtratibus cōmiciatum & contionem habere, deq; conſilio Senatus conſultum
facere, & ne fieret inhibere atq; ſi ere publica uidebatur Dictatorem dicere poſ
ſe, nulla controuerſia eſt: Cunq; honorum finis ſit conſulatus totiuſq; Impe-
rii mageſtatem gerat legatis undecimq; in curiam admiſſis ſolus ex authorita-
te Senatus reſponſa dabat, legemq; ad populum ferebat: Is tamen cum de ca-
pite ciuis agebatur, penam, Capitalem ue noxam inferendi ius non habebat,
lege ædita qua cauebatur, ut a Conſulibus, ne per omnia regiam poteſtatem
uendicarent impune prouocatio eſſet, neue in caput ciuis Romani niſi popu
li iuſſu animaduertere poſſent: Tunc enim qui noxæ capitis reus, ſceleris coar-
guitur, ad populum produci debebat, & dicta cauſa ex populi iudicio de capite
ciuis cognitio dabatur: Nam ſoli Dictatori & populo ius de nece ciuiū datum
eſt: Tam & ſi legamus Opimum Cos, contra inſtituta maiorum primum di-
ctatoriam ſibi uim uſurpaſſe. C. q; Graechum & fuluium flaccum alioſq; ci-
ues, abſq; populi iudicio necaſſe: Si tamen Conſuli Senatus permitteret, qđ
in ſummis reipublicæ caſibus & magna mole periculorum fiebat, ut caueret ne
quid reſpublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi: illoſq; om
nibuſmodis coercendi, belli gerendi, domi foriſq; ſummum Imperium habē-
di ius dari cenſebatur: Ipſi tamen Conſuli Romanum ciuem etiam Senatorē
in carcerem duci iubere & mulctam irrogare facultas erat: Quod ſiquis parū
iuſto iudicio mulctam irrogatam aut indigno iniuriam factam querebatur, al
terius Cōſulis opem implorare, ad eumq; prouocare licebat, ipſiq; collegæ in-
tercedendi inhibendiq; ne quid ſecus fieret: ius erat atq; poteſtas. Quod ſi quæ
cauſæ pretoriam excederent cognitionem de his quoq; apud Cōſulem iudiciū
eſſe perſpicuum eſt: Et q̃uis tanta poteſtas Conſulis foret, eoq; excellentiæ &
felicitatis creuerit ut totius reipublicæ & Imperii ſummam gereret: Si quid ta-
men impotenti animo contra rempublicam molitus fuiſſet, poterat ei ante tē-
pus finiti honoris Conſulatus abrogari & de gradu deiici, ſicut multis exem-
plis perſpicuum extat. Q. Cincinatus Dictator. L. Minutium Conſulatu abi
re iuſſit & Imperium illi abrogauit, quod eius ignauia caſtra hoſtes ob-
ſederant & pene expugnarant, fuitq; litteris memoriæ proditum quod in pro-
uintiam profectus Cos, cum exercitu: Inde decedere aut p̃ſidium dimittere uel

in aliam prouinciam ducere iniussu Senatus minime poterat, idq; lege iulia sub graui documento uetabatur, ne Consuli sua sponte bella gerere, aut in regionem prouinciamq; sibi non decretam sine authoritate patrum & iussu populi accedere liceret, Quod tamen apud Sparthanos Reges secus fuisse constat: Illis enim in quācunq; prouinciam regnum ue, suo arbitratu, bellum gerere copiasq; deducere permittitur, etiam sine consulto Senatus: Hoc quoq; memoriæ datū est. post binos Cos s, quos ab initio exactis regibus cōtinua serie creatos nouimus. Semel apud unum imperium consulare stetisse, tunc cum urgēte dissidio pompeii & Cæsaris. Senatus nequid respublica detrimenti caperet. unicum Consulem Cn. pompeium dicere coactus fuit: Iterum Syllæ temporibus Cinna interempto, solus Carbo gessit Consulatum: Quin etiam illud proditum est. Consulem uitio creatum ne magistratum iniret, præterq̄ religione, etiam Senatus consulto uetari, & si inisset ui atq; imperio se consulatu abdicare, donec alter rite suffectus esset, iubebatur, Quodq; Cos abiturus magistratu peracto honoris tempore, concionatus ad populum, solennissimum iusiurandum se in magistratu contra leges nihil egisse, & quātum ratione prouideri potuit ex sui animi sententia nihil deliquisse, conceptis uerbis publice præstabat: Quod quidem nequid præpostere dicatur aliquo preeunte sæpe exhibebatur, Concioneq; dimissa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium, stipatus patrum frequentia domum deducebatur: Illud quoq; non omittendum, quod licet imperium consulare annuum esset, nulliq; nisi exacto quatragesimo & tertio ætatis anno consulatum capere antea licuerit, pluribus tamen citra eā ætatem, si quod dignum operepræciūreipublice præstitissent consulatum gerere permissum fuit Nam & Valerium Coruinū in tertio & uigesimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad Cōsulatum promotum legimus. Et Mario Iuniori, Scipioni Africano, Pompeio magno, & Octauio Augusto, aliisq; Ducibus, ob singularem rei militaris disciplinam, & ob candorem ingenii ante tempus, Consulatus, aliosq; honores delatos comperimus, Neq; enī ætatis magnam habebant rationem Romani, quo minus suffragantibus meritis Dictaturas & Consulatus aliosq; honores meritis ciuibus demandarent: quos enim amplissimis ornamentis dignos putarunt satis annorum & ætatis habere duxerunt, Tam & si L. Iulius Tribunus plebis. Q. fuluio flacco & mālio Acidino Cos s. rogationem ad populū tulerit, qua declarauit qui & quibus annis nati, quemq; magistratum peterent caperentq;: fuit preterea litteris proditum, eos qui suo anno consulatum peterent, per raro sine repulsa ad prescriptos honores admissos. Qui uero serius q̄ per etatem liceret, sine repulsa plerunq; ad consulatum promotos, Consulibusq; in prouinciam præfectis, & cum hostibus bella gerentibus etiam ultra annum & donec debellatum cum hostibus aut a Senatu reuocati forent. Imperium sepe prorogari, quos tamen

non esse

non esse Coss. Sed uelut perfunctos magistratu proconsules nominari. Ipsosq; interim fasces & littores habere quoad sibi proconsulare duraret imperium satis compertum & cognitum est.

Quæ sint Sigillaria, uerbum sæpius repetitum apud Sceuolam iureconsultum tertio de legatis. Caput. IIII.

Verba Sceuolæ iureconsulti libro iuris ciuilis responsoꝝ tertio de legatis, hæc fuere. Pater familias ita legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus ema dari uolo. Is de sigillaribus leues quidem nō emerat, Lances autem emptas habebat, & dictauerat testamentum ante triduum q̃ moreretur. Quæsitum est an hæ lances quas emptas de Sigillaribus habuit legato cederent, cum nullas alias de sigillaribus emerit, nec legauerit. Respondi secundum ea quæ proponerentur deberi eas quas de sigillaribus emisset, Hactenus Sceuola. Quæsiui ego a uiro docto multi nominis inter causidicos, quid esset dicere lances quas de sigillaribus emam dari uolo. Itē de sigillaribus, leues quidem non emerat, ac sæpius repetitum nomē de sigillaribus qd designaret. Atq; ille cum sigillaria uasa esse diceret ad usum nescio quem præparata iformia & ipolita, & quædam nugalia ex authoritate interpretis. Demum post multa diblacterata uerba cum se quoq; in contextu uerboꝝ & eruendo sensu obstruso dubitare diceret, haud multo post nactus nescio quā occasionem, & causatus sibi negociū esse, nō aliter explicato dubio qd̄ quærebam discessit atq; abiit. Cuius illecebra admoneor ut pessime cū his actū magnopē cēseam, qui p̄termisso latinæ linguæ nitore & cultu uerboꝝ se protinus ad legum interp̄tamenta præcipites tradunt, magno errore nimis properæ festinationis. Siquidem hoc primum docendi sunt, quonam modo uim ac sensa uerboꝝ, & iurisconsultoꝝ mentem plane præcipiant ut siquid in controuersiam uenit non præposteros sensus, sed proprios assequantur significatus. Sigillaria enim Vicum esse Romæ celebrem, ubi uenum res uenales exponebantur, ibiq; uasa præcipua, signaq; exquisitæ artis ex ære argentoq; fabrefieri solebant, unde nomen factum loco, notum fere & peruulgatum est. Suetonius in Claudio. Essedum argenteum inquit, sumptuose fabrefactum & uenale ad sigillaria redimi, concidiq; coram imperauit. Idem in Nerone. Sphorum Romæ circa Sigillaria comitatus est. Aulus Gellius. Noctium Atticarum. Apud Sigillaria forte in libraria ego & L. Paulus cōsedebamus & pleraq; co ptinentia exempla ne exequar singula quæ oīum sermonibus celebrata sunt. Huc ptinet qd̄ dies Sigillariorum Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & simulacra uenalia in sigillaribus proponebatur.

quæ pro suis capitibus in sacellum Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scæuolæ opinio, testatorem qui lances quas leues de Sigillaribus se empturum promiserat, legasset, & morte preuentus non emisset, sed emptas de sigillaribus antea habuisset, licet leues se empturum promisisset. Tamen ne testatoris uoluntas irrita fiat illas quas de sigillaribus prius emisset qualescunque forent, legato accedere uoluisse.

Quæ delictorum penæ maiorum criminum apud diuersas gentes more & legibus fuerint constitutæ, & quæ minorum. Caput. V.

Plato in Gorgia & Philosophi pleriqꝫ non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putant esse causam, unam cōmonitionis, alteram animaduersionis. Cōmonitio delinquentis cā fit, cum ei qui peccauit uel pecunia, uel leui coertione mulcta dicta est, qđ eo fit ut deinceps qui deliquit, ad bene, honesteqꝫ uiuendum promptior & emendatior fiat. Ea pena p leges inferri solet, cum leuiter delictum fuit. Vt si iudici aliquid præcipienti cōtumacius paritum est, uel si prætoris dicto quis audiens non fuit. Animaduersio uero, non ipsius qui pena afficitur, sed reliquorum qui superfunt gratia adhibetur. Vt metu penæ ne simili exemplo fiant, reliqui eadem noxa deterreātur. Nam delictum quo impunitius eo effrenatius fit, quia nisi fuerit uindicatum innoxios proposita impunitatis spes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduersio infertur in uiros facinorosos & magnis criminibus obnoxios, ut in reos, Sacrilegii, Maiestatis, Parricidii, Peculatus, aliosqꝫ nefarios, & cōsceleratos qui pp aliqđ inauditū facinus, penas sceleꝝ iure & lege p soluūt. Hinc est: qđ p excessu, penæ a legibus cōstitutæ sunt: aliæ bonoꝝ: aliæ relegatiōis: nōnullæ mēbroꝝ: pleræqꝫ capitales: ut p criminis qualitate: legum iudiciorūqꝫ penis coerceant, aliqñ exquisitis tormētoꝝ suppliciis in aliquos publice sæuitum est. Et. n. qui in deū aut principē parētes aut patriā delinquit: ut q patrios lares: focosqꝫ & deos penates: quiqꝫ deoꝝ delubra. Sepulchra maiorū pderet: fana peculari, parentes occidere nō uerētur: nō uulgari pena: sed nouis exemploꝝ modis afficiendos, iura diuina & humana uoluere, posteris documēto futuros, ut q ita affectos uiderint: ne ipsi pari crimine obnoxii fiat: deterreant. Indicāt hoc Romanoꝝ secures fascibus alligatæ. Quippe qui leuiter peccantes flagris & fustibus: qui uero grauius deliquere: capitali pena plectere solent. Hæc enim Romanis peruulgata pena fuit: ut leuiter delinquētes nudatos uirgis cederent, aut in Lathomias darent: qui locus erat custodiæ destinatus, iuxta Tullianum, & forum piscarium, a Tarquinio superbo primum institutæ, uel si grauioribus criminibus obnoxii capitalia ausi fuissent, tergo & capite luerent: uel de saxo & robore deiicerent. Erat enim rupes uasta in Tarpeio foro superstans / aut si ita essent nefarii, & con

sceleratí resoluto plumbo necarent, uel unco tractos in scalas Gemonias darent præcipites, Exemplo Thessalorũ quibus locus supplicio destinatus erat, cui nomen corui ex quo noxii agebantur in preceps, unde frequens illud apud Aristophanem ἐς κόρακας, Persis uero carcer fuit nomine lethes & domicilium cineribus refertum/ad quod nisi moriturus accedebat nemo, Syracusis quoq; lathomiæ, opus ex solido saxo in mirandam altitudinem depressum, & omni aditu obsepto munitissimum. Apud Messenios carcer Thesaurus nomine, locus sub terra quadrato saxo in quo philepemenes necatus fertur, tam inmanis fuit, & sæuus ut neq; uentum neq; auram acciperet, Romæ Baratrũ dixere noxiorum custodiam, Athenienses sæuissimum carcerem domum nuncuparunt, Sicut tributorum exactionem ciuitatis regimen, miti nomine indignitatem rei temperantes, quo exemplo Appius Decem uir, Carcerem quem constituit, domicilium plebis nũcupauit alii prõptuariã cellã nõ nulli publicũ hospiciũ dixerũt: Sparthæ Decas erat locus in carcere ad pænã ædificatus, ubi dãnatos mortẽ oppetere cogebãt, Et spelũca quã Ceadas uocarũt, quasi pallore & lachrymas, tetræ caliginis & diri aspectus, sicut apud Romanos Tullianũ, Cartaginẽsibus uero Anchon teterrimũ fuit domicilium, & apud Cyprios Ceramõ, Sicut Ethiopibus Macrobiis Heliotrapeza noxiorum locus erat, Fuere aũt Scale Gemoniæ in Auẽtino, iuxta tẽplũ Iunonis Reginæ qđ Veis captis Camillus dedicauit, Vnde aũt dãnatos suppliciis afficiebãt Sextriciũ uocarũt, præter quas lathomias, Albæ quoq; custodiri noxios tanq̃ loco munitissimo sæpe notatũ est: Et q̃uis a principio originũ seuerissimũ de Metio suffecio sumptũ suppliciũ legamus, qui quadrigis distentus in diuersa discerptus fuit, tamẽ illud, uelut in mite, præterq; legũ humanitatẽ, in exemplũ deductũ nõ est. Quin etiã mulctæ pecuniariæ certus fuit modus p̃finitus, quẽ trãsẽdere minime fas erat, Quippe de mulctarũ estimatione, tã a Cõsulibus q̃ Tribunis plebis, sæpe senatus cõsulto sæpe populi rogatiõe cautũ fuit, quibus maxima erat mulcta triũ milliũ & uiginti assiũ, quia plus triginta bobus & duabus ouibus quẽpiã mulctari nõ decebat, estimabaturq; bos cẽtussibus ouis uero decussibus: minima uero oue taxabat una, Sepius uero Romani Reges: Homicidii cõscios Arietis dãno mulctabãt, quã in sacrificiis deoꝝ expẽdere cõsueuere. Siqdẽ prisca paupertas ex noxioꝝ bonis sacra diis exhibuisse fert, quare supplicia dicta, cautũq; fuit: ne q̃s mulctã indicẽdo bouẽ prius, q̃ ouẽ nominaret: ut in nocesceret Romanis mitiores semp placuisse penas: Apud Atheniẽses uero seruatũ inuenimus: ut mulctas in arã Iouis Seruatoris dedicarẽt: quã semel illatã remictere nõ decebat: licet penas iure debitas pecunia redimere fas foret, Platonis exẽplo qui singulis delictis denariã mulctã cõstituit: ut pro criminis excessu decuplum pene penderetur, Germanis quoq; homicidium certo pecorum numero luebatur: leuiora uero crimina pecoris uel equi dãno: in me-

tallum uel ad insulas in perpetuum uel prefinito relegare, aut aqua & igni interdicere seu ad bestias dãnare, frequens etiam Romanis pena fuit, illis enim aqua & igni interdicebatur, quibus cõmertium societasq; hominum nequis eos, urbe: mensa: tecto: aut lare reciperet: uetabatur: Ad bestias dãnabantur nequissimi serui aut hostes infestissimi plerunq; homines perniciosi & immanes, qui ob multiplicia crimina desectionesq; indigni uenia fuere, quibus in Theatro ut cum immanissimis belluis depugnarent negocium datum est. qui bestiarii dicti, Non nunq̃ ob crimen dãnatos, auro effodiendo aut lapidicinis uetetres destinarunt, ut uincti opus facerent perpetuo uel perfinito: illi uero qui flagiciis uel tam efferis moribus coopertifuere, quiq; eam capitalem noxam ausi ut his legum uulgaris pena non satis foret, uel ad bestias dannabantur uel exquisitis tormẽtorum suppliciis & ultimis cruciatibus puniebantur: M. Maleolus matre interempta Romanorum primus: parricidii dannatus, insutus culleo in mare precipitatus fuit: L. deinde hostius post secundum punicum bellum, parricidii insimulatus: pari supplicio necatus & conecruciatus penas dedit. Mansitq; hæc pena parricidas ad hæc tẽpora: Culleo enim gallus gallinaceus Simia & uipera cum homine insuitur & in flumen uel mare detruditur: ut in rixa infensorum animalium & fœda laceratione corporis: ob tanti sceleris inmanitatem diro cruciatus uulnere interimatur: Vtq; ab omni elemento repudiatum cadauer inrequieto labore & pp̃etuis fluctibus agitetur: Egyptii adeo parricidas insectati sunt: ut eos per singula membra acutis calamis impeterẽt: mox minutissimis ictibus consauciatos: super spinarum aceruos comburerent: Si uero pater filium occidisset ut continuo triduo circa defuncti corpus: genitor assiduus filii spectator esset sanciuerunt: nulla iustiore pena q̃ facinoris conscientia ipsum puniri arbitrati: Lusitani parricidas finibus eiectos saxis opprimunt: persæ patris occisorem notum putant: Iulius uero Cesar præter pscriptas legibus pœnas, parricidas, bonorum omnium dãno mulctauit: Solon & Romulus nullam in parricidas statuere penam, quod neminẽ tam nefarium & consceleratũ estimarunt qui tantũ facinoris ad mitteret: Apud græcos pena in sacrilegos statuta fuit seuerissima ut precipitati uel inmersi aut combusti penas darent: Macedones uero parricidas & maiestatis reos qui in principẽ aliqd molitu essent obruunt saxis nec modo facinoris reos sed omnium sunt deuota capita q illos quouis gradu cõtigissẽt: Q đ si quis in rẽpublicã hostilia molitus esset, uetus erat mos, ut furca ceruici isserta nudũ p cõpita & uicos ducerẽt uirgisq; ad necẽ cęderẽt, mox de saxo p̃cipitẽ agerẽt aut unco tractũ i gemonias deiicerẽt: Apud exteros aũt in aĩaduertẽdis facinoribus dispares mores ritusq; fuere: Nam quos Areopagitæ capitis agebant tacentes ipsi & nulla truci oratione aut efferati odio sententiis afficiebant: Ipsiq; litium controuersias noctu & obscura luce nunq̃ die iudicabant, ut procul ab omni affectu qui animos

in diuersum agit: tantũmodo facta cognoscerent: personas non uiderẽt: Quare Thebani ut in corruptã iusticiam signarent nec uariari gratia, iudicum imagines sine manibus principis uero sine oculis in foro proposuere: ut signis ostẽderent: Iudices affectibus capi non oportere, Causaq; definita damnatos undecim uiris: pœnis afficiendos tradebant: quibus publica pena frequens cicuta erat: aut uenenum: Is uero Areopagus Athenis uicus cum templo Martis: in quo primum capitis iudicium latum est: fuisse dicitur: Apud quos fuit lege cautum ut qui causam dicit nec proemio utatur nec ad miserationem aut inuidiã adducat: Quippe mouere affectus per preconem prohibebatur orator: ne cui plus in misericordia q̃ in causa spei esset: Bithinis e conspectu solis tribunal erat quod illum tanq̃ sacrosanctum: cause di iudicandæ preesse dicerent: Apud Babylonios ubi Reges iura dabant: quattuor aues: e tecti culmine pendere dicũt: que fortunæ uarietatem. & ne se supra hominem efferret admonerent: Cambyses uero in sede ubi iudex per sordes iniuste iudicarat ipsius detractum corium in lora concidit & tribunal ornauit: fertur Darius Sandocem colidis præfectũ quod pecunia corruptus iniuste iudicarat: cruce effecisse: Nero quoq; edicto cauit ne patroni causarum mercede aut muneribus patrociniis adessent. Tantiq; Areopagus fuit ut Heroas & semideos illuc in iudicium aduocatos dicerent, Et pysistratus in eo iudicium subire non dubitarit: Qui post aliquot ætates cum propter cõtinuas clades & belli mala fere destitutus esset: Cymon Atheniẽsis in pristinum illum splendorem lucẽq; restituit: Lacedemonii quoq; quos mortis supplicio dignos putarunt noctu non die plectere consueuerunt: Causas uero iudices occlusi neminẽ uidẽtes ex clamore concionis iudicabãt, Quod æq̃ apud Romanos fere cõperimus quibus ante horã decimam de absente iudicare ius non erat. neq; intra triginta diem sortiri dicam quod lege Rupilia uetabatur: Tam & si noctu sumere supplicium de nocente non liceret: quia nota esse supplicia ad aliorum emẽdationem publice censuere: Macedonibus: saxis opprimere delinquẽtem antiqui moris erat. Apud Memphitas homicidii reus ab oppidis: & cõmertio hominũ exterminebatur: donec a Gynnosophistis expiatus in patrium solum & lares proprios restitui merebatur: In Meroe uero si q̃d Rex deliquid: nulla afficitur pœna: Sed cunctis auersantibus & quottidianũ congressum negantibus merore & tabe conficitur: Egyptiis fuit in more ut hi de quibus sumendum erat supplicium: ceruices fune in nexas tenerent & frenata ora: ut eo insigni penas luituri notarent: pridieq; q̃ darent neci: munuscula & cenã ex Regis mẽsa acciperẽt: Quẽ usum cæsarũ tẽporibus inualuisse legimus: ut quos morte afficere uolebãt: illis exq̃sita obsonia & partẽ cenæ mitterẽt: Si uero indicta causa suppliciũ sumẽdũ foret: tradito libello suppliciũ cædẽq; dem ãdarẽt: ut hoc impatæ necis: p̃testus & signũ foret: Ethiopũ tradit mos ut deliquẽtes aureis cathenis uinciãt: & quos morti destinassẽt: p lictorẽ signũ

mortis illis rex mitteret: ipſiq; accepto ſigno protinus mortem ſibi conſciſſerēt, eo genere leti quod quiſq; delegerat: Quod apud Romanos quandoq; inoleuit, ut in capitis iudicio per .θ. ſeu. K. in urnam coniectas literas, ſignum mortis & capitis ſupplicio afficiendum notarent, per. T. & A. abſolutionis. per. λ. uero & .γ. prolationis & diem diffundi, cum parum ſibi liquere de cauſa ſignificarent, quæ ampliationis tabella dicta eſt. Z. quoq; in ſortibus inauſpicata fuit & mali euentus: Non nulli in nomenclatura militum per. T. ſuperſtites: per .θ. defunctos milites in acie Tribunos annotare, prodiderunt. Alii calculo cretæ abſolutionis, carbone uero condēnationis ſimbolum indicarunt, tam & ſi Iudices Romæ per tabellas, plerumq; ferre iudicia inueniamus, quæ ſemel definita reuocare non licebat, Apud græcos aūt, alba faba in ſortibus auſpicata fuit & boni euentus, nigra uero mali: luſitani deſtinatos neci lapidibus obruunt. Non nullæ circa caucaſum gentes. etiam pro criminibus maximis nullum morte afficiunt, ſed exilio mulctant, urbeq; & agro exterminant quod in Scripho inſula fieri, adnotatum eſt, Apud Indos qui maximi criminis reus agitur hanc luit noxam, ut a Rege tonderi iubeatur, qua pena nulla inſignior fuit, Sicut Hebreis uino abſtinere maxima cenſebatur mulcta: fuitq; Atheniēſibus quandoq; lege ſancitum ut qui maximi criminis reus agitur, ſi fateretur admiſſum impunitate donaretur, Atq; Trallianis ut qui Myniā aut ſe legem occidiſſet. ſi leguminis medium defuncti cognatis eſoluiſſet a cæde expiatus foret, Alii pro leui exceſſu mortis penam inferebant, Quare occidiſſe Ciconiā in Theſſalia aut Ibym, uel accipitrem in egypto capitale fuit: in Cyrenaica lex erat ut deſertoris pena teneretur, qui ingentem uim locuſtarum, aut earum fætus non debellaret. Nam plerumq; illarum tanta exoritur uis, ut quicquid herbidum eſt ab ſumant, Vacceis quoq; ſiquis uel minimum ex alterius agro eripuiſſet capite luebat, Sicut phrigibus raſtrum aut uomer ſubtrahere, Et Indis qui uectigal furatus eſſet, capite plectebatur. Derbices quoq; perſarum gens, in rebus diiudicandis a deo ſeueriſſimi fuere ut pro minimis ſepæ cauſis iugularent, apud quos fœda ſupplicia & inhumana delinquentibus ſunt dari ſolita, preſertim ſupplicii genus quod diſſendomena uocant, ut proceris curuatis arboribus, & criminoſo in deflexis cacuminibus alligato, illis repente laxatis lacerum corpus in diuerſa diſtraherent, Aliudq; non minus calamitoſum & ultimum humanorum, ut duabus ſchafis, fabrefactis ibiq; homine occluſo ita ut manus & caput extarent, tetro odore & immunda tabe ac lōgo cruciatu hominem conficerent: Apud græcos quoq; in noxios ſepæ fœde ſeuitum eſt. Nā ignis & rota nouiſſima fuere exempla & frequēs ſupplicium noxiorum: leges etiam Draconis tam ſeueræ diſcipline fuere ut pro leuiſſimis cauſis mortis penam inferrent. Quare uerbum Demadis proditur. Draconem non atramento ſcripſiſſe leges lacedemoniis ſed ſanguine, qua ſeueritate tātum contraxit in

uidit, ut in theatro apud Egynam, populari tumultu omnium conspiratione iniectu multe uestis, prefocaretur Athenienses quoq; olim danabant reos nō si totam simul legem sed uel si unam sillabam transgressi fuissent, Neq; pretereū dum quod quidam Ethiopum Rex fecisse proditur. ut delinquentium crimina nō mortis pena, sed nasi mutilatione puniret, ut eam oris turpitudinem ueriti circumspectius a criminibus abstinerent: Inter cæteros proditus est, Persarum Rex quidam, qui cum ciuili tumultu, fœdo esset conuicio iactatus a deo exarsit, ut totius populi nares rescinderet. Apud Druides uero, & Careetes Galliarum populos, sacrificio interdicere grauissima pena notabatur, eos enim qui bus ita interdictum erat, inter impios consceleratosq; habebant, ferturq; in elephantine Ethiopiæ sacrilegos hac pena mulctari ut ophiusam herbam bibere cogantur, qua pota, ita terroribus & falsis imaginibus afficiuntur, ut mortem sibi consciscerent, Et in perside ueneficos plecti, ut in amplo lapide caput imprimerent, rursusq; alio super inducto illud effringerent: Apud quos fama est delinquentes ante Regiam expectare iudicium, ibiq; pro criminis excessu supplicium pati: Neq; pretermittendus Sabatus Ethiops qui criminis reos non morte, sed uinctos compedibus operi delegando plectebat: Aut Merentius. q uiuum corpus putido cadaueri colligando, immanissimo cruciatu necabat homines: Apud priscos uero Romanorum ubi quis noxium & exitiale crimē admisisset, nisi die ad populum dicta, & reo de crimine accusato & conuicto, dieq; constituta capitalæ dictionis, causaq; populi iudicio probata legitime: supplicium capitis de Romano ciue sumere nō licebat: Dicebatur enim dies ad populum, a magistratibus, aut a Tribunis plebis quibus ius dicēdi diē data facultas fuit: non nunq̄ a priuatis. Siquidem lucullus cum nullum magistratū gessisset antea. Seruilio Auguri peculatus diem dixit: Et M. Cota uirili toga sumpta Cn. Carbonem reum: postulauit: Eoq; producto ad populum accusatoribus testibusq; adductis, si noxæ capitali & uero crimini locus erat, de reo supplicium sumebatur iudicio populi: in qua re: mos erat ut tam ipse reus qui capitis accersitur. cum ad populum producitur ad iudicii diem: q̄ amici & necessarii quiq; proximi aderant priusq; in suffragiis tribus irent, squalida obsoletaq; ueste, flentes & sordidati: barbam capillumq; summittāt, & penā deprecentur, ut eo squalore et habitu deformi, populum ad miserationem, pietatemq; adducerent: Legimus in iudicio M. Manlii cum causam ad populum diceret, ne coniunctos quidem sanguine in capitis dimicatiō. & dubiis rebus uestem mutasse. Et inter clara nomina reorum, Apium claudiū cum a Tribunis plebis dicta illi dies esset, non modo facie reorum non fuisse sed tanto spiritu: & tam cōtumaci uultu causam egisse, ut manēte ferocia animi Tribunos perterrefaceret: Cōtra uero cum in exilium Cicero ageretur: preter Senatum uniuersum: ultra uiginti milia hominum sordidas uestes & fœdum corporis habitum induisset ob illius,

calamitatem se quoq; funestos & in ingnauo dolore esse, ostenderent, fertur tamen Scipio Emilianus, cum esset sibi dies dicta ad populum a Claudio Asellio Tribuno pl. & reus causam diceret, in discrimine mortis praeter reorū morem, barbam rasitauisse & nitida ueste fuisse: Et Cato Censorius amplissimū innocentiae testimonium tulisse, quod ab inimicis, quinquagies criminis postulatus, in foro causam dixit, & iudicum uotis absolutus semper. Sicut Aristofontes Athenis nonagies & quinquies causā dixit, & uictor fuit: Herodes uero cum apud Hircanum accusaretur, ad causam dicendam purpuratus, & armatorum septus praesidio in forum uenit, & iudicium euasit, primumq; populi Romani iudicium post exactos Reges de Marcio Coriolano fuisse traditur & C. Galbae qui cum in collegio sacerdotum esset, iudicio populi condēnatus fuit: inde ut iudicio populi de capite Romani ciuis decerneretur cōsuetudo mās sit: Quum etiam non solum de ciuis Romani capite. Sed nec de bonis nisi ex decreto senatus & populi placito aut eorum qui ius dicunt, omnibus sententiis statutū fuisset, decerni lege nihil poterat: ipsi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & insciens accederet ad causam, cuncta quae ab accusatore mouenda erant, per custodem debent innotescere, & significari, ut diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret, Accusatori uero subscriptores aderant, qui ea quae accusationi conferrent, summissius suggerebant & praeibant: Reo quoq; laudatio iudicialis seruabatur, ut si crimen obiectum dilueret, aut merita p̄ualerent, amici ad miserationem populum flecterent & circumagerēt: Quod deinde Pompeius lege lata fieri uetuit, laudationesq; solitas pro reis usurpari p̄hibuit, Qui cum Numacium plancum in iudicio laudaturus postea accessisset, Cato qui iudex aderat, aures manibus obserasse fertur, dicens laudationē quam lege a se lata fieri prohibuerat, lege auersante audire nolle, quod legum ipse lator & euersor esset: Lacedemoniis quoq; lycurgi lege cauetur, ut nisi in cōuictū & praetoris iudicio condennatum, nulli pena noxae merita, inferatur, Quam legem Agesylaus, cum de reo omnium nequissimo sumendum supplicium foret, quod in patriam coniurarat abrogauit, ne diu negocium discutiendo, penam iure debitam frustaretur: fuitq; constitutum ut equalibus uotis super uindicando facinore, in diuersa trahentibus pro reo iudicium staret, quod uidebatur aequissimū, id quod saepe ab Atheniensibus factitatum est, Nam cum de extinguendis Mitylenis suffragatores paribus uotis dissentirēt Diodoti sententia peruicit quia lenior, Et quāuis ueteribus Romanorum mitissimas placuisse penas legamus, lapsis postea tēporibus, a principibus quos nulla facietas penarum caepit, multa irae atq; inuidiae foeda exempla aedita inueniuntur, ultimisq; cruciatibus & crudelibus suppliciis saepe in noxios uindicatum, Nam & tunica fomentis igneis illita ad palum deligati adurebantur, uel grandi stipite a summo ad imum adigebantur, ut igne accenso crudeli cruciatu

excarnificati

excarnificati interirent: præterq; Eculeos: fidiculas: ergastula: & cruces: circum datosq; corporibus ignes: lacerationes membrorum & incursus bestiarum, aliosq; enectos ueneno & fame, & dictu fœdiora exempla, que exequi longum esset: Conspectius sumptum fuisse supplicium de Regibus authores memorant, Namq; Antigonum iudeorũ Regem Antonius indicta causa, quod ante id tempus nulli regum contigit, securi percussit: Et Agrippa Bogum Maurusiorum regem, Antonii partes sequtum supplicio affecit: Fuitq; propterea, magistratus apud Cumeos, quem philactum uocãt, cuius erat munus, in frequentem Senatum uenire, Regesq; manu apprehensos de quorum iudicio agebatur detinere, donec de illorum premio aut pena patrum decreto statueretur, Quod si is qui reus agitur, & capitis accersitur predicta die in iudiciũ nõ uenit, uel domo abest, mos Romanus erat, ut ante fores ædium nomen clator tuba illum ad causam dicẽdam quattuor diffinitis in locis citaret, neq; ante fas erat in eum capitis iudicium dari, aut de noxio supplicium sumi, q̃ discussa causa crimine probato & reo conuicto, ne inauditi & indefensi perirent: Iudices uero qui pro excessu criminis litem daturi erant, conceptis uerbis se nihil habere, nihil precibus dare solẽnissimum iusiurãdum prestare cogebãtur, quod mox deprauatis iudiciis fieri desitum est: Hoc quidem iusiurandum apud Egyptios sanctius prestabatur in hæc uerba. Vt ne regis quidem minæ aut iussa, a recto bonoq; illos deducerent, aut transuersos agerẽt apud Athenienses iusiurandum iudices prestant se secundum leges sententiam daturos: & causam diffinituros. Iudicium uero de nocente sic fiebat, ut prætor tribunal in primis ascẽderet, Noxio post terga ligarentur manus, Misso preconio silentium fieret, legitima deinde prætoris proferrentur uerba: Classicum ad spectaculum postea canerent, Suppliciumq; de noxio sumerent, quod plerunq; non statim sumebatur, Quippe Senatusconsulto Tiberii tempore & palias constitutiones actum fuit, ut dãnatorum pena in decimum semper differetur diem,

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ quæq; Atria Romæ fuerint.

Caput. VI

CVm Romæ in Ginnasium litterariũ, quo pleriq; eruditorum conuenerant: Nos quoq; laxandi animi causa q̃nq; uẽtitaremus Doctor ibi quispiam Tullianæ lectionis ut ipse aiebat professor, ingenio alioqui exculto, sed suæ laudis plusq̃ satis esset uẽdicator multo auditore circũdatus. Ciceronis orationem quã pro Milone inscripsit, magno ingenio elaboratam: publice apud compusculos lectitabat, eiusq; dispositionem & constitutionem, cõmunesq; locos, singulasq; partes & colores, aliaq; oratoriæ artis documẽta: Disci

plinasq; Rhetorum, p omnes numeros, nouis & exquisitis modis, exintimo artificio adnotabat: Cumq; uerba ex ea lectione pereēferet, quibus Cicero, quā tum potest maxime Clodium in inuidiam crimenq; adducit, cumq; ifesta oratione insectatur his uerbis: Hæc sica longo interuallo cōuersa rursus in me est. Nuper me quidem ut scitis ad regiam pene confecit, Sic ipse explicabat ut diceret. hanc Regiam fuisse in colle quirinali, ubi Nūmam pompilium habitasse authores tradunt, quodq; in eo sedē habuerat. Ideo Regiam & Atrium Nūmæ ibi fuisse, & de hac Ciceronem, intelligere asserebat. Atq; hæc & pleraq; in hanc sententiam cum ille dixisset, tenuit nos admiratio istius doctoris tam inconsiderate & perperam loquentis, id quod errore manifesto procul a uero esse liquido constat: Si quidem non ubicunq; Romani Reges, belli pacisq; temporibus habitarunt, illic Regias aut Atria construxerunt, Tullus Hostilius primo in uelia mox in exquiliis ædes habuit, & Tarquinius priscus supra nouam uiam: Seruius Tullius etiam exquilias incoluit, & tamen nullas hisdem in locis Regias habuisse feruntur: Sex enim aut ad summum septē Romæ fuisse Regias compertum habemus. Vnam ad ædem uestæ iuxta forum quam Nūma incoluit, ibiq; Atrium Regium fuit: eamq; Regiam longo tempore præcipuā fuisse, cum religione tum antiquitate multi prodiderunt, quæ postea incendio Neronis una cum æde uestæ deflagrauit, Alteram in Celio monte ubi Tullus Hostilius quo frequentius incoleretur Regiam edificauit, Tertiam in sacra uia in qua Ancus Martius sedem habuisse fertur, de qua Ciceronem nūc intelligere Asconius sentit: Quippe inter seruos Ipsei & Milonis pugnam inibi cōmissam & Ciceronem opera Clodii uitæ periculum adisse tradunt, Quāuis Acron perperam aliter sentire uisus sit, Aliamq; in pompei Theatro quod in campo fuit, fuisse memorant, iuxta Theatra enim Regias sitas persæpe inuenimus, Sicut Marcelli Theatrum quod Regiā habuit, ad quam quattuor colūnas magnitudinis miræ ex Theatro Scauri trāslatas Plinius notauit: Et pauli Regiam ad Curtium lacum, & aliam in sacrario: Fuit enim Theatrum Marcelli ab Augusto sed alieno nōmine conditum quo tempore a. M. Agrippa plura & egregia Romæ constructa fuere: hic enim fuit ille Marcellus Augusti nepos, ex octauia sorore & Marcello genitus: cui filiam Augustus: paucis ante diebus q̄ morte sublatus esset desponsauit: Neq; assentior his qui Atriū in cole quirinali una cum Regia conditum fuisse dicunt, Si quidem omnes ab Asinio pollione Atrium libertatis in primis constructum uolunt, quod in tēplo libertatis conspicuæ magnitudinis erat, Postea interiecto tempore. Gracchorum pater in Auentino ex mulctaticia pecunia illud amplius erexit, in quo bibliotheca greca latinaq; uisebatur. Quod intercursu temporum pene collapsum. Sex Helius petus & C. Cornelius Censores restaurarunt, Ea quidem Atria Edificii genus fuere, continens mediam aream, in quam ex omni tecto

pluuia recipitur

pluuia recipitur. colūnis quadrifariam per singulos angulos dispositis & Epistulis. Fuit quoq; atriū publicum in Capitolio: & Atrium Scauri in quo maximæ colūnæ ex præruptissimis saxis collocatæ fuerunt: & aliud Pompeii quæ postea ipsius curia facta est. Legimus quoq; Atrium Regium iuxta forum piscarium: & duo Atria: Meuium: & Titium: quæ Portius Cato in latumiis fecit. Et Atrium Vestæ: & Saturium in quo sacrorum tubæ agna lastrabantur. In colle uero quirinali quod Regia aut Atrium fuerit: nec traditur quicq̃ nec inuenitur: Neq; committēdum plures Regias uelut Regalis opulentiæ monimēta: apud pleraſq; gentes laudibus celebrari: Nam Cirtha & Vtica Massessilorū Regum Regiæ fuere: Sicut Sbaris Colchorum: is Anthei: Iol iubæ & Zama: pgami Eumenis: Cynare Byblus: Gnolos Minois: Deiorati Blutiū: Halicarnasus Cariæ principum: Elusa Archelai: Napatha Candacis Regia fuere: Darii uero Regia fertur Sadrace. in Assyria: Parthorum Susa ubi hiemem agunt Ecbathana & persepolis ubi estatem quā Alexander iniectis facibus incendit. Indorum Regum Taxila. In Aegypto Abidus. Tigranis Arthaxata olī Medorum, nunc Parthorum. Menonis Regia Susis, Athali Trallibus, & Sardis Croesi Regia uisebatur, quam Gerusiam fecere. Cyri aūt Regia Babylon fuit, quam suis anteferre statuerat. Tam & si Persarum mos foret in montibus Regias facere, in quibus thesauros & antiquissimas gazas congerebant: ut illas uelut amplissimum uirtutum monimētum posteris relinquerent. Mithridatis aūt erat Gabiris & Oenotriorum Regum Pandosiæ, Macedonū Demetrias: Ilion Priami. Scepsis Eneæ. Tolgus Pyrrhi. Alexandria uero tres habuit regias, unam Lochian Promontorium, alteram Timonium appellauit Antonius. Musæum quoq; pars Regiarum erat. Etiam in Anthiochia Assyriorum regum Regia ferebatur. Sicut Sogdianæ gentis in maracanda: & Sami Polycratis. Alexander autem Macedo præcipue Arabiam quam sedem imperio delegerat, totius imperii regiam destinauit.

Quo apparatu, quibuſq; cerimoniis apud ueteres, defuncta corpora igni tradebantur, qualiſq; pompa exequiarum foret. Caput. VII.

QVo ritu, quibuſq; cerimoniis defuncta corpora efferri consueuissent, qualiſq; funerum apparatus & exequiarum pompa fuerit, a multis sæpe authoribus intercise perscriptum est. In primis obseruatum fuit, ut ꝓximus sanguine morientis corpus dum trahit aiam amplexus, exhalantis spiritum osculo exciperet: flatumq; hauriret, mox decedentis oculos & ora clauderet, usq; ab homeri temporibus usitatum. Nefas existimantes a uiuentibus decedentium oculos spectari, tam & si lege menia: ut Varro significat:

ne filii parentibus oculos sigillarent, cautū fuerit. Nasamones uero præcipuæ curant, ut morituros cum agere incipiunt animam, sedentes constituant, ne cubantes spiritum exhalent. Post quæ defuncti corpus per interualla conclamatum, propriores affines calda abluere, deinde unguētis ungere, candidoq; amictu induere, ac diebus septem seruare solebant, ara constituta ubi odores incenderent quæ acerra dicta est. Græcis uero decem & septem diebus corpora anteq̃ cremarentur, totidemq; noctibus seruare mos erat. Quidem amictus non ex lana, sed lino intexebatur. Aegyptiorum exemplo, apud quos laneæ uestes, nec eum cadauere sepeliuntur, neq; in ædes deorum īportantur. Id quoq; a græcis usurpatum fuit, ut ueste alba cadauer, coronisq; ornarent, & Peana canentes sepulchro inferrent. Die uero octauo per præconem indicto funere, ne fraudarentur solēni honore supremi dies, ut hoīes ad honestandas exequias cōuenirent. His uerbis Ollus læto datus est, proclamabatur. Apud Sparthanos erat constitutum ut Rege defuncto equites obitum regis, enunciantes cursitent, feminæq; crinibus passis & libero conquestu, tinnitu ollas pulsent æneas, quibus nec nocte nec die quies. Tunc audito Regis obitu in omnem formam luctus concedi permissum erat. Mulieresq; proxima affinitate in ueste candida & capite aperto ritu Romano eiulantes funus celebrare. Filii uero tecto capite in ueste pulla parentes efferre consueuere. Apud græcos feminæ uiriq; in candida ueste, cum coronis amplissimi uiri exequias prosequūtur, & uelut in publico luctu cōplorant promiscue. Quod fuit in more Syracusanis qui candido amictu uelati & fronde coronati Thimeleonem extulere, cui perpetuos honores atq; in foro sæpulchrum decreuere. Sicut Sycionii Aratum in ueste alba & coronis sæpulchro intulere. Argiui quoq; in luctu albas uestes aqua ablutas induunt & in candido amictu funus comitantur. Aegyptii atq; Assyrii funera obsiti squalore & sordibus, ac ceno obliti capillū summittentes & barba detonsa. Milesii uero, erasis capitibus plangere consueuerunt, qui mos apud Barbaros inoleuit frequens, ut in funere & casibus auersis, iuuenes tonderent comam, barbam ipsi ponerent, & uxorum capita deglabarent. Persæ quoq; detonsis coniugibus & liberis, lacera ueste, lugubri ululatu, corpora efferebant, qui etiam in funere clarorum uirorum seipsos equos & iumenta tondebant. Apud græcos conuenit in luctu, uiros comas alere, barbā capillumq; summittere, mulieres uero tonsis crinibus esse, quē morem a Romanis usurpatum legimus, ut sorores defunctis fratribus & matres filiis orbatæ in acerbo funeris luctu, cum flebili uociferatione detonsos crines corpori imponerēt, qui mos antiquissimus usq; ab Homero traditur. Apud quem patrocli cadauer opertum amicorum capillis superiectis fuit. Et Achiles flauā comam in defuncti patrocli funere, manibus secuit. Quippe ea lugenti aptissima putantur, quæ indecora nec usitata sunt. Cuius rei causa in Lycia affines

& propinqui

& propinqui in funere muliebres uestes induunt, ut eam uestitus deformitatem perteſi citius a lachrymis abſtineant. Macedonibus aſſuetum erat, ut crines tonſi defunctos lugeant. Nanq; Archelaus Macedoniæ rex Euripidē tragicum intimum familiarem crinem tonſus luxit. In quo facetiſſimum illud Bionis proditur perinde: lugentes capillum euellere: quaſi caluicio meror leuaretur. Carthaginenſes in luctu comas & ora lacerant & ubera plangunt. Idem græcis in uſu fuit: ut in luctu capillum manu diſcindant & coma uellant. Vtq; defuncti uxor: in fletu oculos corrumpat: quaſi hoc munus morientis foret. Aegyptiis quoq; traditur mos: ut in obitu Regis ſinguli capita luto deturpent: & nudatis mām̄illis mulieres: uiriq; pectora plangant: atq; in deformi illuuie duos et ſeptuaginta dies: cibis animantium: uino et omni paratu abſtineāt: ac recenſentes Regis uirtutes crebris eiulatibus luctum renouent. Si uero feles moriatur in luctus et mœroris ſignum ſola ſupercilia eradant. Apud Lacedemonios obitu regis enunciato Sparciat hæ ſerui et mulieres. Ingenti coacta manu laceratis crinibus abſciſſa ueſte: cum uocibus et ululatu frontes manu plangunt, & capite conuerberato interitum miſerantes eū fuiſſe optimum regum uoce ſignificant: quem morte ſublatum omni genere honoꝝ uelut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Ideo præualuit mos regum et optimatum in funebri pompa ubi dolore inteſtino premūtur: ut decoris ímemores cinere caput aſpergāt: faciem deturpent: tunicā diſcidant. Humi iaceāt. comā uellant. Cōtra uero Thraces nā defunctos cū cantu: et luxu, laſciuaq; geſticulatiōe: patrium carmen canētes efferre ſoliti ſunt. Maſſylienſes quoq; nullo dolori ídulgētes funera cū neceſſariis adiecto cōuiuio celebrant. Cymbri et Celtiberi: ſiq in acie mortē oppetūt: gaudio exultāt. Si aūt morbo affecti decedūt: in ſqualore et luctu ſunt. Pellibus quoq; ueſtiri Romanos diebus luctus, et q funus facerent: cuiuſq; cura et procuratio funeris erat ꝑtextā pullam inducre apud multos inuenio. Solitos etiam illoꝝ corpora qui magiſtratus & honores geſſerant, in prætexta purpura, toga: q; conſulari uel Senatoria, uiroſq; triumphales in tunica Iouis, Plebeioꝝ uero in toga plebeia: aut pallio efferre, & cum eiſdē illa cremare ſæpe comptum eſt. Lecto igitur conſtrato purpura aut lintheis ſplendētibus & in eo defuncti corpore locato: poſt ultimā cōclamatiōem Tibicine ꝑcedēte q neniā funebrē: qua laudes defuncti & facta recēſebat, cū pudorē integritatē & fidē, nō ſaltabūdus ut olí, ſꝫ ſtās phrygio modulo caneret, funus ꝑcedebat. Is.n. modus erat ad merorē accōmodatior, qđ ideo iſtitutū ferūt: quaſi í illas æternas amenitates. ac í ſedes & cōcilia pioꝝ poſt funera recepti uideant. Tā & ſi multi: hoc funeris ſolēne: & oēm apparatū ꝑtermitti iuſſerint. Quippe. M. Aemilius lepidus priceps ſenatus decedēs: ꝑcepit filiis ut ſine lītheis: ſine purpura & tibicine funus ſibi facerēt Et Atticus Pōpōius m l̄tiq; clari uiri ſine pōpa funeris efferri uoluerē. ꝑficeaſq; q

luctui praeessent aduocare uel praecio conducere solebant, quae cantu & funebri carmine lamentarētur/uitamq; & praeclara gesta, summasq; uirtutes nō sine miseratione laudarent. Nonnunq̄ mimos qui personas effingerent, ac facta dictaq; repraesentarent adhibebāt. Quas quidem nenias graecis in luctu saepe decantari inuenimus, qui Appio coronati defuncti laudes recensere carmine quod Ialemon uocant, & res memoratu dignas claro praeconio celebrare affuerant. Senatoribus uero & patriciis atq; summis ducibus tuba, minoribus & plebeis exequiali tibia canebant Siticines. Quam tibiam non in funeribus modo, sed in sacris in ludis & conuiuiis adhibebant. Imperatoribus etiam pluribus tubis mestum clangentibus, quod a Charibus & Phoenicibus deductum autumant, qui in funebri pompa breuibus tibiis lucubre canentibus uti consueuere. Deferendi uero feretrum propinquioribus uirilis sexus dabatur munus. Itaq; filii, parentes, & fratres sorores elatos funere deferebant. Nonnunq̄ serui libertate donati, plerunq; Senatorii, Praetorii & consulares, quiq; amplissimis honoribus functi erant. Imperatorum & consularium uirorum feretrum detulere. Quare Pauli Aemilii qui de Macedonia triumphauit, legati macedonum, & Syllae dictatoris pheretrum, Senatores & sacrae uirgines extulerunt. Et Metello filii tres consulares, unus censorius, & alter praetor lectum subiere. Dumq; effertur insignia honorum quos gessisset, ut fasces, secures, littores, armaq;/& dona militaria, coronasq; omnis generis quas in uita meruisset. Vexilla atq; urbium dona & legionum. Spoliaq; hostium ac munera quae quis daturus erat, expressosq; cera uultus, & decora maiorum, totiusq; familiae longo ordine simulacra, & gentile stēma praeferebant ab ultima origine, quanto cum poterāt apparatu. Quare. C. Caesar in amitae funere Marii statuas pro decore familiae detulisse fertur. Et Tiberius in Drusi funere originem Iuliae gentis. Aeneam, omnesq; Albanorum reges: Romulum & Appium clausum, caeterasq; Appiorum effigies lōgo ordine p duxit. Ferunt quoq; Iuniam quae Cassio nupta fuit, uiginti Clarissimarum Familiarum imagines uelut indicium splendoris, & uetustatis familiae in funere praecessisse, inter quos Manlios, & Quintios. Cassiumq; & Brutum. Non nunquam ut ampliore efferrentur funere, plures defuncto strauere, lectos, qui instrati in pompa funeris anteibant. Sicut de Sylla, cui sexmille, & Marcello cui sexcentos praelatos legimus. Tum si qui ab eo serui manu emissi & libertate donati fuerant. Illi praecipue qui fide insignes a domino cogniti forent, herilem interitum miserantes pleni lachrymarum, elatum corpus praecedebant pileati, aut alba lana capitibus uelatis, qui quanto plures erant, tanto plus nominis, laudisq; dedere, quod familiam totam decedens Dominus tantis muneribus cumulasset, ac libertatis praecio affecisset. Non nunquam illos qui rasis capitibus triumphantis currum fuerant

prosequuti,eiusdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris, præcessisse in uenimus. Q. Terentium Culleonem,quem Scipio Africanus seruitio exemerat,quiq; triumphantis currum capite raso fuerat prosequutus.eiusdem elatum corpus pileatum preisse memorant,post sequente proximorum affinium & amicorum turba,lugentis habitu,capillo dimisso in ueste pulla aut ceruleaut Cato significat,cum enim adolescentis funus facerent ceruleum frequentes induebant.Apud exteros uero pheus color sumebatur in luctu.Nã & Antiochus audito fratris obitu,purpura deposita pheum induit,qui inter album & nigrum fuisse color traditur.Nonnunq̃ Senatu uniuerso & magistratibus cum uexillis interdum equitum turmis,si quando regum aut imperatorum funus efferrent comitantibus.Funeris enim hæc lex erat ut præcedente pompa funebri,uiui sequantur,tanq̃ haud multo post morituri. Interim lectulo plærîq; flores & corollas iacere, nõnulli unguenta & odores alii dona cumulare.Idq; noctu & obscura luce ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre uetusto more non licuit.Quod Demetrius Rex cauit edicto ut ante lucem uel post crepusculum efferantur corpora, die uero non liceret.Sæpe tamen Imperatoris aut Ducis qui occubuisset in acie funus milites quantum poterant militaribus studiis celebrarunt.Ea pompa fuit,ut armatæ,instructæq; legiones in turmas & centurias cum uexillis militaribus inuersis aut abiectis militiæ insignibus defunctum comitentur.Phalerasq; equis detrahant,ensium mucrones & lancearum cuspides humi deiectos ferant,& rogũ lustrẽt.Id qđ apud Græcos etiam seruari meminimus. Rogo igitur extructo & Pyra cupresso circũdata pp grauem cremati corporis nidorem,ne tetro odore abigerentur proximantes ac desuper defuncto corpore locato,illius oculos anteq̃ cremaretur patefacere & celo ostendere mos erat.Apud alios trientem in os defuncti tanq̃ naulum imponere,quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit,& uana superstitione creditum,qđ apđ Hermionẽses uetabatur,quia pronus inde ad inferos descẽsus erat quasi naulo nõ indigerent obituri.Sicut circa exitum Syrtium fuit lethos amnis,& in Epyro atq; Heraclea pontica Acherusius specus,quẽ usq; ad inferna patere dixerũt,& cõtra Laodiceam os plutonium,in quo oẽ aĩatum moritur,& in Tenaro Laconiæ inferni hostia,& spelunca p quam Cerberũ eductum & furiarũ templum esse ferebatur.Gallis uero mutuã.In uicẽ pecuniã dare quã apud inferos post obitũ redderẽt,in usu erat.Præfica assistente, & lamẽtabili carmine populum rogo circũdatum ad cõplorationes & lachrymas puocante. Populo etiam largis fletibus & pari cõploratione respõdente.In quo luctu quædam admirationem canebanť carmina & uersus ad Tibiam cũ laudibus & lachrymis,pietatem,humanitatemq; & defuncti interitum miserantes.Eam uero pyram pro dignitate & honoribus quibus in uita functus erat, & pro

ut amplissimos magistratus & imperia gesserat modo maiorem, modo mi-
norem extruxere. Fuitq; lege. xii. tabularum cautum ne de lignis politis extrue
retur. Donec per funerum ministros qui pollintores dicti sunt, corpus igne
supposito cremabatur. In qua extruenda id seruatum est, ut præter arida li-
gna, Papyrum quoq; quo facilius crementur nōnunq̄ crocum & uinum af
fatim apponant. Germanis struem rogi nec ueste, nec odoribus, cumulare li
cet, sed sua cuiq; arma & suus equus adicitur rogo, corpora uero clarissimoq;
uirorum: nisi ex lectissimis lignis certi generis concremari sine ullo funeris solē-
ni permittitur. Dumq; igne accenso corpus ardebat: pro dignitate: proq; opi-
bus quibus quisq; potens erat: ita amici & affines: quiq; coniunctissimi ade-
rant, quæ cara habebant & præcipui cultus: cum gemitu & questu misera-
bili in luctus & grauissimi doloris signum ignibus iaciebant. Itaq; multi ue
stes triumphales ensesq; & Baltheos: nonnulli arma militaria: mulieres uero
ne studio uincerentur: ornamenta sua, Armillas, Zonas, mundumq; mulie-
brem, uictasq; uirginalis comæ: alii retortos circinos/ et torques ac bullas p̄-
textasq; liberorum flāmæ indidere, Thuraq; unguenta & odores omnium
generum: quos lancibus ferebant. Quare multos copia odorum ad Pyram
exanimatos & præter infinita odoramēta: in funere Syllæ statuam iustæ ma
gnitudinis ex odoribus absumptam comperimus. Quæq; defuncto carissi
ma & cordi fuisse arbitrabantur in uita, quarumq; rerum mirum & efficax
studiū fuerat, ut scuta, gladios, & arma, canes, dilectos equos, Luscinias aues
q; ad eundem rogum trucidatos, ut una cum defuncto cremarent, igni trade
bant, pleriq; uero seipsos. Vnde exemplis palam factum nouimus, multos ac
censis dn̄orum rogis, doloris impatientes, uel uiolentas sibi manus intulisse
aut igni pariter absumptos esse. Quod etiam de canibus qui caritate domino
rum in flammas se inicere memoriæ proditum est. Nam Hieronis & Ly-
simachi canes accensis rogis dominorum in flammas se iniecisse / & uno in-
cendio arsisse tradunt, qui etiam erat Græcorum & Aethiopum præcipuus
mos, ut comas ad rogum discecent, corporiq; & igni imponant, boues &
pecora, equosq; & canes in ignem mittant, uinumq;, & oleum fundant.
Vtq; rege morte sublato, familiares & qui cum eo coniunctissime uixerant,
caritate principis uim uite sibi ad rogum afferant, unaq; morte intereant. In-
dorum peruulgata historia est, ut uiro defuncto quæ carissima coniux in ui-
ta fuerat: eodē igne absumatur: unaq; cōcremetur. Thracibus & getis erat iste mos
ut uiro defuncto præcipue dilecta coniux maximo cultu ornata, ad tumulum
duci, & a p̄pinquiore mactari, eodēq; tumulo humari debeat. Gallis uero, ut
serui, cliētesq; cū dn̄is patronisue una crementur uiuentes, eadēq; pyra intereāt.
Gerri Scythica gens, defuncto rege in tumulo ubi cadauer odoribus delibutū
erat: p̄cipuā cōcubinarū: pincernam: coquū: agasonē: ac ministrū: una tumulare

equosq; & quinquaginta ex ministris ad rogum præfocare assuerat. Græcis uero usurpatur: ut imperatore aut duce fato perfunctis: funus efferatur solẽni pompa & apparatu regio. Captiuiq; & milites circa rogum digladientur: ouesq; et boues mactentur. Vtq; in omnem formam luctus concedatur: equi uirique tondantur. Propugnacula e menibus diruantur: templa lapidentur: aræ subuertantur. Lares abiiciantur. Partus exponantur: cibo abstineant: ignis extinguatur: atq; in pompa funeris magistratus Sacerdotes pueri: atq; iuuenes cum tropheis: coronisq; & armis militaribus funus ꝓsequantur. Cenas quoq; ferales apparari & Chrateres lacte: uino: & sanguine: necnon mella & crocum ad rogum inferri solita inuenimus: ut una cum defuncto crementur. Fuitq; moris Galatharum ut defuncti familiares: & affines inscriptas epistolas ad rogum coniiciant uelut apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebremq; laudationem optimates & grandes natu: aut proximi necessarii in honore positi de laudibus defuncti habere: ac solẽni laudatione illius factaq; dictaq;: & totius uitæ cursum: maiorumq; laudes recensere assuerant. Primus enim Valerius publicola mortuo Bruto supremas ipsius laudes: accurata oratione prosequutus fuit. Inde institutum: ut clarorum uirorum in funeribus: solemnis laudatio esset. Nam & Appii decemuiri defuncti laudationem sequtis temporibus plebs equis auribus audiuit. Et Scipionem in funere supremo ut hominem diuinum maximus cõmendauit. Fuitq; in usu apud Aegyptios Rege defuncto anteq̃ iusta dentur: per sacerdotem qui proximam tenebat dignitatem: omnem uitæ seriem: & ipsius dicta: factaq; & an fuerit fortissime præliatus, an uero segnis & deses: ex alto suggestu, in maximo omnium conuentu perlegi & recenseri, & si uicia præualebant honore funeris priuari atq; insepultum cadaver abiici. Si uero uirtutes præcellerent, omni honore cumulari, unguentis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos uero cuiusq; fortis homines ita laudari, ut sine ulla opum fortunatum ue mentione, solam religionem, Iustitiam, pietatemq; comẽdarent. Apud Indos uero, multa secula uiguit mos, ut cum moritur quispiam, pro foribus domus: magistratus cui hoc munus impendebat, ante actam uitam, moresq; describat, ut uicia, laudesq; innotescant omnibus, & palam fiant. Ferturq; Fabius Maximus præ cæteris unus qui in funere filii intestino dolore affectus oratione non infracta ad populum ipsius laudes magno spiritu disseruit. Quod a græcis simile quoddam accepimus ut defuncti laudes solemni oratione, & longo petito proemio prosequantur. Prediturq; primus Pericles fuisse qui carmine & laudibus eos qui in bello peloponessiaco pro patria occubuerãt ꝓsequutus fuit. Alii uero Solonem Græcis funebrem oratiõem primũ iuenisse ferũt. Et quis a principio uirorum tantum gesta nec mulieres laudare consuessent. Quia tñ Camilli tempore, collatum auro, ut seppis Romanus a Gallis

paria, qui uenalem sanguinem habebant Romani exhibuere, ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idq; adeo usu & moribus interdictum fuit, Vt P. Sempronius uxori qđ ludis funebribus īterfuisset repudium dederit. Domi quoq; & in loco celebri defuncti imagines in memoriam posteritatis: plerunq; cereas aut marmoreas uel æneas. Colūnas quoq; cum tropheis & titulis, ac magnificentissimis decretis, publico concilio erigere, & res gestas monumentis insculpere leuandi desiderii causa, antiquo more seruatum est. Quas etiam iniuria cesis ciuibus, sempiterno æuo duraturas publico decreto erexerunt, ut gratiam benemeritis ferrent. Apud Lacedemonios, his qui in re militari facinora gesserant fortia. Statuas & colūnas pariter cum ellogiis post obitum dedere. Rege uero defuncto ipsius simulacrum, ita ut uiuus appareret. In toro, purpura & auro instrato effinxere. Tempus uero luctus ut erat a Nūma constitutum posteri seruauere, qui puerum trimo minorē, nec lugeri, nec plangi uoluit. Id quod in Thera una ex cycladibus seruatum legimus. In qua pueri citra septēnium aut hoīes ultra quinquagesimum annum indefleti fuere, qđ illi rapti in maturo funere, uix primum uitæ limen attigissent, isti nūc satis diu uixissent. Neq; ultra menses decem, filios parētum, aut uxores uirorꝫ mortem deflere statuit. Quod lugendi tempus patri & filio æque fratri & sorori cōmune esse uoluit, ultra uero non licuit, ne luctu indefesso & lachrymis nunq̃ desinentibus domus & familia funestarentur: itaq; post annum parētes filiorum & fratres sororꝫ funera deflere uetuit, ab eo n. tempore lamentis parcere iussum est. Tam & si nullum lugendi tempus uiris legitimum fuisse nōnulli credant, annumq; feminis tantum præfinitum ad deplorandum: masculis non item, infra quem alteri nubere non licebat: & concepto nec dum ædito partu uetabantur. M. tā Antoninus philosophus, ne ultra quinq; dies lugerent Romani. filium sibi morte sublatum summæ spei adoloscentem edicto inhibuit. Q. uero Maximus filio consulari, & L. Paulus: duobus, paucis diebus amissis, & M. Cato: mortuo prætore designato filio: non luxerunt. M. quoq; Bibulus. Cos. cum toto consulatu domi delituisset: quo die de obitu duorꝫ filiorꝫ certior fuit, In Senatū uenit: & munus consulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur: & Asinio Pollione: qui quo die filium amisit in conuiuio luxit. Contra Pericles cū aīo infracto semp fuisset amisso Paralo filio magnitudine doloris uictus: lachrymas uberes dedit: & eiulatus nunq̃ desinentes. Filios uero minores decennio tot mensibus quot annis uixissent, a parentibus lugeri statuit. Sed nec uxores a uiris: nec sponsas lugeri fas putauit. Tempore uero luctus: matronæ purpuram: aurumq; deponunt, atrasq; uestes induunt & in pellibus degunt: nec illa resumere donec eluxerunt licet. Viri aūt Senatorii laticlauum & annulos aureos exuentes pullas uestes sumunt: barbam: capillumq; summittūt. Piceas

quoq; & cupressos ueluti ferales arbores & diti sacras, in lugubri domo patricioque amissis fratribus liberis & propinquis apponere mos erat. Græcis uero funesti, & qui exequias duxissent, ut lapide lesbio extructas domos incolant qđ subtristi esset aspectu. Atheniensibus Solon flebiles lamentationes: & cætera dolorem testantia ueluti inania & nihil uitæ proficiētia substulit. Lycurgus uero Lacedemoniis undecim dierum spacio luctum terminauit. Q đ a Thracibus & Massyliensibus usurpatum legimus, qui quottidianas lachrymas & funesta omnia, ac sordes lucubres in funere inhibuere. Luctus aūt & meror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur causas, ut si liberi nascerentur. Si pater aut filius, frater aut uir, ab hostibus capti reuertissent: aut cum propior affinis q̄ qui lugeretur domi natus foret. Vel si puella dabatur nuptui. Publicus uero si lustrum fieret aut uota soluerentur, uel sacra Cæreris instarēt. His enim casibus domum, aut familiam in squalore, & sordibus esse non decebat. Hoc quoq; notare contentus sum, neq; puerum minorem septēnio, priusq omnes geniti dentes forēt, neq; fulmine ictos qui uita functi essent, rogis imponere aut corpora cremare: neq; hominem uita sublatum feriis publicis efferre licuisse. Q uodq; quoties plura cadauera & aceruata corpora urerent aut incendi curarent, solitos esse funerum ministros: denis uirorum corporibus singula muliebria adiicere, ut unius adiumento cætera facilius deflagarent.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ uariis in locis tempestate nostra compertę fuere. Caput. VIII.

TRitonem & Nereidas hominesq; mari genitos quos marinos appellant, præterq̄ qđ apud Plinium naturalis historiæ nono legeramus, nostra quoq; tempestate conspicuos fuisse multa documenta sunt. In memoria mihi est, cū adolescētulus ego, in porticu nostra portanouēsi Neapoli q̄nq; diuerterem, Draconettum Bonifacium Neapolitanum, Patriciæ gentis & inclytæ familiæ uirum ut in homine militari facundiæ florētis, & multarum rerum cognitione clarum: tunc senecta uenerabilem, & debilitate pedum inualidum in conuentu maximo præsente atq; audiente me: referre solitauisse, se dum in Hispania militaret, marinum hominem uultu & corpore prorsus humano absoluta similitudine pubetenus: postremis uero in pisce desinentibus uidisse in melle, ex ultima Mauritania & Oceani finibus ad Regulos sub quibus stipendia faciebat: & honestum ordinem duxerat, pro monstro allatum: fuisse autem facie hominis uetusti capillo & barba hispido atq; irto, colore ceruleo, statura procera, & maiore humana. Alis quoq; tenui

cartilagine

cartilagine quibus marinos fluctus secabat, & membrana passim interlucēte munitum. Et hanc rem, non sibi tantum, sed plerisq; summæ nobilitatis uiris, notam & conspicuam fuisse dicere. Sed nequis, hec uanum aut cōmenticium fortasse putet. Theodorus Gaza uir græca facundia clarus, & philosophiæ præceptis imbutus ægregiæ. Apud Iouianum Pontanum ad quē frequens uentitabat, eemplures q; nostrates, scite admodum & luculenter, ratiocinabatur, se dum in peloponesso ageret & fœda maris tempestate obortadiutissimo tempore anni, nōnulla piscium monstra procellæ ad littus illisissent, inter cætera uidisse Nereidem in littore, fluctibus expositam, uiuentem iam & spirantem, uultu haud absimili humano facie quoq; decora, neq; inuenusta specie, corpore squamis irto, ad pubem usq;, nisi qđ cætera in locustæ caudam desinebant, ad quam propere uisendam cum frequens concursus fieret. Ipseq; & nōnulli e propinquis oppidis uicini, affinesq; eo se contulissent, illā frequenti turba circundatam, mestam & aio consternatam ut ex uultu conicctari erat, in littore iacentem, crebreq; suspirio fatigatam conspexisse, mox cum a tam frequenti corona inspiceretur, seq; in sicco destitutam uideret, pre dolore gemitus spirantes, & lachrymas uberes dedisse, cuius misericordia motus ipse, ut erat mitis placidusq;, cum turbam decedere de uia iussisset. Ipsam interim brachiis & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptantem paulatim ad aquas peruenisse. Cunq; se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cæpisse, momentoq; temporis elapsam ex oculis nusq̄ apparuisse. Georgius quoq; Trapezuntius uir multi nominis & magnæ eruditionis aperta professione referebat amicis, se cum haud procul a littore in fonte quodam spaciaretur, puellam conspexisse eleganti forma undis extantem pubetenus, & quasi lasciuiret, subinde emergentem summergētemq; se, quoadusq; se conspectam intelligens: haud amplius apparuit. Sed super oīa in nostro æuo haud absimile factum accepimus in epyro, profecto exemplum inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendum posteris putarunt & actis quoq; publicis testatum est. Ad fontem iugis aquæ ad quem mulieres ex oppidulo aquatum uentitabant. Tritonem seu marinum hominem e spelunca quam forte ibi nactus fuerat, obseruare solitum, si quādo solam ad aquas accedentem, aut per littus obambulantem mulierem uideret ipsum ex undis & spelunca leni gressu, tacitisq; uestigiis desilire, & a tergo accedere: ac ui compressam mulierem ex insidiis adoriri, & ad mare concubitus causa arripere: ac reptans q; sub undis deferre consueuisse. Quod cum apud loci incolas percrebuisset: diligentius marinum monstrum obseruasset & cū diutile laqueos illi intendissent: haud multo post: dolo captum: & laqueis uinctum cepisse. Cunq; cibo abstineret: extra aquas diutius uiuere nequisset: squaloreq; tandem & tedio ad extremā tabem uenisse. Tenet fama ueneteos cost

& flagrantissime mulierum amasios esse, propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, nequa deinceps ad fontem mulier nisi uiris comitata accederet. Hæc nos & eiusmodi ab his q diuersa maria penetrarant, & eadē mōstra, placidis aquis colludentia uidissent, & in occursum nautis, exertis capitibus ab undis occurrisse & uoces audisse referebant plerunq; accepimus.

Qui Xistici, qui ue Themelici apud iureconsultos dicti sint, quod ue officiū: & quid nomina designarint. Caput. IX.

CVm Ioanne Platina uiro docto & antiquitatum studioso: p familiari consuetudine sæpe deambulabamus, & oēs antiquitates, ueterumq; monimenta atq; ruinas Vrbis explorabamus. Dūq; in ueteri sæpulchro inter semiruta uestigia, in quirinali litteris mirandæ uetustatis, situ & senio obliteratis. Epitaphiū legeremus insculptū his uerbis. L. THENODORVS. XYSTICVS. PARIDI. THYMELICO. BENE MERENTI. FECIT. Quærebat Platina, qui Xystici essent, qui ue Thymelici, nunquid artis noīa uel cognomenta forent. Cūq; meminisse me apud authores, qui Xystici dicerentur legisse. Q d q; in Xystis uelut in gymnasiis nudi exercebantur. Athletas Xysticos dici respondissem. Xystos autē longas fuisse porticus ampla latitudine, & Gymnasium ubi ambulationes essent, & arbores plerūq; digestæ: in quibus athletæ hibernis sæpe temporibus luctabantur: quas Græci Hypetras seu Paradromidas dicunt. Instar illorum quæ in Attica fuere Gymnasia: quæ tria uel maxime memorantur. Lyceum Gymnosarges & Achademia, qui aūt Thymelici essent, mihi nō succurrere, neq; in mentem uenire asseuerarem. Tum Platina quasi admirans ait. Nūqd nostro ciuili iure aliquam de Thymelicis mentionem fieri adnotassem. Nā de Xysticis satis sibi liquere: pugiles fuisse: uel ex eo qd in Xystis & longis porticibus exercebantur: uel qd hastis decernerent, a græco uerbo ξυστὸν qd est hasta: quare Xysticos ludiones. qd hastis depugnarent uelut gladiatores: & Xystarchum qui Gymnasio præesset nuncuparunt. Thymelicos uero eiusdem generis pugiones seu histriones fuisse se arbitrari. Siquidem Græci Histrionicam Thymelim nuncupant, θυμέλη enī scenā dixerūt θυμελικὸν Scenicos & histriones. Et nisi quid se fallat: de his apud iureconsultos in edictis p torē mentiōem fieri aiebat. Fuere inquit Athletaꝝ & Histrionū species multifariæ. Nam & gladiatores & pugiles & Thymelici & Pancratiastes, Xystici: Panthomimi, Palestritæ & harenarii. Sicut Thraces Mirmillones: Sequutores & Reciarii: oēs Athletaꝝ: Histrionum & comedoꝝ numero habētur: Licet Panthomimos a Domitiano sublatos: mox a Nerua restitutos. Demū

a Traiano

a Traiano eiectos. Histrionesq; a Tiberio, & deinde Nerone, ob plurima flagitia Italia pulsos legamus: Thymelicum uero Choragium apparatum esse: Scenarum & histrionum, quos omnes inter artifices adnumerari neminem fugit. Et plæraq; hoc genus memoriter & expedite, ut suus mos erat, uetetū testimoniis exemplisq; referebat. Cum uero nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentariis uersaremur deprehendimus, apud Vlpianum titulo de infamibus. Thymelicorū Xysticorū & Athletarū, qđ tunc nō cōmemineramus, mentionem haud dubiam fieri. Thymelicosq; & Xysticos inter Athletas, & eos qui in theatrum prodirent, ad ædendas in scena operas adnumerari. Id qđ Platina fuerat pclare arbitratus. Censuisseq; iureconsultos qđ pugnandi causa in harenam prodirent, & ludicram facerēt non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere. Cuius uerbis admoneor, ut uerū esse censeam, qđ apud Ciceronem refert Aemilianus artem ludricam & Scænas qnq; Romanos probro duxisse, genusq; hoc hoīum tanq̄ scurras improbissimos tribu amouere uoluisse. Quare sub Tiberio, in opera scenæ prodiisse famosa nota censebatur. Qđ etiam Senatusconsulto fuit uetitum, cautumq; seuere, ne equites Romani ludo & harena polluerentur. Tā & si fetatur Augustus Athletis conseruasse priuilegia & ampliasse: cohertionemq; in histriones magistratibus inhibuisse ita ut in eos aīaduersionem nō haberent. Græcis uero prodiisse in scena inter Athletas honori fuit, nec pbro datum est. Quippe cum Plato summus fuisset Athleta post multiplices uictorias se philosophiæ dedit. Verba uero Vlpiani ex responsis Sabini & Cassii hæc fuere. Athletas omnino artem ludicram nō facere, uirtutis.n.grā hoc facere, & utile uidetur ut neq; Thymelici neq; Xystici, neq; agitatores neq; q aquam equis spargunt cæteraq; eorū ministeria qui certaminibus præsunt sacris aut deseruiunt ignominiosi. Ex quibus liquet Thymelicos & Xysticos a iurecōsulto inter Athletas adnumerari. Sed quia de Pranchratiaste & his qui in sacris certaminibus aquam equis spargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi, dubitariq; potuit. Cum pſertim nullā de his q aquā in certaminibus spargunt, mentionem fieri apud ueteres qđ meminerim sciam, nisi eos dicamus fuisse q in stadio dispositi: eqs sponte currētibus quo uelocius metā cōtingerēt, aquā p uices spargerēt: itaq; illos ad cursum ipellere solerēt. Prāchratiastē uero: eū dici uolūt q luctator simul & pugil foret. Quippe cū alii pugiles: alii luctatores forēt, is q utreq; teneret studiū pugna.s. & lucta Pranchratiasticus nūcupatur: & ubi exercent Prāchratium. Censuitq; Vlpianus ad legem aquiliā: illum qui dum exercetur in colluctatiōe uel Prāchratio aut pugilatu: aliquem eppressit uel cecidit: aquilia teneri. Verba uero Vlpiani ex ea lege hæc sunt. Siquis in colluctatione uel Pranchratio aut pugilatu: dum exercentur alius alium occiderit: Aquilia tenetur.

Locus ex Iuuenale de Trulla quid designet ex Authoritate Iurisconsultorum & aliorum testimonio explanatur. Caput. X.

TRullas pocula esse & uasa potoria censeri haud imerito plerique existimarunt. Idque qd' a Iuuenale dictum est de Trulla, de quo apud eruditos controuersia est: nō id credi decere qd' uulgo putauerunt: ut de uase in quo alui proluuies effundit intelligatur, cum id aliud sortitum nomen sit, & a doctissimis Scafium & Lasanum dicatur: uerumque authoris sensui nō satis conueniat: sed de uase potui parato intelligi oportere constat. Illudque q̄ sincerissime a poeta dictum fuisse. Laudare paratus.

Si bene ructauit si rectum minxit amicus
Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.

In quo illum significari haud dubie putamus, qui postq̄ calicem exhausit in ipso fundo rictu: aut sibilo crepitum facere more detestabili non fuit ueritus, ubi idem crimen bis arguere Satyricæ dignitatis fuit. Vel de eo qui postq̄ uini calicem hausit: id qd' remansit: ita elisit in pauimēto ut resonaret. Quod inso lentissimi animi: audacis & petulantis: nimiæque securitatis fuisse liquet, quem abusum apud compotores & Helluones impuros: qui scortis: uinoque madidi: & æpulis distentierāt, Græcis inualuisse multi adnotarunt: ita ut ludus inde conuiualis foret, quem Cotabisin appellarunt. cum residuum potus in æneas phialas iactarent: qui si sonantior creperet: se ab amica redamari & mutuo affectu teneri putabant. Quod esse ꝓbabile & ab authoris sensu nō alienū: ex contextu uerborum liquere putamus. Id uero qd' de Trulla diximus inter pocula censeri. Scite admodum a Scæuola libro tertio de legatis definitum est in hæc uerba. Seiæ dulcissimæ poculum aureum qd' elegerit, fideiheredum cōmicto ut darent: quæro cum in hereditate non sint nisi trullæ: Scyphi: Modioli, Phialæ: an Seia de his speciebus eligere possit. Respondi cum oia potui parata pocula dicantur: posse, Plinius septimo & trigesimo historiæ naturalis, Titus Petronius inquit. uir consularis inuidia Neronis, Myrrinam trullā trecentis sextertiis emptam fregit, ut mensam eius exheredaret, Cicero in Verrem, sexta actione: erat inquit uas uinarium ex una gēma prægrandi trulla excauata. Horatius quoque in Satyris: qui ueientanū festis potare diebus: Campana solitus trulla: uappamque profestis. Ex quibus licet estimare: trullam inter pocula & uasa potui destinata censeri. Sicut Scyphus: Modiclus & phiala: & quam Varro dixit depesca. Tam & si Scyphum Herculis: Cantharum liberi poculum legamus, quo Marius post Cymbricam uictoriam potasse assidue dicitur. Fuit quoque Heracleum Herculis poculum Sicut Nestorida quo Nestor utebatur: & Grāmaticum Homeri carmine celebratū: quæ in Dianæ

templo

templo affixa Capuæ uisebantur. Notatumq; fuit inter Scyphos Bœocios palmam tulisse qui Heracleotici dicti, & Alexandrinas cucurbitas cum exaruerint ad usum uasorum præcipuas fuisse. Præter quæ uinaria uasa a græcis celebrant, Grossus, Bicus, Gaster Gasterium, Bicarium, Cypellum, Amphicipellum, Cyphela, & qd' hodie seruat nomen Baucalium diuersorũ generum: & Cybium nauis instar. Præterea Dactylotum ex proiectoris digitorũ nuncupatum: Gyala, Dynos, Cyborium, Cotyle, Encotylæ: Cadus & Cadiscus & Therycla non incelebres quibus Dionysius libasse fertur. Id autem quod populari sermone de Trulla secus dictum est, ab eruditis haud īmerito perperam iudicari. Succurrit tamen in hac re notare, qd' Pomponius iurecõsultus de auro & argento legato, memoriæ prodidit, legatis uasis etiam scutellas & promulsidaria contineri. In quo animaduertimus, promulsidaria, uasa qbus mulsum continetur nũcupari. Et licet græci οἰνομέλι, & μελίκρατον mulsum uocent. Vlpianus tamen de uino & oleo legato, uini appellatione, putat mulsum non contineri: οἰνομέλι uero contineri.

Exempla frugalitatis Priscorum, & q̃ parco uictu contenti fuerint, & quãdo luxus primum urbem inuaserit. Caput. XI.

PRiscæ frugalitatis & abstinentiæ qua ueteres usi fuere: multa & magna nobis documenta sunt. Siquidem uini usus adeo mulieribus interdictus fuit, ut uinum bibisse, perinde esset, ac si in adulterio, aut graui crimine deprehensa capitali iudicio plectenda foret. Inoleuitq; usus ut cognati affinesq; mulieribus osculum ferrent. Scilicet an uinum bibissent ut ore explorarent. Idem Massiliensibus & Mylesiis pluribusq; græcorũ & barbarorũ gentibus, apud quos hydropotæ fuere mulieres: nec mulieres modo: sed & uiri abstemii. Apud Trogloditas licet reges mulsum bibant priuilegio honoris, uulgus tñ abstemium est, & aquã potat cum paliuro, qd' & uiris eque Romæ criminosum fuit, ad ãnum usq; trigesimũ. Seruo uero īterdictũ penitus, nisi sacrorũ cã solẽnibus festisq; diebus. Quẽ osculandi quottidianũ usum, postea Tiberius Cæsar, edicto inhibuit. Legimus Romulũ Vrbis cõditorẽ, qd' in cõuiuio uinũ nõ biberet, a cõuiuiis increpitũ. Et. Q. Coponiũ qd' uini amphorã ei cuius suffragio magistratũ petebat dono dedisset, ambitus fuisse cõdẽnatum. Proditurq; memoriæ Egnatius Metellus uxorẽ qd' uinũ biberat fuste necasse. Et Cn. Domitius: mulierẽ q̃ uisa est plus uini bibisse q̃ ualitudinis cã deceret dote mulctasse. Et matrõa magno natu, qd' claues cellæ uinariæ resignasset iedia mori coacta. L. quoq; Papirius ĩpator aduersus Sãnites dimicaturus, uictori Ioui pocillũ mulsi, p re magna uotũ fecisse dr̃, bibebãt. n. Murratã aut passum Sãnã aut defrutũ aliaq; eius generis potu dulcia Adeoq; eos q se uino ĩgurgitarẽt osos hẽbant, ut sequtis tẽporibus Censores

tanq̃ indignos qui honores & publica munera gererent senatu amouerent, notaq; & ignominia pstringerent. Indignum.n. uidebatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent. Q uiq; libidinum maculis notarētur, ad rem publicam accedere, aut de publicis consultare. Q đ etiam Cretenses Lacedemonios & Carthaginenses factitasse nouimus, qui militibus ne efferos militia animos insolentiæ assuescerent, in omni militia uini potum interdixere: ex instituto Platonis, qui etiam magistratibus donec in honore essent uinum inhibuit. Id quod penes Athenienses criminosum erat, quibus ebrius princeps morte mulctabatur. Et Pittacus, temulentos siquid deliquissent dupli pena puniri curauit, ut formidine supplicii a uino promptius abstinerent. Q uin etiam Aegyptiorum lex erat, ut certa uini subtaxata mensura Regi quottidianis ferculis daretur, ultra quam excedere non licebat, ne sui impos per occasionem & licentiam turpitudini & sordibus uacaret. Sicut proditur de Mossinetis: ultra Carambim flumen, qui regem quem delegere siquid praue deliquisset totius diei inedia mulctabant. Apud Locrenses Zeleucus uinum usq; adeo auersatus fuit, ut etiam morbo affectis dari inhibuerit. Cauitq; ut qui uinum biberet capite lueret. Indi adeo abstemii fuere ut nisi sacrorum causa uinum bibere nulli fas foret, quibus erat constitutum, ut si temulentum Regem mulier occidisset, hoc donaretur munere, ut successori nuberet. Persarum quoq; milites adeo abstemii traduntur, ut pane & aqua sæpius uictitarint, panis condimentum & obsonium famem esse dictitantes: quibus tamen semel annis singulis inebriari permissum erat. Proditumq; est. Scythas cum inebriari gaudeant, & abstemii sint. Si quando ebrietatis dulcedine capi uellent ne contra constitutum facerent, in ignem coniectis herbis & fumo hausto, haud aliter q̃ uino epoto, madidos fieri. Q uod de Thracibus traditur, qui æpulantes focos ambiunt: herbarum semine ignibus iniecto, cuius nidore capti, ebrios imitantur, & tanq̃ uino affecti, temulenti iacent, sicut nepentes succo delibutis, tristitiam discuti putarunt. Babylonii quoq; incenso arborꝫ fructu & fumo hausto ita ebrii redduntur ut tripudiis & cantibus exultēt. Indos ferunt ex fructu arundinū quæ mel gignūt aut uino ex dactylis, atq; ægyptios potu e frugibus inebriari. Q uin ēt populum Romanum multa secula nō pane. Sed pulte uictitasse. Pistoresq; p annos fere sexcētos usq; ad persicum bellū, nullos Romæ fuisse satis cōstat. Fiebat.n. puls illis ex aqua. Frumēti & fabaꝫ aut ordei farina, quam in sacris & oblationibus deorum pro uictima adhibuere, qui quidem pistores tostū panem lautioribus coquere solebant, reliquæ multitudini far, ideo qđ far pinsebāt pistores dicti. Q uippe cū ueteribus molaꝫ nullus usus foret, sꝫ fruges igne tostas i pilas cōiectas pinserēt: unde & pisones dictos uolūt. Id.n. molaꝫ istar erat. Fuitq; uetus mos ut iidē essent coci & pistores. Lapsis mox tpibus

haud longo interuallo panes facere opus fuit mulierum. Ante uero fruges co
gnitas, gentibus plurimis, glandes fuere frumenti loco. Sicut Pira Argeis &
Tirinthiis, Ficus Atheniensibus, quibus Chares adeo abundant ut illis enu-
triant pecora. Milium Meothicis, & Iothometra, ex cuius semine conficiunt
panes. Medis amindolæ. Ichthiophagis pisces. Aethiopibus locustæ & arundi
num fructus. Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario ecsere. Chelo
nophagis testudines. Cardamum uero Persis. Palmulæ aũt Carmanis & Ba
byloniis, Aegyptii ex loto diu uictitarũt. Alani carnibus nõ pane uescunt. No
mades & Gethaꝝ pars lacte. Indis aũt Calistiæ semen cibarium fuit, quoruꝫ
Reges oleribus & palmulis plerũqꝫ uictum quæsiuerunt, ciboꝝ affluentiam
uelut iuitaméta ignauiæ auersati. Epicurus quoqꝫ sũmus uoluptatis assertor
uictu frugali & modesto cõtentus, aqua & polenta aut pane ordeaceo uictũ
quæsiuit, contraqꝫ paupertatem inuictum aĩum gessit, nõ qđ uoluptates auer
saret, sed qđ in tenui uictu, se plus uoluptatis experiri aiebat, cuius rei argu-
mentum est, qđ oleribus & pomis ac uilibus cibis, quibus uiuédum cẽsuit:
libros referisit. Inter quos ꝓditur Philinus quidam tantæ abstinentiæ, ut nul
lo cibo nisi lacte uictitarit, & Moscus Anthimolus sophista solis caricis ue-
sci solitus. Pueris quoqꝫ & Iuuenibus ut uerecũdiores essent, in magistroꝝ
& affinium cõspectu, foris cenitare, uiris aũt ut frugalitatis & parsimoniæ do
cumenta darent, ꝓpalam cibum capere cõsuetudo fuit. Toruſqꝫ illis ex ulua
palustri fiebat aut straméto. Hiemeqꝫ ad focũ, estate uero in ꝓpatulo & sub
dio, neqꝫ ultra nouẽ singulis lectis cenitabãt, illosqꝫ lautioribus uesci cibis nõ
sinebãt. Nam carnis aridæ, aut lardi pondo tria & sallamentoꝝ librã quoti
dianis ferculis apponere criminosum erat. Siquis ultra apponeret lege plecte-
batur. C. Fannii Cos. lege ante tertiũ punicũ bellum introductum est, neqđ
uolucrũ præter unam gallinã quæ altilis nõ esset apponeretur. Vtqꝫ modus
cenaꝝ luxuria nõ deflueret. Singulis diebus præterq̃ saturnalibus & Roma-
nis ludis uel plebeis, denos asses qui domesticis cenis impenderent ꝓ̃finiuit,
tantæqꝫ frugalitatis fuere, ut mẽsam q̃uis parcam oĩno uacuã tolli nõ sinerét.
Sed ad cohibendũ appetitum semp aliquid reliquiaꝝ, qđ postera die cenã ad
iuuaret, supesse uoluerũt. Ouumqꝫ & mel initio cõuiuii ministrari. In secũdis
uero mensis poma simul & mel dari cõsueuere. Quam uictus parsimoniam
Athenis quoqꝫ seruari tradiderũt. Nam Dioscuris in Prythaneo prandiũ pa
rabatur. In quo nisi oliuæ, caseus, & porrum, dabatur obsonium. Et a Pla-
tone in lautissimis cænis, Sal, oliuæ, Caseus, porrum atqꝫ olera tantum ex
agris iubentur apponi. Ac festis diebus pueri modesti cum uerecunda gra-
uitate maiorum laudes carmine decantare, grandioresqꝫ natu summo ob-
sequio ueteri. Illosqꝫ a conuiuiis domum reducere solebant, Militiæ & co-
lendis agris adeo intenti, ut illustria inde cognomenta ferrent. Agrumqꝫ

male colere, aut minus arare q̃ uertere censoria nota putabatur. Cumq; octo dies culturæ agroꝝ impenderent, nonum urbanis rebus & nundinis destinarunt, tam & si priori æuo, frequentiores Romanis fuisse nundinas & tertio quoq; die mercatu frequenti, nonnulli conuenisse dicant. Q. Cincinatus ab aratro ad dictaturam uocatus, postq̃ domitis hostibus triumphans urbem iniit, licet non ex imperii maiestate, aratrum tñ sumere & agrum colere non dubitauit. Curius Dentatus cum a Sãnitum legatis adiretur, rapa sibi parare obsonium inuentus est, cui duos calones in castris fuisse asserunt, cum sũmam imperii gereret. M. uero Antonino consulari octo seruos, Carboni septem. Et. M. Catoni cum in Hispaniam Cõsul duceret, tres solum ministrasse. Fertur quoq; Helius Catus. Cos. cum in fictilibus cenaret, legatos Etholorum uasa aurea offerentes repulisse. Atq; Epitus poeta qui primus latinoꝝ heroica attigit adeo uictu fuisse tenui, ut in Auentino domuncula & unius ancillæ ministerio contentus fuerit, nec tamen id sibi turpe quisq̃ aut dedecori putauit. Siquidem paupertas tunc solida laus censebatur & uera uirtus. Quam rem estimare licet, q̧ ælioꝝ familiam & Tuberonum, cum decem & septem eiusdem cognominis forent, modicis ædibus cum uxoribus & liberis eosdem lares incoluisse, eundemq; agrum Veientanum arasse, exq; eius fructu uictitasse legimus. Modumq; agrorum ultra septem iugera excedere, aut denas argenti libras uiro triumphali in suppellectili esse, pniciosum erat, intra bina enim iugera possidere satis uisum. Ita ut decem millia grauis æris maximas putarent diuitias. Quin etiam adeo parci fuere & tenues, ut non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refrenasse, aut paternam non seruasse paupertatem, q̃ ingentes maiorum facultates largitionibus abliguriſſe, multiq; oleribus leguminibusq; contenti, absq; esu carniuꝫ sæpe uictitarint. Documenta frugalitatis & abstinentiæ insignem memoriã posteritati exhibentes. Quam etiam Græcis solidæ laudis & ueræ comendationis fuisse multi adnotarũt, legimus Thebanum Epaminundam tot uictoriis clarum imperatorem, adeo diuitiarum abstinentissimum ut unica ueste contentus, si qñ uetustate collapsam resarcire opus foret, domi clausum se teneret, quem Thebani publica impensa & ære collato, ob inopiam extulerũt. Aristides se magis gloriari paupertate publice testabatur, q̃ reliqui diuitiis. Hipias quoq; philosophus Eleus, ad id inopiæ deuenit, ut uestem anulum Crepidas & soccos, quæq; cultui erant necessaria, ne quod temporis deperiret, suis manibus elaboraret. De Lamacho fertur, quoties ab Atheniensibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuam ab amicis pecuniam sumere, cum unde compararet non esset. Chrates, Diogenes, & Antisthenes, aliiq; p̄duntur philosophi abiectis diuitiis, pera & baculo contentos uixisse. Phociõ Pelopidas, Socrates, atq; Ephialtes pauprimi & icultu tenuissimo uixeretoiuꝫ

tamen optimi atq; iustissimi. Adeoq; luxuriam & molliorem cultum detestati fuere, ut Thebis colũna in templo statuta fuerit, in qua diræ execrationes in Regem Menin qui molliorem uitæ cultum inuenit continebãtur. Postea paulatim frugales mores defluxere, paupertasq; probro haberi cœpit. Luxuriæq; peregrinæ inuictum malum ad effeminandos animos, ab exercitu Asiatico, in urbem primum inuectæ mores infecerunt, sicut aurum Persicum fugato Mardonio Atheniensium aĩos labefactauit, & dira tabe infecit. Inde illecebræ libidinum & reg҃ secundar҃ luxus, in oẽm licentiã crassati. Primosq; Ionas, unguenti coronarumq; & secundæ mensæ, consuetudinem inuenere. Tum uestis Stragula, mensæq; cithreæ heburneis pedibus insidentes, inestimabili censu, comparatæ. Epulæq; lautiores & præter æpulas psaltriæ Ludiones, & alia conuiuiis oblectamenta inuenta sunt. Hinc peregrina obsonia: remotorumq; littorum pisces & magno censu comparatæ dapes: fercula q; sextertium millies estimata, & gulæ nouissima irritumenta, aliaq; exquisitissima condimenta & uentris prodigia inuenta sunt, ut nisi quis illa apponeret, sordidus & parum lautus haberetur. Adeoq; luxus exercuit & eo processit luxuria affluentibus diuitiar҃ copiis, ut obsonia lautiora maioresq; æpularum sumptus, & magnas effusiones edicto coercere, & luxuriosos apparatus pluribus legibus inhibere necesse fuerit. Hinc Fannia, Orchia, Dididia, Oppia, Cornelia, Ancia, & Iulia leges ad cohibendam luxuriam uictus, uestitusq; & cenar҃ ĩmodicos sumptus latæ sunt. Hinc censorum edictis, Vulua, Verrina, Abdomina, & Glires æpulis & conuiuiis inhibita. Quod & Lycurgum, factitasse nouimus, qui conuiuiorum apparatus & mẽsas lautiores uelut cupiditatum inuitamenta sanctionibus inhibuit. Sæpiusq; abrogatis legibus nouæ postea editæ fuere. Et quãuis Antiocho Rege uicto. P. Licinius Crassus & Iulius Cæsar Censores, nequis unguenta exotica uenderet penis inhibuerint, exemplo Lacedemoniorum qui unguentarios urbe exegere. Et M. Antonius, & L. Flaccus, qđ legem de coercendis æpularum sumptibus antea latam Duronius Tribunus plebis abrogasset. Senatu eum amouerint Tamen. Q. Helius Tubero pætura delectus fuit, & despectui habitus qđ in funere Africani Populũ Romanum publico æpulo Edinis pellibus, & uestis Samiis ac lectis ligneis excepisset, quod incultam parsimoniam in rebus publicis non exhorruisset. Sicut de Cleomene fertur qui Lacedemoniis inuisus fuit & subiratus: quod hospites iure nigro & pane igne durato Laconico more ad æpulas admisisset. Licet Cato Senior, qđ pellibus edinis in publico æpulo pro stragulis usus esset, nõ medioecrem laudem tulerit, qđ frugales mores & continentissimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Cæsar: cum de coercendo luxu legem ferre uellet, nec coerceri immodicos sumptus uideret posse. Satius duxisse omittere quod assequi nequiret, q̃ ten

tare turpiter quod postea non efficeret. Sisti deinde res non potuit quo mi-nus tacito consensu destitutis moribus, sumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, cum nullus esset sumptibus modus, luxusq; & ignauia nullis præ-scriptis finibus, in uoraginem & gurgitez uitiorum ad nefas omne, usq; adeo processerint, ut diuina & humana prophanarint, populoq; simul & plebi graue perniciem attulerint.

Quæ sint puræ & lectæ Hostiæ in deorum sacrificiis, & quæ uictimæ quibus diis dicatæ fuerint. Caput. XII.

IN sacrificiis deorum fuit Pontificalis obseruatio, ut duobus hostiarum generibus, diis sacra fiant. Vno in quo cum litabatur: uoluntas dei per exta exqrebatur. Altero in quo sola aīa Deo consecrabatur, quæ hostia aīalis dicta. He frequentes fuere, ouis, sus, capra, bos, gallina, & anser, quas cum imolabāt: nisi puræ essent & lectæ, ad rem diuinam non proficere putabant. Fuitq; opinio potius ex ædis & agnis quia mites sunt, q̄ ex gallinaceis, suibus, & tauris, qm̄ aīo abundant deos consuli & futura prænosci. Ideo ouilli pecoris hostiam nō ab amplitudine, sed quia animi est placidioris pontifices maximam duxerunt, lectæ aūt dicuntur hostiæ maiores & uberius depastæ quæ claudæ, morbosæ, aut uiciosæ non sunt (quia pernosci, nisi ex sana uictima futura non possunt) quæ ue fixam aurem, uel caudam aculeatā, aut linguam nigram non habent. Nūma Pompilius deos fruge coli, & mola salsa supplicari istituit, quam molam ex farre, sale, & aqua composuit, sine qua nullum sacrificium ratum fieri censuit. Atq; id far nisi tostum esset, ad rem diuinam nō esse purum statuit. Ideo fornacalia & religiosos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebant, seruari iussit. Græci uero non far, sed ordei primitias, libumq; & placētas ex ordeo diis offerri, ordeumq; sale inspersum in primis aræ infundi, satius duxere, sine quo saluis cerimoniis nullum sacrū fieri poterat, illiq; qui primitias eiusmodi colligebat critholογo dixere nomē. In quibus fornacalibus, qui non fuerant feriati, quiq; in sua tribu ut erat cōstitutum sacrum non fecisset, in quirinalibus sacrificio expiare cogebatur. Idcirco quirinalia stultorum ferias dixere. Atq; oībus fere diis suæ uictimæ, & sua sacra constituta sunt, quæ præterire & transgredi non erat fas. Nāq; aliena hostia dii non placantur. Quippe Ioui Tauro, uerre, & ariete sacra facere non licet, quia soli Neptunno Apollini & Marti taurus imolatur. Tam & si flaminis uxor oībus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphi die Ioui Taurus hostia dicata sit. Et apud Homerum Vlixes imolauit Ioui arietem. Iupiter uero prodigialis mola salsa & ture placatur. Neptūno pleraq; gens de

nigro tauro Troezeni de fructuum primiciis sacrificāt. Graeci de cruribus tau rorum. Vlixes ariete apro & tauro litauit. Athenis aūt licet octauo die mēsis cuiusq; Neptūno sacrum fiat, non tñ de tauro semper. Neq; Apollini semp graeci de tauro, sed multiplicis generis uictima sacrificant. Nāq; Homero te ste alius tauro, alter ariete aliquis hirco sacrum fecit. Ex bobus uero, uitulis & pecudibus laudatissimae uitulae ad deoꝝ placamenta habentur. Ideo Ioui a flamine oibus Idibus bos candidus, & ex agro falisco uel Meuania imola tur. Nanq; illos ad uictimas fariunt, & deoꝝ seruant supplicia. Bos in iugo subactus sacrificio nō est purus. Foetus uero bouis trigesimo die. Pecoris septi mo, suis uero nisi decimo a partu die puri habentur: ideo sacres dicti. Creditū q; est bouem quinquennalem: Insignem Ioui uictimam: & pecudes cū bimae sunt, sacrificio maturas fieri, lege aūt Solonis de boue nulli deo sacrificari licet quia cum aial sit innocuum & agroꝝ cultui deditum in sacris mactari uetuit. Quippe ueteribus tantae uenerationis erat, ut aeque capitale esset bouem q̄ ciuem necasse. Aegyptii boues ruffas Tiphoni mactant / Arabes pingues ca melos in ara ignoti dei. Sicut nupturae: uirginibus camelis sacrificant, Heroi bus uero, tauro, capro, & ariete litant. Fertur tamen Pythagoras praeter a se instituta & pscripta qnq; bouem musis. Ioui aūt gallum albis plumis imolas se: Solita urilia nisi caesis tribus hostiis, tauro, ariete, & uerre, pura nō haben tur. Sed tñ ut hi oēs solidi, firmiq; sint. Nam uitulos ad aras humeris homi num allatos: & claudicantes: & cuius cauda ad articulum suffraginis nō ptin git, nō litare aiaduersum est. Idq; apud Aegyptios seruari tantis cerimoniis, ut linguam boui exerendo & caudae pilos explorando, si uel unum pilum ni grum reperetint, hostiam tanq̄ impuram non admittāt. Graecis aūt tauri an puri sint, farina explorantur: caper ciceribus: capra: frigida aqua. Ruminales quoq; hostias nisi bidentes fiant, nō esse puras consentiunt oēs. Ambaruale uero sacrum, nisi de porca fecunda & grauida: aut uitula fieri nō cōsueuit. Est aūt sacrum ambaruale cum arua & segetes soleni uictima lustrantur: cam ui ctimam maturis frugibus ter circumarua ducere cōuenit, omnesq; post eam clamātes sequi, ex quibus unus querna ornatus fronde cum soleni psaltatu composito carmine Cereri decantabat laudes: ac postq̄ lacte uino & fauo li bassent, anteq̄ fruges meterent porcam Cereri imolabant: quae praecidanea di cta est. Fuitq; memoriae proditum a Suilli pcoris genere: imolandi initium: Romae primum factum: eo argumento qđ sus foederibus & sponsalibus ad hibetur, & in initiis Cereri mactatur. Et q̄uis in sacris Cereris uinum adhibe re nefas sit: in hoc tñ sacro de uino libasse pontificales libri non uetarunt: quā quidem imolari ab eo q mortuo iusta fecisset crimen admitti putabatur. Deo rum quoq; matri nullum sacrum nisi de porca fieri permissum. Et lustrari ex ercitum nisi sue: oue: & tauris qui puri essent, non erat fas, qui postq̄ ter circū

instructas acies ducti erant precedente pompa & gressu composito Martii im molabatur. In sacris deæ phrigiæ, quæ Matuta & mater deum dicta est, cui Galli excecti membra secabãt, cimbala pulsantes, porcam tanq̃ impuram hostiam Romani non admisere: apud cuius ædem supplicantes filiis bona exoptare uetantur matres. Nepotibus non utiq; Bellone sacerdotes non animali hostia, nec uictima. sed suo eruore sacrificant, gladios enim districtos utraq; manu tenẽtes: humeros sibi & lacertos tanq̃ fanatici dissecant: hoc sanguine litari & crimina expiari putãtes: ita ut pro uulneribus stipes recipiãt. Aegyptii lunæ tantum & libero suem: reliquis diis boues mares: uitulosq; & anseres imolant. Capram tñ aut hircum nullo modo. Contra uero Britãni quibus leporem gallinam & anserem in cenis apponere: aut diis offerre lege uetabatur. In Mysia Abretani Iouis templum est: in quo suem comesse aut mactasse, scelus erat infandum & piaculare. Idem apud phenices quibus per oẽ tempus: suibus abstinere præcipitur. Fertur uero in Thessalia Castniensis Veneris fanum fuisse, & aliud in Syda Pamphiliæ & in Aspendo argiuo℞, & Argis in festo qđ Hysteria dicitur. In quibus præter instituta, moresq; alio℞ sues mactare licet, cum in cæteris nullo modo fas sit. Solum apud Tussas in Aegypto ubi Venus cornuta colebatur: uacca Veneri imolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis. In Aesculapii sacris nisi capræ & gallinæ imolantur. Hæq; ad rem diuinam lutheo rostro & pedibus: puræ nõ sunt: nigræ uero & imparibus digitus, idoneæ. Astris & stellis uolucres dicatæ fuerunt. Isidi anser, gallus nocti & laribus: nonnunq̃ porcus: sicut equs soli & Marti, Lunæ taurus: Iunoni agna: Veneri columba: & capra Pani, & Mineruæ. Dianæ uero cerua. Q uanq̃ libero: uino: melle: & lacte. Interdum capro & hirco sacrũ fieri nouimus. Mineruæ uero nihil caprini generis, sed uaccam: aut boues iniuges: & Iunoni: apud Lacedemonios capram imolari. Græci uero Mineruæ iuuencam sæpe indomitam auratis cornibus mactarunt: quare αἰγοφάγος dicta. Pyrrhus tñ dum Splene laborantibus medetur, albo semper gallo sacrificauit. Soli uero in Apollonia oue, Pani & Syluano porco: nonnunq̃ lacte litabatur. Fauno agna uel edo, Priapo asino. Obseruatumq; a Massagetis est ut reliquis diis posthabitis Soli equm imolent. Sicut a Sauromatis equas diis patriis mactant. C. tñ Caligula eo uesaniæ processit ut sibi tanq̃ numini sacro: Fasianos: phenicopteros & pauones mactari iusserit. Athenieñses tamẽ annua solẽnia Mineruæ nõ capra: nec boue: sed tauris & agnis exhibere solent. Persicæ uero Dianæ: Boue lampadis caratere notata. Tempestati autem agna pulla. Tradunt quoq; in parte Africæ Mineruæ sacrum fieri ut sine uictima puelle inuicem fustibus decernant. Persæ quoq; equm Marti, Carmani Asinum Lusitani hircum. Latini Picum: Lacedemonii equm: frequentius canem: Sabelli taurum imolabant, Romani equm dexteriorem bigæ: Gall

Cisalpini,

Cisalpini uerrem, diuerso quisq; consilio, rituq;. ita ut a Phaselitis quæ in Pãphilia gens est, piscibus salsis Marti & diis imoletur, & a Bœotiis copaide coronata ab aliis Timo. Ad opertanea uero sacra: nigræ gallinæ non uident̃ puræ. Fuere aũt sacra opertanea quæ seorsum ab hoium conspectu in operto fiunt. Cereri Apollini & Bacho capris sacrum fieri decere nonnulli putant. Sicut Veioui quem Apollinem dicunt, ritu Romano capra imolatur. Herculi & Cereri. xii. Kl's Ianuarias, sue, panibus & mulso sacrum fit. Sic ñ sus pregnans sit: aliter non habetur pura. Et in fordicidiis nisi pregnante boue Pontifices litare solent, qui etiam dies in fastis ordicalia dicuntur. Lares canũ pellibus ideo ornantur, quia domus fidi custodes sunt & alienis formidolosi, domesticis uero blandi atq; ad nocturnos strepitus solliciti, sicut canes: qui floribus & sertis ture & fruge colunt̃, quoq; ædes in Campo Martio ab Aemilio Regillo prætore dicata fuit. In quoq; sacris id custoditur ut libertini sacerdotes sint, qui Augustales dicti, nihilq; de sacrificio extra ædes mittatur foras Sed intra domesticos lares oĩa absumant. Sicut cum sacrum Vulcano fit qđ proteruiam dixerunt, nisi uictima & quodcunq; superest igni detur, sacrificium pollui putabant. Domesticis uero laribus reg; dabantur primitiæ sæpe etiam porcus, tam & si hostilibus laribus qđ ab his hostes arcerentur sæpe imolauit antiquitas, Gineciæ. Romani pro his qui domi nascuntur canem imolant. Sicut græci proserpinæ & Dianæ Sabei. Est aũt Ginecia, quã Romani bonam deam uocant, quæ ex corruptibilibus generationes facit, cui cum res diuina fit, optant neminem bonum euenire qui domi nascatur. In Lupercalibus canem imolari mense Februario quia lupo canis infensus est, & in expiationibus cane litari legimus, atq; ad placandum caniculæ sidus frugibus inimicum etiam mactari canes: quas si ruffæ non sunt, puras non putarunt: quod sacrum, canarium augurium nũcupant. Pro frugibus quoq; & pecoribus ut rubigo auertatur lactenti catulo sacrum fieri conuenit. Idq; rubigalibus per quirinalem flàminem sacrum extra Vrbem fieri, in quo sup exta canis tus & merum infundere mos erat, quos etiam catulos recẽs editos tam in adicialibus q̃ deoꝝ cenis sæpe adhibuere. Apud Lacedæmonios Marti imolabatur canis. Et Bœotiis, cane in duas partes dissecto p medium ire expiatio fuit, idem & caribus ut exta canis diis offerre in usu haberent. Viuas ẽt canes cruci affigi, atq; inter ædes iuuentutis & sũmani singulis annis ansere insidente deferri uulgo preditum est: quæ crux nisi ex sambuco fieret: sacrum rite fieri minime putarunt. Isidi anser propria uictima dictata est: Plutoni taurus: Proserpinæ iuuenca & bos fuluus Auerno. Vlixes uero apud Homerum ariete & oue nigra herebo sacrificauit. Sed nec semẽtẽ administrari: nec oues tondere: nisi catulo prius fieret: nullo modo licuit. Vinum in sacris Cereris adhibere nefas est. Primitias uero frugum Cereri, uinum uero nouum Bacho

dare cōuenit, quibus uesci priusq̄ sacerdotes illa libassent minime fas erat. In sacris deæ Ruminæ inferre uinum expiatione dignum fuit. Quippe illi sacrū facientes, hostie lac non uinum inspargebant. Et in sacris floræ quam bonā deam nuncupant cum uinum libant lac fuisse dicunt. Vestæ quoq; nō uino sed de Numico flumine libatur, quibus diebus mense Iunio molæ frumentariæ & asini sertis & pane coronantur, ad cuius templum iuxta forum nisi nudo pede accedere conuenit. Sicut in edem Dianæ apud Cretenses quam Britomartem nominant. Proditumq; memoriæ est Romulum nunq̄ uino in sacris, sed lacte libasse. Athenienses quoq; Mnemosinæ Auroræ Soli Lunæ & Vraniæ non uino, sed aqua melle diluta sacrificant. Vbi uero in sacris uina libare diis necessum erat, ex græca & imputata uite: seu fulmine tacta: aut quæ uulneratis pedibus calcata uel imunditiæ polluta fuerat: aut iuxta quā homo laqueo pependerat: quæq; circūcisis uinaceis profluxerat uina libare diis infaustum erat. Thalus uero nisi uino libanco odore turis diis prolibabatur, & in Asopo in æde Eumenidum nisi mulso libare: & pro coronis floribus uti permissum. Victimæ maiores dum imolantur auratis cornibus procedunt, minores coronatæ offeruntur. Est quoq; obseruatum ut si cum uinum hostiæ fundendum foret, potius molam aut fruges in caput spargerent: ordine præpostero, aut si cum hostia ad aras ducitur: uehementius fuisset reluctata: ostēdissetq; se inuitam altaribus admoueri, uel ab ara aufugisset, uel percussa mugitum dedisset, aut in aliam corporis partem q̄ oporteret: cecidisset: piaculare sacrum & triste auspicium faceret: quasi inuitis diis offerri uideretur. In qua re aīaduertere licet: apud Hermionenses boues præferoces facili ductu a ministra sacrorū peruetusta muliere, sponte ad sacrificium duci & imolari. Iones tamen contra instituta moresq; sacrorū, tunc maxime hostiam litare & diis gratam fieri putabant: cum inter imolandum taurus mugitus daret, funestāq; familiam aut hoiem funere pollutum: nec ædes deorū dedicare, nec publica sacra facere posse: liquet: nisi in lemuralibus & parentalibus: in quibus inferis diis dare inferias usus obtinuit: quo tpe ædes deorū clausæ iacent. In lemuralibus fabam noctu iacere usurpatum est. Lemures se ex domo eiicere clamātes, quā nigram esse conuenit. Ipsamq; lotis manibus & pede nudo per ora uersare, & post terga reiicere: erisq; tinnitum facere, utq; Lemures fabis redēpti domo abirent: nouies orare. Idq; maio mense tribus noctibus fieri: donec solutis religione aīs manes expiatos ducerent. In parētalibus assumere fabas usus obtinuit sicut in peruigiliis Cicer. Ac ferales cœnas: lentesq; & offas ad sepulchra illorū ferre quibus parētare ius erat: quæ etiam feralia a ferēdis appulis dicta sunt: quas in defunctorū sepulchris super nudam silicem apponebāt: Notatumq; fuit in oibus sacris feminini generis uictimas esse potiores. Itaq; si p marem litari nō poterat: femina succidanea dabatur: nō econtra. Nam si p

feminam hostiam minime perlitatum foret:succidaneam adhiberi nõ licebat. Apud Aegyptios secus, quibus feminam hostiam imolare est habitũ nefas. Barbaris quoq; circa montem caucasum, & apud Derbices Persicam gẽtem femininum aial uictimam dare, aut eius carnibus uesci sub graui documẽto uetabatur. Si tñ primis hostiis non litassent, aut si primum negligentia uel casu non recte initum:aut curatum sacrum foret, illas denuo augeri & sæpius:ad expianda numina pmittitur, donec ritæ perlitatum aiaduerterent. Illud quoq; non omittendum:consueuisse Romanos pro rebus quas cito expediri cuperent, etate grãdioribus & decrescentibus hostiis, ubi uero rem augeri uellent & produci, iuniori uictima sacrificare. Vnamq; hostiam nunq̃ duobus diis aut incertis:sed certo numini imolare, superisq; impares, inferis uero pares. Quotiesq; aliquid iuẽtu rarũ aut difficile sacrificio adhiberi oporteret:illud cera uel pane effictum apponere satis fuisse, simulacraq; eiusmodi ficta & commenticia, ac si ipsa res representaretur, eandem uim, uigoremq; habuisse, id qđ a græcis obseruatum cõperimus. Cum.n. Ciziceni nigram bouem palladi quotãnis imolarent, & pressi obsidione/bouem comparare nequirent, ex frumento illam effinxere, coq; pacto persoluto uoto numen expiarunt. Athenienses quoq; in festis Iouis militii quæ dialia uocant, extra urbem:sæpe non ueras uictimas:sed cõmode effictas obtulere. Vtq; si pro infantibus imolandum foret, nõ grandis, sed minor hostia mactetur. Notatumq; & illud est. In deorũ manium sacris, auersa & tristia auspicia aut dira & nefanda, magis fausta & felicia esse, itaq; in his sacris potius est non litare q̃ litare.

Quæ origo censorum, quæue potestas, & ex quam paruis initiis in q̃tum magnitudinis deuenerit. Caput. XIII.

Censorum origo licet a paruis initiis orta, eo tñ creuit: ad tãtumq; fastigium deuenit, ut morũ disciplinæq; Romanæ, decoris dedecorisq; discrimen, uectigaliaq; & publicorũ locorum priuatorumq; arbitrium sub illius cura & potestate foret. Totiusq; reipublicæ circa morum disciplinam supremũ ius haberet. Fuere.n. M. Geganio, Macerio iterum, & T. Quintio Capitolino quintum Consulibus primi Censores suffragiis populi creati. Papirius Semproniusq;. Tam & si Seruium Tullium a quo iura militiæ constituta sunt, primum Censorem fuisse, nõnulli credant: qđ populum Romanum primus censuisset. Qui magistratus & si a principio quinquẽnalis:postea a Mamerco Aemilio Dictatore cautum fuit:ut annua & semestris censura foret. Cuius rei causa ipse Aemilius qđ ueterem censuræ statum citra præfinitum minuisset a ꝓximis Cẽsoribus tribu motus & ærarius

factus est. Ad quã licet a principio admitterent patricii solum. Postea. P. Philo Dictatore alter Censoꝝ. Deinde. Q. Pompeio, & Metello Coss. uterq; ex plebe Censores creati. Demum eo dignatiōis uenit, ut nisi clari, illustresq; post triumphos & Consulatus illam expeterent. Hi ergo censendi populi: & lustri faciendi cã ab initio creati eo pcesserezut maximaꝝ, minimarũq; reꝝ pcipue circa moꝝ disciplinã cognitionem aĩaduersionemq; haberent. Nam de iuramẽto cognoscere: & in periuros aĩaduertere: epulaꝝ sumptus cohibere, Senatores legere & cooptare, sũmotis indignissimis & honestissimis allectis Principem Senatus constituere, imeritosq;, pp turpitudinem sordesq; uitæ Senatu uel tribu amouere, notisq; & ignominiis afficere, aut in ceritũ tabulas referre etiam Aedilem, Quæstoremq;. Tum illos qui agrum male colerent, aut incuriosæ haberent, perditosq; & profusos nepotes parumq; honestis moribus uiuentes aut uerbis inciuilibus loquentes ærarios facere. Cẽsoriæ potestatis erat. In quo id fuit seruatũm ut motis e Senatu, notas ascriberent, & demerita notarent, qđ lege censoria cauebať cuius uerba ascripsi. Cẽsores populi sobolis: familiasq; censento, pecuniasq;. Vrbis, templa, uias, ærarium, uectigalia tuento. Populiq; partes in tribus distribuunto, & pecunias & ciuitatis ordines partiunto, equitum peditumq; prolem distribuunto, celibes esse prohibento, mores populi regunto, probrum in Senatu ne relinquunto: bini sunto, magistratum quinquenium habento, reliqui magistratus annui sunto, eaq; potestas semper esto, & infra. Referebant.n. censores in ceritum tabulas, illos quos ignominiæ causa suffragiis priuabant: qui quidem censores ciues sic notabant, ut qui Senator esset, ob crimen eiiceretur senatu, qui eques: equũ publicum uẽderet, qui uero plebeius in ceritum tabulas referretur. Obseruatumq; ut quem Cẽsores Senatu amouerẽt: nota quoq; & ignominia perstringerent, eaq; quæ ad publicam disciplinam pertinerẽt lege ædita statuerent. Deniq; eo dignationis uenere ut oĩum magistratuum principẽ locum tenerent: ad eamq; nisi uiri Consulares & maximis functi honoribus admitterentur nulli. Quin etiam uitam singuloꝝ & mores inquirere. Exceptisq; Coss. præfecto urbis. Rege sacroꝝ: & uestalibus uirginibus: circa disciplinam moꝝ in oẽs magistratus censere & aĩaduertere poterant. Quæ Cẽsura apud Siculos quoq; magni nōis fuit. Nam cum oẽs Siculi ex censu tributa conferant: oĩs potestas æstimationis faciundæ censori permittitur. Hanc etiam institutionem Carthaginẽsibus fuisse accepimus: ut illi præfectum morum & uitæ magistrum habeant: quem ferunt in Hamilcarem aĩaduertisse: congressumq; cum Hasdrubale tunc in primo flore ætatis uetuisse, qa multi obloquebantur qđ parum integra fama essent. Apud Argos uero si quis in re quærenda negligens foret & remissus aut si desidiosum & segnem uiderẽt Rationem unde uictum quæreret apud magistratum qui loco censoris erat reddere

reddere cogebatur/qđ Areopagytæ Athenis sæpe exequuti sunt, ut qd qsq; Atheniẽsium ageret, & quo q̃stu uiueret magna cura inqrerẽt. A Nabatheis seruatũ legimus, ut negligens & remissus qui opes paternas minuisset pena mulctaret, cui uero res esset auctior daretur p̃mio. Id qđ Draconis lege eaue bat, ut qui ocii dãnatus esset capite lueret. Amasis quoq; Aegyptii rex iter cætera cõstituta: p̃cipua lege cauit, ut uitæ rõnẽ p̃tor a quocũq; exquirat/ut siqs turpi quæstu uiueret uelut facinorosus noxã lueret, Quã legem Solon imitatus fertur, p̃cipue cauẽdo/ut qui malis artibus degeret cuiq; ocio periret dies, pena afficeretur. Cuius rei eã Massilienses, uates sacrificulos qui q̃stus cã sacra circũferebant, suis oppidis exegere, ne religionis p̃textu ociũ sectarentur & luxũ. Quin etiã de paupertate orbitate & celibatu, querere, & contumaces plectere, Censorum munus erat. Furius Camillus cum cẽsuram ageret, ut exhaustæ ciuitati, pp assiduas belloꝝ clades, ciues suppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera penis coercuit, illos qui uiduaꝝ nuptias quaꝝ uiri bello ceciderant deuitarent. Eos uero qui ad senectutem ce libes peruenerant/æra penæ noĩe ad ærarium ferre iussit. Quã legem. Q. etiã Metellus Numidicus iteꝝ in censura promulgauit. Aedes quoq; sacras, uias aquæductus, & loca publica faciẽda locare, aut aquaꝝ fluxus dare & ihibere poterãt. Siquidem Cato Censorius, aquã publicã quæ in priuatas domos & hortos deriuabať inhibuit, & porrecta in publicũ ædificia demolitus fuit. Vectigalia quoq; & portoria noua statuere, & uetera exigenda mãdare, illaq; pu blicanis & cõductoribus locare nõ uetabãtur. Ea tñ p̃scribere, nisi Romæ & accito populo, eiusq; placito & assensu, ac publico p̃cone cõsulto, & nisi Kľis marciis quibus uectigalia locanť Censori facultas non erat. In quo fuit aiaduersum post Pauli Aemilii triumphum quem de oĩ Macedonia habuit Persa deuicto, usq; ad Hirciũ & pãsam Coss. pplm Romanũ uectigaliũ collatiõe & tributo uacasse. Is. n. tm̃ auri & argenti ex manubiis in ærarium tulit: ut tributoꝝ collationem & onera leuarit. Etiam de ære alieno cognoscere, cẽsoriæ potestatis erat. Animaduersum tñ est, de nulla re censores q̃ de iureiurando seuerius iudicare consuesse, qđq; posteriores prioꝝ decretis plerunq; non stetere. Sæpiusq; illa resciderunt & antiquarunt. Post aliquot uero ætates Romani nimiam potestatem esse rati, Mucronem cẽsorium multis remediis retuderunt, & ne impune insolescerent/censuræ extenuatis uiribus, grauibus edictis coerciti sunt. Quare. P. Clodius in Tribunatu plebiscito sanxit, ne quem Censores notarent, nisi antea legittime accusatus, & utriusq; Censoris iudicio damnatus foret. In tantum ut Metello censori qđ minus iuste penam irrogasset, aquæ & igni iterdictũ fuerit. Diuus uero Claudius dũ Cẽsurã agerет nullũ nisi sua uoce & sine patrocinio uitæ rõnẽ reddere passus fuit. Clara quoq; censura fertur Appii Claudii, & Claudii Plaucii, qui uiam Appiam e

Roma Brundusium strauit, & aquã quæ Appia dicta est: iuchendã curauit. Tam & si. C. Gracchum in tribunatu uias perpurgasse, & itinera ĩpcruia muniuisse, singulisq; miliaribus lapideas columellas statuisse, & Scaurũ Aemiliam usq; Sabatios. M.q; Lepidum, & C. Flaminium in cõsulatu Ariminũ usq;, & deinde in Aquileiam flaminiã strauisse legamus. Iulius quoq; Cæsar cõmissa sibi Appiæ cura, dũ illius refectioni uacat, magnas opes effudisse fert quã postea collapsam Augustus sibi muniẽdam desumpsit, reliqs triũphalibus uiris delegatis, quas pcipuis opibus ornarũt. M. uero Aemilius Cos. pacatis Liguribus uiã a placẽtia ut flaminiæ cõmitteretur. Ariminũ usq; strauit & Flaccus in cẽsura uiã p Formianum mõtem pduxit. Fuit quoq; iter cælebras latina & Valeria, altera usq; sinuessam altera ad Marsos. Nã Salaria & Nomẽtana haud multæ lõgitudinis p Sabinos cõstratæ sunt. Indis fuit ĩ usu ut p cõsiliarios purgent uiæ, qbus p dena stadia, singulos lapides locare, & diuerticula ac distãtias adnotare negociũ erat. Athenis uero uiaꝝ curatores uniuersæ fere ciuitatis administratiõem habebãt. Magni quoq; exẽpli Cẽsura fuit Fabii Gurgitis, q licet defamatissimus postea ætate grauis. Censurã Seuerissimis moribus ægit. Sicut. L. Lentuli qui repetundaꝝ accusatus haud multo post. Censor sanctissimus euasit. Pre cæteris. M. Catonis cẽsura apud oẽs ordines, plus nimio tristis & uehemẽs habita est, quare pcipua flagrauit iuidia qđ inuicto aio esset & inflexibili. Illud quoq; notatum est, solere censores nouos milites, & eos q supra septimũ & decimũ annũ equo merere debuissent nec militassent ærarios facere. Quare. M. Atilii Reguli, & P. Curii Philõis pclara censura numerat, qđ Iuuenũ Romanoꝝ duo millia, q Hãnibale Italiã puastante, quattiẽnio militiã detrectassent, inter ærarios retulerunt, suffragioq; & comiciis priuarũt. Eis quoq; q paꝝ idoneæ militarent munusue facerent, equm adimere. Illiusq; arma & equm uẽdere: alios ætate & uiribus habiles ad militiã cogere, & sacramẽto adigere, aut equũ publicũ dare, officii Cẽsoris erat: qđ a Solone olim cõstitutũ fuit: q eadẽ pena afficiendum putauit eũ q militare nollet & qui aciẽ desereret q ue in acie timidus & ignauus esset, Etiam equitatũ recẽsere, alios q legitima stipẽdia fecissent, militia missos facere, aut numeratis stipendiis cum laude missionẽ dare, uel equm deferre illis q militaria munera obiuissent: nõnunq̃ si crimen exposceret reum capitis agere poterant. Quippe. M. Fabius Censor seuerior & durior. Fabium Butheonẽ filium furti insimulatum capitis reum egit, & ultimo affecit supplicio. Et q̃uis qui Consulatus Dictaturas & alios gesserant magistratus ad Censuram admitti solerent. Plerunq; tamen ex edilitate qui nec prætor, nec Consul fuisset, gradum ad Censuram fecisse comperimus, præcipue cum ante acta uita plena grauitatis foret. Crassus Licinius qui nec præturã antea: nec cõsulatum gesserat, ad censuræ honorem ex ædilitate euectus fuit, quam una cum Pon

tificatu gessit. Ac licet ex duobus Coss. altero defuncto college subrogando haberentur comicia, alterq; consul in defuncti locum cooptaretur, tamen ex duobus censoribus altero defito alium subrogari non licebat. Quod.C.Iulio censore mortuo.L.Papirius cursor ne abiret magistratu. M.Cornelium Maluginensem collegam sibi subrogarat, religio inuasit, & piaculare fuit, qa eo lustro a gallis urbs capta est, ne in demortui locum Censor subrogaret. Itaq; Censore uita functo, collegam magistratu abire oportebat. Quāuis Appius Claudius Cecus contra mores institutaq; maiorum, collega se magistratu abdicante solus censuram gerere non dubitauit. Hoc quoq; adnectasse non pigebit, quod licet omnibus magistratibus circa morum disciplinam censura praemineat, tamen Tribunatui plebis & aedilitati, illam quandoq; cessisse constat. Ideo.P.Furio, & .M.Attilio cēsoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, qd' quaestorem eum proximo anno tribu amouerant, & aerarium fecerant diem dictam, ipsosq; in uincula duci iussisse comperimus. Nec minus de.P.Sempronio plebis tribuno, qui Appium Claudium Censorem, nisi collega intercessisset, in uincla duci iusserat compertum est, quod profecto non fecisset, si id sibi iure sacrosanctae potestatis facere non liceret. Quāuis postea consensu Senatus, res discussa fuerit, ne Tribunicio furori censura obnoxia foret. Fertur tamen Domicius Nero, Neronis auus, dum aedilitatem gereret, adeo procax & animi immodicus fuisse, ut.L.Plancum Censorem uia sibi cedere coegerit. Illud quoq; non praeterierim, qd' inter opera censoria in primis cibaria anserum qui peruigilem curam gerunt in Capitolio, qd' olim fuere urbis custodes & imperii, Iouemq; miniandum. Ex uectigalibus uero lacus lucrinus eruendus boni ominis causa locari consueuerat quibus censoribus incumbebat locationis leges dicere. Sicut Athenis Apodectae, qui collationibus & uectigalibus praeerat, quorum iudicio quicquid controuersiae erat in publicis collationibus decernebatur. Quodq; cura Horologii inter opera censoria nō in postremis erat. Atq; in delectu, censioneue primi Valerii Salinini & Statorii priuilegio honoris noīantur. Quodq; hi qui censoria nota antea notati fuere, licet censores possent creari: & quo minus crearentur, censoria nota minus officiat, tñ hi qui censuram gessissent q̄uis laudabiliter, iterū cēsores creari, aut ad munus censoriū admitti nullo modo poterāt. Idq; exēplo.C.Getae, q a.L.Metello & Cn.Domitio Censoribus, Senatu motus & ignominia notatus, haud longo post interuallo oblita memoria dedecoris & permultis ciuium animis ad censuram euectus fuit. Illud quoq; nō ab re fuerit dixisse. Tiberii tempore magnis contentionibus actum in Senatu, ut non modo censura, sed reliqui magistratus quinquennales forent, & nisi quinquennio singulo comicia magistratuum fierent, quae res primum dilata, mox perpetuo silentio oblitterata fuit.

Quid sit apud iureconsultos cenaculariam exercere, qd Cathradomus, qd Sferiterium, & quid Hipocausta. Caput. XIIII.

IN circulo iuris peritorum mutuo sermocinantium præsente me, quæsitum est a notæ facundiæ uiro, quid sit cenacullariam exercere. Siquidem ab Vlpiano titulo de his qui deiecerunt, dictum fuit. Siquis cenaculariam exercens, modicum sibi hospicium retinuerit, residuum uero pluribus locauerit, si ex eo cenaculo deiectum effusumue quid fuerit, omnes teneri, cum ex mediano cenaculo deiectum probaretur, & tam & si nonnulli diuersa sentirent ancipiti contentione distracti. Dixi ego quantum cōminisci potui ex Varronis authoritate. Cenaculum superiora ædium, ad quæ scalis ascenderetur dici/ quæ pars in quilinis & his qui domos conducerent locabatur. Fuitq; moris Prisci, ut pleriq; ex ædibus modicum quid sibi reciperent, superiora uero domus inquilinis locarent. Fuisse enim Romæ ædificia frequentia, pluribus cenaculis constructa, ædita in altum, quæ postea ab Augusto certa subtaxata mensura cohibita sunt: multis testimoniis probatur. Cenaculariamq; exercere eum dici, qui eiusmodi negocium ageret, locareq; inquilinis domorum cenacula consuesset. Græcis uero contra, nam superiora domus & alte penetralia sibi recipiebant, ad inferiora autem uestibula & sub porticu Homero teste hospites, diuertebant. Censuit ergo Vlpianus, Si cenaculariam exercens hoc est curam gerens eiusmodi cenacula locandi, modicū qd ex hospitio sibi retinuerit, residuumq; pluribus locauerit, si ex cuius cenaculo deiectū qd esset, in noticiā nō uenit, oēs q incolerēt una actiōe teneri, cōtraq; singulos agere licere, diciq; cenaculariā a cenaculis, sicut Sagariā a sagis, de qua iurecōsultus sexto & decimo digestoꝝ libro mētionē fecit. Q ñ. s. saga & id genus uestimenti mercatur quispiam, quo pluris distrahēdo lucrum faciat. Sic Camelariā dixere cameloꝝ curationem, & Camelarios cameloꝝ curatores, qđ munus psonale est, de quibus apud iurecōsultos de muneribus fit mentio frequens, & q uecturis uictū q̄ritabāt uellaturā facere dixerūt. Rursus quærebat qd signent illa labeonis uerba de actiōibus empti dum inqt, qđ si periculosam rem antea facere seruus consuerat, ut si p Cathadromum curreret uel in cloacā se dimitteret, tuq; uendito, a te seruo id imperasti qđ sine periculo exequi nequibat, cēsuit Paulus teneri uenditorē ob necē dānumue, siquam in pniciem seruus incurrisset. Quid Catadromus, & qd esset cloaca quærebatur. Respōdi catadromū decursionē dici, spaciū uel quo equi currus ue agitarent, Præcipiti cursu. ἀπὸ τοῦ δρομου, per quem seruus currendo, uel in cloacā se dimittēdo nimiæ uitæ piculu adibat. Quippe currus

uel equi impetu, dum incautius subit obteri, uel in Cloacam mergi poterat? Fuisse enim Cloacas Romæ in ingentem altitudinem depressas, receptacu lum omnium purgamentorum urbis, a Prisco Tarquinio primum, mox a Superbo & demum interiecto tempore, a. M. Agrippa profusis sumptibus & magna mole cōstructas authores tradunt, per quas septem amnes quasi sub urbe pensili solida structura raperent omnia & auferrent, ad quas non si ne uitæ periculo descensus erat. Neq; dubium quin seruus uix sine noxa per catadromum currere, uel in cloacas descendere poterat. Tertia fuit quæstio quid signent illa Vlpiani uerba titulo mandati quibus Aurelium hospiti suo medico mandasse dicit, ut in hortis suis Spheriterium & Hypocausta, suæ ualitudinis causa Rauennæ construat. Quid esset Spheriterium, & quid Hi pocausta ambigebatur. Cumq; censerent ex interpretis authoritate locum amenum dici Spheriterium. Hipocausta uero subterraneum, & alia imperitis sime. Tandem cum certaretur sententiis, ex Plinii & aliorum authoritatibus compertum est. Spheriterium locum fuisse circularem qui plures capiebat circulos & spacia uariis lusibus distincta a Spherica figura dictum oemulo cendi, laxandiq; corporis & animi remittendi causa, a summis uiris, & ma gnis honoribus functis intra ædes, nonnunquam in thermis estructum. Erant enim loca deambulationi, quieti, & cursui, tum luctæ, iaculationi, & palestræ accommoda. Sicut Trigon locus triquetro similis ubi pila exercebā tur & ludo, græcis frequens erat. In hoc enim ad ualitudinem tuendam Di uum Vespasianum remisso a negociis animo, mēbra defricare solitum. Sue tonius memorat, & Alexandrum Seuerum teste Lampridio, in Spheriterio luctari & currere, ac molliter exerceri accepimus. Hipocausta uero cubicu lū dici, undiq; occlusum, in quod aer non admittitur, sed igne accenso feruore atq; estu, uaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum ἀπὸ ὑποκαίειν quod est succendere, quasi uaporarium, quod caleris afficiendi causa fit, scen suitq; Vlpianus tertio de legatis. Quicquid comburendi causa, siue ad bal nei calefactionem, siue ad dictarum hypocausta paratum foret, ligni appella tione contineri. His. n. Hipocaustis propter frigora quibus maxime obnoxii sunt germanos, & eos qui gelidissimam plagam incolunt, ac loca assiduo ni uis casu inaccessa, uti frequenter inspicimus. In illisq; uersari duro tempore an ni, ibiq; æpulari, ac feria & iocos agere. Hodieq; eiusmodi Hipocausta in no stro orbe germanorum more, in difficultate Hiemis, ac gelida & niuali die a multis incoli uidemus.

Solere futuras calamitates, multo ante ſignis præmonſtrari, & miraculum quo uaſtitas Regni Neapolitani prædicta fuit. Caput. XV.

SOlere deum ĩmortalem, cum aliquid diri uel aduerſi ĩmineat, id portentis & prodigiis futuroꝝ oſtendere, uenturaſq; calamitates ſignis minisq; celeſtibus præmonſtrare: & ipſi nouimus, & a nõ cõtemnẽdis authoribus relatum accepimus. Quo tpe Tarquinius regno pulſus fuit, ſatis conſtat iminens exitium canem loqutum fuiſſe, ſerpentemq; latraſſe, quo portento perniciem & exilium ſibi mox futurum oſtenſum eſt. Crœſo lydoꝝ Regi qñ id concidit regnum, natum filium ſemeſtrem articulate loqutum diro & prodigioſo euentu, fatalem calamitatem quæ poſtea ſequta eſt præſignaſſe dicitur. Gallis etiam ſenonibus ad urbem properantibus in noua uia ubi alloqutionis poſtea templum fuit, uocem auditam quæ gallos aduẽtare diceret, inter exempla relatum eſt. Sed ne infinitas ſpecies & nimis uetera ab ultima origine percenſere uidear. Patrum noſtroꝝ memoria euidentiſſimis oſtentis, anteq̃ in ponto Bizantium ab imaniſſimis Turcis terra, mariq; oppugnaretur, quo excidio quanta calamitas q̃tumq; uulnus Chriſtianæ reipublicæ illata fuerint, nemo ignorauit, compertum eſt, apud Comum citerioris galliæ urbem, uergente ad occaſum die, ingentem canum multitudinem per aera ferri. Poſtq; diuerſoꝝ pecoꝝ armẽta. Species peditum primo leuis armaturæ, deinde haſtatos ſcutatoſq; ſubſequi, equiteſq; in turmas diuiſos ingenti inſtructa acie proſequtos, horis ferme, tribus imaginem aduentantis exercitus præbuiſſe. Demum corpore procero imanem & formidabilẽ hoſtem ſupra q̃ dici poſſit, ueluti exercitus ductorem terribili equo inſidẽtem proceſſiſſe, aliaq; ludibria oculoꝝ per inane apparuiſſe ingentium malorum prænuncia. Donec nocte appetente uiſio oĩs illa dilapſa eſt. Quæ oſtẽta futuroꝝ excidium, cædem & calamitatem quæ poſtea urgẽtibus fatis ſequta fuẽre præſignaſſe nemo dubitauit. Sed qđ nos recenti exemplo experti uidimus, ꝑfecto haud minus eſt. Cum florente fortuna Ferdinãdi primi Regis Aragonii. Vrbs Neapolitana & regnum, nullis adhuc belli calamitatibus ꝑmeretur / ſatis conſtat Cathaldum ſanctum uirum qui ab hinc annis mille Pontifex urbi Tarentinæ præfuit, queq; patronum Tarentini ciues uenerantur & colunt, nocte intempeſta miniſtro ſacroꝝ cuipiam tunc ſacris initiato & in caſta religione educato: ſemel atq; itey in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe ut libellum a ſe conſcriptum quem in abdito loco uiuens abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erant, effodere & protinus ad regem deferri curaret, qui cum parum fidei ſomnio dediſſet, eadem ſibi per quietem ſæpius obuerſata ſpecie, cum primo diluculo ſolus moraretur in templo. Ipſum Cataldũ qua-

lis erat olim dum in uita ageret, pontificia ueste & infula amictũ, eidem mi-nistro plane uigilanti apparuisse, & prædixisse, ut postera luce cum primum posset, libellum a se conscriptum in abdito loco quem in somnis prædixerat, conditum effodere & Regi deferre ne cunctaretur, penam nisi faceret grauiter cõminatus. Postera luce solẽni pompa ministrum cum populi comitatu ad latebram in qua longissimo æuo libellus latuerat, processisse: eumq; pluribus tabellis obsignatum & clauis obseratum inuenisse satis cõstat. In eo certũ est futuræ regni excidium, miserias, calamitates, & luctuosa tẽpora, atq; instan-tia mala quæ postea sequuta sunt: regi prædixisse. Id qđ experimento didici, ma-gna mercede persolutum uidimus. Siquidem tanta uis diuinæ prædictionis fuit: ut haud multo post: ipsum Ferdinandum: seu deum ira: seu fato insuperabili qđ uitari nõ potuit, in primo belli apparatu: e uita cõstet excessisse. Carolũq; gallorũ Regem ingenti coacta manu: innumeris copiis Neapolitanum oẽ re-gnum inuasisse. Alfonsumq; Ferdinandi primogenitum: post patris obitum uix regno assumptum regno orbatum turpi fuga uelut in exilio diem suum obiisse. Mox ipsius filium Ferdinandum iuniorem, sũmæ spei adolescẽtem, miri erga oẽs studii & fauoris: cui rursus regnũ debebatur: misero & fatali bel-lo implicitum: in ipso ætatis flore immatura morte præuentum occubuisse. Po-stea gallos & Hispanos cõmunicato imperio & æquato regni iure, fugato Federico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox regno successerat: admotis hostiliter legionibus & ampliore exercitu: denuo regnum inuasisse, sacra pro-fanaq; occupasse, bonorum direptiones fecisse. Vrbes, uillas, uicosq; oĩ belli clade peruastatos: multa feda & indigna passos. Oppida quoq; & municipia cædibus & rapinis plena: prouinciasq; hostilem in modum conquassatas, & in extremum discrimen adductas: incendiis & stupris ac siquid ultra malorũ est patuisse, eũdemq; Regem nõdum functum fatalibus malis: post euersam domum & tot Vrbium clades, cum coniuge & liberis regno depulsum do-mo & fortunis relictis in inimicorum manus supplicem uenisse, ibiq; mor-bo & tabe confectum e uita tandem excessisse. Donec ad hæc tempora in qui-bus formidare non desinimus: & an satis piamenti & penarum adhuc pen-sum sit ignoramus: peruentum est.

Qui duum uiri, triumuiri, quatuor uiri, quinq; uiri, septem uiri, decem ui-ri, quindecim uiri, & centum uiri fuerint. Caput. XVI.

Dvum uiros sacris faciundis qui carminum Sibyllæ & fato-rum populi Romani placandæq; & auertendæ deum iræ antistites erant: quiq; quoties prodigia nunciarẽtur: aditi so-lebant: a principio binos fuisse accepimus a Tarquinio insti-tutos: quorũ alterum. M. Attilium qđ Arcana Sibyllæ pro

inulgare & palam facere ausus fuerat, uelut parricidam insutum culleo proiecit in mare. Lapsis deinde temporibus a Sextio & Licinio Tribunis plebis cautum fuit, ut pro duum uiris sacrorum decem uiri crearentur, quinq; patrum, quinq; plebis, mansitq; hic numerus ad Cornelium fere Syllam, quo tempore quindecem uiri qui sacris faciundis, supplicationibus & lectisterniis præessent, quiq; placamenta deum & expiationes edifcerent, officiaq; cerimoniarum exequerentur, librorumq; & carminum Sibyllæ curam agerent primum creati sunt. Qui quidem libri a Tarquinio superbo ære magno coempti ad Cornelium usq; Syllam, mansere incolumes. Tunc.n. incenso capitolio cum omnia deflagrarent, ipsi pariter absumpti fuere. Siti.n. erant in Capitolini Iouis templo, in arca lapidea loco subterraneo, magna cura, studioq; seruati. Tam & si ad Augusti tempora superfuisse, eosq; sub Palatini Apollinis basi conditos stetisse. Suetonius author sit, ubi una cum marciorum carminibus & bagoes nymphæ, quæ Tuscis artem scripserat fulguritarum seruabantur. Eam uero Sibyllam putant Herithream, cui nomen Heriphile, Alii post Heriphilem Herithream uixisse arbitrati sunt/ quæ mulierum prima cecinit oracula. Fuit.n. Alexandri tempore. Nam Delphicam ante Troiana bella uaticinatam, & pleraq; Homerum operi suo carmina accõmodasse ferunt. Alii Cumanam quæ Amolthea dicta est, dicunt fuisse. Præter quas fuere uaticinio ĩsignes mulieres. Vna Athenais nomine. Apud Hebreos Sabba. Apud Chaones phaennis. Dodoneis peliæ. Licet Sibyllarum nomen, non assequutæ. Nam Sibyllarum, quatuor præcipue nomen uendicarunt. Erythrea: Samya, Aegyptia. Quibus postea adiectæ Iudea, Cumeaq;: quæ mente cõcita & numine afflatæ euentorum cõsequentiam carminibus prædixere. Eratq; mos uaticinandi, ut ex primis litteris, cuiusq; uersus uaticinium contexerent: qđ Plautum & Ennium in quibusdam uersibus fecisse memorãt. Quibus postea libris. Gabinius. M. Otacilius. & L. Valerius legati ex Consulto Senatus Erythras profecti, mille uersus, eiusdem Erythreæ summa cura conquisitos, in eodem sacrario collocarunt: qui una religiose culti: concelebratiq; sũt. Mox Augustus incenso Capitolio: bello sociali: dato sacerdotibus negocio per omnem Samum: Ilium: & Erythras: Africam: Siciliam: & Italiam conquiri oĩa Sibyllæ carmina & quantum humana ope fieri posset, uera discerni & interpretari iussit. Et demum cum de libro Sibyllæ relatum ad patres fuisset: quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiusdem uatis iusserat: sũma ope Tiberius restitit: & ne reciperetur effecit. Et q̃uis decemuiris sacrorum alii superadditi sint, ita ut ad sexaginta excreuisse dicantur. Semper tñ quindecem uiri dicti: notatiq; sunt. Creabat.n. eos Senatus, uel quõc oportere uidebatur Consul. Quin etiam ex scito plebis. Duum uiros populum creasse: plerunq; compertum est: qui: nisi patricii essent: in numero eligi nequibãt, & nisi

post obitum

post obitum alium mutari aut cooptari non decebat, ab oíq; urbano mune re & belli cura imunes erant. Hi ergo & sacras ædes dedicabant, & obsecrationes, expiationesq; ad placandas, auertendasq; deo℞ iras procurabant. Tũ si tetra prodigia nũciarentur aut monstra. In dubiis reipublicæ casibus. Iussu Senatus ad libros tanq̃ aditum adibant, illorũq; iussu quæ decreta erant aut pscripta, uelut ex oraculo monita fiebant. Etiam lectisternia curare, & ex præscripto libro℞, ludis Apollinaribus, aut secularibus præesse, templa dedicare: ludos celebrare, uota concipere, supplicationibus, sacrificiisq; solẽnibus pfici solebant. Præter quos fuere duum uiri, quibus hoc munus incumbebat, ut sacras ædes dicarent authore Senatu aut facerent. Faciendasue locarent, aut reficerent. Hos quoq; ex Scito plebis: nõnunq̃ a Cõsule sæpe a prætore creatos comperimus: eoq; absoluto negocio: ab iniuncti muneris cura quiescebãt Et duumuiri municipiorum & alii nauales quibus Naualium populi Romani quotiesq; instrui classem uel refici oportebat, utq; naualibus sociis implerentur: cõmeatuq; & armamentis instruerentur negocium dabatur. Nec nõ aquæ ductuum deriuandarumq; aquarum, coloniæq; deducẽdæ: qui curam agerent quiq; id muneris exequerentur: sæpe duum uiros fuisse comperimus Et alios Capitales qui perduellionis diem ad populum dicerent: & in facinorosos aïaduerterent: a principio originum creatos. Diem uero perduellionis ad populum dicere: erat aliquem capitis accusare:, uel mortis pena reum agere. Hos quoq; leuiori pena coercere: uel fustibus cedere posse: aut in carcerẽ duci iubere: nulla controuersia est. Præter hos fuere triumuiri etiam capitales. Postq̃ Curius Dentatus de Sãnitibus triumphauit: tunc primum Romæ creati: qui de criminibus pariter cognoscerent: & in facinorosos siquid sceleris & perfidia deliquissent animaduerterent: qui uigilias per urbem disponere: & nequi nocturni cætus fierent: obseruare: neu qui molitores noua℞ re℞ hostilia auderent: prospicere debebant: quæ cura lapsis temporibus ad præfectum uigilum translata est. His quoq; ut carceribus Lathumia℞ intẽtior cura agere tur: carcerisq; custodiam haberent. Vtq; neci destinatis mensa lanionia: Machera: & supplicii instrumenta præsto forent: cura: procuratioq; impendebat: ut cum in reos aïaduerti oporteret: ipso℞ interuentu fieret. Quitam & si facinorosos capitis agere & punire possent: uirgines tñ aut imaturas puellas licet maximo℞ criminum reas & penæ capitali obnoxias: triumuirali iudicio afficere non poterant: quo℞ cura: consilioq; non modo incendia: sed coniurationes clandestinæ & intestina urbis mala sæpe depulsa sunt. Nec me præterit post Cannensem cladem pp ingruentem ærarii & militum inopiam. Trium uiros conquirendæ pecuniæ: monetales seu mensarios creatos fuisse: æris argenti: atq; auri flatores: quo℞ munus erat: numismata probi auri, & argenti: iustiq; ponderis examinare: & alios legendæ iuuẽtutis qui militiæ idoneos

per oppida conquisitos ascriberent/qđ quidem ingruente bellorum tumul- tu sæpe fieri animaduertimus. Quo.n.tpe ad Cannas magna clade pugna- tum est, consternata republica, triumuiris datum negocium fuit, ut non inge nuos modo, sed seruos ære coemptos, & mācipia ad quattuor & uiginti mil lia sacramento adigerent. Etiam sacris requirendis & edibus reficiendis: quā doq; trium uiros præfuisse accepimus. Sicut reipublicæ constituendæ & legē di senatus, aliosq; recognoscendi turmas equitum cum fide, curaq;, ab Au- gusto institutos, plerunq; assignando agro in coloniis & municipiis, quiq; uigilias circuirent & incendiis occurrerent, qui nocturni appellati: qđ noctu per urbem excubias agerent, triumuiros creari animaduersum est. In qua re proditum memoriæ fuit. M. Militium: Cn. Lollium, & L. Sextium triumui ros nocturnos, qđ in sacra uia ad extinguendum incendium præsto nō fu issent: a Tribunis Pl. increpitos multam exoluisse, qui etiam supplendi Sena- torum numeꝝ, imeritosq; amouendi plerunq; ius habuere. Et si qñ ius di- cebant non in tribunali sella curuli, sicut Coss. prætoresue: sed in subselliis ue lut tribuni & quæstores iura dabant. Quotiesq; per Senatum populumq; ager dandus uel diiudicandus aut coloniæ deducendæ forent, triumuiros qui agrarii dicti sunt, plerūq; pfuisse cōptum est, tam & si agꝝ pontinum quinq; uiros diuisisse & per uiginti uiros ac decemuiros agrum Capuæ & samniis di uisum ac ueteranis premia assignata legamus. Proditum tñ memoriæ est cū Tribuni pl. ferrent ad populum de decemuiris cum imperio creandis, ut quic quid agri publici per Italiam, Syriam, uel Asiam esset plebi diuideretur, legē q; promulgare contenderent. Ciceronem summa ope restitisse & uelut rem pestiferam rogationem antiquasse, eosq; magnifica oratione sic fregisse ut ui- cti obmutescerent. Quattrum uiros uero creatos accepimus illos quibus de- ducendaꝝ coloniaꝝ, aut siquid nouum nunciatum foret: ut curaret ne dāno respublica afficeretur, obq; uaria negocia munus mandatū erat. Præter quos fuere quinq; uiri agris diuidundis, muris, turribusq; reficiundis, Sæpius ut plebem funebri pecunia eleuarent. Vtq; es alienum pro his qui soluendo nō essent de publico soluerent: qui mensarii nuncupati: quæ res quantum ad pa- trum: plebisq; conciliandos animos profuerit, difficile dictu est. Quippe cū esset plebs obruta fœnore pecuniis in foro positis uim ingentem æris alieni dissoluerunt. Post quos usu exigente quinq; uiri creati cis Tyberim & ultra Tyberim qui possent uespertinis horis uices magistratuum gerere, cum ma gistratus ad id temporis in foro esse non deceret. Deniq; quoties aliqđ mu- nus factu difficile reipublicę impendebat in quo præcipua aliquoꝝ opera, fi- desq; exquirebatur: ubiq; multum studii, curæq; opus erat: modo duum ui- ros, nunc triumuiros: aut quattrum uiros: quinq; uiros, sex uiros: aut decemui ros creauere: quoꝝ ope: cōsilioq; iniuncta munera sæpe exequuti sunt. Ipsiq; ne- gocio

gotio absoluto pro quo dicti creatiq; erant, ab iniuncto munere quiescebāt. Fuitq; aīaduersum q si decemuiros locandis uectigalibus, qd plerunq; usu ueniebat Romani praefecissent, his ubiq; uectigalia distrahēdi potestas erat, cum aliter nisi Romae a Censoribus uectigalia locarentur. De septem uiris Epulonum traditum accepimus, qa hi a principio tres uiri fuere asciti inter sacerdotes/quibus togae praetextae ius datum ut Pontificibus. Hi fuere. C. Licinius Lucullus. T. Romulius, &. P. Portius Lecca qui legem de creādis primum tulere: quos pp sacrorum multitudinem ut ludorum aepulare sacrificium conficerent: Pontifices sacris praeesse uoluere. Q ui tpe procedente septē creati fuere. Et quia sacris aepulis praeerant, cenarumq; pontificum quae adiciales dictae sunt, curam agerent. Ipsiq; aepulas Ioui principi deorum, caeterisq; diis indicerent: aepulones appellati: qui si qua iusta & solēnia sacris deessent: ad Pōtifices referebant: deq; illorum consilio sententiaq; sacra & omissas cerimonias decernebant. Horum filiae ne inuitae uestae sacerdotes fiant sicut Auguris & Pōtificis maximi, aut quindecem uiri sacrorum ueteri priuilegio imunes erant. Praeter hos fuere decemuiri: sub titulo aequandarum legum a principio sine prouocatione creati, mox alii litibus diiudicandis qui loco praetorum in urbe ius dicebant. Q uippe cum belli munia praetoribus deferrentur & ob id, urgente armorum tumultu ab urbe auocarentur: ne iudicia Romae deessent, illis in expeditionem profectis: decem uiros qui litibus diiudicandis, & noscendis singulorum postulatis praesto forent: pfecerunt, praetorum loco: cui magistratui Adrianus ante imperium praefuisse dicitur. Post quos fuit uiginti uiratus causis diiudicandis: qd munus magnae indolis iuuenibus conferri solebat. Illinc enim gradum ad reliquos honores auspicabātur uiri exculti ingenio & doctrina: Ad qd Tiberius Neronem Germanici filium promoturus: qd quinquēnio maturius peteret q̄ per leges liceret: illum Senatui comendauit & ueniā peciit Et centum uiri amplissimum iudicium qui iura populo aliq̄diu dixere: a quibus nulla erat prouocatio: quorum iudicia centum uiralia dicta. Ex singulis. n. tribubus terni iudices selecti populo ius dicebant. Et q̄uis ex quinq; & triginta tribubus supra centum superessent quinq; : usus optinuit ut ipsi centum uiri, eorumq; iudicia centum uiralia dicta sint: qui oēs cum iura daturi erāt hasta posita in unum coibant, illorumq; iudicia in duas hastas diuisa erāt. Ideo centum uiralis hasta sermonibus celebratur: qui de hereditatibus, testamētis usucapionibus: tutelis: gentilitatibus: agnationibus: alluuionibus: nexis: mancipiis: & stillicidiis q̄ maxime ius dicebant. Q ui cum pp turbulentam confusionem in longissimum lites traherent: perraroq; causas deciderent. Diuus Vespasianus ex tot iudicibus selegit quosdam: qui breui curriculo: nec longo circuitu causas definirent. Domitianus quoq; centūuiralia decreta & constituta uelut ambitiose edita rescidisse fertur. Tantiq; exempli fuere, ut Romani ado

lescentes primæ indolis experimenta a causis centum uiralibus auspicarent. Et cum antea ne nobilissimis quidem pateret aditus nisi a consulari uiro magno fauore producerentur in foro uiri praeclari, magnæq; eruditiōis. Postea deprauato usu obtentum est, ut ad declamandum transirent pueri extremæ sortis nullo discrimine aut delectu in quibus nec facundia esset nec eruditio. Præterq; hastam centumuiralem, mos erat militaris, ut si qua ciuitas ui subacta, hostili incursu diripienda foret, a Duce exercitus ædito in loco hasta poneretur, qua significatione illam non deditione & pacto, sed tanq̄ ui captam diripi licere, & in bona & personas crassari designabant, quæ hasta cruenta nuncupatur. Nam captas nō deditas urbes diripi ueteres uoluere. Tum siqū bona proscriptorū hostium ue manubiæ, aut præda uenales forent, ue ctigalia ue locarentur, usus optinuit ut hasta posita uenirent quæ publica dicta ē: sicut bello capti quod coronati, & serui ære comparati qđ ex ædito lapide enūciabantur uenales/sub corona & de lapide empti dicebantur, & qui tum mãgi ueneunt in cathasta. Fuitq; moris uetusti, ut his qui transmare aduectis uenales forent, quo a reliquis mancipiis dinoscerentur alba creta pedes illinirēt. Obseruatumq; ut de seruis sub pileo uenditis, emptori uenditor nihil præstaret, neq; euictionis iure teneretur tanq̄ insignia forent mancipia & probatissima. Vtq; praecones & qui bona proscribūt, bona Regis Porsennæ uenalia singulis auctionibus proclament, ex eo deductum qđ discedens ab Vrbe Porsena, castra cōmeatibus refertа populo diripienda dedisset. Præter quas fuit hasta salutis ubi in summa inopia ad leuandam famem, hasta posita publice frumentum uenit. Græcis uero ubi uenalia producuntur mãcipia, Cycli: ubi uero conscendunt ut essent conspicua oibus Trapezæ dicta sunt. Ac licet a principio quæstura functi centumuiros aduocare, & ad iudicia cogere cōsuessent. Augustus tñ censuit ut post positis quæstoriis uiris. Decemuiri designarentur, qui illos in unum cogerent, & ius dicere iuberent. Illud ego non præterierim, apud Carthaginenses centum uiros de numero Senatorū fuisse ascitos, qui rerū gestarū & bellicæ administrationis rōnem a Ducibus exigerent. Et ab Aegyptiis triginta iudices ex præcipuis ciuitatibus eligi solere, ex quibus optimum eligebant, qui totius collegii capue & princeps foret. Et in Algido in templo Dianæ quindecem uiros, tam diuinis misteriis & sacrificiis solēnibus q̄ responsis dandis præesse. Et Athenis Areophagon religiosissimū & sūmum iudicium haberi. In quo Senatus & Populus una coibāt, quo tpe a triginta tyrānis pene in extremum discrimen adductæ sunt. Deinde exactis Tyrānis decemuiri rēpublicam administrarunt, quorum cuiq; Decaduco nomen erat. Post hos Astynomi præfuere numero decem, quinq; in Pyreo, totidem in urbe, quibus cura psaltriarū īminebat & Tibicinum. Mox nouē uirorū magistratum p̄cipuum fecere/qui sortito creabātur annis singulis quos

Archontes

Archontes nūcupabant: Inter quos primus Archon primarius Archentium & longe princeps erat, a quo Athenienses, sicut Romani a Cōsulibus & Lacedemonii a Tribunis, ānos & tempora dinumerabant: Eum honorem qui summus erat magistratus, Hadrianus Cæsar dum Athenis ageret gessisse fertur, Secundus a Regia dignatione βασιλεύς Tertius a belli ductu, πολέμαρχος. Reliqui a legum latione νομοθέται dicti sunt etate & usu docti, qui domi iura dabant. querelas accusationesq; cognoscebant, deq; controuersiis equo examine decernebant. Etholis uero Polemarchus Claudendarū portarum & urbis curam gerebat Clauesq; noctu detinebat. Interdiu autē custodiis portarum assidebat.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magistratus pluribus legibus a Romanis obuiam itum sit. Caput XVII

POst Vrbem conditā longo tempore nullam de Ambitu legem fuisse latam, multorum litteris proditū est: Scilicet q̄a in dandis magistratibus & cōferendis honoribus, prisci Romani, non largitione & ambitu sed uera uirtute nitebantur, ppterq; res egregie gestas domi militiaeq; meritos ciues prætura ædilitate & consulatu amplissimisq; honoribus honestabant: Prima lex contra ambitus illorū qui magistratus appeterent per Tribunos plebis, lata fuit, quo tempore post decem uiros Tribuni militū consulari potestate rei publicæ prefuere, qua necui album in uestimentum petitionis causa quenq̄ adire liceret, cauebatur: C. Deīde petilius Tribunus pl. legē tulit ad populū qua largitiōes illorū q honores pecunia mercarentur graui dāno & pena mulctauit: fuitq; seuerissima disciplina & sub graui censura lex seruata qua ambitioni & cupiditati obuiam sæpe itum est: ita ut inter exempla relatū sit, Q. Coponiū quod uini amphorā ei cuius suffragio magistratū petebat dono dederat ambitus condēnatum penas Luisse, Cintius deinde legem tulit muneralē, qua grauissimis penis affecit eos quia quo uis cādidato, munus suffragii causa donū ue acciperent, Inde cautum ut in petendis honoribus cādidati sine toga ad comicia descenderent, ne pecuniis in sinu reconditis, tribuū suffragia mercarentur: Sed cum quottidie hoc malum serpere uideretur magis & ambitus petentium coherceri oporteret: Paulus Emilius Cos, legem tulit ad populum, qua ne cui suffragii causa munus dare liceret, multiplici pena interdixit: Postea lege calphurnia his qui mercede corrupti aut munere deliniti, Candidatis obuiam issēt, quiq; precio illos sectarentur, aut si prādium ad captandos animos aut quid muneris exhibitū foret, præter penas legibus constitutas, etiā pecuniaria multa dicta fuit, Id quod fabia lege canebat, qua prefini-

Sextertia penæ nomine singulis tribubus pendere cogeretur. salutari edicto cautum fuit; Sed cum effrenatæ cupiditati non dum obuiam irent corruptionesq; suffragiorum nichilominus immodicæ fierent. Senatus consulto prouisum est, ut candidati ante inita suffragia nec conuiuentur nec munera mictant neq; pecunias deponant. Quibus edictis legibus & senatus cōsultis, uix tādem ambitus illo℞ qui honores peterēt postq̄ diu puagati sunt, cōpressēr.

Idus cuiusq; mensis apud ueteres Romanorum maxime festas & feriatas fuisse & quid apud exteros: Caput XVIII

INter festos celebratosq; dies quos in honore deorum uetus religio sanxit/ Idus præcipue sollēnes sēper fuisse accepimus. Nā præter q̄ qđ omes idus ioui feriatas, & a flamīe diali bouē imolari singulis idibus pspectū sit. Tamē pcipuæ quedā erant feriæ dibus idicatæ quas ueteres coli obseruariq; iusserūt, ut illas ptermictere & īsolēnes reliquer̄ ducerent nefas: Nanq; idibus ianuariis Tibicines festū diē ager̄ mnlta licentia & lasciuia, muliebriq; habitu p urbē uadere solebāt. Causa uō traditur, qđ cū honoribus āplissimis essēt honestati, his postea exuti, uno agmine Tybur cōcesser̄, quibus reuocandis libertus opa℥ dedit q apparatis epulis quasi rē diuinam facturus, illos muliebri ornatu, ita ut cōpti paratiq; erāt, uino & æpulis madidos carpento Romā reportauit, māsitq; ad posteros festa dies ānua, ut eo habitu triduo uagātes p urbē perq; forū cū cātu & Tybia incederent. Qua die, ob Augusti uictoriā quodq; Augusti cognomē Octauio delatū fuit, in templo iouis Opt. Max. ueruex a flamine īmolabatur: Idibus februarii in Tyberis īsula ubi fauni ædes erat. Romani rē diuinā & sacrū ānuū fecerunt, Idus uero Martias Ad ānam perēnam quo cōmode annare & perannare liceret, festas Genialesq; obseruarūt, Largioribus poculis indulgentes, Ea enī nīpha soror Didonis credita, ī Aricino seu laurēte sedē habuisse fertur quā a ppetuitate perēnam nuncuparunt: Quæ idus infaustæ & ominosæ postea fuer̄, placuitq; illas parricidiū uocari qđ illis Diuus Cesar coniurato℞ manibus cæsus occubuit: Idibus Aprilis uictori ioui. Q. fabius ædē quā bello sabino uouerat cū q bus cruēto marte & in testinis sæpe cladibus dimicatū fuerat, dedicauit: Eaq; dies festa īposterū haberi cepta. Hæc enī ædes in palatio fuit magno sūptu & mole cōstructa: Maiis uō Idibus mercato℞ festus agebat̄ dies, qđ ea Mercurio qui mercimoniis preest natalis foret: Quodq; Appio Claudio, Et P. Seruilio Coss. ædes illi dicata fuerat, qui mensis mercimoniis sacer īposte℞ sēper habitus. Quippe eo mense mercatores Maiæ Mercurioq; sacū facer̄ & suē pgnantem immolare, seq; & merces ex mercurii fonte ad capenam lustrare assuerant ita magnos & uberes questus facere opinati: Hanc edē ad circum

maximum constructā dicunt fuisse precipuo oper & magno impendio: quo etiam die Scirpeas effigies de ponte sub licio uestales in Tyberim deiicere produntur/cum prius homines consuessent: Idibus iuniis alter tibicinū dies āniuersarius agebatur festus. qua die Tibicines qui sacris preeinūt per urbē uadere feriatos, & ad edē Mineruae couenirē solemne fuit: ipsisq; minusculas quinquatrus, q̄d diē quintū post idus feriarū haberent, sicut triatrus sexatrus septēmatrus & decēmatrus, quo etiā tpe inuicti iouis aedes dicata fuit. idus aūt iulias equitū turmae festa frōde & olea ornate in campo martio instructae tā q̄ qui congredi acie parant trabeati celebrant/magnis cerimoniis ut fuit a fabio institutū. Nā praetoriae cohortes instructe tāquā i hostes cēderēt, & eques cōpositus p turmas in armis stabāt: In qua pōpa germanici Imagine pcedēte equitū turmae sequebātur instructae/cū militaribus donis quibus in testimoniu uirtutis ob fortia facinora donati fuerant/eademq; dies/qd ppls Romanus ducēs cōtra Latinos mira felicitate potitus fuerat. Cāstori & Polluci sacra fuit & celebris: ferturq; origo ātiquissima. qd tunc Castoris aedem uotā latino bello. L. aemilio & Cesone Coss. in foro ubi uisi fuerant, Senatus dedicauit: Et ex illo traditum ut sollemnī apparatu/pompa a templo Matris deū extra urbem, ad forum usq; procederet. Inde trabeati. Et olea coronati equites ab aede Honoris ad Capitolium irent/Quem transuectionis morem diu intermissum Octauius reuocauit/cauitq; ne quis in transuehendo (quod antea licuerat) ab accusatore detraheretur: Qui mensis Atheniensibus quoq; festus erat. Quippe Nonis Iulii oscophoria celebrant. in quibus oleae ramū/pane fictis/Cotila mellis & fructuum primiciis onustū per ingenuos pueros / foribus appēdunt ciuitatis: Et mensis munichionis unde uigesimo die/ equester ordo pariter ioui sollemni morē prodibat cum pompa. Idus uō Augusti serui & mācipia atq; omis famulatus festas obseruarūt. qd Seruius Tullius ācilla gēitus i lucē tunc editus fuisset. quo tēpore uxoribus caput lauare felix faustūq; putabatē. Sicut apud indos cū Rex capillos abluit. festū celebrant diē. donaq; inuicem mittant/ & diuicias ostentant. qua die serui & seruae aequato iure & nullo discrimine Liber an seruus esset/cū dominis colluderē & festos dies Romae agerē solebant, Qui dies etiā pro natali magni Alexandri apud plerosq; cēlebatur ꝑpterea religiosus & sacer Dianae habitus Nam facibus accensis in nemus Aricinum ubi erat Diane tēplū ab urbe discurrebāt: Quo etiam mense res celebrata sermonibus proditur/ut matronae uirilis membri figuram diuinis percolerent honoribus. quam extra portam collinam ad aedem Veneris cum pompa sacrorum deferebant/aegyptiorum more/mox a castissima & spectatae pudiciciae matrona. preter matronale decus in sinu Veneris locaretur Idus quoq; octobres festas fuisse tradunt/quo tempore in martio campo equum qui october diceretur imolari seruatum est: Cuius caput/ut ex eo sāguis

manaret, protinus in Regiam deferre, mox cauda desecta illius cruore, arã spargere, & in Reginorũ locũ deportare, illudq; panibus redimere assuerãt: de quo inter Suburranos & sacrauienses magnis contentionibus non sine discrimine certabatur. Ab Atheniensibus uero seruatum est, ut mẽse Octobri magnorũ mysteriorũ .xiiii. K'ls nouembris solẽnis agatur dies. Et liber pater in Eleusynam ex urbe trãsmittatur. Nouembri uero parua. Iunio aũt rursus magna celebrentur mysteria, quæ Cæteri sacra erant, parua Proserpinæ. In quibus maxime cognitum est ut quã quis induit uestem iniciatus eã ne amplius exueret, donec lacera & pertrita foret. In aliis mysteriis traditur mos: ut uestem in qua quispiam iniciatur templis & numinibus dicarent. Quæ quidem mysteria cum alieno tpe intueri nefas esset. Demetrius Rex ut illorũ particeps fieret non suo tpe. Ianuarium & Iuniũ menses nouembrem appellauit. Idus uero decembres solẽnes fuisse nõnulli tradunt, qđ in cursu equorũ uictorem dexterioris bigæ sacrũ Marti ĩmolarent. Nonis Faunalia & Fauni festa peruigili anniuersario colebantur Romæ. Athenis uero decima & octaua ipsius mensis die Esculapii erant sacra & festa. Quod aũt dictũ est Idus Ioui, K'ls Iunoni sacras esse, scire licet certis authoribus traditum esse. Epicuros singulis mensibus statas dies habere feriatas quas Icadas nõiant, hoc est uigesimam cuiusq; mẽsis lunam, qđ ea natus Epicurus foret, quem tam sancte habuere, ut illius imaginem non modo anulis, sed poculis ferrent insculptam. Et ab Atheniensibus octauam cuiusq; mẽsis Neptũno festam coli & feriari A Græcis uero singulis k'lis deos uenerari. Sequentem post K'ls diem Semideis & Heroibus tribuere, qui etiã statas dies mensium certis numinibus cõsecrarunt. Siquidem Neomenia quæ apud nos K'læ sunt, & septima mensis Phœbo. Quarta Mercurio. Octaua Theseo dicatæ fuere. Apud Lacedemonios aũt singulis K'ls totius ãni uini quartarius & farinæ Medinus, ac singula pecora Regibus uelut ministris sacrorũ Apollini mox ĩmolanda dabant.

Defensio Vlpiani definiẽtis instratum quid esset, & quid differt pulsare a uerberare contra Grãmaticum illum falso accusantem. Caput. XIX.

HEsterno die familiaris meus in dicendo promptus & audaculus arguebat Vlpianũ iurecõsultũ ex authoritate doctoris grãmatici, cuius libelli uulgo innotuere, qđ male definisset instratum quid esset, cum oẽ uestimentum esse diceret qđ iniicitur, qđ Vlpianus ex authoritate Labeonis affirmat. Nõ enĩ uestimẽtum esse instratũ dixit ille, neq; stragulã uestẽ p hoĩs uestimẽto. Sed pro lecti operimento tantum apud authores inueniri: & pleraq; in hanc sententiam adduxerat, cuius dicta cum percupide legeremus:

mirum in modum authoris incuriam admirati fuimus, qui licet abunde multa differuisset non inepte: in nonnullis tñ perlicentur profatus est. Quippe cum stragulam non modo pro lecti operimento accipi, sed pro hoīs uestimēto apud authores sæpe legi inspiciamus, Vlpianumq; signate & uere loqutū: qui instratum omne uestimentum quod inicitur definiuit. Trāquillus in Nerone. Funeratus est inquit Nero impensa ducētoꝝ millium, Stragulis albis auro intextis quibus usus Kl͞s Ianuariis fuerat. Pompeius festus grāmaticorum longe eruditissimus qui uerboꝝ proprietates, uiresq; admodum pensitauit. Vestis inquit generaliter dicitur ut stragula ut pallium tunica, uel penula T. Liuius tertio de Macedonico bello, & cum tibi uiro liceat, purpura in ueste uti stragula. Paulus quoq; iurecōsultus ex pellibus uestes cōfici dicit: cū & tunicā & stragulā pelliceā nōnulli hēant. Ex qbus stragulā uestē hoīs designare, īdubitata exēpla sūt. Rursus eūdē Vlpianū taxauit: qđ ex authoritate offilii iurecōsulti eēsuit, pulsare & uerberare eo differre, qa uerberat quis cū dolore, pulsat uero sine dolore. Propterea Vlpiani definitiōe3 īuidiose criminat, tanq̄ possit aliqs cū dolore pulsari/& sine dolore uerberari, additq; uerberare eē uerbere cedere, qđ est instrumētum longum & exile qualis est uirga, & pleraq; eo pertinentia. Sed cum istius authoris uenia dixerim. Vlpiani mens alio spectat. Quippe si mentem ipsius pensitamus, proculdubio intelligemus illum uerberari dici proprie, qui aīale corpus uerbere affligit, ipsumq; signate & apposite loqui, qui hoīem uel pecus uerberatum dixit nō pulsatum. Cum uero ad rem sensu carentem ictus inferuntur, tunc pulsare dicimur non uerberare, ut pulso ostium lanam aut uestem uerbero hominem uel pecus. Neq; illi assentior qui dixit uerberare esse uerbere cedere hoc est fuste lōgo affligere. Nam & pugnis & lapide uerberatum quempiam latine dicimus sicut fuste uel baculo. Idq; Terentii testimonio uel maxime apparere. Leno. n. in adelphi cū se uerberatum dixisset mox designauit, quo uerbere esset afflictus, usq; adeo inquit mihi pugnis os fregit. Aul. Gellius noctium Athicaꝝ pro delectamento inquit habuit manu sua uerberare. Tam & si uerberari rem anima & sensu carentem apud authores plerunq; usurpatum legamus. Plinius. xiiii. historiæ naturalis. Campaniæ uina inquit, exposita in cadis sub diuo uerberari, Sole Luna, imbre, ac uentis aptissimum, & alibi Carthago in Aphrica exercetur alitu maris, & uerberatur imbri. Et pulsari rem animatam & sensu participē qnq; comperimus. Suetonius in Galba ut inter conuentum matronaꝝ correcta iurgio inquit, & manu pulsata sit. Quod non propriæ & signate, sed quasi per Metaphoram accersitum crediderim. Si tamen certis uerbis & uera finitione signatis eloqui uolumus, pulsatum illud uere dici quod sensu carens crebro ictu percutitur, siue ostium aut pallium siue quid aliud dixeris: Verberatum uero hominem aut animal quod uerbere afficitur dici cōuenire

prout Vlpianus præclare censuit, apud authores probatissimos certum atq; confessum est.

Quibus legibus Romano ciui data imunitas fuerit ne uapularet & quæ iura competant dñis in seruos & patronis in libertos. Caput. XX.

SEruilius Cos. traditur primus, qui legem tulit, ne quis ciuē Romanum, uinctum clausumq; teneret, quo minus edēdi noīs ei potestas foret. Et cū primo in ciues Romanos uerberibus aīaduerterent, sæpiusq; innocentes ob factionem & gratiam proprius inuidiæ forent, & pœnas luerēt imeritas. Portius Cato pro tergo ciuium ne cui impune insultare liceret legem tulisse fertur, qua siquis uerberasset necassetue Romannm ciuem: graui iudicio mortis, cruciatus, bonorūq; & exilii pœnis mulctari sansit, quā legem Sempronius Cos. aliis latis, nouisq; additis pœnis confirmauit, quæ Portia & Sempronia dictæ, quibus legibus de ciue Romano siquis capitis anquireretur populi iudicium erat, qđ fuerat. xii. tabularū lege sancitum, ut de capite ciuis nisi centuriatis comiciis decerni nihil posset. Sed nec tolli de ciuitate uel a solo patrio relegari, aut in exilium agi nisi dicta causa & centuriatis comiciis poterat, qđ quidem triplicis generis erat, authore Martiano, aut. n. oium locorū interdicebatur accessus præter unum, uel in insulam deportabatur, aut sicut Claudius Cæsar quosdam mulctasse dicitur ut ultra tertium lapidem ab urbe egredi uetaret, qui etiam sanxit, ut hi quibus prouincia interdictum esset. Vrbe quoq; summouerentur. Cunq; apud exteras gentes solum uertere & in exilium agi, pro supplicio minime dari soleret, quia non pena exilium erat, sed supplicii diffugium, ne penas iure debitas luerent. Solis Romanis pro maleficio exilii pena fuit, quas postea leges Cor. Sylla oppīsa republica quā in dominatiōem uertit abrogauit. Quippe iter grauia & acerba plurima primus Romanorū sine populi iuditio ciues morte mulctauit. Atheniensibus uero Clisthenes exilii legem tulit primus, qui haud multo post sua lege dānatus penas luit. Deinde exilio quindecēnali aut decēnali nouarum rerum molitores, mulctare inualuit mos, quod genus Ostrocysmon dixerunt/ab Ostracho siue testula per quam suffragia ferebant. Qui mos talis erat, ut in testulis nomen audacis & perniciosi ciuis cuius potentiam formidabant comiciis inscriberent. Et cuius plures erant testæ in urnam cōiectæ Is de concilii sententia ab aris, focisq; proiectus ut a ciuium arceretur aspectu quindecim, aut decem annorū exilio solum uertebat. Fuitq; constitutum ut ita dānati argiuam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine uisenda. quare qui illuc exulabant seruare bouem dicebant. Quæ comicia nisi supra

buge

sex millia ciuium concilio ad iudicii diem conuenirent nulla atq; irrita erant. Ea quidem ostracha, non plebeiorum atq; ignobilium causa, sed ad retundendam nobilissimorum potentiam cõmenti fuere, ut extorres lare & patria quasi i exilio consenescerent. Quare Athenienses ægregios ciues & benemeritos: sepius ob uirtutem, nequis amplius emineret, testula ablegarunt. Sic dem præter Thesaeum quem in Scyrum exegerunt. Solon lator legum. Aristides quo nemo iustior, & Themistocles aliiq; ob illorum magnitudinem: in exilia macti sunt. Mylciadem uero mori coegerunt. Id.n.e ptimo euiq; Athenis usu ueniebat ut in exilium ob eminentiam uirtutis pellerentur. Syracusanis uero Pethalysmus exilii genus fuit, quo efferentis se ciuis audaciam, uirtutemq; cõprimerent. Hi.n.nõ testula, sed in oleæ frondibus suspecti ciuis nomen inscribebant, & cuius folia plura existerent, illius conspicuam magnitudinem quinquénali exilio mulctabant. Fuitq; finis Ostracysmi in hyperbole ignobili, & minimæ sortis uiro, qui ultimus hoc exilii genere exterminatus fuit. Postea C. Gracchus incolumitati ciuium consulens nequid in eos grauius consuleretur, alia sacrata lege sanciuit, ut qui in magistratu & honore positus ciuem absq; populi iudicio necasset, in eum populi aiaduersio foret, quam legem sequti principes sempiterna constitutione sanxerunt, insuper statuerunt ut citra Senatus authoritatem de nece Romani ciuis decernendi nulli facultas foret. In eos uero qui Romani non sunt, ne impune insultare liceret, pluribus legibus, sanctionibusq; obuiam itum est: ut lege iulia de ui, Cornelia de sicariis, & Aquilio plebiscito, penis multifariam constitutis: quibus singulorum indẽnitatibus salubriter consultum fuit. Super seruis quoq; ne in eos grauius æquo dñi aiaduerterent: penæ sunt constitutæ. Siquidem nequã & cõtumax seruus ut plaustri lignum cui affigitur Temo quæ furca dicta est, in collo ferat, & eo quasi iugo subactus manibus post terga reuinctus per ora omniũ circũferatur, a singulisq; furcifer appelletur, uelut uincti pedes & manus incedant, nonnunq̃ Pausycape: qua ori manus admouere prohibentur opus faciant, aut candenti lamina uel literis frontem & ora inurantur & uultus inscribatur, utq; neruo & compedibus coerceantur, hac deformi nota uel ut insigni aiaduersione affici solebant: ut ea ignominia affecto maior illi uerecũdia esset, ad facinus. Pistrino quoq; detrudi seruos & dãnari mancipia infida: uel notis barbaricis inuri ut ob improbitatem insignes forent. Tum post uerbera & cruciatus, uinculis nuditate fame siti & compedibus. Numellisq; Cathenis: neruis, Pedicis, bois, & si crimen exposceret cruce & lamina seruilem imo dum affici uetus puulgata pena fuit. Apud Persas uero consuetum erat, ut si seruus ære coemptus aufugisset a domino uinctus compedibus opus faceret Si aũt sponte reuertisset & fateretur admissum flagellis cederetur. Ipsis enĩ nimiam fuisse seruitutem authores pdunt. Quippe cum nulli manumittant

apud

apud parthos, nullaq; mancipia dempto seruitutis iugo libera fiant: Contra apud indos & Taprobanæ incolas. quibus nulla fuit seruitus. omnesq; una ingenuitate tenentur. Babyloniis facinorosi serui & contumaces per crines trahebantur, ut facinoris admissi penas darent. Germanis uerbere seruuum afficerē aut uiclis coercere habetur nefas. apud quos laxior seruitus erat & liber tinis pene par. Quippe sibi aquirunt serui & peculium habent. Proditum tamen est, Helothas a Sparthanis bello subactos. cum rebellassent, ab Agy de perpetua seruitute dānatos. ut dominis illos manumitteret, aut extra Sparthanos fines uenundare non liceret. Dyogenes uero Cynicus Mathen seruū cum aufugisset non modo uerberē non affecit / sed liberum ire iussit ac dimisit turpe existimās Mathen sine Dyogene uiuere posse / non autē Dyogenē sine Mathe / Contra Lycurgus apud Sparthanos seruorum petulantiā tam seue ra cohibuit ut facinorosos seruos dn̄is interficiēdi ius daret. Deinde tam diuus pius q̄ sequuti principes super dominorum potestate in seruos salubriter cōsulu erūt / ne dominis plus æquo seuire liceret ne ue in iusta imperia dominoꝝ noxæ forent / ne ue domini seruos quottidianis uerberibus afficerent sed loris cederent: Quibus constitutionibus cauetur. ut in eum qui suum occidisset seruū haud secus pena diceretur q̄ qui alienū necasset / Diuus quoq; Adrianus seruos a domis occidi uetuit, & si quid deliquissēt pretoris iudicio pēa affici pce pit, ita ut umbriciā matronā qđ in ancillas supra modum seuiret. in quinquē niū relegasse ferant / qđ magis e re publica duceret, permulcendo tractādoq; seruorum animos profieri q̄ uerbere. Et tam ab his qui mācipio addicti aut ære coēpti sunt. q̄ his qui manu emissi libertatē meruerunt. debita iura dn̄is patroni ꝑ assertoribus constituit. Nā iura patronatus post libertatem impē sam seruo dominis incolumia esse uoluit / quæ ex certis causis patronus dn̄s ue amittebat. Siquidē si libertum seruum ue optime meritum dū famis periculum adiret patronus nō aluit / aut si inuitus libertatem dedit / Lex eliescencia & Diuus pius. ius patronatus patrono. & dominiū domino ademit / Quod & Claudius Cæsar sanxit. ut egra & effecta mācipia si exponerentur ab omni famulatu & seruicio immunia forent: Item Si ad ius iurandum Libertū patronus adegit / ne nubat ne ue uxorem ducat / eum ad ius patronatus Lex pariter nō admisit: Tā & si lege iulia de maritandis ordinibus. hec iuramēta postea in ducta & remissa fuerint. ferē propterea Cato Senior. male audisse tanq̄ asperior & durior / qđ egra & affecta mācipia uelut bruta animalia senio debilitata domo exigeret, & uictum negaret / Contra u ō aduersus male meritos spuros & flagitiosos libertos. aut si delatoreꝫ sūmisissent uł patroni nomē detulissēt seu manifesti crimis rei forent / patrono ius reuocādæ libertatis &, uniuersa ꝑ merita abrogandi lege donabatur, Quod ab atheniensibus decretis edictisq; cautū erat / ut contumax ingratusq; libertus sub mācipio esse & seruire cogere

uiaut liberi ab omni pena tuti erant: Non nulli a prognatis Herculis Asylum Athenis primo institutum ferunt, ad quod a patribus oppressis cōfugere fas erat. Post quod in Rheteo littore fuit Aiacis Asylum, & in Sygeo Achillis, quorum exemplo Romulus & Alii Asylum aperuere quo accedentes impunitate donabantur. Apud Molossos Samothrases, Crothoniatas, & Messenios, ac plerosq; ad deorum aras confugisse pro Asylo habitū est, uelut Ithacensibus Iouis seruatoris ara. Delictis enim non uolūtariis refugium esse aras putauere, Atheniensibus Thesei sæpulchrum id iuris habuit. ut serui ad illud confugientes nexu soluerētur, Et spartha Chalcioecum Mineruæ templum ad quod pausanias fugiens obstruso aditu morte mulctatus fuit, & aliud Calchicon ad quod Agis confugit, Et in Tenaro Neptuni fanū ad quod Cleonbrotus, & in Calauria insula in egeo, etiam Neptuni tēplum, ad quod Demosthenes cum aufugisset ab omni uiolenta incursiōe Archie mansit illesus. Atq; in Thracia Dianæ templum inter Clitorium & Cynetham, Et in Aspēdo Panphilie Tiberii statuæ pro Asylo fuere, Sicut Dianæ Leucophriene oppressis perfugium inuiolabile fuit: Palladis quoq; templum uelut Asylum lacedæmonii uenerantur, in quo nocentes etiam capitis dānati incolumes fiunt. Et in Aphrodisio & papho. Veneris, Apud Stratonicenses. Iouis & triuiæ templa, Siculis palysci ara. in peloponnesso Hermionæ fanum sacrum Cereri & proserpine, In Epheso Arthemissium. Pergami ædes esculapii, in Grecia Calidoniæ palladis templum, tātæ dignationis fuere, ut capitalem fraudem ausi, aut pecunia iudicati qui ad illa confugissent, noxa pecuniaq; exoluerentur: Apud Scythas qui ad Ripheos confugissent, tanq̄ sacrosanctos sui iuris & arbitrii erant: Sicut in ægypto in Osyridis Asylo iuxta Saym, & in Canopo Herculis templo, ad quod serui confugientes si iniciati forent, opprimi aut ui cogi nō poterant: Traditumq; memorie est. in Lybia oppidum fuisse, ad quod siquis seruus lapidem importasset liber & sui potens erat, & Dulopolim in eadem, id iuris habuisse ut qui seruus ad eā aufugisset omni nexu solueretur: Cinna uero ciuili manente bello cum per preconem edixisset, ut serui ad eum confugientes uelut ad Asylum liberi forent, illosq; ad pileum uocasset, magnas seruorū & perditissimorum manus coegisse fertur. Sed cū propter Asilorū impunitates, multa facinora admitterentur, magna licentia. Tiberius Cæsar ne impunita essent crimina, in munitates Asylorum abrogauit, & exoletum morem antiquauit, qui tamen samiæ Iunoni & esculapii delubro ius ueteris immunitatis ob religionem restituit: Neq; omittendum seruis apud Romanos stasii & Dionisii, nec non stichi & Heræ frequens nomē fuisse, sicut Athenis Dauus & Geta, Cum enim, Daci antea Daui dicerentur. Ad Histri fontes bello subacti Atheniensibus seruierunt, inde seruile nomen Daui & Gethæ posteris reliquerunt, Apud Syros Dama. In paphlagonia Tybius, Apud phryges

tudine, Tesseræ uero quattuor, namq; erant figuræ ex omni latere quadratæ quas græci κυβους uocant, Sed tamen in iactu Tesseris utebantur tribus, talis uero quatuor, in quibus figuræ effictæ uicem numeri habebant, sed quinarius numerus non erat in talis sicut in Tesseris, Tali autem Astregali græce dicti, & Astragalizontes talis ludentes, Geminū uero quadratum hoc est octo laterū dixere Asphalum, Taxillorum ludus ex octo puntis uel figuris cōstabat, Inter quos unus Sthesicorius nomine hoc est octonarius precipuus erat, Qui quidem turricula seu quæ dicebatur orcha uel fritillus super parenti tabella puntis distincta iactabantur, ne lusoris manus iactum falleret, & nō casu sed fraude consisterent. Talorū uero canis dānosus erat, Senio medius & anceps, Siquidem modo lucra non nunq̄ dānum afferebat, is uero quaternarium numerum facit. Chius uero ternarium. Venus autem quæ summū continet numerum, multum lucri affert, semperq; felici exitu ludum terminabit, Hæc enim cani opposita Colias dicebatur, tricenariūq; absoluebat numerum: Euripides, uero quatragenarium, In talis quoq; legimus uulturiū Herculem basilicum que an signa fuerint uel numeri dubitatur ad huc, in Thesseris Mydas fortunatissimus erat, in Taxillorum iactu ter sex summam græcis afferunt uictoriam, tria uero summum dannum. Qua quidem alea portius Cato lusisse fertur animi laxandi causa, & Augustus effuse. Domicianus & Claudius: qui etiam lusorium cōscripsit opus: Inter reliquos Theodoricus Gothorum Rex, cum in alea uinceret, fertur indulgentissimus fuisse, eaq; momenta domesticos promerendis gratiis captare solitos sicut cum Vespasianus in balneum transiret, Quibus quidem Thesseris aptissima fuisse ligusta Plinius notauit: Fuit quoq; apud ueteres ludus pilæ & folliculi præcipue comendationis & magni studii, quo & Iulius Cæsar & octauius, & alii clari uiri illustresq; exercendi corporis & animi uegerādi causa studiosissime lusere: Quo etiam Secuola iureconsultus remisso a negociis animo lusisse proditur, non nunq̄ Thesseris aut Calculis: Quod de Dyonisio Tyranno traditur ut pila & folliculo assidue luderet: Reliqui uero Clarissimi duces, aut Sapiētie professores non improbandi, animum diuersis studiis iocisq; remisere: Quippe Socrates dum animo uacaret, cum pueris minutis & facie liberali, iocari assuerat, Et Scipio Africanus conchas maris legendo sæpe remisit curas: Et Cato Censorius cum uerna & famulatu animum relaxauit, qui etiam qua die tulit repulsam in conuiuio lusit quod de Archia Tarentino proditur ut cum pueris & seruiciis lusus agitaret, Heraclitus quoq; Ephesius cum a negociis quiesceret, Astragalis lusisse fertur, Et Actalus Asiæ Rex hortum pro deliciis coluit, non nunquam fundendis statuis ocium occupauit: Memoratur Alexander Seuerus Imperator per dies festos perdicum & catulorum pugna se oblectasse. Et Amasys Egypti Rex post seria morio

nē egisse, Et Magnus ille Agesylaus cum infante filio arundinem ascendisse Neq; prætereundum quod de Demetrio proditum est, poliorchete, qui post negocia bellicas machinas, & de Europo Macedoniæ Rege qui in ocio lucernas fabricauit: Parthorum quoq; Reges cum ocium superaret cuspides acuisse feruntur: Et Dionysius iunior cura belli solutus, Plaustella mensas, & sedes mira arte compinxit: Attalus uero philomator pro oblectamēto habuit, Helleborum, Aconitum, & Cicutam: ueneno sasq; herbas plantare ut fructum inde legeret: Sed tamen pila iuuenum lusus erat frequens in marcio campo fieri solitus, exq; his altera paganica Trigonalis altera, in qua sinistræ usus præcipuus traditur: Namq; illius impulsu magis q̄ dextræ ludus agebat, cuius erat usus uel maxime in corporis motu & agilitate, ut sciret apte pilam iacere atq; excipere modo incurrere modo recurrere. Armis quoq; & equis, tum hasta claua & pila, lucta uenatione & cursu exercere Romanā iuuentutem uetus cōsuetudo fuit, pariter sudem torquere equum agitare, arma tractare, sicut iactu disci, cursu saltu iaculatione uel cestu quos ludos penthatlum dixere, & ludiones penthatlos seu quinquertiones. Eratq; Senatus consulto cautum ut nisi his ludis pecuniam ludere liceret, Græcis uero octo fuere ludi quibus iuuentus exercebatur impune, Stadium, Dialum, Dolicum. Hoplites, Pygmen, pancratium, palen, & Alma hoc est saltus: Preter quos fuit Arpastum quod uolubili rotunditate in solo iactatur, qui ludus polluce authore fiebat, ut Iuuenes ingeminas diuisi turmas intra lineas ceu metas consisterent. Ar pastoq; posito in medio quisq; contenderet ut intra girum alterius lineæ in mitteretur, qd̄ si contingeret uictores erant, & Discus, fuit enim instar pilæ æneæ quæ brachiorum uiribus excepta & in altum missa exercebat corpora animosq;. ita ut quātum quisq; uiribus prestaret, maxime eniteret. Namq; is fortior & præcipuo robore habebatur, qui illum ultra signatum iecisset scopum, sicut Alteres erant enim circuli figura non spherica sed dimidia longiore, in quibus digiti inseri possent, quos facilibus brachiis rotabant. Et nunc iactando nunc rotando ludus committebatur, Fuit quoq; petauri ludus admirationis præcipuæ, cū per circulos quispiam ueloci cursu trāsuolat corpore ita librato ut circulum nō offendat unde petauristæ ludiones dicti follis, autem ludus remissior & ignauior habitus. eo enim senesq; imbelli ætate ludere solebant, Horum authores lydos fuisse ferunt, qui ut famem qua premebantur facilius ferrent, in miseriis hoc solacii inuenere ut ludo tempora transigerent: Apud Græcos frequens ludus erat Spheræ qua qui uicisset Rex dicebatur & imperabat, uictus uero Asinus, & uictoris mandata exequebatur, cui spheromachia nomē, quo in gymnasio iuuentus exerceri consuerat: Sparthanis palestra, Atheniensibus præter palestram quam primi inuenere, erat equester ludus quem dixere Apobatem, quo phocionis filius sæpissime luxit & uictor fuit: Proditurq; ger

manorũ mos peculiaris, ut cum omnia luxissẽt nichilq́ pecuniarum super esset, in lactu extremo de libertate contenderent. Victusq́ in alea seruicium pati & addici uictori uelut mãcipium paciebatur. Apud quos frequens ludus erat ut nudi iuuenes iter gladios & infestas frameas se inuicem iactitent, illasq́ saltu transiliant illesi. Græcis quoq́ locus erat cui nomen enectyle quo uicti uincentium genua manibus excipiẽtes sublimes deferunt, & alius Cyndalysmus apud plebem frequens, quem clauis excercebant. Nucibus uero & par impar uel coturnicum & gallinaceorum certamine, quo ludo Antonius & octauius lusisse, & melioribus ominibus uictor abisse fertur, aut turbidine uel micantibus digitis non nunq̃ ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere solitauere. Nummis quoq́ in sublime iactatis caput uel nauium petere, ut quod tunc fore eueniret & petitis responderet id uictoriam daret, aut dormientibus oculos & ora pingere frequens erat puerorũ lusus. Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permissum, sicut iuuenibus alea, reliquo animi tempore uetabatur: parthorum uero pueris ludus erat aurei tali quibus certo ãni tempore indulgere licebat. Sed quod modo est de ocellatis nucibus dictum, memini doctos uiros super nucibus ocellatis eiusmodi quæ essent, ancipitem diu cogitationem duxisse, uariaq́ in opiniõe uersari, & alios nuces auellanas alios amingdalas putare, neq́ satis certã ferre sentẽtiam super Tranquilli uerbis, quibus Augustum laxandi animi causa cum pueris facie liberali ocellatis nucibus lusisse dicit, quod uero nos sentimus & ꝓbabilius putamus, id est eiusmodi, ut nuces ocellatas, nucleos quos in persicis pomis sitos inspicimus dicamus esse, quibus persæpe ludere nostrates pueros hodie uidemus, dictosq́ ocellatos propter ocellos & foramina quibus muniuntur undiq́. Neq́ de amingdala & auellana uel ocilla sicut error habet, Sed de persicorum ossibus quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum lusus est, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ sententiæ fore.

Quæ uota olim sollemnia fuere apud Romanos, & quæ exteris, qui ue uota concipere & quo modo soliti sint. Caput XXII

Qui mos uetustus in uotis nũcupãdis olim, quæq́ sollẽnitas cõcipiẽdorũ fuisset, multi, uariæ executi sunt, in primis obseruatũ legimus, ut simul ac Cõsuli aut Imꝑatori, cui bellisũma cõmissa erat, de euẽtu belli incerta spe fluctuãti, uotũ uouere collibitũ esset, si id incõsulto Senatu aut citra populi authoritatẽ faceret. de manubiis uł hostiũ spoliis aut si nõ sufficerẽt sua ipẽsa exoluere teneret: Vouebant enim sæpius tẽpla ædesue deorũ. Ludiq́

aut diis statuæ quibus numina placari, aut expiari crimina putabãt, Non nũ q̃ mulsi pocillum pro magno munere diis uotum inuenimus: In quo fuit ser/uatum, ut uelato capite, & ueste caput opertus, Imperator prætor aut Consul uotum effundat, illudq; conceptis uerbis suscipiat. Quos quidem ludos ple/runq; imperatores uouerunt ex anno imperii computatos, ut scilicet totidem dierum ludi fierent, quot illi annis imperio præfuissẽt: Ideo Galienus Cesar de uictis Syris in Asia, Decennalia uota celebrauit, Theodosius Vicennalia & Tricennalia. Sicut Denariæ cerimoniæ & tricenariæ quarum sacra adituris de cem aut triginta diebus obseruantia præcipitur, Et Centenariæ cenæ a cente/nis sextertiis, & uasa milliaria, aprosq; milliarios a ponderibus dictos compe/rimus, Porticus quoq; centenarias & milliarias dicimus a passuum longitudi ne dimẽsas: Vestes etiam coronasq; ex auro & gemmis plerunq; numinibus uotas & uoto persoluto dicatas inuenimus: Quæ quidem uota pro imperii æternitate, non nunq̃ pro salute ciuium uerbis sollemnibus concipi solebant, In quo id seruatum est, ut nisi tertio die post k1s Ianuarias pro salute principis uotum conciperetur, utq; sollemne iusiurandum nuncupationibus uotorum præstetur: Etiam pro itu & reditu, proq; incolumitate principis, iacere stipem ad lacum Curcii, aut ludorum celebritas, apud Romanos uotum fuisse com pertum est: Quotiesq; pro principis incolumitate concipiebatur uotum, Ti/berio imperante id seruatum est, ut in uotorum nũcupatione, Neronem Dru/sumq; diis cõmendarent: Que uero Dictator, Cos, aut pretor uota suscipie/bat non aliter nisi uerbis conceptis, præeunte pontifice maximo, nequid pre/postere dicatur: concipi poterant, Ex incerta quoq; pecunia & quæ non exta/ret, uotum concipi posse plerũq; animauersum est, Si tamen semel uotũ emis sum foret, illud denuo irritum facere non licebat: Quod si incerta pecunia fuis set pro qua uotum conciperetur, eaq; bello usui non esset, illam reponi nec cũ alia misceri oportebat, quod nisi factum esset, uotum non rite emissum, nec re/ligione uouentem exolui putarunt: Quod si Ver sacrum in magnis reip. casi/bus uotum uouendum foret, illa infixa religio animis fuit, ut nisi ex authori/tate collegii pontificum uotum fieret, non uotum, sed in consulta pollicitatio censeretur. Hoc enim anteq̃ emitteretur, patribus renunciari, & populi iussu ac consulto Senatus arbitratuq; pontificum fieri debebat, aliter rite factũ cõ/ceptũue esse minus censuere Illudq; a prætore uł cõsule aut põtifice maximo emitti pperã: In hoc enĩ uoto, q̃equid ex suibus ouibus & agnis inter k1s Mar tias & Idus Maias apud quẽq; natũ æditũ ue fuisset, uoto contineri dixerũt pueros quoq; & puellas q inter hæc tẽpora editi fuissẽt haud dubie uoto cõpre hẽdi, Sed q̃a ĩmolare eos turpe ducerẽt, hoc piaculari sacro expiarunt: ut adul tos uelarẽt: uelatosq; extra fines exigerẽt, q neruæ dicti sunt, quo piaculo liberi religiõe putabãt: Cuius istar Methapõtinos uotũ uouisse ferũt, Nã uoti com

potes auream estatem Apollini deuouerunt, quod esse arbitramur, uberrimũ et quæstuosissimũ annum deo et numibus cõsecrari, Puitq; a sauersum uer sacrum antea uotum et post temporũ interualla persolutũ, religione uouẽtem et populum exoluisse riteq; exolutum uideri: Præter quæ, ecatombas uoue re græcis et Romanis antiqui moris fuit/olim cum pestilenti contagio et graui morbo laborarent/quod a laconibus primum inuentum fuisse dicũt, Cuius uoti obseruatio talis erat, ut centum aræ uno in loco aggesto cespite fierẽt/in eisq; centũ boues, centũ oues, centumq; sues, uno tempore immolarent, Si uero imperatorũ uotũ esset, centum leones centũq; aquilæ una mactarentur, Fuitq; constitutum ut cum ecatombæ uel publica uota soluebãtur populi luctus & meror desineret. Namq; in luctu uouere est mali auspicii & detestabilis: Est quoq; memoriæ proditũ, non diis tantũ sed & uẽtis uelut sancto numini uota persoluta: Quippe Augustus Circio ne galliam rapide infestaret uotum exoluit, & sacrum fecit cuius tanta plerũq; uis erat ut tecta auferret, Calabri Iapygi, Apuli uento Apulo. Athenæ Scyroni. Pamphilii Cagneo, ne incolas tabe afficerent neue arua depopularentur, Præcipue Turii magno affecti beneficio boreæ uti deo uota persoluerũt, quod Dyonisii classem quã ad eorum excidium parauerat, uehementior cohortus funditus euertisset, Sicut xerxe in greciam innumerabiles copias ducente Delphicum respondisse græcis oraculum ferunt, ut uentos precarentur sibi auxilio adesse. qui ara uẽtis extructa, illos propitios habuerunt, tota fere hostiũ classe demersa, in agro quoq; Sicionio uentis extructam aram legimus: cui quot annis noctem unam uota effundunt: ut lenita uis uenti desineret, cum turbine uentorum, uillæ arbusta: fruges: passim deuastarentur: Et apud Methonem palladi Anamotidi templum dicatum est, ne uiolentiores per flantes loca deuastarent, ponti uero & Persarum Regum uouendi modus erat, ut in excelsis iugis & summo uertice montium pyram construant, alteramq; desuper breuiorem, Ipseq; ad pyram ligna rex inferat primus, Iouiq; militari lac & mel inspergat, & postq̃ uinum mel & odores infuderit, uelut propiciato deo uota enunciet, pulmentoq; preparato quod astantibus datur, pyræ ignem inferat, quo incendio estuante aere, uix illuc accedere permictitur: Græcis uero frequens usus erat, ut statuas longo æuo duraturas diis uouerent, Quippe Micanore egrotante, Aristoteles uota fecit pro incolumitate, Satuas se Ioui Seruatori unam, alteram Iunoni sospitæ dicaturum. qui loti & pura ueste amicti in superiore domus thalamo plerunq; uota effundunt, & diis supplicant,: Atheniẽses uero, cum in aureis & argenteis uasibus diis propinassent & peana cecinissent, tunc demum sanctissimis cerimoniis celum suspicientes uota nuncupabant, Ea autem ex primigeniis agnis, non nunq̃ ex bobus qui iugum non subiissent frequentia fuere, In quo fuit seruatum ut ramus ex sacra olea alba lana coronatus

in emissione uotorum adhiberetur, Sicut parthorum Reges & Magi, Hie/thegrethon quæ Niethylopa dicitur herbam coloris ignei æ spinæ foliis adhibebant, magnis sæpe laudibus celebratam, qua non adhibita, nullū uotum rite concipi arbitrati sunt: qui eum deos euocabant, Marmaeidā herbam quæ in desertis petris & saxis præruptissimis nascitur, admiscebāt, Apud egyptios uero, pro pueris morbo affectis uota concipiebant. ut si deus uoto adesset, de/sectum capillū diis dedicarent, Mysis nisi immolato prius equo & litato, extis q; depastis, uota concipere non licuit: Inter solēnia autem uota fuisse traditur quoties exercitus duces de spoliis hostium uulcano uotū fecissent, id enim sol uebatur ut fusis fugatisq; hostibus scuta, gladios, & arma, spoliaq;, non nūq; bellorum machinas, currusq; & inutiles naues, uno in loco aggerant, pyraq; extructa, circumstante populo & frequentissimo exercitu uelut disposita acie, Dux more patrio discinctus. Vulcano Marti & palladi, incendat. Ipseq; Dux. indutus purpuram, primus ardentem facem sumere, ambasq; manus in celū tendere deinde in pyram summittere debeat, toto circum exercitu exultante & percussis armis plaudēte, pyraq; & armis exustis sacra & rem diuinam faciāt, tā & si arma militaria nō exuri, Sed belli more cremari solita legamus: Apud Hermunduros, inter solēnia uota belli Duces sacrate diuersam aciem, illamq; Marti & Mercurio deuouere consueuerunt: quo uoto: equi, uiri, spolia: & ma/chinæ, & cuncta bello quæsita, occidioni dantur: Artaxerxes pro uxoris salu/te, terræ uotum faciens, se illam actacta humo solleni prece adoraturum pro/misit, Et Berenyces, ut deo uota solueret, nudo pede & abraso capillo Hiero/solimis ante tribunal supplicauit: Non nunq; f. eques apud ueteres, uotū fuit ut decima prædæ & spoliorum quicquid ex hostibus captū fuisset Ioui & diis deuouerēt. Quare Iupiter predator nūcupatus, Sicut Camillus captis Veiis uotum uouisse dicitur: Id enim soluebatur, ut prædæ parte diuendita, donū diis & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, ut belli iure quæsita plerū q; uero partem marti deuouerent, in quo id erat constitutū ut diuina ope im/plorata is plus spei ferret, & propitios facilius haberet deos qui maiorem præ/dæ partem diis deuouisset: Qua tempestate Crocheniatæ aduersus locrēses, graues testatasq; inimicicias habebant, bello dimicaturi, cum decimā prædæ Apollini uouissent, locrenses ut uoto uincerent nonam deuouere, Et cū Galli Aristonico duce contra Romanos militarent, deq; hostium preda aureū tor/quē Marti ꝓmisissent, Flaminius ut uoto uinceret, de torquibus gallorum Marti tropheum posuit: Aratus uero Sicionius cum sexcentorum hominū capita, ne ab aduersariis uoto uinceretur se deo immolaturū uouisset, uoti cō/pos exoluere uotum thessalico dolo recusauit: Fuitq; uouentium mos ut qui compotes uoti fuissent, quo potiora sumerent, ueteribus persolutis, nouis se obligarent uotis. Vtq; pater qui solus authorandi potestatem habet, uotū fili

nomine cõcipere ipsumq́ numinibus obligare possit: Decimã quoq́ fructuũ Herculi passim uoueri, uotumq́ effundi solere Romæ in usu comperimus, quod auspicacissimum duxerunt, & fortunatissimum: Qua de causa, lucullum peritum Romani moris & iuris, quod Decimam Herculi uouisset, uotũq́ persoluisset, maximis auctum opibus fortunisq́ estimarunt: Illud utiq́ uerum est: Consules designatos ipso die initi magistratus in bellum profecturos concionem ad populum habere. Capitolium adire, ibiq́ sacrificio perfecto uota effundere solere, tunc suscepto emissoq́ uoto cum se numinibus obligarent rei uoti appellati, cum autem uoti compotes promissa exoluissent dãnati uoti dicti sunt: Quoties grauia & acerba ac misera & intoleranda quispiam pateretur indigne, uoti & imprecationis genus maximum erat, ut positis humi genibus: ambas palmas crebis ictibus solo incuteret: aut torrẽ ignitum ianue apponeret, illiq́ obuianti delibatis sacris: madente lachrymis sinu deos superos atq́ inferos: celum noctemq́ contestans necem: exilium, dirasq́ calamitates furiali carmine imprecetur, & sæua quedam numina aduocans, illum cũ omni stirpe & gente: caput: domũ: fortunas deuouere & pretereuntem execrari debeat: que imprecatio dici non potest, q̃ miri & efficacis studii sit ad uim diuinitatis cõmouendam: Quibus diris Acteium Tribunũ. pl. execratum ferũt M. Crassum ad bellũ parthicũ ꝓdeuntẽ: magno post exitio cõsequto. Cretẽsibus uero acerbissima censetur imprecatio: omnibus uotis expetere: ut hi quos deuouemus mala consuetudine delectentur: qua imprecatione nulla est: efficatior ad excidium properãdum. Tanq̃ qui in abusum semel lapsus fuisset: amplius emendare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret: Ideo Carõdas graues pœnas sanxisse fertur. ac omni supplicio dignos putasse illos qui cum malis assuescerent: Apud Sparthanos: inter seuissimas execrationes fuit ιπποτροφια quã caballationem recentiores uocant, id est equorum enutritio, eo quod magno staret impendio & homines suaui captu: ad perniciẽ duceret. Nam moribus alendi equos, nõ pauperes ut aiunt sed arua frumentifera sectatur: Extatq́ in ueteribus monimentis: quod qui Opi deæ quæ terra dicta est, uotum concipiunt: sedentes uotum effundere inq́ concipiendo terram tangere debeant: Vtq́ pro bouum incolumitate agricolæ. Siluano uota persoluant. farris adorei lardi ac pulpæ, & uini. Pro equis Hipponæ. Castori & polluci nautæ, & q naufragiũ timẽt, Qui uero laboribus angũtur Tutano. Fures lauerne: Iuuenes Horæ, Sicut pastores panideo pro pecoribus, & qui uiam pre fecturi sunt Herculi supplicant: Siluano quoq́ in singula bouum capita. adoreo, lardo, & uini sextario: subtaxata mensura uotum fit: ferunt pastoricios Afros inter uota & primiciarũ loco aurem pecudis precidere: illamq́ ceruice aduersa supra domũ abiicere, pro noctibus uero serta unguenta & coronas Veneri aut cupidini dona ferre. Cumq́ diis manibus & Diti concipitur uotum quæ deuotio po

tius dicta est, Ouibus tribus atris Telluri Iouiq; sacrum fit, In quorum precatione qui rem diuinam facit, cum tellurem inuocat, manibus terram tangit, cum uero Iouem sublatis in celum manibus præcationem peragit, Cum autem uotum effunditur manus pectori admouere præcipitur, aliter uotum nō rite concipi, sed pollui sacra inexpiabili relligione putarunt: Animauersum tamen est, pontificum decreto caueri, ut si ab exercitus duce, diis manibus quispiam deuotus & consecratus foret, neq; is in acie cecidisset: ut diti satisfiat signum septem pedes altum in terram defodi oportere, ubiq; signū effossum fuisset, illic hostias immolari non licere: Et tam & si res deo Deuotas nemo sibi asciscere queat, Hominem tamen deo deuotum aut diis consecratū occidere permitti impune, eamq; cædem capitali noxe non haberi, tanq̄ illius anima nō ad nos sed ad deos pertineat, Illud quoq; inter authores conuenit, fuisse apud Gallos inter consceleratas præces & nefaria uota quæ nec more nec iure concipiuntur, frequenti in usu, ut in magnis discriminibus & extremis casibus homines se diis immolaturos, Romanis ferro se digladiaturos, aut pro alterius salute: se & caput suum deuoturos, non nunq̄ in lenā se prodituros & Histrionicam saltaturos, Apud Græcos decimum quēq; Apollini delphico, daturos. locrēsibus uirgines se ꝓstituturos. Apud alios desectū crinem diis oblaturos, & apud persas uiuos homines defossuros uouerent: Quare Ametris xerxis uxor, ut gratiam diis referret quod in uita diu processerat, quattuordecim illustrium persarum liberos, sub terram uiuos defodisse & uotum persoluisse dicitur, tanq̄ his uotis & diris in precationibus dii immortales & celestia numina placētur, Ipsis enim defodere uiuētes uulgato in usu fuit: Idomeneus uero Cretensium rex Cum Naufragus ex uoto consceleratо filium sibi obuiam factum immolare diis uellet, illumq; perditum iret, a Cretensibus pulsus & patria eiectus fuit, Pausanias autem lacedemoniorum dux ad plateas uictor cōtra Macdonium, Cum de manubiis tripodem aureā delphis uotum soluisset, suumq; nomen inscriberet, lacedemonii pertesi insolentiam epigrāma induxerunt, & ciuitatum nomina inscripserunt: Neq; preterierim responsum Hāmonis Athenienſibus datum, Ioui magis cordi esse, uota lacedemoniorum tenuia & modicas oblationes pias & castas, q̄ immodica & opulentia Atheniēsium atq; opimis hostiis & uictimis illorum foedari aras. Id quod Pythagoras censuit, ture & libis magis gaudere & placatiores esse deos, q̄ echatombis & multo sanguine assidue aras cumulari.

Consueuisse Romanos illorum bona quos maximis criminibus dannarant publicare & quæ porticus Romæ insignes fuerint. Caput XXIII

ADuerti sæpe animum consueuisse Romanos, quos pro criminibus oppido grauibus supplicio affecerãt, illorum bona propter criminis detestandum facinus publicare, illaq; destinare publicis usibus, ita ut domini supplicium bonorum publicatio sequeretur. Sic Tarquinio Rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat, Marti dicatus, campus Martius dictus est: Sic. C. Cassii domus, cui ob affectati regni crimen dies perduellionis dicta fuit, euersa & demolita area ante telluris edem facta est, Domus preterea M. Mallii Capitolini quæ quondam in arce fuerat, qui suspicione regni penas dedit de saxo deiectus, edes atq; officina monetæ fuit, In qua æde lithei libri in quibus erant fata Romanorum seruabantur. Nam Sybillinos & Martianos, ad quos decem uiri quoties dii consulendi sunt a dire solent, in Capitolini Iouis & Apollinis templo in palatio seruari certum est, Inde Senatus decreto iussuq; populi, nequis arcẽ incoleret, neue manliæ gentis homo, Marci prenomen ferret, cautum fuit: ut æterna memoria dedecoris generi & nomini suo inusta foret: Et cum Macellus quidam nequam & criminosus qui in ganeo & lustris uitam egerat, propter latrocinia sordesq; uitæ capitali supplicio penas dedisset: bonis publicatis in ipsius domo ab emilio & fuluio Cẽsoribus Macellum ubi obsonia uenderentur locum extructum ferunt: Tam & si forum Olitoriũ Romæ antiqum Macellum fuisse tradant: Sp. quoq; Melii domus quod turpiter regnum appetere conatus esset, postq̃ capitis accersitus penas dedit, patrimonio publicato æquimelium dicta est: Meminimus quoq; Vitruuii Vacci cuius in palatio domus ob illius facinoris penam publicata & euersa Vacciprata loco nomen dedit: Nec minus M. flacci turbulẽti ciuis qui cum. C. Graccho seditionem molitus fuit: cuius domum. Q. Catulus de manubiis Cymbricis porticum fecit, quæ Catuli appellatur; ut tantorum criminum facinora. nomen denoraret, suppliciiq; insignis memoria foret sempiterna: Quibus exemplis Sylla Dictator & mox. C. Cæsar de bonis proscriptorum publicandis perniciosas leges tulere: quæ Iulia & Cornelia dicte, unde tot sectiones & omnis generis sectores emerserunt: In quam porticum Ciceronis domus in digno facinore euersa iussu Clodii mutata fertur: Sed meminisse oportet: præter hãc. Q. Catuli plures Romæ porticus insigni nomine fuisse: Nam pompeii porticus ante ipsius curiam fuit, & altera octauiæ iuxta ædem Iunonis. In qua signa militaria olim a Dalmatis Domicio adempta mox ab Augusto restituta diu mansere, Et philippi porticus Herculis imagine & Helena Zeusidis manu celebrata: Porticum quoq; duplicem ad Circum flamineum: ab opere Corinthiam a. Cn. octauo qui de perseo naualem triumphum egit magnifice instructam legimus atq; numitiam & metelli, iuxta edem statoris Iouis, per quas matronæ uectari & spaciari solebant, Fuit preterea por/

ticus Quirini antiquo opere uisenda, & lucii & Caii, atq; alia liuiæ & octauiæ ab augusto quondam sed alienis nominibus constructæ. In qua ampla prætoria fuisse memorant, quibus ab augusto demolitis porticus sub nomine liuiæ non minoris cultus Maiestatisq; suffecta est: Et porticus claudiæ ubi ambulationes subdiales miro ingenio elaboratæ fuerunt, celebratur quoq; porticus Augusti in palatio cum bibliotheca græca latinaq; Numidico marmore p suam simetriam extructa: In qua Belidum imagines quinquaginta, quæ maritos necauerunt sitæ erant. Et Vipsana & septorum marmore & imaginibus, tum lauretis & magnificis operibus exculta: Athenis uero porticus poecyle & altera uaria ubi Mercurius æneus erat, celebratissimæ picturæ uarietate, miris laudibus feruntur, ubi pugna marathonia depicta, & alia pysianactia, & poecyle in Elyde, quam æcum uocabant: ferturq; de Olympiæ porticu quã Eptaphonon uocitant diuersa structuræ facie, mirum: ut uox conclamata per septem orbes ruptis spaciis, eandem multiplicato sono referat: Sicut in Cizico turres septem, acceptas uoces numeroso percussu multiplicãt. Inter quas Angiportus patricia non in postremis fuit, iuxta ædem Dianæ ad quam ingredi uiros relligio non sinit. Extra quoq; portam Trigeminam unam porticum, & alteram ad portam fontinalem iuxta Martis arã ab edilibus curulibus ex mulctaticia pecunia constructas fuisse amultis prodita memoria est. Sed quia de poecyli porticu loquor Sciẽdũ est, ihac stoicos philosophari, sicut pipatheticos in lycio, quare zeno quod in porticu docebat quæ græce στωα dicitur: autor Stoice secte perhibetur: Epicurus uero scholam & conuentus in hortis habuit, ubi philosophabatur.

Quã multiplex annus apud diuersas gentes fuerit, & qui annus Romanis quod ue principium anni sit. Caput XXIIII

DE multiplici ãno apud plerasq; gentes animauertimus dispares differentias & multiformes species fuisse, aliosq; alia obseruatione, ãnum metiri; ita ut suo quenq; ingenio, & pro ut cuiq; commodum fuit, annum dimẽsos inueniamus: Persis non obscura nec incelebri ratione trecentorum sexaginta quĩq; dierum annus præfinitur: Ex Græcis pleriq; singulis quatuor mensibus annum statuere, non nulli ad solis cursum terminarunt, quare licabas dicebatur. Quidam ex Barbaris trium mensium effecerunt, Archades interdum uno non nunq̃ tribus mensibus anũ metiti sunt, ita ut quã tripartitis temporibus diuiso solis cursu per singula tempora annum efficerẽt Alii æstate unum alterum Hieme commentisuere, plures a tribus temporibus æstate hieme & uere, quattuor mensium annũ statuere, Egypti non una facie

sed multi-

sed multiplici sorte uariarunt, ut quandoq; trium sæpius quattuor mensium annum efficerent, plerunq; mensis spacio ad cursum lunæ metiebantur: Fuere qui crederent Cares & Acarnanes, aliquando sex mensium frequentius mēstruum annum fecisse: Indos quoq; diligenti dimensione plena annorum spacia seruasse, Menses uero in quinos denos dies præter alios definisse: Sed post omnes uariatis temporibus Egyptios uerum annum repperisse atq; obseruata ratione astrorum, ad solis cursum diuisisse satis constat, duodecim mensibus ãno assignatis quos tricenum dierum numero singulos terminarũt, quē propter motus conuertentes & uicissitudines, anteinuentas litteras ita effinxere, ut Draco curuus in se flexus suam caudam morderet: quæ descriptio, quod uolubili orbe circum agitur annum designauit. Dixereq; annum lunarem dierum triginta, alii trecentorum quinquaginta quattuor effecere annumq; Ioui menses uero Iunoni dicarunt: Fertur solon ita metitum fuisse annum, ut ad lunæ cursum modo antecedentis solem modo subsequentis dimensio anni fieret, quod indos facere inuenimus, ut ad lunæ meatus, cum se in cornua curuabat, tempora notarent, Solarem uero qui ex duodecim mensibus constat trecentorum sexaginta dierum effecere: Thebani uero sacerdotes ex solis cursu annum dimetientes, duodecim tricenorum dierum quinos adiecere, qui uertentem annum efficerent: Sunt qui tradant Thaletem Milesium in trecētos sexaginta quinq; dies annum diuisisse primumq; ueram dimensionem cōmentum fuisse, Omnibus autem Sideribus in suum recurrentibus orbem, ita ut post omnium siderum contorsionem ad eundem locum unde digressa fuerunt regressio fieret cum multa annorũ intercesserint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidem post duodecim millium & nongentorũ quinquaginta quattuor annorum spacia fieri mathematici uolunt, Idq; Arabes in primis opinati sunt, Non nulli nisi post quindecim annorum millia conuersionem maioris anni fieri iudicarunt, Alii ex triginta & sex annorum millibus Pleriq; ex singulis tribus millibus multi mille quatricentorum & sexaginta annorum circuitu terminari dixerunt. Cum luna & sol aliaq; sidera, post multa secula & ætates suis locis & originibus restituta forent, quem mundanum annum nuncupant, Galli autem, post trigesimum annum seculum fieri putant: In Italia apud lauinios tredecim mensium spacio hoc est trecentis septuaginta quattuor diebus annus claudebatur: Romulus decem mēsium curriculo definiuit annum. Martiumq; principium fecit: quintumq; ab eo quintilem & reliquos deinceps nuncupauit: Numa uero Pompilius aliquãto morosius uestigans, primus ad solis cursum post Egyptios in duodecim menses annum dimensus fuit: Ianuario & februario adiectis, Ianuarioq; initium dedit, tunc uere anni principium esse arbitratus cum post hibernum tropycum, sol quo ulterius progrediatur non habēs perfecto cursu Zodiaci per singulas stationes

celeri meatu ad nos reuerti incipit. Quem quia tricenis diebus per singulos menses luna non perficit, ita dispensauit intercalandos dies, ut uigesimo anno ad metam eandem solis unde orsi essent, plenis annorum spaciis dies congruerent, quod erat apud græcos aliter institutum, nam ita intercalabant, ut tertio quoq; anno mensem intercalarem adiicerent, Egyptii uero tricenis diebus quibus ãnus claudebatur, quinos dies singulis annis pro intercalari adiicere: sæpiusq; in describendo intercalari uariatum fuit, Donec diuus Augustus intercalario mẽse sublato ita annum designauit, ut quarto quoquo anno absoluto non autem incipiente ut Cæsar diiudicarat, unus intercalaretur dies ut ad solis cursum dimẽsio anni cõgrueret, Hebrei ab equinoctio uerno, Græcia solsticio, Egygtii ab autũno initium fecere anni, quibus September erat principium cui Hermen dixere nomen, Ex quibus Alii primum mensem totius anni Their nuncupant: Alii ut Achei & pleriq; circa ortum uergiliarum uelut anni principio magistratus & honores ineunt. Etholi post autũnale equinoctium Comicia faciunt. Druides a sexta quaq; luna augurantur anni initiũ. Eratq; annus naturalis qui duodecim spacio mensium claudebatur, & ciuilis uariarum gentium opinione definitus. Nam & triecteris duorum spacio annorum constabat tertio incipiente, Olympias ex quattuor quinto redeunte, Eudoxi annus octo ex nostris continet. Is enim ad ueram anni cognitionem proxime accessit, deinde Hipparcus, postea ptolomeus, Demum Cæsar. Caldaicus duodecim, Methonicus undeuiginti Saturni triginta annorũ fuit, Iouis duodecim, Martis duorum, Alii septimum quemq; obseruarunt annum propterea quod ætatis hominis signũ imprimeret: Nõ nulli per ætates annos distinxere ita ut singulis ætatibus triginta annorum spacium darent, itaq; pro gentium arbitrio proq; uoluntate, non nunq̃ iudicio imperitæ multitudinis ciuilis ãnus terminabatur quem magnum pleriq; dicunt: Sed q̃uis anni principium Ianuarius fecerit, Tamen sequutis temporibus, quo ad comicia & ineundos magistratus diuersa Romanis anni principia fuere: Nam. p. Ebutio &. Q. Seruilio Cos s. k̄lis Sextilibus principiũ anni agebatur. in eisdemq;. Cõsules prætores & reliqui magistratus, honores inibant, Quo autem tempore decem uiri reipublice prefuere, non Sextiles k̄læ sed Id's Maiæ sollẽnes, ineundis magistratibus fuere. Donec Tribunis militum consulari potestate creatis cum Veientes diutino & graui bello premerentur, ad Id's decembres anni principium haberi ceptum fuit in quibus magistratus inibant & honores dabant. Mansit hæc descriptio anni ad secundum punicum bellum, quo Romani exitiali bello conflictati sunt ex quo tempore Idus Martias anni principium fecere, Sepiusq; super anni principio Romani uariatũ, ut modo k̄lis quintilibus modo Octobribus K̄lis, pro ut res tempusq; postalabant, anni principium facerent, Donec ad augusti tempora uentum est, in quibus rursus k̄lis

ſus kl̃is Ianuariis ſuſcipiẽdis honoribus ãni pricipiũ fecere: Fuit tamẽ memorie ꝑditũ Nerone impante cenſuiſſe ſenatũ, ut Decẽbri m ẽſe quo in lucem ædi tus erat, anni ꝑncipiũ fieret. Sicut Auguſto regnãte, officioſe ĩ cũ urbes quo die ad ſe primũ ueniſſet, ãni initiũ fecerũt, Eſt quoq; illa obſeruatio ſollẽnis nimiũ diu ſeruata q̃ quis principio ãni, mẽſibus uariato, tñ ſicut initio ſeruari cœptafuit ita ad poſtremũ mãſit, Vt i aris Veſtalibus nouũ ignẽ kl̃is Martiis accẽderẽt, laureas uirides tã in cõſularibus faſcibus q̃ edibus Regis ſacroꝝ, flaminũ, ueſtaliũ, atq; Curiæ, ueteribus mutarẽt, mercedẽ magiſtris ſoluerẽt, uectigalia locarẽt, matronæ ſeruis cenas apponerẽt, & feſtũ diẽ agerẽt, quare matronalia dicta: muneraq; uiri mulieribus mitterẽt, ut in Saturnalibus uiris mulieres, comicia auſpicarẽtur: Sed qđ de martio loqmur, a ꝑmo Vrbis ortu ãni principiũ feciſſe, aĩaduertẽdũ, prioribus ſeculis apud uarias gẽtes miræ obſeruationis fuiſſe, Siquidẽ Numa ꝑmus, Mox Albani, Aricini, & Tuſculani, Martiũ, totius ãni tertiũ fecerũt, Sabini & peligni quartũ, laurẽtes & phaliſci quintũ, Hernici ſextũ, Equuli decimũ locũ in ãni cõſtitutiõe, Martiũ habere uoluerũt: Atheniẽſibus uero Martius Anaſteriõ dicit̃, ab aliis Munichio Aprilis Chronius & Anteſtyriõ ab egyptiis pamenothus, Maius Metagetniõ q apud Syracuſanos Carnius, ab oſcis Meſius nuncupatur, Iunius Boedromiũ: Panemus Iulius. Auguſtus Thiatis, Gorpias ſeptẽber q ab Egyptiis tot, ab eiſdẽ Choe & Thybis Decẽber, poſſidio & Mechiris Ianuarius q apud Iones lyneos dicit̃ qđ Bachi tũc feſta fierẽt, Taegellinus aũt Febcuarius: Eratq; uetus cõſtitutũ apud Põtifices ut ſua numina mẽſibus ꝑficerẽt, mẽſeſq; ſingulis numinibus dicarẽt. Quippe Ianuarius Iunoni erat ſacer, Neptuno Februarius. Martius Minecuæ, Apcilis Veneri, maius Apollini, Iunius Mercurio, Ioui Iulius. Auguſtus Cereri. Vulcano Septembee. Marti Octo ber, Nouẽber Dianæ: & Veſtæ Decẽbec: Ab Atheniẽſibus uero ut Ianuarius q erat ãni principiũ, utq; ꝑma & ultima dies cuiuſq; mẽſis Demetrii noĩe appellaret̃, aliqñ lege cautũ fuit: Cũ Demetrio plus nimio indulgerẽt & famularent: Cuius exẽplo nõ nulli ex Cæſaribus, ꝑpetua felicitate inſolẽtes, mẽſibus ſua noĩa indiderũt. fauore imperitæ mltitudinis ducti, Nã Septẽber & Iunius Germanici noĩe appellati ſunt, October Domicianus, Aprilis Neconeus Maius Claudius, Sicut Auguſti & Iulii noĩa uelut ſanctioca Diuo Ceſari & Octauio. uulgi opinio & cõſenſus cõſecrauit, Tiberius uero Cæſar ne ſeptẽbee ſuo noĩe neue october linius uocaret̃, apđ populũ interceſſit & ꝑuicit. Cõmodo aũt Antonino ꝑ Aguſto Cõmodũ, ꝑ Septẽbei Herculẽ, ꝑ Octobri inuictũ ꝑ Nouẽbri exupeeatorium, ꝑ Decembri Amazoniũ, aſſentatores noĩa indiderunt, a Tacito uero Cæſare September Tacitus dictus eſt.

Qui Topiarii apud Iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo an ueniant Topiarii, & quæ ſeruorum ſpecies apud coſdem. Capuc XXV.

CVm æstate anni in Vaticano ego & franciscus Helius, & nō
nulli studiis & honestis artibus dediti, sole iam occiduo deā-
bularemus, & de opere topiario mentio fieret: Quidam do
ctrina & fama celebri & tunc in numero patronorum alle-
ctus, homo maledicus & conuiciator. quæsiuit a me, credo
explorandi causa qui essent Topiarii quod ue Topiariū opus
foret: Cunq; ego a Iureconsultis quos profitebatur de opere Topiario & To-
piariis multimodam mentionem non ambiguo significatu fieri respondissem
potuissemq; uel ab illis didicisse: Ipse uero id pnegabat, & paulo cōmotior, haud
usq̃ de Topiariis apud Iure consultos, mentionem fieri petulanti dicto assere-
bat, Sed cum libri tunc copia non esset, ne uiderer tumultuosius agere, & cō.
tentionibus magis q̃ iure contendere, in aliud tempus dilatis sermonibus quæ
tunc mihi in mentem uenerunt, dixi Topiarios inter prædiorum rusticorum
operarios cēseri, dictosq; a Græcis qui arbusculos, uirgultaq; ductilia facili fle
xu in uarias formas figurasq;, modo humi, modo per ruris spacia uario & so-
lerti ingenio effingerent & concinnarent, Fuisseq; moris prisci, Buxo Myrto
aut alio uirgulto uarias hominum effigies nauiumq; formas aut turrium ædi
um uel cubiculorum species, in ortis per huiusmodi operis magistros qui To
piarii dicti sunt, effingi & concinnari ἀπὸ τῶν τόπων. hoc est a locis quæ uir-
gultis eiusmodi effinguntur, que quidem ars in ortis colendis frequens fuit,
nec fastidiēda sedulitas. quo opere hortos nostrates. myrto, rosis, edera, aliisq;
uirgultis per istiusmodi operarios excultos uidemus, quibus ille cum uix ac-
quieuisset, haud multo post digressus est. Ego quoq; cum me domum rece-
pissem leui defunctus opera non modo ab Vlpiano sed aliis quoq; iurecon-
sultis de Topiariis & opere Topiario quod ille pernegabat, mentionem mul-
timodam, abunde fieri animaduerti, atq; respondisse Vlpianum inter cæteros
fundo instructo legato non modo instrumenta fundi, sed si uiridaria sint etiā
Topiarios accedere legato. Verba ex Vlpiani respōsis de instructo fundo hæc
sunt, Quibusdam regionibus accedunt, Si uilla cultior est, ueluti Atrienses
Scopari, Si etiam uiridaria Topiarii, si fundus saltus pastionesq; habeat, gre/
ges pecorum pastoresq; saltuarii: Sed cum de Scopariis mentio fiat, non omit
tendum seruorum species a iureconsultis ab opera & ministerio multiplices
censeri. inter quos fuere Atriarii focarii qui & mediastini dicti sunt, Arcarii &
hercitæ qui uersantur in agris: Capsarios enim paulus notauit: q uestimēta in
balneis seruanda suscipiūt: Vlpianus uero qui libros deferūt Capsarios appel
lauit: Saecularios aūt q uetitas exercent artes quiq; in sacculos ablata reponūt,
Et Apolidas qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opusq; publicum deporta
ti seu ad insulas relegati sunt, qui & insularii appellati, Orcinos dici liber-

tos arbitrantur quidam, quos testator post obitum liberos iussit ita ut heres patronatus ius haberet nō dominus, præter quos numerantur originarii & ad scriptieii q ascripti fūdo quē colunt ita sunt, ut nisi cū fundo alienari queant. Originarii uero q ex adscripticiis in ipso solo quē incolunt nati educatiq; sunt uicarium seruum Vlpianus censuit qui ordinario subest & illi paret, Et fornicarium qui fornaci calcariæ seu ferrariæ seruit & inuigilat, post quos fuere Amanuenses & Dispensatores. alteri quorum opera uelut scribarum dn̄s utit. Alteri qui æra dispensant, impendiaq; & expensa rationibus notāt, & inferūt. Recepticius uero dicitur qui ob uicium redibetur.

Trium summorū uirorum somnia pares exitus habuisse. qui ue somnia qualia uiderant uera fuisse experti sunt. Caput XXVI.

Vod olim Diuo Cæsari anteq̄ in Citeriorem galliam mouisset & infesta in Vrbem ferret arma in somnis oblatum est. cum sibi per quietem uisum fuit, matri stuprū intulisse. quo somnio ad spem amplissimam coniectores illum excitarunt, dominium orbis sibi dari interpretati. Idem somnium Hippiæ pisistrati filio/qui Tyranni successor patriam crudelius occupauit, dum priuatus ad huc Regium affectat fastigium haud dispari euentu, oblatum fuisse memorant, Siquidem nocturna species matris/cum qua coire uidebatur/sibi per quietem oblata fertur, qua de re, Imperiū late sibi portendi, coniectores, responderunt. Ipseq; somnio monitus & spei plenus Athenarū domino haud multo post potitus fuit: Hic est enim ille Hypias. qui Tyranidem non sine in mani scelere agressus, patre impotentior effrenatiorq; cū exul solum uertisset, impia contra patriam arma molitus fuit, Deniq; cū Dario conspirans in pugna Marathonia cæsus, penas patriæ & penatibus dedit. Alter uero eiusdem pisistrati filius Hipparcus/qui multorum Tyrānorum seuiciam anteceessit, cum patriam & ciues impotenti dominatu opprimeret. coniuratione in caput Tyranni facta, ab Harmodio & Aristogitone fortissimis Iuuenibus non sine omnium salute cæsus fuit/quorum nomina deuota libertati, nequando seruis indere liceret, Athenenses publica detestatione sanxerunt. Rursus quod Astyagi Assyriorum Regi in somnis oblata species tulit, qui ex naturalibus filiæ uitam enatam cuius palmite omnis Asia obumbraret uidisse uisus erat, Q uare cōsulti Arioli, nepotē futurū qui toti, Asiæ speritaret, & Regni sibi respōderūt portēdi Euersionē, Hec nimirū Cyro Assyriorū Regi relatū isōniū fuit, Nā maximū, filiorū Hystaspis q Darius erat, duabus alis altera Asiam, Altera Europā obūbrāte p qetē sibi itimū familiarē uidisse in somniū ferunt, cuius rei imagine nulla fuit cōtrouersia quin post eū Darius re

gno potitetur, Id quod ueriſſimo euentu conſequutum eſt, Quippe Cyro uita functo. Darius ex coniuratis unus, interfectis magis qui Regiam occuparant, ſolus Aſſyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantumq; uirtute effecit ut illud maius auctiuſq; relinqueret: Cui inſomnio compar eſt xerxis uiſio qui cum in greciam duceret, olea cuius ramis omnis terra obumbraretur coronari uiſus erat, mox illa cum ſomnio euaneſcente, Huic ſimile accepimus quod mater octauii uterum ferens, ſua inteſtina per omnem terræ ambitum explicari imaginata fuit, ueriſſimo preſagio, quo late ipſius imperium protendi euentus docuit: Rurſus quod eidem Diuo Iulio uiſio p quietem oblata portendit, cum ſupra nubem uolitare, & celum uertice contingere uidebatur, parem exitum habuit, cũ ſomnio cambyſis. quo Smerdis fratris, Regio ſolio ſedentis, & cælum uertice contingentis oſtendere ſpecies uiſa eſt, Quod tamen utriq; exitium tuliſſe necemq; & cladem portendiſſe cõſtat, Siquidẽ alter a Bruto & Caſſio cædis authoribus oppreſſus fuit', Alter uero cum in ſuſpicionem affectati regni ueniſſet/occiſus, non cogitati forſan facinoris penas dedit/ Quod compar fuit cum inſomnio Iulii Cæſaris qui pridie q̃ periret, ſe iuxta ſolium Iouis conſiſtere & e cælo precipitatum ſomniauit, Sed animaduertendum, inter inſomnia quæ aliquando uiſa dormienti apparent, qualia in ſomniis animo præuiderant, talia in luce expertos fuiſſe non nullos memorari, inter quos ne nimiũ multa complectar, Peticius nauis Gubernator memoriæ proditus eſt exempli memorabilis inter pauca. qui cum in portu ad Laryſſam ſtaret: Pompeium ad ſe ſqualidũ merentemq; ueſte obſoleta & ſordida uenire uiſus erat. quod inſomnium, cum ſequenti luce ſociis enarraret/haud multo poſt ipſum pugna pharſalica terribili ſtrage profligatum/qualem in ſomnis præſagiſſet, ad ſe citato gradu properantem conſpexit/ex maximo faſtigio ad extrema deiectum: Spectator quoq; ludorum qui ſtans in ſubſellio, a mmirmillone qualem adeſſe uidebat ſe confici in ſomnis contemplatus erat, haud minori memoria dignus eſt, Nam ſicut conceſſoribus ſomnium uidiſſe enarrauit/ita ab illo fuſcina occiſus, euentu miſerabili uerum inſomnium periculo docuit: Illud utiq; non eſt ab re dixiſſe. antiqui moris fuiſſe oracula & futurorum preſcientiã, quibuſdam exhibitis ſacris per inſomnia dari, qui mos talis erat, ut uictimas cederent, mox ſacrificio perfecto ſub pellibus Cæſarum ouium incubantes ſomnia captarent/eaq; lymphatica inſomnia ueriſſimos exitus ſortiri: Poſſentq; pleraq; felicitatis/miſeriarũq; exempla referri, illorum qui quales ſpecies in ſomnis uiderant, tales poſtea exitus experti didicere/quæ exequi non oportunũ reor: Hoc utiq; iter conіectores ſomniorum receptum eſt, ut quæ poſt uina & cibos, quæ ue repetito ſomno eueniunt in ſomnia. quæ ue fiunt/ cum folia ex arboribus decidunt, ea plerumq; uana eſtimari. Quotieſq; alicui mente confuſa ſtupentiq; ex abrupto ſom

nus aufugit/uelut dirum in magnam somniantis perniciem recisurum: Illud quoq; haud abnuerim apud coniectores obseruatum fuisse, somnia & nocturnas uisiones contrarios euentus sortiri, flereq; uapulare & iugulari obuersatū in somnis prosperos euentus facere: Contra uero ridere dulcibus uesci & reuenerea frui, damna & langores: Timere, autem a somno/mali morbi & futuræ egritudinis signum est.

Qui Rex Sacrificulus olim apud Romanos foret/quod ue illi nomen, & quæ Sacra obiret. Caput XXVII.

CVm a principio urbis multa & magna sacra Reges obirent ad quos de relligione deq; sacrificiis & cerimoniis deorum sacerdotes sæpe consultum ibant/qui etiam rem diuinam faciētibus aderant: Ne bonis auspiciis ceptum confirmatumq; regium nomen/post exterminatos reges aboleretur penitus, neue derelictis sacris regium nomen ex peterēt, lōge antiquissimum rati sacra quæ penes Reges erant, alicui demandare, Regem sacrificulum crearūt: Qui sacrorum Rex dictus sine regio imperio solo nomine rex, sacra quæ penes Reges erant obiret, ac cerimoniis preesset, quem creatum aut in locum decedētis suffectum sicut reliquos sacerdotes, inaugurari oportebat: Eratq; non annuū sed perpetuum sacerdotiū, inmune ab omni belli tumultu, Neq; enim Rex sacrorum militare/stipendia ue facere aut castris & legionibus preesse poterat/propter suspectum inuisumq; Regium nomē/neq; magistratū gerere aut contionē habere, uel cum populo agere: Namq; eius potestas sola relligione & templis tenebatur, Primus enim Manius papirius ex patriciis, Bruto Consule Rex creatus fuit, cui ius sacrificandi, & de sacris decernendi reliquerunt, eumq; Pontifici Maximo subiecerunt, Ideo in sacris æpulis post Maximum Pōtificem, supra flaminem Dialem Martialem & Quirinalem accūbebat, Atq; licet a principio a populo crearetur ex patriciis & multis honoribus functis. Post aliquot etates a minore parte populi & selectis, calatis Cōmiciis (quibus fiunt sacerdotes) ex plebe creari cæpit, Tunc cum Maximus Curio plebeius homo rex sacrorum fuit, Cuius uxor Regina sacrorum hoc habet proprium ut quoties sacra facit, ex malo punico uirgulam quā inarculum dicunt pro infula deferat, quæ omnibus kl'is Iunoni sacrum facere, eiq; porcum uel agnum mactare debet in Regia: Ad quem uestales uirgines die constituta annis singulis uentitare, & ne sacra negligerentur quæ suæ fidei tutelæq; credita erant, premonere solebant. Erat ergo Regis sacrorum munus Quinto Id'. Ianuarias Iano, arietem immolare diesq; fastos predicere & nefastos: Sacra procurare, & quæ sacrificio usui essent ministrare. Ideo sacra

facturi lanē farra & fruges lauros & uerbenas quæq; sacrificio oportuna sunt, Regem petunt, Ad eumq; tam intra q̃ extra pomerium, populi ciuesq; quiq; in agris agunt imperiti morū ciuilium atq; una agricolæ, de sacris festisq; diebus consultum uadunt & sacra postulant: Ipseq; feriarum causas, & quid quo quo mense faciendum a quibusq; cauendum esset prædicebat premonebatq;. cui hoc proprium dicunt fuisse, ut sacrificium in comicio peragat, quo perfecto nulla cunctatione uel mora se ex foro proripiat, quādo uero diuinis rebus perfectis in comicium uenit in fastis notabatur, Vtq; k[a]l[end]is Martiis fores Regis sacrorum flaminis & Pontificis Maximi noua exornentur lauro, Sicut palatinæ ædes & Augustæ, quercus uirides non nunq̃ lauros habuere, cuius filiæ ad sacerdotium Vestæ inuitæ eligi nequeunt, Nam priuilegio honoris ab hoc onere īmunes erant, uolentes uero non uetantur: Quæ autem eiusmodi sacra fuerint solis Regibus credita, quo ue piaculari sacro expiarentur, Licet priscis monumentis perscriptum fuerit, apud nostros tamē quia nimis antiqua & obsoleta sunt, memoria obscurata nec traditur certum nec nobis interpretari facile est.

Tusci unde duxerint originem quæ ue duodecim urbes fuerint, quarum concilio bella gerebantur. Caput XXVIII.

TVscorum gens olim celebris fuisse traditur prepotens armis uirisq;. Siquidem plurimum illi terra multum mari ualuerūt totamq̃ Italiæ longitudinem, ab alpibus ad fretum siculum fama nominis sui impleuerunt, tantum in re militari processere, ut tuscorum armis & multitudine hominum, & quia finitimi urbi erant, nulla apud Italos terribiliora, fuerint: Illorum origo a lydis fluxisse dicitur, Nam cum Mæonia quōdam agrorum sterilitate premeretur, neq; alimētis sufficeret, eaq; uictus caritas foret, ut patrias sedes relinquere cogerentur: Lydorum Rex superante multitudine, dimidiam populi partem sedibus exitam ad nouas sedes quærendas Thyrrenio filio tradere coactus fuit, cui prodigium factum est/ut ab ineunte pueritia incanuisse tradatur, Qui nauibus mare ingressi, pulsis umbris, armata Iuuentute loca tenuere ubi nunc Thyrrena dicta est, Eos etiam Tuscos a Tusco Rege qui ex prognatis Herculis fuit, seu a cultu deorum & ritu sacrifico cuius cultores Thyoscos græci uocāt, dictos pleriq; auctumant, Hi ergo profecti domo & maria emensi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum & disciplina militari magna sobole aucti, mirum est q̃ facile coaluerint, Quippe citra apenninum duodecim magnis Vrbibus Præsidentes, mare inferum Thyrrenū uocitarūt, Quantūq; a Tyberi ad Macrā tractus est, fines propagarūt, Trās

Apeninum

Apeninū uero totidem coloniis deductis ab Adria ipsorum colonia Adriati/
cum mare dixerunt, atq; in principatus diuisi duodecim luci mones uocabu/
lo gentis dictos, id est magistratus, qui duodecim potentissimis urbibus im/
perirarent præfecere, Indeq; cōmuni Rege creato, singulas urbes singulos lic
tores mittere seruatum est: Sicut in conuentu Amphictionum, a singulis ur/
bibus Pylagoras mittebatur, autūni & ueris tempore: Vnde Romani, fasces
lictorem, Trabeam, pretextam, curulemq; sellam, togam pictam, & palma
tam tunicam, tubas, & sacrorum ritus atq; alia imperii ornamenta sumpsere:
Cuius exemplo in Pamphilia & lycia, lyciacus conuentus erat ex tribus & ui
ginti Vrbibus Maximi nominis, quorum suffragiis lyciæ præfectus magistra
tusq; creabantur: quarum maxima tria fert suffragia. media duo reliquiæ sin/
gula, idq; erat ratum quod plurium assensu niteretur, Et alter Achaicus ex de
cē, hæ fuerunt patræ, Dymæ, Pharæ, Tritea, Lenotia, Egyra, Pellenæ, Ce
raunia, & carinia. quorum suffragiis quæstor unus, & Dux unus eligebatur,
Cui similem accepimus cōuētum, Tretapolim apud Rhodios. Gabyræ, Bu
bonis, Balbure, & Oenoandri quarum singulæ singulis suffragiis ualent, Ga
byra uero duobus: Sed quæ istæ duodecim urbes Tuscorum quæ aliis precel
lebant, queq; nomina fuerint, haud facile compertum tradiderim, quantum
uero coniectari & ex authoꝝ monumentis assequi licuit, Fuere in primis Mā
tua quæ principatum Etruriæ & præfecturas habuit, Deinde Tarquinii, a
Tarconte prefecto urbis & Vetulonia quæ consularia ornamenta urbi dedit:
Perusia ubi Iuno. Etruscorum numen colebatur eximie, oppidum armis ui/
risq; potens & nulli inferius claritate: Coritus & arecium, quæ ferme Etruriæ
fuerunt capita: Item Cere quondam Agillina: Veii urbs natura situq; in pri/
mis nobilis, Fidenæ & Vulsinum Etruscorum opulentissimum, quas uali/
dissimas olim ætruriæ Vrbes & lelitæ fertilitatis fuisse, celebris fama est: Clu
sium, cui carma soli dixere nomen, Item Volaterræ inter Etruriæ Vrbes lon
ge maximæ: Hi ergo communiter Rege creato, hostili iminente tumultu, si
qua arma suscipienda aut detrectanda forent, unanimi conspiratione & con/
cordi consilio conferebant, quod concilium ad Voltunæ fanum etruscæ deæ
in totius etruriæ medio, Habebatur: Fuit enim fanum Voltunæ prope Vul
sinium ut uulgo iactitāt, haud procul a Ciminiis iugis. Quippe in agro uul
siniensi quo facilior esset aditus, conuentus toti etruriæ, si quid consulto opus
foret indicebatur. quod quidem, nono quoquo die indici solebat, & ob id cre
bra concilia & nonas multiplices apud etruscos inueniri tradunt: Lydi autem
sunt qui quondam Meones dicti, inter phrigiam & Chariam seu lyciam iux
ta Meandrum, ubi Hermus & pactolus uisendi fontes qui arenas emittūt au
reas, ex Thimoli rupe & monte Iro defluentes uberrima loca inundant. Fru

menti & pecoris atq; agrorum ubertate florentia, quibus in tota fere Asia nec fortior nec magis strenua gens ulla habita est, in qua urbes insignes, Lepra, Ephesus, Colophon, Clazomene, phoca & Sardis lydorum caput, habitãt q; uicis pluribus: Is uero Hermus Mysiæ initium facit, & ut ferunt ex monte Didimene lapsus, campos uberes perlabitur, In quibus Diane templum Coloene, ubi diebus solemnibus Symiæ psaltare dicuntur, Inde cum pactolo in phocaicum labitur mare: Fluminis autem auriferis harenis celebria traduntur, padus Italiæ, pactolus lydiæ. Tagus in Hiberia. Ganges in India atq; Hebrus in Thracia: Gemmas uero mittunt, Aosis, Mater, & Ganges.

ALEXANDRI. DE ALEXANDRO IVRECONSVLTI. NEAPOLITANI.

GENIALIVM. DIERVM. LIBER: QVARTVS.

Locus ex Martiale cum Ioāne Veneto discussus, dum caloris incōmoda sub umbra fraxini propulsarent. Caput I.

N SVBVRBANVM, suum, prædiolo meo pximū in agro Vaticano. Ioannes Venetus uir ætate nostra multi nominis, & Græcarum litterarum facundia clarus, nos & complusculos honestissimos uiros, æstate anni, cum omnes æstiuatum concederent, ad se aduocabat, in quo quidem rure præter mitissimū celum quo præcipue nitebat, & amena diuerticula uisu iucunda, frōdosum nemus manu cōsitum, & umbrosa cōuallis per quam aqula, per uarias herbulas leni murmure uagabatur non nihil amenitatis decorisq; addebat, parabatq; nobis interdum ipse cenulam ex olusculis, & a se lectis herbis, facetoq; nos sæpe cōuiuio excipiebat, Nō nunq̄ ficus biferas & poma persica cum acidis malis & imaturis asperrimi gustus, quibus mirifice oblectabatur, bellaria exhibebat: Interim dum cena apparabatur, sub fraxino patulis ramis unde prospectus ad Vrbem erat, in letissimo gramine consedebamus, inibiq; remittentes animum, festiuissimis questiunculis, luculentoq; & uario sermone, non nunq̄ lectione authoris non inuenusti, caloris incōmoda & flagrantem æstum propulsabamus, uelut fuit una die cū nos una cū nonnullis earumdē disciplinarum sectatoribus honestis adolescentibus ad umbram ut fit, in salubri aura uniuersi assideremus. Iuuenis quispiam Martialis Epigrammata quæ forte secum detulerat, admodum uenuste lectitabat, Cumq; ipsius authoris, satis festiua carmina pleraq; non sine multo lepore percurrisset, tale inter cætera Epigramma legebatur,

Quod nubis Proculina concubino.
Et mocchum modo nunc facis maritum
Ne lex Iulia te notare possit.
Non nubis proculina sed fateris.

Quo perlecto conuersus Ioannes ad Corelium uirum doctum & sapientem
qui una aderat, & Neapoli Romam recens aduenerat, Quid tu inquit Corc
lienses hunc authorem sentire uoluisse, cum hanc mulierem. quæ ueteris cō
suetudinis ptesa, concubinū legitimū uirū duxit, non nubere sed fateri adulte
riū dixit: Neq; enim satis perspicere queo/in quo se adulterā fateatur cum legi-
bus inhibitam consuetudinem / reliquerit, & legitimo potius coniugio co-
pulari uoluerit: Quin immo ubi prius mechando deliquisset, nunc ue-
nia digna foret, quæ explosa pessima uitæ consuetudine, ad legitimum ma
trimonium conuolauit: Cumq; ille se reputare dixisset, quod ea mulier quæ in
crimen suspicionemq; uenit, cum aliquo mœchari / neq; id exploratum satis,
aut palam factum est. si eiusmodi suspicione flagrans/concubinum, uirū du-
xit/suspicione procul sublata. rem palam aperta professione efficere, & reatum
suum confiteri. quippe quæ ortam adulterii suspicionem nuptiis confirmarit:
Et hoc poetam intelligere se arbitrari respondisset: Quid si inquit Ioānes mu
lier hæc non in suspicionem uenit/ neq; concubinatum diffitetur, Siquidem
non dissimulanter/sed perdito pudore / palam mœchata est. Et nunc pertesa
ueteris consuetudinis cum concubino coniugali nexu legitime copulatur. qui
bus de causis ipsam profiteri reatum dicere possimus non equidem uideo. pro
pterea inquit, aut author hic loquetur perperam aut inuenuste. qui hos uer-
sus ad unicum dum taxat modum perstrinxerit, Neq; ego poetam hunc tā
inconsiderate loqutum arbitror. ut lepidum hoc Epigramma unica tantum
specie, abstruso & recondito significatu concluserit / ut de ea solum loqui cen
seatur. quæ adulterii suspicione flagrauit non quæ palam adulterata fuit: cū
presertim author hic habeat hoc proprium ut nulla circūlocutione usus sim-
plicissimis uerbis iocos suos admodum uenuste prosequatur. Et ad me con-
uersus petiit, ut siquid aliter censerem/ in medium afferrem, Tum ego memi
ni inq̃ nisi fallor lege Iulia de adulteriis cautum fuisse / ut si qua mulier cum a-
liquo mœcharetur/cumq; postea coniugali copula uirum duxisset, siue uete-
ris consuetudinis in honestæ / siue criminis pertesa. Non propterea adulterii
crimen, aut si quid esset offensum dilui uel extingui, siue palam siue clam mœ
chata fuisset, imo tanq̃ in confessam, adulterii pena lege exercetur, & hoc iu-
reconsulti censerunt, legem Iuliam interpretati, Nam cōmissum antea adulte
rium cum quo se mulier postea matrimonio deuinxit, uelamento matrimonii
non extingui dixerunt, idq; poetam nūc sentire me arbitrari respōdi, ut si mu
lier hæc seueritatem legis Iuliæ uerita ne pæna notaretur, concubinū uirū du
xisset, hoc modo adulterii crimen eludere posse arbitrata, non dilui pænā poe
ta inquit, sed plus negocii habere quippe cum crimen illam confiteri certum
sit, siquidem Lex Iulia per inde ream afficit & supplicio dignam censet, ac si

reatum suum & se adulteram fateretur, quod uel hoc ipso confiteri uisa est eā
fraudē admictere & Penam Legis eludere conata sit: Et enim multa fuisse ca
pita legis Iuliæ apte liquet, Neq enī temeratores solū nuptiaꝝ capitis lex Iu-
lia accersiuit, Sed & eos, qui neq modo neq iure legibus tradito ab uxore di
uertunt, graui pena prosequitur, Quin etiam qui dotale prædium inuita uxo
re alienat, aut qui turpibus libidinibus uel impudico uicio se īmiscet penam le
gis Iuliæ non euadit: Fuere enim multiplices leges Iuliæ non unis latæ tempo
ribus, ut de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impensa-
rum conuiuiis prefinitur. Iulia peculatus, Iulia ambitus. Repetundarumq,
pecuniarum, quas a prouincialibus quispiam nequiter extorsit, quam. L. Piso
frugi de pecuniis repetundis primus tulit: In eos qui ærarium uel prouinciarū
pecunias aut dona depeculati sunt, De annona, de Residuis, de ui publica, de
ueneficiis ut siquis noxio poculo aut impuris medicaminibus, aliquem fuerit
insectatus, & maiestatis, quæ quidem lex in eos, qui contra principem aut rē
publicam hostile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoq
Iulia, quid in prouintiam eunti magistratui aut presidi, a sociis tribui dariq o
porteat præfinitur: Nam præter fenum tectum & ligna/aliud gratis nihil de
beri putauit: Eademq lege cui ex Consulibus prius fasces sumēdi potestas sit/
haud perplexe definitur, præterq ista hominum uitæ proficientia eadem le-
ge, multa, acri & perpenso iudicio animaduersa fuere: Sed inter reliqua legis
Iuliæ constituta, nulla ut uerum eloquamur, seueriori animaduersione coerci-
ta sunt, quam adulterii crimina & Maiestatis, His enim criminibus obno-
xios ita lex punit, & prosequitur, ut leui suspicione astrictos tanquam reos de
pretet & conuincat, Quam quidem post Argiuum Hiectum qui primus in a
dulteros legem sanxit. Diuus Iulius, Mox Augustus, aliquanto enixius per-
tulere, grauiq coertione & multiplici pœna adulteria coercuere, & Tiberius pe
nam grauiorem adulteris sanxit, quod amicitiæ fœdus ab hiis corrumpi puta
ret, adeo ut etiam propinquis adulteræ ultra ducentesimum lapidem exilium
indixerit. Domicianus quoq & post illum multi Cæsares, Iuliam legem, no
uis æditionibus innouarunt, Ita ut Diuus Seuerus non solum pena teneri, il
lum qui in nuptam adulterium admisit, ædicto cauerit, Sed qui in sponsam,
quia nec qualemcūq spem matrimonii uiolare fas est: Sicut incestum admic
tere Lex putauit, illum qui stupra uirginum matronarumq actentasset, etiā
sine stupro, Apud Indos uero, æthiopes, Massagetas, Barbarasq natiōes im
punita adulteria fuere, Lacedemonii adulteria non nouerunt, Ideo Lycurgi
Lege in adulteros nulla pena fuit: Solon uero ut ab adulteriis cohiberetur Iu
uentus, coemptas meretriculas Athenis prostituit primus, obuiasq in Vene
rem esse uoluit ne matronarum contagio pollueren͠t, Trogloditaꝝ Lex erat,
ut qui Tyranni uxorem corrumperet, oue mulctaretur, Nomades com-

munes habent uxores & filios. Apud Scythas, præter ensem & Ciatum, uxores & liberi in communi sunt, Thracibus in usu est, non asseruare uirgines, Sed cum quibus libitum est cōmisceri licet, in nuptas uero siquid esset offensum grauissimæ animaduersionis pena constituta, in Tenedo lege erat sancitum, ut adulteri mas & fœmina capite mulctarentur, Apud Athenas mugile plectebantur, uel sedes ex pilabatur, cui supplicio paratilmos nomen: in Iudea lapidibus obruuntur: In Actide qui alterius uiciasset uxorem, raphanis p obscena afficitur, ut ea ignomia notatus, a contagio alienæ uxoris abstineret: Cumei in adulterio deprehensam, omnibus exhibēt subigendam: Apud Germanos adulteram excisis crinibus, maritus expellit domo & per omnem pagum nudam uerbere afficit: Sicut Leprei qui deprensos moechari per triduū unctos ducunt per compita: Gortinis deprensus adulter lana coronatur, in reliquum uitæ ignominiosus. Apud Pysidas insidens asino circunducitur, Apud Egyptios naso plectitur, illi uero qui liberā uiolasset uirilia execātur: Quod a Romanis quoq; usurpatum legimus, Nam Bibienus Carbonem deprensum fœdum in modum castrasse dicitur, Et apud Græcos Didymos Tibicē testiculis suspensus ex nomine mulctam tulit: Zeleucus locrensis utroq; oculo mulctauit adulterum. Et sempronius musca C. Gallum flagellis cecidit & uerbere affecit: Parthi nullum delictum adulterio grauius uindicant, lege autem Solonis deprensum mechum interimere licebat, quod platonis lege cauebatur, Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio prosequtus fuit, ut deprensos ignibus cremaret: Apud Arabes aliasq; nationes adulteris semper capitis pena fuit, quod pleriq; philosophi prodidere qui adulterium periurio grauius crimen censuerunt, & ideo sæuериori pena uindicandū Neq; enim satis constans aut probabilis, illorum mihi opinio uisa est, qui in constituendo optimo rei publice statu, communes statuere uxores, quæ Platonis Zenonis Crisippi & Diogenis opinio fuit, cum inde intestina odia offensionesq; gignantur, Tradunt uero magos nulla lege, sed nouo cōmento adulteria uindicare, ut surculus per ranæ uiscera, ad os transfixus, in mestruis uxoris defigatur a marito. Tunc enim uxorem fastidire adulteria & illorum tedio affici pro certo opinati sunt: Cui haud absimile est quod Aristoteles prodit, in Phasi flumine arbusculum nasci cuius ramus excerptus a uiro, & in uxoris talamum in missus, efficit, ne uxor alium uirum appetat: Mirumq; prodi, apud hebreos, ut aqua epota in qua sacra uerba diluta erant, adultericonscia Hidropisi corripiatur, Veteri tamen scito apud Romanos cauebat. ut maritus uxorē in adulterio deprensam impune necaret, illa tñ si uir adulteraret tu iudicio agere nō posset: Hac ergo de causa quātū mihi dat cernere inquā, existimo, poetam hanc reā criminis deputare uoluisse quæ ut penā legis euaderet, illum cū quo mechabatur in uirū duxit, eamq; ueluti reā adulterii, sicut lege

ne uxor fiat adultera

Iulia diffinitur, coerceri, decere/neq͡ uelaméto matrimonii crimen dilui uel ex tingui: His nos quæstiunculis & aliis festiuis sermonibus dũ cenulã nobis da ret, cum Ioãne ueneto caloris incõmoda, & æstus iniuriã propulsabamus.

Quæ apud Romanos fuerint militaria signa, quæ apud exteros quo ue pac to educi cõsueuerint, & quid Tessera, quid uexillũ sit. Caput II.

SIgna militaria quæ exercitũ præire consuerãt, cũ acies educen de & manus cum hostibus conferendæ forent, a principio fe ni manipulos fuisse accepimus, quos hastis alligatos signife ri deferre & illis præeuntibus decernere solebant, unde, & ma nipulares dicti: Aucto mox imperio ꝓpagatisq͡ finibus, quĩ q͡ signa ex ærario depromi & militum acies ac legiones prei re assuerant, Hæc fuerunt, Aquilæ, Lupi, Minotauri/Equi, & Apri/simula cra, quibus pre euntibus, legiones educere & ferro decernere mos erat, Inter q̃ Apri effigiem quintum tenuisse locum accepimus, Sed tamen cum dimican dum foret sola aquila quæ ordines præiret, & castris educebatur, & sub eo ue xillo pugnabatur: Reliqua uero in castris ante pretorium fixa locabãtur: Hoc enim insigni Iouem aduersus Titanas usum ferunt, inde ad Cretenses, a Cre tensibus ad Troianos/demum in latium ab Enea translatum defluxisse, quo postea Romani uelut præcipuo uexillo in bellis usi sunt. Proprius uero est, quod Ioue dimicante contra saturnum, aquilæ augurio tanq̃ felici & fortuna to, regni uictor euasit/quo exemplo Romani aquilam uelut auspicatissimum signum habuere, quam unam habuisse non satis fuit: Ideo plures educere in stitutum erat, ita ut singulas legiones aquilæ ante irẽt: Obseruatumq͡ ut Ro manæ legiones nisi ubi aquilarum/iugum foret in castris/ nunq̃ fere hiberna rent, Seuerissimaq͡ disciplina cohortes quarum desidia signa amissa forent ple ctebantur: C. deinde Marius bello cimbrico reliquis depositis militaribus si gnis solam aquilam tenuisse fertur: eamq͡ argenteam magisq̃ auream habuis se, quod fulgentior ex argento atq͡ conspectior foret, quam tanta relligione co luere, ut festis illam diebus, unguentis haberent delibutam, miteq͡ obseruat tionis erat, ut Romana signa quæ in castris ante prætorium figebantur, non ante euellerentur cum acie dimicandum foret, q̃ captatis auspiciis legiones in prælium prodirent, prælia enim maiores nostri nunquam gerebant nisi aus picato, Quæ si cum foras educi deberent, facili ductu euellerentur, & leuia translatu forent, prosperrimi augurii & indubitatæ erat uictoriæ signum, contra uero, si in eximendo magno impulsu opus foret, tunc cladem & exidium futurum haud dubie premonstrabant: Cumq͡ in conflictu bel lorum manus conferebant, ipsa militaria signa in media locabantur acie,

ut pro signis ante signani post signa alia pugnaret acies, non nunquam in prima fronte multiplici subsidio firmata preibant ordines, Persis quoq; aurea aquila supra oblongam hastam patentibus alis militare signum fuit, Non nunq̃ solis simulacrum sacerq; & eternus ignis, Atheniẽsibus Noctua, Thebanis Sphigis affigies, Eææ Insulæ Marina turtur, Cymbris æneus Taurus Eumeni Ceres & Alexander, Chratero & Neeptolemo Minerua, militiæ signũ in bello notabatur: Cyrus aureum gallum affixum lanceæ militi in acie pro uexillo dedit. Fertur osiris canem gestasse pro insigni armorum: Et Porus indorum Rex. Herculis simulacrum, quod deseruisse, militare flagitium habebatur, Indis autem Regibus sepius nulla imago aut effigies sed tintinabula & tympanum præcedunt, Egyptii quoq; animalia quæ colunt. effictis tabellis pro bellico insigni habuere, Germani effigies lucis detractas preire iubent: Insubres si quñ præcipua bella sumturi erant, aurea signa quæ in mobilia uocant, e templo Mineruæ efferentes, preferunt phalangi: Cõsueuisse etiam singulas turmas, manipulos & cohortes ac legiones, proprium uexillum & militare signum habere, uulgo proditũ est, Vt cuius esset, legionis quisq; miles, & sub quo duce militaret, facile dinosceret, ne sine signis sine impio inordinati & ĩcõpositi ducerent, sed conspicua oĩbus signa forent: In quibus nomen Imperatoris aut Consulis, nõ nunq̃ Draconis effícti imago, quare Draconarii dicti milites, quod uexillum purpureũ erat, aliaq; insignia perscripta erant: Namq; Diuus Iulius, Vexillo quintæ legionis, quod contra iubam Elephantorum uictrix fuerat, Elephantum inscripxit, Alioq; insigni legionarii milites alio prætoriani, dissimiliq; auxiliares utebantur: Postea ut Imperatorum imagines per imaginiferos deferrentur in acie, pro signis uulgo seruatum est: Non nunq̃ labans quadratum hastæ appensum quod labarum dixere pro uexillo fuit: Signa uero educendi exercitus & certaminis conserendi, in Romanis legionibus, concentus tubarum & cornuum, Et si quando silentio educendæ forent Tesseram fuisse accepimus: Eam uero tubam, Tyrrhenus Pyseus inuenit primus æneam. cum antea ex cornu bubulo fieret, Tamen buccina in prætoriis castris semel, in consularibus uero bis dabatur signum, qua tuba pedites, equites uero lytuo ad pugnam aduocari sepe notatum est: Eratq; mos militaris ut quoties mouenda erant signa castra ue, & ad reliqua belli munia, soli cornicines signum darent: Excubias uero somniq; & uigiliarum tempora buccina designarent, Si autem legiones ducendæ in hostes, & acie decernendum foret, aut receptui canendum: & cornua & tubæ, eodem concentu canerent. Si conciones aduocarent aut silentium indicerent, per tibicinem indicebatur, Persis uero proficiscendi hora significatur cornu, Egyptiis sistro. Alexander Macedo, cum tubæ sonitus tumultuante exercitu non exaudiretur. iussit perticam ex qua signum eminebat quæ omnibus conspicua foret. supra ta

bernaculum ſigi, quo uiſo, quiſq; miles paratus in hoſtem iret, Quæ quidē tubæ non in ſingulis modo legionibus Sed cohortibus & turmis, prælii ſignum dare, nec non diei noctiſq; horas uigiliaſq; diuidere ſolebant: Lacedemonii & phriges nō cornuum tubarumq; ſignis Sed tibiarum miti ſono & modulo leni temperari conſueuere: Lycurgus enim militibus tibiam pro claſſico dedit: Ea enim Tibia quæ phrigia dicitur, a dextra unum a ſiniſtra duo foramina habuit/cuius modulos non unos accepimus, Quippe pro modulo ſonorum ita animos mulcere aut accendere ſolebant: Siquidem Eolius modus ſimplex fuit. Aſius uarius, Lydius querulus, Phrigius religioſus/Dorius bellicoſus, Gigius autem hilaris & letus, Ionicus flocidus, Græci autem in rebus ſeriis ſæpe dorium adhibuerunt: Apud quos fuit in bello modulus ad Tibiā Hormius, & Horthius In cōmeſſationibus Paroenius, Lacedemoniis Enuaterius. Athnieſibus Cyclius, Hunc Horthiū tā rapide audienciū animos accēdere ferunt: ut cum illū Alexādro Thimotheus concineret: uelut furens: & efferatus in rabiem protinus ad arma exiluerit: Præter quod Caſtorium melos laconicum ad excitandos militum animos multum ualuiſſe fertur: Qui etiam in proſequēdis hoſtibus effuſe fugientibus/aut ſi receptui canendum eſſet, diuerſi tradunt moduli, ad militū excitandos animos aut ſedandos. Qui quidem Lacedemonii prælium ìnituri pluribus concinentibus Tibiis acies inєunt, ut his modulis capti mature incederēt, ferociamq; & īmodicos animos cohiberent, neue id quod in concurſu magnorum preliorum uſu uenit hoſtē cupide inſequti, ſæue & atrociter contra uictos inſultarent, ita ut longius effuſi acies confunderent & perturbarent: Romanæ uero Tibiæ primo quaternis foraminibus poſtea tot pertuſis excultæ fuere, ut haud multum abeſſent a tuba. Quarum diuerſa traduntur genera. Nam precentoriæ erant & Veſcæ quibus in ſacris precinebant, & Puellatoriæ ſono clariore. ac Gigruitæ & Miluinæ quæ in acutos exeunt ſonos/ſicut a locis lydiæ Corīthiæ & ægyptiæ ſonis diuerſis & nominibus uariis: Cretenſes autem Cythara fidibus & Tibiis utūtur in præliis, quibus inſtructas acies accendunt: Parthis Cornua, ſæpius ingens tympanum cum ferreis tintinabulis, pugnæ acuebant animos, quod quidem lance concaua corio undiq; protento & clauis æneis affixum erat, quod ſimul ac diuerberabant, ignoto & horribili ſonitu tonitrus inſtar intonabant: Lydi autem cum fiſtula & Fidicine, Indi cū Cymbalorum & Tympanorū pulſu in hoſtes ducunt. Id enim erat tubarum loco. Non enim Tibias habebant Indi niſi in Regia cum Rex dormitum uadit: Sicut Reges Siculi ad Citharæ & auium cantus dormiebant: Galathis uero Barbara tuba horribili ſono bellicum occinuit/contra apud Buſyritas & lycopolitas in Egypto quibus tubis canere uetabatur, quod ſonū Aſininum redderent, ipſi enim Aſinos exitiali odio proſequntur propter Typhonem aſini colorem/preferentem: Cym

bri protentas uehiculorum pelles tantis pulsabant ictibus ut ingentem fragorem redderent: Apud poenos & in castris Hannibalis rubrā uestem tabernaculo ducis ptensam, plerūq; tubae sonitum. Illyriis lintheum protentū aut rubicundam tunicam sarissae appositam, aliis protentam purpuram indicium certaminis fuisse proditum est: quo uiso quisq; miles preuideret praecaueretq; & se ad pugnam accingeret: quod in Romanis castris obseruatum legimus, ut rubea ueste tabernaculo ducis protenta diē praelii presignarent, Dario sup tabernaculū imago solis cristallo inclusa signi loco fulgebat in castris, Apud Sparthanos in usu erat, ut quoties fortiter & magnis utrinq; uiribus decernē dum foret, milites capita comerent, capillum barbamq; depecterent, quo argumento periculum se animae adire, & hostiles spiritus gerere signabant: erāt enim Sparthani milites comati omnes, Sicut Milesii Thurii & Tarentini, ac caeteri quibus laconica instituta placuerunt, Ideo cum Persarum duces, milites leonidae comatos & multo pectine comptos uidissent, ferunt illos despectui habuisse/uelut desides & ignauos. Cum uero animi uigorem & fortitudinem fuissent in acie experti/animorum prestantiam admiratos obstupuisse: In Nauali autem praelio, uexillo ex praetoria naui in sublimi elato pugnae signum militi dabatur, Non nunq concussu ueli aut Clamidis aduentus demōstrabatur, excessu uero discessus, Sicut in nocte lumen & in die fumus insidias aduentusq; hostium & occulta consilia plerūq; indicarunt, Apud Athenienses puniceo paludamento e naui praetoria/contra Lacedemoniorum classem, pugnae signum saepe datum est: Lysander aereo clipeo, e naui elato irruptionis signum dedit: Bruti uero nauis praetoria quo ab aliis dinosceretur. O. signum habuisse fertur, Tam & si singulae naues deorum imagines ferrent, sub quorum essent tutela. Namq; aliae Neptunū, Nō nullae Pistricis/Centauri Equi uel Draconis insignia habuere, Graecis uero nauibus ex insularū nominibus plerumq; nomina fuere, Quippe Gnidurgis ex Gnido nauis dicta, Samena qd' ex samo rotūdae figurae, Parona qd' ex paro, & Cercyrion ex corcyra. Cercuriā aūt quasi caudarā appellarūt, Sicut Afractā Rhodiorū, cōtra tēpestates sibi Dyerotā Mytilenaeorū, legimus quoq; in lybia fuisse nauigia quae hirci & capri tulere nomina. Barbarūq; nauigiū frequens habuisse arctis lateribus quod cameram dixere/lata aluo in modum tecti occlusa pari utrinq; prora, quod sine noxa mutari & uolui ex omni latere posset, Supparum uero Alexādrinae nauis proprium insigne fuit. Nam solis Alexandrinis suppara uelorum licebat intendere Sicut corbes onerariis nauibus pro signo suspēdebatur. M. uero Antonius successu rerum insolens, purpureū uelum praetoriae naui apd' Accium pro insigni dedit, quo abiecto uictus fugientem uxorē fuit prosequutus. Id quod Alcibiades fecisse dicitur ut praetoriam nauim cum uelo purpureo haberet: Alexander quoq; cum indum nauigaret, uersicolori uelo totius

classis insignia uariauit: Fuitq; obseruatum lumen in prætoria naui quod cæ-
tera classis prosequitur, spectatissimum insigne noctu fuisse, Quare Scipio
in Africam transmisurus, uelis in altum datis. singula rostratæ naui, bina one
rariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere signũ aut
uelum/ad alterius prescriptum, se imperata facere & mandatis obsequi signi-
ficari: Abiectis uero armis plausũ facere, aut naui uelatã isulis occurrere suppli
candi genus esse probatum est: Sed quod modo de Tessera dictum fuit, ani-
maduertimus Tesseram Symbolum fuisse bellicum & signum quo secii mi
lites dignoscebantur ab hostibus, ut pro quibus & contra quos arma sume-
rent, facile dinoscerent, Eam fuisse in castris Diui Cæsaris Venerem genitricẽ
in Pompei magni Herculem inuictum, In Pompei iuuenis, pietatem, in An
tonii exercitu lar deus fuit, in Syllæ autem Apollo: Neronem uero Optimã
matrem militibus Tesseram dedisse tradunt: Ipseq; Diuus Cæsar quandoq;
felicitatem, non nunq̃ uictoriam militibus Tesserã proposuit. Brutus in phi
lippis Apollinem: Cyri autem Tessera fuit, Iupiter belli socius & dux. Diuus
uero Antoninus equanimitatis: C. Caligula priapum & Venerem Cassiotã-
q̃ molli & effeminato signum dedit: Claudius Cæsar grecanico uersu defini-
uit Tesseram in hæc uerba. Virum ulcisci decet quando quispiam prior iniu-
riatur siue molestus est: Demetrius Iouem & uictoriam militibus edixit Tesse
ram: Fertur Antiochus cognomento Sother aduersus Galathas ducturus si
gnum proposuisse bene ualere, Et Mecenas quoties in castris Ducis fungeba
tur officio, discinti Tesseram dedisse: Quam quidam siue quem incolumem
reuerti, Siue castra metari, aut corpora curare, & prandere milites. Seu qua ui
gilia educi legiones conueniret, uel quid aliud silentio agi oporteret, pro mili-
tari signo dare soliti sunt: Qua data satis constabat, non errore sed consilio &
imperio Ducis, Ea quæ iubebantur fieri: Fuitq; probatum experimentis, tes
sera accepta milites ordines seruare frequentes, ea uero sublata aciem dissipari.
Alii Tesseram mensuram fuisse, qua frumentum militibus metiebantur, non
inepte arbitrati sunt: Erat preterea Vexillum Cerulei russiq; coloris, quo educ
to inq; arce proposito, satis constabat milites, si quid subitum ingrueret in re
præcipiti non iusto delectu, sed tumultuaria manu, arma expedire & Iusticio
indicto nomina dare, etiam sine uacationis priuilegio/Saga sumi, & inter se cõ
iurare, legiones conscribi, delectum festinanter haberi, arma apparari oporte-
re, que quidem tumultuaria manus & subitariæ legiones dicebantur, cum ad
subitos hostium incursus in præcipiti celeritate, non satis laxamenti iusto de-
lectui Ducibus dabatur, iusti autem fuere dies triginta, intra quos expeditioni
milites apparari necesse erat, Illud autem satis constat, concussu & crepitu ar-
morũ uictoriam significari, Exortationis, feri, Apud Græcos ι[illegible] παιαν. Apud
Afros iniice iniice seditionis signum fuit. Pileumq; in hasta propositum, ad li-

bertatem proclamari. Manus expedire atq; alte illas efferre conſentio milita-
ris erat, Manus uero Imperatori protentare milites, initium armorum, & fla
grante ſeditione tumultum ſuſcitari, Ad arma conclamari Hoſtes adeſſe ſigni
ficari. Defectionis, Athenionem uocare, Is enim Athenio ſiculus fuit, qui Dre
panetis deficientibus cum capita factionis aſſumeret, Interempto domino, &
ex ergaſtulis coacta ſeruorum manu & comitibus uoluntariis regnum ſibi aſ
cuit: Fuiſſe enim factiones partium in Sicilia quemadmodum in græcia ſatis
conſtat: In omni fere græcia fuerũt partes Doricæ & Ionicæ. inter Dores erãt
Lacedemonii. Inter Iones Athenienſes: Athenas quoq; in factiones tres diui
ſas legimus, In Dyachreos, Pedios, & paralios. aliquando in duas Tucididis
unam. Periclis alteram: Aut in plebciorũ, cui Polypercon, & optimatũ, cui
caſſander preerant. Non nunq̃ in plures ſcilicet, Ephialtis, Myronidis, Tho
midæ, Cymonis & leochratis: Teſſaliam uero in egeſaretos & petreios. Et in
Argo Ariſtippi & Ariſtei. Et apd' Myleſios una plutis. Altera Cheromacha
factio fuit: Sicut apud Carthaginenſes Barchina & Hãnonis, Alibi ſimultas
plebciorum & paucorum. Quippe pericles plebem Cymon optimates foue
bat: Gallia uero cum in factiones duas diuiſa foret, alterius Hedui, alterius Sẽ
quani capita fuere, Licurgus Spartham in duas factiones diuiſit, quas philas
& obas nũcupauit, etiam peloponeſſus uariis nitebatur factionibus, Namq;
Argini, Helii, Mantinenſes, aliiq; finitimi Lacedemoniis diuerſarum factio-
num fuere: In chio autem fuere factiones duæ, & cum alterius princeps Ono-
madeus, uictoria contra alteram potitus eſſet, alterius factionis uiros ab urbe
minime exigendos curauit, ne inimicorum metu uacuus (quod uſu plerũq;
uenit) diſſidium cum amicis fereret: Conſueuiſſe quoq; Romanos milites:
Itaq; militari diſciplina traditum ferunt, ut ſtipendii pecuniam aut aliunde pa-
ratam quæ unicuiq; ſuper eſſet pugnæ tempore, apud ſigna in ſarcinulis de-
ponerent, eamq; Imperatores iuxta ſigna ſeruari mandarent, Quod ideo cõ
ſtitutum ferunt, ut non modo patriæ & larium, ſed fortunarum ſuarum, mi
lites defenſores paratiores proptereaq; fortiores forẽt, Et licet dimidia pars ſti
pendii apud ſigna ſequeſtrari prius ſoleret, Tamen Domicianus, ne ultra mil
le nũmos deponerentur a ſingulis, edicto prohibuit: Quod ab Aſiaticis Ro
manos ſumpſiſſe crediderĩ, quibus fuit in more, ut militiam ſequuti quæ pre-
cioſa haberent & magni cenſus, ſecum in expeditionem ferrent. ut tuendi neceſ
ſitate quæ illis erant cariſſima. plurima & maxima prælia obirent, promptius
q; dimicarent, perſæ uero non pecuniam & gazas ſed pellices uelut cariſſima
pignora quæ ſtimulis agerent, apud ſigna deponebant, ut pro his quæ erant
exoptatiſſimæ, & quas maxime diligerent, uelut coniugum & patriæ memo-
res, forti & preſenti animo mortem oppetere non dubitarent: Illud quoq; pro
ditum memoriæ eſt, quoties duo ſimul Coſs. hiſdem creati auſpiciis, contra

eoſdem

eosdem hostes ducerent legiones, tam itineris, q̄ ineundi certaminis signum,
ab ātiquiore & Cōsulari aut pluribus honoribus functo dari cōsuesse, Quod
q̃ si quando patricios & senatum aduocare consules uellent, p preconem sin-
gulis nominatis, aut buccina, plebeios uero Tribunus, plebis per ministros
non singulos expressis nominibus, sed uniuersos cornu, aduocabat.

Quæ fuerint Romanis comicia centuriata, quæ curiata. quæ tributa & quæ
calata. Caput III.

QVod Centuriatis Comiciis Consules. Tribuni militares præ
tores & reliqui magistratus, qui maiora auspicia habebāt cre
arentur nemini dubium fuit: Cum enim quatruor essent co-
miciorum genera. Edilicia. pretoria, Tribunicia, & consularia
quibus postea addita Censoria & quæstoria. Centuriata fue-
re, quæ nisi auspicato fieri poterant: uocatis cēturiis, partibus
distributis, cēturiatim aut tributim: descriptis ordinibus. Classibus, ætatibus
auditis authoribus, & re promulgara & cognita. Vocabantur enim centuriæ
in Martium campum, quo conuenire facilius possent, ubi libera erat, suffra-
gandi potestas, ibiq̃ comiciorum die, ex censu & ætate, illorum qui ex qua-
libet tribu in centurias selecti erant & in classes (Nam populus in cētum tur
mas diuidebatur) Non autem mixtim ex colluuione omnium, per pontē suf
fragia ferebant, Quæ tamen comicia si quando populus coire nollet, per pa
tres clientesq̃ patrum fieri poterant, positoq̃ uexillo in arce, exercitus præsidii
causa imperabatur. Idq̃ propterea cautum, quod intra urbem comicia habe-
re aut legere militem non decebat, Quippe armatis legionibus urbem ingre
di fas nō erat, ne grassatoribus obnoxia foret,: Candidatorum uero mos fuit
cum comicia fiunt & in suffragium ciues uadunt. In candida ueste sine toga in
campum descendere. cum clientibus gentilibusq̃. singulasq̃ tribus prehensa-
re & circuire: Hominesq̃ etiam tenuissimos & ignotos quorum suffragiis ni
tuntur rogare, atq̃ illos per se & cōmunes amicos appellare, obsecrare & ob-
testari; quorum nomina memoriter referenda erant, quod si qui facere nequi-
rent, ad hibito nomenclatore faciebant, Tam & si cautum postea fuerit, ne
candidatis nomenclatores adessent, suaq̃ merita & facinora domi forisq̃ con
memorare/ demissisq̃ & humilibus uerbis supplicare/ nihil deniq̃ fraudis aut
lenocinii omictere, preēdere amicos ambire patronos, domos stationesq̃ cir
cuire, admonere beneficii perlicere donis Iuuenes, & ingētia polliceri/ nihil re
liqui facere ut sibi in consequendis honoribus socii & adiutores sint, atq̃ in pe
titione suffragentur: In qua re elaborandum erat, ut adolescentes nobiles &

ſummo loco natos ſtudioſos haberent, qui omni ſtudio & comitate, rogandi perſuadendiq; erant, ut ſe amicos ſuffragatores, duces, atq; aſſertores exhiberent, competitoribuſq; inuidiam, ſibiq; ſtudia hominum, fauoremq; conciliarent: Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, poteſtates & Imperia peruiciſſe inuenimus: Cum enim populus tam Romuli q̃ Tulli legibus comiciorum princeps foret, ita ut quos creare magiſtratus uellet illi poteſtas eſſet, his artibus delinimentiſq; ſingulorũ animos captare oportebat, Quod licet eſſet in uſu frequens, non nulli tamen hoc ſupplicandi genus uelut ſordidum & parum libero homĩe dignum deuitarunt, ſiquidem. L. Craſſus nunq̃ adduci potuit, ut preſente. Q. Sceuola more candidatorum populo ſupplicaret: phocioni quoq; cũ nunq̃ ſupplicare populo ſuſtinuiſſet & ideo comiciis intereſſe noller, abſenti & inuito honores delati ſunt: Qui etiam cãdidati ut plus authoritatis ferrent, utq; iuſta ſuffragatione digni haberentur cognomenta ſepe clariſſimarum familiarum deſumpſerunt, eaq; propria & pecularis licentia candidatorum fuit, ut bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur, Nec minore ſtudio his quos rogabant agere gratias, Nam mirum & efficax ſtudium, in agendis gratiis habebatur, Singulos deniq; prenſare, obuiiſq; manus dare, ſalutare & omnibus arridere debebant: Quiue conſpicui eſſent, utq; a populo ſpectarentur, nũdinarum tempore & mercatu frequenti quo opifices & agreſtes ad Vrbem cõmeabãt (Cum nona quaq; die fora cõſtituerẽtur) in edito colle ſpectandos ſe prebebant, ut popularem gratiam fauoremq; aucuparentur, Idq; poſt aliquod ſecula lapſis iam & deflu xis moribus fieri ſeruatum eſt. Antea enim ſine ambitu ſuffragiorum aut his lenociniis, preſente Senatu, ſummo ſilentio ipſi per ſe candidati in comiciis uitam ſuã belli domiq; decora atq; officia in rem publicam, & quid ſingulis uniuerſiſq; preſtitiſſent, tum maiorum fortiter facta, longa & accurata oratiõe explicabant, qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine, honores geſſiſſent, teſteſq; & laudatores dabant, qui omnes equiſſimis animis audiebant, Quæ rerum geſtarum cõmemoratio non ficta, longe plus poterat q̃ præces & ambita ſuffragia, quæ poſtea urbem inuaſere, Quibus quidem comiciis, plerũq; Dictator, Cos, aut prætor maioreſq; magiſtratus preerant, Ante cuius curulem Sellam candidati ſuffragia excipiebant: Scita uero ſuffragiorum non genti qui ex ordine Iudicum erant, ſelecti cuſtodiebant, & ne quid fraudis doliue admitti poſſet, neue quis teſſerulas in loculum conicceret ſollicite curabant, Quippe ſingulis tribubus comiciorum die non ſolum cuſtodes ſed rogatores & diſtributores præerant, Deſcribebantur nomina tribuum uel cẽturiarum, quæ intra cancellos quibus ouilia nomẽ erat, Vt quæq; uocata fuerat ex urna ut ſors ferebat introducta. ſuffragabatur: Demum tribuum ſortitione facta

cione facta

cione facta in cistellam posita/quam sitularn dixere, renũciabant preconis uoce, quem quæq; tribus cãdidatum elegisset: fuitq; prisci moris, ut Veturia cuius erat prerogatiua suffragiorum, pro suo candidato prius in suffragium iret: Namq; ex centuriis militaribus facto iterum delectu tam ex iunioribus q̃ ueteranis præstantiores in proprias se ligebant centurias/quarum erat pretogatiua suffragiorum per uices, quibus ueturiæ nomen datum: Nõ nunq̃ alia seruata est suffragiorum ratio, Siquidem. L. Cassius longinus Tribunus plebis. C. Mario & flacco/Coss, ut populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret/legem tulit tabellariam/quæ diu sancta & incorrupta mãsit: Ea enĩ lege, ne qua inuidia oriret, & quo magis animo libero/uota impartirẽt, cautũ fuit, ut nõ uoce, sed pũctis suffragarent: Puncto enim in tabella apposito per singulas tribus pro quo candidato suffragia conferrent/dinosci poterat: Quibus tabellis/nihil aliquando melius uisum / cum illis ambitus & contionum licentia, palam adempta fuerit: postea animaduertentes, quia authoritas optimatum & illorum qui honoribus prestant/plus uoce quam puncto haud dubie poterat/postpositis tabellis/ad aperta suffragia, & primum ordinem comiciorum redicre, non nunquam discoloribus ceris signa suffragiorum & sentẽtiarum notabantur, quod in iudiciis quoq; fieri animaduertimus. Persæpe uero uniuersus populus effuso studio & fauore accensus/ aliquem insignem candidatum ob excellentem uirtutem militarem / cuius summa dignitas / maximeq; res gestæ fuere cunctis suffragiis Consulem aut prætorem ædilem aut Censorem declarauit, & comiciis renunciauit, Quibus in suffragium missis. Consul qui præsidebat, eum qui ad honores promotus fuerat, primus uoce renũciabat, mox preconis uoce populo palã fiebat: in quo proditum memoriæ est, Domicianum morte affecisse flauium Sabinum. quod Consularium comiciorum die, preco illum non Consulem, sed per errorem ad populum Imperatorem declarauit. Qui uero Candidatus renunciatus/ designatusq; fuerat/anteq̃ iniret magistratum, sollẽne carmen precationis prefatus sicut mos est/celebri oratione/populo uniuerso agere gratias/ eumq; honorificentissimis uerbis alloqui, & de se bonam spem polliceri debebat, quod Paulus æmilius cum aduersus Persen totis comiciis/Cos, foret renunciatus facere recusauit: Nam palam professus est, nullas se gratias populo debiturũ, quin si meliorem nacti essent/liberam se eligendi potestatem populo daturum dixit inde e cãpo q designatus declaratusq; fuerat, i Capitoliũ, mox ab uniuerso populo in domũ suã deducebat. Quod si p̃mis suffragiis minus ualere poterãt parũq; uiriũ in p̃mouendo candidato fuisset, Quippe cũ bina domo de eisdẽ cãdidatis sepe comicia fierẽt, quo facilius in comiciis cõcordia populi firmaret: plerũq; p̃latis comiciis fracto aĩo squalore & lachrimis demissi & supplices cã

didati.singulos etiam de plebe homines/ atq; humillimum quemq; prehensa te populoq; uniuerso supplicare solebant/ita ut quod prius assequi nō poterāt pietate motus ppls traderet/id enim in comiciis plerunq; eueniebat/ut dies intermissus/rumoresq; temere dissipati/aut fabula ficta uel minima offensiuncula/paruaq; rerum momenta/totam sæpe rationem comiciorum perturbarent/& magnos motus excitent/Fiebat enim sæpe tum miseratione/tum splēdore uitæ,non nunq̄ gratia/aut meritis antea exhibitis/ut magni casus intercederent/fieretq; repentina mutatio/ut qui modo erant repudiati/honestissima suffragatione haberentur digni/præsertim a populo/qui uelut mare/sempiterna agitatione mouetur:Non nunq̄ in conferendis honoribus/populum bis censuisse & suffragia dedisse compertum est: Centuriatisq; & decuriatis comiciis diuersa suffragia cōtulisse/quod ideo fit/ut cuiq; libera facultas foret postremis comiciis mutare suffragium/si quem primæ suffragationis peniteret, fertur tamen C.Cæsar/comicia ita cum populo partitus,ut pro parte dimidia candidatorum quos populus uellet/exceptis Consulatus petitoribus,pro altera dimidia/quos ipse dedisset/pronunciaret,persæpe uero/in comiciis Consularibus quia Imperatores deligebantur/ præter populum uniuersum etiam militaris ordo,& equites frequentissimo concilio aduocati intererant/Quippe suffragatiōe militari summi plerūq; duces delecti sunt: Scipioni enim Africano iussus populus inire suffragium omnis militaris ordo/omnesq; centuriæ & tribus/ad unum Imperium in Hispaniam detulere/Quoties dissimilia suffragia diuersis comiciis darentur,illa preualere certum est/quæ iustis comiciis fierent/Prerogatiua enim suffragiorum semper iustorum comiciorum fuit: Quod autem dempta toga candidatos in campum prodire obseruatum est: propterea constitutum ferunt,ne per occultos sinus pecuniis absconsis / largitione & ambitu suffragia mercarentur/aut saltem ut cicatrices & uulnera quæ pro patria proq; ciuibus pugnando passi sunt conspicua forent, proditumq; memoriæ est/Africani superioris filium/Cum preturæ candidatus in campū descenderet/candidam quam induerat togam/ turpitudinis maculis obsoletam ostendisse/magnoq; dedecore/totius populi suffragio repulsam tulisse/ Quæ quidem centuriata comicia per cornicinem indici/ Curiata uero per lictorem calari solebant:Fuere aūt Curiata Comicia/ in quibus non de magistratibus conferendis,sed de exercitu/de legibus,de legatis/deq; ducibus deligendis,& legionibus inter Coss.partiendis/de prouinciis/de genere belli de q; his quæ ad rem pertinent militarem/& an contra hostes arma sumere expediret/decernebat,ut si rogatiōnē probaret populus,bellū fieret/si uero antiqua ret/cessaret ab armis/in qbus suffragia nō ex cēsu & ætate sicut in Cēturiatis, sed ex generibus oīum ætatū & ordinū pmiscua multitudine ferri assuerant/

Cum enim uiritim Tribules dabant ſuffragia, & ubi accedebat ſingulorum
totiuſq; uulgi opinio & conſenſus/ ea comicia curiata: Cum uero per ſingu-
las Centurias unus ferebatur calculus, Centuriata dicta ſunt: Ideo in curiatis
omnis poteſtas ſuffragiorum & comiciorum euentus/ penes populum ſtetit
Nam ſingulis popularibus, etiã deſpectiſſimo cuiq; uiritim ſuffragãdi/ proq;
ſuo candidato decertandi poteſtas erat: in Centuriatis uero cum nõ ſinguli cẽ
ſerent, Sed per Centurias ſuffragia ferrent, in quibus copiæ aliquorum plus
poterant, pro eo quod ex omni tribu/ præcipui opibus & dignitate/ in Centu
rias ſelecti ſuffragabantur. Diuitum ſuffragationem/ preualuiſſe certum eſt: In
terdum uero, Curiatis comiciis, Tribunos. pl. Tribunoſq; militares & alios
magiſtratus extra ordinem creatos inuenimus: Tunc maxime/ cum hi magi-
ſtratus primum inuenti conſtitutiq; ſunt: Erat enim conſentaneum, in no-
uis magiſtratibus creandis, nõ aliquorum, ſed totius populi ſuffragia poſtu
lari: Quod niſi comiciis curiatis fieri poſſe nemo dubitauit: fuit quoq; aĩad-
uerſum leges quæ ad populum pertinerent, quandoq; Centuriatis comiciis la
tas, Siquidem. L. Valerius publicola Comiciis centuriatis legem tulit, nequis
magiſtratus ciuem prouocantem uerberaret necaret ue: præter quæ, fuere Ca
lata comicia, quæ curiata & Centuriata continent. Hec enim ſunt Pontificis
Maximi & ſacerdotum, in quibus non omnes ſed deſcripti ſelectiq; conueni-
re & ſuffragia ferre poterant, Nam cum uniuerſum populum, ſacerdotia mã
dare uel quenq̃ ſacris preficere, propter religionem non diceret. Cn. Domicio
Tribuno. pl. legem ferente, cautum eſt, ut minor pars populi ſelectiq; uocarẽ-
tur, & ab ea parte qui dignus collegio foret, in ſacerdotium aſſumptus coop-
taretur: ideo non plures q̃ decem & ſeptem tribus, in pontificis aut ſacerdotũ
comiciis, unq̃ interfuiſſe compertum eſt: Quæ non comicia, ſed populi con
cilium dicebatur, quippe qui non populum uniuerſum ſed tantum partem cõ
cilio aduocarent: Cunq; ſacerdotium maximæ eſſet authoritatis propter reli-
gionem, Decuit ſacerdotes comicia habere propria in quibus ad ſacerdotium
aſſumerentur: His quoq; comiciis calatis, quæ arbitris pontificibus fiunt, arro
gationes illorum qui cum ſui iuris ſint, in alterius tranſeunt poteſtatem fieri cõ
pertum eſt. Hec enim comicia illa ſunt calata. quæ pro collegio pontificum,
aut Regis ſacrorum/ auguris ue, aut flaminis inaugurandorum cauſa fiunt,
Siquidem ut hi crearentur, & in collegium admitterentur, ſacris ue præfice-
rentur, & inaugurarentur, calatis comiciis decernebatur: Calatis quoq; Co-
miciis & ſacrorum deteſtationem & teſtamenta fieri, animaduerſum eſt: Tria
enim ueteribus fuere teſtamentorum genera/ Vnũ quod calatis comiciis fie-
bat/ Alterum quod per æs & libram, libripende adhibito & emptore fami-
liæ: Tertium quod procintum uocabatur, cum milites ituri in prælium, nul-
la legum ſollemnitate, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud com-

militones testabantur, qui mos talis erat, ut milites cum decernere parant, ante q̃ togam circumcingerent aut clypeos arriperent, tribus aut quattuor audientibus heredem sibi nuncuparent siquid in acie secus eueniret: postremo fuere comicia tributa, quæ tunc fieri cognitũ est Cum non ex generibus hominum, neq; ex censu & ætate, sed per regiones urbis tributim uicatimq; suffragabantur, in quibus interesse tribus & suffragari per regiones & compita assuerant: post aliquot uero sæcula. P. Scipio Africanus & L. Mūmius Censores suffragia mutasse feruntur, ut regionatim suffragarẽtur, pro generibus hominum causisq; & quæstibus, tribus describendo. Quibus comiciis, ut Tribuni plebis minoresq; magistratus fierent, a Volerone primum, deinde a lectorio Tribuno plebis rogatione promulgata cauebatur, ne patricii quos uellent tribunos per clientum suffragia crearent, non populus: Quibus etiã tributis comiciis Tribuni militares sæpe creati fuere, qui Comiciati dicti. in quibus si deessent Senatorii ordinis candidati Augustus Octauius illos ex equestri ordine suffecit, ita ut finito honore in utro uellent ordine permanerent: Et licet Centuriata Comicia nisi decreto Senatus & auspicato, ac sacrificio perfecto, & litato fieri minime solerent, tamen Tributa comicia quia minimorũ magistratuum sunt, nec Senatus Consulto nec augurato, nullisq; precedentibus sacrificiis facta & eadem die absoluta rata erant: Tam & si lege helia & fusia nequis per eos dies quibus cum populo agitur, nisi de celo prius seruasset agere liceret, cautũ fuerit: Eratq; mos aspicandorum comiciorum, ut eũ præfatione deorum dearumq; bonis faustisq; nominibus ac diis beneiuuãtibus cõcilia inirent: apud Argiuos uero indictis comiciis. Cum prætor in præfationis carmine Iouem Apollinem atq; Herculem præfari soleret ut successus darent prosperos, postea Philippi nomen adiecerũt præfationi, assentationis genus. Illud tñ non præterierim neq; comicialibus diebus more maiorum Senatum haberi, neq; nundinarum tempore, comicia fieri licere, ne a legibus accipiendis quæ trinũdino dabantur, plebem auocari contingeret neue interpellarentur nundinatores, utq; rusticis qui in urbem ueniunt componẽdi lites, & trãsigendi facultas foret: Quodq; die, imbribus aut turbine procelloso, aut si fœda tempestas cum grandine, uel si tonitrua aut uenti fierent, uel si in frequẽti multitudine quispiam morbo concideret, comiciorum die, & nisi seruatum de celo esset prius quo ad centuriata comicia, cũ populo agi nõ licebat, habitaq; in his & ꝓmota, tanq̃ fœda tempestate facta dirimi oportebat, augurũ responso qui quid uicii intercessisset, renũciabãt, idq; lege Helia & fusia, in quo id fuit memoriæ proditũ, cũ Appius pulcher ad populũ causam diceret, q̃d nauali prælio uictus, per contemptũ religionis classem amisisset. omnesq; tribus in eius noxam suffragia ferrent, beneficio tempestatis adiutũ penã effugisse: Nam subito imbri & turbine coorto sublatis comitiis iudicium euasit.

ante uero Comicia habita quid uicii intercessisset.renunciare auguri non lice=bat quia diuinare uidebatur. Quodq; cum feminis comiciorum nulla fuit co=munio,ideo mulieres nec comiciis interesse,nec suffragia ferre, neq; foro aut concionibus in misceri,& propterea nec arrogari poterãt,quod erat apud A=thenienses constitutum,ut nulla feminarum conciliis publicis aduocetur,uel ferre suffragium aut concionibus uirorum interesse ualeat: fuitq; moris apud eos,quo frequentius comiciis assuescerent,ut singuli suffragatores nũmos ac cipperent,quod a Calistrate primum inuentum ferunt,Nam cum propter as siduas bellorum expeditiones,Athenienses a rebus urbanis distracti uix foro assuescerent,& per infrequentiam comicia cogi nequirẽt: Quippe cũ ex omni populo,in quo uis arduo negotio,ultra quinq; millia non cõuenirent,ut post habitis negociis ad rem publicam accederent,& de publicis consultarent,ali=quo inuitamento cohortandi fuere:Neq; ab his quorum iminutum Imperiũ fuit,apud Romanos comicia haberi,tãq in fausti prodigii & infandi ominis foret, Neq; illorum qui rei agerentur nomina ad petendos honores admicti nisi crimine inducto & absoluto, Neq; absentium rationem habendam licet non nulli legibus soluti,contra comiciorum morem,absentes suffragia pertu lerint. Quod a locris Anphiscis qui haud procul delphis incolunt factũ me=minimus,apud quos nullius absentis habetur ratio,sed cum concio aduoca=tur,non solum Pilagoræ & sacratores, sed omnis multitudo illorum qui sa=cra faciunt conueniunt,& suffragia ferunt. Quotiesq; non iustus comiciorũ rogator fuisset, comicia inde habita minus legitima censeri: Et licet eum qui comicia haberet,aut illis preesset,ad honores assumi non deceret, plerũq; ta=men qui comiciis præfuere,licet pessimo exẽplo,aliorũ ministerio & opera il=los assequi meruere.Estq; memoriæ datum sexagenarios maiores,& homies grandeuæ ætatis,quod ciuilibus uacarẽt muneribus,ad comicia suffragii cau sa descendere cogi nequire,quare deiecti de ponte & de pontani senes dicti sunt Namq; iuuenes olim senes de ponte deturbasse dicuntur,cum illis non idem maneret uigor,& animi sensus esset obtusus: Quodq; comicia magistratuũ non solum per dictatorem Consulem & pretorem,sed per interregem, ædilẽ quæstorem,Tribunum.Pl.præfectum urbis,Tribunumq; celerum,aut Põ tificem Maximum de Senatus sententia plebisq; scito, non nunq; per populũ indici compertum est:ipse tñ pretor Cõsularibus comiciis author esse nõ po=test, quod maius uersaretur Imperium in Consulibus creandis q̃ ut per pre=torem explicaretur,Cumq; Cæsarũ temporibus arbitrio Pricipis,non nunq̃ tribuũ suffragio comicia fierẽt, Tiberius Cæsar iter cætera cõstituta,e cãpo ad p̃rs illa trãsferri uoluit quoꝝ cõcilio et suffragio etiã sñ pplo cãdidati ad hono res et ipia ꝑuecti fuer̃, ex duobus tñ cõsulibus ei q minor natu foret comicioꝝ hæbdoꝝ munus dari cõsueuit, Sine aut cõsulis,ꝑtoris uel tribuni aut alterius

magiſtratus decreto, populo & plebi cõuenire, aut clandeſtinos cætus coicio
nes uel conciliabula habere(nequis malo exemplo populum ſeuocaret, uel ſe
cretas conſultationes faceret) non licebat.

Q uando primum ædilitas cœperit, & quot fuerint Aediles, & qui Curules & qui plebei. Caput IIII.

QVo tempore exactis regibus, & conſulibus creatis plebs cõ-
tentione maxima, cum patribus certauit, & tandem ut alter
ex conſulibus, plebeius foret obtinuit, Patres pro cõmunica
to plebi conſulatu, ædilitatem ſimul, & præturam, uendica-
runt: Igitur, curuli ædilitate creata, illam Cn. Q uintio Capi
tolino, &. P. Cornelio Scipioni ex patribus dederũt, poſtea
alternis ãnis modo ex plebe, nunc ex patridus ediles creari cepti, munusq; pro
miſcuum fuit. Donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata eſt.
Tunc cum Cn. flauius Appii ſcriba libertino patre natus, cum. Q. Anitio p̃
neſtino, haud multo ante hoſte populi Romani Edilis curulis, Ius ciuile in
penetralibus põtificũ diuulgauit. dieiq; faſtos in albo ꝓpoſuit, ac ædem cõcor
diæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit, Demum diſſidente plebe
a patribus, ut duo eſſent plebis ædiles, ſicut duo patricii antea fuerãt plebi eſt-
a patribus conceſſum: Lapſis inde temporibus, cum Iulius Cæſar rerum po-
tiretur, tunc primum ſex ædiles creati. duo patricii qui cereales dicti qui curam
gererent annonæ forenſis copiæq; cibariorum reliqui ex plebe, quorum præ-
cipuũ munus erat, Vrbis, ædium ſacrarum, priuatarumq; curam agere, ad
eoſq; abſentibus uel impeditis Conſulibus ſumma rerum, & maieſtas Con-
ſularis Imperii ſæpe delata eſt: Hi præcipue curabant ut ædificia publica priua
taq; fierẽt, Vtq; templa, Theatra, Sſtadia, fora, porticus, Curiæ & Baſylicæ.
atq; mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur. Q uod lege ue-
teri ſancitũ erat, in hæc uerba, Sumptoq; ædiles curatores Vrbis. Annonæ,
ludorumq; ſollẽnium olliſq; ad honoris amplioris gradũ, prius acceſſus eſto,
& infra, Q uibus ſacrarum rerum procuratio & totius urbis tutela ſæpe cõ-
miſſa eſt. Ad quos etiam Senatus conſulta & ſcita plebis, ut in æde ſacra con
derentur, deferebantur: Præparando conuehendoq; frumẽto & oleo ne urbs
penuria ãnonæ, neue caritate laboraret, utq; cõmeatus quæq; bello uſui forẽt
in caſtra deferrentur, ædiliũ muneris erat, Ideo Manius Martius & Trebius
ediles plebis, quod in ſumma Caritate frumẽtum populo in modios aſſibus
dedere, cõmeatuſq; inuexere ſtatuas in capitolio & palatio cum titulis hono-
meruere: Et. M. Seruilius. T. filius ædilis Curulis, qđ olei denas libras ſingu
lis aſſibus p̃ſtitit, celebri memoria dignus fuit: etiã in eosq; pluſq̃ lege diffinitũ

erat agri possiderent diem dicere, matronas probri accusare: Foeneratores coercere: Popinas & ganeata obsonia inhibere, in facta dictaq; in ciuilia atq; improba animaduertere, atq; in exilium agere, aedilicie potestatis erat: Nero tamen dum munere aedilicio fungitur, ne quid cocti in popinis ueniret, praeter legumina & olera interdixisse fertur, Qui etiam nimiam aedilium potestatem cohibuit, statuitq; quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, quantumq; penae irrogarent: Circa religionem ne qui nisi Romani dii patrio more colerētur, neue a uetustis cerimoniis decederent aedilibus praecipua cura fuit: quorum edictis cautum est ut Iudeorum Aegyptiorumq; sacra ritus & cerimoniae ex urbe pellerentur, & exigerentur: Senatus consulta excipere, super emendis uendendisq; seruis aut iumentis si ex fide bona uenirent, deq; illarum uicio & morbo cognitionem animaduersionemq; habere. Thermarū curam agere, illasq; ne essent inmūdae neue nimis estuarēt curare, aediliciae cognitionis erat: De mensuris quoq; & uerrendis uiis deq; alea cognoscere desuperq; edicta proponere, quae aedilicia dicta sunt, mulctamq; non parenti irrogare, aut nota turpitudinis afficere, poterant: Horum exemplo ephori Lacedemoniis fuere. & in Thessalia aediles qbus uirgas lixae praeferebant, quorū munus erat ānonā & forum cupedinis curare, apud Graecos & Etholos Agoranomi quorum edictis uendentium & ementium rabies coercebatur. qui hoc etiā sibi arrogarunt, de uenditarum emptarumq; rerum usu & comertio, deq; cōuentionibus & pactis cognoscere, in tantumq; honoris culmen aedilitas prouecta fuit, ut Vrbe peste laborante, maiestatem Consularis Imperii ad aediles decidisse. T. liuius author sit. Ac iam bonis temporibus, ab optimis quibusq; splendor aedilitatis quaesitus fuerit: Nā & duo Crassi, &. Q. Mutius, & p. lētulus, & Scaurus summis honoribus functi aedilitatem magnificētissime gessere, illamq; magni muneris loco exequuti fuere, Paulus quoq; aemilius, cum duodecim magnis cōpetitoribus in petitione aedilitatis p̄latus fuerit, pro summo honore duxit: Sūt tamen exempla illorum qui repulsam impeticione aedilitatis perpessi mox consulatus praeturas & summos honores meruere, inter quos. C. Marius qui in duabus aedilitatis peticionibus Curulis scilicet & plebeiae, una die bis repulsam tulit, septies deinde. Cos. fieri meruit: Scipio uero aemilianus, cum candidatus aedilitatis in campum descēderet, ab uniuerso populo, fructum uberrimum cepit. Mam pro aedili omniū suffragatione Cos. factus est: L. lucullus cum ante adultam fratris aetatē magistratus petere nollet, tantum gratia & fauore ualuit ut absens una cum fratre, aedilis relatus fuerit, Vespasianus uero cādidatus aedilitatis quinquies repulsam passus, Demū ad Imperium fuit euectus: Et quis aedilitas per se proprium munus foret, saepe tamen magistros equitum & Tribunos plebis simul cū magisterio & tribunatu aedilitatem gessisse comperimus: Cn. flauium Appii Ceci scribam, cū

tribunatu plebis ædilitatem, & T. Sempronium, magisterium equitũ una cum ædilitate habuisse constat: Tam & si duos magistratus prelertim curules simul gerere, antea interdictum fuerit: Munera etiam magnificentissima, & ludos apparatissimos ad conciliandũ populi fauorẽ, p ædiles plebis aut Curules nũc Romanos nũc plebeios, nõ nunq̃ scenicos. publica uel priuata ipẽsa aut exmlctaticia pecunia curari & instaurari plerũq; adnotauimus, ĩ quibus uenationes belluarum, quæq; mira spectatu, & insolita sunt, non nunq̃ gladiatorum paria qui digladiarẽtur, spectaculis exhibuere: quæ munera cũ magnificentissime per ædiles edita fuissent, gradus ad amplissimos honores magistratusq; fecere: Illud memoriæ datum est eos qui scriptum facerent ad ædilitatem admicti nequisse, propterea flauius scriba, quia scriptum fecerat, nisi iurasset se scriptum nõ facturum, ad ædilitatem admissus non fuisset, Quod q; ædiles sicut Tribuni plebis sacrosancti aliquando habiti sunt, Quod licet ueteri constet exemplo, lexq; a ualerio Consule post decem uiros lata, tã Tribunos q̃ ædiles, Iudices, atq; decem uiros inuiolatos sanxisset, Tamẽ quia ædiles Curules neq; preensionem, nec uocationem habere, nec lictore uti, eosq; a priuato ad maius tribunal, preendi duciq; a magistratibus nouimus, ppterea ædilem non esse sacrosanctũ opinati sunt: quod Domicianus Cæsar facto declarauit, qui Tribuno pl. author fuit ædilem repetundarum accusandi. Iudicesq; in eum a Senatu petendi. Qui quidem ædiles non Romæ tantũ, sed in oppidis & uicis ignobilibus sæpe fuere magistratus, qui demẽsuris & rebus mĩmis iura dabãt: Hoc quoq; notatũ est. posse ædiles exhausto atq; inopi ærario/nouũ uectigal cõstituere, quo rei publicæ oneribus cõsulatur: Quodq; sicut Tribunos plebis ad Tribunatum, ita ædiles siue curules seu plebeios qui patrem haberent superstitem ad ædilitatem minime admicti posse, exemplis maxime probatum est.

Iudicium ignaui Iudicis supet controuerso Iure, perperam iudicantis haustũ aquæ per fundum alienum non deberi. Caput V.

SVper controuerso Iure in foro Romano, me presente apud ignauum Iudicem qui presidebat, dum quotidiana patrocinia prestarem, aspera & uehemens quæstio agitari cepta est: Petebatur enim a testatoris filio, cui haustus aquæ in fundo quem alteri legauerat, testamento exceptus fuerat, isq; fons imodicis caloribus postea exaruerat, deinde tribus post ãnis denuo emerserat, ex testatoris uoluntate: se ad illius haustum per fundum legatum admicti: Cui contra stabat fundi dominus, & desita aqua seruitutem se nullam debere aiebat: Quippe cum aqua cuius haustus testamento exceptus fuerat

ptus fuerat

ptus fuerat fonte arefacto esse desierit, cessare etiam seruitutem, quæ propter ea debebatur dicẽdum erat, Et ubi haustus aquæ ex nouo fonte, illi forsan deberetur, ius tamen eundi per fundum suum, se inuito illi non esse, pluraq; in hanc sententiam adduxerat, quibus non dissimulanter quæstioni respõdere uidebatur: Cõtra uero testatoris filius, relicta a patre seruitute & haustu aquæ sibi legato, etiam aditum ad aquam qui nullibi nisi per fundũ patere poterat, relictum dicebat, cũ nullus aquæ usus foret, nisi haurire liceret, neq; posse hauriri, nisi per fundum aditus esset. Quod si fieret secus, profecto cum sibi aliunde haurire non daretur. ipse legato præter testatoris uoluntatem, frustratus foret, Quod est pudendũ dicere: Rursus tã & si aqua desita fuisset, seu estu uehementi/seu quouis modo arefacta, ea postea renata Ius pristinum sibi deberi asserebat, Nã quãdiu/aqua e fonte manaret ius hauriendi sibi integrũ esse dicendum erat: Cumq; imodicis iurgiis desuper obstreperent & turpibus uocibus inuicem confligerentur, Iudex qui assidebat, seuerus & uehemens amborum audito postulatu, pauca interfatus, quesiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere desiisset, & cum triennio aquam ex fonte manare desisse, quippe cum tenuis non perẽnis foret: Illamq; denuo scaturisse/tabulis & testibus planum fecissent, deq; hoc nulla controuersia foret: Hoc asseuerato parumper subdubitare uisus/paulo post, eo inclinauit sententia, ut eundi per fundũ alienum, & aquam desitam rursus hauriendi/testatoris filio ius non esse, sibi liquere, iniquissimo decreto pronũciaret: Qua iniuria decreti cum uehementer ille offensus reclamasset, & ppterea me adiuisset/peteretq; ut sibi in causa adessem. utq; suas partes propugnationemq; mea cura patrocinioq; susciperem. Quæsiui ego a Iudice, ut bona cũ uenia diceret mihi. quo Iure qua lege, aut exemplo, isti cui seruitus testamento relicta fuerat/Ius non esse hauriendi, ex fonte renato declarasset: Siquidem si haustus aquæ testamento legatus erat, iter quoq; ad haustum/ex æquo & bono relictum uideri debet, cum nisi haurire liceret, nihil prestaret commodi legatum nihil opis: Idq; tam Paulum & Marcellum, q̃ Neratiũ & Vlpianum de seruitutibus sentire asseueraui. Quin etiam de sumptibus funerum idem Vlpianus censuit: Si in fundo a me uendito sæpulchrum mihi excepero, iter quoq; ad sepulcrum/exceptum uideri, cũ subsequens antecedens supponat: Neq; repugnat quod arescente fonte desita seruitus uidebatur, quia satis habet rationis explicatæ quod mox fonte renato Ius idem mihi deberi qui uis potest intelligere, idq; Iabolenum & Paulum de seruitutibus etiam censuisse. Quin etiam Atilicinus consultissimus uir, super hac controuersia. Cæsarem Statilio tauro in hanc sententiam rescripsisse dicit, Idq; cum lege & Iure affirmare contenderem, peteremq; ut more institutoq; maiorum, siquid iudicando deliquisset, caueret/ne magno saltem afficeretur incomodo, is qui in meam fidẽ clientelamq; uenerat: Iudex ad me

conuersus, grauiter credo ferens se frequenti auditorio interpellatũ, stomacha bundus & uultu fere minaci, semel inquit desita aqua, postq̃ fons exaruit, ius illam hauriendi pariter desitum uideri, Quippe cum aqua nulla sit que debea tur, seruitutem extinctã amplius non reuocari respondit: Cunq; ego contra dicerem, horum authoritatibus nixus, pluraq; in meam sententiam adducerem, presertim cum nemo tam indoctus ignarusq; rerum foret, uel qui primis ut autem labris iura degustarit, qui restituta re, in statum prioré, idem ius qđ antea fuerat, reintegra incolume esse negaret: ipse autem egregius nebulo cum in eãdem sententiam iret, illamq; nullo argumento nec iudiciali disceptatione ut modesti iudices solent, dilueret uel firmaret, siquid probandum aut refellẽ dum esset, sed prope ad extremam insaniam uecors excandesceret, Ego qui pbe noram spiritum eius ne insectatione & conuiciis agerem, dicẽdi pausam feci, satiusq; duxi clienti salutari concilio prodesse, q̃ rationibus non proficientibus, cum homine illiberali & clamoso ne quicq̃ disceptare, Cliẽtiq; ut ad maius tribunal prouocaret persuasi, profuitq; prouocasse, Namq; haud multo post discusso negocio, lege & Iure, inducto Iudicis decreto probabili & recto iudicio pro testatoris filio lis data est: Verba uero Cæsaris ad Statilium Seuerum ex eius epistola hæc fuere: Succurrendum his putaui, itaq; quod ius habuerunt, tunc cum primum ea aqua peruenire ad eos non potuit, id eis restitui placet.

Quanta seueritate a Romanis contra licentiam magistratuum, & quoties occursum sit. Caput VI.

Vanta disciplina cauerint Romani, ne qui magistratus gererent nimia licentia abuterentur, illud documento est, quod pluribus legibus, plebiscitis & Senatus consultis prescripti fines magistratuũ & potestas coartata fuit, præcipue cauendo ne imperiosa illorum licentia, extra girum rationis excederet: P. Valerius, is qui cũ L. Bruto post Reges exactos Cos. factus est, ad terrorem increscentis audaciæ legem promulgauit, qua caueba tur, ut a coq; magistratu ad populum prouocandi, cui uis potestas foret: scilicet existimans maioris Imperii aduocatione nimiam magistratuum licentiam coartari, Tam & si regum temporibus prouocationem a Regibus fuisse ad populum, idq; pontificalibus libris caueri multi contendant, quam legem a Murena Consule/ quo tempore Sora & Alba Coloniæ deductæ sunt/ iterũ latam comperio: postea exacto decem uirorum Imperio, populus Romanus ut licentiæ temeritatiq; obuiam iret, præter auxilium tribunicium/ nouã sanciendo legem constituit, ne quis illũ magistratum/ sublata intercessione crearet/ cum qui

ret/eum qui creaſſet·ius faſq; eſſet occidi, Quod mox Duillus/Cos.alia con
ſtitutione inouauit,ut qui magiſtratum ſublata prouocatione creaſſet/tergo
& capite lueret,lapſis inde temporibus cum opes plurimorum preualerẽt,hu
milioreſq; a ditioribus aſſidue premerentur·hiſq; ſuperbe auareq; imperitacẽt,
Iterum ualeria lex/tanq̃ unicum præſidium libertatis/ante primum punicũ
bellum lata fuit,qua inter cætera eum qui prouocaſſet/a quouis magiſtratu
uirgis cedi & ſecuri percuti uetuit/penam tamen ſi ſecus feciſſet non adiecit/ni
ſi improbe factum uideri:Cunq; ad hue non ſatis inocentiæ conſultum foret,
& plebis libertas opprimeretur magis/ſæpiuſq; hoc malum increbeſceret,ini
ta tandem ratio eſt/qua ſalubriter tenuioribus conſultum foret.Siquidẽ mar
tius Valerius.Cos.legem de prouocatione ad populum ab eadem familia ſæ-
pius latam tanq̃ patronam & uindicem libertatis tertio promulgauit/grauiſ-
ſimiſq; penis affecit/eum qui ſpreto more patrio ad maius tribunal prouoca-
re inhiberet,in tantum ut etiam de ui & maieſtate dãnatis/ius prouocandi ad
populum dederit/Tam & ſi poſt decurſa ſecula/Caligula/ne lõgo circuitu du
cerentur lites,nimias ꝓuocationes inhibuerit:Sed q̃uis tot legibus aduocatio
maioris poteſtatis quæ ab iniuria tenuiores uendicaret/permiſſa foret,non dũ
tñ ſatis petulãtiæ & effrenate licentiæ ꝓuiſum erat/niſi cauerẽt ne ſæpius eadẽ
imperia gerendo nimis aliquoꝝ potentia inſoleſceret.Ideo.Q.Martius Cen
ſor legem tulit ad populum ne quis eundem honorem bis ambiret. Et dein-
de Fabius Maximus aliam recitari iuſſit/quod etiã plebiſcito cauebatur ne in
tra annos decem eandem poteſtatem gerere liceret.L.deinde Sylla,aliquem
prius prætorem q̃ Quſtorem fieri aut Cõſulẽ q̃ prætorem/edita lege uetuit:
eundemq; niſi decurſo decẽnii ſpacio bis uni magiſtratui preeſſe graui pena in
terdixit,arbitratus frequentes honorum uiciſſitudines/nimiæ poteſtatis eſſe
& potentiæ non ferendæ.Quod haud multo poſt noua conſtitutione inno
uatum fuit,cautũq; ne cui intra uigeſimum annum/muneris publici ad mini-
ſtratio daretur. Et cum licentia præſidum in edendis ſpectaculis multo pro-
uincialibus dãno/& incomodis foret·quotidieq; nouis collationibus ex hauri
rentur, Nero uetuit ne gladiatorũ munus aut ferarum ſpectaculum præſides
in prouinciis ederent:Quo etiam tempore ſtatutum eſt/ut qui perperam ad
principem uel ſenatum prouocaſſet pecuniam penæ nomine in ærarium fer-
re & mulctam exoluere cogeretur,pluraq; extãt plebiſcita quibus ne duos ma
giſtratus preſertim curules uno anno habere·neue plebeium magiſtratũ pa-
tricio gerere liceret/cauebatur.Quin etiam pro magiſtratu aliquid gerere in-
hibitum erat niſi prius ſacramento adactus fuiſſet,quod ideo cautum ferunt,
ne ſpe & cupiditate improba imperia & honores aſſumerent,iurabant enim
apud Conſulem uel Senatum ſollenne iuſiurandum per deos/poſtea ut in ac

ta principium iurarent Cæsarum temporibus seruatū est: neq̃ enim plus quī q̃ dies nisi qui iurasset in legem Imperium gerere licebat. Siquitamen in magistratu auare superbe & insolenter se gessissent. ipsos ante tēpus finiti honoris Imperio desistere & de gradu deiici iubebant, Primusq̃ cui abrogatum Imperiū fuerit Tarquinius superbus proditus est, q̃ ppter insolentiam regno pulsus fuit. postea exactis Regibus Sergium & uirginium Tribunos Cōsulares quod male ad Veios pugnassent, Et Cn. Malliū & Seruilium Cepionē pro cōsules quod ipsorum temeritate clades ingens accepta fuisset. Et a Cymbris cæsi & castris exuti essent/ aliosq̃ ignauiæ insimulatos abrogato Imperio/ ante tempus finiti honoris/ Senatus magistratu abire, & insignia Imperii dimittere coegit. Quod & C. Graecus alio plebiscito confirmauit/ cauens ut si cui ante tempus propter indignitatem Imperium esset abrogatum/ is alterius adeundi honoris facultatem nō haberet, ne ue maxima Imperia diuturna essent quod unum officere libertati cognitum est. Magistratus & honores geri ultra ānū/ ānaria lege ꝓhibetꝰ: Iulius uero Cæsar lege sanxit, ne prætoriæ ꝓuīciæ ultra ānum, neue Consulares plus biennio optinerentur. Tiberius collatos semel honores non facile ademit Cum saturos & opulētos præsides minus noxios prouincialibus duceret, Neue finito magistratu is qui ꝓuīciæ præfuisset impune insultasse gauderet: triginta diebus lege cornelia successorem expectare/ & ex prouincia reuersus rationem administrati muneris lege Iulia reddere cogebatur: Ideo plures Cōsules prætoresq̃ functos honoribus/ quod mēte improba auare & crudeliter in prouincia se gessisset/ dānatos & ærarios factos inuenimus: apud Græcos uero lege cauebatur ut qui gesti muneris rationem non redderet Alogii teneretur/ apud Athenienses quisquis ad rem publicam accessisset rationibus ita obnoxius erat / ut etiam sacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publice eligi consueuit qui redditus ciuitatis ꝑ singulos magistratus populo resignaret, nemineq̃ coronari licebat qui rationibus reddendis obnoxius foret. Carthaginensibus ne insolescerent magistratus toto Imperii tempore uinū interdicebatur, ita abstemios moderatiores fore arbitrati/ Thebanis lex data est. ut ad munera publica nemo accederet/ nisi qui ānis decē a mercimoniis destitisset, Bythinis. ut minor ānis triginta ad honores admitti nequiret quod tamen Augustus ita prefiniuit ut ab ānis duobus & uiginti admoueri iuuenes ad munera iuberet: Quod si forte finito magistratu quis q̄ prouinciam successori tradere negaret/ uel ultra iustum tempus fasces retineret/ is uelut Maiestatis reus in principem & rem publicam agebatur, Cui simile apud Thebanos accepimus/ nam qui ultra prescriptum honores gesserat/ conspirationis reus capite luebat, fertur tamē Epaminūdas Thebanus dum patriæ consultum uult/ preturæ quam gerebat/ ultra prefinitum

tempus

tempus prefuisse nec successori exercitum tradidisse quo tempore Lacedemonios graui bello & intestinis cladibus affecit, ne si honore decederet, Thebani tanto progressu rerum frustrarentur, cuius rei causa capitis anquisitus omnium uotis absolutus fuit. Carthaginensibus quoq; tam seuera uiguit disciplina ut si quis Imperator aut dux, prauo consilio licet felici euentu, pugnasset, fœdo supplicio in crucem elatus, morte penas dabat, Romani uero duces qui temeritate uel inscitia exercitus amisissent, aut fugæ & pauoris insimulati essent pecunia & exilio sæpe mulctati sunt, lege quoq; a Valerio publicola primum lata cautum fuit, ut qui Imperium magistratum ue a populo non accepisset, capite plecteretur quod, ab Atheniensibus seruatum est quibus nulli erant magistratus nisi sortione publica & suffragiis populi creati, Tanta uidelicet cura tantaq; sollicitudine maiores nostri, contra insolentiam magistratuum præsidia legum inuenere.

Qui ordo in disponēdis aciebus & quæ norma militiæ apud Romanos olim seruari solita fuerit, & quæ apud exteros. Caput VII.

Militum ordines in Romanis castris plures fuisse, excq; diuersis formis instrui acies consuesse, & firmari subsidiis, sæpe notatum est, Species uero militum a principio ita distinctæ fuere, ut aut inter hastatos: & leuis armaturæ milites, aut in principibus uel inter Triarios essent. Et licet de instruendis disponendisq; aciebus certa lex tradi nequiret. Quia ex monte, flumin, e uel locorum situ facili uel impedito aut ex subiecta planicie & natura regionis perlustrata oculis, prouidens diligensq; dux, explorato & preuiso, acies dirigere & copias admouere debet. Et nunc directa, nunc cuneata uel trigona, aut hemicycla, modo late fusa, & protenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequens apud Persas & siculos fuit, in hostes uadere aut hostium uim eccipere, Nunc frontem uel cuneum, nunc subsidia Orbem, Globum, Forfices, serras, Turres atq; alas facere, ita ut terrarum situi se accomodet, & qualitati insinuet, Tamen ubi locus tempusq; patitur. Hec acierum forma & turmarum descriptio magnas acies fudit. Nam primi erant hastati, qui hasta tantum gesaq;, & Pilani qui Pilo primos congressus excipiebant. Fuit autem Pilum ligneo hastili & ferro quadrato oblongo & preacuto, Hi ergo quindecim manipuli erant expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores & leuis armaturæ milites, qui in prima fronte siti, dato signo in hostes incurrere, ac pilis missilibusq; hostem ferire, deinde gla-

diis cominus congredi solebant, in quibus Tirones qui nuper militiæ asciti erãt militabant, ab hisq; primi erant congressus, & hostes lacessiri assuerant, Mos ergo Romanus erat, instructo paratoq; exercitu cũ congredi acie, parant, deos primum consulere, mox auspicato & litato, ne incertis auspiciis, & turbatis religionibus acies cõmicterent solem uenerari, & in hostes ducere, sicut in Syria mos erat. Cumq; Classico signo dato pugnam ineunt primo occursu ad ardorem excitandum, ardentissimo clamore, concurrere & signa inferre, qui si cõsona uoce æditus, neq; impar, uarius uel dissonus foret, haud dubie satis animorum ad certamen esse & futurã uictoriam spondebant, nam q; is erat index uolũtatis & animi cuiusq;. Si uero excitatior crebriorq; ab hoste sublatus esset, quo euentus prælii casurus foret, indicium haud dubium prebebant, in qua quidem re ad ardorem animi excitandum non solum acies sed ipsa quoq; signa militaria inferebant. Neq; enim parui momenti fuit, illa prima uis & congressio militaris, cum alacres & fiduciæ pleni ardenti clamore simul in hostes ibant & signa inferebant, intolerabili clamore animorum uno impetu consenciẽte ac uirtute. quæ res magnarum uictoriarum plerumq; causam dedit. Quare a Iulio Cæsare, Pompeius haud imerito imperitiæ arguitur, quod in pugna pharsalica milites certaminis auidos, impetum accipere non inferre iussit. Quod quidem Cyri consilium fuit, ut si hostes tumultuosius irruerent, taciti milites impetum eciperent. Si autem taciturni essent, clamore & strepitu acies inuaderent. Galli & Germani quibus inconsulta ira & furor est, si qñ cũ hoste cõgredi parant, dissono & truci cantu quem barritũ uocant, cum ululatu & tripudiis scuta quatientes prælia inibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabantur, aut patrio more nudis corporibus horrendoq; uocis sono. Non nunq̃ ut auspicium pugnæ sumerent, captiuum, cũ suo milite committebant unde belli omen augurati in hostes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in usu erat, non ante acies cõmictere, quam per matres familias, quas plurimas educebant in castris sicut Dionysius q armatas Thyrsis mulieres habuit, an decernendum esset, sortibus & uaticinio predictum foret. Ambrones non cursu furioso sed in cessu tardo arma pulsantes Rhithmis cũ gressu & pulsu armorum consonantibus suum nomen exprimentes in hostes ducũt. Vbii & Treuiri uirorum cantu & feminarum ululutu, terrorem faciunt, & uoce obtundunt. Ethiopes cum cecinit bellicum clamoribus dissonis tumultuantur & sui moris tripudiis exultant. Syri autem in primo congressu solem uenerati imodicis uocibus exultantes cursu quam citatissimo acies subeunt & in hostes irruunt, ita uano metu deturbari & ludificari hostẽ opinati. Atheniẽses & lacedemonii peana canẽtes & hymnos Ioui cõgredi solẽt, qđ frequẽs apd Græcos fuisse notatũ est, fuitq; Sparthanorũ mos ut ãte

hostium congressum amori sacra faciant. Vtq; Reges Laconici anteq̃ signa inferant. musis immolent, clementiaeq; & amicitiae non Marti, Satius ducētes, pactione hostium animos, & pace incruenta conciliare q̃ prelii subire aleam et multa hostium caede uictoria potiri. Cyrus autem ne hostium efferis clamoribus milites perculsi trepidarent, hymnũ polluci & Castori canere iussit, quo concentu effecit, ne improuisa formidine caperentur. Post hastatos sequebantur Principes, qui uiribus & aetate fortiores, in quidecim pariter distincti manipulos scuto & insignibus armis sub ipsis signis militabant, qui non econtinenter iuncti erant, sed modicis spaciis discreti quasi in subsidiis positi. Vt si hastati commisso praelio ab hostibus deturbati retro cederēt, ad Principes et grauioris militiae uiros receptus tutus foret, Hicq; cum ad hostium subitos conatus presto essent, obnixi urgentesq; integris uiribus fessos adorirentur, & impressionem facerent. Post Principes uero Triarii pluribus uexillis ordines ducebant. Erant enim ueterani milites magnae & expertae uirtutis, qui stabili genere pugne assueti, Scuta & hastas tenentes humi fixas genu dextro inixi prelii euentum & Imperatoris nutum expectabant ad inuadendum, qui modico etiam interuallo seiuncti a Principibus considebant, Hisq; ordinibus cum pro cintae acies starent, si a Principibus haud feliciter pugnatum esset, nec ad arcēdam uim satis roboris aut uirum foret, ut uicti perculsi & consternati caederent perditis prope rebus & desperata salute, se ad Triarios per interualla ordinum sensim referebant. At tunc exurgentes Triarii, in quibus omnis belli moles quodq; uirium erat, esse putabatur (namq; his uincere aut mori decretum erat) conserti pluribus ordinibus firmata acie tanquam uallo minuti strictis mucronibus ita ut uir uiro, armis arma coniuncta forent uias claudebant ita magno praesidio firmati in hostes ibant, ut dirumpi ea acies non posset, Neq; enim longũ certamen & increscens uis diutius durare posset, nisi secūda acies primae & integri fessis succederent. Cyrus quoq; haud absimili exemplo ita aciem instruxit, ut qui primi in praelio, quiq; primarum centuriarum milites essent, in secundis pugnarent ultimi, Deinde ultimi succederent ad primos ita acie instructa, ut seruato ordine progredi ad pugnam & cum opus foret pedem retro ferre possent. Germani uero per familias & propinquitates cuneis acies instruebant, Sarmatae per turmas quibus insuperabiles erant, pedestri uero pugna nihil ignauius. Scythe. Thraces. et Macedones, cuneo q me, diam urgeret aciem, frequenter usi sunt, persae & Siculi quadrato agmine, Celtiberi tantum cuneo ualebant, ut quacunq; parte decurrerent irruptionem facerent, Galli bifronti acie pugnabant cuius usus talis erat, ut nullam militibus terga dandi spem ostenderet, Lacedemonii cum in cornu incedunt, turma in postremis sequitur, quae se ad frontem & in latus flectere queat, & cum opus foret, uerterent se singuli ordines & depugnarent. Agesylaus

quoque quadrato agmine exercitum sæpe duxit, ita ut dimidium āte dimidium uero post exercitum haberet. Thessali Rombi figuram primi inuenere quod facile circumagitur, cuius ope adiuti hostibus preualuere. Ferūt Triballos populos omnem aciem in quattuor phalanges & quicquid est copiarum diuidere. Primam ex imbellibus. Secundam ex optimis qui robore prestabant & uiribus. Tertiam ex equitibus, Quartam ex mulieribus, quæ in fugam conuersos conuiciis incesserent. Latini uero populi cum antea Phalanges similes Macedonicis facerent, postea disciplina Romana edocti manipulatim acies instruebant. apud Sparthanos in expeditionibus obeundis Reges erant Primi cum cohortibus suis, in recessu uero postremi. Atheniensibus lege cautū erat, ut Polemarchus, cum acie decernitur dextrum semper latus teneat, indeque in hostes irruat. Thebani cum ad leuthram sinistro cornu Lacedemonios fugassent, & uictoria potitiessent, omnibus preliis obseruarunt, ut sinistro cornu principatum darent. Eratque inter lacedemonios et Athenienses conuentū ut si arma contra eosdem hostes ferrent. Athenienses sinistrum Lacedemonii dextrum in acie tenerent locum. Tam & si in pugna aduersus Mardonium Athenienses dextrum cornu contra Persas, Lacedemonii sinistrū cōtra Boeotios & Thessalos tenuere, Cumque aduersus Mardonium & Medos Athenienses & Thegeates super instruendis aciebus dissiderent, dextrum cornu usurpantibus Atheniensibus, Aristidis authoritate effectum est, ne intempestiue contenderent, quamcunque partem in acie dedissent, se uiriliter operam nauaturum professus. Cui non absimile est. Quod cum Themistocles, cū Eurybiade Lacedemoniorum duce contra Xerxem classem ducerent, & de ducatu orta contentio esset, facile cessit, asserens intempestiuam contentionē e sua re publica nō esse, sed eum uideri principem qui meliorē operam nauasset. apud Lacedemonios uero milites ex Scyro insula, cum sinistrum sibi locum delegissent, in acie, semper obseruarūt ut deinceps sinistrum cornu tenerēt. Fertur que Psametychus egypti Rex cum pugnaturus contra assyrios ignominiæ loco Egyptios in sinistra, mercennarios uero & externos in dextra Phalangis locauisset, exercitus alienationem & dissidium passus fuisse. More tamen Romano antiquiori duci, dextrum cornu dari consueuit. Sinistrum uero quia minus curæ & solitudinis habet, Iuniori & minus assueto. Quāuis sinistro nō nūq̄ summos duces attributos, iueniamus. Tullus eni Hostilius aduersus fidenates pugnaturus, sinistrum sibi delumpsit cornu, dextrum uero Metio dedit. Darius quoque ad Arbelam cum sibi sinistrum tuendum sumeret Mazeo dextrum assignauit. Si tū inter duces de loco nō conuenitet, plerūque de ordine agminis quē tenerēt, inuicē sortiebātur. Cunque signa militaria in media locarētur acie, ita ut pro signis ātesignani post signa alia pugnaret acies, quoties hostiū ipetu antesignani uicti cederēt, ne nudarētur pugnatoribus signa collata

statim gradu ex secunda prima fiebat acies. ita ut a suo quisque manipulo uel cohorte pugnans non recederet, qui omnes ita docti instructique erant, ut ad nutum monentis intenti, ad illius Imperium se in turmas colligere, rursus diuidere possent, obsistere, circuire, mutare pugnam, modo a fronte, nunc a cornibus occurrere, sequi signa, ordines seruare, consistere & locum non deserere tam facile scirent, ut signo dato expediti & dicto uelotius mandatis parerent, erant enim ita instructæ acies ut faciles partienti faciles iungenti forēt, talisque disciplina ut etiam in conflictu belli & dum preliatur miles in sua legione cohorte uel manipulo, maneret, ab eaque pugnans non recederet. Hoc quoque proditum est, quod quoties grauis armatura hostem fugasset, ne turmæ equitū cursu & fuga insequendo dissiparentur, signaque & ordines relinquerēt, leuem armaturam funditores, sagyttariosque qui hostes longius agerent, & trepidātes opprimerent emittebant. Quod longe secus apud Lacedemonios fuisse tradunt. Quippe in pugna acerrimi existunt, diuque & fortiter prelantur, dū hostem in fugam uertant, quibus fugatis, effusos insequi nesciunt. Cum enī hostem dare terga coegissent continuo redibant in ordines, Neque enim uidebatur decorum satis, in fugientem hostem & agmen consternatum inferre signa, & in terga dantes ius uictoris exercere. Quotiesque ad ultimum laboris & periculi uentum erat, ut solutis ordinibus uage dissipati milites forent, in summa desperatione & diffidentia, rem in asperis preliis sæpe temptatam, felici euētu multi magno studio executi sunt, ut dissipati milites ad suos mox ordines redirent. Deinde coacto agmine, omnes uno impetu impressionem facerent, & ultro, in hostes irruerent, magnoque ardore animorum pugnam repararēt, id quod apud Germanos frequens fuit, ut cedere loco, & rursus instare pro cōsilio haberent, uel ut equites dimissis equis ad proximos euaderent, imiscentes se peditibus dum fluctuatur acies hosti obuiam irent, ideo ut spe fuge erepta equato omnium periculo pedestri prælio acrius insisterēt. uel ut in hostes acrius incurrerent, detractis frenis cum effusum cursum temperare nequirēt, equos concitatos agerent, & impressione facta, uiuiam facerēt, sparsosque & incompositos adorirentur. Nō nunq̄ ut uexillo signiferis adempto, & in hostiū agmē aut intra uallum iniecto, quo acrius subirent, instando atque urgendo, ne illo potiretur hostis maiori impressione dimicantes ita irruerēt, ut lapsam plerumque aciē repararent. Apud Cymbros in more fuit ne fuga signa & ordines dissiparent, turmas & robora legionum longis cathenis inuicem connectere & per baltheos milites colligare, ut ita nexi firmius propugnarent. In quo traditur operepretiū qđ cū Lacedemonii contra Thegeates dimicarent, & de uictoria confisi uincula secū ferrēt q̄bus illos uinctos ducerent. Postea uicti & fugati a Tegeatibus eisdem uinculis nexi & captiui ducti sunt. Romanis frequens usus erat, cuneū facere & phalangem, ut inuicem scutis ānexis, & supra

capita elatis, densa testitudine succederent/unaq; conspiratione & consensu in
orbem se colligerent & impressionem facerent, Illud quoq; salutare creditum
est/transfugas detractis armis nequid insidiarum simulata transitione moliri
possint/in postremam aciem inducere, nanq; illis credere non facile licet: Pro
fuit quoq; salubre consilium, quod in magna consternatione, abscissis rebus
& desperata salute, a Romanis sæpe factitatum nouimus, ut dispositis equitũ
turmis ante munimenta fugientes temere ex prælio ad castra milites pauidos
& consternatos pro hoste haberent/illosq; strictis gladiis inuaderent /ut nõ
minus a tergo q̃ a fronte infestas acies uiderent: Hee enim ultima desperatio
non nunq̃ militum animos ita incessit, ut inclinatas, & turpi fuga profliga-
tas acies plerũq; repararint / tantoq; ardore pugnam legamus restitutam, ut
milites ancipiti coacti metu/uictoriam ex hostium manibus sæpe eripuerint:
Fuit hoc quoq; notatum, dum acies præliãtur & armis decernunt/ petere ut
defunta corpora liceat sepelire, uel post prælium abire/ concessum deuictoria
uideri: Eos enim qui uicerunt precario aliquid ab hoste petere nõ decebat: Si
cut confessio cedentis & detrectãtis certamen ubi hostes ad pugnam elici ne-
queunt, pro uictoria fuit: apud Gallos & Hispanos brachia & manus inermes
tendere/apud Romanos capita scutis subdere/& arma tradere deditionis sig-
num erat/ Quare Pompeiani, in pugna Pharsalica passis palmis salutem pe
tiere: Armis quoq; dimissis salutationẽ more militari facere/magno sæpe præ
sidio extitit militibus: lũtis uelatisq; manibus supplicare/aut cum infulis & ue
lamẽtis prodire. apud Græcos manus inermes dare/Indis cum pateris occur
rere & uina libare, Aut e ex solis ara accensis facibus obuiam prodire, in fidẽ
uenire & potestatem signum fuit: Neq; enim decebat illos qui passis palmis in
deditionem uenissent mote afficere/ aut in eos uelut hostes insultare: Dextris
autem exertis & sublatis manibus incedere apud Græcos & Persas pacis sig-
num erat/sicut Assyriis & Massiliensibus cum infulis/Græcis cum olee ramis
aut lauro accedere. et Barbaris florẽtes capiti corollas gestare: Egyptiosq; mos
traditur ut supplice ueste sumpta & prelatis omnibus sacris pacem deprecen-
tur, Gallorum occurrere magistratus cum pueris & feminis, apud Persas ter
ram & aquam offerre deditionis signum erat. Quare Darii legati cũ ab Athe
niensibus magnificiis uerbis terram & aquam peterent. ab eisdem alii in bara-
trum, non nulli in puteos precipites acti sunt. apud Lacedemonios scutis po-
sitis manus excutere, in singulari pugna uox herbando, se uictum fateri signi
ficat, sicut olim bello capti cũ salutem peterent in discrimine extremo saltẽ di-
cere ceperũt. Athletarum mos erat ut in certamine uicti, digitum aut manum
exerendo pacem peti ostenderent. Fuitq; sententia Brasyde pelopõnẽsium du
cis, cum acies decernere parant, instructo exercitu, lancearum frequentem mo
tum & galearum, aqua parte futura sit fuga demonstrare. Esse quoq; Roma

næ militiæ comperimus, ut equites in prælio duplici utantur equo, ut uni fatigato, alter recens expeditusq; succedat. Quodq; sicut miles pedestris militiæ arma & uallum, & quoties opus foret plus dimidiati mensis cibaria, ita equites præter arma & gladium folliculis frumentum deferebant, in nauali autem prælio, constitutum est, ut milites non militari solum fungantur munere, sed uelut classiarii remigent, & per tabulata nauiarum ministeria exequantur, hostiumq; tela excipiant, & scutis auertant. Hanc disciplinam militarem lycurgus non omnibus significandam censuit. Ideo lege cauit ne contra eosdem sæpius mouerent arma, ne iterum repugnando diutino bello assuescere, & longa militia hostes disciplinis erudiri contingeret. Ideoq; bellicosiores effrenatiores forēt. Accusaturq; Agesylaus quod cōtinuis bellis quibus Bœotiā infestauit, Thebanos ociosos & bellorum rudes ita erudiuit disciplina & usu armorum, ut sæpe ipse ab eisdem, in extremum uitæ discrimen, cum toto exercitu lapsus fuerit.

An sapienti uxor ducenda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta cōmoda a Romanis fuerint. Caput VIII.

VEtus quæstio fuit, & a prudentibus in utranq; partem agitata, & ad huc in quæstione est, an sapienti uxorē ducere expediat. Compater amicus meus, Homo facetus multæq; uenustatis & multi salis, cuius in omni sermone mira fuit urbanitas, semperq; uenuste dicta semperq; oportunos iocos habebat. Si quem in nostra parthenope uxorem ducere audisset, cum grauibus conuiciis perinde ac si in aliquod crimen prolapsus foret incessere solebat, quod homo liber & sui potens in seruitutem mancipari, & sub Imperi uxorio seruilem in modum excruciari non curasset, habens semper illud in ore Thaletis Mylesii. Qui Iuuenis cur uxorem nō duceret interrogatus, quia intempestiuū erat respondit. Iterum senex cum ad coniugium urgeretur, rursus intempestiuū dixit, hac ambage uerborum sapienti nunq̄ uxorē ducendam fore demostrans: Verum qui hæc perpenso iudicio explorare uult, profecto in coniugiis multa inueniet cōmoda uiui uitæ necessaria, sine quibus uix homini sapienti celibem uitam ducere expediet. Siquidem non parua adiumenta ex hac societate homini uel inquieto & fatigato, ad requiem forensiū exercitationum, uel in secunda fortuna ad ampliorem fructum leticiæ, cū habeat cum qua congaudeat, parantur: præsertim si qui moratam & non quetidiani dāni, ac fœdis & pudendis uiciis nequissimam feminā nactus fuerit Nec minus cum studio & labore, foris bona quesiuerit, superesse domi qui ea diligentissime tueatur, haud mediocre præsidium uitæ putauerūt. Illud quoq; nō

parui refert, habere in miseriis solatium, in periculis adiumentum, sociamque uitæ etiam in calamitate, quæ te per inde ac se foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis, sobolisque quam sibi quisque post futuram, & bonorũ participam eernit: ingenitamque caritatem in filios, animosque consociatos, quæ ad ciuitatis & rei pu. præsidium, nec minus ad propagationem nominis ualẽt sempiternam. Quibus delinimẽtis aductus Socrates, nec xantippe q̃uis morosa & iurgiosa Nec Pythagoras, Crates & Aristoteles, aliique sapiẽtissimi uiri coniugio carere uoluerunt. Quod legibus lycurgis mandasse fertur. Nam si qui in orbitate & solitudine celibes uixissent, ea afficiebantur ignomia ut a ludis arcerentur, per hyemem uero forum nudi circuire cogerẽtur. Sparthæ enim tam celebi q̃ sero & malo marito legibus indicta pena fuit: quæ iudicia Cacogamia & obsigamia dicta: Cretenses uero felici instituto usurparunt, ut e grege iuuenum deligerent forma conspicuos, quos ad uxores ducendas, propagandamque sobolem ui & lege compellerent. Thuriorũ lex erat ut iuuenes primo ætatis flore, ad ducendas uxores muneribus honoribusque inuitarẽt. qui uero ea defuncta alteram superduxisset, is inuisus & execrabilis diis hominibusque ab omni honoris aditu, & magistratu arcebatur, Platonis uero legibus cauetur, ut qui ad quintum & trigesimum ãnum mansisset celebs, nullo dignus honore & omniũ postremus haberetur. cuius rei causa, Romanos magistratus ad coniugium & prolem excitandam, non solum pœnis coercere repugnãtes. Sed & premiis inuitare Iuuentutem sæpe numero uidemus. Furius Camillus & postumius cum censuram agerent, his qui ad senectutem celibes peruenissent: aut qui uiduarum nuptias, quarum uiri bello ceciderãt detrectarẽt. mulctam penæ nomine in ærarium ferre iussecunt. Q. Metellus Humidicus Censor, & postea Diuus Iulius deinde Augustus liberorum gignendorũ & Sobolis causa, legem de maritandis ordinibus tulere. Eos ad progeniem propagandam premiis & in munitatibus inuitãtes. Siquidem cui tres erant liberi uacatio muneris cui plures libertas donabatur, quod a Lacedemoniis constitutum ferunt, ut trium liberorum parens, a custodia & excubiis, quattuor uero, ab omni onere imunis foret. Quin etiam præturas quæsturas & consulatus honoresque & magistratus, Romani ueteres nisi parentibus plurium liberorum comiciis dedere. Quare exemplis palam factum nouimus, plures candidatos cum ad comicia & campum descenderent, fictis adoptionibus liberos sibi pessimo more ementitos fuisse. Quod postea Senatus cõsulto sublatum fuit, ne simulata filiorum adoptio ueris parentibus fraudi esset, semperque mariti & plurium liberorum parentes, in omni negocio, pautiores liberos habẽtibus aut sine uxore degentibus antelati fuere, Persarũ more qui ingentia munera his qui plures genuerant filios proponere soliti sunt. Quorum Reges si quando Persidem adirent, singulis mulieribus ad sobolis inuitamenta singulos aureos

los aureos

los aureos dare cõsueuere, pregnãtibus uero duplices. Quo Rex Ochus cũ esset sordide auaritiæ ne quid elargiretur adire recusauit. Mulieribusq́ quæ trium liberorum matres forent, etiam uiuo patre testari & sine curatore de bonis disponere, negociaq́ alia gerere permissum erat, Viroq́ decedente sine liberis, omnium bonorum heres lege Romuli uxor erat. Si uero cum liberis, æqualem bonorum partem cum liberis ferebat. Vtq́ non seuera & tristis, sed læta atq́ hilaris illorum pudicicia foret, uxoribus nec molere nec coquere aut alio seruili munere fungi permisere. Nuptasq́ pecuniarum & fortunarum uiri sacrorumq́ socias esse, iussere. Illosq́ qui in uxorem aut liberos uiolẽtas manus intulissent uelut sanctissima Deorum templa uiolassent, impios consceleratosq́ duxerunt. Veteres enim mulieres propter infirmitatem consilii sub parentum tutela cognatorumq́ esse uoluere, donec uiro despensatæ coniugali copula iungerentur, tunc enim a tutela liberæ in uirorum manu, non in seruitio erant. Ideo & mariti mores pro lege habere atq́ his se accomodare conuenit. Contra decet uirum curare ad cultum uictumq́ ei ne quid desit. Namq́ uxori male tractationis contra uirum actio datur. Cauendumq́ ne uxoris imperio maritus agatur. Nam illum famosum despectumq́ paulo momẽto precipitem ageret. Quare uerbum Catonis talia exprobantis in Romanos sæpe emanauit. Illos omnibus gẽtibus armis imperitare, ipsis uero uxores. Fuitq́ ideo proditum in Assyria lunæ templum apud Carras fuisse, in quo qui lunæ supplicaret uxoris Imperio subigi, qui uero luno deo sacrum faceret uxori dominari ferebatur. Quibus etiam mos a Semyramide traditus per diu mãsit, ut uiris uxores dominentur. Sauromathas etiam ferunt, hoc habere præcipuũ, ut uiri sub Imperio uxorio & famulatu sint. apud Egyptios ut uiro mulier præficiatur lege cauebatur, testantibus uxoribus inter sollẽnia sponsaliorũ in primis uirũ suo arbitrio parere oportere. Sparthanæ mulieres minime muliebris animi uiris imperant, domesticisq́ negociis solæ præsunt. curaq́ omnis & procuratio ad ipsas pertinet. In quo fertur lepide dictum Gorgonis uxoris leonidæ, quæ cum ab hospite argueretur quod solæ Sparthanæ uiris imperitarent, haud immerito inquit. Nam solæ uiros parturiunt. Semper tamen bonum maritum agere q̃ in re publica magnum uirum esse pluris ueteres censuerunt. Ipsisq́ ad coniugii & sobolis inuitamenta, inter muliebria iura, habũdanti auro, mundoq́ muliebri aureisq́ segmentis & purpura omnibusq́ delinimentis uti permisere. Quare in maximis bellis sæpe matronas auro collato inops ærarium subleuasse & magna rei publice adiumenta dedisse perspectum est, legimus secundo punico bello, cum res publica infestis hostibus afflictaretur, scirentq́ matronæ ærarium populi Romani bello exhauriri, ipsas cætibus factis, sponte aurum & ornamenta sua, in ærarium contulisse, cuius rei causa ut festis profestisq́ diebus, dum ad sacra & ludos irent, carpento ue-

herentur, a Senatu datum eſt. Camilli quoq; tempore, cum a gallis populū
Romanum redimere oporteret, in anguſtia ærarii quicquid auri & ornamen-
torum erat, matronas publice contuliſſe, eoq; ſe populum redemiſſe accepi-
mus. Propterea ut earum ſicut uirorum in funere ſollēpnis laudatio eſſet, Se-
natus conſulto cautum fuit. Primaq; popilia a Craſſo filio laudata fertur, in fu-
nere. Poſtea Iulius Cæſar defunctā primus laudauit uxorem. Et Nero poppeæ
formam & alia fortunæ munera pro roſtris magnifice extulit. Aliiq; deinceps
defunctorum laudes ad populum ſollēni oratione proſequuti ſunt. Vtq; perpe-
tuum hoc coniugale fœdus & ſine biſſidio foret, uxori uirum relinquere & cū
alio copulari nequaq̄ licebat, Viro autem niſi uxor in adulterio aut ueneficio
ſeu clauium adulteratione deprehenſa foret, aut ſi uinum biberet, leges a Ro-
mulo latæ diuertere nulli ſinebant. qui aliter diſſidium feciſſet, bona uiri ad ux
orem deuolui uoluere, Quare. L. Antonius a Cenſoribus notatus & Sena-
tu motus fertur. quod nullo conſilio aut modo, quam in matrimonium duxe
rat repudiaſſet. Et Tiberius Cæſar queſtorem gradu deiecit. quod quam con
iugem duxerat tertia poſt die dimiſit, Tam & ſi ex leuibus cauſis repudiū inter
ceſſiſſe plerunq; inueniamus, Siquidem. Q. Antiſtius uxorem quod cum
libertina fabulari uiderat repudiauit, Et. C. Sulpitius quod. inuelato capite fo
ras prodiiſſet. Quippe ueſte a capite deducta matronas incedere, minime fas
erat. P. quoq; ſempronius quod ludos ſe inſcio ſpectaſſet uxori repudium re-
miſit, Taxaturq; Mecenas in conſtantiæ, quod cum ab uxore ſemel diuertiſ-
ſet, illam ꝑ reconciliata gratia paulo poſt reduxiſſet, iterum ac tertio cum ea li-
multate exorta repudium fecit, & mox in gratiam uenit. Quare millies cum
duxiſſe uxorem ferebatur, cum unam haberet, Paulus uero Aemilius cū ar-
gueretur quod poſt longum tempus uxorem papiriam fecundam & formo-
ſam dimiſiſſet, dixiſſe ferunt, neminem ſcire, in qua parte calceus licet ſpecioſus
foret, ſuos premeret digitos. Domicianus tamen Auguſtus equitem Roma-
num ob reductam uxorem cum qua Maritus ob adulterii crimē diſſidium fe
cerat, Iudicum albo eraſit, & nota affecit, Et. M. lepidus quod Apuleiæ uxo
ris deſideriū poſt diuortium ferre nequiret, morbo ex tabuit. Sicut Antiſtia re
pudiata a Pompeio, ipſius mater indignitatem fere non ualens, necem ſibi ma
nu conſciuit. Solon uero lege conſtituit, ut qui uxorem exturbaſſet dotem illi
reſtitueret, alioqui interuſurium ſexqui dragmale ob moram ſoluere cogere-
tur. Primus enim. P. Caruilius ruga poſt ānum quingenteſimum trigeſimū
tertium uel unde uigeſimum ab Vrbe cōdita cum uxorem duxiſſet, ex qua ui
cio corporis liberos ſuſcipere nequiſſet ſterilitatis cauſa diuortium fecit, quod
apud diuerſas gentes fiebat conditionibus uariis. Nam Thuriis hac lege per-
mittitur, ut neutri cum iuniore ſponſa aut uiro coniugium poſtea in ire liceret
ne libidine aut illecebra uoluptatum magis q̄ cauſa diuertiſſe uideantur: apud

alios his

alios his uerbis concipitur diuortium, ut pari uoto uir & uxor inuicem dicerēt tuas res tibi habeto: in sponsalibus uero dirimendis, hæc fuere uerba, conditione tua non utar. Atheniensibus libello repudii porrecto, a uiro uel uxore, an cōcedi debeat, magistratus decernit, apud Germanos semel cum nupta transigitur, cum qua senescendum erat, neq; a uiro diuertere neq; post obitum alteri nubere permittitur, id tamen memoriæ proditum est, uxori concepto nec dū edito ptu, post diuortiū alteri nubere nō licere. Dānaturq; Augustus Octauius quod liuiā Drusillam ex altero uiro abduxit grauidam quam probauit unice, Neq; in ius uocanti matronam eius corpus tangere, aut a magistratibus summoueri permittitur, ut a tactu alienæ manus inuiolata maneat, Sed matronæ in semitis uiros de uia decedere iussum est, quod & Senatus consulto cauebatur, Neq; dotale prædium, quod ue dotis causa exibitum esset, uiro inuita uxore alienare, quod lege Iulia uetatur, ne uxor indotata maneat. Expedit enim reipublicæ dotatas esse uxores, licet priscis sæculis dos apud Romanos æs graue fuerit, mox decem milia æris dotes non excessere, postea corruptis moribus ad quatraginta millia supergressæ sunt, in tantū ut megulia qd' quingenta ærium milia dotem dederat, dotatæ nomen tulerit, fuit tamen lege cautum ut si mulier uiro in manum conueniret, omnia quæ mulieris fuissent uiro accederent dotis nomine, Proditumq; est, populum Romanum. C. fabricii & Cn. Scipionis ac Manii Curii filias, quod ob tenuē rem familiarem pro natalibus nubere non possent, de publico dotasse, Sicut Athenienses Aristidis filias ob modicas facultates, ære collato, connubio locarunt. Solon uero & lycurgus salubriter consulentes ne sponsæ, magno coniugia inirent, uiris dotes dare legibus uetuere. Germanorum fuit uetus constitutū. ut uiri uxoribus dotes dare cogantur, qua non exhibita, nihil consociatum aut fœderatum sponsalia haberent, idem Cantabris ut nisi a uiro sponsæ dos fuisset soluta, nullum esset matrimonii fœdus, apud Indos pari bouum sponsas mercari permittitur, qui cum in plures diuidantur ordines unius tribus uiro, alterius sumere non licet, Massiliensibus ultra aureos centum dotem dare nulli permittitur. Cretensibus dimidia pars bonorū quæ fratri contingit, sorori dotis nomine accedit, Apud Gallos quantam pecuniam uir ab uxore accipit dotis nomine tantam de suo cōferre tenetur, ut quod inde redūdaret, cum fructibus superstiti accederet. Egyptii uero adeo dotes auersati sunt, ut qui uiri dotes acciperent uelut mancipia uxori addicerentur. Cartaginenses non dotibus sed nuptiarum impensis quas in modicas faciunt modum statuere, fuitq; constitutum apud Sparthanos ut qui rei querendæ causa locupletum affinitates quærerent, pena mulctarentur. Quare lacedemonii quod lysandro superstite, illius filias se ducturos uxores promiserant, & eo morte sublato ducere recusa-

rant, optimo iure. Ephoris Iudicibus penas dedere, quod spe premiorum locupletum affinitatem affectassent, Siquid uero ab uxore delictum esset, aut si quæ simultates offensiones ue forent, siquidem leuia & per ignorantiam admissa, clementi animaduersione & mollissimis penis emendabant, Siquid uero grauius, de eo uir nō in Iudicio & foro, sed remisso Iudiciorū munere ne litibus obstreperent, cū ꝓpinquis tanq̄ domesticis iudicibus cognoscebant, quicquid dissidii foret in sacello deæ uiriplacæ, illarumq̧ contumaciam penis seuerioribus aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Cæsar statuit, ut propinqui & necessarii matronas prostratæ pudicitiæ quibus accusator deesset, comuni sententia coercerent, Nō nunq̄ uxoris offensa mariti iudicio permissa fuit. Nam Pomponia grecina capitis & famæ postulata Iudicio mariti insons renunciata est. Athenis uero erat magistratus, qui dissidentes cum uiris uxores quæ non sincera fide in gratiam redissent, sine iurgio & sine offensa conciliaret. In quo Crates Dyogenis sectator fuit, qui litium omniū & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos precipue habitus est. Sicut apud Sparthanos Armosini, erant magistratus qui mulierum petulantiam in modestiamq̧ cohibebant, apud alios fuere conciliatrices quæ uiris uxores & uxoribus uiros conciliarent. Adeoq̧ more maiorum muliebri pudori salubri tēperamento consultū fuit, ut ne priuatā quidē rē agere feminas, nisi authore parente fratre uiroq̧ ꝑmiserint. Illud certe nō est ab re dixisse, quod q̄ uno uiro contentæ erant, quæq̧ matronale decus seruassent incolume, haud aliter q̄ pudicæ corona donabantur. Quæ uero post uiri obitum coniugium inisset nisi post decimum mensem nupsisset leuis & in pudica atq̧ infamiæ iniusta putabatur. Ideo pregnantem bouē Numæ legibus imolare, & ita facinus expiare cogebat, Neq̧ omictendū quondā uxores uiris & matres filiis, tunicas togasq̧ facere, easq̧ acu & licio ac telis intexere cōsuesse, Summosq̧ Imperatores & duces a necessariis sæpe uestes contextas induisse. Quare Alexander Macedo & Augustus Octauius, domesticis tunicis ab uxore, matre, & sorore aut nepte confectis, usi sunt, quas ueteri more in atrio domus cum elientibus Romani intexebāt, Græci uero in Oeco & pro oeco. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit, lanamq̧ fecisse mulierem pudiciciæ & probitatis signum erat, quod a phrigibus institutum ad Romanos fluxisse putarim, quibus Actalus Rex primus aurum uestibus intexere instituit. Vnde phrigiones dicti qui pictas uestes intexebant. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos foedus ictum est, cum Romulo & Tacio conuenit ut Sabinæ ab omni opere preter q̄ lanificio imunes forent, scribitq̧ Varro lanam cum colo & fuso Tanaquilis & Sandalia in templo Anci Martii, ad sua tempora durasse incolumen, factamq̧ ab ea togam regiam uirgulatā, qua

Seruius Tullius

Seruius Tullius usus fuit. Erat tamen pagana lege sancitum, ne mulieres in uia torquerent fusos aut illos detectos ferrent, quoniam frugum prouentibus auersari putabatur. Vtq; lanificium ueteribus cordi fuisse adnotarent. Sponsam nuptiarum die colum comptam & fusum cum stamine, ad uirum deferre iussere, quē morem apud multos etiam nunc coli obseruariq; uidemus, precipue hiberos, quibus quicquid texunt mulieres in cōmune conferunt, & uirorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumulatur & præcio. Pheacenses quoq; homero teste, sicut rei naualis uiri, ita mulieres pensa trahendi & acu uestes intexendi periti sunt. Non sic Egyptiis, nam uiris domi pensa curare, feminis uero in foro uacare usus erat. apud Persas autē matronas lanæ admouere manus aut Calatum & pensa tractare, probro & turpitudini dabatur.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia tam ex uitibus quā fluctu maris proueniunt. Caput IX.

PRofecto rem mirificam & ostento similem, & quæ dici credic; uix possit, amicus meus summus nuper enarrauit mihi quam ego his cōmētaciunculis meis adiicere dubitassem ita uidetur esse rara dictu & super omnem in pudentiam, prorsusq; ridiculæ uanitatis, nisi hoc pro comperto & explorato, multorum testimonio comprobasset, qui se non audisse uel legisse. Sed oculis uidisse & manibus attrectasse asserebant. In Citeriori Germania intra danubium loca esse, in quibus nisi contra frigora & gelu, ac ferā sæuamq; hiemem, uites maxima parte anni sub niuibus humo contectæ iaceant. Cum nulla his, contra inmodica frigora tempestatesq;, firmitas sit (ut pote in tractu gelidissimo) prorsus a'gore intereant. Eas demum liquatis niuibus æstate anni ingruente & calore celi, mirifice germinare & frondes geniculatas emictere, Sed uini parum effundere. Interq; eas non nullas nescio qua celi temperie, seu occulta & ceca origine, uites extstere, peculiari miraculo & admirationis præcipuæ, quæ clauiculos & plerūq; candicantia folia ex puro auro germinēt, & simł coalescāt, illosq; uidisse & manibus attrectasse, Regibusq; et sūmis ducibus una cū palmite uitis rimoso cortice dono datos, ingētimiraclo fuisse, neq; id ubiq; & passim, sed aliis atq; aliis in locis & mō hic mō alibi fortuito euētu, & p ut, nature libitū fuit euenire, idq; apd' incolas pro ostēto minie haberi, Sed q̄a in locis pluribus id accider̄ soleat, quasi inter quotidiana et frequētia reputari. Cuius rei causā q̄rētibus nobis, & plerisq; erudites cōsulētibus phisicæ nō ignaros, q naturaliū rez mométa & causas didicere, nemo

torum quisquam satis exploratam ferre sententiam, aut quaestioni satisfacere uisus fuit. adeo difficiles causas explicatuq; habebat, nisi quod ex contagio terrae & glebae ubi haec prouenere, cum ibi auri fodinas esse certum sit, subtus in radicibus coalescere aurum, & una ingenitum & condensatum occulta ui & origine, dum germina emittunt, mirabili naturae constituto, aut decreto stellarum, aurum simul erumpere, & ita germina concipere, frondesq; aureas emittere crediderunt. Sicut in Scythia authores tradunt, in montibus ubi minium effoditur, ex terrae contagione & caeli moderamine extare rubras niues. Iunius Dentatus parthenopeus, ingenio ornatissimo uir a prime nobilis, & eruditus, quo cum, mihi a primo aetatis gradu, uetus & magna amicicia fuit, referre solebat, pleraq; prodigiosa & admirabilia, inter quae, miraculum ingens in penitissimis oris Britanniae & sinu intimo, ubi aestus effusi oceani, secundi & reciproci ad lunae augmenta & damna, ac frequentes fluxus maris & refluxus haud secus quam tempestas statis uicibus littora infestant, ab authoribus memorati existunt, saepe malos & nauium carinas uetustate tabescentes, ad littora expositos & diutina aqua madefactos, quosdam ueluti fungos breui pediculo, iuxta aquas gignere, paulatimq; adolescere inter fluctus, lapsisq; diebus etiam moueri, sed tamen a trunco minime diuelli. Interiecto deinde tempore, uelut ad iustam magnitudinem peruenerint, mirum dictu tradit, quod omnem superat fidem, fungos eiusmodi ita genitos, a trunco sponte euelli, mox alis emissis & penniculis enatis euolare, & marinas aues existere uescq; pisciculis littoralibus, perq; maria passim enatare, pariterq; apud incolas mirum non haberi. Sed quia passim id euenire soleat, quotidiano usu miraculum esse desinere. Haec inquam mirifica uiderentur, nisi monstrifica esse ubiq; solertis prouidentisq; naturae opera experimento uideremus. Ita enim parens natura comparauit & opus fabricata est, ut sub orbe diuersissimo, pleraq; dictu admirabilia, excedentia fidem inexplicabili difficultate gignantur. Nam quis crederet quod Aristoteles Cicero & Plinius tradunt, in ponto euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinorum modo inasci arboribus, ex quibus mox uolucris quadruplex, quae ultra diem uitalis non sit erumpere conspiciatur. Aut quod idem scribit Aristoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. In Cipro genus quodam gigni aeris, auro non absimilis, quod in frusta minutissima concisum agricolae serant, mox ad pluuiam excriri & coalescere & postquam adoleuerit ad iustam maturitatem, colligi & recondi. Vel quod idem compertum in hiberia dicit, Pastores quandoq; Syluam incendisse, mox tellure conscissa multum argenti deliquati effudisse, iudicatumq; esse, glebam refertam uenulis oricalcum argentumq; educere. Aliaq; quae arduae sunt explicationis & difficultatis immensae. Atq; ut reliqua omittant, non ne usu quotidiano assiduoq; experimento didicimus, ex minimis paruisq; seminibus leui calore fotis, animari uermiculos mirabili constituto, qui fronde

contecti & æducati, paulo post cum adolescuerint, Sery et m vnde nobis preciosarum uestium usus est, ex se emictant, & demum cum adulti fuerint giggnant ex se cucullos & folliculla, in quibus recōditi imoriantur, indeq; enascantur papiliones candiduli, qui inuicem nexi pariūt semina ex quib us denuo nasci queant.. Ista quidem frequenti apud nos spectaculo quasi quotidiana uiluere, quæ si aliis referantur quibus hæc incomperta sunt, prorsus incredibilia & fide caritura ac fictis sermonibus similia haud dubie, uiderentur. In qua quidē re mirari succurrit, quod procopius Græcus author. literis & monumentis recentium historiatum prodidit, Iustiniani temporibus cōmentum hoc seryci, solerti ingenio quæsitum, Primum in Italiam allatum fuisse, cum antea incompertum foret & incognitum. Cuius dicto licet coniectari, seryceas uestes ex uermiculis quales hodie uisuntur, apud prius seculum & ueteres Romanorum non fuisse, licet byssus & purpura ac uestes serycee, dissimili uidelicet licio contextæ, omnium sermonibus celebratæ sint, quod ex frondium caniciε depectunt seres. Byssumq; apud Indos frequentem gigni tradunt ex arbore populo haud dissimili, foliis uero salici, quem in Græcia etiā nasci pausanias prodit, apud eosq; lanigeras arbores florem emictere, cum nucleo, quo detracto reliquum ut lana carminetur, Atq; in Persicis insulis, arbores instar cotonei mali cucurbitas emictere, quæ mox ruptæ lanuginis pilas ostendant ex quibus conficiuntur uestes. Et in Atlante arbores nasci, quarum comæ lanugine uestiuntur, q̄ serycis uelleribus nō cedant. Quod nobis quoq; satis pbabile, nec a fide deuium uideretur, nisi apud Indos & Egyptos bombicem coham intexere uermes qui aranearum more fila deducant multiplici lectione uideremus.

Sericum primum in Itali…

Byssus

Bombix coa

Locus ex Iuuenale declaratur & quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amictebatur uel dabatur. Caput X.

IN Iuuenalis satyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorum sectatores fiunt hos uersus postremos, meminimus legisse. Omnia ferre.

Si potes & debes, pulsandum uertice raso
Prebebis quandoq; caput, nec dura timebis
Flagra pati, his æpulis, & tali dignus amico.

Quos pleriq; parū docti grāmatici uerborum inuolucro interpretati ita studiosos demorantur, ut non sit facile estimare, quæ tandem authoris mens, et qui uerborū sensus existat, qui tn̄ si explorato Iudicio exponātur, p^c{}ecto manifesti apertiq; fiēt. Et licet aliud alii autumēt erudiciores. huic ego opinioni accederem, quæ magis ex contestu uerbo℞ redūdat. Qd cū antea mltis crimia

tionibus illos qui mensas potentiorum sectantur, & aliena quadra student uiuere, poeta fuerit insectatus, post multa quæ sub alieno Imperio digna atq; indigna pati necesse est, ut tandem se in libertatem, uendicent, & iugum quē imperiosi domini ferendo seruicium, sponte subierant, Demum e collo discu-ciant, suadendo concludat. Quodq; pulsandum caput uertice raso, probe ar-bitratur, Scilicet modum quo liber quispiā a prætore fit, designauit. Fuit enī

Modus libertatis adipiscendi

antiqui moris, ut qui ex seruitute in libertatem uocabatur. raso capite ad præ-torem itaret, apud quem bis terq; caput percussus, uel per lictorem percuti ius-sus uirgula quæ uindicta ducta est, aut festuca in eum iacta, cum eum uertis-set dominus, prætoris iussu seruitute eximeretur, quiq; libertatē eo modo nac-tus fuerat, manumissus uindicta dicebatur, quo genere manumissionis, liber-tatem una & ciuitatem Romanam assequebatur. Scilicet a Vindicio uitellio-rum seu Aquiliorum seruo, cuius indicio detecta coniuratione de opprimen-dis consulibus, authore T. liuio primus libertate & ciuitate donatus est. Cau-tumq; fuit, ut qui ita libertatem assequuti essent, uindicta manumissi diceren-tur. Raso enim capite tam illi qui liberi fiebāt, quasi tempestatem effugissent quam q bello capti seruitute exempti fuerant incedere & triumphantis cur-rum prosequi consueuere, obseruatumq; fuit, ut in templo feronie liberto-rum dea tam serui quam addicti ex compedibus & ergastulo libertorum mu-nia acciperent. Non ergo inscite, debere eos qui potentioribus tam seruiliter famulantur, Caput raso uertice prætori pulsandum prebere seq; in libertatem uendicare, nec dura uirronis flagra patienda esse poeta censuit, Scilicet allu-dēs ad eos qui ex seruitute a prætore manumissi & libertate donati sunt, apd' Lacedemonios uero, qui serui mancipio eximūntur fronde coronati incedunt et templa circūeunt, apud quos hi qui a Tyrannis liberati erant, ascripti uoca-bantur. Sed notādum apud Romanos libertatum triplices fuisse species. Nā pleriq; manumissi liberi simul & ciues Romani erant, quæ maior libertas & ex uindicta appellatur. Alii testamento uel in æde sacra aut ante Consulem ut inquit Caius. Non nulli censu fiebant liberi, quo genere manumissionis, etiā ciuitatem Romanam assequebantur. Cum enim soli ciues censerentur, siquis seruus iubente domino, in censum relatus esset, & liber & ciuis erat, qui ta-men census non ius ciuitatis confirmabat, Sed indicabat eum qui census fuis-set, pro ciue se gessisse. Quam quidem ciuitatem & libertatem, nisi aut proscriptione solum uertendo, aut si aqua & igni interdictum foret ex de-creto Senatus iussuq; populi nemo inuitus amictebat. Neq; enim ciuem Romanum sine authoritate Sanatus ciuem esse desinere fas erat, nisi capti ab hostibus fuissent tunc enim quoad captiui erant, ius ciuium & ciuitatem amicttebant qui si in Vrbem postea redirent, Iura ciuitatis & libertatis post liminio recipiunt, Itaq; liberi & ciues Romani fiunt, fuitq; memo-

niæ proditum, ut quem pater aut populus uendidisset, uel pater patratus hostibus dedisset, si ab hostibus receptus susceptusq; fuisset cum eo nullum post liminium foret. Quod si is quem pater patratus deuouerat, receptus non sit cum eo post liminium esse consentiunt omnes. Cum nec dedicio nec donacio sine acceptione intelligi possit. Ciuitatemq; Romanam amicti si Romanus ciuis urbis alterius iura asciuerit, multi censuere, cũ duarũ ciuitatũ iure ciuili nemo censeatur ciuis. Animaduersumq; est, eum qui ab imperatore ciuitate donatus esset, nunquam ob crimen populi iudicio fuisse condemnatum. Siqui tamen rei capitis agerentur, & ob id solum uerterent, non prius ciuitatẽ amisisse censebantur, quam essent recepti in eam quo uertendi soli causa uenerant; Idq; nõ ademptione ciuitatis, sed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc uero ciuitatẽ a principio pcissime populus Ro. dabat. Quippe Crasso & Sceuola. Coss. ne Ius ciuitatis, in colluuione, & quasi promiscuum foret. Cautũ fuit ne hi qui ciues Romani non essent, pro ciuibus fierent. Quare punico ardẽte bello Murrina Syracusanus, ob plurima in rempublicam merita & quod in Sicilia cum equitatu transierat ad nostros ex authoritate Senatus & rogatiõe populi ciuitate donatus fuit, loco magni muneris. Mox lege Gelia & Cornelia, ut nisi quibus. Cn. Pompeius ciuitatem dedisset nemo ciuis fieret decretum est. Quo tempore Theophanem Mytilenceum ciuitate donauit, p cõcione. Antea uero lege Apuleia quam Saturninus Consule. C. Mario tulisse dicitur, ut in singulas latinas colonias ternos ciues facere liceret, cautum erat: Deĩde lege Pompeia quam Pompeius strabo tulit, ueteribus incolis transpadanis idem Iuris quod latinis coloniis tributum est, quos postea ciuitate donauit. C. quoq; Gracchus Italos & Romanos eodem Iure censuit, quo tẽpore Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit. Primusq; Fuluius flaccus Cos. Italos ut in ciuitatem assumerentur excitasse dicitur. Deinde Tyrreni Lucani & Sannites Iure ciuitatis donati fuere. Demum Sylla illorum seruos qui ciuili bello ceciderant partium suarum in libertatem uendicauit, & ciues esse uoluit. qui tam & si ius ciuitatis haberẽt, nõ tñ cũ ueteribus tribubus suffragia ferebant. Sed ex illis uelut nouis incolis alias effecit tribus, in quibus ultimi suffragabant, ita fiebat ut ad illos perraro suffragii Ius ueniret. Quæ omnia post ciuile bellum cum rerum Sylla potiretur, & summam Imperii teneret, sublata & inducta in melius emendauit. Nam magnæ sibi curæ fuit, non in colluuione omniũ neq; apud exteros nomem Romanum passim uulgari. Ideo populi iussu comiciis centuriatis, singulis municipiis ius ciuitatis quod antea acceperant ademit. Quod & licinia lege & mucia cauebat. Quippe cum Italiæ populi magna pars se pro ciuibus gererent, Licinius Crassus, orator & Mutius Sceuola pont. Max. ut in suũ quisq; ius rediret legẽ de regẽdis ciuitatibus tulerunt cum summa cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerentur.

qua lege ita alienati animi sunt, ut principium belli Italici fuerit. Itaq; ius ciuitatis quod cum infimis antea promiscuum erat, apud paucos redundans optabilius fuit. Diuus postea Cæsar medicinam professos & liberalium artium doctores præcipui muneris loco ciuitate donauit, qui cum Neuocomensibus ius ciuitatis dedisset, Marcellus Cos. id irritum fecit, arreptumq; Decurionē Nouocomensem uirgis in foro pulsauit, præfatus ea dedisse uerbera, ne se Romanum ciuem aliquando censeret, Marius quoq; legem tulit ut nisi ex decreto populi nemini in regione esse liceret, Mox Syllæ exemplo mille homines camertes propter nauatam insigniter operam in bello ciuitate donauit. Eratq; constitutum ut qui in numero ciuium Romanorum asciti, quiq; ciuitatē Romanam populi iussu assequti fuerant (ne quid discriminis cum ueris ciuibus foret) pudendas artes & homine Romano indignas non pertractarent, ac mutatis explosisq; ueteribus nominibus. P. Cornelii Metellorumq; & Claudiorum, aliorumq; nobilium Romanorum prisca nomina tanq̄ ueri ciues & cultu Romano educati, usurparent. Demū Augustus Cæsar uindex Maiestatis Romanæ, ne unq̄ tortus aut uinctus ullo libertatis genere ciuitatē nasciceretur edita lege statuit, Ipsamq; parcissime & uelut magnum opere preciū largitius fuit. Quod & Claudius Cæsar prohibuit. Nam peregrinæ conditionis homines, gentilia Romanorum nomina assumere uetuit, ciuitatemq; romanam usurpantes, securi percussit. Sed animaduertendum, non omnes qui in ciuitatem asciti erant protinus suffragii ius in tribus habuisse, uel ad magistratus & honores admissos esse. Quia nisi ius suffragii a populo his impartiretur, atq; in tribus admissi descriptiq; fuissent, ad dandos honores promouēdosq; magistratus ius suffragii non habebant. Siquidem multis dabatur ciuitas sine suffragio, plerisq; ius quiritum, non nullis libertas aliquibus ius municipii & fœderis, pluribus ius latii. Alii tanquā coloni aut stipendiarii & uectigales habiti, non nulli, sponsione in amiciciam recepti fuere. Quam quidem suffragii lationem, sine consulto Senatus solus populus ut beneficium tradebat. Ius uero Quiritium primum Archagato medico cum taberna, in compito Acilio datum fuisse legimus. Municipii uero illis, qui ex alienis ciuitatibus asciti, munerum Romanæ ciuitatis participes erant, nisi quod ad suffragia ferenda & magistratus admicti non poterant. Sicut fundanis formianis, Cumanis, Acerranis, Lauiniis, & Tusculanis, qui haud multo post in ciuitatem admissi fuere. His namq; & campanis equitibus ciuitas sine suffragio data fuit, quibus postea & Arpinatibus ius suffragii quod antea negabatur concessum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas sine suffragii latione conlata est, conciliaq; & connubia adempta, magistratibusq; interdictum, preterq̄ incurādis sacris. Et cum Putheoli Salernum & buxentum, pro eo quod ascripti coloni nomina dedissent se pro ciuibus gererent, Senatus Iudicauit non esse ciues,

Non nunq̄ qui ex municipiis suo iure & legibus utentes. Muneris tantum cũ populo Romano participes erant, nullis necessitatibus aut alia lege uel fœdere astricti municipes dicti sunt, Sicut. M. Cato senex. T. Coruncanus. C. Marius. M. Tullius & alii, Tertio qui ad ciuitatẽ Romanam ita uenerũt uti municipia essent sue cuiusq; ciuitatis & coloniæ, ut Tiburtes prenestini, pisani, Vrbinates, Nolani, Bobutinẽses placentini Nepesini Sutrini, lucẽses, fuitq; ob seruatum ut ita recepti peregrinorum loco non haberentur, sed ciuium. Et tã et si, Ius coloniæ quam municipii semper maius & auctius fuerit, quod coloni iura institutaq; populi Romani nihil sui arbitrii habẽt, municipes uero suis utuntur moribus & institutis sine Imperio. P. Romani. tamẽ in coloniam semel auspicato deductam, illa incolumi noua colonia deduci nequit, licet illa existente, noui coloni deduci ualeant, differt tamen colonia a municipio, quia ex ciuitate colonia alio traducitur. Municipes uero aliunde in ciuitatem ueniũt in quo animaduertendum, plura fuisse coloniarum genera, Namq; aliæ latinæ aliæ ciuium Romanorum dictæ sunt, aliæ ex utrisq; non nullæ ex peditibus uel equitibus, cum in agrum bello captum stirpis augendæ causa mictebantur, Siquidem Bononia colonia latina fuit, Mutina & Parma ciuiũ Romanorum, Placentia equites solos habuit latinos, licet. Cicero placẽtiam municipium non coloniam dicat esse. Eratq; cõstitutum ut singulæ coloniæ, annuã pensionem populo Romano penderẽt, tam & si Liuius Drusus Tri. pl. duodecim colonias sine onere pensionis deduxisse legatur. Fertur tamen populus Romanus Iliensibus ob generis uetustatem, & quia authores Romanæ stirpis furrant plenissimam imunitatem dedisse, ut tutelæ curæq; excusationem haberent, Tyriis uero libertatem, Sicut Atheniensibus & Thessalonicis, quibus etiam Diuus Seuerus ob egregiam fidem Italicum ius dedit. Cizicenis uero, cum mithridatico bello ob insignem operam libertatem meruissent, postea Tiberius Cæsar quod insolenter in ciues Romanos se gessissent, libertatem ademit & stipendiarios fecit. Nero quoq; uniuersæ Achaiæ libertatem dedit, Græciamq; liberam dimisit, & nationes alpium maritimas in ius latii transtulit. Ex insulis uero. Cephalenia Iacynthus, Egyna liberæ fuere. in Africa Carthago, leptis. Adrumentum, Ruspina, Tapsus. Q ue etiam a Diuo Seuero & Antonino Iuris Italici factæ sunt, Otho lingonibus uniuersis ciuitatem dedit. Ex finitimis Hostia. Antium, Minturnẽses, Tarracinæ & aliæ plures, militiæ aliorumq; munerum uacatione fungebantur. In Sicilia, quia prima omniũ prouincia facta est. Mamertina ciuitas & Tauremenitana fœderatæ, libere uero & imunes. Centurupina. Alexina, Segestana, Aliciensis, & Parnomitana, inter quas, Centurpini, & Segestani latinitatis iura obtinebant. Eratq; uetus mos, ut qui ius latii haberẽt, alios sumere magistratus aut præsides non tenerentur, nisi Romanos ciues. Neumasenses enim cum ius

latii obtinerent, ad ædilitatem & quæsturam aliosq; honores nullos nisi Romanos ciues admisere. Postea liberalitate populi Romani ex oi genere, omniq; natione terrarum benemeritos de nomine Romano quorum uirtus enituit. In ciuitatem asciscere & fide ac societate iungere, usus inualuit. Estq; inter exempla non stipẽdiarios modo, Sed hostes populi Romani qui ad nostros Imperatores profugissent, aut magno usui reipublice fuissent, quin etiam seruos bene de republica meritos, ciuitate donatos esse. Itaq; Tusculanos, equos Volscos, Hernicos bello uictos, post uictoriã, ciuiũ numero Ro. ad sciuere, suæq; tutelæ duxere, & ueluti patroni clientes in fidem accepere, cognationesq; & hospicio iunxere. Sic Iulios alba Corumcanos Camerio, Portios Tusculo oriundos in Senatum acciuerunt. Lapsis deinde temporibus latius hoc ius propagatum fuit, ita ut in hispania oppida latio antiquitus donata unde triginta numerentur, libertate sex, fœdere tria, stipendiaria centũ uiginti. In Citeriori uero, oppida ciuium Romanorum tredecim, latinorum ueterum duo de uiginti fuerint, fœderatum unũ. Stipendiaria centum triginta quinq;. Inter quas pacenses, & Emeracenses in Lusitania iuris Italici fuere, in Africa ciuiũ Romanorum quindecim. Deniq; re publica uariis casibus agitata Vespasianus uniuersæ hispaniæ ius latii tribuit. Otho lingonibus uniuersis ciuitatem dedit. Claudius uero Cæsar, omnes Græcos, Gallos, Hispanos, Britannos, Sauramatas, ciuitate donare & togatos uidere statuit. Quin etiam non modo in iura ciuium sed in Imperium sæpe externos Romani acciuere. Primus enim Traianus externus & deinceps alii ad Imperium promoti feruntur. Solon uero Atheniensibus, preter eos, qui sacra & genus, aut stirpem antiquissimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, nisi ei qui aut perpetuo exilio patria pulsus esset, aut alicuius artis causa cum penatibus et domo: Athenas commigrasset. Postea pericles legem tulit, ut hi soli Athenienses fierent qui utroq; parente Atheniensi ciue nati forent. In tantum ut Euagoras uix propter multiplicia beneficia ciuitate donari meruerit. Qui etiam author fuit, ut ex non legitimo matrimonio æditi ciuium non censerentur numero. Licet contra legem a se æditam, illegitimũ filium sibi superstitem ciuiũ loco haberi uoluerit. Deinde inquilini & aduẽticii passim in ciuitatẽ adsciti fuere, coacti tributi nomine dracmas duodecim quot annis pendere, feminæ uero sex. Lacedemonii uero Lycurgi legibus & Thebani nouos incolas & peregrinam stirpem non admiscere. Sed ius ciuitatis & urbis usum peregrinis interdixere, uictosq; armis pro alienis arcuere. Finitimos tamen quos Helotas nuncupant, pari iure uixisse, & aprocli & Euristhenis heraclidibus descendẽtes in ciuitatem ascitos fuisse comperimus. Quin etiam peregrinis Sparthã adire, omni tempore non licuit, quod illorum comertia uitarent. quare Diri noxeni quasi fallentes hospitem dicti sunt. Nec solum Sparthæ peregrinos

et conuenas non admiserunt. Sed si quis ciuis Spartha discedens apud exteros moraretur capite luebat, quibus nec peregrinari licitum erat, ne uersucias & dolos a peregrinis haurirent. Neq; aliud lacedemoniis & Atheniẽsibus fuisse ferẽ exitio (q̃q̃ multũ armis ualerent) nisi quod uictos bello osos haberẽt, nulloq; comercii iure dignos ducerent. Qua de re, photion Atheniẽsibus subiratus fuit quod filium Spartham ad peregrina noscenda instituta dimisisset Tyrteum tamen poetam Lacedemonii ciuitate donarunt contra instituta maiorum. quod ideo factum pausanias ait nequando illis obici posset, quod peregrino duce usi fuissent. Atheniensibus quandoq; lege cautũ fuit, nequis Atheniẽsium megaram pedem inferret, mulcta capitis indicta, quod odio eos prosequerentur perniciali, pœnis siquis ui tempestatis aut hostium impetu ad eorum littora applicuisset, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginenses quoq; adeo peregrinos osos habebãt, ut qui in Sardiniam aut Herculis colũnas adnauigabãt mari demergerent, quod de Scythis quoq; proditum est, qui adeo peregrinos infectati fuerũt, ut eos omni uitæ cõmertio prohiberent, Anacharsim quod sacra Græco more faceret occiderint. Idem de Scythotauris qui pro hostiis aduenas imolabant proditũ est. Inter cæteros feruntur Gãphasantes in intimis Lybiæ oris adeo hominum comertia fugere ut nulli se peregrino misceri sinant, & Seres, qui cœtus & congressus fugiunt hominum ita ut rerum precia oculis estimantes sua tradunt. aliena non emãt, Scilicet arbitrati iura ciuium cum peregrinis comunicari non oportere, apud Indos quoq; nisi triduo hospitem diuertere licebat, ne ciues lõgo usu dissimiles mores imbuerent, & in alienas leges ritusq; transirent. In Egypto quoq; apud Busyrim et Cynospolim hospites non diuertebant neq; admittebantur alieni. qui olbus fere barbaris mos exoletus erat, ut hospites finibus pellerent. Claudius quoq; Cæsar peregrinos ferre gentilicia Romanorum nomina uetuit edicto, proditumq; est de Epydauris mirum, quod cum Illyricos mores osos haberent, nec illorum comertia uitare possent, ut se a contagione accolarum seruarent imunes, ita cauisse, ut unum seligerent ætate grauem qui solus ad illos penetrarет, cum quo comertium haberent, quem poletem dixerunt. Contra uero Germanis ius hospicii sanctissimum erat, hospiciisq; ita enixe indulgebant, ut quẽq̃ hospitum cum quo mensa fuisset communis & sacrificia. arcere tecto aut auersari nefas ducerent. Idem apud lucanos quibus lege cauebatur, ut si quis sole occaso diuertentes hospites notos ignotosq; domo exigeret, ξενίας ξηνίας, teneretur, mulctamq; eo nomine pẽdere cogeretur. Calabri quoq; hospites comi hospicio benigne inuitant, Pyra illis affatim apponendo, Traditũ tamen memoriæ est, cum inter Megarenses & Corynthios de Imperio certaretur, captiuos in bello tam leniter habuisse, ut illos uelut hospites in uicem tractarent, & sine precio dimissos Dorixenos appellarent. Illis enim Iupiter

ξένιος in precipuo cultu erat, id est hospitalis. quare milites cum hostibus extra aciem familiaria iura seruabant, in acie uero pugnabant uehementissime. Græcis quoq; dissimiles & lōge dispares libertatis species fuere, Siquidem nō pari libertate fruuntur aut uectigali & tributo premuntur oēs, Quippe Tenedii & Hemii uectigales erāt: Chii Tributorum immunes & liberi nauibus tantummodo prestandis obnoxii: Cytheris laconiæ insula hoc tantum premebatur onere. ut e spartha prefectum quot annis acciperet ad reddendum iura: lacones præter amicorum ministeria aliud nihil tributi nomine pendebāt. Vici quoq; circa Babyloniam ad prebenda cibaria canibus regum cogebantur, reliquis exempti oneribus. Ethiopes uero tertio quoq; anno binos semodios auri rudis Dario Regi pēdere dicūtur, ducenos fasces hebeni, quinos pueros, & Elephantorum dentes uigenos. Sicut Colchi centenos pueros & totidem uirgines, reliquorum tributorum īmunes. Indi autem æquali omnes p̄muntur onere, nam quartam fructuum partem regibus annis singulis pendere cogunt, Syri ut inqt Vlpianus, a quartodecimo masculi a duodecimo feminæ ad quītū & sexagesimū anū tributa cōferūt. Lepsis ĩ Africa tm̄ uectigalibus ualuit ut singula in dies talenta Cartaginensibus uectigal penderet, Sicut ex effossione æris in macedonia singula talenta in singulos dies Alexādro pendebantur. Et Babylon Regi Persarum singulis diebus singulas argento plenas artabas soluebat, apud Romanos uero qui populi liberi erant, tributi nihil conferebant. Stipendiarii autem ad militum opus stipendia pendere cogebātur. Licet ex Cæsaribus pleriq; uectigalia noua & inaudita proposuerint, ut pro edulis quæ tota urbe uenirent, pro litibus atq; iudiciis quatragesimam summæ, sicut Caligula exegit, ex gerulis octauam, ex prostitutis quantū una quæq; uno concubitu mereret. Vespasianus quoq; uectigalia reuocauit noua, & grauia prouinciis auxit. Antiquis enim Romanorū ex agris & noualibus decima seminum dabatur uectigalis nomine, Namq; Aratores decimam frumenti Po. Ro. pendere cogebantur, Tiberius Cæsar centesimam rerum uenalium in ducētesimā relaxasse dicitur. Et Nero in initio sui principatus quo gratiam popularem aucuparetur, quintam & uigesimam uenalium mācipiorum remisisse, & Traianus Vectigal uigesimarū substulisse. Proditumq; memoriæ est, cum in dubium ueniret qui liberi essent populi qui ue stipendiarii. a M. Antonio publicos tabularios institutos, ut si in prouincia quispiam causam liberalem diceret, per eos testationes libertatis & alia īmunitatis documēta Romam ferrēt. Minorem uero libertatem seu mediam, ii assequi dicebantur, qui manu a prætore emissi non Romani ciues Sed latini nominis tantum ex lege Iunia norbana fiebant. Vel suprema uoluntate domini testamēto, si eū hoc expresso manumisisset, aut si inter amicos dextra apprehensum ad se conuertens liberum esse iussisset. Hi enim his imunitatibus quæ latinis

populis societate

populis societate & foedere iunctis indulcta erant, fungebantur. Nam & in urbe ut latini censebantur & in castris ut milites ex latinis coloniis, nõ ut externi aut leuium armorum auxiliarii stipendia merebant. Fuitq; obseruatum ut qui ius ciuitatis haberet, si latinas colonias incoleret, non ideo solum uertisse, aut ius ciuitatis amisisse putaretur. Et q̃uis in Romanis castris, qui militabãt siquid deliquissent, Si externi flagellis & uirgis, si uero Romani ciues forent, uitibus caederentur. Tamen liuius Drusus, & C. Graccus, Tribuni. pl. ne liceret quempiam latini nominis, uirgis afficere sed uitibus plebiscito sanxerunt, in hac re, latinos populos Romanis coequantes. Tertiam deniq; libertatem quam minimam dixere assequntur hi qui manumissi nec ciuitatem nec ius latii habentes. dediticiorum numerò censentur, qui nullis priuilegiis fulcti, uiuentes liberi erant. Et uelut ingenui munia publica priuataq; obire, magistratusq; & caetera dignitatis ornamenta quae libero debentur assequi poterant, Morientes autem uitam una & libertatem amictebant, ideo decedentes neq; testari poterant, neq; post obitum de bonis disponere, praeter patroni uolũtatem. Adeo ut eorum bonis quasi serui peculio, manumissores potirentur. Quod etiam, cum latinae libertatis hominibus multi comune Dixerunt. Fuere autem Dediticii qui uicti armis & in fidem recepti, tantum ne seruirent neue sub mancipio essent, imunes facti sunt, cuius etiam generis feruntur serui qui post admissa crimina suppliciis subditi aut publice pro criminibus caesi, uel in quorum facie notae seruitutis impressae fuere. Diuq; haec discrimina libertatum & dissimiles species fuere. Donec sequti principes pertesi multiplices uariasq; libertates dari, ueteribus legibus abrogatis, nouisq; ascitis & cooptatis exequato omnium iure statuerunt, ut manumissi apud praetorem plenam assequantur ciuitatem & libertatem, unde abusus inualuit postea deprauatis moribus, ut multi serui per rapinas & furta quaesitis pecuniis libertatem a domis emerent, statimq; liberi & ciues Romani fierent.

Qui fuerit modus consulendi Senatus & ubi haberi, & quo pacto suffragia ferri solerent, & quid apud exteros. Caput XI.

SEnatores a Romulo cẽtũ creatos fuisse, q ob honorẽ patres eorumq; progenies patricii dicti sint. quorum consilio respublica niteretur domi forisq; multi prodidere. Deinde cõmunicata urbe cum Sabinis & Tacio, Idem Romulus alios cẽtum legit in patres, explens numerum ducentorum. Postea Tarquinius priscus, in orbitate Senatus legisse centum alios fertur, minorum gentium appellatos. Tam & si a Bruto familias minorũ gẽtum inuentas non nulli credant. Primus enim Valerius publicola post exac

tos reges patrum numerum a superbo cædibus īminutū expleuit, & amplissimum ordinem auxit, quattuor & sexaginta supra cētum ex equestri ordine in concilium cooptatis, ita ut trecentorū numerum faceret qui ad lecti dicti sunt. Quos enim post exterminatos reges ætate graues spectatæq; probitatis uidebant, Senatui tanq̄ grauissimo sanctissimoq; concilio ad scribebant, Quibus cum aliis in locum decedentium suffecti & in Senatum literis adscripti essent, cōscriptos uocarūt, mō plures mō pauciores, ita ut frequens Senatus & qeqd erat patrū, ex fere trecentis Senatoribus cōstaret. Et cū Iulius Cæsar, supra mille Senatores bellicasibus īminuto ordini, asciuisset. Augustus Octauius selectos & per purgatos duabus lectiōibus, remotis indignissimis in pristinum decorem reuocauit. Hiq; ueluti præsides & reipublicæ custodes tantæ authoritatis fuere, ut si populus regem aut magistratum quēpiam iussisset, id sic ratum foret, si Senatus author fieret, leges quoq; a populo latæ, haud aliter ratæ fuerunt, quam si patrum consensu approbarentur. In reliquis uero ita prescripta Senatus potestas erat, ut Iudicium populi authoritate Senatus rescindi non posset. Athenis uero Senatus fuit quingentorum. qui una cum tribunis & quæstoribus Senesq; cum Iunioribus de rebus singulis decernebāt. Postea Areopagytæ sanctior Senatus a Solone delectus est, quorum consilio librata moderatione ciuitatis iura seruabantur, bella indicebātur, lites explicabātur. Non nunq̄ eumolpidæ & precones publico concilio præfuere, Maximum uero a mille & quadringentis gerebatur cui Arnophoron dixere nomen, in quo una & Senatus & populus aderat, Lacedemoniorū Senatus ex duo de triginta senibus constabat, qui nisi sexagesimum implessent annum in Senatum ad scribi non poterāt. apud Epydaurios centum octuaginta rēpublicam administrabant, ex quibus nobilissimos popularium deligebant Senatores, quos Artinos uocabant & Conipodes. Carthaginensibus pro Senatu præfuere Seniores, non nunq̄ Iudicum ordo, qui perpetuus erat magistratus & nunq̄ nisi cum uita desinebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit. Massylienses sexcentos quos Thymucos appellarunt, ex quibus quindecim principes, tres præsides erant, authoritate & opibus lōge primi, nemoq; Thymucus fieri poterat, nisi qui iustos filios haberet. In Gnydo sexaginta prefuere ex optimatibus. Amnymones appellati, ad quos de rebus maximis referebant. Qui uero sententiam rogabat Aphester dictus est. Achei cōmune concilium Arnarion uocarunt. qui de rebus publicis consulturi in Iouis luco Enario coibant, cui decē presidebant, quos Demyurgos uocatos ferunt. Sicut Bithini & Galathæ concilium trecentorum in locum Dryminetū aduocabant. apud Argyuos octuaginta uiri, idē apud Manthinēses. In Elyde autem sexaginta Senatus uice fungebantur. Cretenses decem habuere prefectos qui de rebus maximis decernebant. apud Bithinos minorem annis triginta in Senatū

ginta in Senatū asciscere non licet. Etholorum concilium multiplex fuit quod Apoclet um nuncupant. Maximū uero Crotoniatarum concilium erat, nec facile explicatu & turbulentæ confusionis, in quo siquid consulto statuendū erat, mille delectos consulebant uiros, ubi pre tumultu minus decerni quicq̄ lege poterat. Sicut apud Seres maximus ordo ex quinq; millibus consiliariis fiebat, qui in apparatu belli elephantem singuli præstare tenebantur. Q. Hortensius Tribunus pl. deinde philo dictator legem tulere ut plebiscita omnes quirites tenerent, utq; leges a populo latæ rite p̄mulgatæ non essent, nisi post initum populi suffragiū patres authores fierent. A primo uero urbis ortu post exactos reges de nulla re populus diiudicasse aut suffragia tulisse traditur, nisi ex consulto Senatus. Prius enim iubebat populus deinde confirmabat Senatus, quod æuo subsequente fieri desitum est. Nam de his quæ plebs sciuit, nō Senatus ut p̄ius diiudicabat. Sed deprauato usu, de his quæ Senatus cognoscat, populus iudex erat, quod a Lacedemoniis seruari meminimus, ut sententiā quā Senatores Regesq; cēsuerāt, populo decernēdi corrigēdiq; facultas foret, iubēte lycurgo qui cooptandi Senatus & legendi quos uellet magistratus ius populo dedit. Contra Athenienses iubente Alcibiade, nā omne regimē & summā imperii a populo ad Senatū transtulere. Sylla quoq; dū rerū potiretur trecētos legit Senatores, sanxitq; ut nisi ex consulto Senatus nihil ad populū ferretur. Erat igitur Senatoris officiū tā de promouendis magistratibus puinciisq; administrandis, q̄ de bellis, triumphis, supplicationibusq; decernēdis, deq; præsidibus in prouincias & auxiliis summittēdis, de lege, de foedere, & pactionibus, ac tota gerenda rep. libere sentire, ac fortē constantēq; sententiā dicere. Neq; enim in administrāda rep. gerendoq; imperio, quicq̄ bello uel pace decerni poterat nisi patrū authoritate & decreto Senatus. Quippe Senatui de rebus omnibus decernēdi libera facultas erat, nisi in magistratibus creādis & legibus sanciēdis, aut si in hostes arma mouēda uel a bello recedēdū, paces q; & foedera incūda forēt, tūc enī sine populi iussu Senatū nihil sentire uel decernere posse liquet, prouiciaq; tū decernēdaq;, Impatorisq; deligēdi iudiciū atq; ærarii dispensandi munus ad Senatū sine populo semper spectasse nemo dubitauit, Tam & si populum Romanum contra Senatus decreta, prouincias nō nunq̄ demādasse legamus, pacta quoq; spōsionesq; in iussu populi facta, & si p̄ Senatū postulata aut Cōsules, populū nō tenere, nulliusq; roboris esse haud dubiū est. Senatores quoq; uel a Dictatore legēdi Senatus causa, uel a Cēsoribus, seu triū uiris qui ius legēdi Senatus habebāt, & eos ex gente patricia Romanos primū ciues sūma dignitate & amplis honoribus functos legi & cooptari solitos inuenimus. Deīde ex ordine eq̄stri, postremo plebeios et ultimæ sortis, p̄ grām & libidinē, census habita ratione nō moꝝ. Nō nunq̄ libertinorū filios. Appius enim Claudius Cæcus, dū Censurā ageret, filiis

libertinorum in Senatum ad scitis, ordinem inquinasse dicitur primus. Nec longo post interuallo exteræ gentes & transalpinæ nationes, Senatorum iura in urbe adipisci & in Senatum admicti meruere. Primiq; Hedui qui iura fraternitatis cum Romanis habebant, deinde alii illorum exemplo admissi in Senatum, & ius suffragii habuisse feruntur. Nero uero quis preceps & furibundus, libertinorum filios diu in curiam nõ asciuit, admissosq; gradu deiecit. Augustus Octauius tanti Senatores fecit, ut singulos nominatim sedentes in curia salutaret, & discedens, nullo se mouẽte uale diceret, Vespasianus quoq; nõ oportere maledici Senatori, remaledici autem ius esse respondit. Alexãder Seuerus Imperator nullum in Senatum admisit, neq; laticlauum ademit, aut pena affici passus fuit, nisi de consilio Senatus. Quod Diuus Nerua & Hadrianus iurauerat, se nunq̃ Senatorem nisi ex consulto Senatus punitutum, qui cum libertum suum inter duos Senatores mediũ ambulantẽ uidisset, misit qui illũ colapho cederet, indignũ arbitratus, preripere illis honorẽ quorũ poterat esse seruus, Tanteq; dignationis habiti sunt, ut Tiberius Cæsar illis quãdoq; assurgeret, & deuia decederet. Claudius quoq; tãti Senatores fecit, ut de maiore negocio acturus in Senatu, medius inter Consulum sellas tribunicio subsellio sederet. Contra Heliogabalus uniuersum Senatum adeo flocci fecit ut Senatores oẽs urbe expulerit, illosq; seruos togatos esse dixerit. Qui tamẽ non statim ut in Senatum lecti erãt, ius suffragii habebant. Siquidẽ qui in postremis scripti fuerant neq; suffragãri neq; per se censere aliquid poterant, sed in sentẽtiam quam princeps in Senatu dixisset ire oportebat. Siqui tamẽ præturam Censuramq; aut alios magistratus non Senatores gessissent, ius propterea suffragandi, aut in curiam eundi non habebant. Non enim quia prætor aut quæstor fuerat, ideo in Senatum admicti aut publici concilii particeps fieri poterat. Neq; is Senator cui abrogatum Imperium fuisset. Siquidem. L. Cassius Tri. Pl. C. Mario & L. flacco. Coss. legem tulit, ut quem populus dãnasset, cui ue honorem abrogasset, is de gradu deiectus, ius in Senatum ueniendi aut suffragandi non haberet, Senatores quoq; q honoribus functi essent, quiq; curules gesserant magistratus curuli sella in Senatum & Curiam uehi, et cũ sceptris, si Duces aut uiri consulares fuissent, qui uero nõ gessissent pedibus ire in curiam, & quod uidebatur e re publica censere, & ideo pedarios nuncupari perspectum est, qui tam & si in Senatũ deesse non solerent, cũ de triũphis aut supplicationibus agitur, Tamen si cum Senatus cogẽdus foret, ad Cõsulis edictũ nõ cõuenirent, aut cõtumatius parerẽt, pignoribus & mulcta plectebantur. Siqui tamen Senatores quintum & sexagesimũ ãnũ ætatis excessissent, eos cogi inuitos aut cõtumaces pignore uel pecunia plecti nõ decebat, Senatori eni sexagenario ad eã ætatẽ, in Senatũ nõ uenisse, nulli fraudi fuit, semp tñ in senatũ frequẽtẽ uenisse & fortẽ sniam dixisse, boni Senatoris

est habitum. Fertur uero Cato Iunior tam & si ānis grauior esset, cum in eo uigeret uis ingenii consiliiq;, nulla re nulloq;, negocio adduci potuisse ut in fine quiētem Senatū uenire moraretur, Sicut de Nicia ferebatur qui assiduus semper in Atheniensium Senatu erat. Tam & si Senatores plerumq; in senaculo statione habere, & inde citato gradu nō expectato ædicto in curiam ire solitos legamus. Sed animaduertendū non cuicunq; conuocandi Senatus uel Cōsultum faciendi Ius potestatemq; fuisse. Quia solis magistratibus qui uocationem prensionemq; habebant, ut dictatori Consuli & prætori, aut Tribuno. Pl, Tribunoq; militari, uel Vrbis prefecto aut interregi, conuocandi Senatus, ius potestasq; fuit, priuatis enim hominibus aduocandi Senatum facultas non dabatur. Neq; in loco profano Senatores conuenire ad consultandum. Sed in loco Augusto & sacro & ubi deorum templa essent. Neq; ante lucem uel post occasum diei factum Senatus consultum ualere, aut ratum esse liquet. Debereq; prius auspicari, & ab ingressu hostias imolari apud aram illius dei in cuius templo cōuenirent, quorum exta Tribunis erariis uenire mos erat, uel sicut Augustus censuit, ture & mero supplicare ut rite Senatus consultum fiat, exemplo Atheniensium qui omnibus publicis conciliis Mantes sacerdotes qui sacra facerent adhibebant, & lacedemoniorum qui senatui semper augurem adesse uoluere. Senatusq; consultum uel per singulorum sentētias exquisitas & per calculos coniectos in urnis, cū de quoquo negocio quid quisq; sentit consulitur, & suo loco rogatus sententiam dicit. Aut cum uerbo assentitur fieri adnotatum est. Et in perrogandis sententiis post relationem Cōsulis, debere a cōsulari gradu incipi, & principē in Senatu aut Cōsulē designatū prius, deinde ordine reliquos rogari. Nō nunq̄ obseruatū est, ut ex cōsularibus euo maximi rogarētur primi. Deinde inferiores, Iuuenes uero uix rogari, quasi pudor esset, Iuuenē sene sapientiorē uideri. Et si certaret sententiis, nec satis liqueret, tūc uel differri cōsultationē, uel si duæ Senatū distinerēt sententiæ, cū aliud alii cēseant, id qđ Senatus maxima pars decerneret, id ratū fieri. Aut si nō probaretur, sententiā diuidi. Hoc erat ut si plures causæ indisquisitionē uenirēt ut de singulis referatur postulare, & quod in parte placeret id sequi. Vel per discessionē tūc cū unius exquisito uoto cæteri qui in suffragiū ituri erāt in illius sententiā pedibus irent, uel si manū porrigerēt, aut cū de scripto sētētiā dicerēt. In quo id fuit traditū, ut de diuinis rebus prius. Et de republica infinite, aut singulis rebus finite ad Senatū referatur, siquid publici priuatiq; negocii foret statuēdū. Nō nūq̄ licuit, senatori priusq̄ ordine sentētiæ rogarētur postulare ut extra ordinē de rep. dicere liceret, apđ Athenieses uero īfrequēti Senatu ꝑ cuiusq; ætate sentētiæ rogabāt. Regibus aūt lacedemoniorū binos calculos ponēdi cū sentētiā dicūt ī Senatu facultas erat, tertium uero si qd pro se decerni uellēt, Græcis & plerisq; gentibus fabis suffragia dabantur.

Syracusanis nemo sententiam dicit rogatus, sed ut quisq; ætate & honore anteit, ita sua sponte quid sui consilii sit, in medium affert, non rogatus, aut si tacent omnes sorte dicere coguntur, quibus in usu erat, ut in contionem prodituri per literarum elementa sorte educerentur. Quare Dyonisius prodituruș cum. M. sortitus fuisset, futuram sibi monarchiã cauillatus est. Lycurgus uero cum essent adolescentes loquatiores & in conciliis obsterperent, cauit edito ut nemo in foro nec in publico consessu diceret nisi rogatus. apud Heduos fuit constitutum ut qui in Senatu sententiam dicit ex eadam familia rogare neminem possit, quid esset sentẽtiæ & opinionis suæ, proditumq; memoriæ est. Germanos cõcilio coacto si quid quod minus placeret propositum esset, murmure & fremitu dissentire & sententiam aspernari. Si quid uero complacitum fuisset, frameas & tela cõcutere, Sonoq; armorũ & tripudiis approbare. Macedonum quoq; fuit mos, ut in publica cõsultatione si quid improbarent, hastis scuta quatientes obstreperent, & auersarentur. Lacedemonii summis clamoribus agunt, nec calculis sententiam dicunt, nec admurmuratione suffragia ferunt. Aut si cuius partis clamor contentior esset, non facile dinoscerent, in duas partes suffragatores transire iubent, ut quæ pars maior esset animaduerterent. Apud quos usu receptum erat, ut singuli in contionibus baculũ ferrent. Belgis uero contra, nam si quid publico concilio statuendum erat, miro silentio decernunt. Si quis autem fremeret aliquo cõcionante, parte uestis mulctabatur, Gallis & Germanis ut in publicis consultationibus armati conueniant, & quid facto opus sit decernant in more fuit, & si tumultuarentur silẽtium sacerdotes indicebant. Apud Tyrios secus, apud quos si quis cum telo cõtioni interesset capite luebat. Id tamen Atheniẽsibus fato datum erat, ut abusi ingenio si quid publico concilio decernendum foret, in deteriorem partem plerumq; statuant, semperq; quod in discrimen adducit cõcilium sequantur. Quare uerbum Anacharsis fuit. Sapientes in contionibus sententiam dicere apud Græcos, stultos uero di iudicare. Persarũ uero mos fertur, inter epulas postq̃ uino incaluerant, haud secus quam reliqui in contionibus, concilium habere, & de rebus maximis decernere. Sed tamen non idem semper ordo rogandi Senatus fuit. Siquidem modo primus rogabatur, qui princeps lectus erat in Senatu, a censoribus. Is autem legi debebat princeps Senatus, q ex Censoriis uiris qui censuram antea gessissent antiquior super uiueret, nonnunquam Consules designati, aut uiri consulares æuo maximi summis honoribus functi. Sæpe aliqui extra ordinem a Consulibus studio & necessitudine ductis rogabãtur primi. Obseruatũq; fuit, ne quẽ citra cõsularẽ locũ extra ordinẽ primũ Cõsul rogaret. Quẽ tñ ordinẽ rogandi sententias. kl'is Ianuariis seruare ceperat, is toto ãno perpetim seruabatur. Diuũ tamẽ Augustũ sentẽtias de maiore negocio nõ ordine nec more, sed pro ut libuisset rogasse ferunt,

Germani uero pro ætate & nobilitate in contionibus audiuntur primi ſiqua conſultatio foret. Rogabant ergo ſententiā conſules quicq́ꝫ ſenatui preerant, patres qui concilio aderant, ipſoſq́ꝫ dum de re quapiam cōſulerant, dumq́ꝫ diſſerendo altercādoq́ꝫ ſententiam dicunt, quicquid e fide ſua ducerent, ſtantes eſſe oportere. Poſt uero ſententiam aſſidere, In quo fuit prohibitum ne poplites alternis genibus imponerent. quod eos eſſe ocioſos & non preparatis animis deſignaret. quod Athenis quoq́ꝫ ſeruatū meminimus ut precone pronunciāte in theatro uel curia, ſtantes ſinguli decernant quid ſuæ opinionis foret. Ius tamen Senatori erat, ut rogatus ſententiam perpetua oratione & q̄ uoluit diu dicendo diem abſumeret, adeo ut non nullos horis ſeptem, pleroſq́ꝫ dies totas, concionem in Senatu habuiſſe tradant, In foro aūt lege cauebatur ut ſex horæ accuſatori, reo uero darentur nouem ne paucioribus clepſidris tempore preſcripto precipitarent cauſas. Ex quibus non nulli ne orationes premeditatas memoriæ mandarent, nimiumq́ꝫ in eo tempus abſumerent, deſcriptas contiones e libello lectitarunt. Poſtea Cn. Pompeius quaſi frenos eloquentiæ dedit, ex quo tempore intra pauciſſimas neq́ꝫ ultra tres horas, per orare cogebātur. Nam due horæ accuſatori, tres reo dabantur, unaq́ꝫ die & ab accuſatore & reo perorari iuſſum. quia multi data opera in ſerum rem trahebant, tempuſq́ꝫ diffundebant, rebus non definitis. Si tamen aliquorum opinioni aſſentiri uellent, poterent etiam ſedentes, illi opinioni cui uiſum erat, ſtudio & uolūtate accedere, Ius tamen fuit Senatori a ſententia quam ſemel dixerat, ſi probabile quid contra afferretur deduci, aut ſi ambigua foret nec facilis explicatu illam interpretari. Id tamen notatum eſt, parum fuiſſe in Senatu, breuiter cenſere & recte ſentire, niſi facunde ſententiam tueretur, & argumentis firmaret. Poſt omnes uero rogari, & nouiſſimum dicere ſententiam ignominæ loco eſt habitum. In qua re ſuccurrit ānotare. quod literis proditum eſt. M. perpennā &. L. uoluſium ſaturninum, omnibus quos in Senatu ſententiam rogauerāt ſuperſtites fuiſſe. Cumq́ꝫ antea Senatus conſulta pro uoluntate Conſulū ſupprimeretur uel enūciarētur. Poſtea a. l. Valerio &. M. Horatio Coss. ſtatutū fuit, ut ampliſſimi ordinis decreta ad edem Cereris ab ædilibus deferentur, demum ut in ærarium deponerentur. Quod etiam Auguſtus cauit, ne Senatus acta publicarentur, neue magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur. Ex his tamen quedam fuere tacita Senatus cōſulta, quæ palam enunciare non licebat, quæ in ſanctiore Senatu & conſilio arcano, tanq̄ in receſſu ſemoto ſeruabātur, quibus decernendis neq́ꝫ ſcribe, neq́ꝫ ſerui publici intererāt, ne cōmunicatio cōſilii foret, cauebatq́ꝫ ne quis enūciaret. apd' Carthagineſes uero trigita Senatoꝝ pncipes ſāctiori cōcilio et arcanis negociis p̄poſiti erant, q̄ tāq̄ celeſte arcanū, dici nō pōt, q̄ alto ſilētio obtegerent. Qui etiam ſanctior Senatus Athenis fuiſſe proditur, ſine cuius concilio aliquid gra

uius decerni aut ferri ad populum Solonis lege uetabatur. Syracusani autem sanctiorem Senatum non habebant. Sed siquid arduum & per difficile imminebat. Solius Thimeleonis summi Ducis uelut sancto arcanoq; concilio Iudicio decernebant. Etholis Apoclethi, sanctissimum & arcanarum rerum fuere concilium. quorum consultatione, si quod instaret periculum, decerni oportebat. Cæsarum uero temporibus decreta Senatus quæ ad principem pertinerent, non arcano Senatui, sed libris elephãtinis mandabãtur, qui summa cura in Vlpia bibliotheca ut essent perpetuo monumento seruabãtur. Quæ quidem arcana patrum concilia quanto silentio obtegerentur, illud argumento est. Quod. Q. Fabius Maximus cum de tertio punico bello quod in arcano concilio decretũ erat. Crasso in itinere obnũciasset, a Senatu grauiter increpitus & conuiciis affectus fuit. Alia uero consulta, quæ tacita non erant, post quã mature statuta fuerant, de concilii sententia, in Concione quæ pro uestibulo curiæ obuersabatur, recitari & publice edi poterant. Erant igitur Senatoris insignia. Tunica & purpura. laticlauus, Ius spectandi in orchestra, & æpulandi publice, tam in epulo Iouis, in Capitolio, quam ludorũ causa. Qui quidẽ Laticlauus propria uestis Senatoris erat, qua Senatus dignitas & amplissimus ordo notabatur. Non nunq̃ Senatoribus uti penulis quanq̃ tenuissimo cultu forent, indulctum fuit. Quippe Alexander Seuerus Imperator, ut Senatores ingrauescenti ætate frigoris causa penulis uti possent, priuilegio indulsit. sepiusq; aliis insigniis uti licere, datum est. Quippe C. Duilio qui nauali prælio Carthaginẽsium classem fudit, præter curulem sellam, ut quoties a cena rediret funale præferretur, & tibicen preecineret concessum fuit. Et. M. Valerio Volesi filio, quod Sabinos fudit fugauitq; & castris exuit, locum in circo ad spectandũ cũ sella curuli sibi posterisq; pmissum nouimus. L. quoq; Metello qui oculis orbam senectutẽ egit, ut quoties in Senatũ iret, curru ueheretur fuit pro munere datum. Non nunq̃ antiquior sententiæ dicẽdæ locus. toga pretexta, Sella curulis, ius imaginis in memoriã posteritatis, & in ueste purpurea spectandi, pro magnis officiis in rem publicam, Senatoribus munera data sunt, Tãtæq; dignatiõis fuere sequtis temporibus, ut in oppidis per loca & conuentus umbraculis uterentur indulctum sit. Mox sequti Cæsares eum ordinem amplissimis honoribus honestarunt, præcipue Alexander Seuerus ut dignitas conspectior fieret, argentatis rhedis carrucisq; Senatori uti pmisit. Vtq; sanctior reuerẽtiorq; ordo putaretur ex Senatoribus, illos qui pncipali dignitate insignes forẽt, in ordinẽ patriciatus quæ maior ampliorq; dignitas habetur, multos asciuit & prouexit. Sed hoc post multas ætates nouissimo inuento. Fuitq; lege sancitum, ne mulieres cuiusuis negocii causa Senatum aut curiam adirent, nisi quod Heliogabalus senaculum mulierum in colle quirinali constituit primus. qui præter mores institutaq; maiorum ut in or-

dine Senatorio mater admitteret a Senatu peruicit. Sicut de Mesa Varia eiusdem Heliogabali auia proditum est. cui tributum ferunt, ut femina in Senatu sederet, patres consuleret, & sententiam diceret, caeteraq; Senatoris munia obiret. Quod de xerxe authores tradunt, qui in arcano cōcilio cum delectos Persarum proceres consuleret. Arthemisiam sepe ad consultandum accersiuit cuius sententiam sequutus fuit. Antea uero. Claudii & Neronis tempore, cum non pro dignitate uideretur. Agrippinam patrum consultationibus admitti. decreuere patres, ut a tergo abditis foribus staret, uelo discreta, quod uisum arceret, aditum admitteret. Lacedemoniis uero mulieres adhibere publicis cōciliis illasq; frequenti curia in exequendis negociis socias assumere, usus erat, apud quos feminarum arbitrio decernūtur multa. Idem apud Germanos, ut ubi plurimum negocii sit, feminarum consiliis regantur, quarum plerasq; ut deas colunt. Neq; omittendum quod de Troglodytis traditur, quibus tanti exempli fuere mulieres, ut in conflictu bellorum matronarum intercursu infestas acies dirimant, adeo ut ipsis intercedentibus preliari ducerēt nefas. Quod etiam apud Germanos frequens fuit, ut illarum feminae quas plurimas in castris habebant, labentem saepe aciem restituant, aut in festissimos animos cōcilient. Celtae uero & Galli non solum mulieres conciliis admittunt. Sed quicquid est contentionis feminarum Iudicio decernunt. Ita ut intestina sepe odia illarum interuentu sedasse ferantur. Proditumq; memoriae est, in foedere cum Hānibale & Gallis icto, caueri, ut societas staret eo Iure, quod si Carthaginensis aliquod admissum pateretur a Gallis, eius rei iudicium penes Gallicas mulieres foret, Si uero Gallus a Carthaginensi, penes magistratum Carthaginensem cognitio esset. Vtq; pueri pretextati cum parentibus Senatoribus boni exempli causa in Senatum uentitarent. Quod post papirium pretextatū nequis in Senatu gesta enunciaret, longo exinde tēpore fieri desitum est. Neq; illud pretereundum memoriae datum fuisse, legatis exterisq; gentibus in Senatum admissis Romanos Coss. nisi latine responsa dare cōsuesse. Quibus admissis more tradito a patribus, potestatem, siquid uellēt Senatus faciebat, Graeci uero concilio indicto per precones siquis quid peteret enūciabant. Sicut Atrebates & Bellouaci, tubarum cantu cōcilium aduocabant. Siqui uero proprio sermone loqui uellent, his in Senatum admissis interpretes dabātur, per quos quae opus erant proponebant, per eosdemq; cōsulta Senatus & responsa accipiebant. Et tam & si Molo Rhetor in Senatu Graece declamasse dicatur primus. Tiberius tamē adeo Graecum sermonem osum habuit, ut in Senatu nescio quid Graece prolaturus ueniam petierit. Et Claudius Caesar, Graecae prouintiae principem quod latine nesciret, albo Iudicum erasit, & peregrinatū misit, Inualuitq; mos, ut mēse Februario usq; ad kal's Martias p Coss. designatos Senatus legatorum audiendis postulatis & sociorum quaerimo-

nüs quotidie detur, ne tedio aut longa expectatione & mora frustrarētur quæ quidem decreta Senatus in prouincias quisq; suas cum singulis actis referebant. Illud quoq; satis constat. Censum Senatorium ad nūmos octingenta millium olim fuisse, quem Cæsar Augustus & sequti principes ad duodecies centies sextertium auxerunt, & ne quis eorum inops aut egens foret illos largo uiatico & magnis muneribus prosequti sunt. Tiberius uero preterq̄ quod Censum Senatorium iuuit, & honestam paupertatem ĭnocentium subleuauit, prodigos tamen & egentissimos uel senatu mouit aut loco cedere coegit, fertur tamen Claudius laudasse illos qui ob rei familiaris augustiam Senatorio ordini sponte cessissent. Et Nero Senatoribus qui tenui re familiari essent ānua salaria statuisse. Et M. Antoninus philosophus, ut Senatores peregrini, quartam bonorum & fortunarum saltem in Italia possiderent lege sanxisse. Quotiesq; ambo Consules adessent, Senatum unius Iussu conuocari nō licuisse. Quodq; Comicialibus diebus ex lege pupia, aut tetris & nefastis, seu cum tonuisset aut uentorum procellæ tempestates ue fuissent, Senatum haberi nō decebat His tñ comicialibus q quirinalia sequnt̄ Senatū non impediri non nulli putant id quod Atheuis quoq; & Syracusis præcipue obseruatū fuit. Nam terræ motu facto aut tempestate ingruente concilium differri oportebat. Fuitq; adnotatum post horam decimam, nouam cognitionem causæ in Senatu haberi non licere. Neq; patrum decreta in Erarium ante lucem deferri posse, quod Senatus consulto Tiberio postulante uetabatur. Quo tempore comicia e campo ad patres translata fuere, cum ad eam diem & si arbitrio principis niterentur, plura tamen suffragiis tribuum fierent, Augustus tamē Octauius ut bis in mēse legitimus Senatus haberetur kalis scilicet & Idibus edicto cauit. Ac nisi exacto quarto & uigesimo ætatis anno in Senatum quempiam admicti non licere, præter admodum paucos quibus ob egregiam uirtutis indolem, hoc a Senatu indulctum fuit. Tam & si Augustus quo celerius liberi Senatorum Senatui assuescerent, Iuuenibus post uirilem togā protinus laticlauum dedisse & curiæ admisisse feratur. Fuitq; uetus constitutum ut adolescētes Senatorum filii primo flore ætatis, parentes & necessarios in uestibulo curiæ operiant, illosq; Senatu egressos domū reducant & comitentur, Senatoribusq; ad plebem transire & iura patrum amictere & plebeia subire licuisse. Quod præter. M. Mallium qui primus a patribus ad plebem defecit aliis pluribus id datum & permissum fuit.

Quæ origo fuerit sacrorum lupercalium & quo modo celebrari quādoq; coli solerent, & quā uariæ deorum effigies fuerint. Caput XII.

DE origine lupercalium diuersa ab authoribus prodita sunt. Quippe a Romulo & Remo postq̃ Numitori auo occiso Amulio regnum restitutum est, ipsisq; condendæ urbis locũ in regionibus in quibus geniti educatiq; erant, nacti sunt, sacra eiusmodi instituta ferunt, cum capti æpulis & uino incin cti pellibus hostiarum per luxum & lasciuiã currerent. Quæ Inuum uocauere. Multi ab Archadibus qui cum euandro in hæc loca uenerant, hoc sollẽne ludicrum in honorem lycei panos allatum fuisse autumãt. Sunt qui putent, Romulum & Remum, cum fauno sacra facerent clamore pastorum excitos quorum oues abactæ erant, in latrones preda onustos incurrisse nudos, predamq; detraxisse, qua postq̃ potiti sunt, sacra instituisse ut nudi Iuuenes incincti pellibus per ludum & lasciuiam currerent. ex quibus alii fauiani non nulli quintiliani dicti. Quod sacrum expiationis causa inuentum, ad inferos pertinere argumento est. quod mense Februario hoc est XV. kals Martias quo populus purgatur & inferorum placantur manes, hoc sacrum celebrari tradũt, quodq; Iunoni februatæ tunc sacra fiant, cuius feriæ, lupercalia sunt. in quo licet antea adolescentes passim currerent, postea Augustus Octauius dum pudori consultum uoluit, ne inberbes cursitarent decreto sanciuit. in eo quoq; capræ ĩmolantur candidæ, quæ sollẽnis uictima in lupercalibus habetur. Quibus immolatis uiri honesto loco nati, quos lupercos dicunt, duo ibi sisterent, quorum frontes & ora cultro sanguine hostiarum infuso inuicem intingerent, mox lana lacte madida sanguinem detergerẽt, quibus de more in risum effusis, dum Cachinnant, tergora in lora inciderent, nudiq; & uncti, amicti caprina pelle in orbem discurrerẽt, uultu hilari usq; ad ineptias, obuiamq; turbam eisdem loris in peterent, quare Creppi dicti, obseruatumq; ut a ficu Ruminali ubi Romulus & Remus expositi fuerant, cursum inceptarent. concitoq; gradu per urbem uaderent, quibus mulieres occurrere & palmas feriendas prebere assuerant, fœcunditatem & partus facilitatẽ propterea sibi dari arbitratæ. Quod sacrum in palatino monte ubi panos tẽplum fuit colebatur, cuius simulacrum Caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sideribus radiãte, infima sui parte hispida, & caprino pede fuit. altera manu fistulam tenens, altera pedum incuruum. In cuius etiam sacris canem immolari tradunt. Quippe Pan magnum & sanctissimum habebatur numen. Egyptiis enim ex octo diis habetur maximus. qui & Iouis simulacrum arietis facie effinxere, Mendesii pana summis percolunt honoribus, adeo ut hircum pro deo colant, mulieresq; cum hircis coire dicantur, Caprarii q; maximo in honore sint, apud Thebanos arietes tanti fuere ut non mactarẽtur, sed essent sacrosancti, Archades pani & Ioui lyceo stata die, humana uictima sacrificãt, in cuius templo umbras non cadere opinio fuit. Athenienses

ānuis hostiis & ardenti candelabro litant. In Parthenio monte Panos delubrū erat, ubi locus nomine Aula omnibus animalibus uelut Asylum quem leones & lupi dum feras insectantur adire non audent, sed protinus subsistūt & feras relinqunt. Sicut in Dianæ Etholiæ luco in Venetis fabulantur, canes dum feras insequuntur ubi ad lucum confugerint ab insectatiōe quiescere. Idē in montibus quos Græci Menalos uocant Aristoteles predit, ad quos ubi feræ a canibus impetuntur tanq̄ in tutissimā arcem se recipiunt. Ipsiq; ultra prescriptum progredi non audent. Quod de Bœoeiis perdicibus memoriæ proditum est, ut prescriptū finem & quasi metas habeāt in aera, ultra quas meare non possunt. Mirumq; euenire in pedasia regione Cariæ, ut cum Ioui lyceo stata die sacrificetur capram e pedasso sua sponte ad sacrificii locum uenire & se imolandam prebere dicant. Romanis uero preter alios deos fuit Veiouis simulacrum quem dixere Appollinem, cuius caput ornatur cornibus sagictasq; manu tenet, iuxta quem aries iacet. Sicut Imago Apollinis Smynthei premens murem effingitur. Atq; in Egypto in templo Vulcani eius simulacrum cum mure apprehenso conspicitur, propterea quod Arabes cum regionem inuasissent, Vulcanus magnam uim murium effudisse, arcusq; & habenas corrodi fecisse atq; ita hostes fugasse dicitur. Fauno quoq; Capram imolari nouimus quāuis semideo. Cuius ædes una ad forum olitorium. Altera ad Tiberis ripam Iouis & fauni. Veiouis templum inter duos lucos erat. Capitolium & palatium, preter quæ fuit Sospita Iuno lauini, Cuius simulacrum caprina pelle uelatur annis singulis. Sed quia de Imaginibus sermo est, non omictendū id quod a Thiriis obseruatū legimus ut deorum' simulacris uincula ānectant ne euocarentur & abirent, cum eos hostili carmine euocatos abituros timerēt Romani quoq; Saturni effigiem toto anno uinctam laneo uinclo habuere, festis solum diebus Saturnaliorum, uinclis exoluentes. Egyptii cum Osyrim quem solem & maximum deorum nūcupant effingere contendunt. Sceptrū in cuius summo oculi species inerat, effinxerunt. Serapidi uero, modium apponunt supra caput. Persæ figurant solem leonis rictu cum Tyara utraq; manu cornua premente. Indi Gryphos iungunt Solis quadrigæ, phenicibus Solis simulacrum lapis est niger qui ab imo rotundus tenuatur in cuneum. apud Peones Discus breuis longo lingno appositus pro sole colebatur. In Actica Apollo uerticolus exurgit in pyramidem, Isis uero apud Sueuos in modum lyburnæ. Et Iuppiter labradeus cum securi, sicut terræ simulacrum cū claui, Paphia quoq; Venus fuit non humana effigie, sed informi, Latiore initio metæ in modum fastigiata. Helei Venerem Hirco insidentem, altero pede testudinē premente effinxere, Et phigalenses Cererem habitu mulieris in petra iacentis, capite & iuba equina, tunica uero demissa. apud Celtas Hercules fuit cognomento ογμιος, imagine decrepiti senis, capite in compto, pelle rugosa, Dex

tra clauam tenens, sinistra protentum arcum, multos mortales cathenis uinctos ducens, quibus altissima quercus erat Iouis signum, sicut palladis Atticæ & Cereris farræ informe lignum. In Cypro Venus barbata uirili specie & habitu muliebri. Apud Thussas in Egypto cum cornibus bubulis effingebat. Fuitq; apud Ascalon Syriæ Dereeta Dea facie hominis, cuius postrema desinebant in piscem. Mercurii imago Græcis fertur quadrato statu capite solum efficto, tali speciæ pluribus figuratis, quos pro im mortali gloria magnis sæpe ducibus dicabant, Eratq; opinio Pythagoræ nō ex omni ligno exculpi Mercurios decere. Hāmonis uero effigies umbilico similis habet. Et apud Arabes lapis Tetragonus pro deo. Olimpii autem Iouis in Attica os ex ebore auroq; constat, reliquum corpus ex luto & gipso, supra cuius caput horæ & parcæ uisuntur, sic Mineruæ Trenalis os erat ligneū, manus & pedes marmoreæ. Matris deū simulacrū, nec qua sit materia aut specie nec a quo artifice noscebatur. Boni euentus species erat, pauperis habitu dextra pateram sinistra spicam tenēte. Diuiciarum uero deus Sparthe & cæci & iacentis facie colebat, Iusticia apud Egyptios fuit sine capite. Osyris uero canino. Dyonisii forma una barbati altera cornuti tertia adoloscentis uisebatur. Mirumq; prodi de Mennonis statua ut cum matutino solis radio illustratur, æris tinitum & speciem loquentis prebeat. Sicut de Serapidis simulacro in Aegypto, templo ita estructo, ut ex oriens sol, os & labra illustraret. Nec prætereundum quod æthiopibus in usu uenit, ut deorum simulacra, minio illinirent, illa pro maiestate numinum sanctiora & augustiora arbitrati. Et apud Aegyptios & phenices ut singulis diis singulas alas adderent, Saturno uero quattuor, duas protentas duas uero remissas, & oculos quattuor, ut signarent ipsum dormientem uigilare, & uigilantem dormire cōsuesse. Quodq; Athenienses siquem Athletarum uictorē designabant, statuam illi obnixo genu cum scuto porrecta hasta, impetum excipere effinnxerunt, pro eo quod Chabrias milites Agesylai hoc statu impetū excipere docuit & uictor fuit. Fertur lycinius in Alabandeos facetissime cauillatus, quod statuæ quæ erant in balneis, essent habitu iura dantiū & causas agētiū. Quæ uero in foro, omnes discos tenerent. Illud quoq; non in postremis fuerit. Rhodi supra septingēta tria millia signorum nec pauciora Athenis. Delphis atq; Olympiæ fuisse, Romæ uero tantum statuarum, ut alter populus lapideus uideretur.

Quæ uicia ex loci natura aut celi climate quibusdam gentibus ita innata sint, ut illa habeant propria & perpetua. Caput XIII.

LVcius Parthenopeus. Deliciæ amor & decus noſtrum, inge
nio fuit homo eleganti, ſermoneq́ per quam docto & excul
to. Vultu ilari & feſtiuo, præditus omni urbanitate & omni
ſale. Sed cultu corporis inuenuſto, ueſteq́ humili & in hone
ſta, adeoq́ omnium rerum hominumq́ contẽptor, ut ſum
mæ nobilitatis uiros ne congreſſu quidem ſuo dignaretur. Et
niſi litteratos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci penderet & nihili du-
ceret. Deniq́ nulli ob noxius liber & ſuo arbitratu uiuebat. Is dum neapoli eſ-
ſemus, doctis iuuenibus comitatus ad nos uentitabat, congreſſuq́ hominis
eloquentiſſimi & mihi amiciſſimi fruebamur, totos fere dies. Dumq́ ut fit, di
uerſarum gentium mores apud nos, ſcite ſuctiliterq́ pẽſitaret, memini ipſum
dicere ſolere. Quod ſicut quædam regiones ſunt quæ acuta ingenia & ſoler-
tia gignunt, ut quibus eſt aer purus & tenuis, uelut Athenis. Alia quæ retuſa
& ebetiora ut quibus craſſus & pinguis, ſicut Thebis, ita ex celi rigore uel cle
mentia, non nunq̃ ex ſiderum ſtatu uel influxu uirtutes uiciaq́ gẽtibus in na-
ſci, quæ ingenita adeo loci incolas afficiunt, itaq́ corporibus animiſq́ inſident
ut illa habeant propria & perpetua. Siquidem Campani ſuperbi natura, et bo
nitate agrorum ex mitiſſimo celo & affluenti copia uoluptatum terreſtriũ ma
ritimarumq́ rerum ſemper habiti ſunt. Domicilium enim ſuperbiæ ut Cicero
inquit penes campanos fuit. Argyui & Brucii ex more inſito genti, latrones. Il
lorum namq́ ingenia latrociniis leta ſunt, & rapinis gaudent, Rhegini pauidi
& formidoloſi. Itali nobilitate præſtant & Regali quadam magnificentia lau
ti & magni ſunt. Galli ſuper inſitam genti uanitatem mobiles & ſtolidi, contẽ
tionis auidi conſiliiſq́ capiendis non ratione ſed impetu feruntur, tamẽ religio
ni deditos eſſe, haud dubium eſt, Hiſpani iactabundi duri & parci, abactoreſq́
acerrimi ad inediam laboreſq́ atq́ ad mortem parati. Græci licet ingenio & fa
cundia preſtent, eos tamen nationis uicio unde greca fides in prouerbium ue-
nit, aſſentatores leues atq́ infideles eſſe, manifeſtum eſt. Cappadoces Cilices
et Cretenſes ſuopte ingenio fraudulenti & mendaces, quippe promiſſi fidem
fallunt & periurio ſe aſtringũt, in quorum notã grecum illud eſt. τρια καππα
κακιστα. Afri ſubdoli et mendaces. Cum enim multũ claſſe rebuſq́ maritimis
ualeant, uſu & comertio multarum gentium ad fallendum proni & ſolertes
ſunt. Apud eos enim frequenter mercatores uentitant et ſtudio quæſtus quæ
uſui ſunt merces important. Numidæ uero leuiſſimæ fidei ingenia. Chii petu-
lantiſſimi. Nam cum tribunal ephororum fœdaſſent, ob petulantiam qua na
turæ uicio laborant ab ephoris impune tulere. Galatæ minaces, Syri cupidi &
auari præter modum rerum appetentes, gẽs inquieta auidaq́ in nouas res. A-
lexandrini deriſores & dicaces. Indi & Perſæ ocioſi, neq́ enim ab re proditum
eſt, ocium fratrem eſſe libertatis. Hi enim cum perpetuo liberi ſint in ocio de-
gunt. Contra

gunt. Contra uero lydos & phriges cum Regibus seruiant negociis intentos esse & laboriosos. Emporitani imbelles & barbari. Etholi & lecrenses fœdifragi. Druidæ religiosi & malefici supra quam dici potest. Nã dedita superstitionibus gens in sacris hominẽ imolant, & cruore captiuorum adolent aras. Viscumq; & alia dictu nefanda pro numinibus colunt, fuere enim Druidæ gens Gallica in Belgis, apud Gallos pre omnibus sacri. Sicut enim apud Persas magi. In Grecia philosophi, In Babylonia Chaldei. apud Indos Brachmanes, In Aethyopia Gimnosophistæ. apud Scythas agriopei. Abri & Calui In Aegypto Heliopolitani. apud Hyperboreos Arymphei atq; in Hispania Turdetani, sacri habentur. Sic apud Gallos Druidæ magno in precio sunt, & diuinis prope laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis iuxta Afros Humidasq; degũt, agri uberis & fertilis soli. Germani uero & Cymbri Duri & laboriosi, Latrociniis tamen & rapinis quarum nullam infamiam putant a puericia dediti. Quare Cymbros Germani predones uocant, quorum uires ad impetum ualidæ sunt, momento temporis dilabuntur. Corsi Diri & Imanes horridis ingeniis. quippe qui ipsas belluas crudelitate uincant, truci ore ingenitã imanitatẽ pferẽtes, Scythæ quoq; rapidi & feroces, & dira feritate grassantes, suis tñ rebus contenti, nihil alienum appetẽtes, apud quos nihil est furto grauius. Asiani, Iones, Abideni. Medi, Arabes, Tarẽtini et Galathæ molles & effeminati, eneruatis animis, ad inertiam nequiciamq; parati, omnibus imbuti delinimentis, in Gynnasiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebræ enim luxuriæ ad extingendum uigorem animi apud eos sunt. Addebat etiam siculos uafro & monstrifico ingenio, & astos supra Bizãtium dolosos maxime. Contra uero Cumanos in Eolia hebetes & insulsos. Quippe qui pluuiæ tempore nisi admoneantur uoce preconis, porticus non subeãt. Sicut Bœocios & Thebanos qui plus habere uirium quam ingenii feruntur. Et Syracusanos uariæ multiplicisq; naturæ. aut enim excellentissimos esse et omni uirtutum genere preditos, aut improbissimos & omnibus uiciis deprauatos, quod de Atheniensibus quoq; proditur. Atq; Heduos iracundos & temerarios turbulenti & concitati animi. Et ligures duros agrestes & fallaces suapte natura et ex sterili agro & aspero quem incolunt, nihil ferendo nisi magno labore partum. Sed cum ligurum quidam firmates non nulli Apuani, plerique montani. Alii Hiluaces. Alii frusinates dicantur, hoc non conuenire nisi transmontanis liguribus asserebat. His enim cum longe ab hominũ commercio & cultu distent & in arrido solo luctentur, facile euenire ut agrestes duri & inmanes fiant. Hoc modo lucius noster apud nos sermocinatus, peracri iudicio locorum mores examinabat, uiciaq; & uirtutes rimabat. Sed qa mentio locoꝝ & moꝝ distinctio facta est, hoc dicerẽ ausim lõga obseruatiõe pbatũ eas regiões q̃ celi clemẽtia & affluenti copia gaudent, sensu hebetes & obtusa

quis sacri

mente, plerumq; homines gignere, quæ uero difficiles & agrestes sunt, singulari ingenio uiros educere. Ita enim parens natura, siue ille effector mundi deus comparauit, ut ubi rerum ubertas & copia sit, ibi bonarum artium studia sæpe & ingenia desint. Sensit tamen Aristoteles, eos qui Scythiam uersus loca deserta incolunt, animo quidem abundare, ingenii non satis habere, qui uero mitiorem plagam, ingenio & arte præstare. Neq; omiserim quod maximus Tyrius græcus author cum primis prodidit, Crotoniatas palestra et gymnico certamine ualere, Lacedemonios pedestri. Athenienses nauali. Venatu Cretenses, Sybarites luxu, Thebanos uero Tibiis, Iones autem choro & cātu. Quietiam adnotauit uulgari adagio ferri. Medicam molliciem, Sardanapali luxum. Delicias Ionicas, Siculas mensas, Saltationes Sybariticas. Corynthias meretrices, Artium quoq; disciplinas Menander dixit, natiua consuetudine distingui nationibus uariis. Namq; Mythilenei Cithara delectantur, Thebani Tibia, Alexandrini Geometria ualent, Athenienses statuaria & pictura, Crotoniatæ medicina, Agynetæ, Athletharum pugna. Quod proxime accedit ad id quod Eustachius memoriæ prodidit forsan mutuatus ab illis, Bœocios circa palestram, reliquasq; artes Gymnicas ualde probari, athenienses in naualibus, Thessalos in equestri, quippe cum ex equo primum pugnare docuerint, lacedemonios legibus ualere, Cyreneos in Ephetica scientia. Quod autem de Thessalo equitatu dictum est, qui conferto prælio insuperabiles erant, non pretereundum Philippum macedonem qui totius Græciæ communis hostis & predo habitus est, ut Thessalos equites uelut firmissimum robur & longe optimos bello suæ phalangi adiungeret. Thessaliam propterea inuasisse, illamq; incendiis & ruinis deformasse.

An sit idem Deprecari quod Recusare, contra quorundam Gramaticorum opinionem. Caput XIIII.

Quid in mentem uenerit non nullis grammaticis, qui nō temperantes maledictis, multa nec perpenso iudicio, nec examinato modo digesta præcipere non uerentur, non satis comperio. Nuper cum in comentariolos obseruationum Grāmatici cuiuspiam, quos de latina dicendi norma uiuens ædiderat forte incidissem, in quibus graui censura antiquissimum quēq; authorē taxat, ita ipm loquutū offendimus ut diceret. Aulū Gelliū male sensisse, qđ depcari abhominari uel detestari esse dixit, cēsuitq; depcari nihil esse, aliud, q̄ dicto uel facto recusare, quasi multum discriminis foret inter abhoīari & recusare. Idq; Ouidii authoritate probare nixus fuit de ponto, Sepe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem. Ne mea Sarmaticum contegat ossa

ſolū in quibus uerſibus deprecari pro recuſare intelligit, quod uerbis pluribus affirmare contendit quæ conſulto preterimus, Sed libet interrogare, num proprio ſignificatu latine dixerim, Scipio fœdus cum Hānibale in re deprecatur, quia paciſci cū Hannibale recuſat. Aut Romani cū Pyrrho pacē deprecātur, quia pacem abnegarunt. Contraꝗ hanc uerbi ſignificationem, ſecus ab authoribus dictum, & uerbum deprecari in alio ſenſu accipi uidemus. T. Liuius ſexto ab urbe condita, non preripiam inquit, gratiam publici officii deprecandi. Cicero prima actione in Verrem. Si libere quæ ſentio de republica dixero primū deprecor ne iraſcatur. Suetonius in Cæſare, Senatum literis depcatus eſt, & ueterum authoritatibus pluribus, in quibus ſi deprecari recuſare dixeris, profecto abſurde & barbare loqueris. Hic enim Deprecari idem eſt, quod ualde precari. De enim præpoſitio adiecta uerbo pleruꝙ auget, ut demirari, defraudare, deierare. Rurſus quod ille authoritate Ouidii motus, uoluit deprecari idem eſſe quod recuſare, Idem Liuius explotatius oſtendit tertio de macedonico bello. At Hercule non ius ſed iniuriam deprecantur. Suetonius in Tiberio. Claudium inquit adeo uiolentū & contumacē, ut ne capitis quidē reus deprecari ſubſtinuerit, Cicero in legem agrariā. Siquid deliquero nullæ ſunt imagines quæ me a uobis deprecentur, quibus in locis non ſignate nec ꝓprie loquetur, qui deprecari recuſare dixerit. Sed uerus probabiliſꝙ ſenſus eſt tam in Ouidii ꝗ proximis authoritatibus. Id eſſe deprecari quod ſuppliciter petere & precibus expoſcere, ne quid fiat quod tu uitare cupis & cōtendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non ſimpliciter recuſans mortem, ſed ſuppliciter expoſcens, ne mors contingat inter tot truces imaneſꝙ hominis. Et ille iniuriam uel ſupplicium deprecatur. Videlicet rogat ne inferatur iniuria neue conuicium fiat. Multum longeꝙ diſtat deprecari a recuſare. Quippe deprecari eſt precibus rogare, & ſummiſſe obteſtari ne quid fiat, Recuſare uero, iure & manu contendere & quadam mentis uecordia minaciter magis quam precibus expoſcere, Cæſar cōmentario quinto. Hedui nec deprecandi nec recuſandi cauſa legatos ad Cæſarem mittere uolebant. Cicero Tuſculanarum quæſtionum ſecundo, de Anaxarcho inquit Democritoꝙ cogitetur, qui cum in manus Cyri neochreontis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neꝙ recuſauit. Pluribuſꝙ patet exemplis ſicut illa perſequi libeat. Ex quibus ſine controuerſia liquet. Deprecari id eſſe quod precari, Sed dupliciter, uno modo uehementi ſtudio & enixe precari, ut quid fiat, & tunc de prepoſitio auget ut primis authoritatibus quas ſupra memoraui oſtenſum eſt. Altero præcibus eniti & rogare, ne quid fiat ſeu eueniat tale qđ tu nolles euenire, et futurum deteſtaris, ſicut eſt proxime dictū. Et tunc de prepoſitio non augendi ſed uim potius minuendi habet. De enim adiecta uerbo duplicē ſignificatū licet diuerſum capit ut pleruꝙ ſolet. Plurimūꝙ intereſſe in utro accipias ſigni

ficatu. Quonam modo & utro magis conueniat sensu, ex ipsa lectione & cõtextu uerborum prout obuia sunt, cuiuis uel mediocriter erudito, facile est dinoscere.

Triplex questum super non nullis uerbis Iurisconsultorum sub obscuris quis sit illorum significatus, quæ ue pecuniæ olim fuerint. Caput XV.

Vm Romæ palatini fori iudicia operiremur, quidam nõ ex plebe homo pollens eruditione & doctrina, ad me adiit, & percontatus est, quid sibi uellet Vlpianus de officio procõsulis estimantis, cum qui prouinciæ preesset, dissimulare nõ debere, siquos causarum cõcinnatores aut litium redemptores deprehendisset. Quis esset litium concinnator, & quis redemptor querebatur. Et quia facilis explicatu questio erat, leui functus opera respondi cõcinnatorem litium eũ dici qui nouas lites, simulatis captionibus & cauillis improbis in longũ ducere molitur, cũ sibi iure agere nõ liceret. Cõcinnare enĩ esse rẽ effictis mẽdaciis oĩbus lenociniis ppolire, sicut is p unguẽtis delibutus madẽti coma & capillo cõposito cõspicitur, ques M. Cato Vitiligatores nũcupat, Græce aũt κερτερίκων. quasi sector litiũ, Redẽptoremq; causarũ eũ dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illasq; pactionibus muneribusq; pellicere conaretur, haud secus q̃ qui domes ædificiumq; faciendum uẽdũ ue precio conducit, qui etiã quadruplator & interceptor alienæ litis dictus est, quos hoies tãq̃ inciuiles & malarũ artiũ artifices Iureconsulti iure incessere. Iterũ quesiuit ex me quid esset quod Alphenus legẽ aquiliã interpretatus inquit. Quod si Tabernarius a pretereunte flagello in quo dolor esset, fuisset cæsus, si illi repugnãdo oculũ eruisset gladio, propter id admissum aquilia nõ teneri, quod diceretur flagellũ in quo dolor esset quærebatur. Cũq; nõ nulli falsa opiniõe persuasi flagellũ quod dolorẽ afferat, ideo dolorẽ in eo esse asserent. Dixi ego mẽdum in hac dictiõe fuisse ingenue me arbitrari, neq; iureconsultum tam inscite loqutum, ut in flagello dolorẽ esse dicat pro eo quod flagris inflictis dolorem affert. Cum iureconsulti nõ per metaphoras nec circuitu longo, sed munde admodum & circuncise loquantur. Sed pro eo quod dolor esset scriptum fuit, dolon esset dicendum fuisse, neq; aliter a iureconsulto scriptum ueris patere argumentis. Dolonem enim lignum uel fustem signare in quo ferrum acuta cuspide lateret, quod haud secus quã gladius uulnera ingerat Varronis testimonio probatur. In eo enim latens pugio ita situs erat ut foris minus appareret. Idq; coarguitur facili argumento, quod non erat consentaneũ, ut si a pretereũte leui flagello Tabernarius ictus foret, illi repugnãdo ferro decernere, & oculum eruere liceret, pro ut in quæstione est. Quippe

inculpata tutela non esset, cum non pari sed maiore impetu armorum iniuriam propulsaret, quod est lege uetitum. Dicendũ ergo fuit, aliquid occulti teli flagello latuisse, quo percussus tabernarius impune prætereuntẽ gladio repcutere, & illi oculum eruere ualuit. Hoc dolone Tiberiũ Gracchum ne oportunus iniuriæ foret, accinctũ processisse in forum authores tradunt, quo honestius & dissimulato telo in curiam iret. Et Claudiũ Cæsarẽ a duobus equestris ordinis cum dolone & uenatorio cultro prestolantibus pene oppressũ, Suetonius refert. Tertio consuluit me, quod esset Iudiciũ Eremodiciũ de quo apud Iustinianum fit mentio frequens, contra quod restitutionem dari leges uoluere. Cumq; aliquorum discreparet sententia, peruidi tandẽ Eremodiciũ dici Iudicium cum quid reo absente in disquisitionẽ uenit, superq; Iure cõtrouerso mota lite, solus actor nullo se opponente exercuit, contraq; reum indicta causa lis data fuit. ἀπὸ τῆς ἐρημίας. hoc est solitudine, eo q᷑ solus actor nullibi reo cõparente, nec signis collatis ut aiunt, optinuit, contra quod rescissionem plerũq; dari leges uoluere. Demũ cum sermo incidisset quid emptio quid permutatio esset, quesitum fuit, quo in loco Homerus meminit Achiuos non pecunia nec ære signato Sed rudi massa æris uel ferri uinum mercari & cum mancipiis permutare consuesse. Cuius authoritate Vlpianus de contrahenda emptione, etiam sine pecunia fieri emptionem asseuerat. Dixi id de quo consulebamur mihi impromptu nõ succurrere. Sed tamẽ meminisse me, tam apud exteros quã Romanos æris signati argentiq; & pecuniarũ longo tempore nullũ usum fuisse, mercesq; non pecuniæ interuentu, nec signato ære, sed rebus cõmutare cõsuesse. Siquidem Armeni, Scythæ, Seres & Sarmatæ, nõ intercessu pecuniæ res emere, sed rerũ cõmertio pmutare assuerãt. Deserta eni & uacua cultoribus loca hominibusq; ifrequẽtia magisq̃ urbes icolebãt. Indi quoq; illi penitissimi et Hellenii idẽ factitarũt, Nã fuso ære utebãtur aut aurichalcho (quippe cũ ueteres Auricalchũ pciosius auro ducerent) pcusso uero minime, lusitani graui sarcina æris uel frusto argẽti sæpius nũmi loco usi fuere, Lacedemonii lycurgi legibus omnẽ auri argentiq; usum amouẽtes, ferrũ & rudẽ massam uasli põderis pro pecunia habuere. Sicut Bizantii ferri massam pro nummo appendebant. Messuli uero in Africa populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuisse feruntur, cum quibus merces sæpe mercatores cõmutabant. In Britannia gẽs in hospita iuxta Scyllirã insulã, permutãdo dare necessaria & accipere cõsuerant. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certum pondus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, ut omnem auri aut argẽti materiã execrati nullius generis nũmos ad se afferri sinerent. Idem de Carmanis & Babytacis qui in tygri sunt, memoriæ proditum est, ut omnia metalli genera coementes, illa in profunda terrarum & abditas solitudines suffodiant, ne pecuniæ commertio eneruaretur animi indoles, ingeniiq;. Quod de Indis & Aethiopibus

traditum accepimus, qui auri materiam tam uili eflimarunt ut cathenas ne-
xiorum tantũ ex illo conflarent. Omnes deniq; gentes nationesq; apud prius
sæculum mercibus res inuicem cõmutare, uel coriis bouũ nũmorũ loco, aut
bobus pecudibusq; ac ferreis uirgis usos comperimus. Homeri testimonio q
res censu & estimatione dignas non pecunia sed bouum & pecudum nume-
ro taxauit, cum nihil tunc impẽso precio ueniret: Primi igitur Lydi aureũm &
argẽteum nũmum cum tunc nullus foret, inuenisse traduntur, Tã & si Aegy
næ argentum Primo signatum non nulli credant. Alii apud Heleos pendera
& ex argento nũmos a phedone inuentos putant. Apud Persas uero Darius
ex auro monetam percussit primus, in latio Saturnus æreum nũmum reppe
risse traditur. Romanis quoq; auri argentiq; signati longo tẽpore nullus usus
fuit. Pecudibus enim & Iumentis bobusq; res permutare, sontesq; plectere so
lebant, æstimabaturq; bos centussibus, ouis uero decussibus. Coriis uero bo
uum nũmos percussos a primis originibus iudicare licet, quod Numa Pom-
pilius Scorteos asses congiarium populo dedisse fertur. Post quos Dionysius
ex Stanno conflauit nũmos. Interiecto deinde tempore ære graui Romanos
usos comperimus quo appenso non numerato debita exoluabant, quo tem-
pore Seruius Tullius Rex primus nota pecudum æs signasse proditur, unde
& pecunia dicta. Cuius rei causa inuetustissimis nũmis bouis pecudis aut suis
signum incussum apparet. Sed quis a Seruo Tullio pecunia percussa, nõ pro
pterea agraui ære precii uomine, quod inter licentem ementemq; cõuenit exol
uẽdo delitum est. Quippe post decemuiros etiam ære graui Romanos usos
fuisse, debitaq; exoluisse authores tradunt, quod æs graue massa æris fuit, nõ
percussa aut signata, appendi nõ numerari solita, Sequtis mox tẽporibus Ser
uio Cepione & Cn. Sempronio Coss. post Atilium Regulum, argẽteo nũ
mo primum figurato, Romæ altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora
incussa fuit. Tam & si, quinq; annis ante primum punicum bellum argenteũ
nũmum Romæ signatum, non nulli credant. Demũ post ãnos duos & sexa
ginta aurei apud Romanos eadem nota incussi fuere. Deinde Bigæ & qua-
drigæ ac uictoria, quare uictoriati Bigati & quadrigati dicti. Fertur tamen Li
uius Drusus in Tribunatu tertiam æris partem argento miscuisse & signo ui-
ctoriæ pariter nũmum percussisse cui Victoriato nomen. In Triente autem &
quadrante Romani, rates icussere. Persæ Statheres daricos numismatata ha
bere dicuntur, Græci & Athenienses. Tethrachinam & Cithophoros ac Phi
lippeos nũmos, qui bouis imaginem longo tempore habuere incussam, tũc
primum a Theseo inuentos, ut ab armis ad agrorum cultum ciues auocaret.
Cuius formæ Heleis numisma fuit, in quo bouis imago designabatur, præ-
ter quos fuere Oscenses & Statheres darici, Philippei & Alexandrei qui ex au
ro cudebantur, in quibus mule cum curru uidebantur effictæ. Postea Noc-

tua cum mineruæ facie Athenis incudi cepta. Vnde illud proditũ est Gylippi seruum Ephoris detulisse, multas sub tectis cubare noctuas, quod lysandri pecuniam quam Gylippus fuerat depeculatus sub tecto condiderat. Troezeni Cum Neptunum præcipuum colant. Tridentem nũmo effictũ habuere. Persicus uero nummus Sagittarium incussum habuit, qui daricus etiã Dictus, Germani Serram qui serrati. Dardani duos insculpsere Gallos. Rhegini leporem & currum. Cephalenes equm. Thasii Persen. Argiui Murem, Mytilenei Sapphus imaginẽ. Tarentini nũmi Taras Neptũni filium qui delphino uectabatur. Aspẽdii palestras, locri aũt Ozolæ Hesperũ stellã effinxere, apud Chios ænea moneta fuit cui nomẽ Homerus, Pelopõnesiorũ numisma testudinis figurã habuit, cui Cheloni dixere nomẽ. Cizizeni altera parte Cybelem altera leonẽ. Tenedii securim & facies duas eadẽ ceruice proeminẽtes. Corynthiaci qui poli dicebantur Pegasum, Gergythii aũt qui in phrigia minore sunt Sybillæ imaginẽ quod inde esset oriunda, hoc sempiternæ laudi fore arbitrati. Postea uero nouicio inuento, ut imagines Cæsarũ cum inscriptione & titulis nũmis ascriberentur obseruatũ est. Quare Nero Cæsar in habitu Citharedi se nũmo insculpsit. Augustus Octauius nota sideris Capricorni sub quo in lucẽ æditus erat argenteũ nũmũ percussisse dicitur. Deniq; cũ apud prius seculũ nullus nũmorũ usus foret, iudicare licet Homeri tẽporibus non pecunia nec ære signato, sed mercibus inuicem achiuos uinũ æs & ferrũ armis & mãcipiis emere consuesse. Cum uero hac ad monitione actentior factus ἐν τῇ ὀ.. τῆς ἠλιάδος ὁμήρου ῥαψωδίας uersarer: eos uersus haud multo negocio comperi: qui tales sunt.

πανν ύχιοι μὲν ἔπειτα καρηκομόωντες ἀχαιοὶ.
δαίνυντο τρῶες δὲ κατὰ πτόλιν ἠδ᾽ ἐπίκουροι
παννύχιος δέ σφιν κακὰ μήδετο μητιετα ζεὺς
σμερδαλέα κτυπέων τοὺς δὲ χλωρὸν δέος ᾕρει.
Vnde reportabant criniti uina pelasgi
Aeris quidam, alii fulgentis munere ferri.
At scutis alii. pars bobus mancipiis ue.
Mutabant passim & conuiuia leta parabant.

Quæ portæ Vrbis Romæ præcipuæ fuerint, & unde nomina sumpserint, & ex quibus causis cognomenta. Caput XVI.

VRbis Romæ sicut sepissime pomerium prolatũ fuit, ita multiplices portas pro murorũ ambitu extructas fuisse facile est coniectari. Nam cum a prima origine fundamenta Vrbis in Palatino monte fuerint, cuius radicibus antiquissimum pomerium terminabatur, tribus portis tunc Vrbs cõtenta erat. Hæ fuerunt Carmentalis quæ scelerata, Pãdana quæ libera

dicta est, & Mugonia quam trigoniam a tribus angulis uocatam sci ũt. id autem pomerium quod Romulus posuit a foro Boario procedens ad magnam Herculis aram. Inde per ima montis palatini ad aram consucii, mox ad curias ueteres, & demũ ad sacellum lariũ, protendebatur. Et cum esset tunc Roma quadrata ad forum Romanum procedebat. Varro autem a Sylua quæ erat in area Apollinis in palatio, usq; ad supercilium scalarum Cachi in auẽtino occidentem uersus. Et ad Tugurium Faustuli ubi casa Romuli fuit. Prima Vrbis fundamenta protendi asseuerat. Adiecto deinde Capitolino colle a T. Tatio quem Archades Saturnium uocarunt, satis constat portam illic excitati castelli Saturniã nũcupasse, que pandana eo quod semper pateret dicta est. Cũq; infima Capitolini montis carmentæ habitaculum fuerint, inde carmentali portæ nomen datũ, quæ & Scelerata, eo quod trecenti & sex fabii inde prodeuntes in fausto prælio ad cremetam omnes a Veientibus oppressi & miserãda nece, cæsi fuere, Iuxta quam ædes Matris Matutæ & Bellonæ, & Columna ex qua dabatur belli signum, si quando contra hostes preualentes sumebãtur arma. Ad hanc portam, matronas Carmentæ nimphæ quæ mater euandri fuit, ãnuas hostias imolare & sacrum facere produnt. Sed cũ Tarquinius priscus, quadrato saxo primus, & deinde Seruius Tullius pomerium protulissent, duosq; urbi colles adiecisset, ita ut septem collium urbs fieret, qui ultimus urbis ambitũ auxisse fertur, ac reliqui Reges urbem parum mœnibus ualidam aggere & fossis muniuissent, portarum quoq; numerum augeri consentaneum fuit, eoq; magnitudinis urbs processit, sæpius aucto dilatoq; pomerio, ut quattuor & triginta portæ per omnem ambitũ Romæ fuisse legamus Ipsum ꝑ pomeriũ Aurelianum Cæsarem tandem definisse ut ad milia passuũ triginta mœnia protenderet. Tam & si Nero Hostiam tenus mœnia promouere, atq; Inde fossa, mare ueteri urbi statuisset inducere. Ex quilinam ergo Viminalem, Quirinalem portas & Celimõtanã, a collibus urbis ubi sitæ erãt, uetusto nomine denoĩarunt, q̃uis qd' Quirini sacello foret proxima Quirinalem dictam non nulli ferant, iuxta quam Veneris Erycinæ tẽplum. Quæ quidem Viminalis aliquando numentana dicta est, sicut Exquilinam Taurinam a capite taurii insculpto uocatam ferunt. Capenam uero, constat affluẽtium aquarum multiplices habuisse decursus. Illinc enim ad Martis ædẽ semita fuit quadrato saxo, ubi & manalis lapis qui in urbem delatus pluuias excitare dicebatur. Sicut aqua in Lycei Iouis fonte si quãdo siccitate laboraretur. Sacerdotis manu querno ramo agitata cogebat nubes, largosq; effundebat imbres. Et Athenis terræ fuisse simulacrum pausanias prodit, suppliciter a Ioue aquam expetentis uero euentu, cuius ara in monte Hymeto uisebatur quam ὄμβριον, quasi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quã magi incolũt. Dolium uidisse Apollinius tradit quo aperto in defectu aquarum nebulæ

emittuntur

emittuntur quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiam documē tum Democriti fuit, ut ad imbres excitandos caput & collum Chameleontis ligno roboris uri præceperit. Ad eandemq; Capenā aqua Mercurii erat magnis studiis celebrata qua mercatores Idibus Maiis se inspargebant & sua. ube res quæstus propterea facere arbitrati. Et Almon aquæ riuulus cuius aqua Sacerdotes furore uesano inter se digladiantes Cybelis simulacrum expressimū te aducꝰtum quot annis abluebant. Iuxta quam M. Marcellus secundo punico bello ædem uirtutis antea uotam dedicauit. Mutionis uero a Mutione q illi aliquando præfuit, & Minutia quia Minutii sacello erat proxima, quē pro deo uetustas coluit, Et salutaris ab æde salutis. Et Rhautumena ab Auriga Rhautumeno qui Veiis Cursu uicerat, quo e curru effuso equi citatissimi cū palma in capitolium contenderunt, Portæ dictæ denominatæq; sunt. Catularia uero dixere quod iuxta eam ad placandum caniculæ sydus frugibus inimicum imolarentur ruffæ canes. Et piacularē propter ostenta & piacula quæ illic fiebant assiduæ, dici Pompeius memorat. Collina quoq; quæ Agonensis dicta est, ppter anfractus multiplices quod partim edita partim decliuia essent loca, nomen sortita dicitur, extra quam Veneris Ericinæ & quietis tēpla fuere, & iuxta campus cui sceleratı nomen fuit. in quo incesti dānatas uiuas defodere uestales assueuere. Romanulam uero, & Collatinam, Alteram quod ex Sabinis Romam patens uia foret, alteram quod illinc collatiam expeditum iter esset denominarunt. Sicut ferentinam, quod ferentinum ferret, & Gabiusam quod Gabios. Hanc uero Collatinā aliquando Pincianam dictam nō nulli uolunt, quod nomē ad huc manet, a proximo palatio deductum, unde demolita marmora Theodoricus Rex Rauennam deportauit, fuit quoq; Romula porta quam Sabini Romanulā uocauerūt, quod per eā proximus Romam aditus esset, q̄ gradus ad noualia & Volupiæ sacellū habuit. Et Querculana quod quercum proximam haberet, Et Randasculana quod ære munita foret, Siquidem a ueteribus æs Randus dicebatur. In qua caput Aeneū longo tempore stetisse memorāt, postq̄ Genutius Tipus prætor oraculo monitus ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, accessumq; denegauit. Sicut Ianualis a Iani signo ibidem affixo nomē uendicauit, quæ sub colle uiminali fuisse traditur, per quam uim aquarum ingētem magnis procellis cōtra Sabinos fluxisse, illosq; uiolentissimus tempestatibus oppressisse memorant. Quam Romanulam Ianualē & Mutionis non in pomercio sed intra Vrbis ambitū sitas, non nulli uolunt. Nam de Trigemina & lauernali satis constat, alterā propter trigeminorum pugnam, cum regnāte Tullo inter Romanos & Albanos a trigeminis pugna cōmissa fuit. Alteram quod ad lacum lauernæ facilis inde uia foret, nomina tulisse. Fuit enim lauerna furum dea in cuius luco ut impunita essent furta, prædam fures sortiri, & rapacissimum quenq; imolare

tradiderunt. Est tamen literis proditum latinos populos a singulis ad Trigeminam Euandro ueluti deo sacrum facere. Sicut matronæ apud Carmentalem Carmentæ. Sanqualis proxima ædibus Ancii Regis porta fuit nō incelebris. Et altera libitinensis, per quam fato defuncti efferebantur, & Mugonia a bouum mugitu qui illic frequentes erant denominata, iuxta quā Tarquinius Priscus habitasse fertur, quæ & Trigillia dicta est, preter quas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & flumentana iuxta quam fluxisse Tyberim uolūt. Ex hac enim ad petellinum lucum modica uia erat. Et Triumphalis per quā triūphi dic aurati currus, captiua præda, & Pompa triumphi procedebat, Aurelia Vaticana & Portuensis quæ septimiana nouicia denominatione. Ac fontinalis transtiberim, qđ haud procul inde fontiū sacra fontibus & puteis coronatis fierent dictæ nominateq; sunt, Sed pre cæteris unā legimus fuisse cui fenestræ dederit nomen, uel quod humilis & angusta foret. Siue quod Tarquinio prisco regnante, cum a pastoribus oppressus fuisset ex insidiis. Tanaquil inde populum alloquuta ipsius interitum tam diu dissimulauit donec Seruium Tulliū regni successorem fecit. Est quoq; illud animaduertere. Quod cum mœnia ciuitatum sancta sint, proptereaq; illa transgredi sine piaculo fas non sit, certisq; prefinitis spaciis Pomerio inaugurato, fuerint consecrata, ita ut quicquid circa ea solii esset, neq; habitari neq; arari liceret. Portas tamen sanctas haberi minime decebat. Quippe eū ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre aliaq; profana facere cui uis permissum fuerit. Apud exteros uero portæ præcipua denominatiōe istæ feruntur. Scea apud Troiam, in cuius super liminio laumedontis cadauer sepulchro conditum erat. Sicut murus & amnis eiusdem nominis fuere, Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica & sacra & Charonia, per quam dānati ferebantur ad supplicium, & Dypylus omnibus patentior, atq; aliæ Nimphades nomine, Megaris fuit Trialia quæ Diplon dicta, Corinthi Teneatica, Thebarum porte Homoloide nūcupate sunt, apud Sycionios quoq; sacra fuit ubi Epopei uisebatur monimentū. In Argo Diampares, apud Leōtinos Iracea, in Ziciho Thracia, apud Tybur Rarana. Capuæ locis ubi platea Selapsia in qua unguentarii negociantur, Cremonæ Brixiana, Tarenti Temen tida, Syracusis Menidite, Trogillorū, & Agradiane, extra quas frequentia sepulchra uisebantur. Babyloniæ uero licet plures celebrentur, tamē precipue, Semiramidis, Ninorū, Chaldeorū, Belides, & Cyssiæ.

Quo ritu, quibusq; cerimoniis Hostia apud priscos diis imolabatur, & quo modo fiebant sacra & quid apud exteros. Caput XVII.

QVi mos ſacrorum fuerit. quoq; ritu, aut quibus exemplis ho-
ſtia cederetur & res diuina fieret, ueteribus monumentis inter
ciſe perſcriptum eſt, Et tam & ſi, ſingulis fere diis ſua ſacra in-
ſtituta forent, quæ tranſgredi aut præterire ducerent nefas,
neq; deos omnes, eiſdem ſacris ſemper. Sed alios, aliis ritibus
cerimoniiſq; placari deceret. Tamen in omni ſacrificio, ſtatas cerimonias, et ſo
lita ſollẽnia conuenit obſeruari, quas ſi preterẽt, haud dubie, piaculum fieri et
ſacra pollui putabant. Siquidem in omnibus ſacris, ſacerdos cum diis ĩmolat
& rem diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, & a Venere abſtinet
ut lautus puruſq; accedat. Quippe Ieiunii & caſtimoniæ ſacra adituris mirã
obſeruationẽ fuiſſe authores tradunt, legimus Nũmam Pompilium cũ pro
frugibus faceret, eſu carnium & Venere abſtinuiſſe. Et Iulianum Cæſarẽ ole
ribus leguminibuſq; contentũ ſæpe cenitaſſe ob religionem, atq; eos qui Iſi-
dis ſacris iniciandi erant dies decem parcere carnibus & uino, & Egyptios fe-
ſtis quibuſdam diebus ieiunia ſeruare, Aquæ uero aſperſione corporis labem
tolli & caſtimoniam preſtari putabant, Præterq; Myſos & Eſſenos alioſq; q
ob religionẽ animãtibus abſtinent, celebemq; uitã agunt, qui Abii & Anym
phi dicti ſunt. Conſtat Sacerdotes matris deum ſamia teſta ſibi uirilia ampu-
tare. atq; illos qui maxima ſacra obibant ut in caſta religione manerẽt, & pro
cul a mulierum contagio uitam agerent, herbis quibuſdam emaſculari, & ui-
rilitatem amictere. Vtq; nulla niſi ſacrorum maneret cura, nudiq; & uacui re-
ligioni intenderẽt, cunctarum rerum dñio ſe abdicare. Quod iure Pontificio
cauebatur, cuius uerba ſunt. Ad diuos adeunto, caſte pietatem adhibento, o-
pes amouento, qui ſecus faxit, deus ipſe uindex erit. Quam caſtimoniã apd'
exteros quoq; ſeruari meminimus. Quippe in Theſmophoris matronæ A-
thenienſes ut Veneris ictus cohiberent; foliis uitilium cubilia ſubſternebant,
non nulli garo ex piſcibus qui ſquamam non habent, quod incendia libidi-
num reprimeret & irritos conatus faceret in ſacris uſi ſunt, qd' Ageſylaus pu
tabat, deos non minus religioſis operibus quã ſacrificiis caſtis delectari, legi-
mus quoq; Hyerophantas Athenienſium poſtq̃ in Pontificatum euecti erãt
ut caſtiſſime ſanctiſſimeq; Sacrũ facerent, citutæ ſorbitione caſtrari, & Egy
ptios ſacerdotes negotiis omiſſis, mulieribus nunq̃ ĩdulgere, carnibuſq; & ui
no abſtinere, atq; Gynnoſophiſtas adeo abſtinentiæ ſtudioſos ut pomis ſo-
lum oriza & farina alantur, in Creta quoq; Euripides teſtatur quos uocãt Io
uis Prophetas non modo carnibus ſed ne coctis quidem ueſci. Et Indorũ Ma
gos qui ad ſolis Sacerdotium euecti erant, carnibus abſtinere, & nunq̃ ſub
tecto eſſe, ſed lineis uelari & ſub dio uitam agere. Quin etiam obſeruatum in
uenimus ut qui rem diuinam facturus erat, ad ſuam leuandã culpam ſe in pri
mis reum dicere debeat, & noxæ penitere, ac fateri admiſſum, uultũq; ſume

mistere, & ad omnẽ modestiam fingere. Deinde ipse aut publicus preco precedens sacra, hoc agee clamitet, uoceq; excitet populum, ac uirga turbã summoueat quæ cõmentaculum dicta est, Silentiumq; indicat, ne mala uox obstrepet, neue qd triste auribus accipiat, & sacris fauere & intentos esse iubeat. Nãq; in deorum sacrificiis taciturnitate in primis & intentis animis opus erat, qa si opus facientem sacerdos inter sacra uidisset, temerari & pollui sacra putabãtur, religione inexpiabili. Ideo custos dabatur qui sacra inspiceret & alter qui linguis fauere iuberet. Græcis autem, ad sacrificium accessurus hoc prefatur primum τις τῇδε, hoc est quis hic, qui uero intersunt sacris referunt πολλοὶ κἀγαθοί. quod est dicere multi & boni. Nam polluti homicidio, aut sanguine infecti humano, hominesq; turpissim orum sordium, sacris arcebantur, neue aras contingerẽt aut sacrificio interessent lege uetabantur. Et quia a quibusdam sacris mulieres innuptas aut seruitio pressos uel ære coemptos abesse oportebat. Ideo in sacrorum apparatu Lictor prefabatur. Hostis uictus, mulier uirgo exesto, In Cheronea uero Sacerdos lorum tenens pro ædibus Matutæ clamitat, non seruum ingredi non seruam, non Etholum non Etholam, cũ his sacrificio adesse non liceret. Apud Magos qui lentigines habẽt tanq̃ inuisi diis imortalibus ab aris procul fiunt. Et hi qui elati reuixerũt, quibusq; uiuẽtibus exequiæ factæ sunt, uelut profani a sacris arcebantur, sicut a Sacerdotio bis nupti. Apud Germanos qui scutum amisisset in acie, sacris interesse nõ poterat. Et apud Aegytios subulcis uniuersis tẽpla interdicta fuere, & Hebreis menstruatis & his qui impetiginem habent, Scytis quoq; qui nullũ hostem interfecisset in acie, in sollẽnibus libare non poterat, reliqui iniciati adesse non uetantur, Romanis uero siquæ sacrificio mulieres intersunt capita uelant. Cũq; adorat qui rem diuinã facit uelato capite ne auersus animus a sacris fiat, dextram ad osculum ferre & se in orbem circumagere pro ut Nũma instituit, necessum habet. Quodq; Tibicines et Cytharedi qui lyras septicordes tenderẽt in deorum sacrificiis cum cantu & longis tibiis precinant, & nequid aliud agatur exaudiaturq; moneant. Illiq; ius in æde uescendi habeant, prisca est religione seruatum, quæ quidem tibiæ sacrorum ex busso, que uero ludis precinebãt ex osse asinino aut argento fiebant, quod ille miti sono ad rem diuinã, iste stridenti & acuto ad prelium accenderent. Fuere enim tibiarum, species plurimæ, ad usus uarios. Nam lybies plagiolon uocant quæ ex lotho fiunt. Elimos ex buxo & lauro, Celtæ ex calamis utuntur fistula. Aegytii ex stipula ordeacea. Scythæ & Arimaspi ex aquilarum & uulturum ossibus ex qbus aliquæ erãt serranæ quæ equales habent cauernas, aut phrygiæ quæ impares & inequales Post aliquot uero tempora ne tibiæ precinerent in sacris fuit lege cautũ. Egyptiis in usu erat, non tibias sed cantus adhibere in sacris, quibus septem uocales deos modulata uoce collaudare tibiarũ & cytharæ loco fuit, Iudei in sacris

non modo

non modo tibia sed tympanis concinunt. Vtq; suæ hostiæ diis dicatæ sint & superis albæ, inferis uero nigræ imolentur, neq; duobus diis unam hostiam mactari, quia utri deo res diuina fieret, facile non dinoscerent, in omni sacrificio uulgo seruatum est. Namq; aliena hostia uel debili & manca, quæq; reluctatur & se admoueri altaribus non sinit dii non placantur, fugientemq; hostiam quæq; altaria detrectaret, ubicunq; nancisceren tur mactari oportebat, ne piaculum fieret. Et sicut suæ hostiæ numinibus dicatæ sunt, ita & aræ fuerunt. Superis enim a terra exaltatis aris, Terrestribus in terra, inferis uero sub effossa terra sacra facere conuenit, quod apud Indos fuit diu seruatum, ut terrestribus diis in cauernis. Soli uero in sublimi sacrum faciant. Non nunq̃ sine ara in nudo solo & pauimēto sacra peregisse Græcos compertū est. Heumeus apud Homerū super Escharā, uictimā fecit. Arabes arulā super arā cōstituūt in illaq; Soli imolare & tus adolere solent. Hæ enim ad normā quadratæ fuerunt. Superq; eis sacra facturi cespitem ex gramine seu uerbenas apponunt, istæ enim faustæ in omnibus sacris habitæ, quas ex sacro loco decerpere conuenit. Ipsasq; aras suorum numinum fronde ornare, ut Ioui Esculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri Myrto, Herculi populo, Baccho Edera, Pani uero Pino. Diti autem Cupresso. Quanq̃ ad aram maximam Herculi sacra facturi sola lauro neq; alia coronentur fronde. Thraces & Iudei pro lege habent in omnibus sacris hedera coronari. Cappadoces ambrosia, apud Egyptios, hedera uitibus præfertur. Druidæ nullum sacrum sine roboris fronde cōficiūt. Ptolemeus Helychrysio coronauit deos. Thraces uero nō solū coronati sed scuta & gladios hedera ornati in sollēnibus libāt. Isiaci absyntii marini ramū uirgultis ceteris pferūt. Aegyptii in Iouis pōpa, & Magi mirica, Hermienēses Hyacitho coronātur i sacris, parthi ex diuerso gramie coronata agna cedores incēdūt. Ferūt Egyptios Agrosti herba manibus decerpta adorasse et papyri flore coronasse deos. Vespasianus uero coronas ex Cinnamomo interrasili auro, sæpe tēplis dicauit, apd' alios autē fagi cortex religiosus fuit. Non sic Thebis & Athenis nāq; in Palladis tēplo haud facile qsq̃ hederā inuenit. Ea uero hedera q̃ fert racemos labruscæ mō quā Similacē nomināt, & arbores q̃ nec serūtur nec fructū ferūt, infaustæ oībus habēt' sacris, & dānatæ religionis, apd' Persas nō mō qui sacrificat, sed hostia & q sacris intersunt festa ornātur frōde, Indis cōtra, nāq; ex his coronatus sacrificat nemo, Persæ tñ nec deorū imagines habēt, nec tēpla erigūt. Erāt en i ediū sacra℞ & simulacro℞ euersores, sed in loco mūdo & excelso cū pcatiōe diis uictimas imolāt. qd' a plerisq; usurpatū iuenimus. Nā Carmeli deus colebat' cui nec tēplū erat nec simulacrū sed ara tm̄ & diuinus cultus. Iudei mēte sola unū numē colūt. Ideo nulla apd' eos simlacra nō mō tēplis sed nec urbibus isūt. Germani quoq; nullā humani oris speciē diis pre eorū magnitudine dederūt, nec templa dicarūt.. Sed lucos

et nemora deorum nominibus appellant, illa uelut sacra templa uenerati. Sa-
cerdos autem & qui uictimā facit, pura in ueste & candida, nam color albus
deo gratus in primis, in textili tela nec maioris operæ quā mestrue, non nūq̄
in purpura & auro. Triumphales uiri & qui amplos honores gesserant in triū
phi ornatu, aut ī pretexta, lotis manibus & frōde coronati, sacri & uenerabiles
nudis pedibus & tonsa coma ad rē diuinā accedebāt. Idq; a Pythagora traditū
Lacedemonii obseruarunt qui nudis pedibus adorandum sacrificandumq; cē
fuerunt. Pura autem & religiosa dicebatur uestis, qua rem diuinam facturi, fe-
sta utuntur die, ea quidem erat soluta omni uinclo, nullis maculis nec squalo-
re obsita, nec funesta aut fulgurata. Quod siquis nece aliqua pollutus fuisset,
bis septem uicibus inundationibusq; uestes abluebat aqua, his piamentis ab
īmundicia emaculari arbitrati. Aegyptii uero laneas uestes non inferunt in deo
rum templa nec cum his cadauera sepeliunt. Hostia si maior erat auratis corni
bus, si minor coronata illius dei fronde cui sacra fiunt incedebat. Infulaq; lanea
et candida uicta circundata ante aras nullo uinclo ligata sistebatur, neq; enim
in sacris uinctum quid esse poterat. Contra uero apud Senones, nam lucū sa-
crum uenerantur, quem nisi uinculo ligatus ingredi nemo poterat, qui si for-
te prolapsus corruisset attolli minime licebat, sed per humum reptare necessum
erat. In Scythia quoq; Marti sacrum fit, in quo uictima primis pedibus ligata
ad aram sistitur cui laqueum in collo iniiciunt ac baculo circunducto strangu-
lant, sine precatione & uotis. Quam quidem aqua de fonte Iuturnæ qui cir-
ca numicum labitur, quæq; in omnibus sacris adhibetur in primis insperge-
bant eam uero aquam super terrā posuisse, piaculum & triste omen erat. Ideo
uas lato ore & fundo angusto in quo hauriretur ne stare posset, in sacris adhi
bebant, cui eadum alii Scyphum dixere nomen. Illudq; manibus tenere opor
tebat. Quod quidem flaminicæ uirgines sacrorum ministræ, aut Vestalium
famulæ non nunquam pueri flaminum ministri quos camillos appellant pa-
trimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Ex hac aqua egros cu-
rari & bonæ ualitudini restitui putabant. Apud Athenienses uero aqua erat
ex Calliroē fōte magnæ religiōis ī maxis sacris & spōsaliciis cerimoniis ī q̄bus
aliā adhibere nefas habebāt. Ferť ī Delii Apollinis tēplo p̄cipua aqua fuisse sa
crificātiū usui accomoda, quam ad alios usus hausisse magni criminis instar
erat, Græci ī sacrificiis et expiatiōibus Eleutherii aquā frequētes adhibēt, Troe
zeni ex Hippochrene, Persici Reges ex Cohaspide, quā peregre profecturi se-
cum ferūt, Arabū Reges ex Euleo, qui ortus a mediis præcipuo nitore fluit.
pre cæteris uero Aegyptii tanti nili aquā fecere, ut cum Hydria ad templum
humeris ferebatur omnes procūberent & sublatis manibus diis grās agerent.
Feruntq; Babylonios Reges ex nilo & histro aquas inter gazas cōdere assue
uisse, uelut hoc argumentum suæ magnitudinis ostēderēt, cum per tot spacia

terrarū, totq; in uias regiões aduectæ fuerint. Ipse uero Sacerdos lanea infula uelatus & fronde coronatus, aram manibus tenens ad orientē uersus. Q uippe matutinum tempus sacrificiis idoneum estimarunt, cum deos tunc assidere templis, & matutinis salutationibus adesse opinio foret, Magorum & Persarum exemplo, quibus in more fuit primo semper diluculo canere diis, hymnosq; & laudes dare, orietemq; solem uenerari, meditato & soleni præcatio nis carmine uerbis priscis ex ānalium uetustate erutis, numina & deos precatus uota effundebat, quam precationem plerūq; ter geminabat. Indi uero & Gynnosophistæ in meridie & ubi multum diei processerat Imolare diis usurparunt. Q uod Mercurius in Asclepio existimauit ut adorantes medio die cō uertantur in austrum, occiduo in occasum. Si uero primum oriatur sol in ortum. Fuitq; Apollonii Thianei opinio, summo diluculo cum diis uersari, procedente mox die, de diis loqui oportere. Moses autem & Hebrei occidentē spectari censuerunt. Ea uero infula ex lana alba & coccho fuit, instar fasciæ, plerūq; lata non nunq; tortilis & rotunda, ex qua uittæ hinc inde defluebant. Principiumq; precationis a Iano & Vesta que in omnibus sacris præcipua numina sunt, quæq; in uotis nūcupandis præfacionē perpetuā meruere fieri oportebat, ut per eos ad reliquos deos aditus pateat, quibus tus et merū offerebat, in primis. In qua precatione obseruatur. Vt Iuppiter pater Optimus Maximus, Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes deniq; dii sacro carmine patres aduocētur. Q uod i omni sacro cōstitutū fuit, ut cui uis deo sacrificetur, necesse foret post ipsum reliquos aduocari, ut hi uolētes & propicii uotis & præcationibus adsint. Antoninus uero Imperator deū Heliogabalū quē magni numinis loco habuit, in pfatione sacrorū reliquis diis pponi uoluit, & Domicianus Palladē uelut genitricē, & se Palladis filiū per sacrificulos in primis iussit aduocari. In Peloponeso aūt Mellissa nimpha q̄ usum mellis gentibus dedit, in oi pfatiōe sacrorū pncipiū pcatiōis fecit. Q uā qdē pcationē plerūq; ter repetebāt, sicut libationē. Diis deinde & uotis rite nūcupatis, eundē Ianū in fine pcationis denuo aduocare necessum erat, ut is deus pcationis caput & finē faceret, Sine pcatione aūt uictimas cedere, aut deos rite cōsuli fas nō putarunt, Itaq; sua carmina suæq; pcationes singulis diis institutæ sunt, quas plerunq; ne qd ppostere dicatur aliquis ex scripto pire, & ad uerbū referre solebat. Fertur tñ pyrrhus Epyrota ubi imolabat nullas effundere pcationes solitus, nisi quod sanitatem & bene ualere precabatur a diis. Apud Indos hi qui Pedalii uocantur, inter uota precesq; solam iusticiam petere in usu habent, quasi hoc munere deum amplissimū esset mortalibus datum, Socrates in Phedro ut pulcher intus fiat, utq; bona animi & corporis bene haberent Et ut dentur optima precari docuit. Apollonius Tianeus a diis poscebat, ut bonos cognosceret, malos uitaret. Interdum pauca habere & nullius indigere precatio fuit,

quam quidem precationē nūc sacra precedere, nunc subsequi plerūq; finem claudere non nulli uolunt. Manibusq; precātem aram tenere oportebat. quia nisi teneretur ara solas preces non litare perspectum est, Pellex tamen Numæ legibus aram tangere uetabatur quam si tetigisset agnum solutis crinibus cedere cogebatur. Precibusq; peractis & rite deprecato numine, qui rem diuinā facit, se ad dextram uoluere & circumuertere, manūq; priore digito in erectum pollicē residente ori admouere, deinde sedere uetusto mouere debet, uelut diis ratas præces habentibus. Galli uero se ad leuam uertere religiosius putarunt, Græci post effusas præces manus osculantur. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes fanum aliquod manum labris admouent, tanq̄ deos uenerarentur & timerent, ratasq; præces significarent. Frugesq; in caput uictimæ aut molam ex farre molito & sale deinde nouum uinum aut costum & masculа tura inter cornua fundebat, mactam esse hostiam uoce significans, quod quidem ad uictimarum probationem proficere credebant, ut si non obstupuissent sacrificio probarentur idoneæ, Græci autem non fruges sed ordeum sale conspersum aris inspergebant. Ad Therei sepulchrum megaris dum sacrum fit, calculis pro ordeo utuntur. Dianæ uero Propileæ mulieres eleusinæ, nullā nisi ex ordeo ibi nato molam conficere possunt, proditūq; memoriæ est. Iliacis tēporibus ueteres nō ture nec costo, sed cedri & citri fumo deos adoleuisse. atq; Sabeos cum omnia odorum genera diis accumulent, de Myrra tamen nihil impertiri, quasi numinibus subiratos, q̄d solā myrrā ex oībus odoribus apud se gigni noluissent, Sine mola enim salsa nullum diis sacrificium ratū fieri putabant, In ea efficaciorem uim placandis numinibus et cōmouendæ diuinati esse opinati. Vinum uero antequā funderet, sacerdos propinabat prius Scipulo aut simpuuio ligneo uel fictili admodum paruo quod in sacrificali apparatu erat Cyato haud dissimile, illudq; secundum libacionem astātibus circumferebat ut pariter libarent. Tum setas inter cornua uictimæ manu excerptas tanquā prima libamina in ignem mictere, obliqumq; cultrū a fronte ad caudam uictimæ ducere, & se ad orientem uertere debebat, quod in sacrificio habebatur primum. Siquidem prima sacrificii pars erat libare diis, secūda imolare, tertia reddere, quarta litare, facibusq; adhibitis ex tedæ ligno ut in quocūq; sacro fieri mos erat, quas nisi mares ferre alius nemo poterat, & igne accēso sup aras (neq; enim sine igne ullū sacrificiū fieri licebat) cū etiā sabbatis lucernas accendere diis prisco more seruatū sit, accintos ministros q̄ sacrificanti presto aderant, uictimam imolare iubebat, qui uictimarii seu cultrarii a non nullis popæ & Agones dicti sunt. Qui illam supra uerticem plerūq; infra iugulum feriebant. Indi uero uictimam non iugulare sed precluso spiritu necare essue rant, nequid deperiret, neue quid mancum deo offerretur. Græci autem moris erat, si celestibus diis uictimam facerent, sic hostiæ caput statuere

ut celum ſpectaret. Si uero inferis ut terram deſpiceret. Quibus quidem mi-
niſtris niſi iuſſi eſſent mactare nō licebat. Ideo ſuccinti nutum Imperiumq; ex-
pectantes agon, dicebant, Interim ceſa uictima alii uaſa ut cruorem exciperēt
cadenti hoſtiæ ſupponebant, alii decoriabant. Mox haruſpex flamen aut ſacer
dos cultro ferreo uiſcera & iecinora rimabatur, in illiſq; deos cōſulebat, & an
perlitatū foret explorabat actente, apud Galathas uero non haruſpex ſed Phi
loſophus aderat, ſine quo ſacrum diis nullum exhiberi poterat. Is autem cul-
ter ferreus erat & oblongus manubrio heburno clauis æneis, ære Cyprio, &
capulo argento ornatus. Namq; manu uiſcera tangere non decebat, ne qua of
fenſa pollutis ſacris contraheretur, apud Delphos fuit uſurpatum, ut cultro
quo diis imolabant de nocentibus ſupplicium ſumerent. Perſæ & cappado-
ces nō gladio ſed ſtipite mactabāt hoſtias. Romani etiam malleo, apud Ho
merum querno trūco. Quibus inſpectis ex omni uiſcere, & membro primi-
tias, parteſq; deſectas farina farris inuoluere, & in calatis ſacrificanti offerre de-
bebat. Tunc hoſtia proſecta dicebatur, quas ſacerdos aris imponēs foculo ac
cenſo comburebat. Hoc enim in omni ſacrificio ſeruatum eſt, ut de ſingulis ob
latis aut deo imolatis particulas tanq̄ libamina ut holocauſtum fiat in ignem
micterent. Egyptii Sacerdotes imolata uictima caput abſcindunt. Illudq; di-
ris carminibus execrati in flumen deiiciunt, cum precatione ſollēni ut ſiquid
aduerſi caſurum foret, in caput illud redundaret, apud Græcos ex ceſa uictima
non nunq̄ capite & uentre excepto, cætera dabantur diis, linguæ uero preco-
nibus. Hūc uero ignē ex olea, lauro uł quercu craſſioris corticis, aut cuius cau
dex cauus fungoſuſq; foret accēdere uł numinibus adolere nefas erat. Hæc enī
ligna tanq̄ dira maliq; ominis deteſtati ſunt, quem ignem ſubdita face accen-
debant, eumq; partim ex fumo, quas uertigines faceret, quantumq; ſe actolle
ret, partim ex flamma ſi lucidior aut obtuſior & qua ſpecie foret, multi obſer
uarunt, qui Capnouantes dicti. Si autem mortuo carbone ſacrificetur ſignū
neglectæ religionis fore, & pniciosum, nemo dubitauit. Perſis ligna arrida dē
pto cortice ſacrificio apponere, deſuperq; oleum fundere & aruinam pinguem
ignemq; appoſitum non flatu ſed uentulo excitare in uſu fuit, Soliq; uelut de
orum maximo cum uirgultorum faſces apponunt & incendium ſuſcitant, his
uerbis proloqui, ede ignis domine, apud Siculos in colle uulcanio iuxta petrē
ſiū ſtagnum dum ſacrum fit ſarmētorū faſces ſuper aras ſua ſpōte ignē cōcipere
et nullo flāte alitu icēdiū fieri fabulātur, ſicut de Seleuco traditūq cū Ioui in pel
la uictimā faceret ligna aris iposita ultro arſerūt. Et de Egnatia lympha in ap
pulis i cuius ara lignis extructis ignē ſua ſpōte excitari opinio erat. Tradūt Ma
gos apud Perſas dū ſacrū fit carnes ſup myrto & lauro appoſitas ſubtilibus uir
gis adurerē. Atq; heretrieſes mulieres in Cerealibus obſeruarē, ut cæſa uictima
carnibus nō igne coctis ſed ſole torridis uefcātur. et apud ſcytas ſacrū fieri martj

ubi uictimarum carnes ipsarum ossibus aduruntur, Lusitani uero ignitis lapi-
dibus sacrificales carnes coquunt. Iosides licet ex omni ligno incēdant aras spi-
nas tamen asparagi, aut stramina in sacrificiis cremare nefas habent. Mox far-
ra uisceribus spargens probata libataq; exta lancibus imposita aræ superpone-
bat, uisceraq; detractis extis, flāmis & foculo mictebat, desuper tus et costū.
Ea quidē uiscera licet nunq̄ abluta elixa per se fiebant, uinūq; aris postea fun-
debat, & tūc porrici hostia dicebatur, persæ uero ex imolata uictima nihil diis
adolent, sola anima deos contentos esse rati. Lusitani quoq; ex hostia imola-
ta nihil concidunt, sed exta perspiciunt & diuinant. Thisetæ in Asia & Argini
ossa uictimæ tantum in ignē mictunt & deflagrant, ipsi autem uescuntur car-
nibus. Apud Aegyptios inualuit mos ut imolata uictima dum sacrificium ar-
det, omnes se diuerberent, & flagris afficiant. Quare uerbum Xenophanis
phisici proditur non inuenustum, qui cum Agyptios sese cōuerberantes & lu-
gentes in sacris uidisset, admonuit ut si deos esse crederent quibus sacra mini-
strabant, ne lugerent, si uero homines ne sacrificarent. Quod fere a Lacede-
moniis usurpatum fuit, ut in adoloscētes Ephebos circa aras flagris deseuiāt.
Ex reliquis uero hostiæ mēbris, cenā apparabant, quibus qui sacris interfuere
uesci licebat. Græci uero satis habent femora hostiæ in duo frusta concisa igni
subicere ut ex his holocaustum fieret, Visceribusq; super prunas assis pro ien-
taculo, mox carnibus ueru decoctis discumbentes uesci. Quibus ex legis pre-
scripto portiunculam ad domesticos afferre, & amicis partes uictimarum im-
partire licebat, extraneos autem ad sacra, adhibere fas non erat, apud Lacede-
monios autem in publica uisceratione primi Reges erant, quibus duplum q̄
cæteris dabatur, priuilegioq; honoris, præter libamina imolatorū quoq; āia-
lium coria debebantur, Ordeacealq; pultes libaq; & farra, ac fructuum primi-
tias nō auro uel argento sed fictili urna et catino, aut Simpullo, uel ligneo Sci-
fo, qui ne carie absumeretur pice oblitus erat, aut Gucto fagino sicut Marius
Curius, diis prolibare soliti sunt, uetustissimā religionem qua in deorum sa-
crificiis fictilibus utebātur designantes, qui pietate religione & iustis precibus
non censu, deos placari putabant. Quippe tunc maxime dii propicii esse cre-
diti sunt cum fictiles erant. Hostiaq; imolata & misteriis peractis, qui sacris in-
tererāt uisco & farre apposito cum rotundis paniceis quas in honore deorum
adhibebant, stantes uescebantur. Siquidem in ædibus deorum & æpulari si-
mul & sacrum fieri seruatum est. Nam mensæ in sacris ædibus ararum uicē-
prebebant. Quibus quidem extis & carnibus sacrificalibus nisi rite sacrificio
perfecto uesci nō licebat. Delphis uero assuetum est, ut imolantes uictimam,
exclusis ceteris uescantur, ad quam extraneos admictere nefas erat. Cōtra in
sacris Hecatæ in quibus qui sacrū fecit, de sacrificio uesci nō pmictitur. Quæ
quidem exta ueru assa apponebantur semper, cum heroicis temporibus non

ueſcerentur elixis. Arietis tamen non ueru cocta ſed elixa in olla apponuntur. Aliter ritu prepoſtero ſacrum fieret. Interq; ueſcendum laudes diis canere aſſuerant, his quibus ſacrum fieret, pedibuſq; circum aras pſallere ad numerũ, carminaq; & hymnos canere, ac cymbala pulſantes Choros agitare. Fuitq; obſeruatum ut ſacrificantes aras circumcurrerẽt, curſum auſpicati a leua dextrorſum quod religioſius putarunt, mox a dextra leuorſum, Cumq; hymnorum plures ſpecies forent quibus pſallebant diis. Hi tamen fuere in uſu frequẽtes. Hypingos Dianæ, Apollini Pean, & proſodia, Dyoniſio Dictyrambus, Cereri Iulus, Veneri Eroticus, id eſt amatorius, præter quos fuere proſodias Hyporchema & Staſimon. Quod ideo inuentum eſt, ne qua pars corporis religione uacaret, quaſi penitus ſacro numine afflati quodam furore capti forẽt. Memphitæ uero in Oſyridis templo dum ſacrificant præter aliorum morem nec canere tibias nec pſallere ſoliti ſunt. Et Græcorum pleriq; cum nulla numinis afflatione ſacrificia perficiunt, ſed animo remiſſo abſq; tibia uel cantu. Contra apud Indos, quibus nulla fuit numinis cõſalutatio uel ſacrificium niſi adhibita pſaltatio foret. In Delo quoq; abſq; pſaltatione uel muſica ſacrũ nullum fiebat. Fertur Antoninus Cæſar cum deo Heliogabalo ſacrum faceret, mulieres pheniſſas quæ in orbem curſitarent. Cymbalaq; & organa muſica circum aras pſallerent adhibuiſſe. Et Cybelis ſacerdos cum tinitu Cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum facere, apud Curetas quoq; nullum fit ſacrum ſine ſtrepitu & fragore, tympanis una tubiſq; pulſantibus. Re igitur diuina & cerimoniis concelebratis, Sacerdos tunc. I licet ſucclamabat, qua uoce illos qui inter fuerant miſſos faciebat, apud Græcos uero funtus miſtetio ſacerdos ſic renunciat λαοῖς ἀφεσις quaſi populum miſſum faceret. Si qua tamen myſteria in ſacris inſtauranda forent iniciati manebant profanos autem foras exigebant. Namq; hoc erat uſu frequens ut omnia myſteria ſecreta ſint, ſummaq; in his ſilentii fides habeatur, ſicut in Samotracis & Eleuſinis. Illud utiq; in ſacrificiis ſeruatũ nequaq̃ p̃terieri, ut mola ſalſa & farre nõ mõ frons uictimæ ſed foci cultriq; aſpergãtur una. Quodq; imolata uictima ſi non litaſſent, hoſtias denuo augeri iterum ac ſæpius & maioribus hoſtiis ſacrum inſtaurari iubebant, donec inuenta pace deum & propiciato numine rite perlitatum eſtimarent.

Quæ militibus operam in bello nauãtibus militaria dona ab Imperatoribus olim dari ſolita fuerint. Caput XVIII.

PRiſcis temporibus militaria dona quæ militibus fortem operam nauãtibus in bello a ducibus dabãtur. Heminæ uł quartarii farris fuere, unde Adorea laus bellica dicta, Binaq; iugera aut tantum agri quãtum uno die circũ araſſent, ampliſſima dona putauere. Præcia enim militiæ hec habita ſunt mag-

xima, ut poſt exhauſtos labores, milites emeritis ſtipendiis, ſanguine & ſudo
re partis agris donarentur. Hos enim letiſſimos fructus, uelut opimam pre-
dam laborum periculorumq; accipiebant. Quippe perniciosum ciuem pu-
tabant cui bina aut ſeptem iugera nō eſſent ſatis, Præter quæ ut ad decora mi-
litiæ magis intenderent animos, quoq; honoratior teſtatiorq; eorum, uirtus
foret mercede propoſita. Obſidionalem, Ciuicam, Muralem, Naualem, Ca-
ſtrenſem, & aureas coronas, ampliſſimaq; alia honoris genera inuenere, qui-
bus donabantur, qui urbes, Caſtra aut exercitus obſidione liberaſſent, ciuem
ue ſeruaſſent, uel primi obſeſſe urbis muros ſubiiſſent. Primus enim. A. Po-
ſtumius dictator ad lacum regillum caſtris expugnatis, magni muneris lo-
co auream coronam dediſſe fertur. Mox ſequti duces militibus ut eſſent re &
fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidē frequenti prætorio egregiis
laudibus cumulatis cum prefatione uirtutum militibus tradebant, apud Græ
cos, duces in unum coeuntes in concilio agitant, & ſententiis decernunt, quē
primum, quem ſecundum, qui depulſas hoſtiū copias longius egerit, & quo
p̄mio aut honore dignus ſit diiudicant. Idq; apud deorum aras in Iſthmo, in
clito Neptuni templo, ſumpto ab ara ſuffragio, & ut erant ſentenciæ ſic agro
et uacatione donare, ac pro merito premia largiri ſolebāt, apud Indos uero nul
lo militari dono aut hoſtili preda donabatur miles niſi qui hoſtis caput retu-
liſſet in caſtra: Sed pre cæteris corona ciuica maximus fuit ornatus, cui cedunt.
aureæ, murales, caſtrenſes atq; roſtratæ. Eratq; propriū ius ciuicæ, ut illa do-
natus perpetuo eam geſtare liceret, & ludos ineunti, a populo & Senatu uni-
uerſo aſſurgeretur, Ius ſpectandi inter Senatores, munerum uacatio ſibi pa-
triq; et auo paterno. Precipua uero obſidionalis, tāq̄ uirtutis p̄ferēs ſpectatiſſi-
mū inſigne eſtimatiōe imenſa lōge p̄cellere credita eſt. Hæc enim ex illo fiebat
gramine ubi ciues obſidione eſſent liberati. qua nulla nobilior publica militari
lege diffinitur. Quippe cæteras, Impatores aut Duces ſingulis militibus tra-
dunt. Graminea uero uelut multo maximum decus preferens niſi ab uniuer-
ſo exercitu ſeruatori ſuo concedi minime poterat. Ciuica ex Querna fronde
fit. Muralis in pinorum ſimilitudinem, Naualis inſtar nauium roſtris, quæ
uero Caſtrenſis uelut efficto uallo figurabatur. Hac obſidionali. Q. Cincina
tus a Minucio & toto exercitu quod illius opera obſidione liberati fuerant pri
mus donatus fertur. Et deinde. M. Valerius. Cos. contra Sannites. P. Deciū
Tribunum militum quod eius conſilio & miniſterio exercitus ex ſaltu angu-
ſto & arctiſſimis faucibus euaſerat, præter Gramineam qua ab uniuerſo exer-
citu et ſuo præſidio donatus fuit, etiam aurea corona & centum bobus eximio
q; uno albo opimo auratis cornibus donauit. Eadēq; obſidionalis fabio Ma-
ximo Imperatori quod cunctando rem publicam & ciues ſeruaſſet, a toto ex-
ercitu, Senatuq; & populo, cōmuni conſpiratione et cōſenſu tributa eſt. Et bel

lo Cymbrico

lo Cymbrico. Cn. Teio Atinati quod cuntātē primipilū interfecerat, ipseq; ac repto uexillo per castra hostium eruperat, exercitūq; incolumē eduxerat, praeter Gramineā, ut pretextatus ad tibicinem imolaret foculo accenso concessum fuit. Cōtigitq; idem honos semel. L. Sicinio Dentato. et M. Calphurnio Tribuno. Quod M. Acilium Regulum, primo punico bello in Sicilia cum exercitu, hostium excidio liberasset. Deinde Scipio Aemalianus bello Africano. Mox Sylla bello marsico, Demū Iulius Caesar in expugnatione Mytilenae: et Augustus, obsidionali & ciuica donati fuere, Ea enim ciuica singularis salutis signum erat, Obsidionalis uero uniuersorum. Rostratam uero accepit primus M. Varro bello pyratico donante Cn. Pompeio, & deinde Agrippa bello siculo ab Augusto, quod in conflictu naualis pugnae, in naues hostium insiliissent primi, Corniculasq; et aureas coronas phalerasq; argenteas & aureos torques, tum armillas, adde uexilla cerulea honoris causa ob nauatam insigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora militibus quā sepissime ab impatoribus dari adnotatū est. Sed auxiliares & externi, aureis. Romani argēteis torquibus donabātur. Contra uero armillas nō externis sed ciuibus tradebant, Augustus tamē Octauius facilius phaleras & torques & quicquid auro constaret, quā murales, Castrēses aut ciuicas coronas munera dedit. C. autem Caligula noui generis coronas Solis & lunae ac siderum specie cōmētus fuit. Scipio uero Emilianus regum & sociorum munera oblata pro tribunali recipiens in publicas tabulas per Questorem referri iussa, postmodū fortibus uiris, pro meritis tradebat. Praeterq; aureos torques etiam duplicē ānonam, interdum militiae uacationem & Imunitatem ob uirtutis premium, nōnunq̄ duplex stipendium Imperatores largiti sunt, Aeraq; multiplicia sagaq; et tunicae singulis militibus qui rebus fortiter gestis interfuere, plerūq; uis ciuitatis ex lege calphurnia, uel Senatoria fungi dignitate, inter patres, aut diebus sollemnibus coronatum incedere, uelut premia uictoriae haud quaquam sperneda munera fuere. Neq; dubium, illos quorum opera insignis in bello stetisset, perditaeq; & afflictae res restitutae essent, pluries donis muneribusq; honestari. C. Sicinius Dentatus Clarus uir ingenio factisq;, ob aegregia facinora militaria, praeter octo aureas coronas, obsidionali una, muralibus tribus Ciuicis quattuor, Torquibus tribus & octuaginta. Hastis puris duo deuiginti. Armillis plus cētum sexaginta donatus fuit. Habeturq; inter exempla hūc Siciniū, militaribus donis, omniū honores & uirtutum premia anteisse. Hae quidem hastae quod nullo ferro munitae forent purae dictae sunt, quibus donabātur plerūq; milites qui tunc primū militare facinus in bello admisissent. Cui proximus fuit Mallius Capitolinus qui uix decimo & septimo aetatis anno bina ex hostibus spolia tulit, primusq; murali corona donatus, ciuicas sex militaria dona sex & uiginti meruit ob uirtutem. Quin etiam, illud perspe

ctum est, in ãnonæ caritate, & rebus angustissimis, militẽ ob rei militaris singularem scientiã collato frumento & pecore donari. Manipulumq; hastatorũ ob insignem operam corniculis armillisq; argẽteis. Sp. q; Nautium a Papirio. Cos. bello contra Sãnites, etiam coronis aureis donatũ, prætereq; aureas pateras, Sellasq; curules eburneas, & Scipionem eburneum, hastæ quoq; Tunicæ palmatæ & pictæ, atq; in bello nauali uexilla cerulea, non nunq̃ altioris dignitatis gradus aut militaris ordinis prerogatiua, militibus qui strenuã operam nauarunt, munera tributa fuere, Summis uero Ducibus Triũphalis statua aut Consularis ornamenta. In quo animaduersum est, populũ Atheniensem p raro uirtutis premium aliquibus statuas dedisse, in quibus illorum nomina inscriberent, ut populi hoc uideretur beneficium, non illorũ qui id meruissent. Nemoq; qui preclarum aliquod gesserat facinus prout cuiusq; meritum uirtusq; fuit, militaribus donis indonatus abiisse fertur, adeo ut Quinctius prætor deuictis hispaniis, equites nouo genere honoris catellis & fistulis donarit, proditum tamen est, fuluio nobiliori a Catone obiectum quod leuissimis de causis, ut pote quod puteum strenue effoderant, aut uallum curarant coronis milites donasset. Cæsari quoq; Augusto multiplicia hec munera largienti obiectum a militibus fuit puerilia hæc deliramenta esse, Namq; exercitui pecunia & agris, nõ his honoribus opus erat, Legibus uero Solonis apud Athenienses cauebatur, ut p̃ter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerãt illorum filii qui bello occubuissent publice alerẽtur, & bonis disciplinis instruerentur. Quod Pysistratus cauisse dicitur, ut filii parentum quorum uirtus insignis in bello fuerat dona acciperent. Frequens tamen illis munus erat, Corona ex auro non nunq̃ teniis & uictis caput ornare, aut publica sepultura in Ceramico. Namq; intra mænia sepelire non licebat, nisi qui ob singularem excellentiam precipuum hoc donum meruissẽt. Legimus Syracusanum Dyonem parta uictoria a militibus aurea, & Themistoclem quod Græciam liberasset, a Lacedemoniis corona oleaginea & curru eximio donatos laudatosq; magnifice. Ac Myltiadem ob pugnã Marathoniam in qua ultra centum millia Persaꝝ una acie uicit ab Atheniensibus cõsequtũ, ut in Poecile porticu sua imago in prætoꝝ numero exculperetur inter primores. Agamẽnon uero Homeri testimonio Aiacem quod cum Hectore pugnasset, bouis imolati tergore et cornibus, Achillem uero præter septem tripodes & uiginti lebetes decemq; auri talenta equorum duodecim & septem lesbidum feminarum munere donauit, Plateensibus ob nauatam insigniter operam in bello persico munus octuaginta talenta largitus fuit, Scythis uero mos erat, his qui hostem superassent: semel ãnis singulis Crathere regio uinum bibere, quod uictoribus circumferebat: qui uero pluribus cæsis uictor fuisset duobus calicibus potare. Romanis uero traditur usus ut quorum parentes reip. causa occubuissent, liberi

premia ferrent

premia ferrent, quæ illis deberentur. Si tamē Regibus fœderatis aut sociis mi ttenda dona forent. Scipio eburneus toga picta & palmata tunica cum Sella curuli, frequentia fuere. Erat autem Ceramicus extra Athenas locus in quo deorum hominūq; excellentium simulacra & statuas publico decreto erigere, atq; eos qui pro patria occubuissent sepelire, illisq; erectis tumulis inscriptiones et Elogia, decretaq; ac titulos apponere assuerant, inter quas Chrysippi imago porrecta manu uisebatur, aliorūq; philosophorum diuerso gestu et modo. Singulis enim sæpulchris singulæ colūnæ affigebantur, cum inscriptionibus & titulis quos ob ægregia quisq; facinora meruisset, ibiq; uelut monimentis et tropheis celebrata illorum memoria fuit. Alter uero Ceramicus intra urbē locus erat Athenis diuersorium scortorum, cui nomen Casaliuo, sicut Græcis Celosta, & Romæ Sūmemium ubi prostrabant meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuere. Nam & Sphyntæ, Casaluades, Lecastriæ, Casoriades, & Casaritæ dictæ, apud latinos lupæ. Postea sequti Cæsares, Centuriones, legatosq; legionum pro magnis officiis in rem publicam, cōsularibus ornamentis, aut equo publico, non nunq̃ triumphali statua donauere. Quod a Macedodibus antea fuit usurpatum. Namq; Alexander Macedo centum uiginti equites qui in campis Adrasteis ceciderāt, ppter multa belli decora equestribus statuis donauit, illorumq; filios patrum stipendia ferre iussit. Illud tamen haud indignum est quod annotetur. Quod uiri triumphales qui triūphalia ornamenta meruissent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipsi dona aliis fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterant. Quodq; uigēte hoste & nisi debellato dona militaria duces largiri non solebant. Et licet milites in castris perexiguo ad uescendum argento uterentur, militariq; disciplina horridus miles, non celatus auro & argento, sed ferro & animis deberet esse munitus, tamen eiusmodi dona, quibus uirtutis gratia miles donabatur, ueluti inuitamenta uirtutum, permulcendis militum animis tāti fuere, itaq; animos ad res magnas acuebant, ut his honoribus aucti & confirmati, quisq; suū decus faceret, destinarētq; animis uincere aut mori, mortēq; potius q̃ ignominiosam seruitutē preoccuparent, uitā deniq; & queecūq; pericula nihili penderent.

Delusiones demonum malorum a multis expertas fuisse, qui diuersis imaginibus homines delusere. Caput XIX.

NOn est profecto fabulosum quod apud sanctos uiros authores memorant, ut cum tetris spiritibus quos demones uocāt congressum habuerint, illosq; diuersis imaginibus ac multiplici specie, prope deluserint, Siquidem nostra quoq; memoria id euenisse cœptum est. Nuper amicus meus summus, ingenio & fide singulari, rem dictu admirabilē hec prodētibus

nobis sibi euenisse enarrauit, quod cum credi uix posset, illam multorũ testi-
monio comprobauit. Se cum apud coniunctissimũ & sibi familiarem Nea-
poli diuerteret & noctis silentio clamantis de uia, & opem implorantis uocẽ
hominis audisset, cum accenso lumine accurrisset, ut quid rei esset inquireret,
ibi demonem & dirũ quoddã numen tetra & horribili specie cõspexisse, qui
Iuuenem quempiã clamantem & reluctantẽ in uia infestis manibus inuade-
re quærebat, quo conspecto, cum miser ille ad ipsum quem prope uidebat ac-
currisset, & ne apprehenderetur quanto poterat nixu ipsius uestem & manũ
apprehendisset, se diuino sepius aduocato numine. Cum multum diuq; fru-
stra fuisset reluctatus, uix tandem demonem abegisse, quo demum abacto.
Cum Iuuenem animo consternatum in domum recepisset, nunq̃ quod se di-
mitteret aut pallium relaxaret, efficere quisse, tantaq; eum torpedo inuasit, ut
mente euicta sui compos non esset, cum sibi prorsus repræsentari & ante ocu-
los obuersari illa species uideretur. Tandem ad se redditus, rem quo pacto se
habuerat enarrauit. Constabat enim prauis illum moribus & inciuilibus cũ
dei contemptu diu uixisse, in parentesq; tunc iurgatum, contumelias & into-
leranda probra dixisse, deuotionibus execrationibusq; diris ab his agitatum
abiisse. Sed ne cui hæc uana uel ficta sermonibus uideatur, Author est Tho-
mas monachus homo minime malus cuius ego fidem probitatẽq; pluribus
in rebus expertus didici, qui serio mihi retulit, quod cum in monasterio & sa-
cris ædibus quæ in lucanis montibus sunt, cũ pluribus iurgatus foret, et post
imodica conuicia & rixas, animo perturbato inde se proriperet, Cum per ne-
mora iter solus intenderet. Speciem hominis uultu tetro, nigra barba promis-
sis tunicis, uultu aspectuq; deformi & sæuo, obuiam habuisse, quem cum cõ-
pellaret, quid ille solus per deuia errabundus incederet. Dixit equum quo uecta
batur amisisse, atq; in proximos campos illum euasisse credere. Cumq; per si-
nus inuios equum una quæsitum pergerent, ad profluẽtem in cuius alueo gur
gites magni & formidabiles redundabant, deuenisse. Et cum monachus ut a
quã traiiceret caleeos sibi eximere appararet, illum magnopere coegisse, & tã
dem peruicisse, ut super spatulas suas ascenderet, potiusq; a se qui corpore ma
ior erat, uectaretur, qui uix acquiescens, cum super illius spatulas ut succollaret
monachus ascenderet, illeq; iam aquam ingredi appararet, dũ uada exquirit,
illius pedes, non humana sed tetra & deformi specie conspexit, quo animaduer
so, horribili terrore percitus: deum ut sibi presto adesset, acclamauit. Mox de
monẽ & diram illam speciem, diuino audito uerbo, stridore querulo, & ui ma
xima quanta dici potest, ita e conspectu abiisse dicit, ut iminentẽ quercũ ingẽ
ti impetu colliserit, ac perfractis ramis funditus euerterit. Ipseq; consternatus,
atq; exanimis diu iacuerit. Credebat enim quod a uero non aborret nisi preui-
disset, illum in rapidissimos uortices, & uoragines fluminis prealtas, se fuisse
necaturum.

Sed pre omnibus quæ audiuerim, aut uiderim res est admiratiõe digna, quã recenti memoria, euenisse comperimus Romæ. Quippe nota res est, cum apud Gabios quidam infimæ sortis & obscuris natalibus adolescens uesanus et furiosus, cuius praui mores & uita facinorosa fuerat, in parẽtem grauibus uirgis conuiciatus foret, post iurgia imodica cum furiis agitatus aduocato de mõe cui se deuouerat, homo ille improbus & impurus, furore cecus & amẽs discessisset, & Romam petere cepisset eo consilio ut aliquod dirum facinus in patrem moliretur, dum iter faceret, demonem facie hominis truculenta, sordida barba & capillo, ueste q; obsoleta & squalida obuiam habuisse, quo cum simul pergerent, illum interrogasse Iuuenem, quem animo anxio & sollicito uidebat, quid tam tristis incederet, atq; ille, cum quid sibi iurgii cum patre fuisset, quodq; aliquid scelesti facinoris patrare cuperet, respondisset, demonem illum se quoq; simili casu percitum fuisse dicere, pro inde pergerent & suas iniurias ulctum irent, Cumq; nocte appetente ad urbem applicuissent, in proximo hospicio diuertisse, atq; in cubiculum quod a Caupone utriq; exhibitũ fuit haud multo post, cubitum iuisse. Cumq; una cubarent, pestem illam in manẽ. Cum illum somno oppressum uideret, infestis manibus iugulum hominis apprehendisse ut elisis faucibus necaret, quem iam oppressisset, ni experge factus ille, dei opem & auxilium aduocasset. Quo audito furiam illam teterrimã stridore & tumultu maximo, tantoq; impetu cubiculum unde euasit dicit collisisse, ut tigna & tectum euerterit, tegulasq; penitus perfregerit. Quo strepitu, cum magister hospicii excitatus surgeret, & quid ruinæ & strepitus esset inclamaret, allato mox lumine, rem sicutierat adolescens ille quem solũ et seminecem inuenerat enarrauit, tectumq; collisum et perfractum, unde demon e conspectu abiit demon strauit. Quo malo perterritus, cum suæ turpitudinis & ante actæ uitæ non solum pigeret sed puderet, diuino afflatus spiritu, perosus scelera, boni exempli & procul a populari tumultu, uitam egit. Multas quoq; malorum demonum illusiones, persæpe apud sanctos uiros fuisse legimus quas nostra non semel uidit etas. Quibus salutaribus exemplis admonemur ut premuniti aduersus illorum insidias simus, qui nobis inimici infestiq; sunt, & tanquam in specula quotidie in insidiis stant, neue desides & ignaui concepta opinione populari illorum qui ista minime credunt, in aliquod discrimen dilabamur.

Quando dies tam apud Romanos q̃ exteras gentes incipiat, Et qui dies atri qui ue fausti sint. Caput XXI.

PEruulgatum fere est. Egyptios & Athenienses, diem a Solis occasu facere & ad alterum occidentem terminare. Ita ut quod spacii inter duplicem occasum fuit, integrum diem putarent, Persæ et Babylonii contra, nam diem ab ortu solis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. Vmbri & Hetrusci a sexta hora ad alterius sextam, Romani a media nocte ad mediam sequentẽm, ita quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerẽt. Vulgus omne ab oriente luce ad tenebras. Galli & Germani ita sunt metiti diem, ut temporum spacia non dierum numero, sed per noctium uicissitudines computarent, noctesq; diebus ante ferrent. Ipsi enim noctes ante diem fuisse arbitrati sunt. Fertur Solon Atheniẽsibus suasisse, ut nõ ad Solis sed lunæ meatum dies & tempora dinumerarent. Thebei uero contra, nam dies non ad lunæ sed Solis cursum metiti sunt. Fuitq; tam Græcorũ quã Siculorum mos, in primis curare ut sui dies mẽsesq; cum solis et lunæ ratione congruerent, & siquid discreparet tunc unum diem aut biduum ex singulo mense adiicere uel adimere. Dierum uero quidam fausti & agẽdis rebus felices, quidam atri & tristi omine infames habiti, quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare euẽtus exicialis erat. In his, exercitũ cõscribere, legiones educere, manus cũ hoste conserere, sponsalia inire, peregre ꝓficisci, aut quicq̃ publicæ uel priuatæ rei moliri, īceptu fœdũ & exiciale estimarũt. Obseruatumq; fuit ut qui hostes bello tẽtare uel acies eo tẽpore cõmictere curarent, rem in nõ mediocre periculũ discrimẽq; adducerẽt, magno postea exitio consequto. Fuisse autem atros duxere dies, post Idus quintiles ad xv. Kl's. sextiles duplici clade insignes, quo ad Cremeram fabii cæsi, & quo ad Alliam fœde Romani a Gallis fusi fugatiq; fuere: Quibus grauiter afflicta, & in extremum discrimẽ adducta Romana res fuit. Quare Vitellio Põtificatum Maximum adepto, quod diem ad xv. Kl's sextiles cerimoniis publicis sacram concilio edixisset, dirum omen fuit. Qua calamitate doctus populus Romanus illum diem, nullius publicæ uel priuatæ rei insignem & notabilem fecit. Cuius exemplo etiam postridie kl's, Nonas, & Idus, mensis cuiusq; religiosos & ominales, ac infaustos putauere. Propterea quod maximis cladibus & infandis contumeliis populum Romanum tunc affectum fuisse liquet. Dies quoq; manibus sacros, cum mundus patere dicitur, quibus occulta deorũ maniũ sacra apparent, pleriq; omnes ueluti atros & ominosos obseruarunt. Illosq; uelut fœdi exitus, & ancipitis fortunæ detestati sunt. Hi fuere dies postridie uulcanalia, & ante tertio nonas Octobris, & ante sexto Idus nouembris. Etiam mense Maio dies quibus Remuria celebrantur, ut occisi Remi umbra placaretur, & nonis Iulii quæ Caprotinæ dictæ sunt, qua die Romulus apparere desiit. Et dũm feralia seu parentalia diis manibus fiunt, ac impuris diebus

quibus ancylia non dum condita in templo Martis erant, tam nuptiis quam itineri ominosos exiciales, & euitabiles duxerũt. Et quia ante quarto nonas sextiles populus Romanus ardẽte punico bello ad cãnas insignem cladẽ passus fuit, etiã ante quarto nonas Kl'as & Idus cuiusq; mẽsis, ueluti tristi euentu infelices, pari superstitione, deuitarunt. Feriis quoq; latinis statis uel cõmunibus, aut Saturnalibus ac diebus festis & sacris, ludisq; publicis, licet fausti felicesq; forẽt, tamẽ prælium cõmitti, uel rei militaris delectum haberi, aut quoq̃ peregre proficisci, tanq̃ piaculari die ominosum erat, dirum atq; pestiferum. Præter hos fuere dies profesti, fasti, intercisi & preliares, quia feriis publicis quibusdam, hostem lacessere uetabatur. Quippe diuisa tempora uoluptatis & laborum, remissionum & curarũ Romani ueteres habuere. Profestus enim diebus, quasi procul a religione, rem publicam & priuatam gerere licet, quia comiciales comperendinos & preliares continent. Comiciales fuere, quibus cum populo agi licebat, concilio coacto nisi si quæ feriæ cõceptæ essent, quibus nõ liceret. Comperendini quibus uadimonium dicere et uadare permissum, fuitq; animaduersum in profestis etiam fastos contineri, quibus fari ius erat. Festi uero dies diis dicati fuere, in quibus forensibus negociis omissis. Sacrificia, ferias, ludos, æpulasq; solẽnes celebrare, ac inter uota & sacra, faustaq; omnia uersari, uerbisq; profanis abstinere conuenit. Intercisi autẽ dicti, in quibus deorum simul atq; hominum res agere licet. Nam mane & uespere fari inhibetur, medio tempore inter cæsam hostiam & porrectam fari permictitur. Fasti etiam dies in quibus ius fatur id est dicitur, nefasti in quibus non redditur ius nec fari licet. Profestos etiam dies, qui erant ante fastos, non nulli dictos uolunt. Idus quoq; martias quod illis C. Cæsar coniuratorum manibus cessus occubuit, placuit parricidium uocari, ideo inter atres & ominosos receptæ. Quoticsq; incurrente anno dies cepit, qui adiectus mũdinis foret, totum annum luctuosis casibus & diro euentu infelicem incurrere opinati sunt. Proditum tamen memoriæ est. Statas dies anni infelices aut fortunatas apud uarias gentes pro multiplici euentu non una ratione obseruari. Siquidem Calcedonii, cuiusq; mensis uigesimam primam diem funestam & portẽtosam habuere quod illa Darii præfectus, ipsorum pueros castrauit & in perfidem misit. Parthi diem qua arsaces Seleucum uicit tanq̃ Iniciũ libertatis, faustum felicemq; obseruarunt. Cyrus diem qua Scytas & Sacas clade afflixit, adeo felicem habuit ut eam Sacham appellarit. Sicut Asiani festam diem mutiam nũcuparũt, qđ Q. Mutius asiam singulariter rexerat. Atheniẽses quartã Necathomueonis qui mẽsis erat Soli sacer, duplici uictoria insignẽ uelut fortunatã obseruandã preceperũt, qua ad leuchras & Gerastrũ feliciter pugnatum est. Idẽ quartãdecimã Boedromonis aut secũdũ Boeclos sextã & uigesimã panemi mẽsis qđ Artabazũ & Persas e Græcia fugarũt felices habuerẽ, qua die

liberatori Ioui uictimas cedūt & sacrū faciūt, Persæ uero tertiā & sextam mē-
sis Vordromionis tanq̄ lugubres & defamatissimas deuitarunt. Quibus die-
bus in pugna marathonia & ad plateas & ad Michalē, a Græcis conflictati &
magnas Clades perpessi sunt. Qui etiā diem qua magi qui regnum occupa-
rāt interempti sunt, tā solemnē habuerūt, ut illā Magaphoniā, hoc est ma-
gorum occisionē appellarent, qua die nulli magorum extra limen prodire fas est.
Mensis quoq; Targelion plerūq; manifestū īfortunii fecit. In quo Alexan-
der Macedo apud Granicum Duces regis Targilionis et Dariū clade afflixit.
Et Carthaginēses a Thimeleone in Sicilia uicti, fusi fugatiq; fuere. Contra ue-
ro sextus Targellionis dies multis auspicatissimus erat. In eo enim Socratis
natalis dies proditur fuisse, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucē ædi-
tus eadem uita functus fertur. Sicut de magno Pompeio qui altera post nata-
lem suum die, & Attalo qui ipso natali die morte sublati fuere, proditum est.
Quam diem Philippus Macedo ut lætam & fortunatā mirifice obseruauit,
quod triplici gaudio delibutus fuit. Nam quadrigas suas ea die olympia uici-
se accepit. Et Parmenionem ducem hostes fudisse. Natūq; sibi Alexandrū fi-
lium fuisse. Qua nocte deflagrasse templū Dianæ Ephesiæ authores memo-
rāt, ab Herostrato incensum, ut famā nominis scelere propagaret. Qua etiā
die iterum Persæ ad Plateas ingenti clade superati traduntur, atq; ideo ex uo-
to Milcyadis capras trecentas Athenienses quotānis imolare. Ipsi quoq; Car-
thaginenses nonum diem mensis Methathgitnionis pluribus calamitatibus
inuisum & detestabilē habuere, qua magnis infelicitatibus & infortuniis op-
pressi sunt. Contra uero Syracusani quartam supra uigesimam mensis Maii
quē illi Carniū uocant. Quod Athenienses cum toto exercitu ad Asynaram
flumen, memorabili clade profligarant, præcipue felicem habuerunt. In qua
re proditum memoriæ est. Thimeleontem Syracusanorum ducem p̄cipuas
uictorias semper Syracusanis natali suo dedisse, adeo ut ipsius natalis diē, om-
nes Siculi uelut multiplicis uictoriæ authorē festū agerēt, sicut de Iulio Cæsa-
re proditur qui Idus Iulii natalē suū fortunatas semp habuit & felices. Xerxes
uero diē qua Rex dictus fuit, tanq̄ Imperii natalē, singulis ānis insignē cele-
brauit, qua dyademate ornatus, gaudio delibutus cenā p̄ceribus dabat, cui
Tytā dixere nomē, fuitq; adnotatū diē qua Alcybiades Athenas ab exilio re-
meauit, certissimū illi p̄signasse exitiū qđ funesta tūc colerētur sacra, qua tem-
pli ornamēta deponere. Pauimēta tegere et iustitio indicto a negociis qescere,
mos erat. Sicut quītadecima Iulii mestissima fuit, qua mulieres Athenis ieiu-
niū seruāt, & cū sacra Adonia celebrāt, & apđ Romanos vi. kl's Aprilis, quo
die cultores matris deū plāgere & lamētari īcipiūt. Augustus uero mirū īmo
dū obseruauit, ne postridie nundinas quoq; p̄ficisceretur aut nonis quicq̄ rei
seriæ inchoaret, quod illas infortunatas multis fuerat expertus exemplis, apud

Cretenses obseruatum est, ut albis lapillis letos dies, lugubres nigris calculis adnotarent, Idem apud Thraces. Romani quoq; quid quaq; die lucri dãni ue fecissẽt litteris designabãt, quæ Ephemerides dictæ. Nam uetusti moris erat unũquemq; domesticam rationem totius uitæ suæ, per dies singulos adnotare, Cæsar autem in consulatu diurna acta Senatus & populi publicari mandauit, testãtia siue letum quid siue triste cecidisset. Fuitq; ex dignitate populi Romani, res illustres semper annalibus, quottidiana uero diurnis actis mandare litteris. Sed tam & si arebus arduis ominosa dies deterreat, non nulli tamen, omnem hanc religionem ludificati sunt. Prosperoq; euentu contra uulgi opinionem minime obseruandam censuerunt. C. Cæsar cum admoneretur ne ante brumam copias in Africam transmicteret, nulla religionis cura feliciter transmisit. L. etiã lucullus Cũ cõtra Tigranem duceret legiones, nulla fuit religiõe motus, quin pridie nõn. Octobris (quæ dies atra forte inciderat) cõtra inumerabiles parthorum copias, prelio decerneret, asserens se ex atro & lugubri felicissimũ illum diem facturum, nec euentus defuit, nam prælium ingressus parua manu ingẽtes hostiũ copias incredibili felicitate superauit, milites q; imperiũ auspiciũq; sequuti suũ memorabili uictoria Tigranis regia & regno pariter potiti sunt. Dion quoq; Syracusanus cũ contra Dyonisiũ moturus luna eclypsim pateretur & tota delitesceret, nullo prodigio aut ostẽto motus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dñatu Syracusas liberaret. Quod de Pelopida dũ contra Alexãdrũ phereũ ducit & aliis memoriæ proditũ est, Romulo quoq; licet felici augurio nato, in ortu tamẽ & obitu solẽ defecisse dicũt. Alexãder uero Macedo cũ ducturus cõtra Dariũ luna Eclypsim pateret & ob id milites trepidarẽt, Aegyptios asciuit uates, causasq; defectiõis expromere iussit. Qui dũ contra Persas dimicaturus Iunio mẽse exercitũ duceret, qđ apud Macedones luctuosum erat, contempta religione feliciter dimicauit, asserens mensem Iunium, secundum Maium appellari iussisse. Sunt tamen exempla Romanis, eandem diem luctuosam & mox felicem intercedentibus ãnis euenisse. Nam qua die Crassus magno dedecore profligatus a parthis cesus fuit, eadem licet aliquot decursis annis, Ventidius Pacorum & Parthos singulari uictoria magnis cladibus interfecit. Et die qua a Cymbris profligato exercitu Romani cæsi fuere ingenti clade, eadem postea lucullus cõtra Tygranẽ & Armenios quos magna cede debellauit & castris exuit gloriã tulit insignẽ. Augusto quoq; octauio. Idẽ dies suscepti imperii primus & uitæ supremus fuisse traditur. Q. uero fuluio cõtigit, ut qua die priore anno ex prætura triumpharat, eadẽ postea de liguribus bello uictis triũphans urbem iniret. Græci quoq; qua die ad plateas cõtra Mardoniũ feliciter dimicarũt, eadem, licet intercedentibus ãnis ad Mycalẽ uicerũt. Sed Sciẽdũ populũ Romanũ quoties hostiũ uim propulsarent, aut illatam iniuriam lacessiti depellerent, quo minus arma

sumerent & hostibus obuiam irent, nulla religione teneri, atrosq; & euitabiles dies nullos censere. Illosq; tantum obseruare, cum inferenda in hostes arma, non propulsanda forent. Feriatis enim diebus, uim cuiq̃ inferre piaculare est, propulsare non utiq;. Illud etiam succurrit ad viii. K'las Aprilis Romanos letitiæ diem colere, quem Ilaria nuncupant. Quo tempore Sol Zodiaci peragrato spacio, per omnes signorum stationes ad nos reuertens, lõgiores noctibus efficit dies, quibus festa solẽnia & ludos publicos ac dies ilares concelebrant, quo mense mulieres Veneri sacrum facere, & myrto coronatas lauare tradunt, Athenis, lunæ Ebdomadibus festos agere dies & Iuuenes conuiuari solemne fuit. Apud Indos erat patrius mos, ut cum dies primum augeri incipiũt, Rex cum Regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equosq; & nigros tauros diis imolet, ueluti felices & fortunatos. Ipsi enim nigrũ albo pretulerunt & sanctius duxerunt. Quodq; Sextilibus K'lis ex ueteribus domibus migrare & nouas incolere Romani consuerant. Illasq; ueluti boni euentus & fortunatas obseruarunt. Neq; preterierim, diebus atris & infaustis Põtificum iussu, non modo a bellis gerendis & rei publicæ cura, sed a rebus diuinis & sacrificiis deorũ supersederi iussum. Quippe diebus inauspicatis & omissis nullum sacrificium rite fieri Pontifices putarunt, nisi ordæ hoc est pgnãtes imolarentur boues, quare ordales dies nũcupati. Romanosq; a primis originibus ad primum punicum bellum ortus tãtum & occasus dierum, postea meridiem accenso pronũciante notare cõsueuisse, Aeuo postea subseq̃ẽte diẽ in horas, noctemq; in uigilias diuisisse, ita ut maximã diem in duodecim minimã uero in decem horas partirentur. Noctem uero ita metiti sunt, ut modo in horas duodecim, nunc in quattuor uigilias etiam longissimas noctes facili diuisione distinguerẽt. Vesper, conticinium, alĩs intẽpestatem, Gallicinium & luciferum, sic ut in ternas horas singulas uigilias pensitarent. Diem uero in luciferũ, Mane, ortum, meridiem, & occasum. Tam & si diem simul & noctẽ, non nunq̃ in horas uiginti quattuor dimẽsas, ueteres obseruasse legamus. Horamq; balnei hieme nonã æstate uero octauã fuisse. Ipsamq; umbris postea Clepsydris notare consuesse, ita ut tribus Clepsydris aut paulo plus hora finiretur. Horarum quoq; duo genera fuere, namq; ex his quædam æquinoctiales. Isomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporũ licet uniformes essent, diẽ a nocte dissimili numero uariarunt. Aliæ tẽporales seu uulgares quæ a Græcis Cenex, quibus singuli dies estu pariter atq; Hieme, duodenis horis contiñẽtur. Solaria enim antiqui eo libramento habuere distincta, ut Sexta diei hora meridies, noctis quoq; sexta hora media nox designaretur. Cum enim lege naturæ, radii solares alii hiberni alii æstiui sint, ita umbræ aliæ equinoctiales aliæ æstiuæ, aliæ hibernæ fuere. Erant enim horologia ita figurara, & ea finitione descripta uti æquinoctialis brumalis & solsticialis dies, in partes duode

tim assidue diuisus foret, horasq; pro qualitate temporum & dierum, modo
maiores nunc minores, non nunq̃ crescentes, aliquãdo breuiores ostenderẽt,
quod cõmentum Anaximenes Milesius excogitasse dicitur primus, quas qui
dem enũciare Romanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mẽtio fa
cta est, non omictendũ balnea apud maiores nocte aut ante auroram nulli pa
tuisse, utq; sine metu cuiq; lauare liceret, a primis tenebris ad auroram sequen
tem clausa fuisse. Siquidem noctu lauare ueteribus interdictum erat. Hadria
nus uero Cæsar ante octauam nisi ualitudine laboraret publicis balneis nemi
nem admisit. Tempusq; lauandi a meridie ad uesperam destinauit, quo tempo
re prostrare meretricibus permissum. Alexander postea Seuerus nequid po
pulo in comodaretur, nocturna concessit balnea oleo pro luminibus prebi
to, quæ cum antea promiscua essent uiris æque & mulieribus, ipse post Anto
ninum philosopum lauacra mista summouit, sæpeq; cum populo in thermis
una lauit, quod de. T. Vespasiano legitur, ut plerũq; in thermis, admissa plebe
lauaret. Et licet a primis originibus, cum pauca essent balnea & nullius cul
tus. Romani raro lauarent, brachiaq; & crura labore fatigati tantum abluer
rent, et toti nisi nundinis lauarent. Tamen post aliquot ætates balnea & ther
mæ publicis usibus, multimodæ fuerunt, magna mole & sumptu cõstructæ
Alexandrino & numidico marmore, latis specularibus, mira celatura & arte.
Nam præter Agrippinas, Neronianas: Vespasiani & Titi, celebrantur Domi
cianæ, Alexandrinæ: Gordianæ: Seuerianæ: Aurelianæ, & Constantinianæ:
solidissima structura & sumptu profuso. Constatq; M. Agrippam ut populo
placeret, centum septuaginta balnea seu lacus in prouinciarum formam, Ro
mæ gratuita prebuisse, in quibus & si calda prius abluerẽt, postea ut a balneis
corpora multa frigida stringerent, constitutum ferunt, nec prius ungi nisi la
uissent, cũq; pro singulis olim daretur quadrans. Diuus Antoninus ob po
pularem gratiam balneum sine mercede exhibuit. Cõmodus uero Impator,
tãto studio balnea ꝓsequtus fuit, ut septies atq; octies diebus singulis lauaret.
Q́d de Gordiano et Gallieno ꝓditum est, q̃ æstate quinq; Hyeme uero bis
in die lauere. Illud certe satis cõstat, Cartaginẽsibus distincta fuisse balnea pa
triciorum & plebeiorum, moremq; preualuisse, ut in quibus patricii lauabant
ad illa plebei non accederet. Græcis uero contra, nulla enim distinctio ordinis
fuit, aut personarum. Diuites namq; cum pauperibus lauare & patricios cum
plebeis nullo discrimine licebat. In quibus tanta plerũq; hominum cuiusq; or
dinis cõcurrebat turba, ut balneatores si uulgi maior uis ingrueret, pertesi fre
quentiam, eræ granum quod uertigines facit, carbonibus inĩcerent, ut tedio
odoris diffugerẽt, Germani uero nõ in balneis sed fluminibus lauabant. Ideo
nandi periti et summi urinatores habiti Si quando tamen lauarent balneis, cal
da abluebantur, lautiq; uescebantur. Dardanis & Illyriis ter solum lauare per

mictitur, primo scilicet natali die. Secundo in nuptiis. Tertio in obitu cuiusq;. Lusitanis frigida tantum lauare licet. Sicut Sparthanis quibus, calda corpus abluere uetitum est, quos cum Apollonius Thianeus molles & unguēto delibutos uideret, aduocatis Ephoris balnea interdixit, senectam hominū calida approbans balnea. Cumq; Ephesii balneis præpositum lapidibus appeterent quod illa non calefecisset, summopere restitit cum frigida lauare satius duceret. Ethiopes Macrobii fonte abluuntur in quo loti, perinde ac oleo, uncti membris agiles fiunt, & uiolam olēt. Scythæ nullo fonte lauāt. Sed uxoribus aquam fundentibus, corpora scabro lapide conterunt. Cupresso Cedro et Thuris ligno confricantes. Assyriis licet lauare diebus singulis peculiare sit, tamen a coitu & in morte præcipuū. Apud Celtiberos uero obseruatum est, ut in balneis non aqua sed locio diu seruato lauent, dentesq; & Gyngiuas pumicent, quod & Cantabri factitarunt, hanc optimam curationem, & exhaustis uiribus mire proficere arbitrati.

Locus Martialis in distichis elucidatus, in quo pleriq; interpretes Grammatici lapsi sunt. Caput XXI.

Nicolaus Perottus Sypontinus præsul homo fuit accurato ingenio & lectiōe multa exercitus, cum Domicius Calderinus uir ut in ea tēpestate doctus, & emulatione doctrinæ & morum dissimilitudine osum habebat, iurgiisq; & cōuiciis apud suos sectatores plerūq; incessebat. Sepiusq; apud studiosos in inuidiam illum crimenq; uocabat, & ut sunt, fere ingenia, in explicandis authoribus siquid in controuersiam ueniret, uterq; potius, quo pacto diuersus ab altero, dissentiret, quam quid ueræ lectionis esset rimabatur. Cum autem in Scholis Romæ eodem tēpore Martialis apophoreta publice lectitarent. Cuius hoc distichon fuit.

In precio scopas testatur palma fuisse.
Ocia sed scopis nunc Analecta dabunt.

Ita istos uersus uterq; interpretatus est, ut post multa deblacterata uerba uix aliquem sensum illorum dictis elicere queas, cum modo mendum in uersu postremo fuisse alter asseueret & pro ocia precium poni oportere, modo asarota non ab a, priuatiua sed intētiua dicta esse affirmet. Alter ita pleraq; nugalia iurgiis & maledictis plena effundat, ut equidē singula enarrare & referre pigeat. Qui uersus si pensitati recte fuerint, absq; multo uerborum uolumine, plani expeditiq; fient. Cum enim Analecta reliquias esse ciborum qui e mēsa cadūt in pauimētum nemo dubitet, ipsaq; purgamenta cenæ quæq; euerri solent, in pauimentis ueluti ibi relicta essent e paruulis minutisq; testulis, per calculos colore distinctos

colore distinctos opere lytostrato ita effingi ut uera uideantur Plinius author sit, atq; ideo Asarota quasi inuerribilia dicta, quippe cum σαρω græce scopa dicatur. Non ab re, ipsa nunc analecta seu purgamenta, ocia scopis dare author affirmat. Cum ea in pauimento e paruis testulis effecta, talia forent, ut scopis euerri nullo modo ualeant, et ideo ocia scopis dare necesse sit, cum his euerrendis nullus scoparũ usus foret. Ipsi uero pertinaci odio dissidẽtes, nõ quæ effingi solebant purgamenta cenæ cogitarunt. Sed de ueris analectis & reliquiis cenarum disceptantes quæ cadunt e mensa, in assequendo authoris sensu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamenta cenæ ita solo hærere dixit, ut ocia scopis dare necesse foret, quem sensum ita expositum, aperte liquere, neminem fallit.

Asarota

Exempla legis Iuliæ & papiæ quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege papia fuere prohibita. Caput XXII.

QVod lege Iulia de maritãdis ordinibus apud ueteres cautum fuit, ut hi quibus uigor Iuuenilis foret, primo flore ætatis ad uxores ducendas, liberosq; educandos propagãdumq; sobolem non solum premiis inuitati, sed pena deterriti cogerẽtur. Id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictũ erat. Quippe Sexagenariis & supra eam ætatem ducere uxores, fuit, hac lege uetitũ, Turpe enim uisum est, & fœdissima res senectuti, ut quibus ad eam ætatem sors liberos dedisset, aut celibes uixissent, his quasi emeritis ætate effecta, aliunde liberos quærere libido foret. Hanc postea legem Claudius Cæsar abrogauit. Nam sexagenarios & ultra, liberos gignere, & prolis causa ad coniugium admitti decere arbitratus est. Rursus quod eadẽ lex Iulia cauit, quod si liberta quæ patrono nupsit eo inuito ab eo diuertisset, nõ modo post diuortium alii nubere inuito patrono prohibetur, Sed patroni coniugium, ita lex tutata est & ratum habuit, ut ei etiam uolente alterius coniugii facultatem eripuerit, id etiam lege Papia inhibitum fuit. Siquidem Senatorẽ eiusq; liberos libertinas ducere uxores perpetua constitutione prohibuit, ita ut intra uirum Senatorium & libertam, aut libertini status mulierem nullũ matrimonium censuerit esse, Senatorium uidelicet sanguinem, libertino admistũ quasi contagio pollui arbitrata. Eademq; lege Papia, certa delatoribus premia constituta sunt. Nam cum facinorosi & perditi homines clandestina facinora admitterent quæ ad aliorum perniciem & cõmune tendebant exitium utileq; uideretur plures delatores esse, qui offensas specularentur in principem, neq; impune perditissimi homines moliri possent, delatoribus certa premia constituit, eaq; cũ dimidiũ illatæ mulctæ antea fuissent. Nero princeps delatorũ lucra

Sexagenarii

Liberta patrono

Senator cũ liberta

delatoribus premia

tiam uolens comprimere eadem premia ad quartas reuocauit, quare quadru-platores dicti quod quartam partem de proscriptorum bonis quos detulerāt, consequerentur, Tiberius uero Cæsar causa peæcipui quæstus tantum delatoribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, siue quid ueri siue uani referrent. Nā ebriorum sermo excipiebatur, Simplicitas iocantium, & quodcumq; dictum capite & fortunis luebatur, adeo ut capitale esset, circa Augusti simulacrū seruū cecidisse, uestem mutasse, effigiemq; impressam nūmo uel anulo latrinæ aut lupanari intulisse, dictū factumq; eius aliqua estimatione lesisse, ita ut primores Senatus & magna hominum uis, infimas delationes exercerēt. Cumq; Senatus de premiis accusatorum abrogandis aliquando agendū putaret: Tiberius dictitans iura subuertisi custodes legum amouerentur, tantum licētiæ delatoribus dedit, ut plerique criminis postulati ante iudicium suppliciū preuenerint. Vitellius quoq; delatos mathematicos inauditos capite puniuit. Domicianus dum rapinis intendit animū ita aures delatoribus patefecit ut nihil cuiq̄ tutum esset, delatorq; delatorem timeret, & causidici causarum actionibus post habitis, ad delationes se conferrent. Quod de Constantino traditur, ut delatores omni tēpore admitteret, eosq; ingenti studio foueret. Nō sic Vespasianus & Titus, qui adeo illos insectati fuerunt, & odio prosequti uelut publico exitio destinatos, ut flagellis cæsos per amphitheatri harenam spectandos traducerent, ut penis coerciti a noxiis deferēdis abstinerent. Pius uero Antoninus delatores si non probarent, capitali pena affecit, si probarent oblato premio dimisit infames, Idem factum memoratur de opilio Macrino Imperatore ut delatores minime admitteret, sed undiq; conquisitos penis & dāno mulctaret. Fuitq; ueteri sanctione cōstitutum, ut neq; mulieri neq; dānato criminis, neq; militi aut ueteranis, neq; uiris clarissimis ob dignitatem criminosum deferendi licitum esset, Fertur Dionysius Tyrannus, cum in ciues nullo placatiore animo esset. Sagogidas dispositos habuisse qui singulorū dicta factaq; referrent. Circa patroni quoq; ad bona liberti admissionē & patronatus iura eadem lex satis Cōmode prouidit. Nam si libertus cui centū milium sextertiorum census fuisset, duos unum ue liberos post obitum reliquisset, ad uirilem bonorū partē patronum admictebat. Si uero tres aut ultra haberet filios superstites, nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuere quoq; & alia legis Papiæ salubriter constituta, inter quæ ut uiginti uestales uirgines quæ sacri & æterni ignis perennem curam agerent, Pontificis Maximi scitu ad sacerdotium eligerentur & cooptarentur. Vtq; nemo ad honores magistratus ue admicteretur nisi ciuis effici aut ciuitate donari ātea meruisset. Propterea M. Perpennæ probrum, obiectum fuit, falsoq; Cos. fuisse creditus est, quod contra legem Papiam, priusq; admicteretur ad ciuitatē. Cos. factus fuit. Procedente mox tempore, cum ius ciuitatis passim & sine delectu

etiam infimæ

etiam infimæ sortis hominibus daretur. Idq; fœdum neq; ex imperii maiestate uisum foret. lege papia cautum est ut peregrini urbe romana uti prohiberẽtur, ad eamq; alienigeni non admicterentur. Sed quam uis lex Iulia libertinarum coniugia priori cõstitutione admiserit, lapsis postea temporibus eadem lex. libertinas, & ludicram aut scenã exercentes Senatorio uiro admisceri grauí pena interdixit, Videlicet ne Senarorius ordo cõtagio libertinarum pollueretur. Verba ex ea lege hæc sunt. Qui Senator est, qui ue filius nepos ue ex filio pro nepos ue ex filia natus cuius eorum est erit ue, ne quis eorum spõsam uxorem uesciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipsa cuiusue pater materue, artem ludicram facit, fecerit ue, sponsa nuptaue sciens dolo malo esto. Neue quis eorum dolo malo sciens, sponsam uxorem ue habeto. Hactenus lex Iulia. Post aliquot uero ætates, Aurelianus Cæsar constitutiones legis Papiæ uelut uanissimas induxit & abrogauit. Claudius uero Cæsar adeo liberarum mulierum quæ seruis nubunt coniugium odio prosequutus fuit, ut præter legem ingenuitatis prӕterq; instituta maiorum, filios inde æditos, non ingenuæ cõditionis sed libertinos esse, iuraq; libertorum nancisci & ingenuitatis amictere lege sanciuerit. Ipsaq; si maritus ignorasset serua esset. Si uero cõscius fuisset liberta. Diuus uero Vespasianus statuit edicto, ut libera quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Contra uero alia constitutione cauit, ut si serua mulier hac lege ueniret, ne prostitueretur. Si contra legem uenditionis prostituta foret, ut esset libera prostituẽsq; ius patronatus nõ haberet. Aegyptiis autem nullus ex serua genitus habetur seruus aut illegitimus quia solũ patrem ingenuitatem & genus prestare, matrem uero, natalibus nihil cõferre putabant. Peryceles autem Athenis author fuit, ut qui ex serua aut non legitimo coniugio nati essent, uel turpi nota affecti forent, ciuium non haberẽtur numero, sed externorum.

Quod ius, quæue potestas Dictatoris Romæ & exteris fuerit, & aqbus dici & quanto tempore debuerit. Capur XXIII.

Q Vi de creando Dictatore exploratum ius habuere, hoc quoq; adnotarunt. Dictatorẽ dici qui apud ueteres magister populi uocabatur, idq; libris auguralibus extare, magno argumento, quod ab eo magister equitũ dicitur. In eo enim ius Maiestatis & totius ĩperii fuit, cuius ductu & auspicio sæpe res publica & imperiũ stetit, quẽ magistratum ex Albanis deductum auctumant, pleriq; a Græcis quos illi αἰσυμνήτας, aut a Lacedemoniis quos ἁρμοστὰς Thessali Archos dixere, qui parem regiæ dignitati potestatem habent. Hedui Vergobretum, summũ magistratum qui uitæ necisq;

imperium tenet. Hiberi Ibem uocant. Peni Sufecem, Aegyptii Dioecetem qui post regem totius Regie curationem habet, Sicut apud Persas Megastanes et Chiliarchus. Hi uero Esymnetæ ueluti Tyrāni quādoq; imperitarūt, qualem Mythileneni Pythacum elegere, & Hyparchi apud eosdem, & Trallianis Asiarchæ, apud Magnetes Magnetarches, ab Acheis Dyorigius & Demiurgis, a Thebanis Archinus ab Olcis Meddix, summi magistratus appellati, apud Carthagineses Dionysiarchus. Capuæ Mediatuticus, Neapoli Demarchus, Tarenti Democrates, In Cappadocia Satrapes, In Paphlagonia Dynastes. Apud longobardos Exarchus. Cretensibus Cosmi fuere, qui uice regum imperitarunt, quibus in usu erat ut nunq̄ caput rasitarent, sed barbā capillumq; summitterent. Sicut Plathensium princeps ferrum tangere, aut aliam uestem quā candidā induere, perpetua lege uetabatur, Persis unus Rex summæ potestatis perpetuo præerat & nunq̄ nisi morte mutabatur. Argis licet unus foret, tamen ānis singulis amoueri seruatum est. Athenienses cū regali antea regerentur imperio, postea Regio dominatu abrogato libertatē tuentes popularem statum delegere. Apud lacedemonios uero qui summum gerebat imperium aliquando rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex quo nouissimi sparthe regnarunt, imperio illibato, aut ex Eurycionitidis & Agydis familia, sæpius duo ex stirpe Procli & Euristhenis prognatis Herculis, ex quarum altera in alteram transire non licebat, qui tamē non ut Reges summū ius habebāt, quia iuris omnis publici potestas penes Senatum erat. Sic in Papho ex Cinirasorum gente, & Athenis ex Eumolpi stirpe magistratus ad sacra Cereris fiebant, In Ionia quoq; nisi ex Codri progenie fieri Rex nemo poterat, & Apud Mylesios nisi ex Scamandri Hectoris filii & Ascanii Eneæ, Idem apud Marcomānos & Quados ex Marobudui & Tudrigenere, exemplo Rheginorum quibus princeps ex Messeniorum stirpe fit. Persici quoq; Reges ex Achemenidarum familia soli fiunt. Et apud Siculos ex Teline prognati, inferorum deorum lōgo tempore sacrificuli erant qui a duobus questoribus regi solebant summe potestatis, uno lylibitano altero Syracusano, etiam Corīthi Bacchiadum familia annis ducētis imperitauit, quos Cypselus Tyrānus postea exegit, cuius factionis Demarathus & Tarquinius domo eiecti regnum Romæ tenuerunt. Non nunq̄ Seniores & nobilissimi populariū lacedemoniis amplissimum gessere magistratum. Parthi quandoq; ex duobus collegiis cognatorum scilicet & magorum binos Reges crearunt. In Meroe nemo summū gerebat Imperium nisi qui preualido corpore cæteris antestaret, Gordii Regem quā obesum & prepinguē esse uoluere quod ex corporis mole animi indolem diiudicarent. Apud Medos nisi qui uiribus excelleret, precipuoq; robore cæteris emineret, iure gentis nemo Rex eligitur, et in Lybia solum qui ocissimo cursu ualeret pro Rege imperitauit. Sicut apud

Catheos indicā

Catheos indicam gentem qui insigni corporis forma cæteris anteiret, in quo traditur mirum, ex tot millitibus armatorum quos xerses in Greciam duxit, neminẽ sibi corporis magnitudine aut specie prestitisse. Ethiopes quoq; si quãdo regiæ stirpis uir deesset, maximarum uirium quiq; opibus & robore precelleret, Regem eligebant. Sidoniis contra, nam nisi regia stirpe ortus foret, neminem dominari sinunt. Sabeis post constitutum regem primus ex nobilioribus iure gentis, ad successionem aspirat regni, cui hoc proprium est, ut extra septa prodire non audeat, quo uenerationis plus inesset, quod si extra Regiam conspicitur, lapidibus impetitur. Fuitq; obseruatum in Taprobane, ut qui liberos haberet in regem assumi nõ posset, ne regnum hereditario iure sibi uendicaret, & apud Germanos ut ex generis nobilitate rex fieret dux uero ex uirtute, Apud Persas uero ut Rex fiat nemo nisi qui magorum disciplinis imbutus esset, quibus nefas erat, illegitimum tenere regnum si legitimus superuiueret. Vtq; in regem assumtus in principio dominatus quodcunq; optaret a populo donum ferat. Proditumq; memoriæ est. Sitonũ gentibus iuxtã sueuos & Germanos uetusto more non uirum sed feminam dominari, Regiumq; nomen, tam Græcis quã Romanis longo tempore inuisum fuisse, a nullisq; in Græcia usurpatum nisi a philippi & Alexandri posteris. Atq; ex Alexandri Ducibus Eumene uiuente, neminem Regium nomen sibi uendicasse. Sed pfectos appellari solitos, Donec Eumene defuncto Athenienses Antygono & Demetrio in modice obsequentes, inter plurimos honores regium illis nomen, uelut altius fastigium detulere, licet *Sycioniis* primũ Aegialeũ regnũ in Græcia tenuisse multi asseuerent Romani quoq; socium atq; amicum, nisi benemeritos & magnis officiis deuinctos nullos appellarunt. Et tam & si Dymochraciam, hoc est popularem potentiam aliqui præcipue cõmẽdarint, & alii Arystochraciam id est optimatum regimen, tamen unius Imperium pietate & religione incliti sub quo non grauis dominatus, sed iustum & legitimum Imperium esset, omnium consensu prefertur cæteris. Eum ergo Dictatorem primo uel ab uno ex Coss. ex authoritate patrum etiam sine populo, uel ex Senatus consulto aut ex Scitu plebis a populo, uel a Consule iussu populi, & si inter Consules non conueniret sortiri eum qui dicat, uel a Tribuno militum consulari potestate, non nunq̃ a prætore dici licebat. Quotiesq; alteri ex Consulibus dicendi dictatorem potestas fuit, semper illi qui fasces haberet, & nisi uirum consularem & in agro Romano, oriente nocte & silentio dicere licuit. Tam & si Consulem suum collegam dixisse, & prætores ante cõsulatum sæpe dictos fuisse compertum sit. Poteratq; secundo, tertio, & deinceps idem dictator dici, Inde quia dictus esset non creatus, nec comiciis electus ut reliqui magistratus Dictatorem dici uolunt, Qui non Apud

Popu: P.
opt: regmen

Romanos solum, Sed Carthaginenses, fidenates, Lauinienses, Albanos, Tusculanos Samnites, & omne fere latiũ multæ erat potestatis, & summi Imperii. Is aũt Dictator simulatq; dictus erat, magistrum equitũ uelut Imperii sociũ nominabat cui summa rei bellicæ dabatur, tã & si a Senatu uel populo una plerũq; dictos inueniamus. T. largiũ bello latino, cũ in ancipiti terrore esset Senatus, Dictatorem, & una. Sp. Cassium magistrũ equitũ dixit, qui uelut minister consiliorũ Dictatori aderat, atq; ad ipsius præscriptũ parere oportebat, ita ut si quando abesse cõtingeret eius uices gerere & munia obire posset. Et licet ãte. Q. fabium Maximũ neminẽ nisi a Senatu uel Cõsule dictum inueniamus. Tamẽ secundo punico bello, cum acerrimo prælio & maximo Res publica afflictaretur, nouo exemplo populus sine patribus quod nunq̃ factum antea, eundem fabium Dictatorem, & Q. Minutium magistrũ equitum dixit. Cumq; a principio patricii tantũ & consulares dicerentur, haud longis post temporibus plebeios dictos comperimus. Cum enim omne nomen hetruscum, tarquiniensibus & faliscis ducibus infesto exercitu in Romanos copias admouerẽt, aduersus tantã belli molẽ primus de plebe Dictator dictus C. Martius Rutilius fuit, qui magistrũ equitum C. plautium de plebe hominem sibi cooptauit, & ex Inde ius arbitriumq; Dictatoris creãdi Senatui populoq; tributũ est. Donec procedente tempore. Cor. Sylla qui uictam armis rem publicam in dominationem uertit, contra mores instituta maiorum Dictatorem se ipsum dixit, illiusq; Imperium in annos centum sibi prorogauit. Quo exemplo C. Cæsar perpetuæ Dictaturæ munus uendicauit. Erat igitur summum Dictatoris Imperium. Nam & capite mulctare & consulatu deiicere. Honoresq; aliis abrogare aliis conferre poterat. Qui tãtæ potestatis erat, ut liceret ei sine Senatus aut populi concilio Romanos ciues in uinclis conicere atq; indẽnatos morte afficere. Nam salus ciuium uniuersorũ, ius de tergo uitaq;, leges, Iudicia, libertas, aræ, foci & dii penates, insuper bona coniuges ac liberorum pudor & pudicicia, eius tutelæ potestati, fidei q; credebantur, cognitiones quoq; capitaliũ rerũ habere, in exiliũ agere, bonis interdicere, capite mulctare, bellũ, paces, fœdera, societatesq; etiam iniussu populi facere & dirimere, sui arbitrii & iuris erat. Nam siquid collibuisset, siue delectum habere, siue ad hostes ducere, aut aliquos auxilio iuuare, ipsius dicto parere oportebat, cuius erat arbitriũ pro numine, nulliq; puocare licebat. Neq; enĩ ut in Cõsulibus q pari sunt potestate & iisdẽ auspiciis creati alterius auxiliũ, sperare licebat, Deniq; dictatore creato omniũ iuridictio cessat & cõniuet. Cõsules, Prætores, ædilesq;, & reliq magistratus sub illius Impio cõticescũt, pter Tribunos plebis, illiq; nõ duodeci fasces ut Cõsuli, sed quattuor et uigĩti lictores cũ se curibus fascibusq; apparebãt, q etiã tãtæ maiestatis erat, ut si quãdo in Cõsulis prouinciã iret, ut supremus ordo notaret, sine lictori

bus aut aliquo insigni honorum Consul ueritus Maiestatem uiri solus procedebat, priuatusq; ubi dictator erat et sine magistratu censebatur. Et quia maximum Dictatoris Imperiũ, potestasq; imperiosa erat. Pactiones uel foedera iniussu suo inita nullarum uiriũ fuisse liquet. Illaq; suo iussu abrogari poterãt & induci. Sed q̃uis eo excellentiæ creuerit dictator ut summum teneret Imperium præcipuaq; maiestate polleret, ipsi tamen equo uehi minime ius erat. Id enim ueteri lege exceptum fuerat. Scilicet ut inhibita nimia potestate, tantus honor aliquo fine præscriptus populi suffragio indigeret. Ideo si quando in expeditionem eques ire uellet, ut equum sibi ascendere liceret ad populum ferebat, exq; permissu populi equo uehi poterat. Q uod tñ Cato Iunior licet in summo esset magistratu, minime curauit. Nam maxima itinera et longas uias, pedibus semper non nunq̃ canterio sarcinis adoperto obiuit expeditus, sicut de Agesylao proditur. Cunq; ad sex menses dictaturæ munus antea præfinitum foret, multos debellatis et domitis hostibus & munere absoluto, citra mẽsem Dictatura excessisse comperimus, non nullis etiam ultra annum per denos uicenosq; dies, prorogatam fuisse. Alios oblatum Dictaturæ munus renunciasse, sicut de Terentio Varrone qui ad Cãnas insigni strage profligatus fuit, proditum est. Alios cum Dictatura simul cõsulatũ gessisse, quod de Sylla & Cæsare legimus. Q uotiesq; se abdicare & munere absolui uolebat, prius magistrum equitum abire magistratu necessum erat, ne Dictatore delito equitũ magister qui proximũ gerebat Imperium in summo solus honore aliquid moliretur. Neq; ante Dictatura abdicare illũ sinebãt, quã iussu patrũ prius Cõsulibus creatis qui rei publicæ præessent Imperium dimitteret, quo dimisso postq̃ honore abiit pauca & modice loqutus, a populo & primoribus patrũ frequenti amicorum officio stipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur, quod fere omnibus magistratibus comune fuit, nisi quod cicero dimissurus consulatu, de rebus a se gestis a. Q. Macello prohibitus est concionari. Proditum tamen memoriæ est, quosdam deposita Dictatura se Consules dixisse (q̃uis pessimo exemplo) & cum collega Cõsulatũ gessisse. Q uod malum ne serperet latius tam consulto Senatus, quã tacito consensu sublatũ fuit. Illud certe conuenit inter omnes, Dictatorem sine magistro equitum creari non licere. Sicut enim a prima antiquitate Tribunus Celerum Regi aderat, cuius ope Rex nitebatur, & legatus Consuli, ac prætori quæstor auxilio et adiumento erant, Sic Dictatori magister equitum & Imperatori præfectus pretorio. Q uibus absentibus hi quasi suffecti honori præsidioq; erant, ut si quando abesse, aut grauiore morbo laborare contigeret. Ipsorum uicem gererent, & munia obirent, ac quedam inter eos societas & coniunctio Imperii, uirtutis & ignauiæ cuiusq; testes forent, Apud Lacedemonios a lycurgo institutum ferunt, ut octo & uiginti seniores Regi adessent, ac du

propinquiores & cuntubernales quos ipse elegerat qui phytii appellantur ut siquid casurum foret animaduerterent, ipsiusq; munia & officium obirent. Non nunquã Ephori in expeditionem profecto Regi custodem & imperii socium dedere. Tam & si Augur pperuus regũ assessor foret. In Meroe Rex quatraginta rectores accipit. Getæ Cogeonum qui Regi adesset fecere, qui tãtæ dignationis erat, ut diuina mente preditus haberetur, Apud Habatheos q intimus Regi presto aderat, frater dicebatur, qui prudentia ante ibat ceteris. Sed quod est de prefecto pretorio dictum, animaduertendum, temporis cursu procedente ex longo interuallo, a Cesaribus fuisse institutum, ut qui Senator esset ad perfecturam pretorii euehi non posset. Qui cum per Senatum antea eligeretur. Augustus Cæsar habitu suffragiorum suspecto, statuit ut prefectus pretorio de numero pretorum forte eligeretur, cui dum assumitur princeps gladium precingit pro imperio & potestate, In quo fertur egregiũ Traiani uerbum dum prefecto prætorio ensem cingeret, ut si iuste Imperaret, pro se, sin iniuste contra se illum sumeret admonẽtis Cũq; antea unus foret. Cõmodus Imperator uelut nimiæ potentiæ duos esse uoluit, eam potestatem uelut in partes diuisam tutiorem arbitratus. Donec Seuerus Alexander Imperator, ne non Senator de Senatore iudicaret, prefectos pretorio Senatores iussit esse, ad eos enim Senatorum cognicio & Iudicium, Iusq; & animaduersio spectauit.

Quid Mina quid Drachma, quid Assis, Denarius Sextertium & talentum apud Gentes diuersas ualuerit. Caput XXIIII.

E ἑαυτοντιμωρουμενω, Terẽtii Comici Chremes Menedemo consilium dans, ut amanti filio, quã minimo dispendio consulat, ipsum his uerbis affatur. Et te perdere talẽtum isto modo satius est, quã illo minam, putabant nõ nulli studiosi Minam modicæ summæ monetam fuisse, ita ut uix Denarii põdus equaret, quod fere ex sensu uerborum constare uidebatur. Sed cum in pleraq; non ignobilium authorum lectione uersaremur, inuenimus Minarum diuersa genera qualitatesq; multiplices ita ut nũmorum inexplicabiles species perscrutati, in magnis uersaremur angustiis, cũ summa esset dissentio, nihilq; explorati animaduerti diffinirique posset. Nã minarum quasdã ex Drachmis septuagita qnq; cõstare legimus, quasdã Atticas quarũ sexagita paruũ talentũ efficiũt. Aliquã põderis maioris quæ ex centũ fere & uiginti denariis fit. Aliã apud Athenienses septuaginta triũ drachmarũ numero taxari. Non nullas Euboicas quarum septuaginta babylonium efficiunt talentum. Ex quo iudicare licet, non tam modici ualoris minam apud priscos

Mina
Talentu.

fuisse, ea enim μνᾶ dicitur Græce, quæ tum numi tum libræ nomen habet, apud quos sycles sexaginta cõmuni estimatione appendebat, qui obolos mille & ducẽtos pariũt. Nã uiginti obolos siclum efficere haud dubiũ est. Drachmarũ quoq; multiplicia fuere genera, ex quibus aliquæ denos efficiũt asses, ali quarũ duæ et dimidiata integrũ sextertiũ. Cõstititq; Drachmã Atticã & argẽteũ denariũ Romanũ paris estimationis fuisse. Numũq; Drachmã & denariũ idem ualuisse. Quãuis alii contra, qui duas Drachmas & dimidiã decem nũmos nostrates efficere contendunt. Dion uero Drachmas pro assibus accipit. Centumq; drachmas, centũ denariis argenteis equari censuit, qui librã efficiunt, qđ plutarchus & alii testati sunt. Cõmuni tamen estimatione Drachma sex obolis aut æreis signatis appendebat, qui singuli quaternis quadrantibus ualebant. Obolus uero sex sylicas. Sylicamq; & scrupulũ idem esse opinati sunt. Drachmãq; in ponderibus partem unciæ octauam fecisse, continere enim scrupulos tres. Siliquas uero duodeuiginti, Nam singulos scrupulos sex siliquas habere constitit. Drachma tamen Egynensiũ maior attica decem obolis permutabatur. Denariorũ quoq; diuersa fuere genera. Nam & denos asses singulos pondo Denarios efficere legimus, quod es graue dicebatur, unde ex decem æreis denarius. Duosq; Cistophoros Denarii põdus pẽdere. Nõ nulli Denariũ ex siliquis quattuor & uiginti confecere, alii ex decem & octo. Drachmãq; & denariũ idem esse Sexq; millia Denariorum integrum solidũ efficere & hoc esse Talentum Achaicum, arbitrati sunt. Primo tamen punico bello, populus Romanus cum ærarium laboraret, asses unciales fecit, placuitq; æreum Denarium sexdecim assibus permutari, quinariũ octonis. Sextertiũ uero quaternis assibus ualere, ita ut Sextertius nũmus Drachmas quaternas faceret. Notaq; Denariorũ bigæ & quadrigæ fuere, quare bigati & quadrigati dicti. Postea uero lege a papirio lata asses semiunciales facti. In militari uero stipendio denarius pro assibus decem militibus dabatur. Antea uero libralis assis & Dipondius æque appendebat. Quo autem tempore decem uiri legum ferendarum causa imperitarunt. Romani librariis assibus usi fuere, tam & si Q. Fabius Maximus asses triunciales fecisse dicatur. Cumq; secundo punico bello librarii esses fierent, ut populus ære alieno non magno incõmodo leuaretur, debitaq; exoluerentur, ex singulis assibus librariis senos percussere, ita ut ex librariis sextarii fierent qui demtis tribus unciis tantundem ualerent, plerumq; tamen compertum est, denos asses pondo singulas libras efficere, Sed tamen assem minorem esse monetam & haud multo estimari argumento est, quod In multa a pretore irroganda, bos centussibus estimabatur, ouis uero decussibus. Hos tamen Asses Græci obolos, alii stipes dixere, quos exigui ualoris fuisse haud dubie constat, nam singuli quaternis assibus ualebant & octo calchis, tam & si Plinius decem

Calchis obolũ estimari dixerit. Tres enim obolus frequens cõtinet siliquas, nõ nunq̃ sex, ea enim quadragesimã supra centesimã partẽ unciæ facit, erat q; semiobolus, Diobolus, Triobolus, qui etiã quadrãtes Dicalcha & tricalcha dicti. Obolq; nomẽ tulit qđ uetus Atheniẽsiũ nũmus obeliscũ icussum habuit. Sextertioꝝ uero quidã maiores alii minores fuere. q ex quaternis assibus constabãt. Erat enim is Sextertius quarta denarii pars, quo tempore decussis ualebat, ex quibus apparet, ex sexdecim quoq; assibus denariũ constare. duasq; Drachmas & dimidiã Sextertiũ conflare. Alii ex duobus assibus & tertio semisse sextertiũ efficiũt, quẽ minimũ appellãt, quia nõ duos asses tantũ sed semissem quoq; tertii assis continebat. Fuit enim illius multiplex uaria q; natura, eiusmodi Sextertios fuisse opinamur quos Iulius Cæsar nouissimo testamento suo uiritim trecenos populo legauit, cũ amplioris summæ neq; erogari potuissent, & ad exhibendũ singulis tãtã pecuniã uix ullius sufficerent facultates. Maior uero ex centũ drachmis achaicis seu denariis cõstabat. Romani uero ex argenti libra aut paulo infra tria efficiũt sextertia, ita ut cẽtũ sextertia libris triginta argenti appenderent. Alii Sextertiũ ex dipõdio & semisse conficiunt, qui duas libras & dimidiam facit. Quare uiginti quattuor sextertia talentũ Atticũ efficere relatũ est, quod teste uarrone sexagita argenti libris taxabatur, quo fit ut eiusmodi sextertius nũmus duas libras & dimidiã cõtineat. Sunt qui putẽt ex auri libra quatraginta millia æriũ signari, quod & Plinius arbitratus est. Mille quoq; sextertiis unũ aureũ cõputari, nouissimis Cesarũ tẽporibus a Iurecõsultis legem Papiã interpretãtibus relatum accepimus, is aũt aureus Chrisus dicebatur, quoꝝ septuaginta & quinq; in singulas expendebãt libras. Præter quos fuere stateres aurei qui Mina permutabãtur, Alii argẽtei quoꝝ decẽ Chrisũ efficiunt. Talentũ quoq; ueteribus multiplex fuisse inuenimus nec unius generis. Sed aliud Atticũ sex milliũ denariorũ, aliud Alexandrinũ duodecim, Neapolitanũ sex, Syracusanũ triũ summã nõ excessit. Euboicũ uero quattuor milliũ Romanæ monetæ, Achaicũ etiã sex milliũ fuisse asserunt, præter quod fuit Ptolemaicũ. Syriũ & Anthiochenũ, et Babyloniũ quod duobus minis atticis taxabatur. Erãtq; Talentoꝝ species multimodæ, ita ut sicut libra & põdo nõ equa oĩbus ita dissimilia talẽta fuerint. Est tamẽ proditũ memoriæ ex mille sextertiis Talẽta attica paulo minus quatraginta effici, ex qua adnumeratiõe fit, ex uigintiquinq; sextertiis talentũ Atticũ cõflari. Cõmuni tñ estimatione Talentũ decuplo maius mina taxabatur. Author autẽ est Priscianus Talentũ paruũ minarũ sexaginta. Magnum uero octuaginta triũ & unciarũ quattuor. Atticũ uero magnũ Talentũ, octuagita libris Romanis põderibus pẽdere. Paruũ uero sexaginta minis atticis taxari. Procedente mox tempore Talentũ atticũ uiginti & quattuor sextertiis Romanis estimatũ fuit, ea summa est quattuor & uiginti nũmorũ

milliū. Siquidē mille nūmi Romanū quoq; Sextertiū efficiūt. Quin etiam Atticū talentū quandoq; sexdecim sextertiis taxari uarro significat. Aegyptiū q; octuaginta ponderibus pendere. In tributorū uero taxatione exhibitū Romanis talentū haud minus pondo octuaginta Romanis ponderibus pendebat. Cuius generis talenta cū leges pacis Antbioco datæ sunt, Romanis æqs pēsionibus exhibita fuere. Idemq; in uectigalibus & portoriis seruari cōperimus, In qua quidē re, fuit memoriæ proditū, Romanos uictis gentibus nationibusq; tributi nomine argentū nō aurū indixisse. Sunt tamē exempla eē tū talenta nō nunq̄ duodecim pōdo Romanis pōderibus effecisse, pondo aute idem esse quod libra omnes cōsentiunt. Quod quidē talentū plerūq; non ex pecunia percussa, sed ex massa argenti auri ue, aut eboris ferri quoq; & aluminis, aut hebani quod tributi loco ab Ethiopibus & Persarū Regibus appendebatur, constare uolunt, legimus singula millia talentū turis ānua Arabes Regibus Persarū penitasse. Ipsosq; Ethiopes uicenos dentes elephantorū eisdē pendere consuesse, Romanosq; a Corsis centū millia pondo ceræ tributi nomine exegisse, & Cappadoces Persis quingentos equos & mulorum duo millia ānua dedisse. Plerūq; ex pecunia percussa, quod frequēs fuit. Nam ex tribus aureis etiā talentū constare pollux author est, quod aureis tribus atticis ualebat. Aureus autē duabus Drachmis atticis taxabatur. Argēteū uero minis atticas sexaginta, Babylonicū uero sæpe duo millia & septingentas minas acticas effecisse uolunt. Ipsum tñ Romanū talentū quā sepissime septuaginta librarū fuit. Apud alios uero minimæ summæ & parui estimabat, Homero teste qui in ludis funebribus patrocli cū primus uictor bouē accepisset donū, ultimus duo talenta premiū tulit. Hoc quoq; ex authoribus constat quod a cōdita urbe ad Pyrrhū regem populus Romanus argēto signato minime usus fuit Rudi enim ære appenso nō numerato utebantur, postq; peulsam monetā placuit Denariū pro decē libris æris quinarium pro quinq;, Sextertiū pro dipōdio & semisse cōputari. Fuisseq; in ueteri nūmo æreo altera parte Ianum bifrontē, altera prorā nauis exculptam, & in antiqua moneta bouis ouisq; imagines, quæ res Romanos gregibus olim & pecudibus ualuisse argumēto fuit, quare pecunia dicta. Iani aūt bifrontis nota & nauis prora ideo insculpta ferūtur, ut priscos latinos tūc esserū genus cū pastoriciā uitā agerēt e fera agrestiq; uita, legibus & omni rerū affluentia que illuc terra mariq; importabatur, a Iano qui cultioris uitæ modū inuenit excultos denotaret. Neq; omictendū quod Plinius naturalis Historiæ libro retulit. Seruiliorū familiā trientē sacrū coluisse, illiq; statis diebus noua religione sacrū fecisse, qui cū uaria specie, & forma dissimili uideretur, modo accessionē & fortunæ incrementa nō nunq̄ dāna familiæ præsignabat. Illud quoq; admonitu non inutile dixerim, Lugduni Romanos imperatores argētū aurumq; & monetæ omne

genus ſignare conſueſſe, Siue quod prōpta ibi adeudendū metalli copia foret. Seu quod muniſſimus locus & acceſſu difficilis ad cōfluentes quod ibi Rhodano arar cōmiſcetur eſſe cenſebatur.

Quæ Theatra Romæ fuerint, & qui circi quorumq; extent ueſtigia & quæ penitus conciderint. Caput XXV.

IN conuentu eruditorum preſente me ſermo haberi ceptus eſt de theatris, quæ multa in urbe fuere, cur paucorū ueſtigia extent, cum plurima legamus fuiſſe. Romanoſq; bellis confectis adeo ſpectaculis deditos ut illa appatatiſſime exhibētes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cū q; ex his quidam, populum Romanū pedibus ſtantem ſine ſcena diu ſpeſtaſſe aſſererent, mox ſub tabernaculis ligneis aut harundine fulctis, quod Senatus Conſulto intra urbem, propriuſue mille paſſus Theatra habere, aut ludos niſi ſtantem ſpeſtare non liceret. Ideo rata fuiſſe, illorūq; ſubſtructiones & diruta ueſtigia nūc extare. Plures tamē fuere, qui plurimorum quæ ſequtis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modo, Sed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim poſt ſecundū punicū bellū. P. Cornelius Naſica cū a cēſoribus locatum ſpectādis ludis theatrū extrueretur, uelut publicis moribus nociturum demoliri fecerit, populuſq; ſtans aliquandiu ſpectauerit. Et Auguſti tempore tria theatra ſolum & amphitheatrū Romæ fuerint. Tamen ſubſequēte æuo quin theatra circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit. Tunc maxime cū urbs Roma eo excellentiæ & felicitatis creuerit, ut edificiorū magnitudine ad ſummū maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim ueterum monumētis. Marcelli theatrū operis ſumptuoſiſſimi ad infimum argiletiiuxta templum pietatis cōditum fuiſſe, quod Auguſtus Marcelli nomine inſcripſit. Octauia uero mater Auguſti ſoror, eius memoriæ biblyothecā addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim ille Marcellus cui cum filiā Auguſtus deſpōſaſſet, haud multo poſt egregius adoleſcens acerbo funere ſublatus fuit. Et theatrū Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici ſcena trecētarum ſexaginta colūnarū, ſigniſq; æneis tribus millibus conſpicuū, cuius cauea ut Author Plinius eſt, ſupra hominum octuaginta millū capax erat. Aut Curionis, qui poſt homines natos theatrū uerſatile & temporaneum mirabili cōmento conſtruxit, operum longe maximū & conſpiciendum. Primus enim. L. Mūmius exacto Achaico triumpho theatrum temporaneū & Scenam lignea compage poſuiſſe fertur. Cumq; apud fidenas theatrū memorabili caſu cum magna hominū pernicie & ingenti ſtrage corruiſſet. Senatus conſulto cautum fuit ne quis in poſterum theatra

niſi ſolidæ

nisi solidæ firmitatis extrueret. Antea enim Pōpeius Magnus perpetuo mā
surum solida materia edificauit, primus, in cuius dedicatione ludos dedit in cir
co & elephantorum pugnā quod illi fuit uicio & crimini datum, cum antea
ligneis gradibus scena fieret. Quod a Pompeio magna ex parte ceptū. Cali-
gulam perfecisse. Neronemq; in aduentu Tyridatis armeniorum Regis inau
rasse legimus. Iuxta quod Iouis statua uisenda magnitudine, cui arcus mar-
moreus a claudio Cæsare Tiberio dicatus proximus erat, Cuius exemplo Iu
lius Cæsar molem amphitheatri ingentem in campo Martio substructioni-
bus maximis erexit, quam postea Augustus Mauseolū edificaturus teste trā
quillo demolitus fuit. Et Cornelii balbi Theatrum, cui quattuor colūnæ ex
ochnite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla prorsus uestigia cernimus.
Et Pompei Amphitheatrum ampla magnitudine & mole. Quippe tam pro
fusi sumptus fuit ut hominum quatraginta millia cōmode sedibus acciperet.
Nec non Amphitheatrum tauri summa impensa extructū, nec minus castrē
se quod in exquiliis fuit, & Neronis cuius ne imago quidem extat. Cæsaris ue
to theatrum iuxta Capitolium cuius tantum semiruta uestigia uidemus tan-
ti splendoris fuit ut urbem atq; Imperium honestaret. Quantæ autem admi
rationis fuisse amphiteatrum urbe media credimus mirificum opus a Vespa-
siano fundatum, cum ipsius fere demoliti nunc ruinas solidissima structura
demiremur. In quo estruendo omnes Imperatores Regesq; magnificētia an
te cessit, quibus monumentis illud decus maiestatis & Imperii quo urbs Ro-
mana floruit, facile est coniectari. Quid de Theatro lapideo iuxta quod ædē
equestris fortunæ fuisse memorant, cuius ne uestigium quidem relictum est.
Circum uero maximum celebratissimū trium stadiorum longitudine a Tar-
quinio prisco locum spectaculis designatū ubi Iunonis & Dianæ templa cres-
xit, & mox a Cæsare Dictatore mirifico opere instauratum uidemus, Illiusq;
ad huc uestigia extare. Vbi Veneris ædes quam Fabius ex mulctaticia pecu-
nia faciendam curauit, liberiq; & liberæ. Iuuentutis & Cereris quas Aul, po
stumus Dictator uouerat, atq; Herculis fanū Solisq; et Mercurii, bellonæ et
floræ edes fuere, ibiq; lupercal, & circum flaminiū uidimus aliquando, quorū
uix semiruta uestigia licet inspicere. Atq; hic circus flaminius est, quondā pra
ta flaminia, iuxta quem Apollinis edes inter ipsum et olitorium forum, in qua
Senatus haberi consuerat. Ac Iouis Statoris templum, licet alterū in porticu
metelli, et Tertium in radice palacii fuisse legamus, quod a Romulo in pugna
cum Tatio & Sabinis uotū esse dictitant. Fuit quoq; Neronis circus in Va-
ticano Et circus floræ iuxta ipsius tēplum, & Intimus quem iuxta urbis mu-
rum fuisse Varro significat, cuius licet intermortua memoria sit, tamen figu-
los ibi proximos, & Myrtetum a quo sacellum Veneris Myrteæ quæ murtia
dicta est, & illius aram sub Auentino antiquissimam legimus. Hoc quoq; nō

in postremis fuerit, prioribus sæculis non modo spectaculis & ludis publicis ueteres theatra habuisse frequentia. Sed cum contiones aut populi concilium haberi, uel toti plebi aliquid exhiberi uellent. Id in theatro ubi concionantem exaudire & quo conuenire frequentius possent, ex alto suggestu sedentibus & silentibus cunctis facere consuesse, idq; Græcis precipuo in more fuisse, licet Athenis theatrum locus legitimæ contionis non esset. Quo malo uetus illa Græcia concidit, in quorum theatris concilio populi indicto ubi rudes & ignari promiscue consederāt, confusa populari & militari turba, uariis et dissonis clamoribus insanæ contionis, bella suscipiebant, ciues proscribebant. Prætores eligebāt, premiaq; bene meritis ciuibus, interdum penas, circumductis ut nulis inferebant.

Contiones in theatris.

Qui fuerit medius unguis & infamis digitus, qbusq; digitis quæ fuerit qualitates & nomina. Caput XXVI.

PErsuasum habent pleriq; in uersu Iuuenalis decimæ, dum inquit. Cum fortunæ ipse minaci. Mandaret laqueum mediū q; ostenderet unguē. Per hec uerba id notari qđ uulgo omnes contumeliis conciti faciūt, ubi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obscenum in modum probrum obiciunt, quo argumento illum fastidire & despicere ostendūt, quod tamē longe secus in ueteri usu fuisse apparet. Quippe infamis digiti obiectu qui medius est, ipsum in quem obiicitur infamē notari duxerunt. Fuit enim prisci moris, ut si quos floccipenderent aut insigni contumelia, uel deformi conuicio afficerent, id obiectu medii digiti protenti non autem compressi denotarent, quod est a Græcis usurpatum ut contractis reliquis digitis, medium ignominiæ causa protenderent, quod ἐσκιμαλίσαι dixere. σκιμαλίζειν enim pretentare est digito an gallinæ oua cōceperint Sicut ἀτιγίζειν, ubi quēpiā floccifacere ostendunt. Quare ab Atheniensibus medius Cathapygos quasi Cinedus & scortum adnominatur, quod infamiā incuteret & conuiciū faceret, Apud Græcos Sycophanta, aut Hodidocos, quasi obsessor uiarū & latro, uel propudium, conuicium censebatur maximū. Sicut Persis muliere uirū ignauiorē appellare, nulla insignior cōtumelia fuit, apud Aegyptios. Asini nomen obiectare magnū est ingerere probrū, quod Typhonis hostis Osiridis colorē ferret. Quare cū Persarū Regē Ochum summi dedecoris loco ægyptii asinū appellarēt, in tantū exarsit ut diceret, faciā ut hic asinus uestrū bouē depascetur, qui haud multo post ingenti coacta manu, occupata egypto, apim ímolauit. In quo ānotare succurrit quod tradit Herodotus Quod cum Scytharū equitatus quo præcipue ualent, in Egyptios irrueret, rugitu

asinorũ & mulorũ insolito (quippe cũ apud Scythas nulli sint, Egyptiis uero frequentes) adeo equos Scytharũ fuisse consternatos ut protinus fugam fecerint, Egyptiisq; insignẽ uictoriã dederit. Id quoq; a Marciale non inscite ostensum est. Rideto multũ qui te sextile cinedum. Dixerit, & digitũ porrigito mediũ, uelut eo argumento uirũ in probissimæ nequiciæ designaret. Ex quinq; enim digitis quos sacros Mineruæ religio sanxit, cuiq; suũ, nomen inditũ fuit & qualitas, neq; ab re nominati sunt. Pollex enim primus quia aliis maior & longe princeps est, quodq; reliquis antestat & prope dominatur dictus, quippe cuius adiumento reliquĩ regũtur, itaq; nõ inmerito is apud Græcos ἀντίχειρ, quasi altera dicebatur manus, cum in una quaq; re socius & adiutor sit. Hunc premere antiqui iubent cũ alicui bene precantur & propicii sunt, bonũ omen et efficaces preces futuras interpretati, utrũq; uero pollicẽ iungere uehemẽtius laudare est. Vertere aũt pollicẽ male precari. Cũq; pollex Monocondylus sit reliqui fuere dycondili id est duplicis cõmissuræ, ubi uero in digito nõ erat flexus phalanx dicebatur. In pedibus aũt, pollici scandenti proximũ a saliendo Halluci dixere nomen. Reliqui in pedibus digiti Monocapi hoc est unius flexus fuere. In qua quidẽ re, memoriæ proditũ est. Pyrrhi pollicẽ dextri pedis diuinã uim habuisse, ut splene laborãtibus presentissimo remedio succurreret, qui etiã in pyra cũ reliquo corpore absumi nequiuit. sicut de Iamisco proditur qui apud Lucanos regnauit cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artoxerxe qui manu altera longior Macrochir, nomẽ tulit. Proximus uero a pollice indicis nomẽ habet, qui etiã salutaris uocabatur, quo ori admoto silentiũ indicimus. Scilicet nil sanctius ad salutẽ oris silentio estimãtes. Ideo sacellũ Angeronæ quæ dea p̃sul silentii obsignato ore effingitur inter antiquissimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito salutari Martiũ Septimũ qui ex fabro ferrario Imperiũ tenuit, tãtũ ualuisse dicũt, ut currus ex aduerso nitentes repulerit & fortissimũ quẽq; colliserit. Tiberius quoq; digitis atq; articulis ita firmis fuisse fertur, ut recẽs malũ salutari digito terebraret. Cõtra uero Augustus illo persæpe laborauit, ita ut uix cornei circuli supplemẽto scripturæ admoueret. Hoc etiã indicamus quare indicis nomẽ tulit, exprobamus & minas inferimus. Tertius qui medius & reliquis maior est, famosus habetur petulans & libidinosus, cuius obiectu ut modo significaui, probrũ obiectamus alteriusq; famã ledimus & detestamur. Et quia deses & ignauus ĩ medio situs nulli rei adiumẽto est. Iccirco despectissimus habitus. Qui etiã Verpus dicebatur. Nãq; Iudeis usq; eo euiluit, ut Interanea exulcerata & putrescẽtia uiscera, illo recõderẽt et fouerẽt. Fuitq; adnotatũ apud ueteres Græcos, ut qui medio digito tanq̃ per indicẽ aliquẽ ostẽderẽt, arguerẽtur insanie. Quare uerbũ Diogenis proditur multos per digitũ insanire, quod medio digito se philosophantẽ peregrinis demõstrarent. Cũq; reliquos auro gẽmisq;

insighirent, hunc prisci Romani nudũ & honore destitutũ reliquere, ueluti infami contumelia notaretur. Galli uero & Britãni medio tantum ãnulos adiiciunt, illum precipuo honore excolentes. Proditumq́ est, ãnulum e sinistra in longissimum dextræ transferri sæpe singultus & grauedines leuare, a Græcis uero medius non famosi nomen habet, sed medici. Digitis enim apud illos hec indita noĩa fuere, ἀντιχὶρ δεικτικὸς ἰατρὸς δακτυλιώτισ ὠτιτὶσ. ac si dicas, Pollex Index Medicus annularis auricularis, Apud Pollucem hæc fuere nomina. Micros hoc est paruus, deinde paracemos q sequitur, postea Mesos, deinde lycanos. Demũ Antichyr aut megas, Romani uero proximũ minimo ãnularem seu medicũ nũcupãt. Illo enim cum ueniam poscimus adiis, locum Nemescos quæ dea ultrix malorum fuit fautrix uero bonorũ post aurem dextram obsignamus, ipsa enim Rhãnusia dicta ibi locum uenerationis habet. Rhamnes enim a Marathone haud plus sexagita stadiis abest, ubi Nemesis fanum memoratur præcipuũ ab Adrasco edificatum, cuius simulacrũ altera manu fraxineum ramum. altera phialam gestat, quem locum qui eam uenerantur actingunt, cum in ipsa aure memoriæ locus foret. Eundemq́ minimo proximum in sponsalibus anulo exornamus quia tenuissimã uenã inde ad cordis ima penetrare arbitrãtur, Hunc ægyptii tanq̃ sacrum multis odoribus delibutum habere assuerant. Habuisseq́ hoc proprium ferunt, ut complicatus, senarium qui perfectissimus est, numerum designaret. Minimũ uero quia omnibus minor minus officii habet, quodq́ eius ope minus indigemus, propterea dici auctumant, cui etiam auriculari nomẽ est, quod illius ope aurium sordes, quæq́ in his incõmoda sunt adimimus & leuamus, tarditatiq́ aurium aut siquid in eis putidi fuerit uel Purulenti succurrimus. Fuitq́ literis proditum crebro scabere aurem dextram minimo, furoris signum esse, eiusq́ tinitum crebriorẽ morbum corpori adactum premonstrare. Si quem tamen dimicationi uel pugnæ ueteres lacessebant, minimo prouocante inuitabãt. Est quoq́ animaduertere quod qui minimo gestatur ãnulus achares dicitur, quo uero Index ornatur Coriamos, latini autem leuis materiæ anulum qui minimo gestatur æstiuũ nũcupant, In auctionibus & locationibus actollere digitum se emptorem & conductorem, in certamine & pugna deditionẽ, manũ uero protendere pacem peti significabant, quibus in usu erat ritu prisco ut qui forensia stipendia auspicabatur brachium extra togam exerere, non auderet.

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRECONSVLTI NEAPOLITANI GENIALIVM DIERVM . LIBER . QVINTVS :

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem discussus. Caput I.

AD GABRIELEM. Altilium uirum modestissimũ doctissimumq; cum quo mihi a prima adolescentia, intima familiaritas fuit, quod is tũc ad pontificatum euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium studiosi Iuuenes summo loco nati. Neapoli congratulatum ueneramus, ad quem ut uenimus excepti ab eo comiter & benigne fuimus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, post mutuam salutationem, lætis precationibus ei gratularemur, eumq; honorẽ sibi a diis fortunari, & quod nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ uoluptati esse, ac bene locatum munus in homine morum honestate, & omni doctrina conspicuo, sperareq; illud sibi & urbi nostræ ornamento cessurum, profiteremur. Post mutuos inter nos mira suauitate æditos sermones, ad multam diem, cum iam aduesperasceret & cenæ tempus appeteret. Indeq; nos digredi uolentes uniuersi assurgeremus, impense rogauit, inuitauitq; nos diu recusantes, atq; excepit, ipse admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio, sed cenula non iniocunda minimeq; sumptuosa & petulanti, uerum admodum elegãti & frugi. Olerum scilicet ferculo thirsis uiridibus minusculis, cauliculis teneris tunc in florem erumpentibus leuiter igni admotis, & pisciculis multo pipere & nuce conditis, cũ præcoci uua & primis pomis ex lucano suo, quæ ad se delata, secundas nobis mensas ipse praeparat, Cumq; miti castoq; inter nos procedente sermone, uariato lusu, ad finem cenulæ uentum foret, quempiam qui ibi assistebat, raræ indolis puerum, forma & specie liberali, litterulis satis aspersum, ad se aduocauit, ac unum quemq; nostrum per uices dicere iussit, quod quisq; uellet sibi ab illo cani epigrãma. Cũq; non nullis enũciatis uersibus, quos miris modulis & cõcẽtu ad modũ suaui p q̃ festiuiter ad

ad lyram ille decantarat, a quodam nostrate, in eo cætu seruata eius uice, hoc epigrãma prolatum fuit.

Martialis .o us

Quod non argentum quod non tibi misimus aurum
Hoc facimus causa Stella diserte tua.
Quisquis magna dedit, uoluit sibi magna remicti.
Fictilibus nostris exoneratus eris.

Quos uersus cum admodum concinniter suauiterq; ille fuisset modulatus.

liberalis hominis natura

Quid est altilius inquit quod hic author dicit, quod qui multas opes liberaliter largitus est, expetat ipse tantundem sibi reddi ab eo, quem munere affecit, equidem ignoro, cum satis constet quod is qui ingenue liberalis est, non id appetit, ut beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi est, auaritiæ & appetentiæ quæ semper pusilli fuit, dispar longe & diuersa existit. Qui ergo munificus & liberalis est, & sponte largitur, is profecto ita liberalis est, ut quod dedit beneficium non mercetur, et quanto quisq; magno & erecto animo est, ut ingentia largiatur, ita magni putat fuisse, multo plura & maiora si posset largiri, neq; beneficii collati unquam penitere. Alioqui qui opis emolumenti ue causa largitur, uirtutis nomen amictit, ingentiaq; cum animi bona foedare necesse est. Neq; enim ut Cicero inquit, si ob tuam causam cuiq̃ commodes beneficium id putandum est, sed fœneratio. Contra uero auari & cupidi est, si quod forte munus erogauit, tantundem aut multo plura postulare, & uelut datæ mercis precium ferre, quæ si ut uidetis repugnantia sunt, quo nunc modo in unum coeant & in eodem subiecto fiant, non sane intelligo. Cum ergo author hic dicat, quod qui magna dedit, quod officium magni & liberalis est, magna sibi postulet remicti, quod esse cupidi & auari satis constat. Equidem eundem liberalis dantis et auari reposcentis animum in unum ponere uidetur, quod esse minime potest nec decet. Cumq; uir quispiam, haud sane ineruditus, qui sermoni aderat, se maxime, putare diceret, poetam non ingenui & liberalis sed cupidi & turpis animi uim naturamq; hoc Epigrammate designasse, quod usu compertum esset, alieni appetentem eius ingenii esse, ut si quid benigna manu dedit, præpostero more & turbato gentium iure, maiora sibi reddi postulet, & ideo contra officium facit, qui ita beneficium dando fœneratur. Istumq; quicunq; est, qui tam stolide largitur, auari potiusq̃ liberalis officiũ ferre. Nunquam inquit Altilius tam rustica musa Martialem fuisse certe scio ut cum liberalem exprimere ostendat, cupidũ potius et appetentẽ designasse credatur, cũ presertĩ indefinito utatur uerbo, absonũq; & ab omni prorsus candore alienum uideri poterat, turpis animi potiusq̃ uere igenui uĩ exp̃mere uoluisse. Et ad me cõuersus quid Censerem in hac re potissime interrogauit. Tum ego me arbitrari dixi, quod is qui munificus & liberalis est, licet ingenue largiatur & libenter

Auari natura.

officium faciat, tamen natura ita esse comparatum ut qui beneficium accipit
eo consilio & animo sit, ut illi a quo accepit, ad tantundem sponte obligatus
maneat, eumq; pari obsequio deuinciat ut similem si occasio detur, gratiam re
ferat, qui de se benemeritus fuit, idq; fit non animi appetentia aut lucri spe sua-
dēte. Sed quod ita homini natura pſcripsit, ut ampla precia beneficiis demus.
Siquidem ad promerendum nulla efficatior uis, q̃ officium manet. Atq; ita
hoc perspicuum est, fixum homini ingenitumq; fuisse, ut sicut se a ui & iniuria
tutari & illatam contumeliam ulcisci ac talionem reddere, iubente natura im-
pellimur, ita collatum nobis officium alio officio pensare & conferre coga-
mur. Nec tantum eadem mensura sed multo maiore si potest, beneficium re-
munerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec uocare ad calculos, ex
pensorum & acceptorum. Ideo non īmerito Gratias unam auersam duasq;
nos aspicientes ueteres effinxere quia geminata gratia & cumulatior ad nos re
dire debet. Quarum nomina pasithea. Aglæa, & Euphrosine, Apud lacede-
monios traduntur duæ, ab Homero una uxor Vulcani. Illarūq; ædes in fo-
ro medio ueteres posuere, ut gratia meriti cuiuis in promtu foret, atq; ad pro
merendum, quisq; esset facilis & expeditus. Quod quidē ius naturæ est, nul
lo iure ciuili aut plebiscito. Itaq; siquis eum qui de se benemeritus fuit, illiberali
animo, alio officio non demeretur, neq; illud grate acceptū fert. Quippe qui
nihil adiumenti nihil opis confert, is profecto tanquam uiolator humani iu-
ris ita de officio decedit, ut omni humana ope indignus, ingrati criminosi &
mali hominis suspicionem non euadat, simulq; famæ iacturam facere certū
sit. Quod apud Athenienses & macedones lege cauebatur, ut haud secus ad
uersus male meritos ingrati actio detur, ius iudiciumq; dicatur, ac si ere alieno
aut graui crimine nexi forent. Nam beneficii memoriam authore Demosthe
ne, qui recipit habere debet, qui uero dedit, statim obliuisci. Persæ quoq; illū
qui accepto beneficio, gratiam cum possit non refert, graui pena prosequūtur
in eumq; lege agere licet, tanquam magno esset scelere pollutus. Germani cō
tra, nam collati beneficii merito nihil sibi dederi putant neq; acceptis obligan-
tur. Cum ergo author hic dicat eum qui magna dedit, magna sibi uelle reme
cti, non cupidi animum pensare uoluisse putandum est, sed liberalis potius &
ingenui, quodq; natura iubente cogimur, ut eum qui beneficia in nos contu-
lit alio officio deuincamus, certa stabiliq; sententia multo maiora & quā ma-
xima largiri, quæ obligatio ad ἀντίδορα dicta est, beneficium enim cui colla-
tum est ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Est inquit Altilius
ita ut dicis, possetq; ueritas carminis & mens authoris ex tuo sensu facile iu-
dicari, promptaq; & expedita defensio foret, nisi aliud ex contextu uerborum
liqueret. Sed in hoc ego anceps ad huc & dubius sum, quod poeta istud non
naturæ tribuit sicut tu asseueras ut ea cogēte qui beneficiū accepit, alio officio

obstrictus maneat, sed hoc tribuit uoluntati dantis, illo scilicet qui sponte largitur, quiq; beneficiũ contulit id postulante. Namq; his utitur uerbis Siquis magna dedit, uoluit sibi magna remitti, qđ uerbũ cupidi & expetẽtis est, & ꝓpterea auari. Conuincimur ergo authorem potius benemerẽtis uoluntatem, quã uim naturæ pensitare uoluisse. Et cum is qui largitur eo animo sit, ut ob gratiam meriti tantũdem repetat, profecto appetentem & turpem animũ nõ autem ingenuũ & liberalem, preferre uidetur. Ergo auari potius non autem prompte liberalis animum poeta expẽdere uoluit. Tum ego, est inquã quod dubitetur. Sed tamen si uera & salubri ratione rem pensare uolumus. qui mihi naturæ Imperio ad dandum faciendum ue deuinctus manet, eundem mihi uelle obnoxium manere qui a me officium accipit profecto non negauerim ut dare facereq; teneatur quod natura Imperat, quodq; iura diuina & humana uolunt, ne subeat ingrati culpam, licet ego libenter dem & ingenue liberalis sim. Neq; propterea animũ uideor deturpare, quod in quem beneficium contuli, eũdem obnoxium mihi esse uolo. Igitur cum lege naturæ qui officiũ accipit debitor maneat, proculdubio me uelle, quod mihi naturæ Imperio debetur non negauerim, neq; propterea liberalis officium iminuo aut deturpo. Nam Gratiæ debitio ita homini ingenita est, ut diuelli nullo modo q̃at, quã dantem appetere uelut promeritum, non est contra officium, nisi sit fortasse quod tu secus arbitrere, Tum Altilius mitiut erat ingenio, aut hoc inquit uerum est, quod modo dixti, aut profecto sua tempora in quibus qui multa dabant, multa repetere uolebant, festiuiter ut solet, poeta hic criminatur.

Quot plebis Tribuni a primordio Vrbis fuerint, quæ ue potestas, & qui cõsulari potestate, & qui Tribuni Ærarii. Caput II.

TRibuni plebis qui post secessionem ad sacrum montem, ut essent præsidio aduersus potentiam magistratuũ creati sunt, bini a principio fuere. C. Scilicet licinius. et P. Albinus e, plebe homines comiciis curiatis creati, qui tres collegas sibi desumpsere, ita ut quinq; essent qui plebis tribunatum gererent, singuli ex singulis classibus, cautumq; fuit, ne cui patricio eum gerere honorem liceret. Cũq; propter crebras patrum & plebis cõtentiones sedicio gliscceret magis in dies Tribunorũq; numerũ augeri oporteret, q munimẽtũ essent libertatis. a. L. Trebonio rogatione ꝓmulgata trigesimo post exacto ãno cautũ fuit, ut decẽ numero potestas finiret, biniq; ex singulis classibus fierent, q iterũ ac tertio refici, & insequẽtes annos a se ipsis creari poterãt. Tã & si, ne eosdẽ Tribunos populus uideret, neue collegã cooptare ius foret, præcipua lege exceptũ fuerit, qua lege cauebat ut essent sacrosan

cti in hæc uerba. Plebs quos pro se contra uim, auxilii ergo decem creauerit, tribuni eius sunto, quodq; hi prohibuissent, quodq; hi plebem rogassent ratum esto sanctiq; sunto, neue plebem orbã tribunis relinquunto & infra. Qui etiam eo potestatis uenere, ut comicia Cõsulum prætorum ue, & aliorum magistratuum habere, & ne quid fieret in hibere. Senatum dissoluere, reliquis tribunis & quibuscunq; magistratibus diem dicere. Aerarii curam gerere, patricios cogere, mulctam irrogare, atq; Senatus decreta approbare & improbare poterant, eoq; quod Tribuni plebis sanxissent lege ab Hortensio lata cautum fuit, ut omnes tenerentur. Hinc quæ a tribunis plebis ædita sunt, plebiscita dicuntur. Fuitq; præcipuo quodam iure excelsa & insolens tribunicia potestas. Adeo ut M. Veccium in capitis dimicationem uenisse & ultimo affectum supplicio fuisse, quod transeunti Tribuno non decederet de uia, scriptũ inueniamus. Donec Sylla rerum potens cum rei publicæ imperitaret, tribuniciam potestatem ita fregit & cõminuit, ut legem ferret, ne cui qui tribunatum gessisset ad alios honores pateret aditus, uelut indignus honore publico semper futurus. Intercessionem tamen liberam tribuno nichilominus reliquit, quam postea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem intercessio etiam pretoribus cõpetebat. Quippe intercedere etiã prætor ptori poterat. Qui licet tantæ potestatis forent, ut etiã Consulem in carcerẽ ducere. Dictatoriq; comminari & mulctam irrogare possent, siquid tamen scelesto consilio contra commoda plebis gessisset. aut exorta offensione apud collegas minus iuste intercessisset, poterat ei a reliquis tribunis dies ad populum dici, Iussuq; populi aut Tribunorum in carcerẽ duci, eiq; tribunatus abrogari & in exilium agi & Senatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno. Pl. in crimen adducto. quod M. Emilio lepido Pontifici Maximo conuicium fecisset, contumeliaq; & probris affecisset, a populo mulcta dicta fuit. Et L. Cotam Tribunum plebis, cum es alienum abnegaret, eo quod in ius uocari & magistratus Imperio cogi non posset, collegæ illum cogere comminatiq; sunt, nisi es solueret alienum, se creditoribus illum dedituros si postulassent, aliiq; tribuni suffragio populi sæpe coerciti fuere, penes quem coertio tribunorum fuit. Sed tam & si Tribunatus, plebis foret magistratus, sequtis inde temporibus, a plebe ad Senatum trãslatus fer᷑, ita ut Senatores & patricii tribunatũ gerere amplissimũ munus putarent, quod post Syllæ tempora õbseruatum inuenimus, in tantũ ut extra urbem tribuno prouincias demandari illisq; cũ Imperio p̃fuisse, exercitus ductasse, fascesq; & lictores habuisse legamus. Primusq;. C. Cocta legem tulit, ut tribunus gerere honores & prouinciis preesse ac magistratus extra urbem sortiri posset, a principio enim extra urbem ultra mille passus tribuno nulla erat potestas aut Imperiũ. Demũ Cæsares tribuniciam potestatẽ tam cupide appetiuerunt ut magni muneris loco, proq;

Regali potestate illis delata sit. Quippe Augustus ne Regis aut Dictatoris nomen assumeret. Tribuniciam potestatē uelut sublime fastigiū, & summa potentia subnixus foret, per septem & triginta ānos perpetuam gessit. Quā etiam Tiberius in quinquēnium accepit. Ipsamq; Druso conferri a populo pro summo decore habuit. Et deinceps Otho & sequti Cæsares Amplissimi Imperii loco appetiuere, licet sero Vespasianus illam fuerit assequtus. Adeoq; processit tribunicia potestas ut actum aliquando fuerit in Senatu, ut nō a Coss: sed ab his qui tribuniciam gererēt potestatē ānos & tempora dinumerarent. Postea uero a Nerone illi ordini infenso tribunorum facultas maximis edictis coercita fuit, cautumq; seuere, ne Tribuni ius pretorum aut Coss. preriperēt, neue quēpiam ex italia euocarent, cum quo lege agi posset, ne ue quid intra domū pro potestate agerent, neue illatam mulctā a tribunis, questores erarii infra menses quattuor in publicas tabulas referrent. Sed præter hos plebis tribunos, fuere alii Consulari potestate, anno trecentesimo tertio decimo ab urbe condita iisdem auspiciis quibus Cōsules creati, tam ex plebe quā patribus. Nam cum Canuleius legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe consules facere liceret, Patresq; ne Consulatus cum plebe promiscuus foret, uehementer obsisterent, eo res deducta est, ut Tribuni militum Consulari potestate fierent, tam ex plebe quā patribus, idemq; iuris quod Consules haberent. Nam & Sella curuli & Consulari pretexta, lictoribus & fascibus Consularibus insignes erant, ac primo tres patricii creati. Mox cum defectiones populorum & tot simul orientia bella tres obire non ualerent, illorum numerus auctus fertur, ut modo quattuor, modo quinq; interdum sex nō nūq̄ octo crearentur, tunc cum a Romanis Veii diutino & graui bello premebātur, ad tātā enim belli molem tribunorū auxerunt numerū quot nunq̄ antea facti, p quod tempus tribus ānis sine Consulibus Romana res fuit, sicut decem uiris legum ferendarum causa creatis biennio defuere. Donec desito tribuorum militū magistratu, & per ingentia certamina uicto Senatu, ut Coss. etiam de plebe fierent egre nobilitas passa est. In qua re admirari succurrit. Quod Pōponius iureconsultus de origine uiris litteris prodidit. Tribunos militares consulari potestate ad uiginti numerum auctos Romæ fuisse, quod nunq̄ fando auditum, & apud authores tacitū & pretermissum est, cum tot tribunorū Imperia ambiguis decretis, certissimo exitio rei publicæ fuissent. Præter hos fuere, ærarii tribuni ex tertio Iudicum genere, quorum cognitio in pecuniariis & minoribus causis plerūq; fuit. Quippe cum soli antea Senatores iudicarent, ob eamq; rem inuisi plebi fierent. C. Graecchus rogatione promulgata trecētos ex equestri ordine adiecit iudices, parem Senatoribus numerū, ut metu cōmunicati Imperii, iudicia æqua lance pensitarent, Iudicaruntq; aliq̄diu, iudicia integre & incorrupte. Victor deinde Sylla sublatis equestris ordinis iu-

diciis, solos Senatores, iuris cognitionē habere, & Iudicia ferre iussit, q ānis decē licenter iudicia exercuere per turpitudinem & sordes. Donec ab Aurelio pretore, alia rogatione iterum comunicata iudicia fuere. Senatui equitibus & tribunis ærariis que lex Iudiciaria dicta est, quo tempore uerres peculatus cri minis causam dixit, quibus uetitū lege Gabinia fuit ne ex Singrapha ius dice re liceret. Quos postea Diuus Iulius, noua constitutione abrogauit. Nā Iu dicia ad duo tantū genera redegit, equestris scilicet ordinis & Senatorii. Tri bunos uero ærarios quod erat tertium substulit. Quos deinde restitutos & iura sicut prius dixisse facile crediderim. Siquidē Augustus Cæsar ad has Iu dicum decurias, quartam adiecit que Ducenariorū dicta est, quæ de minimis iudicaret. M. deinde Plautius, nobilitate suffragante tulisse ad populum dici tur & peruicisse ut singulæ tribus quindenos crearēt iudices, qui numerus sex cētos quinq; & uiginti expleuit, inter quos erant. Senatores & plebei tribuni erarii dicti. Quod cōpar fuit cū eo quod Athenis statutū comperimus, ut a mille quadringētis, furti aut ambitus & Iniuriarū qnq; iudicatū sit. post quos C. Caligula quintam adiecit decuriam Galba sextā adiicere recusauit, quæ qui dē diuersis erant discretæ nominibus. Nāq; alii tribuni æris. alii Selecti, nō nul li Iudices, pleriq; nōgēti, nūcupati, quoq; sortitio fiebat, quoties iura dicturi e rāt, ne qd doli astusue admitteret, neue Iudicātis suspicio, Iudicii fidē eleuaret, Illoq; enī noīa insculta tabellis & in urnā cōiecta sorte educebantur. Māsitq; cōstitutū neqs ex nouis ciuibus collegio adnumeratus inter decurias iudica ret. Vtq; in portia basylica quā Cato erexit, nō e tribunali ius diceret sicut pre tores sed e subselliis, qđ nō summi honoris sed minores essent magistratus, qbus etiā hoc curæ fuit, ut publicā pecuniā signarēt, illiusq; curā agerēt. Sō tiūq; uincula seruarēt, Verba legis fuere, Tribuni sunto. Domi pecuniā publi cā custodiūto Vincula sontiū seruāto, æs argētū aurū publice signanto. Hoc quoq; meminisse nō pigebit, qđ tā & si aduersus reliquos magistratus iure sa crosanctæ potestatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita ut uno intercedente nihil reliq decernere ualeāt, Tū aduersus dictatoriā uim, aut Vestales uirgi nes quæ uelut sacrosanctæ ab hominis tactu illesæ manent, nulli tribunorum intercedere, uetare aut prohibere facultas est.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera aut bella indicerent, & quid ab exteris seruatum sit. Caput III.

Feciales quos fœderibus santiendis & rebus repetēdis, ac bel lis indicendis Romanos habuisse constat, a Tullo Hostilio seu Anco Martio, ut uero alii a Numa Pompilio creatos fuis se liquet, qui ab antiqua gente, Equiculis iura & uerba so lemnia quibus res repetuntur, & bella indicuntur accepere. Horum collegium a principio uiginti fuere, quibus & patri

patrato ut nunq̃ lineo amictu uterentur proprium fuit, qui tam & si fœderibus sanciendis & bellis indicendis, aut rebus repetendis quæ preter ius, preterq; fas ademptæ sunt, adhiberentur. Tamen siqui legati populi Romani q̃ iure gentium sancti sunt, a quo uis populo aut natione uiolati forent, ut hi dederentur qui iura gentium temere uiolassent, per feciales cauebatur. Erat enim ueteribus ius legatorum sanctum & inuiolabile, cum hominũ præsidio munitum tũ diuino iure defensum. quod etiam inter bella & hostium tela incolume seruabatur. Fuit ergo proprium collegii fecialium, tam de bellis iustisq; fœderibus, pactionibusq; & conditionibus populorum Regum terratũ & nationum, quã de illatis iniuriis, sociis fœderatisq; gẽtibus, cognoscere, raptaq; & hostili modo deuastata belli iure repetere, Tum si hostes æqua postulent, aut si præter legem fœderis, se aliquid perpessos querantur. Si sua sponte aut lesi & lacessiti arma sumpserint. Si infida pax seruanda, Si induciæ aut bella, iuste indicta & pacta sint, Si petita ex fœdere danda, Si authores defectionis deposcendi, Si contra fidem cõuentionis & ius gentium uenire liceat, animaduertere, belli pacisq; iura exequi, & perpenso iudicio estimare. Quæ uerba iuris fecialis sic habent, Belli pacis, fœderum, induciarum, oratorum, feciales iudices sunto & infra. Sed tamen ea fœdera pactionesq; quæ cum sociis inire decet, feciales sancire aut pacta concipere haud aliter poterant, quã si Cõsulis aut prætoris authoritate, intercedente Senatus consulto iussuq; populi p̃missum foret, In iussu enim populi, aut citra Senatus authoritatem, nihil sanciri posse quod populum teneat, haud dubiũ est. Fiebat enim Senatus Consultum in hæc uerba, ut priuas uerbenas priuosq; lapides pretorem poscerent, qui uerbenam ex arce & Sagmina (herbæ enim genus est) ac lapidem silicẽ ex tẽplo Iouis feretrii daret, fecialesq; ea secum ferrent. Ac porca ad hibita uetere præfatione, priscis carminibus, ad prestitutam diem, in foro seu ubi cõuenerat enũciatis, fecialis sceptrũ manu tenẽs, pro Iouis simulacro tanq̃ is fæderi adhiberetur, filo lanæ capite uelatus & uerbena coronatus. Iouẽ, Martẽ, cæterosq; obtestari deos, & dira obsecratione precari debebat, ut siquis eorũ fœdera uiolasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret, queadmodum ipse porcã percuteret. Quibus obtestationibus quã sanctissime prolatis, secũdum rem diuinam precationemq;, lapide silice porcam percutiebat, mox aqua & igne in sacris adhibitis illam imolabant, qua cæsa iura pacis & fœdera conuenta icta esse rite putauere, hanc fidem socialem & sanctissimũ fœdus esse arbitrati quo nihil sanctius firmiusq; fuit. Idq; ante meridiem & primo diluculo. Nam post meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ urbis, in fæderibus pacis, pactionibusq;, pro uerbena myrtus sumebatur, Apud Græcos nisi preconibus adhibitis, legatos minime hostiũ fines ingredi decebat, neq;, legationis munere fungi quenq̃, ni prius infusa aqua ab eisdẽ

qua ab eisdem, manus abluissent. Iouiq; ecronatis poculis propinassent. Hi tamen legati qui cum patriis sacris Olympum aut pithiam missi erant, sacri, qui uero foedera percutiebant quasi pacis arbriti & interpretes σπονδοφόροι, dicti. Quae foedera pactionesq; postq̃ cum exteris & ultimis gentibus inita erant, Romani in templo Capitolini Iouis colũna aut aeneis tabulis insculpta ut perpetua monimenta extarent, nõ nunq̃ in fastos & annales referebãt, aut in aede Iouis piscii in Clipeo ligneo, corio bouis ĩmolati inscripta. Graeci In Iouis Olympii templo, & in arce Athenis, tanq̃ in abdito quodam, plerunq; tabulis ex antiquo erae ut essent testata monumẽtis, sancta & sacrata habuere, non nunq̃ in Isthmo aut ludis pythiis, foedera icta & leges dictas, pactionesq; erectis titulis perpetuo tẽpore duraturis publicabant. Athenienses plerũq; intra urbem, Lacedemonii in Amyeleo societatum & foederum tabulas fideli custodia seruabant. Eratq; Romanis constitutum, ut nunq̃ cum hoste armato cõditionem foederis acciperent, neq; citra Senatus aut populi iussum societates & foedera inirent, neq; cum aliquibus pacato imperio uti, ni prius omnia diuina & humana tradidissent, & praesidiũ accepissent, aut denique societate & foedere astricti essent. Feruntq; Athenienses nunq̃ nisi inuestle pulla & malis uictos, pacem & foedera inisse. Quare significabant, suo iumela de admonitos & ultima ductos necessitate, post ĩnumeras cedes uiribus extenuatis pacem petere. Carthaginenses & Siculi foedera & inducias nõ per feciales sed per tubicinem sepe iniuerunt. Apud Graecos uero exterasq; nationes foederum percuciendorũ multimodae species erant. Nam porco ariete & tauro ĩmolatis pacis foedus inire & res repetere solebant, qui belli tempore caduceatores dicti in pace uero legati. Ex quibus feriebant pleriq; foedera, uel pane preciso & inuicem gustato, aut uini poculo epoto. Non nulli agnũ marẽ candidiuelleris agnam uero pullam adhibebant, utq; ex utriusq; uertice pilis dissectis, & uicissim distributis manibusq; aqua infusa & uino pateris, mox soli et telluri illis ĩmolatis, leges pacis & foedera inibãt, quibus qui contra iret, turpissimo facinore & inexpiabili scelere tenebatur. Fertur Aristides, ut ictum foedus cum omni Graecia firmaret, post diras execrationes, accensos ferreos ordes, in mare deiecisse, adiurãs ut ita extinguerentur, eũ omni stirpe & gente, q̃ cõtra foedus irent, uelut ignitum illud ferrum, aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per uices elicitum cruorẽ lingendo quod Medis lydisq; sanctissimũ foederis uinculũ, & iusiurandũ esse putabatur, quasi mutuo cruore sacratum, id quod Carmani frequentes factitarunt, ut in epulis percussa facie uena, profluentẽ cruorem uino miscerent, inuicemq; propinarẽt, summũ foedus amicitiae mutuũ sanguinẽ gustasse rati. Nasamonibus fidei dadae haec lex erat, ut porrectum uini poculum de manu alterius alter sumat, inuicemq; hauriat, aut si poculum deesset terrae cinerem lingerent, Indis societas erat ma-

xima de Tantali aqua potare, de qua siqui una bibissent, ea obtestatione te-nebantur, ut eiusdem fati & fortunæ foedus inisse censerentur. Apud Arabes assuetum erat, ut acuta silice, digitos manus expungerent. Vestisq; utriusq; la-neos floccos sanguine qui ide fluxerat delibutos, septem lapidibus delinirēt, dirisq; carmine in execrationem capitis, illius qui contra iret ædito, paribus uo-tis, fœdera percuterent. Scythis grandem calicem mero plenum, mutui san-guinis fuso eruore miscere, & postq̃ gladium & sagytas eo perfuderant illud inuicem epotare maximū erat concordiæ uinculum, quo epoto, diuini huma-niq; iuris fœdus æquis legibus ictum erat. Galli cum quibus fide & iureiuran-do iunguntur omnes collatis militaribus signis adesse iubent. Britāni Indictis cetibus & sacrificiis, conspirationem fidemq; sanciebant, atq; ita cōmuni con-silio & una mente, pia & eterna pax inita censebatur. Neq; omiserim Persas, apud quos inter uinum & æpulas frequenti conuiuio, in quo uxores & filios ceterosq; quos caros habent, tanq̃ fidei pignora adhibebant, ibiq; inter sacra mensæ, uelut apud hospitales deos fœdera & pacta inibant, eam fidem socia-lem rati & mansuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanorū fuit, ut de pace & bello deq; fœderibus, societatibus, amiciciis, Sponsaliis & pactis, in conuiuiis inter pocula decernant. Macroni quæ gens Persica est, eū hastam more ipsorum barbaricam tradunt, aliamq; more gentis cum qua fœdere iunguntur accipiunt, se maxima & firmissima pactione teneri & pari uinculo astringi putabant. Ferunt non nulli Clearcum lacedemoniorum du-cem, cum barbaris quibusdam fœdus sanxisse, ut cæso Ioui tauro, lupo, apro et ariete, Greci gladios, barbari lanceas in sanguine uictimarum intingerent. Thraces quoq; & Aegyptii e cornibus bouum uina libare alterna uice, conci-liati amoris, & mansuræ fidei certissima pignora censuere. Quippe ueteribus cornua bouū poculorum prestabant uicem. Apud Armenios & Hiberos pre ualuit mos, ut pollices manus, inuicem cōiurantes necterent, mox arctissimo nodo perstrictis collectum sanguinem leui ictu percuterent, manātemq; inde cruorem lamberent, In qua quidem re, proditur Rhadamistus Regis hibe-riæ filius dum simulat, cum Mithridate armeniæ Rege fœdus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terrā callido astu, decidere simulasse, quo Mithridatis pedes uinculo iuasit, ipsumq; cum uxore et liberis captiuos duxit et nece affecit, Etholi quia feroces & imanes, Parthi quia libertatem tuentes nemini seruire paciebantur, aut uinculo fidei astringi, nullam fœderis legē pa cisci assuerant. Siquid tamē uellent confœderatū, licet egre et difficulter, apud altaria complexi dextras, tanq̃ diis testibus & arbitris, post q̃ sacra libassent, pacta polliceri solebant, ita se equissimo iure consociatos & arcanū fœdus inire putantes. Idem ab hircanis medisq; factitatum, ut dextras dextræ iungentes, conuentiones & pacta sancirent. Fuitq; literis proditum, ut siqui scelesti facino

ris conscii

ris conscii magni criminis admictendi coniurationem inirent, quo magis cō sociato facinori nexi forent, post diras īprecationes execrationesq; ii qui clan destino scelere obstringebantur, poculum humani sanguinis admixto mero circunferrent, omnesq; ad facinus adiurati de poculo libarent, aut iugulato ho mine post ex haustum sanguinē diris imprecrationibus & furiali carmine ex ta tangerent. Quod quidem maximū uinculū cōmuni scelere pollutis & di ra execratio habebatur. Manetq; constitutū apud Scythas, ut qui opis ege ret insigni calamitate pressus, imolato boue & carnibus decoctis supra tergus uictime stratus humi expectet, donec quispiā opē laturus adueniat carne de libata, dextro pede tergori apposito, quo prodeunte, eo abstringebatur fœde re, quo nihil sanctius dici aut estimari poterat. Quod si cui bellum indicendū foret, aut pia & iusta arma mouenda, mos Romanus erat, prius res repeti, mox bellum denunciari. Quippe cum nullum putarent iustum bellum nisi quod rebus petitis geratur, aut antea denūciatum foret & solēni more indi ctum. Fecialibus enim prohibentibus aut non probantibus, neq; Consuli, neq; Senatui aut populo arma in hostes sumere licebat. Sed tamen cum res repetuntur, obseruatum est, ut populi iussu ad fines illorum, quattuor fecia les quos oratores nuncupant uerbena coronati, res petitum irent, ac deos fœ derū ultores testes facerent. Ex qbus Verbenarius gramē cū terra euulsum ferebat ex arce, legatusq; filo lanæ capite uelato, res sibi dari clara uoce posce ret, quæ Clarigatio dicta, his uerbis. Iouem ego testem facio. Si ego impie in iusteq; illas res dedier populo. Ro. mihiq; ex posco, tum patriæ compotē nū q̄ sinas esse, quæ si prestituta die nō darētur, post dies tres & triginta, eo tenī solēnes fuere. Pater patratus qui fecialiū princeps erat, pariter coronatus bel lum indiceret, non enim euicūq; ex fecialibus sed soli patri patrato indicendi belli faculeas erat. Quem fecialis uerbena caput & frontem cingens, indicen di belli aut percutiendi fœderis principem faciebat. Ibat enim pater patratus ad hostium fines, & uerba solēnia prefatus bellum a populo Romano con tra prescriptos hostes, ob legitimas quas censuerat causas clara uoce indice bat, post quam clarigationem mos erat, ut de Senatus concilio & populi ius su, fecialis hastam ferratam aut sanguineā preustam ad fines illorum iaceret, et non minus tribus puberibus, presentibus bellum indiceret, & ita denun ciari & indici iustum piumq; bellum, putauere. Post quæ quasi classico per sonato sublatis comerciis, militi arma capere & copias cogere licebat, ad ho stes ducere, excursiones facere, p̄das agere, fines populari, eosq; ferro igniq; ua stare, frumenta succidere, edificia incendere, atq; omnia hostiliter agere. Apud Carthaginenses hastam mictere uel caduceum belli pacisq; signum fuit. Gallo rum mos habuit, ut druidis iubentibus cum bellum indicendum foret, arma tum concilium indicerent: penes quos arbitrium bellorū & pacis erat: & qui

nouissimus accederet, nouis exemplorũ modis afficeretur, tunc enim principium bellorũ esse, & arma legitime indicta putarunt. Graecis uero in usu fuit, ut fecialis post res repetitas si ad constitutã diem non darentur, arietem in hostium agros statim inmitteret, eo modo bellum indictum & armis uti licere arbitrati. Corinthiis & plerisq; gentibus per caduceatorem bellum indicebatur, qui in pacis argumentũ Caduceum circũdata effigie anguiũ inuicẽ connexorum deferebat, quem tamẽ non admisisse aut finibus excedere iussisse nulli fraudi fuit. Indis uero Anchora erat pro caduceo, Carthaginensibus thessera, Apud Syros signum dextrae, quod apud lingones erat hospicii symbolũ, Persae latacem herbam uelut caduceũ & pacis symbolum ferebant. Athenienses Eresionem cum indumento pro caduceo habebant, a Lacedemoniis per pcones saepe bellum indictum est, apud quos, mictere legatos cum lana, cõminatio censebatur, nisi paritum fuisset, se mandata exequuturos. Preualuitq; Graecorum mos ut quoties procintae acies congredi parant, ante prima signa staret uates laureos ferens ramos & corollas, cui Pyroforo dixere nomẽ, quoniam lampada preferret, quem uiolare summũ habebaeur nefas, quod legati munere fungeretur, utq; in foedere percutiendo Hyeetheria hoc est oleae ramũ cum uicta lanea legati ferant, quo pretenso ab omni seuicia hostili & uiolẽta incursione tuti erant. De sagminibus uero etiam apud Martianũ iureconsultum de diuisione rerum testatum inuenimus cuius uerba sunt. Sagmina sunt herbae quas legati populi Romani ferre solent, ne quis eos uiolaret, sicut legati Graecorum ferunt quae uocantur Hyeetheria, tam & si Cerycium dici oportere non nulli putent, κηρυκειον. enim legatorum ornatus erat, ἱκετεύειν supplicare dicitur. In qua quidem re, scitu dignum est, olim Dario cõtra Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem missum, cum aue, mure & rana ac sagyttis quinq;, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas preualere significãtes. Illud quoq; in iure fecialium quesitum est, utrum Regibus contra quos sumũtur arma, an uero ĩ regni finibus aut aliquo eius praesidio bellũ indici oporteret. Et an si contra socios foederatosq; arma sumenda essent, amiciciae prius renũciari necesse foret. Et placuit, siue coram siue in praesidio, siue sodalitati & foederibus renũciatum fuisset, siue non, quodcũq; eorum factum esset, rite id factum uideri. Est tamen obseruatum, ut si qua contentio inter amicos intercederet, sodalitati prius & hospicio renũciari. Nam & Germanicus Pisoni prius amiciciam, & Crispinus Badio hospicium remisit. Amasis quoq; animo presumens Polycratis ruinam ex successu continuae felicitatis, ut minus doleret misit qui solidati & amiciciae renũciaret. Eratq; moris prisci quoties dirimerẽt amicicias aut sodalitates, etiam domo interdicere, isq; finis gratiae foret. Neq; omiserim Tybarenos adeo iustos ut non prius cum hoste cõgrediantur quã diem locum & decertãdi horam ex fide per feciales hosti renũciarẽt. Quodq;

non nulli

nonnullli prodiderunt, id quod mihi nō probatur, & pro certo affirmare nō ausim. Legatum populi Romani si mandata minus uera actulisset, aut parum integra fide foedus percussisset, uelut si populus mandata dedisset per inde teneri & foedere coerceri.

Pleraq; ueterum prenomina unde deducta fuerint & denominata & de nonis Caprotinis, quæ tradantur. Caput IIII.

QVeri a pluribus audio unde ueterū illa prenomina. Sp. Sex C. Cn. T. et pleraq; a ueteribus usurpata, deducta fuerint quæq; uis prenominum foret. Et dum priscos ritus, ueterūq; exempla cura cogitationeq; admicto, dumq; antiquitatis monimēta colligo. Inuenimus Romanos antiquissima prenomina uelut notissima non integris dictionibus sed succisis & simplicibus litteris notare, ut. T. pro Tito. L. pro lucio. Q. ꝓ quinto. Modo dupliciut. Cn. Sp. pro Cneo Spurio, non nunq̄ triplici ut Sex pro Sexto. Et Cneos quidē a generando. Titos aruendo denominari. Alteros tanq̄ sobolis procreande auspicia sortiti. Alteros quasi tuēdæ patriæ omē assequuti forent, unde & titulos quod patriam tuerētur, uel qđ insignia capitis ea ornamēta ferrēt quibus titulos dixere nomē, dictos autumār, sicut Spurios sine patre genitos denomiari. Fuit enī prisci moris, ut cū sine pr̄e certo, aliquē notarēt illū nō exarata dictiōe sed per simplices diuisasq; literas scilicet p S. et P. sine patre significarēt, Lucios quoq; & manios ferūt. Alteros quasi oriēte luce. Alteros quasi mane æditos, & postumos qđ post patris obitū editi essent nūcupari. Sexti uero quinti & decimi, tū Nonii Septimii & Octauii a numero genituræ indita nomina fuere. Pleriq; a Tullo hostilio Quintios sicut Seruilios, Tullios, Geganios, Curiatios, & Cloelios ex albanis Romā aduocatos ferūt. Eratq; propriū Quintiorū familiæ ut uiri æque ac feminæ, nullo tēpore utātur auro. Mamercos qđ nomen Oscū est, a Marte genitos dicūt, Sicut Martios, qđ Emiliorū prenomē fuit propriū. Caius uero & Caia æque uiris ac feminis prenomia frequētia fuere, maxime in solēnibus nuptiarū usurpata, uidelicet Caiæ Ceciliæ quæ Tanaquil dicta est, felix faustūq; cōiugiū fortunasq; augurati. Quod etiā frequēs prenomē Tarētinis ferunt quo brutū terrenū & colonū hominē designabāt. Siquidē γία terra est, unde γίιος et γαίιος, deductos uolūt. Et tametsi in ueteribus monimētis. C. littera Caiū denotaret, ea tñ inuersa hac figura. Ↄ. Caiā designauit. Illud tamen admonitu non inutile duxerim, neminem Romanorum sine prenomine appellari. Idq; ex eo institutum quod cum inter Romulū & Tatiū societas & cōmunicatio imperii inita esset, ut una consentio unus populus una mēs atq; idem corpus sublato discrimine notaretur, ut Romani Sabinorum, Sabini

Romanorũ noĩa suis nominibus preponerẽt equato regni iure, & cõsociato imperio cautũ fuit. Quare prenomina ueterũ fuisse ex sabinis noĩbus deducta multorũ opĩnio fuit. Quin etiã excellẽtes uiros et principali dignitate insignes solis pnominibus nominasse magnificẽtius honestiusq; duxere, tanquã ob illorũ amplitudinẽ uulgo noti & cõspicui forẽt. Cũq; mãcipiis & Seruis, nullũ cognomẽtũ aut prenomẽ ueteres impertirẽt, soloq; appellarẽt nomĩe. Si quãdo tamẽ manuemissi libertatẽ meruissent, ut inter seruilẽ personã & liberã discrimẽ nomĩs foret, cũ illis ordo Honos & locus accesserit, pnomĩa patronorũ, ac si disciplina, & cultu Romano essẽt educati sepissime sibi arrogarũt, quare Marcipores Lucipores, Publipores, a Marco lucio & publio, multi seruitute exẽpti nũcupati sunt. Nec modo libertorũ hoc fuit ppriũ, sed adoptiui filii & arrogati, adoptãtiũ sæpe nomina & prenoĩa atq; cognomẽta desumsere. Inter quos erant addicti. Quirã & si nomẽ prenomẽ ac tribũ in presenti habeãt. Illos tñ seruisse & sub alterius mãcipio fuisse liquet. Fuere aũt addicti qui cũ nõ essent soluẽdo, creditoribus addicebantur, mox precio psoluto, seu qua uis causa, etiã citra dñi uolũtatẽ seruitute exẽpti, & libertate donati sunt. Preter hos erãt abscissi & lenones æqua fere cõditione ac serui, nullo cognomẽto aut ordĩe infames. Namq; Senatus consulto prohibitũ erat ne abscissi quibusq; uirilia execta forẽt, ut pote semiuiri, aut Lenones querẽdi iuris aut postulãdi causa tribunalia adirẽt. Ideo Vectilius leno in causa testamẽtaria a Q. Metello deiectus fuit, & a subsellio prohibitus quia leno erat, quẽ p libero propterea habendũ nõ cẽsuere. Est tñ literis proditũ, ut nisi inter ingenuos aut ex ingenuis ortũdos nullũ gẽtilitatis cognomẽ foret nã seruorũ libertorũq; nulla cognatio nec gẽtilitas erat, apud Atheniẽses uero constitutũ est ut nemo ex femina genitus maternũ sibi nomẽ asscisceret. Nã feminis indere familiæ cognomẽta lege uetabatur. Id quod æquæ a Romanis factitatũ cõpertimus. Tũ nequis illas Athenias uocaret edicto cautũ fuit, e diuerso apud lycios nam ex matribus non patribus gentilicia fuere nomina, filiasq; non filios suos habuere heredes, plusq; honoris feminis quam uiris tributum est. Neq; omictendum, nonis Iulii, quibus e uita concessit Romulus, quas Caprotinas & uulgi fugam appellant. Romanos urbe excedentes, ad capreæ paludem sacra facere. Dumq; ad rem diuinam uadunt ueterum prenomina, ut Caium, Lucium, Martium aliaq; prisca nomina inclamare. Sicut in Oscophoriis Atheniẽses ob Egei mortẽ dolentiũ uoces imictãtur. Ancillasq; cultu decoras in matronali habitu cũ occurrẽtibus prelii imaginẽ effingere, qđ olim cũ latinis Romani gessere, unde celebritatis causa & origo est. Tectasq; umbra caprifici, æpulas & alia leticiæ inuitamẽta celebrare. In quibus sacris hoc seruari meminimus ut inter solẽnia de caprifici lacte apponatur. Illud preterea notatũ est. Romanas mulieres sine cognomẽto solis prenominibus ad

iecto nomine denominari. Quodq; Marci prenomē uelut pniciosum & infame pleriq; magnopere deuitarunt. Postq̄. M. Mallio crimine affectati regni, turpi iudicio cōuicto, ne cui gētili, nomē. M. Mallio foret. Senatus consulto cautū fuit, quod generi & nomini suo, inustā dedecoris notā attulisset, Sicut Claudia gens ꝓpter gentiliū flagitia, cū luciorū alter cædis, alter latrocinii dānatus foret, ad diluendā memoriā dedecoris, lucii prenomē deuitauit. Quodq; Domicia gēs cæteris pretermissis. Cn. et lucii prenomē, peculiare sibi desumpsit. Siquidem ex enobarbis authore tranquillo continua serie tres lucii Reliqui uero Cnei prenomina eadem serie uendicarunt.

Quid sit apud Iureconsultos Heliocaminus, quid zeta & unde deductum nomen & denominatum. Caput V.

INn Circo flaminio dū post īmodicos calores sole occiduo deambularemus, adiit ad nos cōtubernalis meus quispiam ꝓficiēs in iure ciuili sed nimis inepte gl'iosus, & pcontatus est, quid esset qđ Vlpianus de Seruitutibus urbanorū dixit, qđ si arbor ate cōpacta Heliocamino meo solē adimeret, eo qđ umbrā facit in loco Heliocamini id cōtra seruitutē tibi facere nō licere. Quid esset Heliocaminus percūctabatur. Cumq; de uerbi significatu ambigeretur. Dixi Heliocaminū uaporariū quodā solare & apricū locū dici ad quē Sol hybernus accedēs ipsum euaporat & calefacit, deductū nomē. ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου. id est solis uaporario seu estuario. Fuisseq; moris prisci, ut iuxta zetā Heliocaminus cōstruatur. Zeta enim locus erat unius cubiculi capax solē hibernū ꝓspectās ita cōstructa ut per Heliocaminū uaporē acciperet, erat eni cubiculū hibernū frigori accōmodatū, qđ nūc sole, nūc igne estuaret. Quare Heliogabalū Indicos odores ad uaporādas zetas accēdere cōsueuisse authores tradūt. Fuit ergo opinio Vlpiani qđ si Heliocamino meo & uaporario eiusmodi, ad quē sol admicti debet, arbor p te cōpacta officiat, ita qđ ad eū admicti nequeat, id uelut cōtra seruitutē factū, nō rite factum uideri.

Quādo primū interregnū ceptum fuerit, & quibus de causis interreges Romæ creari consueuerint. Caput VI.

QVo tēpore Romulus ad Capreæ paludē Humanitatē exuisse fertur, satis cōstat patres cōscriptos de Regni successore sollicitos, decē decuriis factis, singulisq; in singulas decurias creatis, ut decem imperitarent, unusq; cum insigniis imperii & lictoribus esset interreges creauisse, quod imperium per orbem ire & quinq; dierum spacio terminari iusserunt. Alii per ternos quaternosq; dies, interregni spacium per singulos iusse, atq; anno uno Senatores qui centum numero erant, Imperium tenuisse ferunt.

Pleriq; asserūt cū ducēti Senatores essent, a patribus fuisse constitutū, ut per quinos dies singuli qui fasces & Imperii insignia habebant, imperitarēt, functusq; Impio primus secūdo, & reliqs deinceps, regni curā munusq; traderet: Nōnulli putāt, qđ cū centū & quinquagita patres essent, singuli cū fascibus prodeūtes, sex noctis horas & sex diei quirino īperitarūt & sacrū fecerūt, tantundē Tatio ꝗ regni cōsors erat, ānuūq; interuallū fuisse, donec Numa Pōpilio rege creato, Romulo regni successor datus est. Mānsitq; mos post exactos Reges ut siqua fortuna aut casu Coss. creari nequirēt, uel uicio creati forent, aut siqua turbulēta cōfusio & necessitas ꝑmeret, donec de Cōsulatu decerneret aut Dictator reip. daretur, interreges ꝑessent, ꝗ populo uice cōsulū iura darēt. Quin etiā si cōtentio inter patres & plebē foret de magistratibus creādis, aut absentibus Cōsulibus cōmicia haberi nō possent, uel uicio creatis magistratibus auspicia renouari oporteret. Vel Cōsulibus morte sublatis, de comitiis & creādis Cōsulibus cōtentio esset, interreges creari, cōpertū est ut essent ꝗ cōmicia haberent, magistratuūq; munia obirēt. Qui quidē interreges sine populi suffragio ad cōciliū plebe nō admissa a patribus tantū auspicato creabātur. Quotiesq; per interregē cōmicia fiebāt, in patrū potestate euentū cōmiciorū fuisse, liquet. Quippe nemo interrex qui author cōmicioꝝ foret, nisi ex patribus erat. Dicebat uero Cōsulē plerūq; interrex ex patrum decreto quem ipsi uoluissent, quod officium prodendi interregem oratoris fuisse autumant, Poteratq; non modo pretor. Sed Cos. aut Dictator interrex fieri. Et si qñ proditus interrex munus pro quo dicebatur exequi nequiret, exacto dierum quinq; spacio, alius succedebat qui uices susciperet, donec per singulos in orbem irent, ut modo tertius, nunc quintus aut quartus, non nunꝗ quartus decimus, plerumq; uigesimus proditus interrex Coss. magistratus ue faceret, aut cōmicia haberet. Quos quidem interreges dum honori preerant. Consulum uicem gerere, idemq; iuris & potestatis habere haud dubium est. Donec absoluto reipublicæ munere, interregum potestas finiretur. In quo id plerūq; euenisse comperimus ut proditus interrex, cōmiciis quæ ipse habuisset. Consul crearetur. Sicut de. L. Postumio Metello traditur, qui his cōmiciis quibus interrex preerat, cum Iunio bubulco. Cos. factus est. Qui etiā tantæ potestatis erant, ut legem ferre possent, Senatū cōsulere, & Cōsulis munia obire. Hoc quoq; dicere haud piget, sine causa interregē dicere haud licere, Sed cū turbulētæ cōfusiōes aut tumultus cōmicia īpedirēt, et nisi ad quattuor kl's Februarias creari licuisse. Et si qñ cōmicioꝝ causa interrex ꝑditus eēt, qđ plerūq; usu ueniebat, nūꝗ ab eo ꝗ primus ꝑderet, sed ꝗ secūdo aut tertio ac deīceps in orbē issent, uel cōmicia hēri uel dictatorē dici, aut Cōsulē uel tribunū creari. Fert uero Sylla cū summæ esset potētiæ. Cōsulibus morbo sublatis, per Senatū interregē creari mādasse. Scilicet qui nō Consulū cōmicia exē

plo ueteri indiceret. Sed ut se dictatorem ad imaginem antiquitatis indictis cõmiciis crearet. Neq; negauerim Cesarum temporibus nullum interregnũ fuisse, cum unius Imperio occupata re publica Senatus esset negligens & remissus, & uix ulla foret libertatis imago nisi post Aurelianũ cum de principe deligendo, Senatus opinione uaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non consentiret, per sex menses deligendo principi interregnum fuisse. Donec Tacitus in Imperio assumptus fuit, qui summi principis spem ostendit. Tam et si morte sublatis Cesaribus quoties de principe deligendo ambigebatur, ad Senatũ, Romanã rẽ ptinuisse, mltiplici exẽplo ꝓbatũ sit, qđ Traianus facere destinarat ut siqd ei euenisset hũanitus, principẽ reipublice Senatus daret.

Sacrificium latinarum quomodo in albano fiebat, & quæ erant feriæ qui ue populi ad sacrum conuenirent. Caput VII.

Romanos Coss: cõmiciis creatos, sortitis prouinciis aut extra sortem datis, latinas ferias indicere consueuisse plane perspicuum est, Iouiq; latiali in monte Albano sacrũ facere qđ latiar dixere, ubi carnem latinis populis dare mos erat, quæ uisceratio dicta. Est enim mons albanus inter albam & urbem Romã tractu fere pari disiunctus, ubi templũ a Tarquinio supbo Ioui latiali constructũ ferũt, sacrũq; institutũ ad quod latini populi numero septẽ & quatragita, stato tẽpore, nõ nunq̃ noctu ad lumĩa freq̃ẽtes cõuenirẽt, ibiq; nũdinas haberẽt. Vtq; alii agnos, alii caseos, nonnulli lac, pleriq; molã ad cõmune æpulũ afferrẽt, & una taurũ ĩmolarent cõcordi suffragio statutũ erat, tauroq; ĩmolato & cæsa uictima, neq; sacrificio pfecto ut quisq; populus qui ad sacrum accesserat, & quæq; ciuitas carnem posceret de tauroq; partem acciperet prisci moris erat. Principatus uero sacri & publici concilii caput, haud dubie penes Romanos fuit, quas quidem ferias conceptiuas non statiuas esse, multi putauerunt. Cum enim feriaꝝ quattuor essent genera. Statiuæ, conceptiuæ, impetratiue, aut nundine. Statiuæ fuerũt quæ statis diebus ac mensibus seruãtur ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Conceptiuæ quæ in diem certã a Pontifice uel magistratu concipiũtur, ut Latinæ Sementinæ, Pagonalia, uel compitalia, Impetratiuæ quas Consul pretor ue, aut Pontifex Maximus pro arbitrio indixit. Nũdine uero semper Paganorum habitæ sunt feriæ, quas Hortẽsius nefastas esse sanxit, ut rusticis qui nũdinandi causa in urbem uenerant, lites componere & leges accipere facultas foret. Quod quidem sacrum uelut ãniuersarium sine piaculo nec pretermicti nec supprimi poterat. Ideo si dilatum aut omissum foret, piaculum admicti putabatur. Namq; illud iterari aut intermicti uel non suo tempore celebrari prodigium erat. Propterea. C. Flaminio quod secundo punico bello. Cos. lati

nas non indixisset, neq; sacrum in albano fecisset, sed lixæ modo sine more si ne auspiciis ad exercitum profectus esset, dirum fuit, & haud multo post, pu blica clade expiatum. Siquidem ad Trasimenum cũ inconsulta audacia in ho stes irruisset, depulsis & dissipatis copiis, totoq; exercitu profligato, & nefan da cede afflicto, pretermissi sacri penas dedit. Quod si in eo sacro, non om nes latini carnem accepissent sed aliqui dilati preteriti ue fuissent, aut neglectæ cerimoniæ intermissum ue solẽne esset, tanq̃ non rite exhibitum foret, denuo instaurari oportebat. Ea uero quæ non ãniuersaria sed kľendaria dicuntur sa cra, si quo casu aut fortuna dilata uel suo tempore omissa forent, & differri & nouari & repeti posse sine piaculo ueteres credidere. Has ergo Latinas Tarqui nius a principio in unam diem indixit, Post Reges uero exactos altera populi iussu adiici cepta fuit. Demum restituta plebe que ad sacrum montẽ secesserat in tres aut quattuor dies indictas a Consule uel prefecto Latinarũ fuisse. Inter iecto deinde tempore in decem dilatas seruatasq; inuenimus. Vltra quos, duo etiam post latinas religiosi dies habiti, quo tempore, solẽne ludicrum in capi tolio fieri, quadrigæq; concito cursu decertare, uictorq; certaminis in palmã uictoriæ, absynthium bibere solebat, quibus diebus, si cum latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabãtur. Namq; in di ctis feriis latinos populos inuicẽ arma sumere aut acie decernere, uel agros ho stili modo uastare sine graui prodigio non decebat, tunc enim odia offensio nesq; quiescebant. Cumq; post pugnam cum ueientibus ad uesuuiũ, fœdus ictum fuerit cum laurentibus, deinceps singulis annis potest decimum lati narum denuo innouari seruatum est. Sed sicut hoc sacrum in albano, sic Vene ris templum lauini celebre latinis populis erat, ad quod conuenire, & ãnua sa cra stato facere assuerant, quorum Ardeates qui antistites templi erant praeci puam gessere curam. Mansitq; in posterum ut si quod nomini latino impen deret bellum, uitandæ iniurie causa, in Albano aut ad lucum ferẽtinæ quid fa cto opus foret, cõmuni concilio decernerent. Anagnini autẽ concilium Herni cis populis in Circo quem maritimũ uocant indicebant. Grecis uero conuen tũ Amphictionum ab amphictione Heleni filio inuentum, quod fuit sanctis simũ Greciæ concilium, huius instar sacri tenuisse dicunt, ad quem duodecim florentes Greciæ urbes initio ueris & autũni conuenire, & Cereri sacrum face re deq; maximis rebus cõmuni decreto decernere solebant, quod ad Thermo pilas indicebatur, & philaicum uocant, fuere autem populi qui exciti sedibus illuc confluebant. Iones, Dorii, Perrebii, Bœcii, Medontes, Achei, Phthii, Melienses, Dolopes, Aeneanes, Delphi, & Phocenses. Preter quos Homolo ctos populos huius sacri imaginem pretulisse tradunt. Dissecto enim in mi nimas partes boue imolato, fœdus iungunt & sacrum faciunt. Nec desunt q̃ Dianæ templum quod est in laconiæ finibus, huius figuram optinere dicant.

Illic enim lacones & messenii statuto sacrificio quod in diem certam quot ãnis faciunt crebra concilia indicunt, & aduersus maximos conatus de summa rege consultant. Lugduni quoq; ubi Arar Rhodano cõmiscetur cõmunis ara fini timos conciuit populos numero sexaginta, ad quod sacrum singuli euocati in genti coacta manu aduentabant, deq; rebus magnis, indicto concilio decerne bant. Concilium quoq; etholorum quod panetolium uocant, magni nomi nis fuit, in quo nisi in Panetholico & Pyrrhiaco concilio de bello uel pace de cerni nihil poterat: In Palladis Ioniæ tẽplo, Pamboetia sacra cõcurrente Boe tia tota, & concilia populorum magno concursu ad omnes hostiũ motus fre quentia fiunt. Et Panegyres Athenis quinto quoq; anno. Atq; in Neptuni tẽ plo heliconii ab uniuersis Ionibus conuentus & sacrum fit, quod uocãt panio nia. Fuitq; alter cõuentus amphictionum in troezena templo Neptuni incly to, quo ex septem ciuitatibus populi ad cõmune sacrum pari usu & cõmertio coibant. Hæ fuere Athenæ, Prasium, Epydaurus, Egyna, Nauplia, Orcho menus, & Minyus, Apud Chares autem Crisaorei Iouis tẽplum omnibus Charibus cõmunis concilii locus erat. Et Sybaritis Omarii Iouis delubrum in quo Sybaritæ Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Doriis in Epytro pio Appolline ad quem conuenientes cum uxoribus & liberis sacrificant, ibiq; ex omnibus oppidis & uicis siqua consultatio fieret, ciues & incolæ concilio adesse assuerant. Pre ceteris uero Senonum cõuẽtus fertur ĩmanissimus, quo omnes eiusdem sanguinis, statuto tempore in syluã religione sacram conue niunt, cæsoq; publice homine, barbara feritate uictimam faciunt & de bel lis consultant. Præter quos fuit cõuentus in olympia Dianæ Alpheoniæ iux ta Alpheum, Sicut Elaphiæ, & Daphniæ ac laureæ, qui annis singulis stato die celebrantur. Vni soli feruntur Britanni qui cum uariis factionibus laborẽt ad ꝑpulsandũ cõe periculũ nullos aut paucissimos cõuentus habẽt, ita fit ut cum uires consociatas non teneant, dum singuli oppugnantur, uniuersi succũ bant, in Albano autem, qui populi cõuenirent & carnem poscerent. Hi ferme traduntur. Albenses, Albani, Esolani, Accienses, Abolani, Nubetani, Bolã cii, Coretii, Ortenses, Latinienses, Longani, Manates, Macrales, Munien ses, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Sisolen ses, Tolerenses, Corniculani, Ficulei, Vetuscamerii, Amerioli, Tutienses, Ve natulani, Vicellẽses. Præter hos fuere Ardeates, Violanẽses, Bubetani, Cor ni, Varientani, Gabini, Lauinienses, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bo uillani, Prenestini, Pedani, Corniculani, Atricani, Scaptemii, addẽ ẽt Laurẽ ses cum quibus & Romanis post decimum latinarum singulis annis fœdus renouatur ut percensuimus.

Qui ludi Olympici, q Phytii, qui Isthmii, & qui Nemei, olim apud Græcos, et qui Circenses Romæ fuerint. Caput VIII.

Quæ uictoribus premia in ludis Olympicis fuerint, quibus ue coronis donarentur, a nonnullis quæsitum est. Olympicos enim ludos propter Olympii Iouis delubrũ, quod in Achaia fuit celebratissimũ dictos accepimus, qui iuxta Pysam & Elidem, in campo cui Olympia nomen, magno conuentu totius Greciæ, certamine gymnico & equestri celebrari consuerant, quod delubrum in agro Pysano ab Elide trecentis fere stadiis aberat. Pysæ autem pars erat Olympia. Quos ab Hercule institutos in Pelopis honorem, anno mundi quatricentesimo supra quattuor millia fama distulit, In quibus primus Corebus qui Olympia uinceret fuisse traditur. Ipsumq; Herculẽ stadium illic metatum quod maius q̃ reliqua fuisse memorãt. Qui quidem Hercules non is fuit qui ex Ioue & Alcmena natus fertur, Sed qui in Creta genitus inter Ideos Dactylos adnominatus est, certantibus ibidem Hercule Pœneo, Epymede, Iasio & Ida fratribus Ideis. Nonnulli ab Iphito eius filio, et licurgo Olympicos suetos primũ autumãt. Pleriq; Oenomaum ludos & equorũ cursus apud Elidẽ edidisse uolunt, quorum prefecturã Heleilongo tẽpore habuere, in quibus agrigentini equi atq; Aetnei semper preceleres habiti, et Ex epyro primas in Olympiacis meruere, atq; ex Venecia, in sacris certaminibus sæpe nobilitati sunt, præcipui uero Nysei quibus Persarũ Reges utebãtur, & apud Eleos educati quibus non segnis equorũ cura fuit. Quippe qui equas finibus eductas inirifaciant, quod esset experimento cognitum miræ felicitatis prolem inde peruenire, Sicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admictunt, ut fecundissimos habeant fœtus uberes & questuosos, laudaturq; Atheas Rex scytharum quod tanto equorũ studio flagrarit ut equum ipse pecteret & manibus suis ornaret, qui cum a legatis Philippi conspiceretur, an ipse idem faceret interrogauit. Fertur tamen Alcibiades septem quadrigas miræ pernicitatis ad Olympia deduxisse & uictor fuisse, & Hecratides Thessalus equa pregnãte Olympia uicisse. Atq; Archidami Sparthanorum Regis filia inter feminas uictricem palmã tulisse. Ab Homero autẽ celebratur Clytoneus pheacum uelocissimus, in Palestra Eurialus, in saltu Anchyalus, in pugillatu laodomas, in dysco Elatreus. Præceteris prodit Theogenes cursu lucta & pugillatu ita celebris famæ ut mille & ducentas coronas tulerit. Et glaucus de mili filius qui cũ ipsum arãtẽ pugno excussum uomerẽ aratro indidisse cõspiceret pr̃, admirans illũ produxit in Olympia, & cũ arte aduersarii eluderetur Pater clamauit τιρ απαρότρου id est uulnus ab aratro ut tã fortiter percuteret sicut olim pugno uomerẽ aratro indiderat quod ille audiens & tunc

diens & tunc uicit & sepe alias. Hosq; ludos qui uarii & multiplices erant, nã Palestra, pugnis, cursu & lucta certabatur, quarto quoquo ãno celebrari, qđ tempus Olympiadem dixere, unde Graeci ãnorum curricula & tempora di-numerãt, atq; in his decem prefectos sorte ductos diiudicare celebris fama est, uictoresq; quorũ uirtus praecipua fuit. Oleastro coronari, uel Calliste phano (oleae enim genus erat) uelut grande uirtutis precium ferrent & pter coronã uictori statuam Olympiae dicari, Tam & si Olympiae uictorem, coronis au-reis aut aeneis uulgo donari quãdoq; proditum sit. Antea. n. in sacris certami nibus arboris ramus pro corona fuit, sic Athenis panathenea quibus peplũ Mineruae ferebatur singulis lustris sunt fieri solita, in quibus solẽni carmine per tubicinẽ & preconẽ ludicrum indicebatur, nudosq; ad Certandũ ingredi athletas, neq; cõgressurum quẽpiam cum quo certaretur eligere, sed cum pri mo prodeunte congrediendũ esse. Neq; ad spectandũ mulieres admicti pre-ter unam pherenicem, quae mater filia & soror Olympionicarum fuit, & cae-teris sacerdotes mulieres, neq; barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Mylciadi certamen equestre & Gymnicũ Chersonitae fecerunt, in quo nulli lampsaceno pugnare permictitur, proditũq; memoriae fuit, a prima Olympia de usq; ad uigesimã sextam Heleos Olimpiaco semper certamini prefuisse, in quo licet prius Atlethae sub ligacula ferrent, postea lacedemonii decertantiũ corporã nudari mox oleo perfundi edocuere. Primus enim qui nudare corpo-ra in Olimpiis agressus fuerit Hacatus lacedemonius fuisse traditur, antea enĩ pudori ducebãt, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoq; institutũ ut qui largitione corruptis aduersariis pugnarent, quiq; athletae ad prescriptũ tempus non uenirent, multa plecterentur, utq; nefario scelere conuicti aut cri mine dãnati, nec in certamen uenirent neq; ante commissionem spectaculi ad immolandum accederent. Quippe Athletarum parẽtes & omnem stirpem citra labem esse uoluerũt, Sorte quoq; duci ad pugnãdum paria athletarum. Et de loco inter se pugiles decernere, exemplis saepe probatum est. Que sorti tio fiebat ut calculis in urnam coniectis binae compares licterae inscriberẽtur, quiq; eductis sortibus pares sortiti erant, inuicem cõmicterentur. Horum ima ginem ludorũ Cato Romã transtulisse dicitur, cũ in Theatro spectacula edi-disset, uictoribusq; non ex auro sicut olim, sed ex oleastro sicut in Olympicis coronas proposuisset, cuius exẽplo Augustus, post pugnã Acciacam Olym picorũ imaginẽ & ludos illis emulos apud Accium in sinu ambracio Appol-lini consecrauit, illorumq; curam multis propositis coronis lacedemoniis de mandauit. Preter quos in agro leontino Olympicos ludos Herculi Palestrae institutos Diodorus memorat, qui si intermicterẽtur sacerdotes muti fierent, et si sacra repeterent liberaren͂t morbo. Ferturq; Sylla, Olympiade quinta & septuagesima supra centesimam, Athletas & reliqua ex Olympiis certamina

Romã traduxiſſe, & ſolũ ſtadii curſum illis reliquiſſe. Nero uero contra. Nã
q; agona muſicũ Olympiis addidit & primus preter aſſuetum celebrauit, in
quibus aurigauit & coronã meruit. Fuitq; literis proditum ſi libet credere, ab
imolato tauro, deo quem Miodem uocãt, dum Olympiorũ celebritas ma-
xet, muſcas ad unũ cateruatim piſas cõcedere, rurſuſq; ludis abſolutis eodẽ re
uerti. Sicut in leucade apud Accum Apollinis ubi panegyri celebritas futura
erat, muſcas boue imolato illius diſtentas cruore protinus euolare. Alteri lu-
di, a Phitone interempto. Pythii dicti in Appollinis honorẽ celebres fuere, a
Dyomede primũ inſtituti magna religione ſacri, in quibus uictores lauro co
ronati triumpharunt. Qui apud delphos in phocide ubi templũ Apollinis
erat, magnopere culti cõcelebratiq; ſunt, in quibus Comediæ & tragediæ, &
aliæ fabularum argumẽta ſpectatoribus exhiberi atq; ad ſpectandum tibia &
cãtu inuitari ſolebãt. Tertii Iſthmii in Iſthmo achayæ iuxta Corinthũ in me
garenſium ſinu delubro Neptuni inelyto inter Ionium & Egeum a conuen-
tu totius Achaiæ profuſis ſumptibus fiebant, qui in honorem Melicerte ſeu-
palemonis aut portũni Marini dei mãſere, quos quidẽ noctu a principio mox
die celebrari inſtitutũ eſt. Hos enim a Theſeo emulatione Herculis q Olym-
pia inſtituit primum inuentos memorant, qui & quinquẽnales erant, tanta
religione ſacri, ut cum eos Cypſelus Tyrannus Corinthius intermiſſo more
reliquiſſet, illorũq; prope intermortua memoria eſſet, ne tanta celebritas pre-
termitteretur. Corinthii aliquando enixius ex omni ſeculorum memoria ſolẽ
nes celebrarũt, quos tanto deinceps ſtudio coluere, ut ne deleta quidẽ Achaia
a L. Mũmio, & tota Corintho maximo bello conuulſa, ab eorum ſpectacu
lis deſiuerint. Cumq; deſerta Corintho celebrandis ludis ciues ſupereſſe nequi
rent. Sicioniis proximis incolis ne celebritas intermitteretur, cultum curãq;
demandarunt. In quibus præcipuus honor ſpectaculi Athenieſibus datus. Si
quidem tantum ſpacii quantũ uelum nauis occuparet, ut cæteris preferrentur
ſubſelliaq; precipua haberent, cum corinthiis conueniſſe dicuntur. Et q̃uis in
Iſthmo uictores apii coronam premium ferrent. Poſtea pinea coronari, de-
cretũ a Solone ut qui Iſtmia uiciſſet centum Dracmas qui uero Olympia quin
gentas ferret, cautũ fuit, Præter quæ munera hoc etiam uictori tributum eſt,
ut uictor ſtatua donetur, illiq; publice decernantur alimenta. Si aũt ter Olym
pia uiciſſet, Statuæ quas Iconas uocant, ſimilitudine mẽbrorum expreſſa di-
carentur. Nõnunq̃ ut cum quadrigis triũphantium more uectentur in patriã
aut pro ampliori munere, coronis uictiſq; exornẽtur. Reuerſuriq; diſiecta par
te muri urbes ineant, ſtatuaq; In foro & perpetua imunitate fruãtur. Adeo ut
Græcis Olympionicẽ eſſe maius cenſeretur munus q̃ Rome de hoſtibus triũ
phus. Quod Romanis etiam in uſu fuit, ut Athletas qui ſacris certaminibus
coronam meruiſſent, uacatiõe munerũ, curæ tutelæq; & perpetua imunitate
donarent.

Quartos autē Nemeos a Nemea Sylua in Archemori honorē institutos ferunt. Hic enim Lycurgi filius Opheltes dictus cui a serpente interempto in patris solatium ludi mansere, quos dicunt Nemeos, quorū non minor apparatus & celebritas erat. Tam & si a Molorcho qui Herculē suscepit hospicio, cuius filius a Leone interemptus fuerat, eo enecato primū institutos dicant, in quibus maiorum imagines sicut in funebri pompa longo ordine repręsentari, atq; equorū cursu, simul disco, cestu, & Palestra dimicari, uictoresq; apio coronari solebant. Ideo quod super hanc herbam reptantē puerum a dracone interemptū ferant. Inde fuit Graecis apii corona funeralis, maiorumq; sepulchris ex apio coronas apponi, illoq; ornari & tegi seruatum est, quae sepulchrales dictae. In quibus nemeis memoratur Arion equs pernicitatis eximiae, excusso rectore polynice, palmā tulisse. Praeter quos fuit delphis Cytharedorū certamē quod & pythia dixere ad quod Cytharedi Tibicines & fidicines concurrebant, & in Delo certamen a Theseo institutū in quo, nouo exemplo palmae uictoribus dabātur, Romae uero. P. Cornelio Aruina & C. Mario Rutilio. Coss. palmae primū uictoribus dari ceptae. Alexāder uero Macedo e Persa arbore coronas proposuit primus, Pergami autem & Athenis fuit pugna gallinaceorum & Coturnicū, tanti decoris, ut ad illud tanq̄ gladiatorum munus effusissimo studio, omnes cōuenirent. Et certamen picturae Corinthi & Delphis. Et Egynae sacra certamina ab Eaco inuēta, & Thebis Heraclea & Iolacea Megaris uero Dioclea. Et ob taurū a Theseo interfectū Marathonea in quibus phialam argenteam uictor accipiebat. In Delyciacis autem bouē, sicut in certamine Dythirābo₰ poetis dabatur bos, uel tripos cū inscripto epigrāmate, & Sparthae in certamine poetarum, premium ex farina & melle quod Syrmeā dixere. In Panathaneis uero olei Ceramū uelut amplum preciū uictor accipiebat. Ea quidem duplicia fuere, nam & magna quinto quoq; āno & minora singulis fiebant, apud Pellenen erat Appollinis Agon ubi ex argēto proposita premia certātibus fuere, que Theoxenion uocabāt. Et apud plateas certamen Gymnicum in quo coronae dabantur ex auro. Et ludi Eleutherii quod illic Graecorum copiae Mardoniū cum trecentis millibus Persarum delelissent, & apud Rhodios ludi qui uocantur Halia, atq; certamē Hyrundinū et cornicū. Erantq; festa Iouis Diasia, & Pādia, sicut Iunonis Herea, Musa₰ Musea, Cereris Demetria, Mercurii Hermea, In q̄bus Chlenae uestes pelleicae dabant̄, quae saepe in agonibus fuere p̄mia, Gymnica quoq; in honorē Androgei Minos statuisse fertur, in q̄bus premiū uictori pueros proposuit, apud Nemeā uero obscura quadam ambage Hipposelinū dabatur donum, quibus muneribus cum prefacione uirtutū, uictores donabātur, Praeter quae fuerunt Promethea ut currentes in Palestra tedam ardentē gestarent, eamq; defatigatus proximo isq; postea defessus alteri & deinceps alius alii traderet,

aut troiæ decursionem, ultimus uero quod excollatione populi fiebat ærarius dictus. Equis enim mira uelocitate currentibus insidentes lautissimos currus ingenui pueri, cursu q̃ citatissimo agitabant, qui præcipua arte satis gnari doctiq; erãt examussim seruare normã ne ipsi aut quadrigæ agitatæ aliquo tẽporis pũto metas cõtingerent, utq; psingulos missus idẽ currus per quina spacia sine offensione circuiret. Quæ quidem metæ cum antea ligneæ fuissent, Claudius auratas instituit. Fuitq; moris ut ante cõmissionem circensium, ministri cum equis desultoriis missus exituros nũciarent. In his quoq; quatuor factiones pro anni tẽporibus, uidelicet Veneta quæ cerulea, Prasina quæ uiridis dicta est, Alba & Rosea miro fauentium studio coli celebrariq; solitæ sunt. Viridis enim color Veri dicatus erat, Estati roseus, Hiemi Venetus, Albus autũno. Nonnulli uero per elementa colores diuisere. Quippe Hiacynthus aeri dabatur, Coccus ætheri, bissus terræ, purpura mari. Pannoq; uersicolore persingulas factiones certabatur, in quibus spectantium fauor & aura popularis gratiaq; & studium ad uictoriam multũ loci dedit. Nam tanto fauentiũ studio hinc inde certabat, cũ suos quisq; clamore & plausu foueret, ut magis studio, & colore pãni ac fauore quo affecti erant, q̃ uera uirtute niterentur, isq; popularis fauor & gratia non dubiam plerũq; uictoriam dedit, Adeo ut non populus modo sed & principes ingenti studio & gratia factionũ contenderent. Siquidem Vitellius uenetæ factioni ita addictus erat, ut eos per æqua & iniqua amplo fauore prosequeretur, adeo ut quosdã qui clare maledixerant occidi iuberet. Sicut Prasinæ deditus erat Caligula & Nero Cæsar, Caligula enim Sextertium uicies agitatori Cythico contulit. Nero uero cum quereretur tractũ Prasinum agitatorem & ob id iurgaretur a magistro de Hectore se loqui mentitus est. Fertur autem Verus Antoninus a Venetæ factionis hominibus quam odio execrabili prosequebatur intoleranda probra & contumelias tulisse, quod contra eos Prasinæ studeret, illosq; studio & commodis prosequeretur. Caracalla uero cum i aurigam cui studebat. Populus cauillatus esset, exercitum ĩmisit & pœnas exegit. Ad has quattuor factiones alias aurati purpureiq; panni Domicianum addidisse Suetonius memorat. Erantq; Circensium duo genera, patricii qui per patres, plebei qui per plebem agebantur stato die, mense Nouembri, quos Claudius Imperator sæpe cõmisit & celebrauit. In quibus preter spectacula etiam deorum simulacra non nunq̃ Imperatorum & Ducum imagines habitu triumphali ob studium fauoremq; popularem erga principes equestres aut pedestres, aliquando uictorias cum palmis. Ferculaq; & tensa currusq; elephantorum produci, & plata põpa efferri solebãt. Quare Germanici equestrem statuã ex ebore circensi põpa prelatã cõperimus. Et Antoninus defunctæ faustinæ imaginẽ cunctis circen sibus pferri uoluit, q̃ quidẽ imagines nõnũq̃ aureæ uel argẽteæ

plerumq; erant gypſee, aut ex hebore, in quo illud adnotatũ fuit, ut loca per quæ pompa & deorum ſimulacra uectabantur, ne recondita ſacra e cenaculis deſpicerẽtur oraculo monitiuelis cooperirẽt. Preualuitq; mos, ut pretor alius ue magiſtratus qui ludis preerat, mappam aurigis mitteret, & curſus ſignum daret, quod erat futurorum Circenſium initiũ, id quod a Nerone certo euentu ceptum ut Caſſiodorus ait fluxit ad poſteros. Poſt quos adnumerantur Circenſes Cereales & Seculares atq; alii nauales, ubi in circo maximo Immiſſo euripo, naues metis appoſitis ne illas contingerent curſu præcipiti concurrebant. Illud utiq; non in poſtremis fuerit, quod tam in circenſibus q̃ ſacris certaminibus magna cura ſeruatum eſt, ut qui intempeſtiue ſurgunt aut qui ante alios exeunt colaphis cedantur. Quodq; qui coronã meruiſſet tanq̃ ad ſupremum faſtigium uentum foret, nihil ultra de uiriũ aut artis incremẽto ſperaret. Vtq; non minus bonos forteſq; uiros qui ad certamen prouocarent, neq; cum quo certaretur inuenirent, cum nemo luctari aut cõgredi auderet, q̃ eos qui fortiter pugnaſſent & uiciſſent, merita palma aut poſito cenſtituto q; premio donarent, neq; enim minus coronari pugiles qui abſq; ſudore in certaminibus, q̃ qui pugnando palmam aſſequti ſunt cauebatur, licet adnotatum quandoq; exemplis legamus ut ſi Athleta eo fortitudinis proceſſerit ut non inueniret parem, plures uni obiicerentur cum quibus periculum faceret & decertaret. Nam ut uictor quis declaretur & uictoriæ inſigne ferat emulo opus eſſe dixerunt. Neq; pretereundem Gymnica certamina Eleis precipua fuiſſe. Thymelica Corinthiis, Scenica Athenienſibus.

Mira exempla que in montibus & lapidibus hodie uiſuntur unde originem & cauſas duxerint. Cap. IX.

INgens cupido aĩos ſtimulauit illorũ, qui rerum naturæ originem & cauſas diligenti eſtimatione ſerutati ſunt, quod orbis huius quẽ incolimus Imenſi & inexplicabilis, totiuſq; nature rerum euius æternam uertiginem & irrequietum ambitum uidemus, principium & origo ſit, quod equidem inmẽſæ queſtionis fuit. Thales ille Myleſius inter ſeptem præcipue celebratus, cum quo ſacerdotes Aegyptii & uates Pindarus ex humore omnia conſtare dixerunt, Anaximenes ex aere, Heraclitus Ephræſius ſtoici & parmenides ignem, Anaximãder Myliſius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigentinus quatuor elementa. Plato deum & Hylẽ unde elementa deriuantur. Xenophanes aquã ſimul & terrã, rerũ originẽ principiumq; duxerunt. Epicurus autem leucippus & democritus Abderites ex Atomis ſiue ex paruis minutiſq; corporibus temere concurrentibus in

unũ confusis & condensatis, omnium elementorum uim atq; substantiam rerumq; formas & figuras oriri dicunt. Indi & Bracmanes preter quattuor elementa quintam naturam ex qua celũ & sidera constarent effinxerunt. hãc q; rerum machinam & hunc terræ globum, quem incolimus quandoq; indigestum & confusum nullo rerum discrimine aut ordine olim unum Chaos extitisse. Postea diuino consilio & delectu, siue ex paruis huiusmodi corporibus & sempiterna illa incursione athomorum, siue quia grauiora in profundum, leuia uero celesti labefactata motu & ancipiti contentione distracta natura uolente in altum euolauere. hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aerem istamq; quam incolimus terram, mutuo licet contrario fulcta nexu, ex illa illuuione & turbulenta confusione emersisse, & prout plus minus ue illius densatæ materiæ, uel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc conualles & depressa, modo maria & flumina, fontesq; & lacus, camposq; ac diuersas rerum facies & tanta naturæ miracula, summũ illum artificem & rectorem deum, omnium conditorem tantæq; molis fabricatorem, diuino magisterio examinato modo effecisse. Humoremq; in undas, leuiaq; in aera & ignes, quodq; minus defecatum erat, in terras diuina sorte distincta recessisse. Donec ad certam istam solidamq; peruenit speciem, aeremq; quo fruimur, quemq; incolimus & haurimus. In hisq; forte euenisse ut pleraq; alterius speciei & formæ, in tante machinæ molitione cum terra simul coaluerint. Huiusq; rei argumentum esse, quod terram mobilem & solubilem paulatim confusam, longissimo æuo, in lapides durescere, diuersarumq; rerum species intra lapidum uiscera unum corpus effici. Illaq; simul in omni eternitate condensari, ac diuersas facies quotidie artificem naturam moliri uidemus. Quare diuersi coloris marmora inquibus mistura inexplicabiles in uno nunc corpore concretas inspicimus, quandoq; disiuncta & separata, multiplicium corporum fuisse facile crediderim, quæ quidem res illius primæ originis & coaceruationis indubia argumẽta prebet. Siue quod nonnulli tradunt diuersis cardinibus inductis aquis, uel mari sedibus suis excito, seu nimbis effusis, diluuio quondam inundasset mundus. Postea cum fluctibus & mari omnia miscerent, delitis tempestatibus & terræ situ defecato, post tot aquarum moles & agitationes fluctuum, solidas apparuisse terras, propterea in montibus q̃uis longe a mari, ea quæ in lictoralibus uadis cernuntur nunc inueniri, & quamuis mediterranea, specie tamen lictorali apparere. In memoria mihi est, lapidem duri marmoris non unius coloris uidisse in montibus calabris, longo a mari recessu, in quo multiplices conchas maris congestas & simul concretas cum ipso marmore in unum corpus coaluisse uideres, quas quidem osseas & non lapideas esse, & quales in lictoralibus uadis inspicimus facile erat cernere. Quod si marmor in frustra dissectum

resecasses, etiam multiplices conchas singulis frustis quasi natiuas consydere et cum lapide una discindi uideres. Quod profecto multum prestat argumenti/dissimilia corpora disiuncta prius, postea colluuione rerum mista & longo euo coaceruata coaluisse. Quod genus marmoris in quo cõchilia uideantur plurima in Thessalia & Hemonia precipue apparere authores memorant, Atq; in Aegypto salsuginem esudare Herodotus tradit, ita ut in collibus editioribus ea quæ mari incito expuuntur facile conspiciantur. Apud Megarenses quoq; & omnem macedoniam ex rupium preruptissimis saxis lapides excauari non nulli testati sunt, in quibus pleraq; specie appareant licorali, multaq; edificia & magnas moles ex illis construi. Iouianus Pontanus ad hoc æui uir haud dubie clarus ingenio factisq;, cum plerisq; nobilibus presente me, sermocinabatur, se in promotorio paulilippi iuxta neapolim ui tempestatis ingenti lapsu ꝑruto monte, uidisse in medio abscissi collis, trabem ligneam undiq; latere montis, duro lapide cinctam, cum montis dorso concreuisse & in unum corpus coaluisse. Et hanc rem mirificam quæ non minore miraculo fuit, ꝙ conchilia in mõtibus, non uni tantũ spectaculo fuisse. Sed ne quis hoc fictum cõmentum arbitretur, Peruulgata res est, paucis ante nos seculis dum neapoli marmora edificii causa discinderentur, adamantem mire splendidũ, non natiua uena aut rudi & informi sed absoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira celatura & arte, in medio marmoris cõcretum fabros inuenisse, cumq; pro miraculo Regi dono datũ inter cubiculi archana cõspicuũ fuisse, hodieq; inter illustria adnumerari. Preter quæ, mira profecto sunt quæ a plerisq; digna memoratu ꝓdũtur. Palamedes amicus meus calcariæ fornacis ꝑcipuus artifex, ingenio gnauo & industrio, authore alioq; grauis, sæpe mihi retulit, se dũ marmora discinderet, in medio silicis q̃ nisi ui malleoꝝ dirumpi haud facile poterat, oleũ quasi in uase conclusum inuenisse odoris inmensi et aspectu iucundo, cui medica uis fuisse dicebatur, quo effuso manus sibi, diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, stante sẽper solida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit non equidem scio. Nos etiam apud authores legimus si uera tradunt, in Chiorũ lapidicinis diffisso saxo caput effictum panisci apparuisse, & ad betim hispaniæ lapides nasci, quibus scissis ex puro auro frusta & lapillos conspiciant, & ab Euro po usq; elym quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in saxa mutari, aut qđ de puluere putheolano traditur ꝙ marinis aquis tactis durescit in saxũ, et in mari rubro syluas uiuere, oleãq; & laurũ, in quibus fungi enascãtur ꝙ mox sole tacti cõuertãtur in pumicem. Atq; in lucania cappadocia & Hierapoli Mysiæ, nõ nullas esse aquas, ꝗbus uirgulta & ligna cõiecta, breui post lapidescunt. Quod si aqs hoc datũ est siue lege fatoꝝ, siue cõsilio dei, ꝗ reliqua mũdi opa eterna cõstitutione molitur, ut arenas & glareã, aliasq; hoc genus ipẽs conso

lidet & indurescat, quanto probabilius est, parentē rerū naturā, longissimo æuo ea quæ disiuncta fuerāt, phisica ui & ratione consolidare potuisse, cum p̄sertim mōtes lapidesq; adolescere in dies, exhaustaq; effossionibus loca sua ui rursus repleri, aliaq; attenuari & iminui. Ac maria quæ sempiterna agitatione mouentur alia recedere pleraq; inundare ac locorum facies mutari quotidie spectemus.

Quā uarium & multiplex iusiurandū apud diuersas gentes fuerit & pquos deos iurare consueuerint. Caput X.

Quam uarium & multiplex iusiurandum apud gentes fuerit a nonnullis proditum memorie est. Per terram per amnes per fontes, p undas fluentes, īmanissimū sctissimūq; iusiurādum fuisse Græcorum ueteres credidere. Apud eosdemq; q sanctam & inuiolabilem prestant fidem, in Thesmopheræ hoc est legiferæ Cæreris templū descendere, & quibusdam exhibitis sacris deæ purpuram induere, incensisq; facibus uelut presentibus numinibus per quicquid est deorum deierare solebat, aut per regium sceptrum in quo iura dabant teste Homero, quod prepotens iusiurandum regibus uisum, ita ut maxima obstricti fide tenerentur. Nonnūq̄ uerre apprehenso & stricto in iugulum gladio, celum, terras, solē, & ultrices furias aduocare & testes facere, mox uerre īmolato & in mare deiecto iusiurandum prebere, quo prestito nihil præterea querendum homini erat. Atheniensibus ex solis Grecis per iisdem iurare licuit. Nonnūq̄ deorum aras tangere sanctissimum iusiurandum putabatur. Apud Thebeos per Osiridem. Scythis per solium Regis, aut per uentum & acynacem, solēne iuramentum fuit. Apud Epidauros per Semelem, apud Thraces p Mercurium, Massagetis per Thanaim & Meotidem paludem. Capadocibus per montem quem pro deo colunt. Persarum mos erat per mithram hoc est solem iurare. Aegyptii allium porrum & cæpas uelut sanctissima numina uenerati sunt, que fallere aut illorum periurio astringi sine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno per Capparim. Iones per Cambrem, Lampon per anserem. Socrates per canē & platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercum & hircum. Sophlocles per la persas hoc est Castorem & pollucem, deierare consueuisse. Ethiopes per defunctos quos colebant in uita quorū corpora uitro seruabāt deierarūt. Lacones per Sparthanos & Argyuos deos. Armenii iusiurandū de rebus magnis in templo Anaitidis deæ quam maximi numinis instar habebant, ab ipsisq; religiose colebatur prestare consuerant. Apud non nullos per obscenes & fœdos cibos, ab aliis per caput alterius, aut per mensam & fruges, nonnunq̄ super desectis carnibus aut militaribus armis, apud Syracusanos tactis

cereis ignitis iurabatur. Grecorum pleriq; per Rhadamantũ. Pithagorei per quaternionem, siquidẽ hunc numerũ ad animæ integritatem spectare dicũt in his fuere mens, Scientia, Opinio & sensus, Aphri per uiros insignes q uirtutibus enituere. Peni per patrios deos, fidem iureiurando sacrarunt. Orpheus autẽ si quis diuinam iusticiam attestari uellet, per numina octo iurare permisit, ignem, aquã, terrã, celum, Lunam, Solem, Phanẽ, & noctẽ. Philosophi per Socratẽ, tanq̃ numen sanctissimũ. Indi per aquã sandaracinam quæ apud magos e fonte manabat, maximũ iusiurandũ estimarunt, ita ut deierãtes graui nexu & certissimo exitio tenerentur. Neq; omiserim prienensiũ spectatissimũ iuramentũ, qui eum ad internicionẽ ad locũ qui dicitur quercus cũ Mylesiis graui bello decertassent, in eoq; liberos & cara pignora amisissent, siquid sanctiore fœdere firmare uellent, per tenebras quæ apud quercum deierabant. Sicut Augilis qui circa Cyrenem sunt, & Nasamonibus nisi per manes defunctorum, quos ueluti deos colebant, iurare fas erat, illorum sepulcra contingentes, quod Ægyptiis quoq; in more fuit, ut per defunctos quos in sacellibus circa templa condiderant maximũ putarent iusiurandũ, contra cuius religionem uenire non licebat. Penorũ mos traditur, ut aram & sacra tangentes, uel agnũ leua, dextra silicem tenentes deos hominesq; contestentur, ut si illos sciens falleret, ita se Iuppiter feriret q̃admodũ ipse agnũ percuteret. Quin etiam uetus Romanis inoleuit mos, ut iuraturi per Iouem, modo ad deorum aras sacrificio pfecto, ignem aram atq; exta tangerent, modo super cesis hostiis iurarent. Nonnũq; lapidem silicem tenentes hæc ad uerbum proferrent: Si sciens fallo me Iuppiter salua urbe arceq; bonis eiiciat, uti ego lapidẽ hunc eiicio, quibus enũciatis lapidem manu emittebat. Ideo per Iouem lapidem solẽnissimum sanctissimũq; iusiurandum ueteribus fuisse proditum est. Illudq; intentiori cura seruari oportebat. Quod quidem in fœderibus publicis solẽnius pstabatur, ut fœcialis sumpto manibus lapide, pactis cõuentis stare promitteret, in hæc uerba, si recte ac sine dolo malo hoc fœdus atq; hoc iusiurandum facio, dii mihi cuncta felicia prestent. Sin aliter aut facio aut cogito, cæteris omnibus saluis solus Ego pereã uti lapis hic e manibus meis decidet, postquam precationem manu lapidem eiiciebat, cui iuramento nullis opibus nulloq; negocio contra ire fas erat. Præterquæ frequens Romanis fuit iusiurandum per deos & deorum numina, perq; terram mare & sidera Sicut per deũ fidium qui Sabinorũ deus est, cuius ædes in quirinali fuit, per parẽtes uero p̃ stari iusiurandum illosq; iuramẽtis aduocare, illiberalis sermo est habitus. Pre cæteris autem ex omni memoria sanctissimũ iusiurandũ apud Romanos uisum est, ut iurans terram tenens, celum deosq; contestans, conceptis uerbis se & caput suum, ac stirpem & familiam bona & fortunas quibusdam additis precationibus deuoueret. Post aliquot uero tempestates per salutẽ & genium

principis deierare, longe prestantissimum iusiurandū haberi ceptū, cui nulla ui nulloq; imperio contra ire fas erat, Quod Tiberius Cæsar de se prestari uetuit. Nam ne in acta sua iurarent, neue nomen suum testarentur aut genium obstinatissime restitit. Quod etiam de Nerone proditur, ut cum ātea in acta principium iurarent magistratus, collegam suum Antistium in sua acta iurare inhibuerit. C. Caligula maximum iuramētum nec pro concione nec ad milites nisi per nomen Drusillæ prestitit, cui plus nimio addictus erat. Claudius uero per Augustum. Est quoq; omniū sermone celebratum, & magnis euētis periculisq; expiatum, quod in ara Palyscorum Lacu seu Cratere religioso breui & profundo semperq; lurido apud Siculos iuramentū prestabatur, ad quem multiplici scaturigine ebullientem, iurantes sponsione facta religiose accedebant, & qui caste & sine labe criminis iurasset, ill esus & ualidus abibat, q uero cōtra religionem iurisiurandi fidem abiurasset, reus criminis, in lacu demersus, lesæ conscientiæ & peierati numinis morte penas dabat, in quorum templo fama fert Chrateres quosdam incerta & ceca origine, igneos globos perpetim euomere, & feruentem aquā tetri odoris inde estuare. Quod Aristoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit qui iuxta palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inscripto iuramento si recte iuratū foret super natare, neq; liquore perfundi asseuerat, si perperam protinus in profundum rapi neq; apparere ultra. Idem in Sardinia quasdam aquarū scaturigines facere. Nam ubi periurium erat, quicunq; in eis in mersus cecitate admissum facinus luebat, qui uero integer ad iusiurandum accedebat, incolumi fama clarius cernebat. Iuxta Thianā quoq; fons Ioui sacer, frigidus ebullire traditur, qui cum cæteris foret in noxius, periuris solum pustulas liuentes, & uomicas facit calamitosas. Atq; in Bythinia iuxta Brieti templum fons cerimoniis sacer manare feruentis naturæ, ubi periuri uelut urente flamma necabantur, ita ut magno malo p iurium lueretur. Tenet opinio in Archadia apud aquā Stygem quæ e petra manabat, presentissimi ueneni, ad Nonacrim, idem iusiurādum prestari sub insigni documento spretæ religionis. Namq; in fraude & perfidia deierantium extremi discriminis erat. Sicut subterraneus specus ad Corinthum qui Palemonis dicitur a nemine adiri fertur, sine periurii pena memorabili. Fuitq; in usu, apud Athenienses ut iusiurandū quod publice in fœderibus prestabat postq̄ per Senatum exhibitum erat, quo sanctius foret, questores, apud Argos uero pretores confirmerēt, apud Mantineam uates & belliduces. In Elyde autem opifices & legum periti, nequid repentino motu Imperitæ multitudinis, mutari, aut secus fieri diciq; posset. Pre cæteris uero maximū uinculum iuramenti apud Sānites uetusta religione fuisse traditum est, ut ara in medio constituta ac cesis uictimis omni aditu persepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter stragem uictimarum dira execratione astringatur, qui etiam archadi

bus mos erat, inter cedes uictimarum solênem fidem & iusiurandum dare. Grecis uero libantes diis in edibus sacris iurare, magnum uinculum iuramenti existimatum est. Illud utiq; profuerit admonuisse diu seruatum apud Romanos, ut neq; uiri per Castorem neq; mulieres per Herculem, iusiurandũ darent, per pollucem uero utriq; iurare non uetantur. Sepius tamen masculi per deos, mulieres per deas iurare usurparunt, licet Socrates apud Platonẽ per Iunonem iurasse legatur. Quodq; qui Herculem aut Dyonisium uel deum phidium iuraturi sunt, sub diuo iurare cogantur, sub tecto autem nõ decebat, quia cum obuiam eundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, in umbra & sub tecto tãq; sub ignaui ocio illos appellare turpe erat. Fuit quoq; literis proditũ, Pontifici Maximo per deos iurare licuisse, per liberos uero non licuisse. Solus tamen flamendialis iuramentũ prestare, perpetua lege uetabatur, ideo si quãdo in magistratu assumptus p leges iurare tenebatur, aliũ qui uicem illius ageret sufficere, & ita in leges iurare cogebatur. Subit tamen reputatio idem apud phriges seruari, qui non modo nullo iuramento adiguntur, sed nec alios ad deierandum cogunt. Ferunt uero Gallos & penos nulla religione iurisiurandi moueri quin ubi uisum fuerit deseuiant, nullo rapinis modo aut seuicie prefinito. Sicut Aphrodisium iuramentum prouano haberi ueteres uoluerunt, nanq; ueteri adagio amantibus uerum ludificare permissum est. Fertur uero Dyonisii Tyranni uerbum, sicut pueros talis, ita iuramẽtis homines frustrari oportere. Illud quoq; notatum est. Euripidem & Aristophanem taxasse Sparthanos uelut infidos dãnososq; quibus nec ara nec fides, nec iusiurandũ foret. Idq; uero testimonio probari, quod corrupto muneribus rege Aristochrate bello cõtra Messenios, lesa fide iurisiurandi, primi martiam uirtutem uenalem fecere: Quod de Thessalis quoq; poete tradũt, quibus ex fortuna pendet fides, cũ bello peloponẽssiaco foedera & deos obliti, in ipsa acie ab Atheniẽsibus ad Lacedemonios, mutatis ordinibus transfugerint. Quare thessala fides uelut uana & fluxa in prouerbium uenit. Parthis quoq; fides nulla nisi quantum expedit, quibus utilitas semper est fide sanctior, idem Afris Syrisq;, Soli tamen Arabes persaeq; fidem seruare didicere, tanti .n. fidẽ fecere, ut humanã societatẽ cũ fide tolli crederẽt, cõtraq; utilitatẽ fides illis semper antiquior fuit. Vno tamẽ exẽplo proditur Amasis, Persarũ Rex labefactasse fidem, qui cum Barceis super occultam fossam foedus feriret id ratum fore iurauit, quo ad humus illa firma solidaq; maneret. Mox retecta fouea, foedus soluit, & iusiurandum rupit. Prae caeteris traditur Zenochrati tanta fides habita, ut cum nullius iniurati testimonium ad mitteretur. Soli Athenienses sine iuramenti religione assensere, cumq; in iuratũ quod in ueterate fidei esset, in fidem atq; officium admisere.

Quid sit Exedra, quid Menianum de quibus apud Iure consultos mentio frequens & quid Embamma. Cap. XI.

FVit in perpetua questione apud Iurisperitos qui inter patronos causarum longe prestantissimi habiti sunt, quid Exedra & quid menianum esset, de quibus ab Vlpiano de his q deiecerunt mentio fit. Et cum homo quispiam insigniter impudens assereret, fenestræ genus fuisse exedram, qualem in nostris edibus, hodie conspicimus, idq improbissime contenderet. Alii aliter censentes sedem esse putarunt, qua uiri maturo ingenio, studio & bonis artibus dediti uti solitauere, idq Ciceronis authoritate significari de natura deorum, primo ubi se in Exedra sedentē differere asseuerat. Cūq hic uerbi significatus longe ab Vlpiani mente dissideret, animaduerti tandem non sedem ab Vlpiano sed cubiculum designari colūnis fulctum & epistiliis pluribus excisis spaciis, quibus prospectua in uiam erat, aliquando sub diuo nonnunq sub tecto. Menianum uero dici proiectum protentumq spacium ultra ædes tignis porrectis, nullo munimēto fulctum ab imo, ambulandi p spiciendi ue causa. a. C. Menio Crassi collega unde nomen mutuauit, inuentum. Cum enim. C. Menius. Catone & flacco Coss. domum uenderet ut ibi Basilica extrueretur. Ius unius colūnæ supra quam tectum proiiceret & tigna imitteret sibi excepit, quo superiora latius paterent, & posteri prospectarent, cuius generis edificia inde meniana dicta, hodieq id nomē optinuit, idq a labeone de priuatis edificiis aptissime notari, cuius uerba fuere, Proiecta sunt ea quæ ita prouehuntur ut nunq conquiescāt, cuiusmodi sunt meniana & subgrundia. Iterum quærebatur quid esset embāma de quo ab Vlpiano de uino & oleo legato an aceto deceat ānumerari, eleganter queritur. Cunq in uerbi significatu solliciti essent, neq id assequi uiderentur posse, nos embāma censuimus contritos sapores dici acido uino infusos, asperimi gustus, ad acuendū excitandumq stomachum, a uerbo ἐμβάπτω, quod est intingo. Seu ut putant alii acetum coagulatum quod uino dilutum aut aqua aceti saporem facit. Est igitur Vlpiani opinio aceto legato embamma per inde legato accedere sicut acetum, quoniam eiusdem saporis & naturæ sunt. Verba uero Vlpiani de uino legato hæc fuere. Si acetum quis legauerit non continebitur legato acetum quod uini numero fuit. Embamma uero continebitur quia aceti numero fuit.

Quot uirgines uestales, quæ ue illarum disciplina & institutio fuerint, qua ue afficiatur pœna incesti damnata. Cap. XII.

QVi de uestalibus uirginibus memoriam reliquere, illas a Nu
ma pompilio primum lectas fuisse auctumant, quod sacer-
dotiū cum albæ oriundum esset. Idem Numa inde trāslato
sacro Romā aduocauit. Vtq; Vestæ antistites assidue forēt,
præcipua uirginitate & aliis cerimoniis sanctas fecit. Cuius
instar sacri in polliadis Mineruæ templo multa religione in
clyto in Attica fuisse legimus, in quo uirgines assidue degere, & lychnum in
extinti luminis ac palladium existere multorum opinio fuit. Lychnum quoq;
in arce Athenis Mineruæ consecratum ferunt, quem semel oleo repletum, as
sidue luminis alimēta sufficere, ad insequentis anni eundē diē prodiderūt. Ignē
quoq; peruigilem apud delphos custodiri a mulieribus quæ matrimonio solu
tæ erāt, inuenimus, ubi si quando extinguebatur, ex solis flamma peregrinū
elici oportebat. Persæ quoq; ignem habent peruigilem. Sicut Caldei Me-
di & Assirii ut deorum maximū, illiq; uelut sacro numini hostias mactare,
& sacra facere, atq; ex illo, euenta rerū interpretari assuerant, apud quos Dia
næ Ecbathanæ templum fuit, quam Anethum uocant, cuius sacerdotes pro-
cul, a uirili contagio in perpetua uirginitate degunt. In Britannia quoq; Mi
neruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nunq̃ canescere in fa-
uillas, sed in saxeos globos uerti ferebātur. Hæ autem uirgines in tēplo Ve
stæ quod forma circulari fuit, inter Capitoliū & palatiū morabātur assidue,
ad quod ingredi interdiu uetabatur nemo, Sub noctem uero adire, pre pu-
dore masculo nō licebat, feminæ uero fas erat. In quo nulla Vestæ effigies
aut simulachrū deæ cui imolarent uisebatur, quia Vestā nihil aliud q̃ ani-
mum & diuinum putarunt ignem, que diuina mens animo concipitur, ocu
lis nō uidet. Sicut Corinthi ædes parcarū, Cereris & proserpinæ nulla habere
simulachra dicūtur. Tam & si Vestam uirginis ore Tympanum gestantis
quod uentos contineat nōnulli effinxere, cuius aditum ex fonte Camenarū
Vestæ consecrato, ex Numæ legibus uestales spargere assuerant. Quod qui-
dē minime inauguratum fuit, ne quando in eo Senatus cogeretur, ideo nō
esse templū aliqui existimarunt. Licet in atrio Vestæ quod a templo seiun-
ctum erat, quandoq; haberi Senatum uideamus. Quibus uirginibus ne sa
cra intermicterēt stipendium de publico statuit. Eas enim quatuor a prin-
cipio fuisse tradunt, quarum nomina Gegamia & Beremia, deinde Camulia et
Tarpeia, primum a Numa iniciatæ, & post Numam a Regibus ad sacerdo
tium addictæ, lapsis inde temporibus, cum populus in sex partes diuisus fo-
ret, ut pro sua quisq; parte ministram haberet sacrorum, duas additas iuisse

ferunt, donec

ferunt, donec aucto & propagato imperio collegium uestalium ad uiginti numerum constitutum fuit, quibus quæ præsidebat dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretoqꝫ Pontificis Max. ingenuas & libero patre genitas, etiã nolentes & ab inuitis ad sacerdotium cogi compertum est, eas præcipue quibus summa integritas, pudor & uirtus foret, nisi flaminis, Pontificis, Augu tis, aut quindecem uiri sacris faciundis. Tubicinis ue sacrorum, uel septem uiri æpulonum aut salii filia foret: Horum enim filias, inuitas & detrectantes ad sacerdotium cogi non posse, neqꝫ cuius pater tres aut supra filios non haberet, neqꝫ illam cuius soror uestalis fuisset capta, pontificum decreto cauebatur, neqꝫ illas quarum mater cum uiro dissidium fecisset, neqꝫ in eodem coniugio maneret. Quarum siqua mortem oppeteret, indemortuæ locũ aliã capi oportebat. Sed nec minor sex, neqꝫ decẽ ãnis maior capi poterat, q̃ ue patrima et mrima nõ esset, neqꝫ ea q̃ aliquo oris aut sẽsus uicio laboraret. Quæ dum capitur a Pontifice Max. non suo nomine sed amata appellatur, cmen ueteris denominationis sequti, siquidem que prima uestalis capta fuit, hoc nomine fertur nũcupata. Quibus quidem ad sacerdotium admissis, assidua in sidens cura in erat, ignis sacri & æterni qui in penetralibus Vestæ in fictilibus uasculis seruabatur, quasi celestis arcani custodiam & curam fidelem per uices agere, ignemqꝫ seruare, quibus propter sanctitatem & continuã uirginitatem tantus est honos habitus, ut uelut sacro sanctæ ab omni uirorũ contagio intactæ forent, aduersusqꝫ eas aut decreta iussusqꝫ earũ nulli magistratui intercedẽdi facultas erat. Quibus hoc etiam tributum est/ut licet essent sub patris iure postq̃ ad sacerdotiũ ascitæ sunt, sui iuris effectis, testandi manumictẽdiqꝫ etiam sine curatore libera facultas foret. Ipse tamẽ intestati hereditatem adire, aut bonis succedere, uel ipsis intestatis heredes aliqui esse nequibãt, quod uete ri scito apud labeonẽ cauebatur. Cunqꝫ soli Therratiæ uestali, priuilegio honoris ius testimonii dicendi a populo datũ esset, hinc effici cogiqꝫ potest reliquas testimonii ferendi ius non habere, eas tamen cum testimoniũ dicebãt, iudicio & foro adesse oportebat. Tum siqua dissidia & simultates uel aliquæ exortæ offensiones fuissent, aut sedicio intestina coorta inter ciues, ut uestalibus intercedẽtibus & deprecatricibus, & quasi internũciis pacis foedera inirẽtur illarũ curæ mãdabatur, Hisqꝫ mediis & procurantibus, offensarũ culparũqꝫ uenia impetrabatur. Testamenta quoqꝫ & quæ secretioris consilii erant, quæ ue quis celari & in abdito esse, & suo tempore in lucem promi uolebat apud illas deponebantur, ut in fideli custodia essent. Quibus postq̃ in sacerdotium ascitæ fuerant, triginta annorum castitas prescripta fuit. Primo enim decẽnio quæ ad cultum & arcanas cerimonias ritusqꝫ sacrorum spectarent, quæ ue uetustissimis carminibus & monumentis prodita erãt, ediscebant. Secũdo uero quæ didicere opere complere & efficere. Tertio autem decennio sacra et instituta,

ritusq; & cerimonias quas didiciſſent alias edocere oportebat. Tunc demum
exacto curriculo annorũ triginta uelut emeritis ſtipendiis, liberum erat, uel ſa
cerdotio ſolui & aliam uitam nãciſci, uel ſi uolet alii nubere, & filios educere,
aut ſacrorum curam gerere, & eodem cultu ornatuq; eſſe non uetabantur, tã
taeq; dignationis fuere, ut ſi extra atrium Veſtæ prodire uellent, niſi preceden
tibus faſcibus ob honorem ſacerdotii foras exire non liceret. Tum ſiui mor-
bi aut neceſſitate templo excedebant, quo uenerationis plus ineſſet, matronas
& grandes natu matres inſignes morũ uerecundia & probitate, quę eas comi
tarentur & cuſtodirent adhibebant, cui ad omnẽ occurſum, etiam Conſules
prætoreſq; de uia decedebant. Quod ſi dum foras uadũt, ad Capitale quiſq;
ſupplicium traheretur, ſi obuiã fieret, ipſum tunc mortem oppetere, aut no-
uiſſimo exemplo affici non decebat. Tantoq; cultu & honore ob ſanctitatẽ
ſacerdotii habitæ ſunt, ut ſeruicia fugitiua, nõdum urbẽ egreſſa, in loco preca
tionis retinerent, & ſeruitute eximerent. Ad ſe quoq; fugientes ab iniuria pro
hibere, atq; a cuiuſq; magiſtratus imperio intercedere poterant: ab eiſq; cum
ſacroſancte forent aut decreto iuſſuq; earum, nulli magiſtratui nec Tribuno
plebis qui pariter ſacroſanctus eſt, prouocare permiſſum, tantũq; illarum iuſ
ſui uirium & roboris fuit, ut Claudia ueſtalis patrem iniuſſu populi trium-
phantem, ne cui Tribuno intercedere liceret, aſcenſo ſimul curru in Capitoliũ
ſequta fuerit. Quod ſi quando Veſtæ ignis cuius præcipuam ducebant cu-
ram, extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna ſemper
mercede expiatum fuit. Quippe ex eo formido & non mediocris terror re-
ligioq; Senatui, populoq; incuſſa erat. Illiſq; non procuratis aut diis nõ pro
piciatis, a rebus agendis grauibuſq; negociis haud ſecus abſtinebant q̃ ſi dira
& tetra prodigia aut portenta calamitoſa predicta forent. Ea uero Veſtalis
cuius cuſtodia fuerat, ob ſocordiam ſicut ob alia crimina, a Pontifice Maxi-
mo qui eas fideli cuſtodia ſeruabat, flagro plectebatur. In abdito enim con-
claui & penitus obſtruſo loco, eam obtento lintheo flagris plectebat. Ignẽ
uero extinctum ita ſuſcitabat, ut uas eneum perlucidum trium angulorũ ad
ſolis iubar obiiceret, ita ut undiq; acceſus in orbem coiret. Illudq; uſq; adeo
diuerberaret donec conceptum ignem arrida materia clibano in ædẽ ferret.
Quẽ quidẽ nouũ accẽdere k'lis Marciis q̃bus principium ãni agebat, quot
ãnis ſolitæ ſunt. Fuitq; is ignis perpetuus, in penetralibus ſacris & penu Ve-
ſtæ uelut ſanctiore receſſu conditus, in quo palladiũ & dii penates Troia ad-
uecti fatale pignus Imperii colebantur, ad q̃d nulli hominũ niſi ueſtalibus &
Pontificibus adire fas erat. Qui quidem dii fuere duo iuuenes ueteris artis
& operæ paruis imagunculis ſedentes, & militari more pila tenentes. Tam
& ſi palladium ab Enea aductum, nonnulli Appollinem & Neptunum fe
cant. Alii Troianam palladem Romæ & lauini lucheriæ & Syritide demõ-
ſtrari tradunt,

strari tradūt. Qui ab Enea in Italiā allati, lauini māsere primū, mox ab Iulo in albā a se conditā translatos, pristinā lauini sedem sua sponte, repetisse dicūt. Quod si quando uestales sacra diis libarent aut Vestæ rē diuinā facerēt, eo cultu ornatuq; erant, ut licet uictatæ incederēt album tunc uestimentū quod suffibulū uocāt, oblongum pretextū quatrangulum in capite sumerēt, illudq; fibula subnecterent. Castaq; mola & sale tuso, ac in ollam fictilē misso & mox in aquam miecto sacra facerent, calicibusq; fictilibus qui cululi dicti sunt, Vestæ & diis libarēt. Scirpeasq; effigies triginta numero quas Argeos uocant, ex uirgulto statis diebus in Tyberim deiicerent, arasq; deorum numinibus accenso foculo dicarent, quibus hoc proprium ferunt, ut delectū capillū tanq̃ sacrosanctū uulgo acteri nō sineret. Sed in loto arbore conspicuæ magnitudinis que in lucinæ ara colebat, apponerent, cui ob id capillatæ nomen. Tū si quando sacramento adigebant, nisi per suam Vestā iurare licebat. Eratq; uestalium opus, annis singulis stata die regem sacrorū adire, utq; uigilaret neue diuina intermicteret, p̄monere precauereq;, Tantaq; dignationis & pudoris habitæ sunt ut his presentibus tanq̃ arbitris numinibus, nō factis modo, sed & uerbis obscenis & p̄textatis abstineret. Easq; uelut augusta & sancta tēpla atq; unicū castitatis exēplar religiose obseruarēt. Et tā & si tā tiexēpli & disciplinæ forēt, illas tñ Athletarū spectaculis & theatro interfuisse qnq; legimus, scilicet remisso officii munere de cōcilii sententia. Siqua uero detestabili scelere polluta, omniū sentētiis Pōtificū incesti cōuicta & dānata foret, In eā manus aut uim inferre nulli licuit. Sed postq̃ familiā in potestate habere, & sacris abstinere iussa fuerat. Stata die sub effossa humo ad portā collinā in loco, cui scelerati nomē, uiuā defodiebant, uirginis uero strupratorem in comicio cedebant ad necem. In ea enim subterranea erat fouea ad quā gradibus descēsus, & in imo lectulus lucerna ardens, panis simul & lac, item aqua & in gucto oleum. Virginem uero dannatam demptis uictis, e ueretice feretro impositam cultu miserabili maximo omnium horrore eo deducebant, quo ubi deducta fuerat uinclis solutam, Pontifex Maximus solēne prefatus carmen, capite uelato ad ostium foueæ constituebat, & postq̃ introgressa fuerat, illo auerso & scalis sublatis desuperq; aggesta humo defodiebant uiuam, ita ut ab omni hominis tactu illesa extingueretur. Qua die, tanq̃ lugubri & ominosa consternata urbe, uelut si repentinum incommodum accidisset, iustitio indicto nihil publicæ magneq; rei agere licebat. Tanta uidelicet cura, tantaq; sollicitudine prisci cauebant, ne qua in sacerdotes & deo dicatas uirgines uis fieret. Fuere autem uestales incesti dannatæ inter alias, Popilia, Emilia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia & Fleronia, inter quas Caparronia suspendio supplicium preuenit. Fabia uero incesti causam dixit cum ei Catilina obiiceretur, & quia soror Terentiæ Ciceronis erat,

inducto crimie absoluta fuit. Cornelia Maximilla absens & inaudita a Domitiano incesti rea, cū esset absoluta nō admissi forsan crimis prauo iudicio pœnas dedit. Cūq; Vrbinia Vestalis falsi criminis insimulata uirgis cesa & uiua defossa fuisset. Religio urbē p̄ualsit in meritā penā luisse, qđ pestilēti cōtagio matronæ mortuos edebāt partus, ipseq; una interibant, ob id admissum plecti & merita noxa puniri. Postumia uero ob mundiorem cultū criminis insimulata causam dixit, mox sine noxa & innocens cōperta de collegii sententia, omnium uotis absoluta fuit.

Ex quibus ueteres captare auspicia solerent, et auspiciorum quæ prospera quæue piacularia sint. Caput XIII.

Priscos Romanorū adeo auspiciis deditos fuisse constat ut post urbē cōditam, falsa illa superstitione & praua religione ducti, nichil bello uel pace, domi militiæq; agerent, nisi auspicato. Sed iter auspicia de q̄bus antiq̄tas fabulata est, quæ p̄spera quæue piacularia sint sæpe q̄situ est, In primis receptū est, auspicio2 quinq; genera obseruari ab augurandi peritis, primū ex celo, secundū ex auibus, tertiū ex tripudiis tū ex quatrupedibus ultimū ex diris, ex his quedā oblatiua sunt, quæ nō poscūtur, quedā impetratiua quæ optata ueniūt. Oblatiua nō semper auspiciū facere, Siquidē in potestate uidētis sunt, an illa ad se pertinere uelint, in Augurū enim disciplina hoc traditur primū, nulla auspicia siue boni siue mali prenūcia ad eū qui illa obseruare negauit, pertinere. Nam temere iacta & sine ratione uaga diuinationē non recipiunt. Ex impetratiuis autē auspicia uera sumi sepe notatū est. Quotiesq; augures ex arce auguriū petunt lituū tenent sine nodo adūcū quo celi regiones & certa spacia quibus uidenda ad pertinere uolebāt quæ templa dicta sunt designarent, sedebat enim Augur uelato capite & lituo celi regiones notabat. Ex celo fit augurium, ut si leuum intonuisset, quod prosperi euentus putarūt esse, idem si fulgur a sinistra in dextrā emicuisset erruscа disciplina quia quæ nobis leua sunt, adiis dextra ex parte demissi putant. Ideo fulmen in rebus omnibus letū auspiciū facit, boniq; euentus est, si sinistra ex parte uenit, in auspiciis enim quæ sinistra sunt, bene euentura putant, tam & si Græci dextra ex parte ueniens auguriū auspicatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina quæ p septētrionem in occasum uergunt, quæ uero ex ortu ducunt originem, & in eandem partem celi circumactu redeūt. summā portendunt felicitatem, quale ostentum Syllæ dictatori oblatum memorant, aut cum fulmen e cælo decidit, rursusq; in sublimi crebris ignibus micat, quod fortunatū fuisse nemo dubitauit. Ipsum tamē fulmē quacūq; ex parte uenit comicia impedit. Ioue enim tonante nihil cū populo agi

posse liquet. Si tamen tonet, in comiciis uiciū oblatum creandis magistrati bus, atq; ideo obnūciari oportere. Si uero grandinet simul & fulminet, cala mitatem presignari uolunt. Propterea cum omnes dii manubias albas ni grasq; habeant, solius Iouis rubras esse uolunt. Et q̄uis etrusci uates nouē diis fulminū iactus potestatesq; tribuant, quorū undecim fuere genera, Ro mani tamē diurna Ioui: Nocturna summano quē plutonē dicunt, tradide runt. Fuitq; memoriæ proditum ea fulmina que solus Iuppiter excutit leta esse, quæ uero cōcilio deorum aduocato, auersa reputari. Ideo fulgetras ado rare & Popysmatibus obstrepere, consensum esse gentiū, Plinius notauit. Est autem Popisma sibilus tenuis ore emissus. Greci uero ut uim tonitrus & speciem fulminātis celi auerterent, pateris uina effundebant. Traces dum ful minat, aut tonat, in celum sagittas intendunt, rati tonantem hostem esse dei, quem ipsi colerent. Paulo tñ æmilio apud Amphipolim sacrificante, Fulmē e celo emissum cum sacra cōbussisset, regni mutationē portendit, quod mox consequtū est. Fuitq; opinio haruspicū, fulmīa magnopere fieri in pollutis lo cis, Ideo reliquias fulminis cū sacrificio sepelire, dispersosq; ignes in unū co gere & quadā tacita prece, terræ cōdere solebāt, quē locū Bidental dixerunt. Nonnulli impares tonitrus boni ominis esse & felicia portendere uolunt, pa res autē, diros euentus & calamitates, Alii matutinos uentū, Imbrē uero me ridianos predicere. Serena tñ tempestate tonuisse, hominesq; aut ædeq; sa cras de celo tactas esse, tristis euentus fuisse, & auspicii mali sæpe notatū est. Contra uero Homerus Iouē sereno intonuisse post effusas preces, felix omē & ratū auspiciū fecit. M. Crasso castra quæ trans euphratē metatus fuerat, bis fulmīe icta, triste prodigiū & infandas cædes attulere. Alii ex fulguribus, quædā publica adnotarunt alia priuata, publica non ultra trigesimū portēde re annum nisi in deditione oppidi, priuata non ultra decimum auguriū face re, nisi in sponsalibus & natali die auspicata, ex quibus quedam postularia alia pestifera pleraq; cōsiliaria dicta sunt, aut monitoria uel auxiliaria, hospita lia, uel regalia, nonnulla peremptalia quæ superuenientiū fulgurū significa tionē perimūt. Ea enim tantā uim habēt, ut quicquid alia portenderēt, illo℞ interuētu tollatur. Quod uero interuētu fulminis portentū est, alterius si gnificatione tolli nequit, pestifera mortē, postularia sacrificio℞ emēdationē ad monent. Pars multo maxima tria fulminū genera fecit, cōsiliariū quod post cogitatū negociū superuenit. Authoritatis cū post rē perfectā bonū aut malū quod futurū sit predicit. Status ubi nec opinantibus nobis fulmen interuenit. Quæ uero fortuita sunt & in casu posita nulla ratiōe subnixa, diuinationē nō recipiunt. Ex auibus uero Augures quasdam obscines quasdā prepetes no tarūt, Obscines cantu prepetes uolatu auguriū facere & futura p̄dicere. Sem per enim cantus obscinis cum sinister est, secundissimus fuit. Ex prepetibus

auté, aquila Vulture & butheone. Anquali & immusulo letantur, easq; felicis euentus esse cum ingentibus alis patulæ & porrectæ uolant, quasdam dixere funebres que omine auerso aliquid fieri uetant, non nullas super uaganeas quæ ex summo acumine emictūt uocem, alia caduca auspicia cum in tēplo per augures metato aliquid excidit, pleraq; eliuia que difficulter eueniunt. Aquila si dextra ex parte uenit, felix omen facit, & magnarū rerū auspicia, quasquidē uolatu auguriū facere, præcipue si stridentibus alis euolare uideāt, omen futuri maximi boni ac leta & magna portendere dixerunt. Vultures quoq; Romulo in cōdenda urbe presens auspiciū fecere. Sed tamē uultures aquilarū fetus implumes occidisse, nidosq; euertisse, ipsosq; a pastu pedibus & rostro abegisse, Tarquinio superbo exiliū & regni amissionem quæ mox sequuta sunt, portenderunt. Aquilam Tarquinio Prisco pileum detraxisse in sublimi, deinde capiti reposuisse regnum ominatā ferunt. Sicut Aristander aquilæ augurio uictorē Alexandrū prediuinauit. Rursus correptū iaculū e manu satellitū abstulisse, & in profundum deiecisse uelut prodigiosum ostentū. Dionysio exilium & regnū sibi abrogari funestasq; calamitates premonstrauit. Fuitq; diu questionis an Sanqualis & imusylus inter aqlas censendi forent, quorum uolatus licet euo priore incognitus, secundissimos habere euentus censebatur. Cumq; ex auibus omina multi obseruarint, præcipui fuere Chares quibus Rex chara ex auibus auspicium dedit primus. Postea Arabes, Phriges, Cylices, Pisides, Pamphili & Galli, auium cantus & uolatus religiose obseruarūt, ex qbus uera auspicia ominati sunt, quibus obseruatis haud secus q̄ ex oraculis euenta rerum & negocietū presumpsere. Sepe tamen uulturem in ædem Iouis aut deorum uolasse prodigii loco receptum est. Ideo uelut portentum maliq; auspicii procuratum fuit. Si tamen uultures, corui & aquilæ in unum coirent, cedē haud dubiam. & si grues uolātes a recto flecterent cursu, & retro cederent, infandam nautis tempestatē & mare pcellosum mox turbines & fluctus p̄nūciatūt. Ciconiam nō ut grues prodigiū facere dicūt. Sed in auguriis nō dubiā ferre cōcordiæ significationē. Proxima est accipitrū natura p̄cipuū uero genus qd' Cyrtō appellāt altero pede claudū qd' fortunatū nuptiis & pecuniæ rei opinati sunt. Cōtra Miluus diri maliq; ominis semperq; in fortunia premonstrare creditus. Triorchen uero cui principatum dedere augures & falconem felicis, euētus futuriq; maximi boni spē habere, Augurio expertissimo cōpertū est. Est aūt Triorches quē butheonē antiqtas dixit, q qd' tris testes hēat Triorches dictus, Falconis uero auguriū tā auspicacissimū tuscis fuit, ut uiso augurio Capuā i solo felicissimo cōdiderit. Dario accipitrū uisio duo Vulturū paria uellicātiū, omen fuit quode cōiuratis sumpto supplicio, haud multo post Persaꝝ regno potiret. Picus uero Martius & Luscinia efficaci auspicio habētur, prospe

racp semper & felicia decreuerūt, inter quæ ardeolas quas leucos uocant, cū ad austrum uolant uel septētrionem, magna semper portendere uoluerunt. Solui enim pericula & metus exinaniri eorum aspectu multorū opinio fuit. Luscinia quæ in ore Stesichori infantis cecinit talem illum futurum designa uit, quantus postea fuit. Contra irundines infausti ominis esse & ancipitem afferre fortunam multi prodiderunt. Nam Cyro Regi dū contra Scythas bellum parat, irundinum uisio infaustam fecit expeditionem. Eedem quocp pyrrhi tabernaculo & in naui Antonii insidentes suscepti belli infelicitatem & funestas clades portenderunt. Picus quocp martius in capite prætoris iu ra reddentis deprensus & occisus futurum exedium auguratus fuit, in uexil lis uero Sabinorum insidens, felix auguriū fecit. Columba si comitata est, prosperos successus auguratur, cæteris autem nullius auspicii credita est, sicut Cienus nautis & his qui freto agi uolunt, prosperos cursus denunciat, reliqs uero inauspicatus. Cirrum tamen de genere aquilarum, columbā discerpen tem unguibus, felix nuncium actulisse Homerus uoluit. Preposteros aut uespertinos Gallorum cantus optimi euentus multi notauere. Themisto cli pridie q̄ in Xerxē duceret auditus Gallorum cantus uictoriæ mox futu ræ prenuncium fecit. Idcp ideo, quod uictus nequaq̄ canit, uictor uero ob strepit & murmurat. Contra uero gallinarum, nam diri aliquid iminere aut futurum incōmodum illarum cantus designauit. Inter reliquas uero inausp icatissima fertur incendiaria & piacularis, propter quam Vrbs sæpe lustrata fuit, quæ autem hæc fuerit maxie questionis est. Coruus quocp inter aues inauspicatæ est garrulitatis, pessimam uero coruorum significationem maxi me cum glutiunt uocem uelut strangulati Plinius notauit. Si uero ab ortu clara uoce occinuerint presentē felicitatē, cōtra uero ob occasu exitiū apportāt. Coruos tn̄ pullos deuorasse reliquiasq; i nidū detulisse dissidiū inter Syllam et Mariū quo plurimo sanguie pugnatū est, designauit. Coruos quocp aurū corrosisse uelut dirū malicp portēti procuratū fuit. Eedē quocp aues inuolan les obstrepēresq;. Alexandro Babiloniā ingressuro & Ciceroni iminēs pericu lū extremasq; erūnas premonstratūt, A dextra tn̄ coruus & a sinistra cornix uel Picus, spē nō ambiguā & ratū auspiciū fecere. Maxime uero abhomi natus est bubo, tristis & dira auis, uoce funesta & gemitu, q formidolosa, di rasq; necessitates & magnas moles instare portendit. Ipm tn̄ cāru & stridore q̄ rulo dirū facere auspiciū putāt, tacēs nō semp malus fuit. Quippe bubonis aspectus Agrippæ captiuo iudeorū regnū portēdisse fert. Noctua quocp nō semp ifortunia facit, nācp uolās i signē de hoste uictoriā qn̄cp apportauit, apd' Athenieses. n. Noctuæ uolatus uictorie semp fecit auspiciū. Si tamen sereno canit tempestatem tēpestate uero si occinuerit serenū nūciare fertur. Eadem uero in hasta Regis Pyrrhi insidēs cōtra argos euntis, fatū illi & discrimē ex

tremum predixit. Apes quoq; suo examine dira ostenta sæpe & triste auspiscium fecere, sicut ante pugnam Pharsalicam in ara insidentes, & in nauibus conspectæ dum per æquora ferrentur. Dioni & Pompeio magno, cladē pernitiosam & calamitosos casus prenotarunt. Et cum in castris Bruti examen conspicerētmutari castra haruspices iusserunt nequid diri portēderent. Nonnunq̄ felici euentu, sicut cum in castris Drusi uua dependente insedere, quo tempore ad Arbalonem prosperrime pugnatum fuit. Ipsas uero apicem arboris insedisse oppugnationis futuræ & teterrimi belli afferre signa multi adnotarunt, quæ uero apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiam spem eius magnitudinis attulerunt. Aliter Vesparum examē, nam calamitosum auspiciū facere probatum est. Aues autem omniū generū circūuolasse, felicitatē magnæ fortunæ, diademaq; regium mox futurum Gordio ostēderunt. Ferunt in Alexandriæ descriptione, cum ob gypsi inopiā mœnia farina frumenti designarentur, aues omnis generis illam depascentes omen fecisse, orreum uicinis gentibus quandoq; futuram. Ex tripudiis uero esse auguria ueteres fabulati sunt, ut si pulli non addixissent, uel si uitulus, e sacrificātium manibus proripuisset, aut hostia profugisset, uel percussa mugitum dedisset, uel si inter sacrificandum aliquid triste oculis aut auribus occurrisset, seu in extis caput Iocineris defuisset, quæ omnia fœdi euentus esse, nemo dubitauit. Flaminio sacrificanti, uitulus qui multos cruore inspersit, omen magni terroris fecit. Vel cum pulli e cauea addicerent & pascerentur, ita q̄d tripudium facerent solistimū, quæ secundissima traduntur auspicia. Nam pascentes aues uidere felicitatē portendere, multi censuerūt, Lydi, Persæ, Hiberi, & Thraces, non ex auibus, sed maxima auguria ex uino obseruarunt. Nam uinū effundere, aut uestes uino inquinare felicis haud dubiæ fortunæ signa esse, augurati sunt. idq; attestante Homero, qui Vlixe discedente & bona uerba precante alcinoi uxorē humi facit uinum fundere, uelut preces ratas diis habituris. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum predici putant, quos nullo opere contactos candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex Myricinis uirgis, in Scythia ex salignis humi constratis, alii ex uibrata salicione oculi, quod augurium palmicum. In lycia ex piscibus quos Icthyomantos uocant, atq; Enaries Androgeni ex Tyliæ fronde uaticinātur. Nasamones uero ex somniis ad sepulcra defunctorum. Fuitq; apud Bizantios receptus mos, ut scombrorū Regem uidere qui inter conchilia est miri aspectus, aut iunctum Iumentum stercus emittere fortunatissimos euentus faciat, quæ singula augurum disciplinis latius tradita & præcepta sunt. Ex quatrupedibus autem fuere quæ pedestria dicūtur auguria. Vt quæ a lupo, serpente, equo, uulpe cæterisq; reptilibus fiunt. Lupum si ad dextram cōmeauerit, pleno ore, magnæ & prosperæ rei augu

rium facere & nullũ prestantius esse opinãtur, contra lupos in Capitolio ui sos, prodigii loco est habitum, cuius causa lustratum Capitolium quandoq; uidemus. Lupũ quoq; castra introisse & laceratis obuiis intactum abiisse, exitium & cladẽ portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus cum cerua a lupo fugata inter duas acies euasisset illesa, insignem uictoriam Romanis dedit. Lupos quoq; in foro uisos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerũ momenta designauit. Cum in Lybiam colonia duceretur, lupos metas quibus agger designabatur mor dicus dissipasse uelut diri euentus effecit, quo minus deduceret. Non sic San nitibus deducentibus coloniam quo duce, auspicatam deduxere quare Hyrpini dicti. Fuitq; animaduersum lupum subnigrum obuiam factũ grande discrimen afferre. Iuuenca si annicula aut mula si gemellos peperit ostentum dirum pestemq; denũciat. Sicut leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineraq; infesta facere creditus. Namq; hostium pugnam sæpe portenderũt. Capræ uero salutaris. He enim Carano eximiæ felicitatis duces fuere, Asinũ leonem occidisse, omen magni terroris fecisse, necemq; Alexandro portẽdisse, literis mandatum est. Serpentem per impluuiũ decidisse, aut iter com meãtiũ interrupisse illesum, uel fetam uulpẽ obuiam habuisse, aut canem alienas ædes introisse, formidolosos casus & insignem calamitatẽ facere periti adnotaruat. Serpentem quoq; extis solemnibus depastum, diri ominis & extremi exitii loco est habitum. Contra Syllæ inter sacrificandum serpens uisus & elapsus, felicẽ uictoriam dedit. Suburbana uero colubris plena equosq; illis depastos. Creso lydorum Regi ab externis regnum subigi portenderũt. Mures cum candidi sunt, letum auspicium faciunt, licet illorum occentu diri auspicii dicantur. Namq; occentus soricis auditus Fabio maximo dictaturam & C. flaminio magisterium equitũ, deponendi causam dedit. Mures quoq; in Argyllæ fundamentis apparuisse pugnãtes, ciues preferoces & militares, haud dubio argumento presignauit. Ea enim urbs ad Strymonem bonis auspiciis condita a muribus dicta est. Sicut Coronæ ciuitas in Pelopõneso ad pamisi flumen quod cornix Enea fundamentis apparuit felix nomen tulit. Siquid tamen mures arrosẽrint, tristia semper & dira portenderũt. Carboni Imperatori corrosis fasciis quibus in calciatu utebatur exitium pre dixerunt. Aurumq; & clypeos corrosisse marsicum portendere bellum, lepus quoq; occurrens in uia in fortunatũ iter presagit, & ominosum, idem uulpes feta, & canis pregnans. Mustela quoq; sicut Picus a sinistra ueniens, infausti ominis est. Feruntq; arietem insolito colore natum miram felicitatem prenotasse. Ex diris sunt offensiões pedum, uoces exaudite, res oblate oculis, & alia id genus, ex quibus certa captantur auspicia: limen offendisse, laciniam adhesisse, uel prolapsum cecidisse obscenũ ostentũ esse uulgo receptũ est. C.

Flaminius quo tempore ad Trasimenũ oppressus interiit, cum in equum insi luisset equo pro lapsus repente corruit. diro & fœdo euentu, quo ad internecionem crudelem in modũ cesus occubuit, Neroni Cæsari Alexandriam pro fecturo lacinia abhesit. Diuus uero Augustus leuũ sibi calceum prepostere inductum animaduertit, qua die seditione militari prope afflictus est. Et Pompeio magno pullum amiculum qua die ad pharsaliam proflıgatus fuit, diras uastitates premonstrauit. Voces quoq; exceptæ in utramq; partẽ ma gnopere augurium fecerunt. Icirco in rerum principiis quod bonum felix faustumq; foret, prefabantur ueteres. Cum maximas clades urbs perpessa fuisset, & ancipiti contencione agerent patres, an relicto patrio solo Veios migrarent, uox centurionis audita hic manebimus optime, urbis sedem stabilisse fertur. Aliter Crasso in bellum profecturo qui cauneas ficus uenales clamabat, illud omen fecit, quo spoliatus fama & fortunis omnibus, memo rabili clade profligatus interiit. Neroni rursus paucis ante ipsius cedem diebus de Mausoleo uox exaudita fertur nomine eum ciens, Augusti quoq; Cæ saris supremo digressu ab urbe uox temere emissa auguriũ fecit, non amplius Romæ eum futurũ. Sicut Scipioni in africam profecturo, promontorium pulchri incolumẽ spem ostendit. Contra Hãnibali cum ex Italia Africã pe teret, sepulchrum diruptum auspicium ferale. Bruto etiam & Cassio prodituris in aciem obuius Ethiops calamitates presignauit. Quare fœdissimo & cruento bello, atq; intestina clade ita conflictati sunt, ut ambo, uno prælio conciderent. Fertur quoq; Hadrianus Cæsar ex Mauri occursu futurã mor tem imaginatus. Non sic Octauio Augusto. Namq; Asinus cui nicon ta no mẽ, & Asinatius cui Euthico obuiã facti, omẽ certæ uictorie attulere. Ac ne nimius uidear neue diutius studiosos fatigemus, de his hactenus dixisse, abũ de fuerit. Illud quoq; haud dubium, Sues comesse fetus inter prodigia minime reputari. Siquidem id frequens neq; propterea ominosum fuisse, assiduis exemplis probatum est.

Quid senserit Hieronimus porcarius de iniquo iudice, quibusq; modis litigantes frustretur & deludat. Capur XIIII.

HIeronimus porcarius, diuini humaniq; Iuris sciens, Homo li beri animi & aceris ingenii fuit. Preterq; uberem facundiã, mira in eo erudicio, & in maledicẽdo libertas ad misto sale, erat enim aceri iudicio & ad irridẽdum contentiosus et audax non infacetus, ita ut iocis urbanis unũquẽq; carperet, & ad uiuum usq; lacesseret. is in consessu nobilium dũ apud eũ pro familiari consuetudine diuerterem, dicere solebat, quatuor modis, iudicia eludi ueterũ

eludi ueterũ scitis traditũ esse, odio, gratia, precio, aut timore, preter quæ nihil esse quod iudicum animos flectat a uero literis mandatum dicebat. Sed tamen, si quis improbũ aut perniciosum Iudicem, nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti uelit, innumeris fere modis iudicia eludi & preuaricari solere, cõtra ius fasq;. Quibus uero modis id fieret, memoriter ipse & expedite disserebat. Neq; enim solum iniquus iudex inquit, qui alteri parti pronior est longis interuallis differendo iudicium, clientem pro quo ius stare uidet frustrat & decipit, ita ut longa mora fatigatus iudicium relinquere cogatur, aut donec alius instructior fiat, expectet, ut alter interim dolo uictus occũbat. Sed etiã cum non ex fide bona acta proponit & refert, cum quæ unius partis causam agunt diligenter enunciat, quæ uero contra, supprimit & tacet, bonũ ius partis eludi atq; obteri dicebat. Quin etiam multos uidisse asserebat, qui illum cum quo lis est, cui plus nimio fauet, quo pacto aduersarii telis se opponat, instruere non uereantur, cum quid in re quaq; consilii capiendum sit, alteri parti enuncient, ita ut ille paratior factus bonum alterius ius euertat & conuincat. Cum alterius neq; uoces animis, nec querelas auribus admictant. Et cum miser ille timidus imprudensq; terũ iudicis fidem in plorando frustra ipsius aures fatigauerit, Iudex interim seuerus & uehemens, loquẽti obstrepat eumq; uel difficulter admictat, aut ĩpotenti ore obiurget, uel si admictit egre & perinuitus dissimulato sermone uultuq;, cũ tedio admictere cogatur, quorum quidem nequitiæ & animi ad fallẽdum destinati nulla maiora inquit argumenta sunt, cum reconditus ille sensus & obstrusus animus, quam labẽ misero illi afferat non facile dinoscatur. Quin etiam persæpe euenire dicebat ut malus iudex ut illũ improuidum ad insidias ducat, & uana spe ludificetur, se dubitare in quo nihil uerendum sit asseueret. Si quod autẽ in causæ disceptationem anceps dubium fiat, illud dissimulanter omictat, ut cum maxime uicisse te credas, tunc tibi præcipue subeundũ periculum sit. Nonnũq̃ euenire, ut cum diutius litigantem frustrari nequeat precibus seu querelis fatigatus, causam in iudicio se producturum predicat, aliorumq; iudicum exploret uota non ut causam æquo iudicio terminet, sed ut quo pacto inuadat ius alterius solerter inquirat, illorumq; uotis in illius miseri perniciem exploratis sine religione & fide ipsum perditum eat. Si uero non dubiam spem uictoriæ uiderit, iudiciorum & litiũ mora ita rem producat, ut cum finire nutu omnẽ disceptationem ualeat, neutro inclinatis sententiis suspensa omnia infectaq; relinquat, deumq; ille contestans & hominum fidem, siquidem, quẽ appellet, quem obtestetur, quem imploret nullum habet, diuturna expectatione & ampliore sumptu uexatus de suo iure tandem decedere cogatur, quo foedius dici estimariq; nihil potuit. Atq; utinam non his artibus fœdissime uexatos, nec quotidianis dãnis tenore uno opprimi miseros uideremus. Po

ftremo morem pessimo exemplo inualuisse dicebat ut iudices non iure, nec iudicio, sed per factionem & gratiam aut libidinem, perq; inuidiam iudiciorũ uota conferant, illic presertim ubi in orbem, super iure controuerso sententiæ explorantur, In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardescunt studia, ut maledictis inter se & conuiciis & plerumq; manibus uix temperent, tãtaq; iudiciorũ turpitudo fiat, ut nec iudicio nec disceptatione, sed libidine, perq; omnes cupiditates suffragentur, studiumq; & gratiã aliquorum potiusq̃ uera iudicia inquirant: ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, sed impuri latronis modo, uelut officina nequitiæ per auaritiã & sordes bonum alterius ius inuadat, uanaq; iudicia pretio aut gratia nundinetur, qui quidem non legum periti sed euersores potius humani iuris dicendi sunt. Recte igitur Isocrates nũq̃ effici existimauit posse, ut hi qui male instituti aut moribus prauis & inciuilibus sunt iustitiam assequantur. Deniq; nihil malo iudice peius, aduersus quem nec imperia magistratuũ nec leges ualent: neq; facile esse inuenire hominẽ, quem nec flectant preces nec dona transuersum agãt. Inualuitq; uetus adagium apud causarum patronos, omni dimicatione, contentione atq; cura enitendum, ut iudicem quẽ quis nactus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione dando & pollicendo, propensiorem sibi quoquomodo parent, quo incolumi amico nihil amplius querendum illi sit, isto enim maxime effici modo, ut cum ad uoluntatem suam ille, nutuq; cõcertat, & qui gratia plus põt, causa plus ualuisse uideantur, illiq; uel nunq̃ causa cadant, uel preter ius fasq; iudicata ferant, & uictores fiant. Sed iam latius processi & liberius, quia me morum piget tedetq;. Male profecto humanis ingeniis nostra uicia consuluere, cum iudicia, quæ fidei tutelæq; nostræ credita sunt, nõ ad salutẽ, sed ad perniciẽ humani generis ceci cupiditate uertamus.

Quæ in sermonibus quotidianis, uulgata prouerbia apud Romanos in usu fuerint, & quæ apud exteros frequentia. Caput XV.

VVlgata apud maiores prouerbia quæ magis fuerint obuia, de quibus meminisse potuimus, premultis & fere inumeris hæc plane accepimus, eaq; licet breuibus cõclusa sententiis in sermone quottidiano usurpata, aliud dicere uideantur, ut aliud sonent uerba, aliud sentias, tamen sub alieno intellectu obliquis orationibus, quin magna plerũq; sensa & rerũ documenta appareant, nulli dubium fuit, Horum exemplorum plena uetustas est. Nam siquos mutuo studio teneri, & consociatos sibi inuicem operas dare designabant, mutuum mulos scabere dicebãt. Quod scilicet ita opibus se iuuarent & alter alteri presidio esset, q̃admodum muli inuicem se confricantes scabiunt

tes scabiunt. Contra uero cum aliquis nihil proficit, & frustra operando fatigatur, ingenti periculo fructu nullo, Oleum simul & operam perdere aiebant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνου πόκους ζητεῖς. hoc est asini uellera queris, quasi ad id operam daret ubi laborando nihil proficeret, cui affine est. φάλακρον τίλλεις. hoc est caluum uellis. Et cum quis lacessit ad pugnam, mox linquitur animo, ut cominus congredi non audeat. Cantheriũ in fossa dixere, sunt enim Cantherii equi testiculis defectis & exectis genitalibus, qui cũ semine careant, languidiores & degeneres sunt. Quare Scythis & Sarmatis peculiare est, equos pferoces eunuchos facere, quo mollitis animis mitiores fiant. Græco quoq; prouerbio increbuit, ut cum aliqua ita essent dissociata ut non facile conuẽtura putarentur. Nihil esse cum fidibus graculo uel cum amaracino sui dicerent. Fuisse enim Amaracinũ fragrãtissimi odoris unguentum ex Amaracho dilutum authores memorant. Ad hunc sensum in lente unguentũ, cui proxime accedit, ὄνος πρὸς αὐλόν. hoc est Asinus ad Tibiam, & ὄνος λύρας. Et cũ quis diuersus agitur & ita dubius animi fluctuatur, ut nec abnuere nec polliceri audeat, & in quam uis partem declinet, presens damnum aut exitium uideat, se inter sacrum & saxum positum uulgo iactitant, deductum ab eo qui in fœdere incundo porcam saxo ferit, sicut Græcum est Adagium Διομήδεια ἀνάγκη quod scilicet ita astrictus maneat, uelut apud Diomedem hospites quorum uisceribus equas depauisse dicitur. In cũ uero quẽ diuersæ trahunt curæ & incertus nutat, ut nunc in unam, nunc in alteram inclinet sententiam. εὐμεταβολώτερος κοθόρνου. id est mutabilior Cothurno sermo percrebuit. Cothurnum enim Calciamenti genus esse quatuor angulorũ fabrefactum ita ut utriq; pedi & uiris ac mulieribus aptetur cõmode, perspicue constat. Rursus siquid certum & destinatum esset, nec uana expectatione ferrentur. Hoc re ad Sagram gesta certius esse, contra uero cũ irrita caderent promissa & uana spe ducerentur se auribus lupum tenere dicebant. Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, inter os & offam multa incidere, cum aliquid discriminis in re certa & fere explorata futurũ timemus. Sicut græco fuit adagio usurpatum πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. id est multa cadunt inter calicem supremaq; labra. Quod autem est de Sagra dictum inde fluxit adagium, quod cum decem Locrorũ millia ad sagram insperata uictoria potiti essent aduersus Crotoniatarum centũ & uiginti millia, idq; uix credibile uideretur, postea certis authoribus re comperta, in prouerbium cessit, ut cum quid certo certius significarent re ad sagram gesta nihil certius dicerent. Cumq; ingenti animi sollicitudine premitur quispiam, resq; ita in angusto sunt, ut trepidum diffidentẽq; animũ gerat, omnisq; moles negociorum uno in loco inclinatura uideatur, Hic mihi aqua heret dicere solemus, tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, pene suf

mergitur. Et cum ex re quapiã totum pendet negocium, ubiq; tota moles
periculi iminet. Hic mihi prora & pupis est, uulgatus sermo fuit. Contra ue
ro cum exoneratum animũ curis, discussa sollicitudine gerimus, ut bona spe
impleamur, securos in utramq; aurem dormire pollicemur. Sicut rem saluã
dicimus saltante sene, tractum ab eo, quod cum Circenses Romæ fierent, &
turbatis ludis aduentu Hãnibalis, in omen magni terroris receptũ esset, po-
stea reuersi cum saltantem in circo senẽ inuenissent rẽ saluã dixerunt. Cli-
tellas quoq; boui admotas, cum munus uiro inerti collatũ uiderent. Qui q;
de rebus quarum nescius est, diiudicat, sutorẽ supra crepidas iudicare dicũt.
Nouo quoq; genere prouerbii in usu uenit, ut qui tam ad imperandum q̃ pa
rendum iuxta paratus foret, quiq; non segniter mandata exequitur, mulus
marianus diceretur. Namq; Marius quecunq; militibus mandauit onera ip
se inter infimos obiuit in primis. Quãuis furculas quibus sarcinas uiatores
gerunt, quas Marius primus cõmentus fuit, muros Marianos alii dictos ue
lint. Quotiesq; uictoria sine laborꝫ quæsita foret alicui ἀκονιτὶ uicisse. Cõ
tra uero ubi multo negocio, uictoria potiretũ quispiam κονιτὶ uicisse dicimus.
Cum enim puluere aspersus Athleta uictor esset, cõiti uicisse dicebatur. So
lere enim athletas & multarum palmarum pugiles ad uires refouendas pul-
uere luctatorio inspergi quo fortius dimicent fere peruulgatum est, quẽ ex ni-
lo precipuum fuisse uolunt. Pari exemplo cum parũ cõmodi affert uictoria,
& haud magno discrimine a uictore uictus abest. Cadmea uictoria dicit, apud
Græcos uero ἀδάκρυσ πόλεμοσ. hoc est bellum sine lachrimis, latinis autem
laureola in mustaceis. Bullam quoq; dicebant, siquid haud multo post desi
turum cernebant, est enim in aquis spuma tumens, quæ ex crebra agitatio-
ne nascitur puntoq; temporis dissoluitur. Quare sermo Dyogenis in eos
qui ob coronas Olympicas lasciuirent gaudio percrebuit, ut bullas accepisse
diceret, & Calcaria sponte currenti addita siquẽ sua sponte ad audendum agẽ
dumq; hortamur. Oleum uero in ore gestare dixerũt cui loqui inhibitũ est,
cuiq; uerbum facere non licet. Contra ubi quis lingua imodicus infinitæ li
centie & audacie est, qui moderari linguam nesciat, Bizena temeritas diceba-
tur. Fuit enim bizenus Neptũni filius procax nimium & insolens. Et qui
ingenio timido & diffidenti scrupulum facit, ubi faciendus minime foret, no-
dum in scirpo querere dicebant. Siquem uero probum uirum designabant
qui nihil contra honestum moliretur, tutoq; eius fidei crederentur omnia, di
gnum esse eum quo in tenebris micent asserebant. Qui uero ingenio per-
spicaci nulli occasioni fraudis paret, γέρων πίθηκος οὐκ ἁλίσκεται hoc est senex
Simia non capitur prouerbium fecit. Contra siquis improbus ad nocendũ
paratus uenit, fenum habere in cornu dictus est. Erat enim prisci moris bo
bus qui cornu peterent feni manipulos apponere quo ad precauendum ho-
mines paratiores

mines paratiores forēt: Quare uerbū Sicinii scurræ fuit in crassum ideo cō
uiciis parcere quod fenū habere in cornu uideret. Dici quoq; ius ad assem cū
etiā minima librato examīe moderata fuissent, uoluere, & qui se uictū fatebat
herbando prouerbio iactabat. Quippe supplices & qui pacē petūt oleæ ra-
mos uelamēta supplicū aut gramen cū terra euulsum uictori offerebant, uel
barbarico more sertis coronati occurrebāt, quasi illos quibus porrigerēt duce
rent meliores. Mictere aūt noctuas athenas, γλαῦκας εἰς ἀθήνας uetus adagiū
fuit, cū ea quæ illi sup sunt, alicui damus. Cū enim Athenis noctuæ affatim
exhuberēt, qui illuc noctuas micteret, nimirū ad ea loca merces ferret ubi il'e
redūdarent. Et cū quis nescire simulat quæ percallet, Cretes nescire pelagus
uulgo dicit, ex illo traditū, qd' nemo cretēsis nauiculariā, & pelagi comertia
nesciret. Quin etiam ex locis plura fluxere prouerbia. Nā siqui opibus cla-
ros & prepotentes flocci faciunt, illis ne decimā quidē Syracusanorū esse, &
cum loca & salubrē acrē celebrāt. Crotone salubriora dicūt, Scilicet qd' Sy
racusas ditissimas sicut Horcomenon in Boetia, & Crotonē composita aeris
temperie saluberrimā ferunt. Etiam a personis plura adagia fluxerunt. Nam
& zenone continētior, & Catone constantior & Aristide iustior crebro usur
patum est. Eo pertinet non esse hominis cuiusq; Corinthum petere, quod
Preceps in luxuriam ciuitas ibiq; illecebræ libidinum forent, que magno pa-
rabantur. Tum siquem affectum & negociis inutilem ducebant in quo ni-
hil adiumenti nihil consilii foret, eum de ponte deiici oportere monebant siqui
dem grandeuos etatæ ad suffragia quæ comiciis dabantur non admictebāt.
Cum uero uehementer laboratur fortunæq; in extremo sunt, ita ut nulla da
retur spes melior, rem ad Triarios uenisse in prouerbium uenit. Cum enim
Triarii in ultimo essent presidio ultra quos nihil opis sperabatur, cum absciss
sa omni spe, ad ultimum uentum esset, rem ad Triarios uenisse dicebant. Si
quid autem tarde cogitatum aut salubre consilium sero expensum fuisset, se-
ro phriges sapere sermo fuit, quod a Grecis fluxisse autumant. Nam cum
decimo exacto anno post magnas clades Troiani Helenam simul & iure bel
li quesita Grecis restituenda censerent, sero phriges sapere prouerbium de-
ductum est. Et qui in re quapiam parum sapere uisus damnum patitur, qui
sibi sapiens prodesse nequit nequicquā sapere dicitur, ad quam sententiam
accedit Euripidis uersus μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. Hoc est odi sapien
tem qui sibi sapiens non est. Et qui astu & dolis nimium ualet coriceus nun
cupatur, ex eo deductum, quod ex Corico latrones predæ assueti audacis in-
genii & summæ solertiæ forēt, in eos quoq; qui preferūt letitiā cum intus an-
gantur curis, quiq; blandiciis uelant odium, Risus sardonius dicitur, quod in
Sardinia apiastro similis herba nascitur, cuius esus deducto ore uelut ridētes
homines mortē oppetere cogit. Si quis uero obrutus malis cū fortuna flu-

ctuatur, ut nichil ſibi proſpere cedat. Illum equũ habere ſcianũ aut aurum Tholoſanum aſſeuerant, quod ſcilicet, ita excidio & continuis cladibus premitur, ut qui aurũ Tholoſanũ habuere, aut Seiani equũ, Sicut de Segmentis Helene, & Heryphiles, aut Hermionæ monili authores tradunt, quorũ participes erũnarum continua mole opreſſi, in extremũ uenere diſcrimen, Sicut de Agaue, Iocaſta, Semele, Argia, & æriphile apparet, qđ & grecis quoq; uice puerbii fuit. κακα' ἐφ' αὐτῷ ἕλκων ὥσος κικιας νέφος, mala ad ſe trahẽs ut Cecias nubes, Id etiã apud Eleos in prouerbiũ ceſſit, ut in eum qui continuis premit' malis Grauiora Sambico pati dicerent. Cum uero quiſpiam iniqua cõtentione uictus, ulterius dãno premitur, opprobrium uictis adagium erat, quod a Brẽno cum ſe Romani auro redimerẽt ſumptũ memorant. Tritum quoq; prouerbiũ fuit, iocunde acti labores, cum bene nauatã a nobis operã ſuaui memoria repetimus. Et eũ inter loquendũ medio affatu is ſuperuenit de quo ſermo fit, lupũ in fabula qui minime nos loqui ſinat eſſe dixerunt. Nam fere conſtat quem prior lupus uiderit pro loqui nequiſſe. Cumq; fraus animo agitata, a bono honeſtoq; in prauum abſtrait, atq; in authoris reddit perniciẽ, Malũ conſilium conſultori peſſimum in adagium uenit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuere quottidiano ſermone uſurpata quæ recenſere ſuperuacuæ diſputationis forent, quare ne exequar ſingula, cum nõ ſit animus ea conſectari quæ ab aliis uberius explicata ſunt et latius, de his hactenus dixiſſe ſatis habeam. Illud utiq; antiqui moris erat, quod cum alicui precarentur bene, ut quicquid fuiſſet cupitum eueniret, ne quid diri aut infauſti ſucceſſum lederet, pollicem premere iubebant. Quotieſq; in propinqua ſpe futuri boni, ueniam adiis petimus in ſinum deſpuere ſolemus, uelut ratas preces diis habituris. Cũq; in ſermone quottidiano quiſpiã male audiſſet, aut uerbo uoce ue offenſus foret, dicto ueniam poſcere, in auerſis uero enũciatis, melicra ominari, atq; inuidiam uerbo abeſſe iubebant. In mentione defunctorum illorum memoriã non ſollicitari, in ſordidis & obſcenis dictis honorẽ auribus ſeruare & prefari honeſtatẽ, ueteres cõſueſſe, memoriæ & literis proditũ eſt.

Qui primus legem Theatralẽ Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus poſtea diſtinxerint. Caput XVI.

INter eos q a prima origĩe ſpectacula Romæ ediderũt. Tarqnius Priſcus opulẽtius inſtructiuſq; q̃ aliqs regũ ludos feciſſe dicit', is.n.in ludoꝝ appatu cultu & magnificẽtia oẽs ãteceſſit, ab ipſo.n. circus maximus ſpectaculis deſignatus locus fuit, q poſtea edificioꝝ magnitudĩe et aulico apparatu p̄cipuus ſemp exhibẽdis ludis eſt hitus, in quo mũera ĩgenii appatu mox exhibita fuer', diuiſis locis plebi p ſinglas curias. Cũq; intercedẽ

tibus ãnis, patribus equitibusq; ac plebi Romanæ confusa loca fuissent, ubi spectarẽt. Cor. Scipione, & T. Sempronio Coss. ludis Romanis per ædiles curules discreta loca Senatoria a populo fuere, utq; suus cuiq; honos seruaret lege cautũ fuit, ut optimatibus subsellia ꝓxima darẽtur, Quo tẽpore precipua loca orchestra Senatoribus data sunt, ubi in scena psaltabat & Chorus inducebatur, podiũ Imperatori, & Consulibus, proscenia & pulpita optimatibus, nõnunq̃ principi, siquidẽ Nero e proscenio sæpe spectauit, aliquando e puluinari quod in prima fronte theatri spectaculoꝝ locus erat. Fertur tñ Augustus Cæsar, legatos sociarum fœderatarũq; gentium in Orchestra cõsidere uetuisse, cum quosdam libertini generis illic spectaræ deprehendisset. Post aliquot uero ætates, ut Imperator una cum sacerdotibus in sella imperatoria ludis præsideret, cõsuetudo inualuit. Quæ quidẽ scena in fronte theatri ab uno cornu ad alterum porrigebatur, Versatilis, plerũq; ductilis, multis colũnis & epistiliis fulcta, quæ primo parietem nõ habuit, sed frondibus obumbrabatur. Postea tabulis pictis in parietis morem cõponi cepta, quæ spectaculoꝝ sedes præcipue inde habitæ. Ea enim triplicis generis erat. Nãq; tragica colũnis & deoꝝ signis exornabat, quibus & tabulis pictis, partim ab amicis partim e grecia cõmodatis utebãtur. Comica edificioꝝ figurã prefert, Satyrica uero montibus inumbratur & Syluis, in ea.n. Histrionũ sedes erãt qui ad edẽdas in scena operas locabãtur, In orchestra aũt Chori, reliqua uero loca popularia fuere in q̃bus omnis sexus & ætas, atq; infimus ordo sine discrimie spectabat, q uero a sedibus exclusi fuerãt excuneati dicti. Greci uero præter hæc, Buleuthicũ cõstruxere in theatro ubi seniores, sicut Ephebicum, ubi iuuenes spectarẽt, Ante hãc uero legẽ per ãnos quingẽtos sexagita a cõdita urbe populus una cũ patribus promiscua iniquitare spectauit. Postea uero P. Africanus superior cum Cos. esset, cũ T. longo, ludis Romanis, plurima Senatoꝝ subsellia a populari cõsessu separari iussit. Et cũ eo discrimie aliorũ studiũ alioꝝ indignatio esset, prebuisse eius rei nouitas non mediocrẽ plebi sermonẽ dicit, adeo ut ipsum Africanũ qd eius rei author fuisset penituisse ferãt, grãmq; ingentẽ apud ordinẽ senatoriũ ædiles pepererũt qui sanxerunt ut gradus gignitatisq; cuiusq; & fortunæ discrimẽ foret, mansitq; aliquãdiu lex ꝓuata, usuq; didicere, multo prestabilius esse, seruato gradu cuiusq; q̃ in colluuione omniũ spectaculis interesse. Proditũ tñ memoriæ est, tẽpore quo promiscuus spectaculoꝝ usus erat, nunq̃ plabeiũ ꝑmodestia & uerecũdia ãte uiꝝ Senatoriũ aut cõsularẽ spectar̃ substinuisse. Cũq; post aliquot tẽpa, plebs cũ p̃ribus cõfusis ordinibus nichiloius spestaret, sex Helius petus et l. Cornelius Cethegus Censores ne turba patribus misceretur, cũ tantũ hominũ confluere in theatrum, alio edicto statuere, quod non sine indignatione plebis factum memorant, quæ se despectui haberi & contemptam esse arbitrata est,

tam & si Helium petũ in censura collegam prioris Scipionis fuisse nonnulli tradant. Rursus cum haud longo post interuallo cõstitutione abrogata, Senatus & populus solutissimo more spectarẽt, Atilius Serranus et L. Scribonius libo Ediles currules, Scenicis ludis & Romanis ut diuisa loca plebeiorũ a patribus essent, populusq; discretus a Senatoribus spectaret quarta prę mulgata lege statuere, spectauereq; aliquãdiu, donec lege Iulia theatrali & Roscia, ut in quatuordecim ordinibus & subselliis proximioribus, Senatores atq; equites spectarẽt semota plebe optimatibus data facultas fuit. Quorum numerũ a Diuo Iulio adeo exercitũ fuisse constat, ut quatuordecim ordines, & proxima subsellia, solis senatoribus nõ sufficerent. Adeo ut libertus minimus inter equites sedere iussus pre angustia recipi uix potuerit. Quod & Syllæ tẽporibus iterũ confusum fuisse crediderim, Nã gladiatorũ munus dedit, uiris æque & mulieribus, locis promiscuis & indistinctis, in magna licentia spectandi, & sine ullo discrimine honorũ. Cautũ deinde lege Othonis fuit, quã Tribunus tulit, ut magis fortunarũ & pecuniæ q̃ generis aut honorũ ratio haberetur. Et non modo patriciis aut equestris ordinis & Senatoriis uiris sed summis honoribus functis quibus quadringentorũ sextertiorũ, ipsi patri auitũq; census non fuisset, spectãdi inquattuordecim subselliis ius non esset, eaq; loca honoris causa diuitibus solum constituta fuere. Quippe tenues & sordidæ inopiæ uiros, quãuis claros illustresq; quibus quadringenta sextertia non esset census, mixtim cũ ditioribus, in quatuordecim sedere, minime decere arbitratus est. Tantaq; diuiciarũ ratio fuit, ut duo primi ordines tribuniciis & plebeis ditioribus, exclusis patriciis uacarent. Idq; non sine graui offensione nobilitatis. Quæ quidem subsellia ita compta habuere, ut crocũ & unguẽta per singulos cuneos spargerẽt, illosq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarent, nonnũq; minio & Cysocolla harenã Circi sternerent, ita ut Hadrianus balsama & crocũ per gradus theatri strauisse feratur, Primusq; Clodius pulcher fuisse traditur qui scenã uariis picturis signisq; & tabulis ornauit, Trebonius auro, alii argẽto, pleriq; ebore. Q. Catulus uelis carbasinis theatrũ texit, lentulus Spinther bissino uelo, Nero Cæsar auri ramẽta p harena strauit, & uela stellata colore celi posuit, totũq; Põpei theatrũ in unũ diẽ auro operuit. C. uero Antonius & Murena, scenã fecere argenteã. Caius etiã priceps pechma ex argẽto duxit. Nõnũq; q ludos dabãt ne pop̃lo sol offi ceret aulea suspẽdebãt, plerũq; suppario usi sunt, qđ posterior etas p auleis accepit, quæ nõ mõ in theatro, sed i cubiculis fere singulis habuer̃ ut siqd puluerís caderet exciperet̃, pditũq; memoriæ est. Cn. Pomp. ne pop̃lo æstus offi ceret ẽt aq̃ decursum p subsellia duxisse, Mox Diuũ Cæsarẽ i ædilitate scenæ apparatu argẽteo usum esse, qui etiam in munere gladiatorio, forũ Romanũ & uiam sacram in cliuum usq; Capitolinũ lintheis contexit. Apud lacede

monios uero in omni cõmissiõe ludorũ, Regũ erant loca precipua, quibus ut inter spectandũ cuiq; liceret initi, priuilegiũ datum est: Athenis si peregrinus publicis ludis in theatro psalteret, mille draemis pena mulctabatur. Qua etiam Othonis lege decoctoribus qui fortunæ naufragio, nõ suo uicio decoxissent, certus in theatro locus cõstitutus erat, sicut uiatoribus tribuniciis ut corũ quoq; uera & salubris ratio haberet. His quoq; qui artẽ ludricã exercuissent, ne in quatuordecim sederent eadẽ lege cauebatur. Qui uero quęstũ sui corporis fecissent, quiq; uilitate & gula aut luxuria se authorassent, uel ære obligassent, a theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoq; statutum ferũt, ut qui multis flagiciis dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ insignis foret, a suggestis & ludis arceret. Idq; adeo procaciter seruatum est, ut prefecti subselliorũ per cuneos dispositi, e subselliis in quibus imeriti, sedebant, quibus equester non fuisset census, ui spectatores deiicerent. C. tamẽ Gracchum accepimus, cum animaduertisset contra instituta maiorũ, passim patriciis & plebeis loca spectaculorũ mercede locari, nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuisse demolitum. Solitosq; Romanos principes, ob mul ta in rem. P. merita, Massiliensibus, exterarumq; gentium legatis ab ultimis oris, locum inter Senatores spectandi pro insigni munere largiri, in quo proditur memoriæ de Germanis lepide factum, qui cum alios de Romanis bene meritos in senatorum subselliis spectassent, ne inferiores officio uiderentur, ipsos non admissos sua sponte subsellia adisse, & una consedisse. Contra uero. L. flaminium. Q. fratrem, cum Senatu motus in cõmissione ludorum humilis & despectus extrema in parte sederet. Populus uniuersus ob fratris ægregia facinora reuocauit, & inter consularia subsellia admisit. Iidem tamen Massilienses tam seuere disciplinæ fuere ut nullum aditum iuuentuti in scenam uel theatrum darent, quod essent morum corruptela, ne per obscœnos motus iuuenes impudicicia lasciuirẽt. Augustus uero Cæsar, milites atq; equites ita discreuit, a populo, ut eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio equestrem censum non haberent, si tamen ipsis aut parentibus antea fuisset, in quatuordecim spectare permitteret edicto legis non obstante, qui etiam cuneum suum pretextatis & pedagogis assignauit, feminas quoq; quæ promiscue antea assuerãt nisi ex superiore loco spectare iussit, adeo ut summa theatri deinceps solis matronis paterent, licet ab Athletarum spectaculis noua cõstitutione omnem muliebrem sexum postea abdicaret. Virginibus uero uestalibus contra prætoris tribunal locum dedit. Vtq; Senatoribus quoties quid spectandum publice ederetur, primus subselliorum ordo uacaret, cauit edicto. Mox Tiberius spectantiũ imodestiã exilio mulctauit, Et cũ confusis nihilominus ordinibus & sine discrimie psonaʒ spectarẽt, Claudius Cæsar Senatoribus loca restituit. Nero uero eqtũ subsellia sedibus plebeioʒ & in

conditæ turbæ præposuit, ne equester ordo a plebe uulgari & sordidis hominibus indistinctus foret. Quod & Domitianus sequutis temporibus, renouata lege Theatrali pene obliterata, iterum fecisse dicitur. Alexander autem Macedo militibus qui secū militiam meruissent, post emerita stipendia priores sedes in theatro, utq; coronati spectarent, pro munere largitus fuit. Eratq; constitutum Cæsarū temporibus, ut statio cohortis ludis assideret, ut Theatralem licentiam cohiberēt, & siquid turbarum aut maioris tumultus ingrueret presto forent. Quam Nero Cæsar dimouit quo maior species libertatis foret, & plebs modestiæ experimentum sua sponte daret. Illud sine controuersia conuenit, adeo post temporū curricula degenerasse Romanos & cēsus estimatione ferri solitos, ut non solum ad implendas equitis facultates, nō minus millibus quadringentis opus esse ducerent. Sed ad Decurionatū, nullos nisi quibus centum miliū nūmum census fuisset, promouendos curarēt. Qui quidē Decurionatus & domi & foris magistratus præcipuus fuit. Nāq; erat decurio cubiculariorū & municipalis, tum ille qui decem equitum turmis præfectus militabat, Decurio dictus est. Fuitq; pōponii opinio eos etiam qui in Senatum & conciliū publicum asciti fuerant cum coloniæ deducebantur, quasi principes coloniæ, quæ pars decima colonorum erat Decurionum numero censeri.

Quid apud Scæuolam Iureconsultum sit Hierosarcha & quid sit Calix Diatretus. Caput XVII.

HEsterno die inter duos iurisperitos, uesanos an furiosos uero magis nemine censendos, nescio. Clamosa disceptatio, & animosa contentio fuit. Quid sibi uellet Scæuola de legatis annuis qui censuit quod si testator ex reddito cenaculi & horrei Hierosarcho & libertis qui in templo illo erunt decem ānua reliquisset, non ipsis modo, sed & successoribus legatum uideri. Quid esset Hierosarchus ab altero exquirebatur. Cūq; nugator ille uultu & uoce imodesta sacellum esse diceret uel locum diuino cultui destinatum, & pleraq; nugalia ex authoritate interpretis effunderet, alter qui non minus insipiens & delirus erat, quo nam modo successor sacello dari posset edoceri postulabat, cū Iureconsultus hominē signare uideatur non locum. Ille autē cum insolentius & audatius eodem se uolueret, & iam non disceptatione sed petulantissimis uerbis uociferarētur tanto tumultu ut uix manibus temperarēt, tandem cum multū fuissent inuicem debachati sedato clamore & contentione deposita me qui ad hos tumultus forte incideram uelut cōmunē arbitrū appellarūt. Dixi ego falsa illos duci opiniōe qui Hierosarchū

locum dicerent aut ſacellum. Sed cum dici conuenire, qui prepoſitus rebus ſacris fuiſſet; quaſi princeps ſacrorum ἀπὸ τῶν ἱερῶν. quod eſt ſacrum καὶ ἄρχων quod princeps, quaſi rerum & ſacerdotii caput, quod pontificis maximi propriũ eſſe conuenit, ἱερεύς, enim ſacerdos uocatur cuius diuinarũ rerũ cura & procuratio eſt. Eum Greci ἀρχιερέα dicunt quod idem plane ſignificat. Quippe qui ſacris preſunt cerimoniis predictionibuſq; deorum multiplici nomine cenſentur. Namq; Hierophantas aliquos, alios Hierodidaſcalos nõ nullos Hieronomos. Pleroſq; Hierophilacos, aut Nomophilates qui frequentes erant, appellarunt, aut Stephephoros qui flaminũ, uel Oronopolos qui augurum loco fuere, Etiam quæſiuere ex me, quis eſſet Calix Diatretus ut explicarem de quo Vlpianum legẽ Aquiliam interpretatũ mentionem facere aiebant. Dixi ego quantum cõminiſci potui, diatretum Calicem dici ut Suydas interpretatur uas torno politum & detornatũ, cuius generis frequẽtia apud ueteres fuere. Tam & ſi Diarectum nonnulli dici putent, quod authore feſto per antiphraſim malũ diem ſignificat qui ſenſus haud dubie abſonus foret atq; impertinens: Cenſuit uero Vlpianus quod ſi Calicem Diatretum hoc eſt torno expolitum artifici reficiendum aut aptandũ dederim, ſi imperitia effractus foret, dãni iniuria teneri qui ſuſcepit, Si uero quod rimas habebat uicioſas fuerit excuſatus, artificem non teneri aquilia niſi periculo ſuo ſe facturũ conueniſſet, tunc enim ex locato agi oportere aquilia agi nõ poſſe.

In quo diſcretus ordo plebeius a patricio fuerit, & in quo patricius a Senatorio, qd' ue diſcrimẽ in ueſtibus, apud diuerſas gẽtes: Caput XVIII.

ROmulum urbis authorem in duos ordines populum diuiſiſſe plebeium ſcilicet & Senatoriũ, Illorumq; progeniẽ patricios ſeu optimates, exẽplo Atheniẽſium quos ἀπατρίδας uocant, humiliores uero & inopem uulgum plebeios nũcupaſſe. Hiſq; ingenuas artes reliquiſſe, Videlicet patriciis militiam & magiſtratus gerere, Sacra facere, ius dicere, publica & urbana negocia adminiſtrare. Plebeis autem militiam & agrorum curã, pecoriſq; depaſcendi reliquaſq; ingenuas artes demandaſſe, ſatis conſtat, Mercaturam, ſordidas pudendaſq; artes ut popinariam & quæ manuales ſunt, ad uſum mortalitatis, aduenis & his qui recens aduenerãt delegaſſe. Romanus uero ſeruile miniſterium & laborioſa negocia exercere noluiſſe, quibus omnẽ quæſtum ſordidum interdixit, Nam quæſtus omnis patribus indecorus uiſus. Quod Theſeum in Athenarum inſtitutione, & Hipodomum Myleſiũ in conſtituendo optimo rei publicæ ſtatu, alioſq; urbium conditores feciſſe, ut ſecreti ciuium ordines, & ingenua officia a ſeruilibus diſtinta forent, pleriq;

literis adnotarunt, Hi enim rem publicam in triplicis flatus, qualitatis uc ho mines diuisere. Ion uero Athenas in quatuor distinxit ordines. Nam ex ciui bus quosdam agricolas, alios opifices designauit, nonnullos sacris, reliquos urbi præfecit, Thespienses autem in duo diuisi sunt genera Opifices & nobi litatem, qui adeo sordidas artes & omnē quæstum auersati fuere, ut ministe rium aliquod didicisse, uel aruo studuisse pollui e nobilitatem crederent, itaq; illorū paupertas maxime insignis fuit. Deniq; Egyptii Græci Scythæ, Per sæ, & lydi, omnes qui artificio incūberent pro ignobilibus ducebant, qui ue ro miliciæ, generosos, Scythis quoq; & thracibus qui in ocio degunt hone stissimi habentur, qui prudentia & authoritate anteibant cæteris. Arabes au tem illorum policiam trifariam diuisere, ex quibus sacerdotes primi sunt, his addunt artifices, Secundum agricolæ. Tertium milites tenent locū. Quā institutionem ab Egyptiis oriundam, multi informandis urbibus & mori bus instituendis sectati fuere. Quibus uero rebus patricii a plebe se cerne bantur, pluribus exemplis perspectum est. Siquidem patricii & qui nobilita te prestant, quiq; honeste geniti & liberaliter educati erant, bullam in pecto re lunulas in pedibus habebant, erant enim fibulæ Eburneæ corniculantes instar lunæ. Quod a Nūma institutū ferunt, ut Senatores eorūq; poste ri nigris calceis lunas annecterēt, ab Archadibus deductū, ut se proselenos designarent, uelut amplissimum testimonium nobilitatis ferrent. Quippe in Calceis Senatorum lunam ascripsisse centum numerum designauit, quo tunc Senatores continebantur. Ea enim bulla aurea fuisse traditur, figurā cordis habēs, qua etiam obsignasse dicuntur ueteres. Cum plebei & libertini scorteo loro munirentur, quam quidē pueri ingenui & illorum qui equo me ruissent filii ad pubertatem usq; una cum pretexta induebant. Illamq; exa cta pueritia solēni festo laribus subspendebant, Sicut Romanæ puellæ puel lare rudimentum pupas Veneri Argiuæ. Et maturæ uiro compositum ca pillū palladi, Troezenæ uero puellæ Hippolito crinem consecrabant. In Sy cionia quoq; ὑγιεία hoc est sanitatis simulacrum fuit, cui uirgines crines re secare, & capillos dicare solebant. Athenienses cum exephæbis excessissent, primicias crinium delphos deferebant, Et cum antiquiores comam circa tem pora aut posteriorem crinem Apollini & fluminibus tonderent, tuo succedē te Theseus anteriorem capillum Delphis dedicauit, unde Theseis tonsura ꝓ dita est, cuius exemplo Iuuenes cum primum ex ephebis excessissent anterio rem comam Phebo & esculapio aut libero obtulere primicias, Postea Roma ni adolescentes magnæ indolis primæ lanuginis barbam diis cōsecrare usur parunt. Et cum primo Romani ciues sine tunicis sola toga amicti forent, Postea substrictas breuesq; tunicas citra humerum desinētes habuere. Ta lares uero & manicatas quas græci Chirodatas uocant, aut discintas induere

pro flagitio fuit, quod erat barbaris propiũ talares ferre & manicatas tunicas, Ideo æmilianus pauli filius. P. Sulpicio Gallo, qđ tunicis manus totas operientibus uteretur. Et Cicero Verri, quod eũ talari tunica & pallio purpureo incederet, ut probrum obiectauit. Quæ quidem tunica toga tegebatur, sæpius pretexta. Cato uero Senior cum tunica sine manicis per hiemẽ incessit. Et iunior nudis pedibus ueste fusca & sine tunica sola toga accintus ius in foro dixit, idq; ex uetere instituto usurparunt, quod Romuli statuæ & Camilli in Capitolio & rostris togatæ sinæ tunicis erant. Aurelianus tamen Cæsar manicatas & albas tunicas ex prouinciis diuersis, congiarium populo dedisse fertur. Fuitq; is corporis habitus, non mũdiciis cultus sed uirilis, inquo personæ decor & multa maiestas inerat, Intra tunicam uero interula quam subuculam dixere carni proxima æque a uiris & mulieribus nullo discrimine sumebatur. Nam postq̃ binas tunicas Romani habere ceperunt Varro ait, interiorem instituisse uocare subuculam & inclusiam, pretextã uero supra tunicam, quisq; honoratus et nobilis habebat, quam quidem pueri patricii aliqñ purpuream induebant. Inde enim prima cõmendatio ineuntis ætatis & specimẽ uirtutis haberi ceptum, libertinis autẽ & peregrinis, cum quibus nulla esset necessitudo aut cõiunctio sanguinis pretexta uti olim nõ licebat, post aliquot uero tempora ut libertinorum filii illa uterẽtur usus obtinuit. Quã quidẽ purpurã magno honori patritiis fuisse accepimus, erat.n. pro maiestate in pueritia, maximeq; patritiũ ordinẽ a plebe diuidebat. Nãq; patritiis tyriæ muricis purpura dabatur, cũ equester ordo & plebeius purpuram non induerẽt, cuius usum antiquissimũ Plinius notauit. Sequtis inde temporibus ad tantũ fastigium deuenit, ut Catoni uticensi ludos in ueste purpurea spectandi facultas a Senatu pro summo honoris gradu tributa sit. Tribuno enim plebis uel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas. Hi enim penulis breui uillo precipue pluuio tempore aut lacerna utebantur. Quippe uestis Tribuni plebis plebeiorũq; penula plerũq; fuit, sicut sagi, Endromis, & cuculi, Erant enim frigoribus apti, quibus imperatores uti non decebat. Tã & si legamus Caligulam depictas penulas sæpe induisse, & plebeiam purpuram distintam a patritia in usu fuisse, erat enim fusca & obsoleta, non murice & cocco sed herbarum succis infecta, eadem uero penula Senatores plerũq; usos foris inuenimus, intra urbem uero non licuit. Donec Alexander Imperator dum ætati consultum uoluit, ut Senatores ingrauescenti etate intra urbem penulis uerterentur, legem promulgasse dicitur, quas supra tunicã induebant quod essent uilli grossioris, sicut Endromis lõgiori uillo pinguis & crassa, in frigoribus a diuitibus usurpata. Quam quidem pretextam ad uirilem etatem pueros deferre licuit. Post pubertatem uero in septimo & decimo ætatis anno, dimissa pretexta togam induebant, aliquãdo puram niuei

candoris quæ uirilis dicta eſt. Eam tñ in quarto & uigeſimo a multis ſumptã comperimus, ſæpius in decimo quinto & ſexto ac decimo. Quippe Auguſtus Octauius Annorũ ſexdecim. Et. C. Cæſar in undeuigeſimo. Nero autem uix pubeſcens togam uirilem ſumpſit, ante tempus quo maturus Imperio uideretur. Diuus quoq; Antoninus Philoſophus & ex Cæſaribus complures in quinto decimo uirilem deſumpſere togam. Tunc cum preceps & lubrica Iuuenum ætas uidebatur. Quam ſupra pretextam nonnũq̃ patritii ſumebant, cum plebei ſine pretexta ſimplici toga amicerentur. Quippe toga erat plebeiorum & infimi ordinis. Pretexta honeſtorum & nobiliũ, qđ etiam circa mulieres ſeruabatur. Nam toga priſcis ſeculis in uſu promiſcuo tã uirorum q̃ mulierum, nocturnũq; ac diurnum indumentũ fuit, ſicut palliolum & penula. Poſtea uero illam diſtinxere. Quam feſta ſolẽniq; die, ampliſſimo cultu & apparatu magnifico, probi adoloſcentes ſumere ſolebant, præcipue bachanalibus feſtis, menſe Martio, quibus diebus ſumere uirilem togam in religione fuit, qua ſignabatur liberioris uitæ, pueris facultatem dari. Potentiores & inſignes nobilitate & honoribus, etiam purpuream cum frequenti comitatu apud delubra deorũ induebãt, indeq; in forum excepti Solẽni officio deducebantur, tenuiores etiam arctã induxere togam. Nam pro opibus ueteres magnas aut paruas habuerunt. Claudius tamen Cæſar toge uirili die ſine apparatu aut ſolẽni officio in Capitolium deduci uoluit. Supra tunicam uero uela pro togis induiſſe animi fuit imbellis & eneruati. Ea quidem toga cui purpura pretextabatur illis tantum dari aſſuerat, quorũ patres magiſtratus curules, & inſignes geſſerant honores. Namq; hic primus Iuuentæ & bonæ indolis habitus eſt honos, omenq; futuræ uirtutis & magni nominis eſtimabatur. Germani uero in primis experimentis framea & ſcuto, adoloſcentes exornabant, illinc enim cõmendationem ineuntis adoloſcentiæ auſpicabãtur. Creteniſibus militans ſtola, hos, & patera, Bithinis & Ponticis, ſocci, & Palliũ. Argi uis pueris deferre clipeum, inſigne munus & primum decus adoloſcentiæ Cenſebatur. Eam uero togam extremam induebant Romani, ſæpius raſam nõnũq̃ pexam et uilloſam, nãq; erat Romana grauitate digna, quã propriam habuere, ſicut greci pallium. Ideo qui Roma-

Toga. ni ciues eſſe deſierant, aut ciuitatis iura amiſerãt, quiq; relegati, quibuſq; aqua & igni interdictum foret, togam induere non poterant, hi enim toga dimiſſa pallium ſumebant quod grecum fuiſſe ſatis conſtat. Togam uero raſam phrigianã primum auguſti temporibus uſurpatam Plinius aſſeuerat, ſupra quam multi lacernas induxere, ſæpe ludis feſtis in theatro que amphitheatrales dictæ & militares erant. Aliæ coccineæ, Bethicæ uero albæ. Quam togam pleriq; laxiorem nõnulli breuiorem uſurparunt, legimus Catonem ſeniorẽ precurta toga & candida uſum & nunq̃ centũ dracmis maiore ſumptu.

Cæſarem

Cæsarem laticlauo fimbriato laxiore cintura. Augustum quaternis tunicis togisq; nec restrictis nec fusis, cum Torace laneo femoralibusq; & tibialibus incessisse. Mecenatem molliori ueste discinctum, Quare Malacinus dictus M. Antonium tunica ad coxam cincta & uillosa clamide. Et sex Pōpeium magni filium, post naualem uictoriam ceruleā semper desumpsisse. Hortē sium cultiore habitu & elaborato. Neronemq; nullam uestem bis induisse sepiusq; in ornatu tragico cum cothurnis prodiisse. Et Caligulam cum deorum insigniis, aurea barba & fulmine aut cum fuscina & caduceo, plerumq; Veneris habitu aut gēmatum Manuleatum & Cycladatū, semperq; triumphalia ornamenta gestasse. Vespasianumq; ueste & habitu neglecto & uix a gregario milite differente. Sicut de Alexandro Macedone proditū est, cultu habituq; paulum a priuato aborrente fuisse, & Hierone Syracusano qui Regi uix decoro habitu incessit. Sic Diuus Seuerus uili amiculo & exigua ueste adopertus, & a plebe uulgari nihil excellens. Et Tacitus simili cultu cū equalibus nam in toga qua priuatus utebatur, in imperio sepe uisus fuit. Cōtra Heliogabalus nimis sumptuosa & magni census. Is enim primus Holosericam uestem induit, Gallienus quoq; cum Chlamyde purpurea gēmatis fibulis sæpius tunica aurata prodat. Fertur tamē Octauius Cæsar, liberis Senatorum, in quibus esset uirtutis specimē, quo frequentius senatui assuescerent sumpta uirili toga laticlauum protinus dedisse. Togam uero pretextam, ædiles, Questores, & qui magistratus & honores gerunt, ueluti honoris ornamentū insigne induere soliti sunt, quæ ex purpura fuisse traditur, nō nūq; bis tincta quod acrius coloratur dibapha dicta, quam lentulus spinter in Edilitate primus induisse fertur, cuius ualor, denariis mille in libras taxabat. Sed quod discriminis inter patritios & plebeios purpura faciebat, ut distinctū utrūq; ordinē notaret, hoc nimirum inter patritios & Senatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat, is enim laticlauus et latior tunica insignia ordinis Senatorii fuere, quæ ordinem Senatoriū a patritio discernebant, quibus amplissimus ordo notabatur. Cum reliquis patriciis qui ad Senatum admissi non erant, illis uti non liceret. Quāuis post aliquot ætates, etiam equestri ordini laticlauum distinctum a Senatorio tributum inueniamus, cuius usus postea a Cesaribus pro insigni decoro impetrari consueuit, in eo enim aureus clauus affigebatur, quem quia frequens & promiscuus erat. Tacitus Cæsar interdixit, auroq; clauatis uestibus uti prohibuit. Erat preterea toga p̄texta Consularis & pretoria, quam hi qui Consulatum pręturā ue gerebāt ferre solitauerunt, quam etiam in coloniis & municipiis cuicūq; magistratui deferre ius erat. Ipsaq; enim & laticlauus inter antiquissima censentur urbis ornamenta. Quippe a Tullo Hostilio, nonnulli a balearibus inuenta pri mū autumant, quæ in omne euum postea mansere, Sicut uestem papauera

tā antiquissimam habere originem uolūt. Etiam tunica palmata & palmata toga triumphalis & toga picta, quas Coss. et hi qui deuictis hostibus triūpharunt ueluti augustas, atq; illustri & excelso honori debitas accipiunt, praecipui cultus ornatusq; fuere, in qbus decus totius imperii ingeniiq; uirtutis specimen nosceb itur. Et enim palmata uestis in pace Consulis, uictoria uero parta triumphantis indumētum erat. Quae quidem purpureae auro intextae erant, & nisi triumphalibus uiris atq; ex Capitolio & palatio haud aliter dari solitae, eo quod essent Iouis tunicae perq; similes, tam & si scutulatam, Phrigiatā, Surculatam quoq; ungulatā, & Clauatam, inter triumphales alii qui annotarint. Quam Scutulatam galli primū intexerunt, sicut phrigiatam Phriges. Fertur tamē Gordianus Tunicam & Togam pictam primus ex Caesaribus dum priuatus ageret propriā induisse, neq; ex Capitolio ut moris erat publicam desumpsisse. Abolla autem externorū regum fertur sicut Romanorum trabea, magni tamen splēdoris qua rarenter Romanos usos inuenimus. Nam soli Reges aut Coss. ti abeati incessere, Tam & si militarem nonnulli Senatorū amictum abollam fuisse dicant. Quā pleriq; philosophi desumpsere, licet Graecos milites & philosophos palliatos nōnūq clamidatos legamus. Primus enim Romulus trabea usus fuit, quae triplicis generis erat. Namq; unū diis consecratum sola purpura intexebatur. Aliud regium ex purpura imixto albo, quam Reges. Coss. ue induebant. Tertia auguralis fuit, quae ex purpura fiebat & Cocco. quo genere augures uti assueuerant, dum auguria captant. Sepius tamen sub tegmine puniceo alterno textu purpura distinguebatur. Neq; sum ignarus, Maurorum Numidarūq; regum amictum esse purpureum sagum. Quare Iuba Rex sagulo usus purpureo dicitur. Assiriorū tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autē persis & armenis Regibus ac Lidis amictus purpureus quattangulati figura & Cydaris, quis persici Reges triplici anaxiride & cultu duodecim milliū talentorū quandoq; usi sint. Phenicibus uero Sytis & Cylicibus Regibus Chlamis cū crepidibus, Romanis quoq; lena q chlena dicta regales cultus ornatusq; fuere, Thaprobanae Rex Syrmate uestitur, Cyrus stola medica, Habatheorū reges sola purpura. Cleomenes saepius breui tunica amictus apparuit, Antigonus & Aristippus agresti & Regi uix decoro habitu. Contra Demetrius non mō Diademate sed ueste ex auro & purpura conspicuus erat. Sexticula uero non Regia sed imperatoria uestis fuisse traditur. Athenienses autem Reges saepe Creticum induebant, apud quos ex prouinciis uestes nomina sumpsere. Nam preter Tarentinidam, fuit Sardonica, Sicula, Therea, Phrigia, & Casiaca militibus propria, ac Deutoruga, Diphtheta Pastoricia & Bissacena ac aliae multiplicis generis. Sed quod discriminis inter uiros Senatorios & Consules ac triumphales, purpura & palmata uestis faciebat ut caeteris prestarent,

teris prestarēt, Idē discrimis cultus uestitusq; in mulieribus fuit. Et enim ma tronæ & spectatæ pudicitiæ mulieres nisi nigro capillo & lōge lateq; fusa toga ad talos demissa. stolaq; & flāmeo ac uictis & reticulo quo capita uelarēt utebant̃. Cū meretrices flauū capillū haberēt & togā subductiorē absq; flāmeo & uicta, quá togā uirilē quæ adulterii crimie dānatæ erāt, dimissa Stola sumere cogebātur. Nāq; meretrices prostabāt cū toga & stolis pullis, q bus etiā hiātino & cocco uti inhibitū est. Fuitq; aliqn̄ mulieribus uetitū, ne uersicolori ueste uterētur lege opia, quod etiā a Nerone factū memorāt, qui mulieribus Ametistini & Tyrii usum interdixit. Q ue quidē stola plebeis, q̄ uis honestis nō dabat̃. Siquidē patritiæ & grādes natu matres illā honoris causa deferebāt, erat enim ad imos pedes fluxa quā instita contexta ambibat. Rectā uero tunicā & purā togā noua nupta induebat, quam etiā Tyronibus dum militiæ ascribuntur tributam inuenimus. Cyclas quoq; Palla & Ricinus cum Crocoto honestarum uestes fuere, uirginū & matronaꝝ, licet Cytharedis quādoq; palla in usu fuerit que Syrma dicta est, erat enim tragedorum. Cyclas uero rotunda, quam Alexander Romanus Imperator matronis regiis dedit, quæ plus sex unciis auri non haberet cū reticulo, & palliū auro aspersum cum in auribus & monili bachato. Crocotō quoq; rotūda & fimbriata sed tantū locupletibus concessa. Vittasq; & supparū ac togā pretextā solæ uirgines deferebant, quæ nuptis non dabantur. Erant.n. insignia pudoris & uerecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris defluentes aut reticulo collectos ferre, licet uittarum duo genera inueniamus. Virginalem unam, alteram nuptialem qua nubentes uelabantur, Strophium uero pectoralem fasciam uel Capitis ornatum, nonnulli cingulum fuisse auctumant, & soleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen Strophium mitras & purpureas fasceolas ancillarum fuisse amictus multi testati sunt, Idq; a Cicerone Clodio obiectum quod in Strophio mitra & purpurea fasceola, se ancillam mētitus sacra bonæ deæ polluisset. Fasceolas uero crurales, crurum pedumq; uelamenta æque uiris ac mulieribus communes aliqui uolunt, quæ sæpe purpureæ nonnunq̄ conchiliatæ erant. Fasciæ uero pectorales dabantur pueris, quæ uirides fuere. Sicionia & socci calcei mulieres delicatioris cultus, & amatorii. Erant enim ueteribus calcei specie uaria. Nam & Gallicæ, & Soleæ, & Cothurni. Tum Mullei albi, Heredacii, Cerei, & linthei, Calceorum species sunt, qui cum antea cōmunes uiris æque ac mulieribus forent, sequti Cæsares inter quos Aurelianus, illos uiris ademere, & feminarum calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuisse ex argento, cum ex auro uetarentur. Q ui mullei sicut ueteribus monumētis extat, olim fuere calcei Albanorū Regū, deinde patriciorum facti, Demū patriciis adēpti & mulieribus traditi. Sicut Crepidas antea Senatores, mox

equites, demũ milites habuere proprias. Soleas autẽ calciamenta dixere quis bus plantarũ calces infine tegũtur, habenis iuncta cæteris prope nudis, apđ Acheos aũt Calcei feminaꝝ fuerẽ albi & tenues. Atheniẽsibus elaborate artis Iphicratides dicti, Græcis Nimphides & Arpides multiplici sutura, sicut Scythicæ, laconicæ, Persicæ, Amyclaidæ, & Alcibiadæ. Persæ enim Calceo utuntur alto & Duplo ut magni appareant, Assyrii paruo, Egyptii papiraceo, Babilonii soleis thebanis simillimo, Cretenses militari, Nabathei sandalio: Indi ex arborũ corticibus, nõnunq̃ soleas pedibus addebant. Phocion uero nudo pede incessit, & Cato Vticẽsis mira patientia ita ut uix cruda Hieme calciarẽt, quod de socratæ, & a Aristodemo legimus, Lycurgus quoq; pueris sparthe pro calciamento pedum nuditatẽ dedit, quo facilius accliuia ascenderẽt, & decliuia peragrarẽt. Empedocles ferreo calceo incedebat, Hispani e sparto, ligures cãtabrico. Galli agrestes perone. Demetrius uero Antigoni eo uanitatis ꝑcessit, ut aureo calceo calciaret. Augustus altiusculo usus fuit ut ꝑcerior uiderẽt. Caligula socco muliebri, Diocleeianus et Heligabalus gẽmato, Carinus gẽmatis fibulis, apud Aegyptios aũt innuptas puellas calceis uti nõ licet, ut euagãdi licentia cohiberetur, cũ nudo pede extra septa ꝓdire nefas foret. Cupezia uero nõ muliebres sed tibicinũ calceierãt. Palla uero picta cũ amiculo purpureo apud Persas stola medica cũ armillis & torquæ. Egyptiis sacra isidis uestis, Reginaꝝ amictus ornatusq; fuere q̃bus insigniis uelut uerissimis notis, a uulgo secernebant. Q uã q̃dẽ pallã pueris puellisq; q̃q; traditam legimus. Apud Græcos uero, Arabes, Lydos, Phriges, & Assyrios longa stola mytris & mytellis matronas, & uiros ornari traditũ est, Viroꝝ apud eosdẽ freq̃ũs uestis stola quadrata fuit. Thessalys demissa chlamis erat omni tẽpore accomodatior. Calãtica aũt Romanis capitis fuit ornatus nõ uestis, Licurgus iuuenibus una tm̃ ueste, eaq; obsoleta & nullo discrimie a cæteris uti toto anno ꝑmisit. Zeno quoq; nullũ discrimen uestis esse inter ciues, sed eosdẽ amictus uiros ac mulieres ferre precipiebat. Solon plus tribus uestibus quẽ q̃ uti lege prohibuit. Apud reliquas uero gentes uestitus habitusq; dissimiles fuere. Nam Gallis nobilioribus tinctas gestare uestes aut saga hirsuta uirgata. Hieme crassiora, estate subtiliora longis uillis, & bracas longis femoralibus auro pictas intonsas & uarii coloris quas Anaxirides Greci uocant, tum collo torques & monilia, frequens mos fuisse traditur.

Q uas quidem bracas non apud Gallos modo sed medos & Scythas aliosq; barbaros in usu comperimus. Tum Endromides & cuculli frigoribus apti, Gallorum propria comenta sunt, Apud Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circumdare, & a fronte protensum umbraculum quod attrahant cum uelint & retrahant. Alias protentas comas in altum erigere. Illasq; baculo obuoluere, nonnullas sinciput expilare, magni deco

ris putabatur: Gnidanorum uxoribus qui iuxta lothophagos sunt, multi estimabatur fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterii sumebant, illaq; precipuæ dignationis erat quæ pluribus fimbriis muniretur. Sicut Curetibus qui Etholiam incolũt, longas stolas puellares induere. Et Andrimachidarũ uxoribus utroq; crure æneam armillã innectere. Et Arabibus Habathesq; tunicas cum subligaculis ferre. Indorũ fuit ornatus in ueste cã dida & carbasis miræ tenuitatis auro purpuraq; distinctis. Medorũ oculis pictis incedere, colorato capillo coma protẽsa circa collũ monili & armillis circa manus, capite uelato, ueste perlucida & fluida. Cõtra uero Persarũ, nam Crassiore utebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunq̃ stola Semiramidis. Quare Alexãder Macedo utrorũq; inspecto habitu persicam induit uestem medorũ admictere recusauit. Sic Gratianus Cæsar, deuictis germanis Romanũ neglexit cultũ, amictu alano atq; equo pariter usus. Assyriorum mos erat duplici amiculo uestiri altero lineo ad pedes demisso, altero laneo quod super induebant. Maurusiis crassam uestem aut laceram quã induebant pro tẽpore uariare uetabatur. Persæ amictum habent, estate purpureum. Hieme uarium, Troglodítæ serpentum & piscium coria, Massagetæ ex arborũ corticibus amictus intexebant Scythicis fere similes. Mardorum genti propriũ fuit, Crassiorẽ uestem & non ultra genua induere, Proq; capitis ornatu fundã fronti ãnectere. Indi quoq; dissimiles habitus corporis mira specie uariarunt. Namq; alii nudi agunt, Nonnulli piscium, ferarum, aut auium pellibus amicti sunt, plerіq; lino multi lana uestiuntur. Alii in cultu corporis ita accurati ut faciem coloribus pingant, candidam uestem induant, aurum, gestẽt lapillis ornentur. Mauri leonum, pardorum & Vrsorum tergoribus, alii serpentum & piscium coriis uelantur. Scythiæ magna pars tergore uulpiũ & muriũ operti incedũt. Sicut Gelonii hõstiũ cutibus, britãni reliqua nudi uẽtrẽ & ceruicẽ ferro cingunt, Hispani primũ breue sagulũ mox stolas & togas Romano more accepere, quare stolati dicti & togati. Gymnesiarum incolæ iunceo ornãtur amictu', Belgæ hirsuto sagulo, Germani Sago cũ fibula aut sideris fibula spina conserta, locupletes uero stricta ueste singulos artus exprimẽte, Quin etiam apud ueteres sapientiæ professores diuersi cultus corporis ornatusq; fuere. Namq; Dyogenes, corpore seminudo fuit, ueste Humili & sordida, qui cum Rhodios ueste conspicuos cerneret, Illos dixit nimium insolentes. Rursus cum lacedemoniis in ueste sordida & inhonesta occurrisset, etiã hos insolentes nũcupauit. Pythagoras alba amictus ueste, neq; ex mortuo animali quippiã ferens, auream coronam gestabat. Nonnunq̃ purpuratus. Chrates manthicam & sordidum palliolum. Aristippus socraticus Mylesiam Clamidem aliquando amictum uiliorem induebat, cetera nudus. Aristoteles uero decorus habitu, & nitido uestitu fuit, tonsa coma digitis re-

dimitis auro. Hipias cultu uisendus, suis manibus elborato, sicut Apollinius Thianeus lintheis, & Gorgias purpura cōspicui erāt, Heraclides molliori ueste, Zeno tenui pallio. Empedocles Agrigētinus pter purpurā etiā calciamētis æreis incedebat, Demostenes molli tunica & nimis accurata. Aristides trita lacerna, Socrates uilissima stola, xenophon cū thorace & clipeo. Fuitq; Homeri opinio antiquissimos grecorū pelles leonū pardorūq; ouiū & caprarū ac luporū a principio induisse. Postea ĩpotentia muliebri eo uesaniæ processum fuit, ut maximos induta cultus, purpuraq; & auro ac gēmis redimitæ procederent. Armillas anulosq; in digitis aureos, colloq; monilia & Cathenas circa latera margaritis inserta, in auribus uero uniones & Chilindros ad ostentationē luxus Romanæ mulieres ferrēt, ipsasq; auro fulgentes iuncto uehiculo & carpētis, festis, pfestisq; diebus p urbē perq; oppida uehi preditū sit. Quod non modo Romanis, sed & sociorum latini nominis uxoribus decoris causa tributū ferunt, quibus quidem uehiculis nisi castæ & spectatæ probitatis fuissent alias uti non decebat, a quibus uiri una sedentes descēdere minime cogi poterant, quasi in tuto essent presidio, priuilegio uxoris. Quare Domicianus Cæsar nouo statuit edicto ut pbrosis feminis lecticæ usus adimeret. Fuitq; apud Atheniēses seruatū ut atticæ feminæ deridā uestem quā prius induebant simillimā corinthiæ ne fibulis necterentur in lineam commutarent, & a Syracusanis lege sancitum, ne uiri aut mulieres, maiori sumptu ornarentur ni prius se constupratas & omni nequitia impudicas docerēt. Quod prope cum Ephesiis compar fuit, qui cum uiciis inquinatissimi essent, neminem frugi uiuere passi sunt. Hermodorumq;, quod uir probatissimus esset urbe exegere, qui Romæ postea leges decemuirales interpretatus statua in comitio a populo donatus fuit. Hoc quoq; inter cætera notatū est. Coss. paludatos nonnunq̃ trabeatos paludatis lictoribus ad bella ducere solitos. Namq; erat paludamentum uestis Imperatorum qua summi duces persæpe utebantur, ornatus tamen militaris quam Chlamydem appellarunt. Militesq; sagatos militiæ domiq; incedere consuesse, Saga enim Chlamys & lacerna militum uestes fuere, adde etiam lenam quam suppremam induebāt, licet subsequtis tēporibus Antoninus philosophus Augustus, milites subsestipēdiarios togatos esse iusserit, nec unq̃ sagatos incedere passus sit. Mānsitq; diu Romæ cōstitutū, ut serui ingenuorū ueste nō uterētur. Quippe q nec colobia nec calceos habebāt quæ liberis dabant. Crepidis quoq; aut mulleis uti suos aut plebeios erat lege uetitū, Syracusani uero ut discrimē ingenuæ & suilis psonæ notaret, seruis eq Caracterē inusserūt. Samiiquoq; captiuos Atheniēses, noctuæ figura. Atheniēses uero Samios bello captos Sameæ nauis signo deformarunt, nonnunq̃ seruis litteras inuserunt qui literati dicti, apud Lacedemonios quoq; ingenui alebāt comam, namq; oēs comati

erant, cū seruos crines habere nō deceret, idem in omni fere grecia ubi seruis nutrire comā nefas erat, qui etiā ab ingenuis distinguebātur tunica. Namq; Amphimascolos liberis Netheromascolos seruis dabat. Apud Romanos uero ab urbe cōdita ad ānū quatrincētesimū quīquagesimū quartū, Iuuenes pariter ac senes intōsos fuisse liquet. Sed postꝗ. P. Ticinius e Sicilia tōsores adduxit Romā, inde ut iuuenes rasitarēt barbā capilluq; tōderēt, ad annū quatragesimū institutū mansit, post cū uero nō licebat. Primus enim qui barbā quotidie rasitaret, Africanus traditur, deinde Augustus, quod seruis uilioribus erat inhibitū qui in tonsa barba & capillo irto fuere. Fuitq; aīaduersum ante, Hadrianū Cæsarem, Imperatores barbam sæpe rasitauisse; Ipse enim ex Cæsaribus primus promissa barba incessit & capillo. Comodus Imperator cū nulli tōsori crederet, sicut Alexāder phereus, & Dyonisius sibi ipse Cādēte carbone iuglandū putaminibus barbā adurebat, qui etiā fucato capillo cū ramentis aureis incessit. Quod de L. Vero & Galieno imperatoribus traditū est qui auri scobē crinibus aspersere, Arabes, Abantes, & Mysii ne in conflicta belli hostibus preda forēt, anteriorē capillū rasitarūt qui etiā puellarē Capillū in rotū dum condebant, tempora subradentes. Ferunt Curetas & Etholos pariter cum a fronte essent capillati & crinibus ab hostibus raperētur, frontē abrasisse, & ab occipite cesariem nutrisse. Quod de Alexandro Macedone proditum est, qui barbā militibus radi iussit, ne hostili predæ ansam daret. Ferunt quoq; Machlyes natiua consuetudine occiput crinitū gestare Sicut Auses anteriorem capitis partē. Contra lycurgus Sparthanos milites promisso capillo & comatos esse uoluit, licet more laconico barbam ad cutē rasitarant. Illos propterea aut uenustiores aut uisu terribiliores esse arbitratus, apud eos enim populares a cesarie noscitabantur. Quod mauris & britannis in more fuit, ut cincinis ornati essent rutulis comis, & tam composito capillo, ut in incessu uix se contingi paterentur, omni corporis parte abrasa præter caput & labrum. Lycii comā tanti fecerunt, ut ne crines tonde- Lycij
rent, æra pene nomine, Mausolo Regi Cariæ soluere non dubitarent. Argiui cum antea criniti essent, uicti a lacedemoniis amissis Thireis deplorandæ calamitatis causa capillos totonderunt, uouentes se non resumpturos nisi Thireas recepissent, Sicut Sybari a Crotoniatis direpta, uniuersi mylesii capita decaserūt, & ingentē luctū ediderūt. Maxies uero dextrā capitis partem comatā gerunt, sinistram radunt. Lusitani aūt comas tōdere nefas ducunt, itaq; illas diffundunt ut feminæ. Idem & Galli comati qbus plurimus capillus erat, æque maribus & feminis inde noīe imposito. Indi Capillū pectunt sæpius ꝗ tondent, barba semp intonsa. Agathirsi cerulo fucātur capillo. Arabes quoq; intonsi fuere barba solū abrasa. Authores habeo Scythas & parthos quo maiorē terrorē incutiāt, quoq; subita & improuisa formidie hostes

magis afficiant, hirsutis crinibus fuisse, idem apud Germanos Cattosque quibus ruffus erat crinis coactus in nodum, qui etiã duxere nefas barbam capillumque tondere aut alio cultu esse nisi hostis caput ex acie retulissent. Quãuis tradatur, parthorũ esse capillũ effundere, Germanorum iungere, Scytharum spargere. Egyptiis uero flaua coma despectui erat, & lege cautũ ne qs eam ferret, quod ea Typhonus fuisse dicebatur, Sicut Agrigentini ceruleum colorẽm interdixerunt quod eo phalaridis satellites usi sunt, apud Sueuos usurpatum est, horrentem capillum ligare in summo ut hostibus terrori sint, uel retro flectere. Dacæ cum caput radant totũ, in summo uertice cyrrũ ere scere sinunt. Contra Riphei nam mulieres pariter & uiri detonso sunt uertice & capillo deraso adeo ut glabri uideantur, Sicut Myconii omnes caluicio laborant, æque ut in cauno omnes lyenosi, Non sic in Aegypto ubi raro caluicium fuit, produnt Authores, Atheniensium uetustissimos, Capillis colligẽdis cycadas aureas annectere, ut eo argumẽto Auctochthones hoc est primes & sine origine se probarent. C. uero Cæsar comatos tanto despectui habuit, ut quoties occurrerent occipicio raso deturparet. Capillum uero aut barbam inficere coloribus, imbellis fuisse & eneruati exempla sunt, in primis Philippi Macedonis, qui cum ex amicis antipatri arbitrum deligisset, quem aduertisset barbã & capillum inficere, protinus gradu deiecit & iudicare uetuit, uelut mẽdacem. Quod compar fuit, cum eo qui Sparthæ concionabatur, quem cũ Archidamus Rex fucato capillo uidisset, profari uetuit, & in medio affatu exigi iussit. Cui non incõuenit quod de Gorgia leontino proditum est, qui cum in Olympiis de cõmuni Græcorum concordia insigniter peroraret, Melanthus eum ludibrio habuit, quod de totius Greciæ concordia agitaret, qui se, uxorem & ancillam concordes habere nesciret, quæ ob zelotipiã irata quotidie dissidium peteret. In quo fuit experimẽtis cognitum, quod his qui e Sybari biberent fucarentur capilli nigri, qui uero e Crati flaui & fluxi Sicut de Clitũno proditur in meuania, legimus tamen Hãnibalẽ ducentem in Italiã, crinibus sæpe mutatis se a Gallorum perfidia uindicasse, & Pyrrhum eerra coloribus fucata incessisse. Romanasque matronas rutilare capillos consuesse. Mãsitque Romæ obseruatũ in Saturnalibus, Sinthesibus uti, qbus dribus dimissa toga Sinthesim sumebãt. Quãuis Nero Cæsar citra dies Saturnalicios, Sinthesim ĩduerit discinctus & discalciatus. Diebus autem nataliciis qbus natalem quisque suum ãnuum celebrabat & Kalẽdis Ianuariis nonnũqͣ ludis Romanis, Albas lacernas pretextasque indutos incedere & ludos spectare. Nã in ueste pulla ludis interesse Augustus in hibuit, neue quis pullatorum media cauea sederet, edicto cauit. In ludis uero funebribus penulati spectatores erãt, penulas enim tunc populus sumebat, cum in cæteris togati conuenirent, nisi in gladiatorio munere ad quod frequentes penulati conuenere, quod Cæ

modus Imperator seruari iussit. Ferunt primos lacedemonios ne populus in ludis algeret penulas sumpsisse, Antoninus uero bassianus nouo uestis genere populum donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Augusti uero tempore toga rasa & phrigiana dari ceptæ. Illud etiam admonēdum existimo, quoties insigni calamitate uel clade, aut aliis belli casibus populus affectus esset, in magna cōsternatione iustitium indici. Claudi ærarium & tabernas, ac iudicia tolli solere. Et quod per magnas calamitates fiebat, in mesticia publica, Romanos dimissis togis, positisq; laticlauis & aureis anulis, saga sumere, uelut in luctu & summa sollicitudine se esse denotarent. Si tamen Consulares uiri forent, licet ob calamitatē populus in sagis esset, ipsi tamen in togis erāt, ne deformi teterq; habitu tantā dignitatem fœderent. Sed nec saga donec letiore fortuna aut illustri uictoria clades emendata foret, dimictebāt. Qua uictoria potiti, uel cum fusis fugatisq; hostibus, fœdissimum bellum finitum foret. Exuto iustitio, in cōmunis signum letitiæ populus uniuersus pretextas, reliqui uero magistratus insignia & ornamenta sua ac pristinum ornatū cultumq;, sumebant. Illud quoq; discrimen ordinum personarumq; est notatu dignum, quod apud Tapyras Basletanos & Hiberos incultasq; nationes circa hyrcaniam seruari meminimus ut uiri atras uestes induant, crinesq; longiores gerant. Feminæ uero albis tunicis ac breuibus tonsisq; comis incedere cogantur, apud Parthos autem Persasq; equo uehi uel pedes ire, nobilitatem a uulgo distinguebat, nullus enim honeste genitus pedibus incedebat, quod cōmpar fere cum Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedūt, matronæ nobiles lecticis uectabantur, eisdemq; parthis qui principem locū habent anaxiridem triplam induunt & manicatam tunicam, plebs uero erat in tunicis sine manicis, apud Indos bissum induere nisi nobilis nemo poterat. Thracibus punctos esse in facie nobiliores demōstrauit, non punctos ignobiles & obscuros, idem Britānis, Gelonys & Agathirsis, apud quos qui ceruleo pinguntur honoribus prestant, minus autem pingi humilitatis signum erat. In his quoq; Atheniensibus & Persis, in auribus ferre aurum nobilitatem designauit. Ex Germanis uiri clari illustresq; stricta nec fluitante utuntur ueste, cæteri sagis cum fibula, apud Sueuos ingenui obliquāt crinem & nodo substringunt, cum serui flaxa coma & crinibus incedant. In lybia priores sagis uelantur, uulgus uero bestiarum pellibus amicti sunt. In egypto uiri binis utuntur uestibus feminæ singulis, uniuersis nisi lineas ferre uestes non licebat. Neq; referre Alienum fuerit, quod circumpadanis populis usu uenisse tradunt, ut lugubres uestes longo tempore induerent, intestino mœrore affecti propter phætontis casum quod de celo præcipitatus, fulmine ictus & in Eridanū deiectus foret. Sicut in Daunia Aristoteles refert mares & feminas lugubria uestire, quod post Troiæ euersionem cum illuc delati se

des occupassent, ut orbatos se patria & fortunis indicarent, in posterum candidis abstinuisse & pullas uestes desumpsisse.

Qui numerus augurũ quæue potestas aut ius condam fuerit, & quomodo auguria Captarentur. Caput XIX.

QVestioni diu res fuit, qui numerus augurũ olim apud Romanos fuerit, quod sacerdotium magnæ religionis fuisse cõstat. Et tam & si a principio, ut in tribus centuriis, Ramnensi Titiensi & luceri, singuli essent Augures constitutum foret, quorum numerum imparem esse decere arbitrati sunt. Tamen sequtis temporibus, quin ad quatuor, mox quinq; numerum aucti fuerint, nulla controuersia est. Donec ut non ultra nouem collegiũ excederet Senatus consulto cautum fuit. Idq; ante primum punicũ bellum quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ fuere. Demum a Sylla Dictatore collegium propagatum ferunt, ut ultra nouem quindecim crearentur, ita ut quattuor & uiginti essent. Hi ergo uelut interpretes internuncii q; deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut eum qui Aruspicinam fecerat, in Senatum adscribi & inter patres legi fas esse ducerent. Regibus quoq; sicut iura dare & s pere, ita diuinare, regiũ munus erat. Itaq; a primo ortu urbis iidem Reges & Augures erant, qui futura predicerent & iura darent. Deniq; Romulus hoc sacerdotio prædıtus optimus augur fuisse traditur. Proditumq; est Romæ optimatum filios, sex hetruriæ populis ut augurandi artem ediscerent, ex decreto Senatus in disciplinam tradi solitos, ut Romæ augurandi scientia & ars innotesceret. Quæquidem incredibilis & pene diuina fesulis pollebat, ubi domicilium augurũ esse ferebatur, quod & ueteri lege sancitum erat in hæc uerba, prodigia & portenta ad hetruscos Aruspices si Senatus iusserit deferunto. Hetruriæq; principes disciplinam discunto. Quibus diuis decreuerint, procuranto, iisdemq; fulgura & ostenta pianto, Auspicia seruanto, Auguri parento, & infra. Singulis quoq; tribubus olim singuli augures præficiebantur, qui sacris cerimoniis predictionibusq; deorum preessent, publica priuataq; auspitia curarent, sicut a Romulo cõstitutum fuit. Postea uero comiciis curiatis quæ Pontificis Maximi dicuntur, nõ a populo uniuerso sed a minore parte, & selectis quibus sacerdotia mandare curæ erat, de concilii sententia eligebantur. Namq; ipsi nominabant quos dignissimos iudicarunt. Nonnũq̃ si quis augur decessisset, a duobus unus nominari & a toto deinde collegio expeti, & cooptari poterat. Qui postq̃ ad sacerdotium admissi fuerant, mox inaugurari ut mos erat, captatisq; auguriis in collegiũ admictebantur. Et tam & si presentes admicterentur soli, sepius tamen absentiũ

habitam

habitam rationem comperimus, quod lege Iulia cauebatur. Cũq; sacerdotia semel collata ob plurimas causas adimi solerent, solus auguratus perpetuus fuit, ideo semel collatus, quo ad uita suppetit, etiam magnis intercedentibus causis uiuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & sexaginta ãnis summa cum laude auguratum gessisse ad Vltimã senectam. Siquis tamen augur ulcus pateretur licet in sacerdotio foret, augurãdi tamen ius non habebat. Ex ulceratis quoq; auibus auguria captari non licere, siquidem morbosæ aues auspicia nulla faciunt, sæpe relatum est. In augurũ enim collegio illud precipue seruatur, ut sicut quisq; ætate precedit ita maxime primatum teneat. Quippe inter augures maiores natu, etiam his qui cum Imperio sunt preferri solent. Horum ergo proprium fuit ex auibus uaticinia obseruare, signaq; rerũ futurarũ & a diis monita cõtẽplari, Si oportune euolassent aut sedes idoneas accepissent obnũciare. De prodigiis, Sõnis, Auguriis, atq; oraculis, portentis extisq; responsa dare. Tum obseruationes auspiciorũ, procuratiões expiationesq;, uatum libros, portentorũ explanationes, & monita deorum edicere, siquid ingruente fato casurum foret, & quod saluis auspiciis fieret. Quod ue augurium letũ, quod ue piaculare esset, qđ minas celestes ingruentesq; calamitates aut fatale exitium afferret premonere & uaticinari, quæ lege augurali latius decreta & perscripta sunt, cuius uerba ascripsi, Interpretes Iouis, Opt. Max. publici augures, signis & auspiciis postea uidento. Disciplinam tenento, Sacerdotesq; uineta, uirgeta, & salicta publica auguranto, quiq; agent rem duelli, quiq; populare auspicium premonento olliq; obtemperanto, diuorũq; iras prouidento, hisq; parento, celiq; fulgura regionibus ratis denotanto. Vrbemq; & templa & agros liberata & effata habento, quæq; augures iniusta nefasta uiciosa dira defixerint irrita infectaq; sunto quiq; non paruerit capitale esto, & infra. Ipsiq; auguriis auspiciisq; captandis interesse debent eaq; notare ac inspicere & referre, & an egregie esset litatum declarare. Quibusq; hostiis & quibus sacris ac supplicationibus & ad quæ puluinaria tetra prodigia procurarentur aut expiarentur enũciare. Sed tamen soli auguri sine collegio auspicia interpretari non licuit, totum enim collegium censere & sententiam ferre decebat, siquid exquisitius interpretari uellent, si durior forte casus ambiguæ foret interpretationis qui in dubium controuersiamq; ueniret, ad quos etiam de singulis prodigiis & portentis, quæ eorum predictio foret, & an fœdo uel felici exitu euentura essent, omnes tanq̃ ad aditum aliquem consultum ibant. Tum siqui magistratus uicio creati forent, eorum responso uel admittebantur uel magistratu abire cogebãtur, itaq; dictatores, Coss. p̃tores & reliqui magistratus uicio creati, nequid diuini obstaret ex responso aruspicum magistratu abire sæpe coacti sunt. Poterantq; augures propter tetra prodigia aut siquid officeret, comitia

creandis magistratibus uel impedire uel uitiare. Quotiesq; ex arce auguriū petebant, lituum sine nodo hoc est baculū a summo inflexum in parte qua robustior est, quod insigne augurale fuit, tenebant, quo celi regiones & certa spacia quibus uidenda ad se pertinere uolebant, quæ tēpla dicta sunt, pfinirent, & certá finitione signarent, ut quod dextrum quod ue sinistrū esset, oculis & animo metiri possent, Nam manu celi spatia notare saluis auspitiis non licebat. Quo quidem lituo Augur prospectu in Vrbem atq; agros captato regiones ab oriente ad occasum terminabat, limite decumano & cardine ex transuerso, signo metato quo oculi ferrent quā longissime. Qui quidem lituus etiam regium fuit insigne, in quo potestas dirimendarū litium esse noscebatur, Proditūq; memoriæ est, Romuli lituum ambas cuspides ab imo & a summo inflexas habuisse, preter formam litui auguralis. Ex notatis uero regionibus prima antica, posterior postica, tum dextra & sinistra dictæ. Quāuis hetrusci uates celestium prodigiorum periti, celum in duodecim partes diuiserint, Anticamq; ad occiduum quoniā omnis illuc inclinat motus, & posticam ad orientem, dextras ad septentrionem, sinistras uero ad meridiē proclinare uoluerunt. Sedebat enim augur uelato capite, & duplici toga auguali quæ læna dicta est, uel trabea amictus ex purpura & cocco cum captabat auspitia, & lituo celi regiones notabat, Ipseq; cesa uictima obseruatis notatisq; signis longum carmen prefatus preces effundebat, quas si forte non rite dixisset, nequid prepostere diceretur aliquo preeunte emictebat. Grecis uero Augur non trabea amictus, sed toga candida uelatus poscit auguria. Macedonibus quoq; Vates in amictu candido aureā gerens coronam, captat auguria & uaticinatur. Post effusas uero praeces oculis in celum fixis sedere cōuenit, momentis omnibus paratū intentūq; toto animo affixū, facto ubiq; silentio, ne quid uideret audiret ue, quod auspitium dirimeret, quo ad de celo seruasset, captataq; auguria & signa missa forent, quibus missis, ex auibus, quæ oscines, quæ prepetes uel inferæ, & an tacitæ uel strepentes aduolarent & si dextra uel sinistra quæ ue admissiuæ essent, & quæ arculæ quæ ue cliuiæ aut Inebræ quæ uetarent. Tum si motus pronus uel obliquus, supinus an rectus aut in latera referebat, conueniebatq; ex templo augurem abire & augurium firmari. Namq; unū uidisse auspitium non erat satis. Adnotatūq; exemplis est, nō ubiq; & passim auguri captare auspitia licere, quia nisi in prescriptis destinatisq; locis quibus tesqua nomen, aut in arce, uel ad ueteres curias, augures, Pontifices uero nisi in postmurio auspitia captare fas erat. Sed sciendum, non omnibus auguribus sed soli magistro augurum de celo auspicari licuisse, qui huic muneri prefectus magister a collegio eligebatur. Obseruatumq; ut si extra urbem, aut impomerio uel domo cōducta seu quouis tabernaculo, quod ceperat, augur auspicetur, & inter augurandum nō dum firmis

signis, urbem

gnis urbem aut pomerium inauspicato transgressus foret, ut rite caperentur auspicia, primũ omissi tabernaculũ & alteriũ sumi necesse fore, denuoq; auspicari oportere, ex quo nouus auspiciorum instauratur aspectus. Et cum certa dies auspiciis dicata esset, post mediam noctem ad mediam futurã diem auspicari licere. Septima autem aut sexta diei hora non decebat. Namq; incipiẽte aut crescente die, non autem desinente iusta auspitia fuere. Post sextilem quoq; mensem quo tempore aues aut imbecillæ aut morbosæ sunt, uel pulli earum imperfecti, auspicari nõ licuit, eo enim tempore a Põtifice maximo de celo seruare uetabatur. In quo id fuit constitutum, ut non modo morbosis auibus, sed cuicũq; funeri augur admouere manus & feralia attrectare uetaretur. Si autẽ post augurium susceptũ ad aquã uenire contigeret ne eius interuentus, auguriũ frustraretur, quod aque intercessu intercũpi certũ est. Fusis precibus aquã haurire & uota promictere oportebat. Poteratq; idem & pontifex & augur esse, duobusq; simul sacerdotiis preponi, cui etiam lictor preibat sicut Pontifici Maximo. Etiam & si post susceptos honores auguratus conferri soleret, tamen Fabius Maximus admodum adolescens priusq̃ ullum gereret magistratum auguratam gessisse dicitur. Quotiesq; pro diuersis caparentur, illius preualere auspitia qui in summo esset magistratu certum est, ideo Consulis auspitia si cum prætoris cõfundantur preponi haud dubiũ esse. Fuitq; exemplis cognitum, apud augures, optimis auspitiis ea geri quæ pro reipublice, salute susciperentur, quæ contra inauspicata esse & mõstrifica. Illud quoq; dixisse nõ ab re fuerit, occentu soricis dirimi auspitia sicut aquæ interuentu irrita fiunt. Vtq; luminaria domus auguralis semp aperta sint, nulloq; operculo claudantur. Quodq; cũ auspicia captant, celo non turbido nec ꝓcelloso, aut pluuio, sed aura silenti, & placida, ubi omnia pura & tranquilla sunt auspiscentur. Ne uenti flatus, aut tempestas auium gressus a suo cursu diuertat. Estq; obseruatũ ut minora auspitia semper maioribus cedant licet priora sint. Siquidem Cornicis aut columbarum auspitia aquila superueniente irrita fiunt aquilarum uero augurium fulmine adueniente nullum est.

Qui essent equi funales in tranquillo, contra non nullorum interpretationẽ probabilis opinio. Caput. XX.

ANeeps quæstio fuit apud Grammaticos ambiguo sensu in utranq; partem agitata qui essent equi funales, qui in solẽni triumphi apparatu, iuxta triumphãtis currum incedebãt Nuper incertu peritiorum, in controuersiam certamẽq; uenit, quonã modo accipi conueniat quod est in Trãquillo dictum. Tiberium Acciaco triumpho Augusti currum fuisse

comitatũ, ſiniſteriore funali equo, cũ Germanicus dexteriore ueheretur; qui eſſent funales equi querebãt. Cumq; uaria & fere populari opinione ferrent̃ nobiſq; cum minime probaretur, uiſum tandẽ eſt, funales dici equos, qui funibus alligati currũ triũphãtis traherent, quibus precurrẽtibus ſummi imperatores uectabantur triumphi die/in quibus ingenui pueri ſedere ueteri more ſolebant. Pretextatos enim filios in equis triumphantium uehi & Cicero meminit & multi prodidere. Q uare Paulus emilius deuicta macedonia, filios duos impuberes, & Germanicus currum quinq; liberis onuſtum in triumpho duxit. M. quoq; Anthonius philoſophus, & Verus, triumphi die. M. Puellas uirgines in equis triumphalibus uexere. Vel quod in his inſiderent qui funalia preferebãt & faces, propterea funales dictos ueterum authoritate probari. Nam peruulguatum fere eſt, faces & lumina tam in apparatu triumphi q̃ iuxta triumphantem deferri ſolere. Diuus enim Cæſar ad lumina quadringenta in capitolium triumphans aſcendit, Elephantis lichnos dextra ſiniſtraq; geſtantibus. Q uod eo conſtitutũ ferunt, tum ut ſpectatior triũphi apparatus & conſpectior foret, tum ut lumina ſi forte tenebris obortis, Pompæ triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras preſto forent, Ipſeq; triũphans luminibus circa adhibitis cõſpectior fieret. Propterea haud ab re uiſum, ſicut in Cæſaris, triumpho elephãtos lychnos geſtaſſe legimus compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantẽ ferre, dici probabiliter poſſe. Vnde funales equos a funalibus quæ in equis triumphalibus p̃ferebant, probe dici argumentamur. Ex quibus licuit nobis eſtimare, uel q̃d funibus currum traherent, uel quod faces iuxta triumphantem deferrent ſicut ueteri exemplo probatum eſt. Funales equos dici & eſtimari.

Q ui fuerit apud ueteres cenandi uſus, quæue hora prandii & cenæ quotq; ſingulis lectis cenitabant, & quid apud exteros. Caput XXI.

ANtiquis torum ex paluſtri ulua, & ex ſtramento, uel ex ceſpite fuiſſe, & longo tempore ex pulte non pane Romanos uictitaſſe perſpicuum exemplis & probatũ eſt, Poſtea cum ãnis intercedentibus ex illo agreſti cultu deſitum eſſet, menſas, in quibus æpularent̃ ex acere aut fraxino quadratas, deinde orbiculatas feciſſe, inq̃bus prãderẽt & cenarẽt, ſatis cõſtat. Q uẽ morẽ a laconibus Romanos ſumpſiſſe crediderim, q̃bus nullæ fuere mẽſæ niſi ex robore, Romanis enim antea lecti erãt Archaici & Bœtoi humiles & breues. Labentibus deinde moribus, tantæ luxuriæ factæ ſunt, ut ærati primum lecti, Abaci, Triclinia, & Monopodia, que Cn. Mallius Aſia deuicta primum uexit in triumpho, Deinde Citreæ menſæ quæ elephãtinis pedibus

tinis pedibus

tinis pedibus subtinebantur orbiculatæ magno sumptu fierent, quarũ precium auro appēdebant, aut ex ebore uel testudine, sectis putaminibus in laminas, Quod Carbilius pollio instituit primus, adeo ut non modo mensas sed lectos & repositoria testudinũ putamine uestirent. In cenaculis enim domorum aut tricliniis stratis tribus lectis prisci illi sedentes cenitabant, in quibus tres fuisse mensas Varro significat, exquibus una uinaria orbiculata Clybantum dicta a poculis quam κυλικας Græci uocant, altera lapidea oblonga columella suffulta cui Cartibulum, tertia quadrata quæ uasa detinebat cui urnarium dixere nomen. Persæ uero cum antea in uimineis thoris discumberent, postea lectos auro fulgentes & gemmis magnifice construxere, inquibus uasa non minoris census adequarunt, quos tanto censu excultos ac regiũ apparatum in castris, Pausanias cum deuicto Mardonio ad plateas, uidisset, illo neglecto modica mensa laconicam cenam fecisse dicitur. Greci in simpodio Greciensi frequenter cenitarunt. Apud Romanos uero Heliogabalus argenteas primus mensas habuisse dicitur, quibus in solemni æpulo duæ tantum mensæ adhibebantur, una carnium, altera pomorum. Namq; ueteribus cibus mundus erat & simplex, neq; operosis conditituris aut appetentia exquisitus, sed sine apparatu & sine impensa. Prandium enim & cena in propatulo fiebat quia palam cenitare dedecus non erat, secreto uero cenitasse probro & ignominæ fuit. Id quod lacedemoniis lycurgi lege cauebatur, quod ideo constitutum ferunt, ne quis splendidius altero uesceretur. Hiemeq; ad focũ æstiuo anni tempore in aprico cenitabant. Ouum uero & mel initium cenæ facere, In secundis mensis poma & mel sicut ad principia conuiuii & multiformes nuces dari assueuere. Apud maiores autē semen candidi papaueris cũ melle et lactuca plerumq; mensas secundas fecit, deinde ut uua, ficus, pyrum & alia pomorũ genera darentur bellaria in usu fuit. Hiberis autem ut in Symposiis glandem in secundis mensis tribuant, magni putabatur. Grecis oua cum turdis & leporinis carnibus ac melliris placentis secundæ mensæ frequētius data sunt, quibus erat iste mos ut in fine cenæ linguas igne torridas post sermones degustandas darent. Precipua tamen bellaria traduntur fuisse actica, lauta atq; eximia. Platonis uero bellaria fuere ficus, Cicer, faba, Myrti bacæ, & ex fago glans prunis tosta. Fertur Heliogabalus pro luxus affluentia parasitos in secundis mensis nouo genere edulii saginasse. Nam cereas dapes aut lignea edulia uel eburnea sæpe fictilia aut marmorea exhibuit, cum per singulos missus tantum biberent, uelut uescerentur, & manus abluerent. Panem uero paniceasq; mensas non argenteis uasculis sed uimineis canistris Romani inferebant, Greci uero per pnas. Quos ex mltiplici genere uariarunt. Nam & plebeius erat & siligineus qui candore prestabat & tritico

precipue cāpano quod authore Varrone ceteris prestaret. Sicut in falerno uinum in casinati oleū in Tusculano ficū, in tarentino mel preferebatur ceteris Erat & secundarius panis & ostrearius. Arthologanus Speusicus, subcinericius, & Artopresius, inter quæ ptisanam uelut saluberrimam magnopere commendarūt, quæ a Grecis sumpta origine ad Romanos fluxit. Post quam halicam Romani inuenere, cuius Greci inexpertes sunt. Grecis quoq; multiplicia panum genera comperimus. Nam & Zimitas hoc est fermētatos, & obelias & Cribanitas, & Candrydias & Apiritas, Pytirias, & Pyrinos panes legimus. Placentarum quoq; genera uaria. Tarentinas Crassianas, Siculas, Clustras, Plicias, Guttatas, Montianas, Mustaceas & spiras quæ fiunt ex Caseo. Proditumq; memoriæ est antiquissimos Romanorum, cene tantū panem adhibuisse, prandio uero carnibus uesci, non elixis, sed assis & uerudecoctis aut frictis, quibus parthi abstinebant, & nisi uenatu quesitis nulli uesci permissum. Et cum paucissimi conuiuæ erant, non minores tribus. Cum plurimi non ultra nouem in eadem mensa eisdemq; lectis cenitabant/tam & si uetus feratur adagium septem conuiuium, nouem conuitium facere, quod scilicet/obstrepente multitudine/tumultuantur potius q̄ in sobrio cōuictu sint. Græcis quattuor aut quinq; conuictores imis mensis adhibere satis erat. Germanis uero separatæ singulis conuiuis sedes sunt, & sua cuiq; in accubitu mensa. Fertur tamen. L. Verus Imperator præter exempla maiorum, cū duodecim solēni conuiuio primus accubuisse. Homerus usq; ad decem probauit, in Symposio autem Platonis octo cōueniunt & uiginti. In quibus mēsis Romani liberos cum pueris puellisq; adhibebant, qui ad fulcra lectorum serui ad pedes. In ipsis autem lectis cum uiris cubantibus feminæ sedentes cenitabant, a principio enim maiores nostri sedentes epulabantur laconum more, adhibitis etiam principium liberis, apud summos uiros, cū cæteris id ætatis pueris nobilibus qui propria & partiore mensa, in conspectu affinium uescebantur. Apud Græcos uero feminas in uirili conuiuio accumbere nisi propinquorum non licebat, quibus consuetudo mansit ut in primis æpulis breuioribus poculis transigerent, in fine uero laxiora adhiberent, quare greco more bibere, est capacioribus poculis haurire, quibus lex data ut in simposiis aut biberent aut abirent. Sicut apud Scythas Scytissare, erat intemperatius bibere. Nonnulli græco more bibere dicunt esse, quoties deos aut amicos iter pocula appellarēt singulos noīatim, toties haurire & large merū bibere. Vtq; cū magistratus & honores dabāt, uina pateris circūferrēt. Cūq; alicui ppinassent noīatim designare cui poculū darēt, & primo deos deinde amicos appellare, totiesq; haurire affatim & bona a diis p̄cari. Et tā & si uino uim sapiētiæ adhiberi putarēt, si qñ tū uinū aq̄ admiscerēt illud tepefactis niuibus

diluebãt nõnunq̃ marinã uino adhibebant, quo incorruptius foret. Roma-
nis etiam corollas poculis accipere, festisq; diebus coronatos & sertis redimi-
tos epulari mos erat, cum lẽniscis, erant enim fasciæ coloratæ quæ coronis ad
debantur, cautũq; fuit ut etruscis corollis lẽnisci tantum aurei darentur. Sũ-
pta ab Ionibus consuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inue-
nere, quod ab indis usurpatur ut ad familiare conuiuium coronati accedant.
Quin etiam uetusti moris erat, fercula exquisita & lautiora a ministris coro
natis cum cãtu & tibicine in cenis sollẽnibus afferri, poculisq; coronatis bibe
re, summãq; cenarum lauticiam tripatina distinguere, una murenarum, alte-
ra luporum, tertia mixionis piscis, & ne intepescerent cũ obsoniis focos quoq;
transferri institutum. Singulisq; poculis singulos deos aut heroas, nõnunq̃
amicos aduocare, astante cantorum turba ac toto seruicio & famulatu, quoq;
alter reliquias colligit, quæ e mẽsa cadunt, alter murmur compescit, alius spu
ta e pauimẽto & siquid imundi est uerrit, coq; processere deliciæ, declinatis cor
ruptisq; moribus ut totos apros una mensa apponerent, quem primus Ro
manorũ Seruilius Rullus apposuisse fertur. Deinde multam uenationem &
cõdimentorum uarietatem apponi usurpatum. Quin etiam uersatilia cena-
tionum laquearia Nero cõmentus fuit, ut cum fercula admictebantur, alia
facies cubiculi desineret, alia succederet. Egyptiorum mos traditur, ut in fa-
miliaribus cenis brassicã presumant in primis, eo edulii genere ebrietatem di-
scuti arbitrati, quã Cato oleribus preposuit cũctis, ita ut mane illam esse opor
teret ieiunum. Nonnulli nuces, lupinos, Citrum & Apiũ, quod uenenis pro
dessent, uelut antidotum præcepere. Græci uino madentes oleo perungunt
& sale, qui etiam ante reliquas dapes, sal uelut amicitiæ symbolum hospiti-
bus apponũnt, sicut Romani lactucas, quod ebrietatem discuteret. Quin
etiam Aegyptiorum usus erat, ut in solẽni æpulo propinquorum & affiniũ
qui decessere aromatibus referta corpora hisdem lineamentis & specie recen-
tissima ac si uiui essent, introducant, hisq; presentibus & quasi conuiuis adhi-
bitis epulentur. Et si quando Regum conuiuis aduocarentur uasa haberent
in quibus uentrem leuarent aut uomerent. Cretensibus accubantes uesci
instar magni criminis erat itaq; stantes epulabantur, contra lusitani nam se-
dentes cenitabant, quod Alexander Macedo fecit, qui sedens uescebatur. Græ-
ci quoq; in toris ex bouũ tergoribus assidentes, ordine ludunt & uescuntur,
Galli dũ cenant instramentis assident, Galathæ in pellibus luporũ aut canũ,
Cato iunior post ciuile bellũ non accumbens ut prius sed sedens cibo parciore
usus fuit. Contra de Terẽtio Varrõe & Hãnibale legitur ut post afflictas res
stãtes cenitarẽt. Apud Indos solus Rex i lecto ex stramẽtis facto accubat, cæ-
teri sedẽtes epulantur. Sparthanis cõmunia erant cõuiuia, paupes cũ ditioribus,
codẽ uescuntur obsonio, festisq; diebus quos fiditiã nũcupãt nigrũ ius et panẽ

igni duratum apponunt, utque Regi duplum obsoniorum q̃ cæteris detur, lege sancitum erat, nõ facietatis gratia, sed ut posset obsonio quẽ uellet honorare. Qui etiã aſſuerant, excellentium uirorũ laudes ignauorum feda scelera in æpulis canere ad lyram quæ dicunt scolia. Idem apud Athenienses. Nam in celebri æpulo quod Syciſſiam uocant, tenuiores cum ditioribus una conueniunt, & equalem obsoniorum partem ferunt. Cretenses eiuſmodi comeſſationes Andria dicunt. Perſe Ti&tã Greci πλίαι Syri Grãmatias. Fuere quoque Sparthanis cenæ copides in quibus capra ĩmolabatur, & alia Aeclon. Apud Indos ara menſe in modum constituta pluribus accubantibus circũ. In eaque carnibus appoſitis, quilibet conuiua e sua sede ad menſam uadit, & quam uult partem capit, atque in sedem reuerſus carnibus & pane uescitur, qui etiam comeſſationes in propatulo laconico more faciebant. Neque alienum fuerit qđ apud Gymnoſophiſtas traditur, ut paratis instructiſque menſis anteq̃ dapes apponantur, adoleſcentes ſinguli qui ad æpulum conueniunt, quid generi humano lucri fecerint, quod ue ſapienter dictum factum ue fuerit illa luce coram ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus nihil frugi ĩ mediũ affert, in pranſus manet & foras extruditur, quibus diſciplinis illos ad uirtutem acuebant. Perſarum mos erat inter pocula de rebus ſeriis conſultare, & poſt cõmeſſationes ſiquid ſanctiore fœdere concludi uellent concubinas aduocare, & circũferre, tanq̃ ea adhiberent fœderi que apud eos ſancta & cara ſunt Idem Battrianis, ut inter pocula de bellis cõſultent & ſiquid complacitum eſt merũ largius infundãt, & Grecis, quibus uetuſtiſſimo iure uſurpatur ut poſt q̃ magnifice epulati fuerant, quaſi refoto animo, de bellis decernãt largioribus poculis, quæ ſiquando circũferebant a dextris incipiebãt. Thraces poſt intemperatiſſimas perpotationes primo in uino & alea uerſari, mox ad illicitos concubitus accedere ſolebant. Siqui uero ea uecordia fuere ut poſt æpulas nudas mulieres introducant. Dyonilii prioris exemplo, aut alia q̃ ſibi obſonia conuiuiis miniſtrent, fuit pro flagitio habitum uelut Scelus & nequicia ſingularis. Interque epulas & pocula primum libare diis dapes & bene precari conuiuis, & ſecundum precationẽ dapibus cum modeſtia ueſci, priſci moris erat, haud aliter q̃ ſi ſacrum epulum eſſet. Siquidem apud maiores inter res ſacras menſa habebatur. Nam Pyſide cenantes parentum manibus primitias reddunt. Romani & Greci, in conuictu familiari ciborum particulis & uino in ignem conie&tis libamina diis dabant, & primicias cenarum laribus quibus ſal cum pane & caſeo pro pulmentario ceſſit. Vtque primus calix Ioui olympio miſceatur. Secundus Heroibus. Tertius ſeruatori Ioui. Et cum uinum purum dababatur obſeruatum eſt, ut Iouem ſoſpitem aduocarent, ne temulentos faceret. Cum uero aqua dilutum Iouem appellare ſaluatorem. Perſarum Reges, ante cibum de modeſtia diſputant, ante ſacrificium de Iuſticia, an-

te bellum de fortitudine. Et post trinam potationem cū modestia æpulati bo na a diis precabātur. Nonnulli inter bellatia honores diis, æ magnis Heroibus dabant. Cū uero apparatu magnifico exquisitissimæ epulæ dabātur, trinis ferculis, sequtis mox tēporibus etiam senis Romani cenā exhibuere. Idq; luxuria erat. Quomō Augustus conuiuia inisse fertur, quibus non amplius trinis ferculis aut cū abundantissime senis cenuiuabatur. Iulius uero Cæsar in Egypto conuiuia multiplici ferculo protraxit cū Cleopatra ad primā lucē. Nero quoq; effusus in luxum & æpulas, a medio die ad medias noctes, inter uina & scorta accubasse fertur. Domicianus nō ultra solis occasum. Et Heliogabalus tā perditæ nequiciæ & luxuriæ fuisse, ut uiginti duo fercula ingentiū obsonioꝝ una cena admiserit, nūq̄ lotis lintheamibus usus, sed nouis et recētibus semp sicut Gallienus q aureis lintheamibus strauit. Caligula una die cēties sextertio cenauit q etiā ex auro panes & obsonia apposuit. Vitellius quoq; inter apparatissimas epulas largissimo sumptu discubuit, q una cena a fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectissimoꝝ pisciū, & septē auiū apposita tradūtur. Titus cōuiuia instituit iocūda magis q̄ psusa, Geta maxima prādia per singulas litteras iubebat, ut pullū Perdicē, pauonē, porcellū, piscē, & pernam unis epalis apponeret, & sic p singula elemēta apparatus diuideret. Heliogabalus estiua cōuiuia coloribus distinxit, sicut lucullus per deos. Author est Spartianus Heliūuerū Impatotē, omniū primū excogitasse pēthapharmacū, præcipui saporis, ex Sumine phasiano, Crustulo, Aprugno, siue perna & pauone Instar Vitellianæ patinæ q̄ in mēso cōstitit, quā Clipeū Mineruæ appellauit Cui pxima fuit exopi patina, sexcētis sextertiis taxata, in qua aues uocales & canoras apposuit nūmis sex singulas coemptas. Pertinax uero Imperator cōtra, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata cena apposuisse fertur. Diuus quoq; Cæsar, & Octauius Augustus in quotidianis cenis cibi minimi fuere, & uulgaris. Tiberius diebus solēnibus pridiana sæpe obsonia & semesa apposuit. Theodosius modico & castrensi cibo contentus fuit. Traianus etiam in uekendo frugalissimus fertur, Laudaturq; Iulianus imperator, quod statatium prandium caperet, castrensi cibo & ministro obuio contentus, qui per triduum, porcellum & leporem diuisit. Regibus uero Aegypti in cenarū magnificētia & regali luxu, nihil præter uitulū & anserē apponere licuit, Regibus persarum nisi pane, pulte, cardamo & sale uesci. Antigonus etiā parco & uulgari cibo cōtētus fuit, Aristippus licet tyrānidē occupasset cibo tū uili refotus, & exclusis stipatoribus cenauit, sicut Agathocles nūq̄ sine fictilibus, memor paternæ obscuritatis qđ figulo pře genitus foret, adeo qđ īter uasa aurea figulina sp admiserit, inter cæteros aūt helluones Annarus Babyloniæ rex tāti luxus fuisse proditur, & tam profundæ gulæ, ut stola muliebri amictus me ro & unguento madens centum & quīquaginta psaltriis simul accubātibus

uelut officina nequitiæ, magnis effusionibus cenitaret. Vinũ uero grecum se mel tantum etiam in lautissimis cõuiuiis apponere solebant. Namq; ueteribus fuere conuiuia iucunda magisq; profusa. Primusq; Diuus Cæsar triũphalibus cenis, quattuor uini genera præpter instituta maiorum dicitur apposuisse. Falernum, Chium, lesbium & Mamertinum, Antiquissimi ut Varro ait, primo utres, deinde Tinas, demũ uini amphoras & cupes apposuere. Quod teste Homero heroicis temporibus fuit usurpatum, ut uina utribus inferrent Sylla præter omnis generis condimenta, uinum supra quadragenariũ æpulo publice prebito populo dedit, Arabes cum lõgiore potu indulgerent/nemini supra duodena pocula bibere fas erat. Germanis si indulxeris ad ebrietatẽ quantũ concupiscũt/licet. Augustus Octauius senos sextantes non excessit, Hãnibal nunq̃ plus sextario uini indulsit. Cæsar quoq; uini parcissimus fuit & bene diluti. Alexander Macedo, ad unũquẽq; calicẽ multo colloquio sermonẽ protrahebat, qui tamẽ aliquãdo triduo incaluit. Fertur Vticẽsis quãdoq; ad auroram cũ amicis perpotando uigilasse, non ut mergeret sed ut reprimeret curas. Quod Plato non improbauit/cum largiori uino aliquanto refici aĩos putaret. Democritus uero quaternos cyatos sextarios minime censuit excedere oportere. Siquidẽ iuxta anacharsim Primũ chraterẽ ad sitim pertinere dixit. Secundũ ad hilaritatẽ. Tertiũ ad uoluptatẽ. Quartũ ad insaniã, Vel ut Ebulus poeta Ciprius q̃ bene sentientibus tria tantũ propinari pocula putauit. Sanitati primũ, amori alterũ, tertiũ somno, quartũ nõ utiq; nr̃m sed iniuriæ, ultimũ uero ὕπνου appellari uoluit, nam postremo greci Mercurio litabãt uelut somni largitori/ & bono Demoni cui gratias agebant κρᾶσις ἀγα τοῦ δαίμονος Persæ uero tribus libationibus factis a diis inmortalibus bona precati conuiuium dissoluebant. Tiberius uero biduũ & duas noctes potu cõtinuasse fertur, & Traianus capatioribus scyphis sed citra ebrietatem bibisse. Bonosus autem bibit, quantũ nemo alius. Proditũq; memoriæ est Cõmodũ Cesarem in estuationibus ingẽs uini poculũ haurire cunctis acclamantibus uiue Cæsar. Inter ceteros prodit Zenocrates philosophus inuitante Dionysio uini Coham hausisse, & premiũ tulisse, atq; Ennius nimio hausto mero articularem morbũ contraxisse, quo extinctus fuit. Apud Nabatheos uero plura duodenis exiccasse pocula erat ignominiosum. Ipse uero Dionysius iunior usq; adeo uino marcidus fuit, ut ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamẽ fertur uñq̃ uino hilarior fuisse, sed eodẽ statu semp. Accusaturq; Mithridates tantæ bibacitatis ut premia p'us haurientibus proponeret. Neq; subticendũ quod leonides aduersus bizantios uinolentissimos fecisse dicitur, qui cum obsidione premerent, neq; ciues pro moenibus continere posset, q̃d passim ad caupones cursitarent, ut illos in officio haberet, ad mænia cauponas & uinarias officinas disposuit, id quod apud Phigaleos bibacissimos pari

ter fecit. Inter omnes aũt Vinolentissimos promacus Macedo memoratur, quattuor ingurgitans cantharos, & ob id ab Alexandro corona donatus, qui triduo superuixit postea. Et Nouellius Tricongius raræ gloriæ inter bibacissimos. Prandia uero prisci ante lucana habere, meridianum cibũ cenã dicere solebant. Quod & græcis uetustissimo in usu fuit. Namq; Eumeũ scribit Homerus matutina hora prãdium fecisse. Postea illo more desito seruatum est, ut prandia in usu non essent, sed qua hora cena apparabatur ea prandiũ fieret, quod tempus nona esse cõsueuit, sæpe octaua, ante mediam uero diẽ prãsum fuisse, uel ante lucanã cenã fecisse crimini dabatur. Idq; erat dissoluti & Helluonis. Siquidem post forẽsia negotia transacta apud Priscos fiebat prãdium, cenas uero quod nocte plerũq; fierent, uesperuas dixere. Sed tñ prandium leue & modicũ, cena aũt fuit copiosior. Tam & si Aristoteles large prãdendũ & parce cenandum putarit. Et licet Romanorũ antiquissimos noctu cenasse nonnulli opinati fuerint. Constat tamen post multas ætates usum inualuisse ut post meridianis horis uescerentur. Persis quoq; in meridie semel tantum uesci cõsuetudo fuit, qui erat Ethiopum mos, ut unico cibo contenti essent, diebus singulis, ut alerent corpus non saginarent, tã & si abusus postea Persis inualuerit, ut amane ad uesperã quicquid est temporis unico prandio concluderent. Fertur Alexander Macedo appetente nocte cenasse, & primo diluculo prandio accubuisse, plerũq; ad multam noctem cenã protraxisse. Galba ante lucem uescebať. Cicero ante occasum solis per raro discubuit. Præ ceteris uero Tarentini usurparunt matutinis se poculis ingurgitare, adeo ut temulenti in forũ conuenianr. Indi horam prandii aut cenæ non nouerũt sed ut cuiq; libitum comessabãtur, quietiã Persarum & numidarũ mos, ut quacũq; hora uescerentur. Diogenes quoq; nullam temporis horã prandio definiuit. Senioribusq; uelut ætate uenerabilibus aut his qui prudentia & authoritate anteirẽt primi discubitus & honoratior locus dari, ipsiq; sublata mẽsa primi assurgere consuerant. Erat aũt Romanis locus honoratior qui summus in mensa fuit, nonnulli in medio discubuisse honoratius putarũt. In imo uero conuiuii dominus cenabat. Apud Græcos non modo loci dignitate uiros fama precellẽtes in concilio uel mensa sed poculis maioribus, & carne opimiore honestabanr, Indis ut cuiq; in mentẽ uenit in quacunq; parte lecti discumbere licet. Non enim honorum personæ uc ratio in mensa habeť. Apud Persas magna ratio mensæ presertim Regiæ fuit, in qua præter matrẽ & Regis coniugem nemini interesse permictitur, tam & si matronas quandoq; adhibitas legamus. Egyptiis aũt siquis ad cenam Regis non uocatus accederet, capitis luit penam. Post æpulas uero eruditas confabulationes, deinde fides & tibias, ac Symphonias & cantus, illorum qui maiorũ laudes carmine decantabãt adhibere, antiqui moriserat, Abydei in hospitali mẽsa & festis æpu

lis postq̃ opipare epulati fuerant, infantes admictunt garrulos & festiuos, ut
his obstrepentibus garrientibusq; cõuiuæ alacriores fiant. Romani etiã mo
riones ut oris deformitate & stulticia oblectarent, non nunq̃ petulãtes & im
probos scurras qui lasciua licẽtia & inpudentissimis iocis, derisui essent. Neq;
omictendũ quod de Sybaritis proditum est, apud quos omniũ libidinum il
lecebræ fuere, ut ad festum conuiuiũ & solẽne epulũ non psaltrias modo &
Histriones, sed equos composito psaltatu ad symphoniæ cantũ psallentes in
troducant. Apud Gallatas & Celtas ad mensam postq̃ uino incaluerant ex
prouocatione dimicatur ad uulnera. Sicut apud Sannites inter æpulas erat
mos digladiari, quod mox Campani odio in Sãnites detractis armis uendica
runt, ut pro cenarũ magnificentia paria pugnatorũ destinarent. Idem factum
memoratur ab Indis, qui cum post æpulas, aureos chrateres circũtulissent
Strenuitatis & fortiũ factorum periculũ facerent. Octauius uero postq̃ fue-
rat discubitum picturas inuersas conuiuis uenditabat. ut aut expleret deside-
rium aut frustraretur, nonnunq̃ Histriones aut Arethagolos admictebat. Ve
spasianus dicacitati super cenam & iocis scurulibus usq; ad ineptias uacabat
Tiberius ex lectione quotidiana questiones frequenti conuiuio proponebat
Nero Cæsar Cythæredos aduocabat primi nominis. Cato Vticẽsis a cena de
ambulabat. Pomponius Acticus libellos lectitabat. Quod Alexander Se-
uerus fecit, ut in mensa familiari sæpe librum legeret. Solitus nel legentes au
dire uel aliis legentibus uesci. Hadrianus Comedias lectores & poetas admi
ctebat. Heliogabalus sortes conuiuales post cenã proponebat ut alius habe
ret decem Camelos, alius muscas uel auri libras aut decem oua, ursos, glires
& lactucas decem. Sylla q̃uis ferox & impotens in comessationibus comis
erat & facilis. Fertur quoq; idem seuerus Alexander, post æpulas, catulos cũ
porcellis & perdices ad pugnam sepe cõmictere, & Cleomenes sublatis men-
sis uinum Chrateris circũferre, a Græcis uero Enigma & Griphus post con
uiualia lusus proponebatur, cuius captiones soluenti premium carnis portio
non soluenti pena erat, ut fallum hauriret poculum. Parthis admictere con-
cubinas post æpulas non improbatur, uxores aũt domi abditas in uirorum
conspectu non adducunt. Babyloniis aũt in conuiuiis a principio feminarũ
modestus est habitus, paulatim deinde pudore profanato summa uelamẽta
exuunt, & post æpulas ultimis amiculis reuelatis pudibunda ostendunt, in
omnẽq; licentiam iocorum & laciuiarũ, pudorẽ abiiciunt. Fuitq; ueteri mo-
re seruatũ, quod bibente aliquo ex conuiuis mensam tolli non sinerẽt, namq;
hoc auspicii mali & detestabilis putabatur. Quod si inter cenandum fercu-
lum a mensa reuocatum foret, nisi cena continuaretur, nisiq; appositis æpulis
uescerentur, inter dira fuisse, Quin etiam per mensas deflare aut prolapsum
cibum e manu, non reddi, ominosum erat, tam & si quorũdam opinio fuerit,

quæ e mensa

quæ e mensa decidunt in comuni conuictu, nec tollere nec gustare, illa hero um esse opinati. quodq; apud honoratos & doctos uiros nunquã fere sine le ctione cena fuit, & cum conuictus frequens in cenam & prandium diuisus fo ret/pleriq; tanto temperamẽto & tenui conuictu fuere, ut sola cena contenti nunquã ante solis occasum & nisi post decimã accũberẽt, inter quos memo ratur Asinius pollio, qui cum esset tota die negociosus, ita post decimã animũ relaxauit, ut ne legendis minimis literulis uacaret. Quidam noctu, alii me dia die, negociis pausam fecere. Nõnulli autem tãta ingluuie & uentri etã uo raci fuere, ut uelut impuri helluones effusas perpotationes & exquisita obso nia, quadrifariam diuiderent in ientacula, prãdia, cenas, & comessatiões sem per instructis paratisq; mensis tãto apparatu, donec uino madidi & crapula di stenti fierent. Quod quidem obscuris seuientibus moribus, a nõnullis pes simo exemplo factitatum est. Antea uero nõ licuit, ne ingentia animi bona ingluuie corporis fœderent. Apud Siculos autem usus erat bis in die æpulis saginari & saturum fieri, quibus templũ saturitati dicatum erat, quare Sicu læ mensæ & Syracusanæ delitiæ tanq̃ lautissime in prouerbium uenere. Si cut apud Græcos pharsali & Bœotii uoracissimi habiti. Quare ab Athen ẽ sibus fatui, rudes & pingues dicti sunt propter ἀδηφαγίαν. Quippe cũ a cõui uiis erudi discederent, distenti uentus ingurgitabãt. Quod & Plato improba uit, & Romani duxere nefas, ut bis in die saturum fieri uecordis esse ducerẽt. Hoc quoq; apud cõuiuas seruatum legimus ut in familiari cõuiuio aut æpu lis lautioribus aliquem atractum aut pulla in ueste discumbere ducerẽt nefas. Nam depulso langore animi nõ in tristicia conuiuio interesse decet. Propterea Vatinio quod in æpulo Q. Arrii atra in ueste accubuerat, a Cicerone obie ctum & crimini datum est. Quippe bellos cõuiuas & conuictores faciles, in candida non pulla ueste accumbere decet. Tam & si cenatoria & triclinaria conuiuis dari, antiqui moris fuerit. Ferturq; Hadrianus Cæsar semper aut to ga summissa aut pallio tectus accubuisse. Et Saloninus Imperator, milites æpulari cum sagis iussisse hieme grauibus æstate tenuibus, quo tempore ser uatum est ut milites cum Imperatore cincti discumberent. Tum frequẽs hæc fuit obseruatio quod si quis ad cenam benigne inuitatus iret, alios pari affectu aut sanguine cõiunctos eisdem aduocare æpulis nõ uetabatur, ueluti comites secum & umbras duceret. Sua autem sponte conuiuio aliis parato se intromi ttere non decebat. Siqui uero non accersiti & automati irent, in imã lecti spõ da deduci iubebant. Tum si forsan minus tempestiue neq; ad horam consti tutam, conuiua accederet, illum nisi triclinio circuito admicti non sinebant, & tunc epulari iussus discumbebat. Reges tamen parthanorum sero prodeun tes cenæ parte mulctantur. Quippe ad cenam non eũtibus binæ Chenices farinæ & uini singulæ Cotilæ, mictunt, dupla uero p̃lentibus. Ideo Ephori

Agydi Regi lacedemoniorũ cum ad phidicia nõ accederet cenæ partem petẽti abnegarunt. Tum si quando inter æpulas incendium quisq̃ nominaret, nequid ea res diri portẽderet, aquam sub mensam inspergebãt, a quibus obseruatum est, ut aliquo ex cõuiuarum numero e triclinio prodeũte, uerri solum nullo modo sinerent, hoc infandum omen, & perniciosum portentũ augurati. Si tamen ad lumina cenarent aut illa in triclinio essent, ueteris instituti fuit ut lumen in lychno non extinguerent, sed illud sua sponte emori sinerent. Quodq; mensam prisci nũq̃ uacuam tolli iubebant, semperq; prandii partes superesse uoluere: Siue antiqui uictus persimoniam, Siue morẽ, quo aliquid reliquiarum in mensa superesse felix omen erat, ueteri instituto adnotantes. Legimus tamen cena peracta, reliquias & semesa obsonia ministris astãtibus diuidi & circũferri antiqui moris & exempli fuisse.

Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarũ figuris noctibus fere singulis Romæ expertus sui. Caput XXIII.

NOta & uulgata res est, ædes quasdam Romæ, quas ego incolui, euidentissimis ostentis ita infames, ut nemo illas incolere ausus fuerit, quin assiduis umbrarum illusionibus, & tetris imaginibus, noctibus fere singulis inquietetur. In quibus preter nocturnos tumultus, quos medio fere noctis silentio audiebamus, & horrendos fremitus cum eiulatu striduloq; uocis sono quibus lachrimari & tremere uidebatur, speciem hominis squalida facie, uultu minaci, nigro corpore, & aspectu formidabili, nomẽ suũ exprimentẽ, & opem implorantẽ, cernebamus. Sed nequis hoc fabulosum aut cõmentitiũ putet: Author est Nicolaus tuba uir multæ & expertæ fidei, qui cum rei explorandæ gratia cum nõnullis doctis iuuenibus prima face ad nos aduentassent, cupido incessit animo, hæc quæ a me promebantur, uero testimonio experiri, & an uera essent intueri. Et nequid inexpertũ relinquerẽt, noctem peruigilem egere mecũ, ut rem notã exploratãq; haberent, neq; eos opinio fefellit. Nam cum accensis luminibus peruigiles starent, haud procul species hæc dira terribiliq; facie, & uultu tetro, repræsentata est, quam ipsi tumultuari & diris nos uocibus agitare uidebant, Cumq; omnia clamore & tumultu streperent, post multa oculoꝝ ludibria tantũ formidinis pauorisq; intulit, ut territi & trepidi uix mente incolumi satis constarent. Et cum totæ ædes gemitu funesto miscerentur, singulisq; cubiculis pestis illa importuna obuersaretur, dum proprius accederemus, illam retro cedere & querula uoce lumen effugere cernebamus. Demũ cum multum diuq; tumultuata fuisset, haud multo post ubi multũ noctis processit, uisio omnis illa dilapsa est. Sed

pre cæteris quæ ibi expertus sum, non omittã miraculum ingens, quod mihi plane uigilanti maiore aliquãto trepidatiõe haud multo post obuenit. Nã cũ tenebris obortis cubiculi fores obserassem, firma sera, iaceremq; in lectulo nulla adhuc quiete composita, Lumine accenso: Horribilem illã speciem foris iam tumultuari & cubiculi forem, manibus pulsare sentiebam. Nec multo post, simulacrũ illud, opertis addictisq; foribus (uix credibile dictu) per commissuras & rimas in cubiculum se intromisit, quod sub lectulo meo iacens cũ Marcus alumnus & cliens meus, ut pote qui e conspectu cubabat tetra & dira facie aspiceret, pauore subito consternatus luctu & gemitu omnia opplebat, ipsamq; intromissam nõ sine formidine clamabat, Idq; mihi cum clausum cubiculi ostium aspicerem, uix credibile uideretur, Interim dirum illud simulacrum quod sub lectulo iacebat meo, manũ & brachium protẽdere, lumenq; quod iuxta aderat, extinguere uidimus, quo extinto libellos meos, & quicquid, rerũ erat, querula uoce miscere, ac omnia euertere nõ destitit. Mox cum ad tumultum exciti socii eo se contulissent. Lumẽq; intromissuri obuersarẽtur uestibulo. Interim ipsam opertum cubiculi ostium manu aperire & foras effugere uidimus. Erat enim ipsius speties ut plane perspeximus, simulacro hominis nigerrimo nõ absimilis: Illud utiq; mirum fuerit dignũq; memoratu, figuram illã dum nobiscum sic luctaretur, cum fores cubiculi reserasset, ab his qui lumẽ intromisere, minime cõspectã, Sed cũ primũ cubiculi fores exiuit, elapsam ex oculis illico discessisse & in auras euanuisse,

Qui cultus domorũ quondã fuerit, & quare maiorũ imagines in postibus & arma in atriis & uestibulis haberẽt, & qd de exteris. Caput. XXIIII.

QVibus pristini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotasse accepimus amplas domos in primis gressibus uestibula habuisse, quæ spacia licet pars ædium forent, tamen illa p ædibus fuisse nemo ignorauit, erat enim locus uacuus perquẽ de uia ad fores patebat aditus, in quo prestolari qui salutatum uenerant, aut si conuento opus foret, tempus operiri solebant, quod quidem prima aut altera diei hora esse cõsueuit. Fuit enim apud maiores nõ modica laus illis qui ex claris familiis erant, q̃ plurimos cliẽtes non modo cateruas togatorum sed & tenuiores amicos habere, a quibus obseruarentur quottidie & colerentur, cumq; his ad forum deducerẽtur frequenti comitatu. Namq; maximi decoris erat, amplos uiros illustresq; etiam ab infima plebe quotidie salutari, appeti, deduci, reduci & consuli, eisq; decedi & assurgi. Fiebat. n. salutatio more prisco dextram iungendo dextre. Quippe

cum referat Varro omnē antiquorū honorem dextrarū constitisse uirtute nō nunq̄ osculo, plerūq; assurgendo caputq; denudando quod apud nostrates frequenti in usu est, mansitq; obseruatum, ut salutantes Imperatorē, anteq̄ admitterentur interiores aulici scrutarentur sinumq; pretentarent nequis cū telo esset. Nonnunq̄ ut ualentissimi serui cathenis religati pro ostio aditum custodirent, ne non uocati admitterentur. Laudaturq; Vespasianus. M. Antoninus & Alexander seuerus Imperatores quod salutarentur patente cubiculo, ministris admissionalibus remotis. Apud Parthos uero Regem adire uel salutare sine munere nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos sectabantur frequens sporcula dabatur quæ prius centum quadrantes fuit. De inde rectam dari institutum. Quare uocatores principis dicti, qui ad cenam conuiuas admittebant, quorum nōnulli mercede accepta aliquos subditicios principum sæpe cenis aduocarunt. Quam Nero ad sportulas reuocauit, qui etiam plebi congiariū quadragenos nūmos uiritim dedit. Siquidem Imperatoris munus quod populo dabatur congiariū dictum est, quod uero militibus donatiuū. Mox Domicianus sportulas ad cenas reduxit. In qua frequēs obsonium, panis, oleum, & porcina caro dari solita, absq; uino. Diuus uero Iulius ad conciliandum populi fauorem frumentū uiritim dedit, ternos modios & totidem olei libras, trecenos quoq; nūmos singulis, & centenos pro mora. Augustus Octauius frumentum plebi gratuitū & menstruum. Nero quadragenos nūmos uiritim congiarium largitus fuit. Caius uero Cæsar trecenos sextertios, & forensia uiris & pueris, ac feminis fasces purpuræ & conchili, nōnunq̄ pro sportulis panaria cum obsonio. Domitianus etiam cōgiarium nū morum trecentorum. Senatui & equestri ordini panaria, plebi uero sportellas cum obsonio. Cato Iunior nouo more tribuit sportulas, Græcis ex tritico, raphano, Bliti, & Apio. Romanis autem uini amphoras, carnes porcinas ficus & lignorum fasces. Quāuis apud antiquissimos. Sextarii lactis darētur uini nunq̄, nisi quod a Cornelio Cethego in consulatu mustum rutatū populo datum est. Ancus uero Martius Rex, salis modia sex milia cōgiarium populo erogasse fertur, ex quo tantum quisq; ferebat, quantū in singulorum capita descriptum erat, ab undecimo ætatis anno. Augustus etiam tricenos, & quadragenos, nōnunq̄ singulis quinquagenos & ducentenos nūmos largitus fuit, ac ne minores quidem pueros preteriit. Sicut Traianus infantes quoq; ad sportulas admisit. Tiberius trecentenos uiritim dedit & prandium mille mensis, Galba dedit populo congiarium & epulū Senatui et equestri ordini, ac præter æpulas forensia uiris, feminis ac pueris fascias purpuræ & conchilii, quibus ueteres pro caligis utebantur. Et mox Nero, Domicianus, Hadrianus, & reliqui Cesares munera populo sæpe largiti sunt: Sed

Hadrianus

Hadrianus nouo more aromata balsama & crocum. Nõnunq̃ duplex cõgiariũ ternis per singulos aureis diuisis. Cõmodus singulis denarios segtingenos uicenos quinos. Aurelianus uero ad parthicum proditurus bellum, cum bilibres coronas singulis promisisset, & aureas, populus expectaret, Siligineas dedit, nouo genere panis, quo deinceps usi fuere, qui tñ populo uniuerso, panem oleum & suillam carnem postea diuisit uinũq; dare statuerat nisi morte preuẽtus fuisset. Fuitq; obseruatũ ut principes assumpto imperio ad conciliãdum fauorẽ congiariũ darent populo, quod annuũ plerũq; homines clarissimi et summis honoribus functi pro officio & cliẽtela uelut stipendiũ capiebãt Erãt ergo hi quos isti sectabant illorum patroni & defensores, suiq; officii ducebãt in fidẽ illos & cliẽtelã habere, tutelæq; suæ ducere & ope iuuare. Quin etiã nõ foris tantũ sed intra domesticos lares libertos seruosq; salutatores cõperimus, qui bis in die frequẽtes aderãt, ut mane saluere, uesperi ualere, dño aut patrono dicerẽt. Nec non populis & nationibus ac bonis & fidelibus sociis patronos publice fuisse Romæ hoĩes honestissimos summo loco natos qui fortunaꝝ ꝓpugnatores erãt, & ciuitatũ defensores uõ penitẽdi, quoꝝ studio & fide, singula negocia in Senatu facesserẽt, & promouerẽt. Siquidẽ Syracusani in cliẽtela Marcelloꝝ fuere, lacedemonii ĩ Claudioꝝ. Putheolani brutoꝝ, Neapolitani liciniοꝝ, Bononiẽses Antonioꝝ. Allobroges p̃ patrono fabio sanga usi sunt, Marius Herẽniis, Cæsar quoq; Græcoꝝ patrocinio plerũq; affuit, plebs deniq; ipsa sub patriciorũ equitũq; Romanoꝝ tutela per clientelas diuisa erat. Quod a Romulo a primis originibus institutum ferunt, ut plebei singulos patronos ex patribus legerent quorum consilio & authoritate niterentur. Prætereq; uestibula fuere caua ædium & peristilia ad quæ quisq; suo iure non uocatus admittebatur. In foribus uero & atriis domorum ara, focus, & lar familiaris erant. Namq; focus erat ara deorum penatium, quẽ instar numinis habebant. In quibus non deorum modo simulacra quos singulis edibus in larario colebant. Sed imagines ac expressos uultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamentum, ac principum & patronorum quos quisq; colebat habere assuerant. Quare. L. Vitellius Vitellii pater, Narcisi & pallantis imagines inter lares coluisse fertur, Cereæ enim imagines in atriis domorum singulis disponebantur armariis quos ita celebrabant colebantq; ac si illi quorum uultus exprimebantur uiuerent. Quas festis diebus & in summa gratulatione & leticia, laureis sertis & floribus ornare, illorumq; natales dies festa luce celebrare solebant. In luctu uero & gemitu familiæ tanquam consei doloris essent, & tacita mesticia funestarentur, deformare, Tantoq; honore dignos putabant, ut illas, cum singulis imaginum titulis, illorum præcipue quorum summa dignitas maximeq; res gestæ fuere, in exequiali Pompa & apparatu funeris, extra ædes

producerent, & longa serie uelut familiæ decora repræsentarēt, Illeq; defunctorū exequias & una funus comitarent. Ita tradito more ut domino, aut aliquo ex familia uita functo, illius imago tam circa limina domus, q̄ pro foribus locaretur, ut defuncti desiderium repræsentata illa species leniret, posterosq; ad preclara facinora domi forisq; obeunda inuitaret. In eisdem quoq; atriis & foribus ac circa domorū limina hostium spolia quos quisq; uicisset, quorumq; uictor extitisset, etiam, enses, & Clipei, Galeæq; & currus ac deuictarum nauiū rostra ueluti auitæ gloriæ & fortium factorū ornamenta affigi assueuere, que quanto uetustiora erant, tanto plus decoris & maiestatis habebant. Ideo nec uetustate consumpta reficiebantur nec effracta resarciebantur. Hæc enim omnium ad se uertebant oculos quo intuentiū animos cogitatio subiret, ut pari ipsi exemplo ad magna facinora magnasq; res inuitarentur. Nec solum priuatas domos sed porticus & deorum templa hostilibus spoliis tanq̄ tropheis exornare uetusti moris erat, tanq; exempli fuere, ut illa posteris non mediocris stimulatio fuerit, ne degeneres ipsi neue ignauitam claros triumphos turpibus factis dictisq; fœdarent. Adeoq; hæc propria familiæ ornamenta sunt habita, ut quãuis alienatis edibus nouo domino spolia & imagines refringere non liceret. Hãq; statuas quibus splēdor & uetustas familiæ notabatur amouere, est habitum nefas. Belgarum uero fuit mos barbaricus celorū hostiū capita postibus tanq̄ spolia affigere, qui etiam Galatharum qui ultra Rhenū incolunt, usus traditur, ut spolia hostiū sanguine perfusa, & trunca capita foribus affigant. Gelonorū hostium cutes, ut ea omnibus spectaculo sint ac fortiū factorum insigne documentum & hostibus pertimescēdū foret, in Aegypto autem in uestibulis domorum alas uulturum proponere indicium nobilitatis & uetustatis familiæ censebatur. Apud Phriges Pardalis pro foribus affixa Homero teste, signum imunitatis erat, ne hostiū incursibus pateret. Alexander uero captis thebis ut Pindari domui parceret, illam inscribi iussit. In eisdem quoq; atriis, Pynacothecæ non mediocri paratu dispositæ erant. In quibus tabulæ pictæ, celatum argētum, stragula uestis, signa & ornamenta reponebantur. Sicut Græcis fuere Cheli & Cistæ, fascoli, & Riscus, in quibus egregia supellex & muliebris mundus seruabãtur. Quæ atria plerumq; inaugurata fuere, nãq; haud aliter in illis Senatus cogi poterat, q̄ si inaugurata templa fuissent. Non tamē oēs sed solas palatinas ædes inaugurari seruatū est, ut habita in his Senatus decreta rata forēt. Eas quidē ædes ueluti augustissimas, uestibula regalia habere cognitum est, atriaq; patētiora, perystilia amplissima, & conclauia insigni pauimēto. Tricliniaq;, & ampla prætoria, ac cenationes mira celatura & arte. Nonnũq̄ Xista, Colles, Nemora, hortos, Piscinas, Euripos, amnes, & aquarū ductus, porticusq; pauimētatas, cultu & laxitate conspicuas, Syluasq; & ambulationes, Siquidem in his publica

cōcilia & iudicia, arbitriaq; & cōuentus, frequētes fieri cōſuerāt, Inq; eat ūdē
palatinaq; ædiū ueſtibulo & pro foribus regiæ laurus ſemp & ciuica ex quer
cu, precipuū inſigne clemētiæ Cæſarū affixæ uiſebant̃. Quæ quidē atria in
primo aditu domus & proxīa ianuis extruebant̃, in qbus matres familias de-
gere & lanæ opam dare aſſuerant, quod aliter a Græcis ſeruatū meminus.
Quibus Andronitis in primis ædibus erat. Gineciū uero ubi mulieres opera
batur, in cōclaui & receſſu intimo pre pudore & modeſtia locabat̃, Ideo non
extra ſed ab intus fores pulſabātur, ne imparatos offenderēt, quod etiā a Par
this uſurpat̃, ut Gyneconiti, in ſecreta domus a uiris ſemotū haberēt, Quip
pe cū nō modo uxorū ſed pellicū pudiciciā ita ſuſpectā habeāt, ut niſi capite
operto & uelato uehiculo illas in publicū pdire ſināt, neminiq; pprius accede
re liceat. Apud quos reges quoq; in penetralibus regiæ occluſi ſub ſpeciæ Ma
ieſtatis deliteſcūt. Sed tamē triūphales domos, hoc amplū habuiſſe ferūt, ut
fores de uia aperiātur nō intus, ſicut de publicolæ familia proditū eſt, Preter
quæ, potētiorū domos, baſylicas habere ante ueſtibulum magno ornamēto
duxere, in quibus eſſet tribunal, tāq̃ plus ineſſet auctoritatis, quod iudicia pu
blica ante ædes darētur, nōnūq̃ ſcolaſticæ exercitationes & declamationes in
his fierēt. Quippe cū frequēs ibi eſſet auditorii locus. Licet baſylicas foro cō-
iunctas plerūq; legamus, in quibus conuenirēt negociatores & merces expo
nerēt. Cōmunis tñ Thalami deſcriptio ſic erat, ut primo poneret̃ loco ſeptū
ubi ianua, Mox aula, Inde Porticus piſtylos ſoli expoſita, poſtea pdromus,
ultio domus & in poſticis ediū hortus. Cenaculū uero ſupra ædes erat, ſcalis
ferētibus in publicū, nōnunq̃ in ædes uerſis. A pricipio uero urbis, tā ſimplex
uitæ cultus fuit, ut rudi cemento conſtructas domos, & ſcandulis robuſteis
aut ſtramenteis contectā urbem per annos quadringētos, uſq; ad pyrrhi bel
lū legimus, qui modicus cultus, hiſpanis Aquitanis et luſitanis atq; Egyptiis
fuit, quibus in modicis diuerſoriis degere ſepulchra uero magnificentiſſima ex
truere patrii moris erat. Non ſic Agrigentini & Megarenſes, nam iuxta Pla-
tonis uerbum, edificabant ut ſemper uicturi epulabantur ut morituri. Indi
quoq; in cultu corporis accuratiſſimi erant, in ſepulchris uero extruendis par
ci & modici. Gallis domicilia plutheis & Crathibus intexere mos erat, Britā
nis & ſueuis in tuguriis una cum armentis ſtabulari, liguribus montanis ſpe
luncas & uaſtiſſimos ſpecus incolere, aut cubilia modica & ſub oſcura, Ger-
mani non cohærentibus edificiis habitāt, ſed ſuā quiſq; domū ſpacio circūdat.
Medi diuerſoria habēt magnis receſſibus circūdata & nemoribus manu cōſi-
tis, alii latericias fecere domos q̃s Eurialus & Hiperpius fuenere pmi. Scythæ
& Nomades quia fuſi p agros ſunt, carris quocūq; ſors tulit pro tecto & lare
utuntur, Hiperboreis nemora uel luci ac ſparſa tuguria domus ſunt. Nam
prealtas ſyluas & rupes inuias incolunt. Dardani foueas ſub fimo & ſordi-

das ædes habent. Phriges olim, & Trogloditæ sub effossis tumulis, balcates in saxis concauis, cuniculis ad corporis magnitudinem dimensis. Alii ex ulua palustri latibula intexerunt. Mardoę gens specus infodiunt montibus in quos se, coniuges & liberos receptant. Ethiopes & Indorũ magna pars subterraneas domos habent, Massilienses ex palleis, In Meroe ex palma, Cathromotitæ ex ligno. Indi quoq; Egyptii & Britãni ex arundinibus. Ichthiophagi ex ostreis marinis aut ex piscium ossibus tecta contignant. Chelonophagi partim ex alga, partim ex testudinum testis, Gens circa Nasamones et Trogloditas & Chaldei profugi ex sale. Spythameiex ouorum putaminibus et pennis. Contra uero Arabes & Sabei, nam limina, postes, Cellas, fulcimenta parietes & domorũ tecta habent augustissima ex Ebore auro & argento atq; sumptuoso lapide & Smaragdo luxu ingenti, laquearia uero citro & ebore extructa, qualem Alcinoi domum Homerus tradit, auro argento, electro atq; ebore, fulgentem. Perse quoq; magnas gazas & quicquid est auri in domibus ponũt, Regum Indorum Regia argenteis imaginibus tota distinguitur eam q; ex auro uites percurrũt, fulctæ aureis columnis. Fuitq; institutum lycurgi apud Sparthanos, ut domorũ culmina securi ianuas uero serra discindãt, ne quis insignius altero edificaret. Quare Agesylai domus ab inopi & priuata haud dissimilis fuit. Sicut Põpei domus usq; ad tertiũ triũphũ: Athenię̃ses eũ antea specus & abditos saltus ĩcolerẽt, primi latericias ædes calce & cemẽtis cõstruxere: Postea uero in tãtũ magnitudinis urbis edificia pcesſere, ut tota edificiis exurgẽs, in quatuor aut quinq; cõtignatiões & multa tabulata tecta excitarẽt, maxiasq; domos maximis domibus ĩponerẽt, ut orator Aristides pfessus fuit, ita ut augusto Cesari, ne urbs ruinis laboraret, magna mole edficiorũ, ne quis supra septuagita pedes sublimius edificaret ĩhibere necesse fuerit, licet ipse modicas edes incoleret, & toro modice instrato cubaret. Quod & Nero Cesar post incẽsam urbẽ dimẽsis uicorũ ordinidus & uarũ spaciis statuit, ne ultra pscriptũ edificia tollerẽtur. Quare Emilius Porcina, a L. Cassio accusatus & pena mulctatus fuit, quod uillã nimis sublimem edificasset, produxitq; Tyrios adeo ædificas maximis cõtignatiõibus domos aliquãdo struxisse, ut parũ abfuerit, quin tota terremotu corruerit. Sed quæ sint instrumẽta domus, quæ relicta domo istructa ad nouũ dominum transeãt læpe quæsitũ est, & præter imagines, & affixa spolia, ista etiã Paulus iurecõsultus de instructo fundo adnotauit. Specularia, Pegmata, Canales, Harpagones, Hamos, Cẽtones, Scyphones, Scalas, perticas, Spõgiasq;, qbus istrumẽtis domus cõtra ui ignis ad ĩcertos casus defendit. Squalor abluit & imũdiciæ purgant. Dixere aũt Centones ex uillis grossioribus sagula intexta uilioribus pannis quibus domorũ tecta, tabulata aut ligneæ machinæ militares, aduersus incendia si ignis maior uis ingruat muniuntur. Scyphones uero

fistulas follibus iunctas, seu machinas Nydraulicas quibus agitatis ad superiora edium exhauriūt aquā, qui etiam organa neugmatica dicti. Arpagones ferreas manus seu asseres ferro unco prefixos, quo igni fuerenti obuiam irent quos ab Anacharse Scytha inuentos nōnulli uolunt. Pegmata uero compactam machinā, ex aere marmore uel ligno, tum ornatus tum cōmodi causa, instar illorum quae in Pompae apparatu producūtur, quibus etiā intra aedes uti assuerant. Addit Paulus horologium aereum domi non affixum, & Prothyrum relicta domo instructa ad dominum transire. Est autem prothyrum instar uestibuli plerumq; opertum quod ante aedes & ostiū fit. Quod non esse uestibulum merito nōnulli putāt. Sed ligneam structurā in ipso uestibulo ante fores, qua obstāte, quasi repagulo, apertis ianuis, quae intus fiūt non apparent, sumpsitq; nomen απρο quod ante significat τυρ, autē ianuam Vnde Hyprothyra ualuarū illa hians cauitas dicta. Censuitq; Pomponius iureconsultus ex authoritate labeonis, Prothyra eiusmodi si pro edibus sint affixa aedium partem esse, tam & si facile demi possint & reponi. Sicut ligneā structuram quae estate tolli hieme reponi solet, ediū esse labeo putauit, quo niā perpetua causa parata forent, itaq; alienata domo prothyra eiusmodi una cum domo ad emptorem transire uoluit. Verba uero Pomponii Iureconsulti de uerborum significatione, haec sunt. Idem labeo ait prothyrum quod in aedibus fieri solet aedium est.

In extis inspiciendis quae prospera quae ue dira sint, & que boni, quae ue mali prenuncia. Caput. XXV.

Qui Augurum disciplinam obseruarunt, quiq; illorū prescita perscrutati sunt, in fibris extisq; inspiciendis inter ea quae dira, aut secunda essent, multū interfuisse uolunt, licet alii alio modo illa interpretari, & eorum euenta predicere soleant. Et tam & si in extis contineri, Cor, Cerebrum, pulmonē, Stomachum, lyenem, epar seu iecur, cōmuni opinione receptū sit, quas Graeci phrenas dicūt, incredibili fabrica cōiuncta, quoq; ex habitu & colore, salubritatis & pestilentiae signa ostendunt, tū nulliū discrimē uehemētius fuit q̄ si caput iocineris uel ipsum iecur in extis defuisset, quod caput extorum dicit, tūc omē exitii malorūq; fuisse, funestumq; & magni terroris, nisi in sollicitudine & metu quia curas tunc perimeret putarūt. Cumq; Epar ex non puro sanguine fit, quia sanguis purus cogitur circa cor, tamen in epate sedem uaticinii esse, & presagium futurorū periti aruspices opinati sunt. Quo mense Claudius Caesar ueneno interceptus fuit, sacrificanti iocinoris caput defuisse constat, quod & Caio principi euenisse memorāt, que exta pestifera dicta fue

Fibra

re. Si uero in iecore extremū quod fibra dicitur, ita locaretur ut ab ima fibra iocinera intrinsecus replicata essent, aut si geminū iecur foret, per hæc leta & magna portendi, argumentaq; felicitatis esse nemo dubitauit. auctumq; iecoris caput aut duplicatum nimis letū auspicium facere, sicut exta duplicata magnas facere accessiones, prolationemq; finiū et triumphū portendi uoluerūt. Et tam & si circa briletum & thernen in Tracia & in Chersonesso iuxta propontidem tradit Plinius, bina iocinera leporibus inesse, & si alio transferātur alterum interire, tamē id nō esse prodigium omniū opinione receptū est. Syllæ immolanti iecur extrema sui parte speciē laureæ corone præse tulit, mirabili ostento felicitatis futuræ. Si uero liuidū esset aut uitiosum uel si in coquendo distabuit, aut sanies purulēta effluerent, caput ue fibrarū pustulas haberet, piaculare esse, & magna facere infortunia constans opinio fuit. Idcirco denuo augebātur uictimæ, donec iterū cæsis hostiis litatum foret. Ex corde quoq; unde sanguinis origo manat. Licet a principio auspicia sumere minime solerent, postea q̄ in extis corda rimari ceperūt, quo tempore pyrrhus post multiplices clades. Italia pulsus fuit, hoc obseruarunt aruspices, ut si cor siles iaceret, neq; palpitaret, aut in extis defuisset, calamitates portendi & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæsari dum rerū potiretur immolanti, cor defuisse dicit, tristissimo euentu. Nāq; haud multo post conspiratione coniūctissimorū cæsus occubuit. Quod de pertinace proditū est, ut qua die morte sublatus fuit, sacrificanti non modo cor uictimæ, sed epar deesset. Si autē in summo corde pinguedo foret, aut solito maius raptum ue ab aquila, aut auibus fuisset, nimiū propicios deos ostenderunt. Dum Hermochrates diis sacra faceret, raptū cor uictimæ & a coruo elatum in sublime, felix auspicium fecit, quo Cardiam urbem ad Corinthū auspicatissime condidit. Sicut auo Galbæ fulgur procuranti, cum aquila exta rapuisset & in sublimē quercum detulisset, imperiū portendit. Fuitq; aīaduersum, Cor quibus pregande esset, pauidos facere, quibus exiguum aspectu formidabili & audaces. Quare Hermogenis summi rhetoris & qui precocissimi ingenii fuit, mortui dissecto corpore hispidum cor inuētum est. Tam & si tradatur apud eruditos eos qui hebeti essent sensu cor de duro & spisso, qui uero ingenio ualerent, molli fuisse. Id quod Plinius de Aristomene Messenio & alii de lysandro cuius defuncti cor, pilosum inuentū est meminere. Fel quoq; in extis augurium facere proditū est, quod sub epate angusto ore & fundo ampliore apparet, ut purum illud clarumq; reddat. Si tamē geminū reperitur, licet prodigiū sit tamē magnæ spei fortunā portēdit. Quo enim tempore Augustus apud Accium profligato Antonio uictor fuit, eo ipso uictoriæ die, geminū fel in extis inuenisse tradit. Arato quoq; sacrificanti cum geminū fel aruspex inspexisset, quæ capitali odio dissiderent, mox sincera fide conciliari, societatesq; & federa iungi predixit, quod uerissimo

euentu postea consecutum est. Fuitq; disciplina augurali traditum ut fel Neptuno perpetuo dicatum sit, uelut humoris authori. Quod si in extis pregrande fel inueniretur, prodigii loco est habitū. Sed quis prodigiosum magna semper & felicia portendit. Fert tamen Aristoteles in Naxo pregrāde fel precoribus innatei, Circa Calcidem euboæ & in ponto, pecori nullū esse Ceruo quoq; & Damæ, equo, mulo & asino. Camelo atq; apro usq; defuisse. Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Bysalcia lepores bina iecora. Et in agro cretensi pecora circa Gnoson splenem habere tradunt, circa Cortinā non habere. Vel quod idem tradit in Seripho insula & in Achanto Macedoniæ et apud Cyrenem, ranas non coaxare. Et in Ematia macedoniæ sues unūgulos nasci, atq; in Cappadocia mulas foetus parere, & in heleo agro mulos non educi, neq; propterea ominosum aut prodigiū uideri. Pulmo uero sub corde est spirandi officina, is incisus & geminus tēpus dirimere & diē differre traditur. Si uero simplex esset & solidus, continuare temporū curricula, nullasq; contatiōes & moras afferre opinati sunt. Si uero pulmonis fibra lateret, aut cum corde & iecore coniunctus foret, uel si paruo distinguitur interuallo, miseros casus portendere uoluerunt. Lyen aduersus iecur, sinistra in parte est. Siquidem uentriculo ānectitur & intestino ut iecur purum reddat. Quod si in dextram uergeret. Ferale auspicium & predicere quæ magno malo luūtur, haud dubium esse, qui tamen habūdans homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios, quod sub graui celo degunt, mirū inmodū lyenosos dicunt esse. Vnde uerbum Stratonici Citharedi, illic ambulare mortuos quod omnes mirifice pallerent, facie tabifica. In fordicidiis sacris, quibus hostias quæ uterum ferunt imolare precipitur, si foetus biceps aut mancus in utero esset, uel interaneis exulceratis appareret, extra eiusmodi, iminentiū malorum nuncia esse creditum est. Dracones in extis apparuisse letum fecere auspicium. Contra Graccho sacrificanti ad exta irrepsisse adeso iocinere, necē futuram & iminens fatum protenderūt, que mox subsequuta sunt. Exta quoq; de sacrificantis manu, ab aquila fuisse rapta, tam efficaci auspicio fuere, ut nullum presentius aut felicius fuerit. Si tamē e manu decidissent, uel uiscera eruore infecta essent, aut liuida, nigrisq; distincta maculis, uel si omentū & membrana uiscera continens hians foret, aut sanguine suffusa, indubiā necē et fatale exitium protenderunt, quale Crasso euenit, cum contra parthos ductturus lustraret exercitum, documēto futuræ magnæ calamitatis. Precisa uero hostiarum capita suum sanguinē aut exta lambere. Pyrro sacrificāti, obitū luctuosum & foedos euētus designarunt. Idem Cymoni formicarū cateruas sanguinem uictimæ corripuisse adnotarunt, ferunt tamen diuinādi periti, sanguinem uictimæ crassiorē & calidiorem, efficaciorem uim portendere, qui uero tenuior esset & frigidior, maiorem habere intelligentiam. Estq; inter extis

pla precisum caput uictimæ fluctu maris absortum atq; exta nõ cõparuisse,
Callicratidi lacedemonio interitũ uitæ attulisse. Subit tamen illa reputatio, ue
teribus tradi monumẽtis Gallinaceorũ, fibras maxime diis gratas uideri sicut
Talparũ, magi uerissima dicunt, illisq; haud secus q̃ solẽni uictima pulcher-
rime litari. Hec enim sunt exta argutissima in quibus diuina mens inesse cre-
ditur. Fuisseq; Cypriorũ inuẽtũ ex suillis extis fieri diuinationẽ, quodq; nisi
ex sana uictima neq; litari nec futura prenosci poterant. Ea uero exta quæ ni
hil habent diuinationis, queq; expianti non litant, tanq̃ sine nutu, nulloq; af-
flatu diuino muta dicuntur quibus non esse litatum notabatur. Quæ autem
multum felicitatis & fortunæ pollicentur regalia dicta sunt. Apud magos ue
ro Talparum exta & ranarum euẽtus fortunatos, nõnunq̃ magnos casus præ
dicere crediderunt. Cumq; cætera uiscera detractis extis postq̃ litatũ erat are
imposita igni darentur, ipsa tamẽ exta nunq̃ elixa sed ueru decocta apponebã
tur, sola tamen arietis exta aqua elixa sacris epulis apponũtur. Neptũno uero
& fluctibus cum sacra faciunt mare ingressuri, aliquando ipsam hostiam non
nũq̃ cruda exta in mare porriciũt & uina infundunt. Illud utiq; non ab re fue
rit meminisse quod periti rerum literis adnotarunt, singulis uisceribus homi
nũ suam uim & affectus inatos fuisse, Iccirco homines splene ridere, felle ira
sci, iecore amare, corde sapere, & timere.

Cõsualia. Equiria & ludi Apollinares, quando a Romanis fierẽt, quo ue mo
do diti sacra fiant & quo tempore. Caput XXVI.

ROmulũ urbis conditorem pace cum finitimis parta, Neptũ
no equestri solẽnes fecisse ludos, consualiaq; appellasse in q
bus sabinas rapuit, authores memorant. Fuit enim cõsus
consilii deus cuius ara in circo maximo undiq; aggesta hu-
mo abdita erat, quod arcanum esse consiliũ putarunt, quã
aram cũ ludos celebrant, omnibus adire fas est, reliquo ãni
tempore non est licitũ, in qua Romani sacrificiis igneis aliisq; solemnibus fe
stos agere dies assuerant, quæ feriæ publicæ dictæ sunt, in quibus sacris uicti
ma erat mulus, quoniam id genus quadrupedum primũ uehiculo iunctum
fuisse credunt, eoquod lunæ uehiculum traherent, equosq; et asinos coronis
sertisq; exornare & feriari neq; illos labori admictere mos erat, quod institu
ta nauigatione cum omnium generum merces nauibus aduehantur, ocium
quodãmodo iumentis & remissio data sit, uel quod equos primum Neptũ-
nus domuerat & equitandi artem inuenerat, quare Hyppius dicebatur. Huic
sextili mense die octaua post decimã equestres ludos Romulũ instituisse fe-
runt, quarto ab urbe condita anno qua die raptas sabinas uolunt, tam & si
mense martio

mense Martio primũ consualia instituta eoq; tempore raptas sabinas nõnulli testati sint. Pleriq; diis laribus dum Romani ludos celebrant, Romulum sabinas rapuisse dicunt. Erat ergo is ludus ut equi, & muli iuncti & soluti in circo maximo magno spectantium studio currerẽt. Qui uero fuerit raptarũ numerus inter authores discrepat, quidam non ultra triginta fuisse tradunt, quæ curiis nomina dedere, nõnulli quingentas, pleriq; septẽ & uiginti ut Valerius Ancias, alii sexcentas & tres supra octuaginta, preterq; ludos Consuales, marti quoq; in martio cãpo idẽ Romulus ludos instituit quos ab equoꝝ cursu equiria nũcupauit, qui si quando alluuione Tyberis inũdasset cãpum, In Celio monte ubi Martialis campus erat, colebantur, sicut ui fluminis inũdato Circo maximo, extra portam collinã ad ædẽ ueneris Herycinæ Apollinares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares ex predicto Martianorum Carminũ quibus Cãnensis clades prescripta fuit, bello punico secundo uictoriæ causa instituti. Alii a. Cor. Sylla pretore urbis ex responso Martianorũ fratrum a quibus fata Romanorũ prescripta erant, inuentos dicunt fuisse. In quibus decem uiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latoneq; boue aurata sacra Greco ritu facere assuerant, quos pretore presidente, populum laureatum spectasse, Apollini pro cuiusq; copiis stipe data. T. liuius author est. Cumq; antea incerto die fierent. P. licinius Varus prætor urbis legẽ tulit ut dies ante tertio nonã quintiles, his ludis status foret, isq; in perpetuum sacer haberi ceptus est. In quorum celebritate, matronas spectatæ pudiciciæ in propatulo æpulari, omniq; cerimoniarũ genere festum diem agere ꝓdũt, pueros q; manibus amplexos psallere & hymnos Apollini canere, sicut Dianæ uirgines. Quæ quidem equiria singulis annis xii. kl'as Maias in circo maximo celebrarunt, qui dies cerealibus incurrebat, in quibus post equos, uulpes stipulis alligatæ accensa flama cursitabant. Præterq; aram Consi que in Circo fuit, ab accessu hominum semota, etiam ara Dytis & proserpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum quod ibi Tyberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & ferra, ad quã rarus erat accessus hominum. Diis enim inferis aram non a terra sublimem sed sub effossa humo statui decere putabant, ad quam ex præcepto Sybillini carminis, altero & quinquagesimo anno ab urbe condita sacra & ludos institutos memorãt, ad eamq; ter ãnis singulis accessum placãdis manibus patere. Videlicet postridie uulcanalia & ãte sexto Idus Nouẽbris & ãte tertio nonã octobris. Apud Heleos uero Plutonis templũ semel tantum patefit & quis patens nulli introire licitum est, Sicionii quoq; semel ãnis singulis Eumenidum prope Asopũ diem agunt & sacrum faciunt. Cumq; humanis capitibus prius dytem placarent postea ab Hercule admoniti, hominum simulacra uictimas dederunt, Obseruatũq; fuit, ut sterilibus pecudibus & Iuuencis,

ac uino, melle, lacte, & sanguine. Dyti sacra fiant, Quã Nũme legibus inferis diis uina libare, uetaretur, his uerbis uino rogũ ne respergito: Eas quidẽ aras quæ plerũq; geminæ fuerũt & pares, dum sacra faciũt sicut reliquas inferorum nigris uittis aut ceruleis ornãt & cupresso, Cũq; pecudes immolãt spirantẽ cruorẽ in effossam terram mittũt, Vinũq; lac & mel una infundunt, uisceraq; cæsæ uictimæ ter circum aras ducũt, igne accẽso, hoc piaculari sacro inferos euocari arbitrati. Inualuitq; mos ut infernis diis facturi sacra pares uictimas easq; sinistra immolẽt, & cum manes expiãdi sunt pocula libent, rogumq; uino aut sepulchrum cõuersa manu inspergãt, in quibus litasse piaculum erat: nigrasq; hostias immolẽt, uinaq; effundãt, uasaq; in ignem mittãt, uisceraq; igni apposita, oleo inspergãt. Quippe dyti sacra exhibẽtes cui omia perdere propriũ est: lignaq; sterilia, e sepulchris eruta atro igni apponãt, neq; oriẽte luce ut superis sed noctu uel meridie aut decrescẽte die, hostiã immolare cõuenit, capite ita cõstituto ut terram nõ celum spectet. Cũq; in deorum sacris qui rem diuinam facit corporis prius ablutione purgetur, inferis qui funebria exhibiturus est, ommissa ablutione leui tãtum spargitur ramo. Est tamẽ fabii Seruiliani põtificis Max. disciplina traditum ut atro die, manibus parentare nõ liceret, ne infesti manes fierẽt. Quia cum in his sacris Ianum & Iouẽ prefari necesse sit, quem atro die aduocare piaculare est, eo die solẽni precatiõe uti & inferis sacrũ facere uetabatur. Hi tamen ludi ad Tarentũ seculares dicti qui non stato die, sed a prima origine, singulis cẽtum ãnis ex precepto Sybillinorum carminũ fiebant, quorũ author Valerius publicola fuit, qui primus cæsis fatris bobus, Dyti maribus proserpinæ feminis, trinoctio ludos ad Terẽtum fecit. Proditur tamen decretum inter pontifices, ut si defunto cadaueri iusta quispiam exhibere uult, & an humatũ esset in dubium ueniret, satis haberẽt si quibusdam sacris precationibusq; exhibitis, glebam absenti cadaueri aut terram inicerẽt, terq; iniecto puluere, alabe erroris cadauer, manesq; expiatos ducerent. Atq; si operto humo cadauere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum uideri. Est quoq; notatum in æde libitinæ ea quæ humandis corporibus usui sunt Romanos uenditare, qui nisi mẽse exacto & uesperi ac Februario mense, mortuis dare inferias solebant. Delphi uero apud aram Epithymbiæ ueneris manes euocabant, & defuntis parentabant. Græci autem paucis a morte diebus feralia litabant defunctis obsequia, obseruatũq;. Vt reliquo corpore combusto plerũq; digitum mẽbrum ue, aut crines seponerẽt, quibus tanq̃ cadaueri iuxta persoluerẽt & parentarẽt. Exteris uero gentibus diuersa parẽtatio fuit. Nãq; Apud Platheẽses manibus perẽptorum ciuiũ dabãtur inferiæ. ut precedẽte tibicine uehicula multa lauro & myrto fulca, cum coronis sequãtur, mox, lactis uini & olei libationes succedãt, deinde purpurã indutus princeps cuius ductu res gerũtur, exclusis seruis, macta

to ante pyrã

to ante pyram tauro ubi Iouē & Mercuriū adorasset, manes illorum qui pro patria ecciderāt ad cenam aduocet. Postea Cratere merum libans, se defunctorum manibus propinare asseueret, Hoc modo illos uelut claro preconio excitos expiari opinati, Achyllis uero manes in Sygeo nisi nudos & unguentis delibutos circa sepulchrum decurrentes, nudos expiare compertū est. Apud Albanos, manibus defunctorū parentare aut iusta persoluere nulli permictitur quod defunctos humana ope, putabant non egere. Essedones purgatū defuncti caput inaurant, illicq; quot annis hostias mactāt, & iusta persoluūt. Augilæ qui ultra Cyrenem sunt, nullos deos preter defunctorū manes putabant, ab illis ubi tumulis incubuere p somnia responsa accipere opinati. Aegypti dum manibus defunctorū parētant post preces oppleti lachrymis tumulum amplexantur & coronant, quibus mos erat, in insula quæ abalos dicitur ut siquo merso in flumine cadauer non appareret, centū annis illi funus facerent & ita manes expiarent. Delphi cum Pyrri tumulum nullo honore ātea coluissēt, postea cum didicissent, illū contra Gallos pro delphis affuisse pyrrhi manibus in posterum parentarunt. Delii uero pueri & puelle, hyperboreis uirginibus uita functis, tonsis crinibus parentasse dicuntur, quos fusis inuolutos supra illarum monumentum puelle deponunt, pueri uero in sæpulchris. Getarum lex erat manes uiri defuncti, non aliter nisi morte uxoris expiari, Ad Therei sepulchrum siqui parentant, aut īmolant, ordei loco calculis utuntur, Romani uero floribus ornare sæpulchrum & sacrificio atq; æpulo defunctis parentare solent, nōnunq̄ ture & mero supplicare sine tibicine quibus inacie cesis, fuit tam ara q̄ ānua parentatio constituta. Et tam & si mense Februario, mortuis dare inferias consuessent. Decius tamē & brutus contra maiorū instituta Decembri mense parentabant, Proditurq; memoriæ Traianus Imperator, in ea domo qua Alexāder Macedo morte sublatus fuit eius manibus parentasse & sacrū fecisse: Maxima uero manium euocatio Homeri testimonio apud auernū traditur fuisse, in quo cæsis uictimis & carmine effuso manes defunctorū ab inferis per diras execrationes eliciūt. Mox tenuissima effigie & hominis simulacro sub noctē apparente, respōso accepto super quo cōsultum uenerant, e conspectu imago, in auras, puncto temporis dilabitur: Notatūq; & illud. In deorum manium sacris & feralibus cenis, preter lentes & offas apium apponi, quibus qui sacris interant uescebantur, Neq; solū spectacula & ludos sed deorum sacrificia & manium parentationes, si quando minus rite exhibita, aut si non omnia iusta & sollennia seruata essent, ex leuibus ommissis causis aut plus iusto seruatis secundo & tertio ac sæpius, ueteres instaurare & reficere consuesse.

Quę sacra expiationis causa a romanis seruabantur & quibus ex causis fierent, quæue apud exteros. Caput XXV.

Nter plurima sacra quæ uetus religio habuit, quædam solenia & stata fuerunt, quæ eodem stilo modoq; indici semper & seruari solita sunt, quorum ritus & cerimonias transgredi aut omittere nulli fas erat. Siquidem si lapidibus pluisset nouem diali semper sacro expiatum fuit, hoc enim sacrũ nouem dies colebatur, quod uel prætor urbanus uel Pontifex Maximus ex Senatus decreto indicebat, Idq; uel celesti uoce in albano missa uel auspicum monitu. Si uero celestes minæ terrores ue, aut tetra enunciarentur prodigia, formidinesq;, uel si terribilis species, aut quid nouum & inopinatum oblatum esset, ut cum duo uisi soles, faces ue de celo colluxissent, aut crinita sidera insigni nouitate, uel igneus turbo atq; insolita mũdi facies fulsisset. Strepitus ue armorum de celo auditus, & ingentibus procellis effusus imber foret, uel misto sanguine tyberis fluxisset, tectaq; publica ædes ue deorum de celo tacta essent, aut alia terribilia mõstra & prodigia celestia ostentãtia minas apparerẽt, his auertendis terroribus, piacularibus sacrificiis factis ad placãdas deorum iras, uel feriæ indicebanť, aut lectisterniis tribus stratis lectis Ioui Vulcano & Mineruæ (siquidem hi iactus fulminum possidebat) nõ nunq̃ ludorũ celebritate, decreto pontificum procurabantũr. Fiebant enim supplicationes cum solẽni precatione urbe tota, circa omnia delubra fanaq; & puluinaria in quibus honos diis dabatur. Senatoresq; & patricii cum coniugibus & liberis, plerumq; coronati, nõnunq̃ omnes tribus & ordines precunte Pontifice Maximo, aliqñ duumuiris pcedẽtibus pueris ingenuis, & libertinis ac uirginibus patrimis & matrimis coronatis uel laureã tenẽtibus manu, uoce modulata pronũciantibus carmen prelata pompa, frequentes supplicare, & pacẽ deũ exposcere solebant. Græci uero si quando territi malis, supplicabant, uetustũ carmen inter uota, precesq; canii uidebant, hoc tenore. Beatorum antiquissima sanitas in omni tempore tecum sum. Quæ quidem puluinaria apparatæ lecticæ diuorum erãt, in quibus numina pro maiestate iuxta aras sublimia extabant, quibus fasciculi ex uerbenis struppi uocati, pro capitibus locabantur. Hæ quoq; supplicationes si quod iustum bellum in exteras nationes indictũ aut si pro aris focisq; & deorum templis ac solo patrio pugnãdum foret, ut ea res populo Romano, sociisq;, ac nomini latino bene et fœliciter eueniret, utq; bonis auspiciis ac diis bene iuuantibus arma sumerent. Ac uictoribus bello uiris, ob res feliciter ductu eorum gestas, in quibus grates diis agebant, mulieresq; eximios cultus, uiri pretextas atq; amplissima ornamẽta sumebãt, a Senatu maximi muneris loco, sæpe tributæ sunt, modo plurium dierum modo

paucorum

paucorum pro ut magnificee gesta & prosperi successus postulabant. Diuo Iulio in expeditione gallica contra quos multiplici clade dimicatum est, ob claras pugnas quindecim dierum supplicatio decreta fuit. Et Decius Brutus ob profligatū Antoniū bello mutinensi quod antea contigit nulli, quinquaginta dierū supplicationes meruit. Cicero quoq; in Senatu. C. Octauio ob res feliciter gestas per omnia templa fanaq; pariter quinquaginta dierum supplicationes decreuit. In quibus grandes natu matres manibus amplexæ & uiri semotim coronati, procedere, & cum bonis precationibus & faustis ominibus ad templa conuenire & diis gratias agere solebant. In his quoq; præcipue ciues letari quod uitulari dixere, delubra patere, aras sacrificiis fumare, honoresq; ac donis cumulari, nōnunq̄ uinū & tus publice dari legimus. Fuitq; supplicatio aliquando prerogatiua triumphi. Nam quibus ob res bene gestas supplicationes decretæ sunt, haud multo post feliciter confectis bellis, a Senatu speciosos triumphos datos comperimus, obseruatūq; ut quoties obsecrationes supplicationesq; aut lectisternia indicebantur, a iurgiis & litibus tēperarent, uinctisq; uincula demerent. Et tam & si, ob rei militaris facinora aut partam uictoriam supplicatio decerni soleret duci absenti, uni tamen Ciceroni togato & presenti, quod rem publicā, e coniuratorum manibus eripuerat & ciues conseruarat supplicatio decreta fuit. Estq; aīaduersum plerumq; a matronis quibus uiri essent Iunoni supplicatū primū in Capitolio, deinde in mari proximo unde hausta aqua templū & simulacrum inspergebant. Post aliquot uero ætates defluxis moribus & collapsa disciplina militari, ob leuissimas sæpe causas & quæ ad rē. pu. uix pertinerēt supplicatiōes decretas inuenimus. Quippe Neroni obrecitationē carminū in theatro, uel ob fugas ciuiū infandas & ob publicas clades quod seuitū esset in noxiorum bona, & leuibus de causis sepe decreuit supplicationē Senatus. Nā quoties fugas aut cædes iussisset Nero, toties diis grates habitas authores referūt. Fuitq; ista uaga & popularis supplicatio. Grecis aūt ob prosperos successus & partā de hostibus uictoriā, rarēter supplicatio, sæpius epulū p singulas tribus publice dari & ludi idici solebāt; Sicui tñ supplicatio pinsignibus factis dabat, apd Atheniēses seruatū est, ut uasa aurea & argētea in pōpis efferrēt, & sacra decernerēt, quasi hoc magnificū laudatiōis munus foret. Si uero semimares aut insoliti animalium partus & alia monstra informia edita essent, iusso fœtu exportari & in mare uel flumen deiici, a ter nouenis uirginibus, carmē per urbē canebat, donū deinde Iunoni ferebatur. Quod si bubo uel lupus cellam Iouis aut Capitolium intrasset, propter id prodigium Thedæ, aut uictimæ, nōnunq̄ sulphuris & aquæ lustratione urbem aut capitoliū expiarunt & lustrarunt, quæ uictima amburbialis dicta. Licet singulo perfecto quinquēnio, per censores urbem lustrari, Sue, oue, & tauro, aut uerre, tauro, & ariete, qui

circũ lucebantur quæ soli taurilia uocantur inueniamus. In quo fuit constitutum ut mense Februario quo tempore urbs lustratur, februo qui lustrationi preest in primis litarent & sacrum facerent. Mox Censor in magna ordinum frequentia deos imperii præsides solemni precatione aduocaret, ut rem Romanã, urbes templa, fines, aquas perpetuo seruarẽt incolumes, & prosperos successus darent, dubiisq; conatibus adessent: malaq; auerrũcarẽt, uotaq; in sequentem lustrum promitteret, circumq; urbis pomeriũ sereno celo. Põtifices, flamines, & omnes augures, sacrificuli & uates, uestales uirgines, galli sacerdotes, septem uiri æpulonum, quindecem uiri sacrorum, & salii, sequentibus patribus: & omni plebe gabino ritu cum solemni precatione procederent. Cumq; in precationis carmine cum lustrum conderent: antea rogaretur: ut dii imortales rem Romanã uolentes propicii propagarent: & amplio rem facerent, postea aucto propagatoq; late imperio ad summũ culmen. Scipio Emilianus Censor, in condendo lustro: non ut ampliorem facerent: sed tantum ut rem Romanã seruarent incolumẽ Rogari iussit: tanq; ad ultimũ amplitudinis prouecta esset. Mansitq; diu mos: ut in omni precatione cum pro populo facerent: pro Senatu quoq; & quiritibus precarẽtur. Neq; fas esset in solẽni prece: sine altero alterũ nomiare. Sicut Athenienses ut refert Theopõpus cũ uota diis effunderẽt Chiis & sibi prospera precabant. Et in Panagyris quæ singulis quinquẽniis fiebãt: per preconẽ sibi & plateensibus bona precari usurparũt. Deinde Philippo subirati ppter continuas clades & belli mala decreto sanxerũt, ut quoties sacerdotes prospera Atheniensi populo sociisq; & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terrestres naualesq; copias atq; omnẽ Macedoniã, exiciali carmine & diris imprecationibus detestarentur. Nero tamẽ dum isthmi opus auspicatur, in prefationis carmine sibi tantum & populo Romano bona precatus fuit, dissimulata Senatus mentione. Utq; cum lustrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica leticia, illuuie & luctu fœdari non decebat. Sulphur quoq; lustrationibus adhiberi pleriq; uolunt. Fuit enim religiosum maximeq; ualuit procurandis religionibus ad expiandas suffitu domos, quæ lustratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatẽ. Nã uitula pcedẽte, aut agna coronata. Messis, ager, fundus, terra, grex uel pecus ter circum lustrabat, prosequente agrestium turba cum fistula, solemniq; psaltatu & clamoribus, deũ deamq; cui sacra fiunt inuocante, uti morbos, uastitudinem, calamitates & intemperies prohiberent, frumentaq; grandire & bene uenire sinerent, pastores pecoraq; seruarent. Quod quidem ambaruale sacrũ etiam tutandis imperii finibus fiebat. Primus enim imperii finis, festi locus, ad quintũ sextum ue lapidẽ ab urbe notabatur. Mox lauini ubi diis patriis Romani reges pro salute urbis sacrũ facere assuerãt. Postea Anco regnante, usq; ad mare imperiũ prolatum,

ostiaq; in hora tyberis condita. Tempore deinde procedente, longe dilato auctoq; imperio post magnos progressus aliis in locis, ubi fines Romani imperii erant, pontifices uno simul tempore uelut in patrio solo sacrũ cõcelebrarũt, & ambaruale uictimã fecerunt.: Donec Romani ĩperii terminus a Gadibus ad mare rubrũ & occeanum, ab oriente ad Euphratẽ quo lucullus pcessit, & Oruros, quo ductu Pompeii magni Romana signa illata sunt,, imperii terminus propagatus fuit, a meridiano uero ad tractum Lybiæ & ad Septentrionẽ ad Renum & histrum, qui quidem latius processerunt, q̃ Cyri imperiũ fuisse tradit, cuius regnũ terminos habuit, ab oriẽte mare rubrum, ad septẽtrionẽ pontũ euxinũ, ad occidentẽ Cyprũ & Egyptũ, ad meridiem uero Ethiopiã. Si tñ ager lustrãdus foret, ita lustrabat, ut Iunoni & Iano uino libarẽt prius, mox Martẽ patrẽ ut sciens uolensq; propitius adesset sibi & familiæ aduocarẽt, agrũq; perfecto sacrificio lustrarent. Apud Grecos urbs exemplo epimenidis lustrabat, ut binas oues nigri & candidi uelleris ex Vrbe pago ue quo ire uellent, liberas dimicterent, subsequtis custodibus, qui illas ubicũq; accubuissent, benefacienti deo ĩmolarent, Gallis uero lustrandi urbẽ usus erat ut hoĩem putioribus cibis ãno saginarẽt, ac festo die, urbe tota circũ ductũ extra pomeriũ educerent, cumq; mox lapidibus obruerẽt. Si aũt oues lustrarentur obseruatũ est, ut pastor summo diluculo aqua illas inspergeret & sulphure, herbaq; sabina & lauro igne succensis circũ ouilia suffumigaret, cũq; sacro carmine milio & libo cũ lacte & sapa pali sacra faceret, quo suffitu, pecora expiari & morbos depelli ac diras tabes exterminari putarũt. Quod si exercitus lustrãdus esset, is instructus, pcedẽte Sue aut hirco, oue & tauro, in cãpo Martio lustrabat, armatosq; milites pedites eqtesq; lauro coronatos rẽ diuinã & lustrale sacrificiũ facere oportebat, subdiuo ut fuit a Seruio institutũ, qui hoc lustrationis genus inuenit primus, quẽ diẽ armi lustrũ nũcupãt in quo id magnopere seruat, ut qui hostias ducũt eligãtur bonis nominibus, inde certa omina & felices successus toto exercitui captantes. Mansitq; constitutum ut cum exercitus & castra lustrabãtur, triticum militibus pro cuiusq; contubernio daretur, & singulis draemæ muneraq; & donatiuũ. Votaq; in proximũ lustrũ exoluenda duces promicterent. Macedonibus uero inter diuisam hostiã priorẽ ad dextrã posteriorẽ ad leuã uiæ, aut discissæ canis uiscera, armatas copias & exercitum traducere, instructo paratoq; milite precedente, & simulacrum pugnæ edere. Cumq; cohorte regia, & omni belli apparatu arma ab ultima origine Regum proferre & sacrum piaculare facere, lustrãdi mos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiam in duas partes dissecto, exercitum traduxit, & hac uictima execrabili milites lustrauit: & crimina expiauit. Si uero classes naualesq; copiæ lustrarentur: disposita classe in littore: aram quæ mari abluebatur construere conenit: in qua sacerdos

ff ii

tes uictimas cedecent, mox cir cumstante exercitu cesam uictimam atq; ex-
ta per classem in littore dispositam nauiculis circũferrent, cum solemni car-
mine & precatione. Ducibus una insidentibus in scaphis, diuisaq; hostiæ par
tem in mare cum uisceribus porricerent, partem uero flãmis adolerẽt, eo mo
do classem lustrari & calamitates depelli opinati, Rogus quoq; militari mo-
re lustrabatur, ut instructæ armatæq; acies ter circum incensam pyram ubi
defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili car-
mine, nunc frena & baltheos, nũc galeas & cristas, sæpius enses & arma spo
liaq; in ignem mictterent, & cum tripudiis decurrerent, hostiisq; ad rogũ imo
latis inferias occisorum manibus darent, flãmaq; extincta occisorum cineres
multo harenæ aggere cumularent, cum tot urne singulis non sufficerẽt. Cu
rias quoq; & populum purgari accepimus, ut exectotum uitulum ex forde bo
uis imolatæ utero (sicut in fordicidiis mos est) per uestalem natu grandio
rem igni comburerent, exq; illius cinere & equi sanguine adustisq; fabarũ sti-
pulis suffimen fieret quo populus & curiæ palilibus purgantur, quod quidẽ
in tẽplo Vestæ præcipua cura ad dubios casus & in certa fortunæ seruabat̃,
hoc modo ab infortuniis populũ uniuersum expiari putantes. Preter quæ, u-
bi lustria ueteres celebrarũt diebus quibus Martio mẽse tubæ sacrorũ in atrio
saturio lastrabantur. Somnia quoq; meticulosa & curas, fluminis ablutio-
ne purgari & fascinationes saliua ieiuna repelli ueteri superstitione creditũ est.
Apud Athenienses & Lydos sacrũ piaculare fit, ut cõtiones theatra & popu-
lum minutis porcellis lustrent p peristyarchos, & ita calamitates auerterẽt &
auerrũcarẽt. Sed quod est de sulphure dictum idem de lauro & uerbenaca cõ
pertum est, siquidem uerbena & laurus, suffitionibus frequẽs fuit, propter
religionem animo incussam quod qui aliquo essent piaculo polluti sæpius sul
phure nõnunq̃ aqua, ouo, igni, uerbena & lauro expiantur, tres enim iste spe
cies ueteribus fuere usu frequentes, aut enim theda & sulphure purgari uel
aqua ablui uel aere uentilari solebant, quod Homeri testimonio a grecis ser-
natum legimus, apud quem Vlyxes cedem procorum igne & sulphure expia
ri iussit, & Orestes aqua quæ septem fluminibus confundebatur ablutus,
dimisit furorem, quam marinã esse conuenit, cum propter uim igneam ma-
gnopere purgationibus consentanea putetur. namq; mari sæpe expiantur q̃
uiolata sunt. Troezeni quoq; ut a materna cede Orestem expiarent, ex Hip-
pocrene aquã adhibuerũt, Inter reliquas uero expiatiões, prodit̃ rarũ expiãdi
genus. Vt qui deos sibi iratos & nũq̃ propicios cerneret, lintheatus lucernã
et lauge manu tenẽs, genibus obrepere debeat, et uocibus acclamar̃, numinaq;
sibi irata palã ꝓfiteri. Ipsam uero laurũ cũ suffitiõibus & magicæ adhibet̃,
accẽdere & igni admouer̃ cõuenit, q̃ si admota sonãtius crepit haud dubie p-
picia numina designauit. Si uero nullo murmure tacet, ifelicitatẽ, aliter in pro-

phanis usibus oleā aut laurū cōburere, infandi auspicii erat, pterq; laurū etiā myrtū sufficionibus addiderunt. Oleūq; & bitumē marina inspersū aqua admisto sulphure atq; aees in lustrationibus expiationibusq; adhiberi compertū est. maximaq; dabatur opera ne quibus diebus, urbs populus ue excidium aut calamitatem insignem passi fuissent, lustrum quoquo modo fieret, quia foedo exitu, & graui strage omnia casura putabantur. Quod si bouem aliud ue animal loqutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, ueteris instituti erat, sub diuo Senatū & patrū conciliū haberi, quod expiationis genus putarunt. Fiebat enim Senatus non in rostris neq; in curia, ubi habet frequēs. Sed in loco aprico & patenti celo, ab auguribus tū inaugurato, ne itritum Senatus consultum fieret. Si uero terra ingenti concussa motu, aut urbs agri ue contremiscerent, quod raro euenire & magna portēdere dixerūt. Saepius supplicationem in triduum decreuere, duum uiris preeuntibus, nonnunq̄ ut ex una familia, omnes coronati supplicarent, uel ferias ptor urbanus egris leuādis me[...]ibus indiceret, contione aduocata. Nomen uero dei cui sacrum fieret supprimebat, utq; a iurgiis & litibus temperarent admonebat. Fuitq; aīaduersum nunq̄ urbem Romam tremuisse quin alicuius futuri mali preuneciū esset. Vtq; semel motu terrae enunciato, pro quo feriae indictae, conceptae ue erant, alium terremotum eadem die nemo enūciaret, quod foedum & magni discriminis foret. Cur autem dei nomen cui sacrum fieret supprimebāt, illud causae traditur, quod cum telluris motorē certū deum qui eam uim haberet ueteres nō dignoscerēt, illū qui huic rei preesset, nūcupare pontificales uetarūt libri, & ne ancipiti estimatione ferrent, aliumq; pro alio deū colerēt, aut nō offensum numē placarēt, satius duxere, dei nomē cui sacra fierēt supprimere, q̄ illū frustra aut perperā nominare: Illud uero nō est ab re dixisse qd apud Athenieses seruatū legimus, ut siqua enūciarent monstra quae expiatione egerēt. Agyis id est uestibularis diis in semitis uiarū sacra exhiberēt. Quare Agyleus Apollo colebatur eximie, ut si id bene & feliciter casurum esset, prosperos successus darent, & promissa firmarent atq; admitterent. Si uero moles aliq̄ istaret mali, aditu inhibito & obsepto auerterēt & auerrūcarent.

Quae affinitas cum Sex Tarquinio superbi filio, & quae Collatino cū Bruto & Lucreciae cum utroq; fuerit. Caput XXVII.

SVper Ouidii Nasonis uersu de fastis secundo, ubi Lucretia Sex Tarquiū supbi filiū singulari scelere & audacia domi ecepit, hostem pro hospite, cum illius stuprandae, mala cum libido cepisset, dū inquit. Comiter eccipit sanguine iunctus erat. Quo iure cognatiōis lucretia Sex Tarqnio iungeret. Et qd Iunio Bruto q Tarquiniū regno eiecit affinitatis cum lucretia fuerit, apd studiosos, aio tūc ocioso & remisso īter circulares iocos q̄

rebatur, superuacua tunc forsan disputatione. Cumq; nonnulli ob incertam cognationẽ Tarquinii Collatini, & Egerii, ancipiti estimatione ferrent. Nos in re obscura ob uetustatem dum cognationis gradum per omnia exempla colligimus, inuenimus Iunium brutum Tarquinia sorore superbi Regis natũ, ut pote ex sorore genitum Superbo nepotem fuisse. Collatinus uero cui lucretia nupta fuit, cum Egerii filius foret, siue ut nonnulli tradunt nepos, Ipseq; Egerius cũ Tarqnii prisci frater fuerit, nihil ambigit qd' si Tarquinius priscus supbo auus extitit, quin Collatinus nepos Egerii, frater Patruelis supbo, & Sexto auunculus fiat. Quod si Egeriũ Collatino patrẽ dicamus fuisse, pro ut frequens opinio est, haud dubie Collatinus Superbo nõ frater sed uelut ex fratre aui natus, maior auũculus foret, Inuicemq; Sex Tarquinius, Collatino pro nepos fieret. Lucretia uero eo gradu quo Sex Tarquinius Collatino sanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextũ actingeret. Quod si Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinii sororibus editi sint, pro ut alii cẽsent, nulla controuersia est, quin Collatinus & brutus arctissimo gradu coniuncti fiant. Ipseq; sextus Lucretiæ nepos sit. Si autẽ Tarquinius priscus Superbo, non auus sed pater fuit ut multi exequti sunt. Collatinus Egerii filius, & superbus uelut ex duobus germanis prognati, fratres patrueles erunt, lucretiaq; Collatini uxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula cẽseatur, Interq; Sextum & lucretiam iura summæ necessitudinis forent. Hic est enim ille Brutus omnium sermone celebratus, qui legum & libertatis, summus auctor & uindex, cum furere se simulasset, latentem animum nimium diu reconditũ suo tempore detexit, magnificaq; oratione non uecordis & dementis auunculo imperium abrogauit. Populusq; Romanus auspicium imperiũq; sequti suum, ex graui seruitio & dominatu regio se in libertatem uendicauit. Sed quod de Iunio Bruto qui Tarquinium regno eiecit, Idem de decio Bruto qui conspirans cum Cassio necem C. Cæsari intulere, ducesq; & assertores Romanæ Maiestatis fuere, factum comperimus, Siquidem hic propiore affinitate Cæsari q̃ Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit, non enim nepos ut ille sed filius esse creditus est. Nam cum Seruilia soror Vticensis mater Bruti fuerit, cum qua adolescens Cæsar consuetudinem non sine probro habuisse fertur, cumq; eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret, haud dubie Cæsaris filius uulgo habitus est. Quod ipsum Cæsarem, die cædis suæ cum undiq; infestis mucronibus appeteretur dixisse ferunt. Iunia uero tertia Soror Bruti Cassio nupta fuit. Portia autem Catonis filia mulier non muliebris spiritus, cum Bruto nupsisset, cum miris modis et super omniũ amorum ardores amasse fertur, ex qua Bibulum tulit. Quæ cum post afflictas fortunas Bruti necem audisset, cum mori animo destinasset, idq; fixum statutumq; haberet, & ne uim sibi afferret uetita arma fuissent, ea presentia ani

mi fuit, ut clauso cubiculi ostio, ne cuius interuentus facinus moraretur, incẽso carbone & sibi in fauces indito, memor generis & Romani nois, necẽ sibi ipsa consciuit, tantus uigor animi ingeniiq; fuit. Tantiq; spiritus mulier admonitu patris, qui pariter manus sibi mortifero uulnere intulerat fuisse cre dita est. In qua quidem re subit recordatio, ueteribus literis & annalium mo numentis extare. Quod tam & si apud uarias gentes, uim sibi afferre & necem sua sponte consciscere, dignum laude & magni fuerit habitum. Apud Thebanos tamen qui mortem sibi consciuit, nulla fuit laude dignus, quin po tius id crimini dabatur & probo, eoq; facinore pudendam inscitiam & impe ritiam coarguebat suam, uelut sui carnifex inmanisq; naturæ foret. Athenié ses uero cum necem quisq̃ sibi manu consciuisset, defuncto cadaueri manum tanq̃ facinorosam abscidunt. Illamq; diuisam a corpore inhumatã relinquũt, reliquum uero cadauer humo tegũt. Quod Platonis documentum fuit, qui censuit, optimum quemq; infracto animo uim fortunæ, & incursus calami tatum potius ferre, & nisi cum dies promissus aduenerit, neminẽ iniussu dei mortem sibi consciscere, aut ante tempus fato fungi oportere, Idq; magnifi centius preclariusq; uideri.

ALEEXANDRI : DE : ALEXANDRO . IVRIS CONSVLTI . NEAPOLITANI : GENIALIVM . DIERVM . LIBER SEXTVS .

Locus ex tertio Ciceronis de officiis, quid uenditor emptori prestare teneatur cum Sigismundo in suburbano discussus. Caput. I.

VM SIGISMVNDO. Fulginate uiro docto & multarum rerum cognitione claro, uetus mihi a prima adolescentia consuetudo fuit. Is quanq̃ multis rerum ac tionibus pluribusq; muneribus apud pontifices magno usui foret, si quando tamẽ negociis pausa fieret, quod uix illi contingere poterat, ut in tanta mole rerum ab imodi co labore conquiesceret, Id quod ocii dabatur lectioni cla rorum uirorum aut suorũ temporũ scribendis annalibus, rebusq; uel pace uel bello gestis, perlibenter exhibebat. Nonnũq̃ in suo prediolo in monte Iani culo, miro prospectu & collibus ameno ubi ædiculas habebat, cum amicis se recipiebat, ibiq; lepidis iucundisq; sermonibus, id quod erat laxamenti una fa miliarissime conferebat. Prestabat nonnũq̃ nobis ipse cenulam ut nõ nimis insolentem sic profecto sobriam & modestam ac temporibus cõsentaneam, & ut erat ipse comis facilisq; natura, ita facilem nobis uictum, non exquisitis ualde obsoniis apparabat. Siquidem asparagos altiles acido uino & pipere conditos cum iusculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, cum immatura uua ibidẽ expressa & decocta largo succu quibus per libenter uescebatur, obsonia nobis exhibebat, addebat etiam pyrum pomũq; persicum miro odore flagrã tia. Post cenulam uero si quando ocium erat a negociis ut animo uacaret, il lius sermonibus & congressu spectatæ uirtutis ac pacis artibus & igenio cla ri uiri diutius perfruebar. Forte autem cum æstiuo ãni tempore post meri dianis horis, eius rogatu accersituq; ad eum uentitaremus, eundẽ ad aqulam perspicuo liquore & frigore manãtem, per roseta, arbusculasq; undiq; thopia rio opere dispositas perq; hortẽsia ablaqueata, & letissim a uireta nacti sumus, aderant ibi complures honesti adolescentes, latinæ grecæq; eloquentiæ pro fessores, cum quibus de literarum studiis per q̃ libẽter sermocinabatur, quos ipse minutis questiunculis uariæ eruditiõis diuersimode exercebat. Inter quos adolescens

adolescens quispiam indolis bone, libellum Ciceronis de officiis tertiū lecti tabat. Praeterq̄ multa ad edictum edilium pertinentia quae ex fide bona emptorem uenditori prestare oportere censuit, hec legebantur. Si pestilētes aedes quis uendat, quae salubres habeantur, aut in quibus serpentes sint, teneri uenditorem ex edicto aediliū id quod dolo uendiderat recipere, emptoriq̄ praeciū reddere, Idem si in ānonae caritate frumentum aliquo aduexerim, solusq̄ ego sciam multos illuc frumenta aducturos, ita ut illorum aduentu inopiā paulo post leuaturi sint, illa me etiam nota facere, neq̄ subticendū, ut taciturnitate mea capiantur, plurisq̄ q̄ equum sit frumentum ego uendam, omnia deniq̄ que uenditor sciat emptor ignoret in distrahendis rebus ex bona fide prestari oportere, & pleraq̄ hoc genus periocunde lectitabat. Cumq̄ haec, & multa in hanc sententiam ille legisset: Quonam inquit sigismundus istud accidat modo, ut uenditor ea quae diuersa & longe aliena sunt, in distrahēdis mercibus prestare teneatur, equidem ignoro. Nā ut in re quam distrahere quispiā uult, quid morbi uiciiq̄ sit emptori uenditor palam facere debeat, puto ad edictum edilium pertinere, ut si seruus fur erro ue sit, aut equs calce uel bos cornu petere soleat, aut quod nunc Cicero dixit, aedes pestilentes sint habeantq̄ salubres, uel quid occulti uicii latentisq̄ morbi sit, illud enūciari debere facile inquit assensērim, quae uero extrinsecus manent in casu posita, illa per uenditorem predici, ad eaq̄ edictum aedilium, leges ue ullas extēdi, nequaq̄ inquit mihi quisq̄ persuadet. Ideo se mirari Ciceronē qui tanq̄ aliquid morbi uiciiq̄ in esset in re uendita, per inde id quod postea euenturum, & in casu & fortuna situm esset, per uenditorē prenūciari uoluerit. Cumq̄ ex his qui assistebāt quidam aetate grauis & in literis satis proficiens, se arbitrari respōdisset, quod sicut quedam quae ad morbū uiciumq̄ rei uenditae uix pertinent, sed tamen quo uis modo pro futura sunt nosse, ediles ne emptores capiantur, a uenditoribus enūciari & palam fieri mandauerūt, ita hoc quoq̄ iussisse. Sicut inquit uetus edictum aediliū fuit, ne ueteranus seruus pro nouicio ueneat etiā, si nullo morbo uicioq̄ affectus sit. Vtq̄ si mulus castratus sit, tam & si aeque bonus, emptorem non latere uoluerunt. Ita si sciam aliquos in summa frumenti inopia, paulo post annonae caritatem leuaturos, illa a me prenosci debere, ne fraudis occasio detur, pariter censuerunt, atq̄ ex aequo & bono iusserunt, ut quod proscribenti liquet, etiam si forte euenturum sit, enūciari debeat, ne quod uenditor sciat emptor ignoret. Nunq̄ inquit Sigismūs id mihi in mentem uenire posset, neq̄ quisq̄ mihi argumentis defendet, ut edictum ediliū, hoc cōprehendere cēseam, ut euenta negociorum quae temere & fortuito futura sunt, per uenditorem predici debeant, quae si reticeantur redibicioni propterea locus sit, cum istud asserere, summae mihi uideatur inprobitatis & inscitiae. Cumq̄ ex me quid mihi probaretur exquireret, respondi magni referre in

re, de qua agitur, quid morbi uiciiq; esset enũciare, an quæ casu futura sint predicere & diuinare. Quæ enim insunt in re, quæ distrahitur, & ad ipsius pertinent notionem, quã uenditor ante presensit, ut si quo morbo uicioq; laboret, uel labe afficiatur, ex edicto edilium, nota facere iubemur emptori, quæ uero pendent a casu & fortuna, & diuersa sunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enũciare. Quid enim interest mea, si nauis ex Asia ueniens huc merces allatura & paulo post arctissimã ãnonam leuatura sit, dũ modo in re de qua agitur nihil dolo malo factum sit. Alioqui dicendum foret, an frumenti olei & uini quod distrahere quispiam uolet, ãnona uel caritas eo ãno futura sit, ul' si canchri sidere, aut uastitatæ seu alia frugum peste, aut ira deum, sata interitura, uel hostium strage uel Casmate ea res deperitura sit, quod ut uidetis nõ est in re de qua agitur sed in casu positum, & illa predicere profecto ridiculũ foret. Nã quod edicto edilium cautum est, ut prestetur a uenditore, nequid in re proscripta uicii lateat ne ue quid ueri reticeatur, aut fictũ quid accersitum ue aliquid sit aliunde, & quod stetur pacti & cõuenti formulæ, satis esse lege ꝑspectum, ne quid uicii latentis supprimatur quod ipse sciat, emptor ignotet. Alioqui ipsum redibitorio iudicio teneri certum est, idq; nõ adeo seuere & restricte iure ciuili traditum esse. Sed parce & molliter. Quippe si quid uenditor dixit, cõmendãdæ suæ mercis causa. Illud prestari ædiles non coegere, ut si seruũ frugi, dicto audientem esse, uenditor dixerit, quæ enim comendandæ mercis causa in uenditionibus dicũtur, uenditorem non obligant. Neq; enim constituta auctione ita quis proscribit, fundum sterilem, aut domũ pestilentẽ uendo. At si dicat seruum literatum artificem, Nomẽclatorem, Arithmetricum, fabrum aut textorem quo pluris ueneat, id prestare proculdubio cogit. Preterea in re modica decipi emptorem posse, etiam iureconsulti uoluere. Nõ enim redibitorio iudicio teneri dixerunt, cum qui pluris aliquanto rem distraxit, q̃ quanti estimata sit. Siquidem res bona fide uendita, propter minimã rẽ inempta fieri non debet: Sed ubi ita imenso mercatur quispiam, ut magnam pati iacturam necesse habeat, tunc redibitioni locum fore, edicto ediliũ cautũ fuisse. Quod si ita est, huic sententiæ conuenit, hocq; argumento coniuncimur. Vt neq; eum qui nauem huc frumentũ aducturam, cuius aduentus ãnonæ caritatẽ & arctos cõmeatus leuaturus sit, neq; eum qui frumenta diripi, agros uastari, uel ãnum aduersum frugibus, longe ante presenserit & minime enũciarit, redibitorio iudicio teneri arbitrer. Cũ hæc nõ insint in re quæ ꝑscribitur, sed in euentu fortunæ. Et quod nunc Cicero inquit, eum qui rem distrahit debere etiam que aliunde futura sunt enũciare, ut si nauẽ huc frumẽtum aducturã sciat, quo uilitas ãnonæ, consecutura aut uenditæ merces uiliores future sint, emptori predicere, profecto eo pertinere crediderim ut precipi intelligamus ab eo qui ex intimo artificio uirũ bonum instituit & ita instituit ut ne

tuit ut ne

fuit ut ne minima quidem in re quo uis precessu contra iura legesq; contraq; humani generis societatem aliquid admissurus sit, non eum qui de ciuilibus actionibus quantūq; moribus legibusq; permissum sit, inquirat. Quæstio ni diu res fuit, quid uirum bonū quid ciuilem & politicū deceat. Viro enim bono hoc datur, ut ubiq; sanctus ubiq; castus, honesti cultor, pius & integer sit, cuius ne erratum quidem minimū fuerit, ne dicam uicium, qui nullo malo perterritus nulla calamitate uictus fortunæ cedat, nihil expetat nihil dicat, nihil faciat in uita nisi summa cum laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei peniteat. Seruetq; fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimisq; rebus, ut ne minima quidem conscientie labe detineatur. Ciuilem uero dixere hominē, qui legum iudiciorūq; metuens, quantū moribus legibusq; tributum est, id tanto temperamento agit, ut quo ad fieri possit nihil perperam aut in consulte admissurus sit, qui sua prouidentia, relligione, fide, quantūq; ratione prouideri potuit, rei publice & ciuium saluti consulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines & indomitas cupiditates, uerecundiam seruet, atq; etiam si in aliquo delinquit, id tamen agit, ut ei uilia officai, humaniq; generis fœdera q̄ minimū ledat. Quippe cū nos optimū dicimus cui pauciora desunt. Quæ cum ita sint non fuit ab re, ut sanctus iste homo tam defecato animo & tā integer, quem nos magis fingimus q̄ inuenimus, non modo siquid esset in te uicii. Sed & siquid aliunde futurū putaret, ut nullam officii partem deserat (q̄uis minimū) predicere teneatur. Hæc nos cum Sigismūdo fulginate, ingenii magni & spectatæ uirtutis uiro flagrante diei estu, incredibili suauitate disserebamus.

Quæ maxima fuerint oracula, quæ ue templa celebria apud plerasq; gētes, in magna religione & cultu. Capur II.

INter oracula quæ apud Græcos Afrosq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines uentitabant. Delphicum in terris clarissimū fuisse cultu & religione longe excellēs uno oīum testimonio traditum est. Fuit enim Delphos totius orbis umbilicus, cōmune humani generis oraculum. In monte parnasso excelso et prerupte alto sita ciuitas, nullis mœnibus sed tm̄ abruptis rupibus saxisq; munita, arduo & difficili ascensu, in quo Nisa ciuitas libero consecrata. Cyrra uero ad montis radices iuxta mare. Erat autem Parnasus phocidis mons in Boeocia in duos diuisus colles. Cythorea ethiampeū quoq; alter libero. Apollini alter dicati fuere. Helycon uero musis in Cythoronis autē uertice Spharticarum nimpharū antrū colebatur q mōs iuxta Olympū situs erat, supra quem olympi editissimus uertex decem fere sta

diis attollebantur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia & in Theſ-
ſalia, Miſia, Cylicia, Elyde & Archadia excelſus quidem attollitur. Templũ
uero intra urbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructa, ſed natiua
precipicia muniuere aditu difficili & anguſto. Quippe quẽ ex quinq; lapidi-
bus tantũ uelut mole obiecta obſtructum ferant. In medio aũt exigua pla-
nicies & in ea hiatus, ex quo uentus & acer ſpiritus manãs, mentes uatũ in ue-
cordiã uertit. Ecq; ſpiritu ex imo ſpecu ædito quaſi diuino afflatu phebas in
tripode ſtans, mente furibunda ſtatis diebus quibus fari licet conſulentibus
reſponſa canit. Licet ferant Apollinẽ ſex menſibus apud Lycios, ſex apud de-
lum uaticinari, reliqua uero oracula aliquando Idibus nõnunq̃ kl̃is: nunc die
oriente nunc deſinente reſponſa dabãt, quæ a mulieribus tantũ quæ erant tẽ-
pli uates uaticinãtis in modũ ferebantur, in quo id precipuũ fuit ut qui oracu
lum conſulit breui admodũ oratione quid uelit expoſcat, utq; nullum latine
edatur oraculum, neq; ædi prius q̃ ab imo dum ſacrificant tota uictima con-
tremiſcat. Nec capitis cõmotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illam partibus qua-
ti oportere. In quo proditur memoriæ, cum infaſto die pythiam reluctatem et
inuitam Alexander cogeret, illam ui coactam quod eſſet inuictus reſpondiſ-
ſe quod pro omine acceptum ueridico preſagio futuræ magnitudinis prenun-
cium fecit, in eo quidem templo, Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie.
In Delo Draconis, in lycia uero lupi. Quam urbem python ob interfectũ
Pythonem dictam cõperimus. Nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, &
ludi pythii, & ipſa uates pythia dicta, & Pytheũ oraculi locus. Sparthæ quo-
q; Pythios nũcupant qui delphos ad conſulendum oraculũ mittebantur, q
publice cum Regibus cibaria habent & ueſcunt una. Huc ex omni orbe pra-
ua religione incuſſa, qua ſe hominũ uanitas cõfundebat, uiri principali digni-
tate inſignes frequentes conſultum ibant, eaq; ex omnibus uera & longe cla-
riſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorũq; ampliſſimis donis,
muneribuſq; & multarũ urbium theſauris refertum templũ fuit. Inter quos
Agillinorũ & Spinenſium non in poſtremis gazæ fuere. Quod quidem cũ-
cta oracula antiquitate excellebat: Proximũ huic fertur, Dodonei Iouis ora-
culum. Dodona enim ampla in Epyro ciuitas & ſatis florens habita. Epirus
autem Molloſſorum regnũ erat, templum uero iuxta nemus Ioui ſacrum in
quo arbores reſponſa dare dicebantur, omnibus circa populis ſanctũ, a pelaſ-
gis conſtructum & paludibus circũfuſum, quercuſq; uocales illic fuiſſe fama
uulgauit, ad quas ut indubiis caſibus reſponſa acciperent, capti ſuperſticione
homines religioſe accedebant. Fuitq; proditum memoriæ, quercui Dodoneæ
famulantes diuinãdi facultatem accipere. Soliſq; Boeociis ſi quando conſulto
opus foret, uiros reſponſa dare. Primãq; fagum & columbã dodonæ uatici-
natã, quotieſq; oraculum edebatur lebetes æneos ad numerũ ſiue caſu ſiue cõ-

fulto tinitus edere canoros. In quo Deucaliõ & pyrra desinẽtibus aquis post diluuiũ consedisse & numen cõsuluisse perhibẽtur. Subinde Alexander Epiri rex eodem oraculo monitus, ut urbem Pandosiam & amnẽ Acherusium tãq̃ fatalia loca uitaret in responsis habuit, Oraculi fortẽ de his quæ in Thesprotis essent intelligere arbitratus. Qui cum infestissimas gentes in bruciis armis petit, & belli iure uastat, apud eiusdem nominis loca, infanda strage uictus, oraculi fidem uerã impleuit. Quod quidem templũ Philippus Macedo uelut imanis predo sicut pleraq; omni rapinarũ genere uastauit, & incendit. Vasaq; & quæ preciosa erant imisso exercitu diripuit. In eo quoq; fons sacer uisebatur qui cũ faces accensas extingueret, admotas procul accendit. Tertium uero Didimei Apollinis oraculum antiquissimum & multi nominis habetur quod Brancidarum nũcupant, Branceus enim Thessalus fuit Apollini dilectus & filius habitus quem interfectum dolens templo & diuinitate sacrauit. Is autem Apollo Mylesius dictus. Est autem Myletus totius Ioniæ caput. Templum uero ad decem & octo stadia ab urbe a littore aũt uiginti aberat, maxima mole & profusis sumptibus extructum, auctũq; amplissimis donis. Quod Xerses deorum hominũq; contemptor dum inumerabilibus copiis Greciæ bellum parat nulla religione aut deum uerecũdia sicut multa incendiis & ruinis deformauit, templumq; & aras euertit. Annis deinde intercedentibus Mylesii oraculo moniti uberiori impensa illud omniũ maximum & dignum tanto numine restaurarũt, ita ut ob magnitudinem fastigio estruendo nullæ contignationes suffecerint. Quartum in urbe Buti latonæ oraculum inclytum diuiciis memorant. Vrbs autẽ Buti in egypto contra nili ostiũ quod Sebeneticum dicitur. Templum uero media in urbe situm omnibus circa populis sanctum & cerimoniis sacrum erat, porticum habens decem passibus altã in quo oraculũ cãbysi redditũ est. In Ecbatanis illũ decessurũ, ambiguo noĩe decepto cũ alteræ apd' Syros alteræ in medis essent. Delii quoq; sortes & oracula indubia semper habita sunt. Fuit autem Delos una ex Cycladibus cui nomen ortigia. Edes uero mari iminebat a qua proximus in Euboeam traiectus erat, quinq; enim passuum millibus ab Tanacra aberat. Tanacra aũt in Euboea uetus tradit' ciuitas, In quo qdẽ tẽplo ipm Apollinẽ natũ & alitũ fabulant', tãtæ religiõis, ut ne Persæ qdẽ cũ inumerabilibus copiis bellũ parãt, et omnia belli iure uastant, uiolẽtas aut sacrilegas admouere manus ausi fuerint, in cuius ara nullũ imolari aĩal prodit ũ est. Quare morbo & pestilẽti cõtagiõe coacti delii, id decreto sanxerũt, ne hoĩes defũctos ibi cremarẽt, neue sepellirẽt, neq; in delo canes alerẽt, scilicet ut ab oĩ cede insula imunis foret. Cumq; oraculo moniti Athenienses Delum expiarent, hoc expiationis genus inuenere ut cadauera sepulchris condita inde eruerent, atq; rdixere, nequis in Delo moreretur neue quis homo nasceretur. Sed morituri & pa

titurae mulieres in Rhenã insulam Delo proximã transmigrarẽt. Cuius arae hoc proditur mirũ & monstrificum, ut ex dextris cornibus animalium mira arte compactis erecta fuerit. Sicut Thebis aram Apollinis Spodii ex sacrificiorum cineribus constructam ferunt unde cognomen tulit, quam nõnulli inter orbis miracula adnumerãt, ad quam cum accessisset Pythagoras ipsum ob religionem adorasse fertur, & nec aram sanguine foedetat hostiam immolare noluit, sed frumento ordeo & placenta sigue iue sacrum fecit. Qua insula tantae sanctitudinis habita est, ut ad eam quot ãnis Athenienses tacti religione uariis mercibus onustam nauim mitterent, quo tempore, quẽq uinciri aut supplicio affici religioni fuit, donec rediret nauis. Cũq caetera responsa Apollinis sub nubilo uerborum & sensu ambiguo redderentur, sola Delii oracula nullo tegmento exposita atq aperta fuere. Etiam in Attica ara Iouis supremi exemplo haud dissimili traditur, ad quam nihil conueniit animatũ immolari. Sed uariis libamentis & bellariis absq uino sacrificatur. In Paphiae quoq Veneris ara, licẽt ex caesis hostiis caperentur auspicia, illic tamen sanguinem effundere non decebat, igne enim puro & precibus tantum altaria adolent, in cuius sacris certissima edoque fibris fides habita semp. In Pathara quoq lyciae, oraculũ Apollinis & delubrũ magnae felicitatis fert in quo sex ãni mẽsibus respõsa danf, quae lyciae sortes dictae. Eo enim excellẽtiae creuit, ut opibus & fide delphico haud absimile fuerit. Praeter quae, Amphiarai & Trophonii oracula Graecis inclitae religionis fuere, ea enim uetustate & fide praecipua habita sunt. Fuit enim Amphiaraus diuinus uates, cui oropii diuinos honores primi decreuere, edẽq illi cãdido marmore dederer, quẽ tanto cultu studioq Graecia honorauit, ut inter deos illũ reciperet. In eoq solo ac sede ubi humatus sepultusq est, certissima responsa daret, quae quidem in somnis edebantur. Nam post purgationem & sacrificia diis quorum nomina in ara insculpta erant, mactato ariete pellem substernebant, in qua incubantes, somnia captabant, illorum significatus & euenta mox interpretati. Eratq publica constitutiõr sancitum ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormisceret, aut uaticinaretur. Fons quoq in eo uisebatur ad quem qui ac cepto oraculo morbo leuabantur, argentum & aurum signatum mittere tenebantur. Apud Canopum quoq in templo Serapis. Et in fano pasiphae & in pergamo Esculapii, atq in Nirbaea apud Hyrcanos oracula pariter ex somniis edebantur, & apud Troezenos Ardali ara, in qua somnio & musis immolabatur, quiq responsa accipiunt integrum diem a cibo, a uino autem tridui abstinere conuenit, a quibus edita sors olim Mardonio fuit, qua contra Sparthanos in acie pugnans occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes caeca opinione ducti, tantum fidei dedere, ut eorũ responsis moniti saeuientes tempestates & praelia uitasse credantur. Quod quidem Amphiarai

templũ in Attica. Trophonii uero apud Thebas Boetiæ fuit, a Cadmo ut dicitur cõditas Bachi & Herculis patriam, quas Alexãder Macedo, diruit, ciuibus sub corona uenũdatis, quæ ἱπτατίαι dictæ sunt, quæ ciuitas iuxta Magnesiam & Thessaliã haud longe a mari sita est, ubi Trophonii oraculũ multi nominis, qui cũ a Boeociis de Thebano bello consuleretur ibiq; res diuina fieret, Gallos gallinaceos perpetim cecinisse ferũt, quo cõcentu Thebanis insignis uictoria predicta fuit. Aliæ uero Thebæ in Aegypto fuere in regiõe Thebaida ἑκατομπύλαι quas nõnulli Heliopolim pleriq; Thebas dixere, quæ ciuitas a busiri condita stadiorũ centum quatraginta ambitu ferebat. Aliæ in Thessalia iuxta amphisum amnẽ, quæ Pthioticæ dictæ. Et in lycia aliæ Thebe patria Andromedes. Aliæ iuxta Myletũ, In Ionia quoq;. In Syria. In Attica, Cathaonia & in Italia apud Lucanos Thebæ fuisse tradunt. Preter quod fuit Trophonii Iouis oraculum in lebadea Boeociæ in hiatu subterraneo tetro & horrido, imo & angusto recessu, ad quẽ scalis descensus erat, quo cõsulentes magnis difficultatibus descendere nudos, aut in ueste alba & lineo uel purpureo amiculo, placentasq; lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forẽt aut noxæ, haustoq; oraculo per alium terre hiatum ad superiora niti. Inquo illud proditur mirum, cum qui post consultum oraculum inde digressus foret, animo semp afflicto & iacẽti, nunq̃ ridere solitũ esse, iuxta quod duo fontes uisebant alter lethæ cuius aquã desceluri si hauriret, omniũ daret obliuio, alter memoriæ ex cuius haustu, omnium quæ unq̃ uidisset recordatio subiret. Sicut Thasiis duo uini genera nasci produũtur alterũ quod somnũ cõciliaret, alterũ quod fugaret. ipsius uero statua nõ in tẽplo sed in tumulo nimis edito uisebat, quæ ferreis obeliscis obsepta erat. Fuit quoq; ultra Cyrenẽ in extimo sinu apud Garamãtes Iouis Hãmonis augustissimũ & antiqſſimũ oraculũ in uastis solitudinibus & cãpis torridis siccitate sterili ac nudo solo, ad quod sole exurẽte estu flagrãtissimo, per imensas harenarum moles uastãq; planiciem calore & siti infestã, uix iter cuiq̃ tolerabile fuit. Siquidẽ uentus eas sicut fluctus, nunc huc nũc illuc agitare, & cãpos uelut maria infestare solet, nubes enim pulueris uehit & fœda tempestate uexat, post quæ, nemus frequenti sylua oleaq; & proceris arboribus fontibusq; passim manãtibus amenum in mediis arenis & situ arido haud plus quatraginta stadiorum oraculi septa claudebat, ultra uero late deserta regio, uestigio humano in accessa. Circa uero Ammonii passim loca incolũt. Ipse uero Ammõ, hircino capite & pelle amictus mitis cerimoniis colebat. Hũc sacerdotes cũ respõsa petũt aurato nauigio uectare & patriũ carmẽ caner, eoq; ꝓpiciato petẽtibus respõsa dare solebãt, quæ nõ uerbis sed nutu signisq; subobscuris ab ãmone edebãt. Quod q̃dẽ ad tãtæ maiestatis fastigiũ uenit, ut illuc post Cãbysem Alexandrum macedonẽ per ingẽtes estus omni tractu sitiente, penetrasse, pro miraculo fuerit,

In Aegypto quoq; Apis oraculũ omniũ sermone celebratur, erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota in-
signis, duplicibus pilis in cauda & lingua canthato notatus, quem certos ui-
tæ ãnos excedere non licebat. Hunc in lacum demersum Aegyptii indicto iu
sticio ueste abscissa & laceratis crinibus defunctum plangebant, inuento uero
mirifice letabantur, responsa autem dare non ut reliqua oracula solitus, sed si
manu oblatum pabulũ sumsisset a consulentibus, secundos euentus atq; om
nia prospera decernebat. Si uero abnueret, in dubio malo & memorãdis, cla
dibus casura diuinabat. Ideo cum a Germanico pabulum oblatũ renuisset,
funestum omen & indubiam necem, que paulo post sequta est prenũciauit.
A Thenediis uero seruatum est, pregnantem uaccã enutriri cui ueluti puerpe
ræ famulantur. Apud æthiopes gens est nubas uocant, & in Africa ptoem-
bari quibus Regis uice canis dominatur, quem mirifice obseruant ex illius
motu & nutu imperia & quæ sint placita augurantes. Persis quoq; ut author
est Aristophanes aliquando Gallus regis uice prefuit, & imperitauit. Sed præ
ter hæc oracula que augustissima & sancta habita sunt, templa quoq; diuiciis
& sanctitate inclita præcipua celebrantur. In Grecia Olympii, in Arabia Tri
phili, in Cydonia dicti, in Alexandria Iouis Sinopitæ, In Lybia & Andro,
Dionisii, In Epidauro Esculapii, in isthmo & Tenaro, Sumio Euboæ atq;
Attica & Calabris Neptuni. In Acarnania Accii. In Claro Actio & leucade
lycia & Sellenuntia Apollinis. In Capadocia, Bellonæ. In eademq; & Io-
nia atq; Epheso Dianæ, in Alycarnasso Mineruæ, in papho Veneris, in Bos
photo Apaturiæ, in Cipro Acreæ Veneris, in Locris proserpinæ, in Acaia &
Catina Cereris. In Samo Argys Metapõto & ĩ lucania Iunonis. Sed qđ est
de Olympio dictũ, hoc tẽplũ in agro Pisano fuit, haud ꝓcul ab Elide, ante
qđ lucus agresti olea cõsitus & stadiũ oĩum maximũ iuxta qđ Alpheus ꝑter
fluẽs ex Archidia, mare ingredit̃. In fano aũt Iouis Triphili colũna ex solido
auro multo æuo uetusta cũ titulis reꝝ gestaꝝ sacrata uisebat̃, quã ipm Iouẽ
statuisse ferũt. Acreæ uero ueneris tẽplũ mulieribus nec uider̃ nec adire fas est
Sicut eunosti fanũ ĩ tanagra adeo mulieribus ĩterdictũ fuit, ut si quo infortu-
nio aut uastitate Thanagrei opprimerent̃, diligẽter ingrerẽt, ne qua mulier cõ
sulto aut casu tẽplo appropinquasset. Casthabilis Persiex Dianæ fanũ tantæ
fuit religiõis, ut illic dicatæ uirgines (qđ uix credi põt) sup prunas nudis pe-
dibus ambulẽt in noxiæ, sicut in templo feroniæ super ignẽ afflati numine
incedebãt, & ad montem Soracte familiæ quas Hirpias uocant super incen-
sam struem insultabant impune, quibus perpetuo Senatus consulto uacatio
numerum data est. In Acreæ autem Cereris tẽplo fons manat cerimoniis sa-
cer, in quem grauiore morbo impliciti introspicientes, speculo in fontem de-
misso euenta ualitudinis internoscant. Sicut Trallibus in antro Charonio,

& apud Egyptios in Isidis, & in Melopidæ semideæ templo in bubasto, ab egrotis ualitudinis remedia in somniis presciũtur. Fuitq; mos ut hi qui morbis leuari meruissẽt, remedia & qua curatione leuarentur in æde Esculapii uessiut in albo proponerent, ut essent sempiterno monumento & ceteros exemplo iuuarent. Contrariæ uero religionis Catinensis cereris q̃ Aereæ sacratium fuit, ad istud enim uiris accedere non licet. Sacra uero per mulieres ministrari & uirgines perfici solebant, cuius simulacrũ non modo tangere sed ne uidere quidẽ homini fas est. Samiæ aũt Iunonis dignum sua amplitudine templum inter septem orbis miracula adnumeratur, quod ad Vrbe haud plus uiginti stadiis aberat, In laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, ut cineres in ara perflantibus uentis inmobiles maneant, sicut ara Veneris paphiæ sub palustri celo nullis pluuiis humectatur. Metapontinæ Iunonis tẽplũ hoc p̃miraculo habuit, ut uitigineis colũnis fulciret. In lybia liberi patris tẽplũ & oppidũ ab uno codẽq; bis inueniri negant. Ephesie aũt Dianæ supra omniũ seculo℞ memoriã celebratissima & augustissima ædes fuit, magnis effusionibus & profusissima ĩpensa a tota Asia cõstructa, septẽ stadiis ab urbe nudo & palustri solo. In cuius festo ãnuo iuuenes primo flore ætatis & uirgines cultu excellẽti p̃cedere ad tẽplũ prelata põpa, & festũ diẽ agere spõsaliaq; inuicẽ inire cõsuerãt. Delubrũ uero Neptũni in Achaia erecthcũ cognominatũ hoc memorabile habuit ut aqua in puteo flante austro fluctuaret/cæteris uero per flantibus uentis iaceret ĩmota/cui cõpar Aristoteles tradit de Pythopoli urbe ad Ascaniã paludem cuius putei hieme exiccantur: estate uero ad superficiem redundant. Et apud Gades in Herculis templo puteum inundante oceano exiccari/quod uero de Clario dicimus/est animaduertendũ. In claro Iouẽ Neptũnum & plutonem mundũ fuisse sortitos /qui mox nugis inumeris orbẽ impleuere/& Colophone in Apolliniis delubro uates m̃lta aqua epota ex subiecta lacuna spũ diuino tactos respõsa dare. Sicut ap̃d ligireos in Thracia ex ĩtimo adito libero cõsecrato plurimo mero exhausto ueluti numĩe afflatos uaticinari. Fuitq; aĩaduersum ĩ Clario Apollinis nõ feminã ut delphis, sed certis e familiis sacerdotes aut ex Myleto accitos plerũq; litera℞ ignaros hausta fontis aq̃ uaticinia referre. Et ĩ Andro in tẽplo liberi patris manare fontẽ q nonis Ianuarii uini saporẽ hẽat, qđ si e cõspectu tẽpli auferat, rursus in aquã trãseat. Nec defuere q credererẽt ap̃d Heleos in Bachi festo qđ θυιαν uocãt, tres lebetes in tẽplo sua spõte repleri uino. Et in Bysalcia tẽplũ Dyonisii esse, in quo cũ sacra persoluũtur, si grata deo sunt, mira lux effundit, cõtra uero miræ tenebre. Atq; in egyra nisi sanguine tauri epoto sacerdotẽ nõ uaticinari. Cui cõpar miraculũ fertur, Hierapolis antrũ esse, qđ cũ mortiferũ exalet, in eo intercũt oĩa nisi execta, & quæ uirilitatẽ amisere. Et apud pothnias Boeociæ manare fontẽ ex quo equæ indigenæ haurientes concitentur in rabiem. Mirum

quoq; quod circa Halicarnassum Antistiti Mineruæ euenire traditur, ut quoties Amphictiensibus qui ea loca incolunt, aliquid aduersi casurum foret, grãdis illi nascatur barba, quasi eo portento futuras illis, calamitates despondeÿret. Sicut in terra Carya, mulieribus templo dicatis pilos in genis aut mento in nasci futuræ diuinationis signum erat.

Qui fuerint legati Consulum uel prætorum quæ ue iuridictio aut illorum potestas sit. Caput III.

Consules designatos cum primũ prouincias sortiti essent, legatos sibi nominare, uelut comites expeditionis & adiutores negociorũ, quorũ ope consilioq; niterentur, quiq; ipsorum uices gererent quoties abesse contingeret, uulgo notatũ est. Qui sicut duo erant Consules, ipsi duo pariter fuere, quos uel presentes legebat Senatus, magna prudentia uiros summis honoribus functos, uel absentes nominabat, quibus post. Cos s. totius prouintiæ legionũq;, atq; exercitus curatio mandata est. Tam & si nõnullos a Consulibus nominatos, ut pari uoto & una mẽte, rem publicã administrarẽt, ex decreto Senatus sepissime legationis, munere functos legamus. Vnusquisq; ergo Consul suũ legatũ habebat, quo precipuo consultore ac ministro consiliorũ, in rebus gerendis delectuq; habendo totaq; administranda puincia utebatur, quorũ consilio & authoritate uel prælia suscipiebãt uel bello abstinebant, qui etiam decreta Consulum & arcana consilia sæpissime exequebãtur cum fide & cura. Consulibusq; functis cõsulatu & finito magistratu, legatos uelut legationis munere functos honore abire oportebat, qui quidem plerũq; ex plebe aut patribus, nõnunq̃ pretorii aut Consulares fuere. Etiam pretores urbis quiq; antea consulatum gessissent, & magnos bello uiros functos honoribus & triũphis homines fidos acceptosq; legatiõis munere fungi comperimus. Illorũq; procuratiõe & cura prouincias ab hostili incursu defensas, & sæpe in officio retentas fuisse, quorũ etiam authoritas tam in administranda prouincia q̃ ducendo exercitu acieq; instruenda, & quãdo essent admoturi copias, tanti fuit, ut absentibus, uel impeditis Consulibus summã imperii tenerent. Consiliorũ & fortiũ factorum ac meritæ uirtutis & ignauiæ cuiusq;, qua cura, qua fide & diligentia quaq; disciplina militari, duces exercitui & castris prefuissent, siquid fictum uanũq; aut parũ integra ueritate afferrẽt, locupletissimi testes erant, soli deniq; gesta Cõsulũ diligenti estimatione perpendere, & pensitare debebãt. Tum Consulibus laborãtibus aut morbo implicitis uel fato perfunctis ipsi superesse & munia obire poterant. Namq; ipsorum erat officiũ fiduciariã rei publicæ operam dare, post. Cos. prætor

tem ue, non tamen idem iuris & potestatis habere, ne imperatorias sibi partes uendicarēt. Siquidem legati munus est, omnia ad prescriptū imperiūq; Consulis agere, Imperatoris uero summæ rei consulere & liberū tenere imperium, eo consultore & ministro. M. Claudius legatus contra literas. L. Cornelii Cos. de pugna aduersus boios ad Senatum magnifice scriptas, priuatim de Consulis negligentia pluribus per literas significauit, quæ illi mox exitio criminiq; fuerunt. Namq; illū criminando effecit, quo minus. L. Cornelius de Boiis triumpharet. Ipsiusq; denegati triumphi testimoniū legati, precipua causa fuit, Quanq̃. Cn. Mallius, contradicentibus decē legatis in crimen adductus acta per se causa in Senatu, crimine absolutus, de Gallogrecis magnifice triumpharit. Quin etiam siquid per legatos in prouincia absentibus Coss. & dum eorū uicem gerūt fortiter ac dignū laude & triumpho gestum foret, poterat sine Consule solus legatus suo iure & merito triumphare. De parthis & Pacoro Ventidius. M. Antonii legatus sine Antonio licet nouo exemplo triumphauit. Caius etiam Marius legatus Metelli Consulis, ipsum criminando effecit, ut post habito Metello, de Iugurta triumpharit, ante cuius currum, cum duobus filiis ductus est in triumpho. Quin etiam patrē filio legatum fuisse, & fratrem fratri sepissime cōpertū est. Q. Fabium Maximū Q. filio Consuli legatum aduersus Sānites ad suessulam obuiam prodisse, & cum experiri uellet an sciret Consulem agere, iussum ab eo obsequiū prestitisse & equo descendisse, Authores memorant. P. q; Scipionē cui Africano fuit cognomē. Scipioni fratri aduersus Antiochum Consuli destinato legatū uenisse, tantūq; authoritate effecisse, ut uicto antiocho & pace Eumeni concessa, frater cuius legatus uenerat de Antiocho & omni Asia triumpharit, ob Asiamq; a se uictam Asiatici cognomē reportarit. Illud quoq; notatū est, quoties Consuli prorogatum fuisset imperiū etiam legati munus ad id tēpus diffundi sæpe & prorogari. Ad aduersumq; & illud, a primis originibus legatum proconsulis sine equo ingredi consuesse. Postea uero a Seuero institutum, ut in uehiculis sederēt, & siue morte obita siue casu legatus, in prouincia esse desisset, legationis munus solum Consulem sine Senatu dedisse. Ipsūq; Consulem aut Senatū unum plures ue legatos, Imperatori impedito qui uicem suam gererent, & rebus gerendis sufficerent sæpius creauisse, comitesq; expeditionis dedisse. C. Cæsari Imperatori, cuius in re militari præcipua uirtus fuit, dum contra efferas gentes bellum parat, decem legatos cōsilii socios decreuit Senatus, quibus adiutoribus & ministris magnas res gessisse fertur. Pompeius quoq; bello pyratico, cōtra tot p̄dones & cōmunes hostes omni genere rapinarū grassantes, cum solus supresse nequiret, quinq; & uiginti legatos accepit, tam & si aliquando solus ipse legati munus obiret. Q. etiam Fuluio Consuli graui uulnere affecto, cum exercitui & castris preesse nequiret

aduersus Hănibilē. ex patrū decreto tres Legati additi fuere. Quinetiā in expeditionē iturū Consulē, plures et ultra sex Legatos Comites duxisse cōpertū est. quibus lictores cum fascibus pro muneris dignitate publice dabantur, q illis uelut publico magistratui præcedebāt. Sublequtis postea temporibus in tantū legatorum munus processit, & ad id fastigii deuenit, ut quoties laborātibus prouinciis subsidia mittenda forent aut siquid publici priuatiq; negocii maneret, ubi plurimū laboris & periculi impenderet, ea frequēs Senatus per legatos decerneret, illisq; prouinciæ administrandæ, munus curamq; delegaret, quæ libera dicta legatio est. Nam soli sine Consule aut prætore legati munere fungebantur. Quæ etiā legatio a Senatu uel populo sæpissime dabatur his qui honestam proficiscendi causam aut pretextum fugæ per speciem honoris quærerēt, quo honoratius eeciperētur. Quin & scriptum legimus obseruatūq; fuisse, legatos legionū non in Senatu modo sed a ducibus exercituū pleruq; creari, qui singulis pluribusq; legionibus prepositi, illarū administrationē curamq; gererent, qui siquid per cecasionem & licentiā dignum aīaduersione admisissent, poterat eis legationis munus abrogari & de gradu deiici, quotiesq; quæstor cum legato Consulis, cōcurrit, in eisdem actionibus & pari causa, questor tanq plus ferat honoris, preponi solet. Nec modo Cos. sed & pretorem legatos in prouincia unū plures ue habere, quorum cōsilio niterentur nisi prætores urbani forent, quibus nihil opus esse legatis censuerūt. Illud quoq; proditū est, legatum qui in Africam accederet, siquid opere preciū aut dignū laude in prouincia admisisset, haud multo post, inculpatæ uitæ testimonio illam proconsulē administrasse. Tum si quādo in acie uel castris urgentibus hostibus consulto opus foret, per legatum qui summæ rerū preerat & primas tenebat, post Cos. rem ad Concilīū deferri, ubi legati legionum, primores centurionū questores Tribuniq; & prefecti castrorū consultantes capita conferebant, & quicquid opus erat facto, cōmuni animo concilioq; decernebant, & demū ut erant sententiæ legati iudicio imperioq; sanciebant. Ab exteris uero Agesylaus proditur tanti legati munus fecisse, ut quamuis Imperator maximus legatorū tamē officia obire, non dubitarit.

Qui Magni dii, qui cōmunes aut indigetes dicti, quæ ue deorum cognomēta & Iunonis Romæ templa fuerint. Caput IIII.

Deorum quos prisci coluere, nomina potestatesq; multiplices olim ueteres statuisse haud ambiguū est. Nam quidam ex his magni quos Greci τους μεγαλως, uocant, pleriq; cōmunes dicti sunt inferioris noīæ. Magni fuere Iuppiter, Minerua, Mercurius, quos e Samothracia in Italiam Aeneas attulit. Alii maiorū gentiū deos duodecim statuere. Hi fuere, Iuno,

re Iuno, Vesta Minerua Ceres, Diana Venus, uirorũ autem. Iuppiter, Mars Mercurius. Neptũnus, Vulcanus, Apollo, qui etiam dii penates, ab Ennio appellati, magniq; dicti, uel quod reliquos genere famaq; praecelleret, uel qd infinitae potestatis forent. M. Varro Celum & terras, principes deorũ. Aegyptii Serapim & Isim. In latio Saturnum & Opim, pleriq; deos penates magnos opinati sunt. Dixere aũt penates, per quos spiramus, & corporis & animi uires possidemus, Hos dicũt esse Iouem in medio Ethere Iunonẽ in imo, in summo uero Mineruã, Alii Apollinẽ & Neptũnum. Martem uero Bellonam & Victoriã, comunes & Visitatiores deos nũcupari, ea ut dicunt causa, quod omnibus presto sunt, & modo ab uno nunc ab alio beneficia conferri, & passim homines iuuari putãt. Nõnulli matrem deum, Solem, lunam. Plutonẽ & Martem, cõmunes dixere deos, quod hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curaq; obseruãtur. Nam Persae ignem deũ colunt. Scythae precipuum deoꝝ Martem, cui equos imolant. Massagetae & paeni Solẽ, & lunã: Alii plutonem uelut praecipua numina uenerantur, Licet solem Persarũ, lunã Graecorum praesidem nõnulli credant. Varro autẽ, qui magna haec inquisitione collegit, ex omni deorum turba quos supra triginta millia fuisse auctumat quosdam seclusit quos selectos nũcupauit, Hi fuere, Ianus, Iuppiter Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, luna, Diana, Venus, & Vesta. Illosq; selectos uelut usitatiora numina appellauit. Geniales uero deos multi putant. Aquã terrã ignem & aerem, his addunt Solem & lunã, ex quibus seminibus gignũtur omnia, quibus natali die, quisq; sacrum facit, quod gignendarũ rerum uim haberent, qui genius deorũ filius & parens hominum habetur. Tam & si binos genios ab ipso natali die cuiq; mortali deorũ munere datos, bonum scilicet & malũ. Empedocles reputarit, menander unũ. Alii Iunonẽ & Genium suum singulis dederunt, quasi presides & propugnatores. Lares quoq; inter deos receptos fuisse, multorum testimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuatarũ aedium triuiorum uiarũq; atq; urbis curam agunt, Ideo prestites nũcupari. Hos Egyptii quatuor fuisse putãt quos simul atq; in lucem aeditus fuisset homo, illius peruigilẽ curam agere opinãtur quorũ nomina Dymon, Tychis, Heros, & Anachis. Fuitq; Platonis opinio homines qui summa integritate uixissent, post fata effici lares, Si uero improbi detestabilesq; fuissent, lemures. Ipse enim trinas fecit deoꝝ species, ex qbus unus est, summus primus & solus deus. Alteri medii quos Celicolas uocat. Tertii qui diis sunt minores, Celicolis maiores. Demones uero ministros deorũ, custodes autem hominũ putauit. Dii nempe ruris & agricolarum quos uitae agrestis homines & rustici coluerunt, Hi feruntur. Iuppiter, Tellus, Sol & luna, Ceres, & liber, Rubigus & flora, Minerua & Ve

nus, Lympha & bonus euentus, qui morbos uastitudinē calamitatem intēperiesq; depellunt. Preter hos fuere dii indigetes, qui ex hominibus in deorum numerū asciti propter eximias belli pacisq; artes, quod de genere humano bene meriti essent, post mortem numinibus æquati celebrē posteris memoriā, reliquerūt, ut Hercules, & Aeneas quem uocant indigetē, Castor & pollux. Esculapius & Romulus atq; alii quidum uixere functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultiq; sunt, ut ex hominibus in deorū cetum asciti pro diis celebrarētur & colerentur, quos uelut ascripticios & nouos incolas post fata in celum receptos putauere, Fuit enim hæc cōsentiens obseruatio, præcipue apud Lacones, ut eximios preclarosq; uiros qui obuiam eundo periculis rē publicā auxissent, ob Egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, ut gratiā meriti redderēt, in deorū sedes receptos consecrarent & in celū tollerent. Illisq; diuinos honores & humano fastigio ampliora decernerent. Templaq; flammes puluinar & aras, ac sedes inmortalitatis exhiberent. Greci uero propter beneficia, uiuentes etiam celo consecrare, & imortalitate donare consueuerūt, quod Apotheosim dixere. Sicut de Platone & Agesilao legimus, atq; aliis qui in cetu celestium recepti, in uita diuinos honores meruere, illisq; certamina, ludos & sacra āniuersaria dicarūt, tanq̄ numinibus aut Heroibus, Illis presertim qui Tyrānos exegerunt aut uindices libertatis fuerunt. Hiq; tanq̄ mortale fastigium egressi omniū consensu in consilio celestium asciti pro diis haberi & coli cepti sunt. Hinc etiam Romani, Cæsares quorū opera & uirtute res Romana creuit, & imperii fines late propagati sunt, post funera imortali memoria consecrarunt, & in deos receperunt, qui ob eternam gloriā dii indigetes dicti, nominibus plerūq; mutatis & nouis cooptatis. Siquidem Romulus Quirinus, Ino Matuta, leuchotea Albunea, Melicerta palemon & portunus, leda Nemesis, Circe Marica, Nerlilia Hora, Rhea deorum mater Idea Dindimena, Philena pessimuncia, & Cybeles ac Berecynthia dictæ sunt. Indi uero Iouem pluuialem & Gangem flumen, uelut indigetes deos, carmine incondito uenerantur, Meroitæ Herculem Pana & isim, Germani Tuistionem, deū terra æditum & Mānū filium, Astynphalissi Achillem, Persæ amanū & Anandatū, Veneti Diomedem instar numinis habent, cui etiam candidum imolabant equū. Sicut Egyptii Isidem, Mauri Iubam, Pæni Vranū, Macedones Gabyrū, latini faunū Siculi Adranum, lybici psaphonem, ne omnes percenseā deos, Is enim psaphon cum despectissimus esset & ultimæ notæ, uocales aues edocuit hæc uerba eloqui, Magnus deus psaphon, quibus dimissis in lucos audita uoce apud rudes populos est pro deo habitus. Traces zamolxin, Syri astartem Adad & Agartin, Arabes Dyalarem, Horici Tibilineū & Afri Celestum, Egionenses maceranas deas, & gens iuxta Naucratim ægypti Theutum, uelut presentissima numia

sentissima numia

lentissima numina coluerunt, qui omnes ex hominibus post funera diuinitate donati, diiq; indigetes post consecratione habiti sunt. Quam quidē sic fieri nouimus ut Impatore qui referendus in deos & consecrādus erat, uita functo, Pyram in tabernaculi formā construerēt, quod auro & ebore. Signisq; & tabulis pictis exornatū mirifice, alio desuper breuiori usq; ad tertiā contignationē erigebant, aquila cum omniū odorum aggestu in summo culmine locata. Lectoq; constrato purpura & auro, in quo defuncti effigies iacebat. Senatus equester ordo ac uiri triūphales quiq; amplissimos honores gesserant procedentes lectum deferebāt in pyram, cum carmine & hymnis, omnibusq; humanis diuinisq; aggestis honoribus. Demū incensa pyra cum uapore & fumo aquila agitata/e summo culmine tabernaculi, aera petiisset, religio incussa fuit, Ipsius animā per inane celū petiisse ipsumq; defecato quod mortale erat & caducum, in numero celestium & cōcilio deorum recipi & haberi. Quam cōsecrationem Apotheosin Greci nūcuparunt, qui deinceps inter diuos relatus pro deo colebatur. Fuitq; Senatus consulto cautū, ne quis ex Cesaribus nisi ex decreto patrum inter deos referretur. Mirum tamē de Diocletiano proditur, qui sponte deposito imperio, nōnū post ānum, primus sine imperio populi iussu, patribus authoribus, celestes honores, & Apotheosim meruit. Et de Constantino maximo qui diuersarum religionum assensu, ab Ethnicis inter diuos relatus fuit, & a Christianis inter sanctos. Feruntq; magnū illum Agesylaum, cū a Thasiis apotheosi honoratus & inter diuos relatus fuisset uiuens, illos interogasse, ut si deos faciendi potestatem haberent, prius se ipsos consecrarent, postea se deificarent. Contra Empedocles, nā tanto studio captus fuit ut pro numine coleretur, ut in medium ethnæ incendiū uiuēs se deiiceret, inter cæteros proditur Eutimus poeta locris oriundus, oraculi iussu, uiuens cōsecratus, & inter diuos relatus. Patrios uero dixere deos qui singulis urbibus presunt, illarumq; presides & propugnatores sunt. Vt Apollo & Minerua Athenis, Ilienfibus, & Gnosiis, qui inde illam oriundā ferunt, licet Alalchamenii suam dicant, Thebis Boeotiis liber & Hercules, Iuno Carthagini quam humano cruore placabant, eademq; Samo Sparthæ et Micenis, atq; argis ubi nata fertur, Venus Cypro & Papho, Apollo Rhodiis, lemno Vulcanus, Naxus libero, Idēq; Apollo delphis, Thenarus Neptūno, Cizicenis Pallas quod ea urbs pro dote illi fuerat, Thenediis Tenens deus, Alabadensibus Alabandus, Cretensibus Diana, quam Brithomartē uocant, Thespiensibus & Parianis cupido. Romanis uero Mars, qui præcipuo honore insignes a suis ciuibus colebantur exim ie, quāuis numen quod urbi preesset, palam facere nefas putarent, ne euocationes quæ ad auertenda numina, quæ urbibus presunt, fieri ab hostibus solent, ipsis aliquādo innotescerent. Erat enim uetus mos, ut in urbium obsidione ubi ab ultimā dimi

cationem uentũ esset, tutelares deos, sub quorum præsidio urbs foret, certo carmine & uerbis conceptis, in nouas sedes euocarēt, templaq; ampliora & solemnes aras illis promitterent, nefas opinati deos urbium præsides, urbe hostiliter directa uelut mancipia captiuos habere. Persis uero & Aegyptiis nullos patrios habere deos in usu fuit, quod euocationibus illos migrare ex oppidis & sine tutela deseri timerent. Alii uincla & Cathenas ānectebāt diis. Nōnulli sponsores a diis petebant, ne euocarentur & abirent. Tyrii enim obsidio pressi, Herculis Simulacrum quod magna religione colunt, ne urbem desereret, aurea cathena deuinxere, Neq; solum insignes urbes cōspicuæ magnitudinis, sed oppida pene deformata & modici uici, ne hostili uastarentur incursu patrios deos coluisse feruntur, Siquidem Crustumini Deluentinū peculiarem habuere, Narniēses Vindianū, Asculani Ancariam, Volsinienses, Hurciam, Otriculani Valentiam, Sutrini quoq; Nortiā. Sed tam & si peculiaris Iuno Carthagini fuerit & precipuum numē. Romæ tamen nō minoris obseruātiæ cultusq; habita est. Quippe q̃ cordi Romanis & q̃ regali magnificentia culta celebrataq; sit, illud argumento fuerit, quod post initũ consulatum Consules: Iunoni Sospitæ sacrum faciunt. Quodq; singulorum mensiũ kl's precipue martias suo numini dicarunt & sanctas habuerũt, quare matronalia dicta quod matronæ illas celebrār, pro coniugiis & sacrum faciũt quodq; ea die Iunonis ædes coli cepta fuit, Sicut Aprili mense Veneri matronæ myrto coronatæ lauant, eius uariæ potestates & nomīa fuere. Nā & Curetis, lucina, Matrona, Regina & Opigena, quod parturientibus opem fert, Hera, Interduca, Cinxia, Hippia, a Tuscis Cipra, a laurentibus kalendaris, a Corynthiis Anetistos dicta est, quam & matrē deum nũcupant, alii pelasgā, Sicut Venus, Cypris, Adonis, Verticorda, Aphroditis, Ab Assyriis Milicta ab Arabibus Alicta, a Grecis pitho, ab Heleis Vrania, a Scythis Arginipasa a Cypriis Barbata, etiam Calua Armata, Pandemus, Apostrapha, & Callipygos, a Thebanis prepotens, a Persis quoq; Mitra Appellata est. Nec minus Apollinem nominibus uariis uocatum ferunt. Quippe apud Athamenos Titan, apud Aegyptios ostris, a Persis ubi in antro colitur Mythra nũcupatur, a lydiis lymios ab aliis Eleus. In Taurominio Archigetes, a Syracusanis Themites, a Græcis Tyreos cui sacrum ante fores faciũt, apud Pachini incolas lybistinus, a Scythis Oetesyris a lesbiis Myriceus, quod myrices hoc est uirgas teneret, apud Sparthanos Carnius dictus est, ab Atheniensibus patrous & Alexicacos, a Mylesiis & Deliis Vlios & Peonicus, In Archadia Epycurus, apd' Heleos obsophagus, Ab aliis lycius, Phebus, Phaneus, Ismenus, & orius dicebatur. Obseruatumq; apud Thraces lacedemonios & Boeocios fuit, Apollinem & liberum patrem eadem sacra habere hisdēq; honoribus coli. Bacho uero Siculi Moricum dixere nomen, Arabes, Oracal et Adoneum,

et Adoneũ, Alii lyeũ, Herebintũ Sabaziũ, lacedemonii Scythitem & Milichiũ uocitarunt, cuius faciẽ musto intingere & ficis ornare uetus mos erat. Tradũt quoq; Mineruas diuersis cognominari noibus. Nã & Trigemina, Glaucopis & Sais ab ægyptiis appellatur, a Mylesiis Asisa, apud quos mirificum fuit templũ, a Grecis Arthemis, a Cretẽsibus Dyctina phebe & Diana, a Siculis lien quia parturientiũ soluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia, Secunda nilo orta quã ægyptii Salete dixerunt. Tertia quam Archades Chorion nominãt, quarta pallãtis que patrẽ interemit, ipsam uiciare conantẽ, cui pinnarũ Talaria affinxerunt. Mercuriũ quoq; multiplici ferunt uocatũ nomĩe. Nam Galli Theutatẽ, Egyptii Theit appellarũt, quos quinq; numerari pleriq; autumãt, sicut Vulcanos plures, Cybelem quoq; alii Rheã dixere, alii Berecinthiã, pleriq; bonã deam. Iisdem uero phriges pessimũticã matrem deũ uocant. Attici Cecropiam Mineruã, Cyprii paphiam Venerẽ, Cretes Dictynnã Dianã. Siculi Stygiã proserpinã. Eleusini uetustam Cererem. Alii Iunonem, nõnulli Bellonam, pleriq; echatẽ. Prima uero Iunonis ædes a Camilio dicata est in Auentino, quæ cæteris longe multũq; prestitit, ad quã Simulacrũ Iunonis Veientanæ allatũ memorãt, quam Reginã nominatã uolunt, Altera in Capitolio iuxta quam sacri anseres pascebãtur, quæ & Regina dicta est. Tertia in Arce cognomento monetæ in area in qua M. Mallii Capitollini domus fuit, quã a. L. furio Dictatore uotã nõnulli memorãt. Nã cũ nouo motu tota urbs contremisceret, & qbus piamentis, cui uel deo sacrum fieret, nõ dignoscerent, ex arce uocẽ auditã ferunt monentem ut sue plena sacrum Iunoni, & procuratio fieret, Inde Monetæ nomẽ datum. Nouimus quoq; in uico iugario aram Iunonis Iugæ conspici quæ cõiugiis ꝑesse dicebatur, sicut Cinsia & Gamilia iuno a nubentibus sancte colebat, cui sacrificantes obseruãt, ut bylem a uisceribus hostiæ dimouerẽt, illamq; iuxta arã defodiãt loco abdito & operto, ut signarẽt sine bili matrimonia eẽ oportere. In exqliis quoq; laciniæ Iunonis tẽplũ fuit, & in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Edẽ i palatio etiã Iunonis Sospitæ sũmo honore cultã inuenimus iuxta tẽplum Cybelis cuius aram Nũme legibus pellex tãgerẽ uetabat. Nam in colle Viminali & inporticu Octauiæ Iunonis tẽplũ & arã fuisse uulgo ꝓditũ memoriæ est. Neq; omittẽdũ noua religiõe & barbara cerimonia apud diuersas gẽtes Iunoni sacrũ fieri. Nã lauini tẽplũ Iunõis erat et iuxta specus unũ ꝓdiẽs draco uirginis manu pascebat. In Syria in fano ãtiqssimo sacerdotes dũ iunoni sacrificeãt suiẽ digladiant, sicut Corybãtes i sacris magnæ deæ, et in tẽplo Dianæ apd Ariciã, apd Crotonẽ sacerdos breui scuto suplãs sacrũ facit, et uictimã Iunõi cedit. In Samo nisi ritu nubẽtis et nuptiarũ solẽnibus ꝑuatis Iunoni sacrũ facerẽ nõ licet. In Stymphalo Archadiæ Iunoni triplex sacrũ ex tribus cognomibus statuũ uelut puellæ, alterũ ut Ioui nupte, tertiũ uelut uiduæ

Sami quoq; ut dicata Iunoni templa lysandria uocent, Senatus consulto cautũ fuit, et Argis in ara Iunonis, nulli externo aut peregrino sacrum facere permictitur.

Ex quibus oppidis quibusq; regionibus aut terrarũ oris ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euasere. Caput V.

EX multus magnis animis amplissimisq; ingeniis, que unq̃ uidimus aut legimus, illoꝝ qui studio disciplinarũ exteras nationes conquisiuere, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudoxus, Democritus, Pithagoras, Archita, & Plato, clari sapientia, qui ad Gynnosophistas spectãdosq; sideꝝ motus, disciplinasq; edilcendas tanq̃ ad mercaturã bonarũ artiũ profecti sunt. Is uero Eudoxus summus perhibetur astrologus, qua tempestate, Galli senones urbẽ peruastarũt, Pithagoras Tarquinii superbi tempore uiguit. Platonẽ uero post quadringentesimũ urbis annũ ad Dionysium uenisse fama uulgauit. Archita autem dũ discendi studio flagrat multas per oras peregrinatus, captus a pyratis & uenũdatus est. Sic Thales ille Milesius cuius sunt mlta & mirãda inuẽta, deinde Solõ & lygurgus, ut legũ sanctionũq; quas tulere causas rõnesq; curiosius pẽsitarẽt, aliiq; illustres uiri, nullũ uitæ cultũ aut paratũ reqrẽtes, ptim Egyptios & Ethiopes, partim Syros Arabas, Persas, Parthos, Hyrcanos & Indos, oẽs deniq; terraꝝ fibras ac diuersi orbis ultimas oras rimãdo, nihil inexpertũ reliq̃re, dũ studia bonaꝝ artiũ, & ueri cognitionẽ undiq; emẽdicarẽt, ita ut ex oibus sapientissimis uiris quos ulla unq̃ tulit ætas, in patrio solo paucissimos funeratos iuenias. Quibus exculti doctrinis, tm̃ processere, ut multa ingenioꝝ doctrinaꝝq; monumẽta posteris reliq̃rint. Suasq; nõ urbes modo & oppida, sed regiões & gentes magnis noibus nobilitarint. Præcipue uero Myletus Ioniæ, mltiplici doctrina prædictis uiris excelluisse fert. Nã & Thaletis astrologi qui inter sapiẽtes adnominat, Anaximenis philosophi mathematiceꝝ nobilissimi q horologiũ ostẽdit primus. Thimotei musici & Anaximãdri phisici, Nechatei Historici atq; Eschinis Oratoris q magno in precio fuere, aliisq; scientissimis uiris floruisse fert. Ingenia quoq; Asiatica sua laude fraudẽda nõ sunt. Ex hac enim poeta Anacreon, Minermus, et Anthimacus claro preconio celebrati. Deinde Hyponax, & Sapho, atq; Alceus poetæ qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecateus, Heredotus, Ephorus, & Theopompus historici, aliiq; præcipua doctrina uiri illam sempiternæ laudi memoriæq; cõmendarunt. Fuit præterea Cartheia seu Iulida, parua circa delon insula clara ingeniis uirisq;, ex ea enim Symonides Poeta qui scripsit multa preclare, & Bachilides, Deinde Herasistratus medendi arte clarus cuius plura documenta sunt: Atq; Aristo Bionis emulus ex Peripathetica disci-

plina duxere originē. Nec minus ex Bithimia & Cyrenis nō dispari laudi cen-
sendi. Ex illa enim Zenochrates philosophus Et Dionisius Dyalecticus, Hip
parcus & Theodosius. Itē Theophanes orator, in causis forēsibus uersatus
egregie, & Asclepiades medicus. Ex Cyrenis uero Callimachus qui ælegos
scripsit primus, quo tēpore Liuius Poeta Romæ fabulā dedit, & Aristippus
Socraticus Floruisse dicit, cuius filia Aretha tātū ingenio ualuit, ut post Ari
stippū scolas cū laude rexerit, & disciplinas docuerit. Preter q̄s urbes, Thar-
sus, Alabāda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, uariis eruditionibus & doctrinis ex
celluere, ꝑpetuoq; & summo ingenio uiros eduxere. Sed qđ est de Symoni
de dictū, magni exempli illius casus fuere, bis monitu diuū partim ruina, par
tim naufragio erepti. Asclepiades uero publico fert preconio, qđ freneticos &
mente īminuta laborantes, concētu sonorū, mirabili experimēto ad sanitatē
reuocarit. De Anachreonte inter mira exēpla fatū memoratur, & memorabi
lis illa mors, acino uuæ passæ strangulati, quæ res infirmitatis humanæ nos
cōmone facit, fortuneq; uarietatis atq; Imminētiū calamitatum, uitæq; ua-
riis casibus expositæ, magna nobis documenta dari.

Quo apparatu & qua pōpa quātoq; oīum studio olim Romani Triūphos
agerēt, q̄s ordo suari, & quæ in Triūpho ferri cōsuerant Caput VI.

Væ triūphantiū pōpa & q̄s ordo fuerit, quātoq; oīum stu-
dio & apparatu ducibus exercituum, post res feliciter gestas
Triūphus deferri cōsuesset, intercile uetrꝝ monumētis tra-
ditū est. In primis fuit obseruatū, ut q̄ impatores rebus be-
ne gestis, post multa facinora militaria domitis hostibus triū
phū poscerēt, pacatā prouinciā successori in primis traderēt,
exercitūq; uictorē & opimū ꝑda, testēq; uirtutis & ignauiæ cuiusq; meritiq;
& imeriti Romā reducerēt. Inq; ædē bellonæ extra urbē Senatu euocato.
(Neq; n. triūphū petēti, urbē inire fas erat) de rebus a se gestis magnifice,
quæ opida q̄sq; ꝓuincias bello uicissent, aut q̄bus cū hostibus signis colla-
tis cōflixissent, quæq; egregia ipsi fecissēt, quotq; hostiū millia cecidissent, oīa
deniq; belli decora, ordine desserbāt, ubi legatos, Tribunos militū, Centu
riones, milites deniq; exercitus, quo notior testatiorq; coꝝ uirtus foret, adesse
oportebat, ut meritæ illius uirtutis cui tātus honor debebatur, siquid ueri ua-
niq; referret testes forēt. Augustus uero Octauius in tēplo Martis Victoris
qđ in foro suo posuit, Senatū de bellis deq; triūphis cōsuli, ut q̄ ꝓuincias cū
impio petituri inde deducerent, In eoq; reuersi ex ꝓuincia triūphorū insignia
deponerent, decreto sanciuit. Tam & ii in Martio campo & in pratis flami-
niis non semel de triumpho actum inueniamus. Apud Argiuos ex militia
reuersi duces, cum militum agmine totoq; exercitu. In Charadro extra

urbē concilium aduocabant. Ibiq; de militaribus donis quæ cuiq; deberen-
tur, optimatū consensu decernebant. Sæpius tamē absenti duci cum de rebus
gestis egregie, maxime cognitum esset, a Senatu decretus triumphus fuit.
Cūq; res bello gestæ triumpho digne uiderentur, prout erant sententiæ po-
puli iussu, patribus authoribus triumphū decernebant. aut si Senatus auer-
saretur, per Tribunos ad populum ferri posse, populūq; citra Senatus autho
ritatem triūphos sæpe decreuisse cōpertum est. Valerio & Horatio Coss. ui
ctis Sabinis & Volscis, cum triumphus negaretur. L. Icilius Tribunus ple-
bis de illorum triumpho ad populum tulit, qui primi ex scito plebis nullo de
cernente Senatu triumpharunt. Et M. Rutilio Dictatori de plebe homini
deditis & uictis hostibus sine patrum authoritate, solo iussu populi triumpha
re licuit. Tam & si plures, cum Romæ aduersante Senatu honos negaretur,
in Albano honestos triūphos egisse legamus. Primusq;. M. Papyrus Mas-
so cū Romæ negaretur, in Albano, & alii illius exemplo triūpharūt. M. ue-
ro Antonio, magnæ inuidiæ fuit, qđ cū deberet Romæ, Alexādriæ de Par
this triūphauit. Et Domicio Enobarbo quod deuictis Aruernis, nullo decer
nēte Senatu elephāto uectus uelut triūphās totā Italiā peruagarit. Mâsitq;
diu mos Romæ de domitis nationibus & hostibus bello uictis triūphādi,
ad probū usq; impatorē. Is enim ultimus Cæsarū triūphasse tradit. Post quē
obliterata uirtute militari, cū uigor ille animi defuisset & imperiū deflexisset,
nulli Cesarū triūphasse legūtur, Quāuis alii Bellisariū q sub Iustiniano me
ruit coronā, postremū oium triūphasse cōtendebāt. Fuitq; maxīe cogniū,
a cōdita urbe ad Vespasianū & Titū, deuictis debellatisq; nationibus ab ul-
timo urbe, Romanos p tot secula uiginti supra trecētos triūphos egisse. Exq;
Sānitibus solū hostibus preualētibus, multiplici tandē clade effectis & de-
bellatis, quatuor supra triginta triūphos iuisse. Pluriesq; de Gallis q̄ de reli-
quo orbe terraꝝ, duces Romanos triūphasse. Et tā & si Romanis tantū ci-
uibus olim triūphus decerneret, Vnitū Cornelio Balbo externo & Gadita-
no ob deuictos Garamātes tributū legimus. Mirūq; ꝓdi de uētidio Basso q
ductus in triūpho, & mulio, eo processit, ut Romanoꝝ primus felicitate mi
ra de pthis triūpharit. Fuluius postea Tusculanus cū & ciuis & Cos. Tuscu
li fuisset, & ad Romanos trāsisset, tā feliciter egit, ut Tusculū extra sortē ue-
lut ꝓuinciā assequtus triūphū Romæ de sua patria egerit, eo ipo āno ciuita-
te donatus & Cōsul factus. M. quoq; ppenna Grecus homo, postea. Cos.
de aristonico iustissimū Romæ duxit triūphū. Proditus tñ est fuluius flac-
cus tātæ moderationis fuisse, ut decretū sibi triūphi honorē ob modestiā recu
sarit. Et M. Fabius qa fratrē bello amiserat triūpho cessisse. Tiberius quoq;
Cæsar de illiriis parta uictoria, triumphare noluit, consternata tunc ciuitate
ꝓpter uarianā cladē Sicut Marius deuictis Theutonis triumphū distulit,

conspicatus patriam aduentantibus cimbris laborare. Septimius quoq; Seuerus, deuictis parthis, cũ pedum ualitudine laboraret triumphũ recusauit. Igitur decreto triumpho Romani magistratus & omnes tribus obuiæ. Flaminesq; purpura & sacerdotes ac põtifices apicibus uelati laudãtes gratãtesq; atq; uiri triumphales Cõsularesq;, cunctaq; nobilitas & Senatus in pretexta & laticlauis, tũ omnis sexus & ætas frequentes cum coniugibus & liberis in leticia publica, omnibus deniq; ordinibus effusis cum gaudio ad excipiendũ uisendũq; prodibant. Apud Athenienses uero, si quãdo summi duces rebus feliciter gestis urbem Inirent, non modo a magistratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum est. Sed deorum quoq; imagines producere obuiam, & diem uictoriæ consecrare mos erat. Ingredienti deinde longo ordine. Montium fluminũ, oppidorum & urbium species quas bello peruicerat & ui expugnarat, precedebãt. Vrbes enim mõtes & flumina regionesq; quas impatores bello domuissent in triũpho duci uetusti moris erat. Quare T. Quintius Dictator, Preneste i deditionẽ accepto, signũ p̃neste duxit triũphãs, & M. Marcellus, Syracusas. Et Scipio Asiaticus, centũ triginta oppidorũ simulacra uno triũpho detulit, & C. Cæsar Massiliã, Nilũ, Rhenum, Rhodanũq; ex auro & farũ ex ebore. Sepe etiã pre multitudine oppidorũ effictas turres pro expugnatis urbibus, captarũ ciuitatũ simulacra ferentes in triũpho, detulere. Fert Sylla cũ oẽs Asiæ & Greciæ urbes bello domitas in triũpho duxisset, nulla Romanorũ oppida, aut ciuiũ imagines ducere uoluisse, Nõ sic Cæsar. Nã imagines Scipionis petrei & Catonis inter Pompæ fercula rep̃sentãuit, Inter quæ tabellas grãdioribus literis inscriptas, cũ titulis, in qbus naues captæ, urbes tributo affectæ, seruæ aut uectigales, in fidẽ ue accepte oppidaq; expugnata, gẽtes perdomitæ, & reges bello uicti cõtinebãtur. Tũ pegmata in tertium quartũq; nidum, uelut exertis ramis surgẽtia, & simulacra bellorũ artifici manu elaborata preferebant, ubi captarũ urbiũ præliorũq; effictæ species erãt. Vbi acies uictas & fugatas, p̃culsos cõsternatosq; hostes. Castellorũ excidia, exercitusq; intra fusos, urbes populari, ferro igniq; uastari, ædifitia incendi, menia disturbari, claustra reuelli, totasq; imagines p̃liorum effictas facile erat cernere. His succedebant spolia hostium, & captiua arma, tum currus spoliis onusti, militariaq; signa ex domitis gentibus nõ erecta sed inuersa, Post hæc Cathapultæ Balistæ & tormentorum omne genus ui expugnatũ, ac belli apparatus, machinæq; ad urbiũ excidia, Rostraq; nauiũ ui captarũ, nauesq; rostratæ bello uictæ, præferebant. Quare lucullus longas & rostratas decẽ ultra centũ in triũpho duxit. Preterea falcati cursus. Clipeiq; insignes & scuta, qbus. L. Papirius Dictator de Sãnitibus triũphãs forũ ornauit, tũ lecticæ aureæ. Eneaq; uel argẽtea signa, ex deuictis gẽtibus, quorũ supra ducẽta octuagita & marmorea fere totidẽ. M. fuluius i triũ-

pho quē de Etholis & Cephalenia habuit, carpētis uexit. Currusq; aurei uel argētei. Vasaq; aurea & argentea omnis generis, Spoliaq; ciuitatū ui captatum, tum coronæ aureæ & urbium dona & populorū, quibus a sociis & fœdere iunctis pro uirtute dux donatus fuerat, suo ordine sequebantur, quarū nōnullos supra octingentas, & duo millia detulisse comperimus. Quodq; auri uel argenti facti signatiq; ex manubiis & urbium spoliis partim rudibus massis quæsitum foret, id omne deferri in triumpho & perscriptum in tabulis, in ærarium est condi solitum, legimus Scipionem cui Africano fuit cognomen, bello Cartaginensi ex preda, argenti celati pondo numero quadringēta & uasorum aureorū pondo ducenta millia, Paulumq; æmilium deuicta Macedonia, uasorum aureorū, auriq; & argenti signati tantū detulisse, ut ex illo populus Romanus tributum pendere desierit. Quin etiam Herculis signū ante triumphantē non raro in pompa uehi solere. Tum siquid uisendum & memorabile atq; æuo priore incognitū in deuicta prouincia fuisset, uelut rem spectatissimā nouo inuento una afferri cōpertum est. Vespasianus Iudea capta Balsamū nunq̄ alias uisam arborem, & Pompeius uicto Mithridate Hebenum primi ostenderunt. Eundēq; Pompeium tertio triumpho quem de Asia & ponto habuit, inter solemnia. Alueum cum Thesseris lusorium e gēmis duabus magnitudinis miræ, nulla gēmarum ad eam accedente detulisse & Aurelianum Cesarem præter alia spectatissima Tygrides, Alces, & Camelopardales in triumphi pompa ostendisse authores memorāt. Præter quæ, Elephantos aut equos in bello captos, simul & obsides qui a fœderatis gentibus & sociis dati erant tanq̄ pacis pignora deduci notatū est. Qui mos Syracusanis frequens erat, ut captiuos equos tonsis crinibus, uictores autē lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos aūt Curius dentatus post Italia uictum fugatumq; Pyrrum quatuor captiuos detulit primus. uL. quoq; Cecilius Metellus rebus aduersus pœnos fœliciter gestis primo punico bello centum & uiginti. Et. P. Cornelius Nasica triumpho gallico, preter multa memoranda equorum gregem bello coptorum. Et Scipio Asiaticus deuicto Anthioco ultra mille & ducentos heburneos dentes. Et Cn. Mallius deuicta Asia, monopodia & Abacos ac triclinia erata uestemq; stragulam detulere. Post hos Tubicines multiplici sono classicum canentes incedebāt, quos longo ordine candidi boues, tauriq; auratis cornibus infulisq; & uittis ornati & auro, mox imolandi sequebantur. Hos comitabantur succinti adolescētes, aureas argenteasq; patinas tenētes, quibus succedebant Tribuni militū, Centuriones, præfecti, equitesq; insignes, ac pedites uictoris exercitus, qui ob egregia facinora, & nauatam in bello operā, dona militaria meruissent. Nec non milites quorum spectatissima uirtus in bello fuit, quiq; ab Imperatore, Ciuicis, muralibus, Castrēsibus ue coronis, Torqbusq; aureis, phaleris aut

armillis donati erant, insignes militaribus donis spoliis armisq; fulgentes ibant, sequentibus mox legatis & Tribunis legionum in equis. Tum Reges & captiui nobiles & si qui bello capti insignes forent, precipue, hostium duces contra quos indictum fuisset bellum ex tanto fastigio deiecti, in uehiculis aut ferculis, ceteri uero cateruatim uincti cathenis in seruicii notam precedebant. Quare Pompeius magnus regum filios & obsides numero quatuor & triginta supra trecētos, pretulisse fertur, inter quos Tigranem, Aristobolum, & Mythridatis filios quinq;, filias uero duas. C. quoq; Cesar Africano triūpho iubæ Regis filium infantem qui mox clarus ingenio euasit ante currum duxit. Et cum Catonis, Scipionis & petrei, aliorumq; imagines uariis casibus affectos detulisset, Pompei simulacrum deferri passus non fuit. Quod si morte obita minime duci ualuissent, illorū imagines & simulacra persæpe delata sunt. Cum enim Scipio deuicta Carthagine Hasdrubalē. Et Paulus Emilius perseum & filios. Mariusq; iugurtam regno decurbatos contra decus regium duxissent captiuos in triumpho. Augustus post bellum Acciacum Alexandrino triumpho cum Cleopatram ducere nequiret, ipsius imaginē quæ manu sibi mortem consciuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas ptolemeorum congestas tantumq; auri & pecuniarum inuexit, ut precia possessionum uenalium exinde duplicia statuerentur. Proditumq; memoriæ est, lucullum triumpho mithridatico aureum Mithridatis simulacrum sex pedum, & Clypeum ex preciosis gēmis preter alia insignia detulisse. Et Pompeium magnum Pharnacis statuam argenteam, suam uero ex margaritis, & signa aurea tria, & alia myrrhina, coronasq; ex gēmis & margaritis tres & triginta adduxisse, Captiuosq; belli iure uinctos duci noluisse, sed patrio more succinctos ire iussit, quos exacta pompa regali munificentia liberos donatosq; remisit. Scipio uero Emilianus expugnata Numancia, nec spolia nec predam nec captiuos tulit. Quippe cum quicquid esset auri uel argenti & spoliorum, ac preciosissima rerum, & demū se ipsos, Numantini cede & incendio absumpserint, nullaq; re nisi uictoria ipse potitus fuerit. Id tamen in triumphali pōpa seruatum meminimus, ut cum de foro in Capitolium flecteret triūphans. Hostium captiuos insignes qui semina discordiarum & belli auctores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, ut exacta pompa neci darentur. Quare cū Adiatorix tetrarcha Galatharum, quod in triumpho Acciaco ductus, seruato more iugulatus fuisset cum filio, insciente Augusto, nimiū indoluisse Augustus & lachrimas effudisse fertur, Hadrianus quoq; triumphū qui Traiano debebatur, cum morte obita triumphare nequisset, illi defuncto exhibuit. Quippe triumphi apparatu precedente & omni preda, Traiani imaginem tanq̄ uictoris insignis uictoriæ cuius ipse dux & author fuit, in triūphali curru uexit. Et quia Romulum patrum memoria captis Veiis, Veientium ducem se

nio affectum in triũpho capptiuum duxit, inde & inter solemnia decrepitus senex elsoletus & excors qui emula facie illũ mentiretur puerili bulla ornatus ante currum duceretur aliquandiu mansit, Precone Sardianum senẽ proclamante. Nam Veios Sardianorum fuisse coloniam ueteres tradidere, Impe ratoriq; triũphantiq; oleagineis sertis ornati aureas coronas preferebant mini stri, quæ his qui triumphum meritum procurassent dari assuerant. Vniuerso mox Senatu in albis pretextis iuxta currum longe maximũ triũphi spectaculum exhibente. Tum Citharedorum & Tibicinũ solertissimi artifices, quos lydios uocant, canẽtes psallentesq; ibant coronati, In quorũ medio quispiã pene delirus, qui inconditis locis ineptire uidebatur in talari ueste, fimbriis aureis & armillis ornatus, lasciuia gesticulatione usq; ad ineptias risus cõmouebat. Inter quos Ciceriæ effigiem argutam & mãduci, magnis malis, ore hiãti cum crepitu dentium, aut petreiæ quæ ebriam anũ effingebat nõnunq̃ ad hibuere. Tantaq; erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponẽdis rebus suffectura non uideretur, plerũq; triduum nõnunq̃ dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus. Siquidem æmilius Paulus de Rege Persa. Et Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharũt, Iulius Cæsar quater eodem mense, & Diuus Augustus tres egit triũphos continuo triduo. Ipse uero triumphans cui tãtus honos dabatur, curru aurato sublimis atq; ornatu hũano augustior, quatuor insignibus equis cæteris altior & magnificentior uehebatur, precedentibus lictoribus coronatus in purpura, cum insigniis imperii & magistratus quem gerebat. Qui ut conspectior uideretur minio illini solebat, exemplo Assyriorum & medorũ, apud quos inungi oculos & faciem pingi ex Cyri instituto assuetum est, Persarum reges Heliathe cum adipe leonino. Et Ethiopum proceres minio colorantur, quo facie non inuenusta sed pro imperii maiestate forma conspicui fiant. Scire tamen licet Romulum cum de ueientibus triumphauit, sine curru egisse triumphũ. Priscumq; Tarquinium priscum, ut uero plures certioresq; tradunt, Valeriũ publicolã quod Tuscos bello uicerat quatri iugo curru triumphasse, Gestaméq; triũphantiũ apud prius seculũ bullã fuisse, remediis iditis in ea quæ cõtra inuidiam proficerent. Postea Camillum quod antea licuit nulli in triumpho albentibus equis urbem iniisse tradunt, Procedente mox tempore Põpeius magnus triũpho Africano, & Diuus Cæsar gallico elephantis, & M. Antonius leonibus ad currum preter aliorum instituta triumpharunt. Nero autem Cæsar monstrifico inuento Hermafroditas equas portenti loco ad currum duxit, Heliogabalus maiore insania quaternis canibus, mox tygribus uectatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currũ triũphauit, inter cæteros proditur Sesostrix Egypti Rex regno inpotenti insolens eo ferociæ processisse, ut sorte ductos Reges annis singulis a currum iungeret, ut ea pompa per omnium ora uectaretur

ora uectaretur triumphans. Quod non absimile a Tygranis insolentia uidetur, cui tanta fuit secordia ut Reges & Dynastæ seruitia preberent. Alexander tamen Seuerus Imperator, cum de Persis triumpharet non curru triumphali sed pedibus sequente curru quatuor elephantorum palacium ascendit. Tarquinius uero Priscus aurea tunica processit ornatus. Pompeius Chlamyde magni Alexandri. Ipsos uero triumphātes myrto prius authore mafsurio mox lauro plexo, & ex laureto quod a liuia Augusta pactum erat postq̄ Cæsares imperitarunt, deinde aurea coronari institutum ferunt. Ex lauro autē ideo, uel quod spectatissima in monte parnasso uel quod fulmine afflari nunq̄ compertum sit. Quam quidem coronam, non ipsos triumphantes gestare, sed seruum in curru eodem qui supra illius uerticem ipsam teneret post se habere tradunt. Suspicari licet, uel quod oneri ferendo triumphantē fatigari minime uolebant, uel ut humanæ fragilitatis memor foret; cum iuxta assidere seruum in eodem uideret curru, ne per insolentiā nimis sibi placeret & triumphatu superbiret. Quam quidē exacto triumpho in gremio Capitolini Iouis locare uel templis dicare solebant, quod beneficio deorum immortalium de hostibus triumphare contigisset. Sunt tamē Authores in altera triumphātis manu laurū, in altera teneri sceptrum, dū triūphali uehitur curru. In equs uero triumphantium ingenui pueri, aut uirgines non dum adultæ proxima cognatione iunctæ, ad habenas cognati & affines in ueste candida, iuxta latera scribæ & ministri qui ducem sequti comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per uias effusi, omnis sexus & ætas in cōmuni gaudio, flores iacere, & passim diis libare, alii uictimas cedere, undiq; turis & odorum copia exalante. Post currum uero captiui seruitute exēpti & libertate donati sequebantur, omnes capitibus rasis & pileati, quasi effugisse, seruicii tempestatem uiderentur. Quare. T. Flaminii currum qui de Macedonia & Nabide triumphauit, Romanorum supra duo millia captiuorum qui bello capti ab Annibale diuenditi fuerant, quos per uniuersam greciā conquisitos redemerat, liberi post liminio capitibus rasis sequti sunt. Et Cn. Cornelio qui de insubribus & Cenomanis triumphauit, turba Cremonēsium, placētinorumq; coIonorum, ab eo obsidione & seruitute exempti pileati post currum incessere. Proditum tamē memoriæ est. L. Furio qui in prætura de Gallis triumphauit nec captiuos precessisse nec spolia prelata nec milites sequtos. M. q; Acilium de Anthioco & Etholis sine militibus triumphasse & sine exercitu. Fuere tamē qui traderent Tribunos prefectosq; legionum, Centuriones & legatos; equis aut carpento insidentes, interdum pedibus in pompa triumphali currum prosequtos. Nam Tiberium triumphantē legati legionum cum triumphalibus ornamentis sequti fuere. Et Messalina post Claudii Cæsaris currum, carpēto uecta fuit. Et Aurelianus Cæsar Zenobiam uinctam aureis cathenis car-

pento duxit, Post hec uictrices legiones militesq; uictoris exercitus armati ac druisi in turmas pleni fortunarum gloriaeq; cum iocorum lasciuia, & carmine triumphali ludibundi & spoliis ornati, uerba & inconditos uersus in triũphantem militari more iactantes sequebãtur. Quare Camillus Romulus & parens patriae ac conditor urbis, sicut Marius Cymbrico triumpho tertius conditor appellatus est. Et Caesar inter militares iocos a Nicomede subactus, & maechus gallus, lapsana quoq; se uixisse apud Dirachium milites in Caesarem inter iocos cauillati fuere. M. uero Mallium in triumpho quem de Gallogrecis habuit, milites inter iocos uelut nimis indulgentem & ambiciosum taxauere. Dumq; per urbẽ põpa & tantus ordo procedit, per uias perq; omnes aditus & deorum templa patentia passim tricliniis stratis omniũ generum aetatum & ordinum effusa multitudo inter uota precesq; ad aras diis libabant, Hostias mactabãt, Grates diis agebant, conceptãq; leticiam cantu & carmine ac letis acclamationibus significabant, Donec cum omni apparatu eũq; his militaribus iocis per mediã urbem & uelabrum perq; sacrã uiam leti & ouantes in Capitolium ascenderẽt, ubi tauros in pompa ductos in Iouis optimi Maximi templo imolabat, quos prius q̃ de nece hostiũ ducis certissimis constaret argumentis triumphantẽ minime imolare debere, multi arbitrati sunt. Epulum post haec magnificẽtissimũ & lautum omni apparatus genere uberrimis amplissimisq; obsoniis ac sumptu magnifico publice dabatur, in quo turdos & murenas inter obsonia apparari & uina praecipua atq; unguenta minio delibuta exhiberi consuerant. Quare Diuus Caesar merito celebratur, qui Africano triumpho praeter obsonia apparatissima uno die in duobus & uiginti millibus tricliniorum instructis paratisq; mensis epulũ regali magnificentia ac uini falerni amphoras centum, & Chii Cados centum populo dedisse fertur, ubi sex murenarum millia una cena exhibuit. Tiberius quoq; mille mensis prandium parauit. Ad illud etiam Coss. inuitari, mox ne uenirent rogari solebant. Scilicet ne quis maior triumphante honorem qui illi debebatur preriperet, utq; locus honestissimus triumphãti, cui tantus honos habitus est daretur, ut illum a cena omnis ordo & aetas officii causa, domũ sine offensione reduceret, quae presentibus Coss. alteri tribui non decebat. Interdum uero notatum est, Epulas, extructasq; mensas ante domos in promiscuo usu rerum omniũ uictricibus legionibus quo agmine triumphantem sequebãtur, exhibitas fuisse. Et post triumphum, ut gratia esset cumulatior aurum coronarium ex uictis bello gentibus, ob concessam uitam impetratori dari, quod quidem nisi triumpho recepto prestari non decebat, pro eo quod pro corona triumphi a sociis & bello uictis gentibus quasi uectigal dabatur, quod Adrianus primo Italiae remisit & in prouinciis minuit. Deinde uero Alexander Seuerus una cum negociatorio, populo illud dono dedit, To-

gas quoq; & sagula aeraq; & dona multiplicia, singulis militibus pro meritis ab imperator elargiri, In quo id seruatum est, ut quod pediti, duplex centurioni, triplex equiti daretur, una cum stipendio militari & frumento duplici, Tribuno uero multo magis, Animaduersumq; & illud est, imperatorē cui belli summa cōmissa fuit, decreto iam triumpho anteq̄ urbem iniret, saepe Tribunos, praefectos, equites, cēturionesq; ob fortia facinora militaribus donis in primis ornasse & bene meritis premia largitū esse. Ipsosq; cum donis & insigniis militaribus in pōpa triumphi praecedere triumphātem, nonnūq̄ & qui consueffe. Preterq; assuetos honores, uel locum i circo ad spectandū cū laurea & sella curuli inter uiros triumphales consularesq; sibi & posteris, uel ut in ueste triumphali ludos spectaret, arcumq; marmoreū nonnūq̄ statuā in foro pedestrem aut equestrem ampliore sumptu cum decretis & titulis honorum, In comicio, In Rostris in foro in palatio in Capitolio, aut in cella Iouis (qui rarissimus honor contigit) Senatum & populū triūphanti aliaq; insignia uirtutum dona honoresq; dedisse.

Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legum & causarum studio intermisso in his mitioribus studiis oblectaremur. Caput VII.

QVrebat aliquando ex me dū Romae agerē, Raphael Volaterranus uir insignis doctrinae & uirtutis, cui ad mores emendatissimos, grauitas libero homine digna non modicam accessionem faciebat, quid causae foret, quod cū causarum patrociniis & foro, usq; a pueritia essem additus, illis post habitis & quasi forensibus negoeiis praeter missis, in his studiis mitioribus ita me oblectarer, ut causarum patrociniis bellum indixisse uiderer, Cui hoc causae referebā, quod leges quae ad cōmunē utilitatē aeditae studio & labore maximo quaesitae & meditatae nobis forent, neq; ab his qui iura darent coli, neq; per inde ut oporteret precipi uiderem, dolerēq; iuri dicundo illos plerūq; presidere, qui eas uel turpiter ignorarent, uel p gratiam & sordes facile corrumpi sinerent, & quibus seruandarum legum precipua iminet cura, hi maxime legum scita cōtemnerent, quibus rebus effici ut tot scita & decreta, ueterum monimentis nobis tradita maximisq; igeniis elaborata & tam pensiculate expensa, unus homūculus nequissimus audacissimusq; ignarus legum Iudiciorum & fori, qui magistratui praeesset non salubri temperamento nec disceptione ac iudicio, sed ausu temerario & omni iure neglecto, ad suam libidinem per scelus & nequitiam euerteret, Horum nō minima exempla dicebam fore, ea quae dudum experti uidimus. Nuper cum Romae custodias cognoscerem, operepretium fuit uidere, quae rerū miracula

monſtris & portentis ſimilia ac dictu faſtidiēda, quæ ue turpidines, ad aliquorum libidinem admicterentur contra ius faſq; . Siquidem ſacerdotē quēpiā in his nacti ſumus, grauem & ſanctum uirū uita & moribus ornatiſſimum hominē profecto honeſtæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratū, indigniſſimā fortunā ſubire coactū, pro eo quod pecuniā ſibi traditā ab eo qui illam furto ſubtraxerat, ut uero dño reſtitueretur, illius iuſſu mandatoq; reſtituerat, ſuppreſſo authore, ipſumq; quæſtionibus ſubdi uidimus & tormentis uexari, ut illum qui cōſcientia culpæ et ſpe ueniæ adductus, abſtruſiſſe confeſſus fuerat, palam faceret, delinquentēq; delicta quæ ille penitens culpæ duxerat enūciaret, quo diſcrimine adactus pauper ſenior confitētis peccatum & delinquentem enūciare coactus fuit. Quod quidem ſcripto iure uetitum ſanctionibuſq; & decretis interdictum eſſe conſtat. Rurſus aliū in mani ſcelere coopertum, hominē inpuriſſimum turpiſſimūq; qui maximorum criminum reus, teſtibus tabulis teſtimoniis & certiſſimis documentis conuictus fuerat, que nec ipſe gloriabundus diffitebatur, quiq; legum iudiciorūq; penis ſeuiſſime coercendus erat, ab eiſdem ergaſtulis, ſola præſidentis temeritate, nullo negocio dimicti & liberari, aliaſq; audacias & turpitudines, ne dicam ſcelera indigna auditu, profatuq;, quæ uix credenti nō modo enunciata ſed uiſa & comperta fuere, Iaſon mataſſalanus & Ludouicus matha cum ſacerdotalibus quibus fungebant muneribus cedere nollent, queſitis occaſionibus ad inimicorū libidinem tetro carcere uſq; eo tenti fuere, donec illorū arbitrio ſingulis ornamentis fama & fortunis omnibus ex turbati quo ad illis liberet excruciati ſunt, non uero iudicio, ſed preſidentis ſola temeritate & libidine, ne proſequar uiros uitæ inculpatiſſimæ ſumma integritate & fide falſis criminibus circūuentos, ab impotentibus inimicis miſeros & laborantes, in quos grauiter crudeliterq; conſultum uidimus, uel ut afflictas fortunas inuaderent, ipſoſq; de poſſeſſione & antiquiſſimis ſedibus deturbarent, uel ut inuidorum libidini obtemperarent, aliaq; in miſeros ædita exēpla, nulla pietate in ſupplices & calamitoſos, eoſq; innoxios turpibus iudiciis conflictari & uſq; premi ab his qui gratia & opibus plus poſſunt pollentq;, alioſ uero Authores manifeſti facinoris ne appellari quidē. Quæ cū uiderē, patroniſq; cōtra uim potentiorum aut gratiā nihil præſidii eſſe, nihil opis, fruſtra non in legum controuerſiis & ediſcendis tot cauſarum uarietatibus tam periculate ædditis tantū laboris & uigiliarum ſuſcipere tantoq; nos ſtudio fatigari dicebam, cum ad ignauiſſimi inpuriſſimiq; cuiuſq; temeritatem qui iura dicundo preſideret, quem leges uirum bonum eſſe uolunt, non equo iure, ſed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretaq; legum tanto conſilio ædita, conuelli & labefactari uiderem.

Quae sit bona dea, & quae a ueteribus illi sacra fierent, quid ue Rubigalia floralia & Vinalia forent. Caput VIII.

Inter eos quibus ista indagare curae fuit, saepe q̃situ͂ est, quae sit bona dea cuius nume͂, ta͂topere coli a Romanis legimus, quod sacru͂ a principio originu͂ incoatu͂ du͂ Imperiu͂ stetit, incredibili cerimonia colebat. Multi putauere flora͂ bonam dea͂ esse, qui flauii seu fauni quonda͂ uxor, uino made͂s myrteis flagris a uiro caesa, postea cu͂ facti peniteret, & ipsius desiderio tabesceret, diuinis honoribus coli cepta fuit, in cuius aede͂ licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre no͂ decebat, in memoriam ueteris mulctae, sicut in Tenedo tibicinem adire Tenes templu͂, aut Achillis mentionem facere, ob ueteris ignomiae memoriam uetabatur. Et apud Rhodios preconem accedere ad ocidionis templum interdictum erat. Quidam Graecorum ex liberi matribus illam effinxere. Alii Medeam, pleriq; Semele͂, multi proserpinam puta͂t, Romani Driada fauni uxorem, cuius ne nomen quidem, uiros intelligere fas erat. Qui uero bonam deam dicunt fauni uxorem, illa͂ ta͂ illibatae castitatis fuisse opinati sunt, ut extra Gyneceu͂ nu͂q̃ egressa nec uiru͂ uiderit unq̃, nec a uiro conspecta͂, nome͂q; fando nullibi auditu͂ sit. Quae quide͂ sacra cum Maio mense pro salute populi fierent, quicquid esset masculum domo exigebatur, ita ut non modo extra co͂spectu͂ summouere͂tur uiri, sed masculae quoq; picturae tegere͂tur, quod eo͂par Mysiae Cereris sacru͂ optinere dicunt, in quo cum septem opere͂tur dies, tertia a templo exactis uiris, pulsis etia͂ canibus maribus mulieres celebraba͂t. Cumq; in sacris bonae deae uino libetur, illud non suo nomine noncupant. Sed lac dicunt esse, uio ni tamen amphoram in sacris obuolutam apponunt, quam dixere mellariam ad quod sacrum nisi castas, quaeq; a uiris abstinuissent nullas accedere licebat, templu͂q; deae neq; uirum ingredi nec interesse permictitur: cuius limina purpureis uictis uelabantur: quae non ubiq; & passim sed in maximi pontificis domo: in recessu intimo nocte, non au͂t die fieba͂t. Et licet nocturna sacra prisco ritu mulieribus interdicta fuerint: In hoc tamen sacro cum pro populo facerent mulieres noctu interesse non uetantur, quod quide͂ tantae religionis est habitu͂, ut illud uestales uirgines obire͂t & per illas sacru͂ fieret, cuius aedes alterae in auentino alterae iuxta Isidis te͂plu͂ fuere ad noua͂ uia͂. Alii dixere bona͂ dea͂ qua͂ Graeci Gynecia͂ nuncupa͂t, cuius festis diebus palmite tabernacula mulieres intexu͂t interq; sole͂nia dracone͂ apponu͂t, quod sacru͂ no͂ in po͂tificis domo sed in aedibus q̃sq; suis celebrare assuerat, aut illis q̃ essent, in imperio Co͂sulari uel praetoria dignitate. Dumq; sacru͂ fit, cunctos mares domo exigunt ne polluerentur & piaculum fieret, cum ritu sacroru͂ neq; dea͂

conspici, neq; sacerdotes palā fieri liceat. Vxor enim exornata domo manibus exactis nouē cōtinuas noctes operata furiali incessu, cū æris crepitu & fanatico discursu sacra peragit, aliis simili temulētia ad id sacrū accitis mulieribus, unde occasio frequēs mechādi & facultas adulteris data est. In cuius sacrificiis canes īmolātur quicq; huic supplicāt maledictis & probris deam incessunt nominēq; optant bonum inuenire qui domi nascatur. Quippe eam dixere bonam deam quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gyneciam quasi rerum genitricem uocant. Quod sacrum Damium a more praepostero, ipsaq; Damia, Sacerdosq; Damiatrix dicta. Cuius instar apud Siculos dicūt fuisse, apud quos sacrum Cereri decem diebus, uerbis turpibus & obscenis celebrari produnt, magna uerborum licentia, scilicet arbitrate, ex obscenitate uerborum & iocorum lasciuia Cereris luctum merorem q; leuari, quem ex raptu filiæ conceperat. Nonnulli opem dixere bonam deam quæ & Maya dicta est, quam nominibus uariis, faunā & fatuam & matrem deum, & Ideā & phrigiam, pessimuntiam, Cybelem, Rheā et Phrygiā nūcupant, quia hominibus fauet, & opē liberis prestat, fatuāq; dictam, quod infantes in lucem æditos fandi modos & uerba edoceat, cui qui uota concipiunt manu terram tangentes, uelut parenti & genetrici supplicāt. Cūq; in omnibus sacris qui rem diuinam facit uelare caput soleat, huic aperto capite & inuelato sacrificat. Quam deam Aegyptiis celebre numen fuisse asseuerant, Cuius simulacrū sinistra scyphū tenet, dextra Sistrū, hoc est æneum crepitaculū, quod nō spiritu sed motu concussum personat, ab illisq; isis dicta, cui peruigilia excubieq; nocturnæ a puellis peraguntur, Cuius sacerdotes linea amicti stola per urbem lugentes uagabantur, mox leti sacra perficiunt, in cuius festo qui ex collegio sunt sacerdotes diuersas facies induunt ornatu uario. Nā alius incinctus balcheo militem agit, alius cū uenabulo uenator incedit, alius longa stola feminā mentitur, nōnulli cum fascibus procedūt uelut magistratus. Post quæ mulieres candidis amiculis serta ferentes cum speculis & pectine ante simulacrum deæ famulantur, ipsamq; comentes cum lucernis & lampade sequuntur. Et quia Saturni & Vulcani uxor dicitur, Ideo flamen Vulcanalis kl̄is Maiis illi rem diuinam facit, & pregnantem suem mactat Maiæ & Mercurio, cuius ferias Saturnalibus incurrere notatum est, festosq; illi dies Opalia fuisse, quæ tertio die post Saturnalia aguntur, Sicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Ageronalia & Vortunalia, Preter quæ, fuerunt sacra popularia non certis familiis tributa, ut fornacalia, Paldia, laralia. Fuit autem ædes Opis in Capitolio una, altera in uico Iugario, Opis & Saturni, Notatumq; his qui ope indigerent ad Asylum Cereris panem dari, quibus nunquam templum claudebatur, sicut edem hortæ reclusam esse uoluerunt, cum sit hortari ad res magnas adducere. Isidis uero ædes una patricia al

tera uero Antenodora dicta est, cuius templum in regione martii campi fuit,
proximū tyberi iuxta septa & ouile. Sed quia de Agonalibus loquor, sciendū
Agonalia statiuas ferias fuisse, quibus Iano. Quinto Idus Ianuarias mactat
aries, dictiq; Agonales dies, qd a principe ciuitatis interrogat. (Quippe āti
qui Agō mactare dixerūt) id uerbū in solēnibus frequēs usurpat, ꝓpterea
princeps gregis imolabat, quoꝝ authorē Numā pōpilium ferunt. Carmē-
talia uero a matribus familias ānis singulis fiunt. xviii. kl's Februarias, in qui
bus aliquid scorteū aut sua morte peremptū attulisse magnū crimē erat. Ro
bigalia a Nūma quoq; instituta sunt, ne rubigo segetes, neue uredo aut grā-
do inuaderet. Ideo sexto kl's maii agebant, quo die Robigo deo sacrū fieri do
cuit. Floralia a flora sūpsere nomē, cui ut arbores affatī efflorescerēt, ad iustā
q; magnitudinē fructus accederēt, quarto kl's Maii oraculo mōiti sacra cōsti
tuerunt. Nāq; hec tēpora frugibus metuēda sunt. In cuius festis diebus femi
nas quæ uulgato corpore questū faciūt denudari, & pudēdis obsceniſq; inue-
latis, per luxū & lasciuiā currere, & impudicos iocos agere seruatū est, quibus
etiā ædiles cicer fabas & missilia plebi spargere assuerāt, leporesq; & capreas
aliaq; mitia aīalia ludis admittere, quos in uico patricio aut ꝓximo celebra-
bant, noctuq; accensis facibus, cum multa obscenitate uerborum per urbem
uadere & ad tubæ sonitum conuenire. Fuit enim flora nobile scortum huius
author argumenti, quæ cum prepotens esset, & diuiciis affluetet, populum
Romanum morte obita heredem fecit, pecuniamq; annuāq; ludis exhiberi
uoluit, quorum instar ludorum antisteria apud Athenienses simili licentia fue
re. Vertūnalia uero dies festos Vertūno dicatos habuere Octobri mense cu-
ius sacellum in uico turario erat uertentibus se ad dexteram sub basylicæ an-
gulo, qui deus mercaturæ & uertendarū rerum habitus. Vinalia autem erāt
duplicia, altera uinis degustandis xii. kl's Martias cum uina pura sunt, quo
die Ioui nouum uinum libare mos est, quod ex dolio haustum calpare exime
bant. Altera quibus flamen dialis uindemiam auspicatus maturis uuis, ui-
num legere & uindemiam fieri iubet, quibus diebus agnam Ioui immolat,
interq; cesa & porrecta uinū legit quo tempore ex fano Veneris uinum affa-
tim effundebant. Fuitq; ueteri lege sancitum ut flamen Martialis diceret diē
ueteri uino libando medicaminis causa, Inde usurpatū uerbum, nouū uetus
uinū bibo, nouo ueteri uino morbo medeor, unde meditrinæ nomē deæ, cu
ius sacra meditrinalia & dies meditrinalis. Sicut ad primicias pomorū noua
esse dicebant uetera, & alia exoptabant noua ominis causa. Præter quæ fuerūt
rustica uinalia quod Veneri ædes tūc dicata foret eiusq; tutelæ olitores addice
rentur qbus diebus, erāt feriati, quæ dies tēpestatibus leniēdis solemnis ha-
bebatur, qua nouum uinū in urbē ferre & in cellis uinariis condere assuerāt.
Apud Tusculanos lege cautum erat, ne quis nouū uinū ante q̄ uinalia calen

in urbē inueheret, laurētibus neqꝫ pomū ex alieno legeret inarimū quod hu meris uectaret. Græcis ante uernū equinoctiū neqꝫ uitē incideret, neqꝫ uuam ante æquinoctiū autūnale gustaret, Romanis uino & neuis frugibus anteꝙ sacerdos primicias libasset uesci non licuit. Grecis quoqꝫ in usu erat, in festo cui Pythoegia nomē quo dolia relinunt uinum affatim haurire, ad cuius po tū nō seruos modo sed mercenarios, cliētes, & rusticā turbā, aduocabant.

Tantum & quantū comperatiuo nōnunꝙ coniūgi, ædemqꝫ pro domo sæpe apud authores inueniri. Caput VIIII.

Cum a tumultuariis negociis, ingenii uegetandi causa, ani mū ad mansuetiores musas qnqꝫ diuertere, incidimus forte ad id tēporis cū hæc cōmentaremur, in libellū Elegātiarū quē sic inscripserat grāmatici cuiuspia docti hominis & cōfi dēns, q pleraqꝫ exqsite & nō indiserte, ex authoribus adno tasse uidebat, In quibus ita scriptū legimus, tantum & quā tum uerbo & positiuo, tanto & quāto cōparatiuo iūgi oportere, ut quāto es doctior tāto es melior, quātū potes tantū elabora. Arguitqꝫ lactantiū, uelut parū diserte loqutū, quāto frequēter impellit tāto firmiter roborat. Sed cū nos lōge secus a probatissimis hæc obseruata legissemus, pfecto id nō usqꝫ quaqꝫ uerū putamus, ipsumqꝫ q inter grāmaticos principē locū facile tenuit, qđ citra calūniā dictū sit, incurisse pcedisse. Esto.n.quod sic fuerit ab autho ribus sæpe usurpatū, quin secus dici scribiqꝫ possit citra reprehensionē, nō ne gauerī. Siquidē & tantū cū quāto, & cū positiuo aut cōperatiuo iūgi nō indi serte plerūqꝫ uidemus. Fuitqꝫ hæc oro nō erudita solū sed suis mūeris oibus absoluta. T. Liuius tertio ab urbe cōdita, quātū iuniores patrū plebi se magis insinuabāt, eo acrius cōtra tribuni tendebāt. L. Florus Epithomatū secūdo, Numātia inquit quātū Carthaginis capax Corinthi opibus inferior, ita uir tutis nomie & honore par oibus. Idē de Cassiano bello, sed quāto est effica tior fortuna ꝙ uirtus, tātū esse uirtutē, Plinius Nepos epistolaꝝ ultimo, quā tū ab huiusmodi cupiditatibus remotior eius animus esset, tāto ipēsius, Ta citus historiaꝝ quinto. Tiberius inqt, quāto intētus olim publicas ad curas tāto occultior i lusus, Plinius quoqꝫ historiæ naturalis xxx. multū superlatiuo iūxit, Domus inqt multū pulcherrima cōsensu oium ætate ea in colle qrinali. C. aquilii fuit. Quin ēt dixit Grāmaticus noster pxime accedere ad ui cōpa ratiuoꝝ ante & post, ut tāto ego ante ueni nō tātū. Cōtra qđ authoritas pli nii & alioꝝ obuia est, Naturalis historiæ xviii. Quātū igit uniuersas terras ager cāpanus antecedit, tantū ipsum pars eius quæ laboriæ dicitur. Cæsar cō mentario vi. omni inquit nobilitate eduorum interfecta, tantum potentia an te cesserunt, & aliis passim authoribus probatissimis in quibus liquet, tantū

cū quārto, & cōperatiuo & positiuo, nō absq; cultu latini sermonis iungi licere. In eodē quoq; libello scriptū fuit. Aedē singulari pro templo, plurali numero pro domo accipi oportere, nisi sacras adieceris, quod tñ secus dictū definitūq; plerūq; est. Q. Curtius libro quinto, stabant inquit ad fores ædis eius in qua rex uescebatur, & alibi excubabant seruatis noctiū uicibus proximi foribus ædis, Cicero pro cluentio, atq; illo tēpore inquit, in æde T. Annii hominis honestissimi Scalenus accersitus ab oppianico uenit. Rursus ædes plurali pro tēplo. T. liuius nō semel ponit. Duū uiri inquit creati fuere edibus dedicādis, Suetonius in Claudio Spectacula inquit edidit cū prius ad superiores ædes supplicasset. Neq; abnueri, quin frequēs habeat usus, ut ædes pluratiuo numero pro domo, pro tēplo uero singulari dici cōueniat. Sed tamē quin altero etiā modo latine dici possit, isq; sermo citra reprehensionē probabilis sit, licet partius circūspectiusq;, antiqua dicta et ueterū authoritas facit:

Quæ lege xii. tabularum utiliter & cōmode, quæ ue parum consulte, & nimis seuere scripta uidebantur. Caput X.

A Condita urbe ad annū fere trecentesimū, populū Romanū ancipiti bello distractū sine legibus certis, suis tantū moribus uixisse neq; externas leges cōquisisse satis cōstat. Trecentesimo demū exacto anno, post finitimos superatos, bello quietis rebus, cū res publica legibus formāda uideretur. Decē uiros legū ferendarū causa crearūt, qui Athenas profecti ad iura statuenda, ut peregrina instituta, scita, moresq; noscerēt, diuino cōsilio leges xii tabulis in æs incisas in foro proposuere, excerptas a Solonis legibus, q̄ axibus ligneis cōtinebant, qbus boni æquiq; iussa, praui delictorūq; depulsio, rū Iudicioru ordo, & beneuiuēdi norma, penæq; ac premia cōstituta sunt, a qbus postea oīs diuini Humaniq; nři iuris sanctio manauit. Quæ quidē leges, cū longi tēporis abusu, antiquatæ essent, & uetustate cōsenuissent, nouis postea æditis, quæ eadē illa cōtinerēt, licet mutatis uerbis, eadem tñ scita, & cōstituta mãsere. Primi.n.q leges scriptas preposuere, æquādæ libertatis causa Zephirii fuerāt locri in bruciis, a Zephirio promōtorio dicti aiacis Oilei socii, licet Alii in Boeocia locri Opuntii pdant, patrocli patria. Alii Epicnemedii in eadē boeocia, Alii ozolæ a malo odore nūcupati in lybia. His ergo zephiriis Zeleucus Sparthanorum & Cretensium placita imitatus qui a Minoe, uetustas leges acceperant, acerbiores leges conscripsit, penalq; iure debitas, iuris atq; iniuriæ regulas scripto prefiniuit, ut metu iudiciorum & penarum a criminibus abstinerent. Antea enim omnis animaduersio criminis non scripto iure, sed iudicis arbitrio edebatur. Postea Athenienses a Dracone & Solone scriptas Leges, in Pritano ab eo fixas & pro

positas iuraq; & iudicia acceperunt. Demũ Romani moderando iura sum= mis infimisq; æquando, illorum exemplo scriptas promulgarũt. Et sicut Cretensibus Minos, Sic Zoroastes Bathrianis & Persis leges dedit, Carondas Carthaginensibus, Zamolsis Scythis, Plato Magnesiis & Siculis, Egyptiis uero Mina, Trismegistus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Androndorus Calcydensibus qui in Thracia sunt. Prothagoras autem Thuriis, quibus postea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta illas cum Romanis cõmutauit. Lacedemonii uero non iure scripto, sed moribus tantum usu ãnorum cõprobatis pro lege usi sunt. Ideo lycurgus leges scriptas Spartanis nullas dedit. Sed omnium consensu mores tanq; si lex ædita fuisset, experiundo obseruarunt. Indi quoq; literas non nouere, sed æquissimos mores, legis uice habuere, Hisq; adeo tenaces fuere ut omni scripto iuri anteirent. Sed quæ priscis institutis, per conditores Romani iuris eisdem tabulis ad uerbum scripta fuerint, parum cõperta sunt, cum ad manũ non sint, nulliq; ãnales extent, nullaq; monumenta uetustatis. Nisi quod pauca quæ ad morũ disciplinam & iudicia spectant, interesse authores produnt. Extátq; ut multi asserũt Hermodori Ephesii legum decem uiralium primi interpretis scripta relata, cuius statua ob id fuit in comicio erecta. Ex quibus pleraq; explorate & satis utiliter, quædam duriter & in humane, nõnulla remisse & leniter uidentur constituta, quoq; aliqua probanda, multa uelut initia & agrestia refellenda sunt, nisi forte, multo æuo intercisos & reconditos illius sensus nõ tenemus. Ex his non alienum fuerit aliqua licet nimis peruetusta & obsoleta adnotasse. Nam faciẽ carpere, & genas radere unguibus mulieres per comede uetabant. Neq; magicis artibus segetem ex alieno traducere, neq; defunctorũ corpora in urbe uri aut sepeliri utiliter sanciuerunt. Eiulatusq; & flebiles quæstus quotidianasq; lachrymas & cantus lugubres in funeribus inhibuere, Sicut a Solone constitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc sunt, faciem ne carpito, neue alienam segetem pellexeris, mulieres genas ne radunto, ne ue lessum funeris ergo habento, in urbe ne urito neue sepelito. Tum siquis in suo arborem pangxit a uicini fundo quinq; saltem pedes abesse uoluit, in hæc uerba, Siquid in agro plantaueris quinq; pedes a uicino abesto, Si ficum aut oleam pedes nouem abesto. Quod autẽ alienam segetem pelliicere ueneficiis lex uetuit, ideo cautum est, quod carmine euocari fruges & alio transferri ueteres credidere, quod ne liceret ad alterius iniuriam condere etiã lege sanxerunt, insuper filiis sub patris iure esse, illosq; uictus necessitatis ue causa patrio iure uẽdere & precium questui esse usq; ad tertiam auctionem, neue id fraudi ignominiæ ue esset, neq; filiis quicq; in bonis esse, patribus uiuentibus uoluere, nisi patrio iure emancipatione solutus foret, aut se iubente sponsam filius duxisset, quod antea a Nũma Pompilio cautum fuerat, quem etiã pater occidere poterat. Sed

cum a prisca illa seueritate postea desiuissent, sequuti interpretes ius naturæ secuti cauerunt, ut liberi parentes alant aut uinciantur. Quam emancipationem seu cuius rei alienationem, secundũ formulas antiqui iuris, ita fieri iubebat, ut non minus quinq; testibus Romanis ciuibus & libripende qui librã æneam tenebat, is qui mancipium accipit æs tenens ita dicat, Hunc ego hominẽ ex iure quiritum meũ esse aio, post quæ uerba ære percutit libram, atq; illi æs dat a quo mancipium accipit, quasi per imaginariã uenditionem precii loco in ius suum & ditionem uendicaret, de alterius manu. Quecunq; igitur alienatio xii tabulis haud aliter nisi hac solẽnitate fieri iure poterat, aut cessione quæ fieret apud magistratum populi Romani. Vt cui ees iure cedit rẽ tenens ita uendicet. Hunc ego hominẽ ex iure quiritum meũ esse aio, mox prætor interroget eum qui cedit, an contra uendicet, quo negante aut tacente ei q uendicarat rem adiicit, idq; legis actio dicitur, quia traditiõe pura cessio rei mãcipi non explicabatur. Quare usurpatur ut in emptione rerum quæ mancipi sunt, libra interponeretur, & libripendes. Si tamen filius e muliere, quæ uulgato corpore quæstum fecit, & non iustis nuptiis æditus, aut a patre, nullis foret artibus instructus, lege Solonis patrem alere, minime cogi poterat. Glandem quoq; suam in alienum fundũ procidentem ut liceat tollere in alieno, quiq; iniuria alterius arbores cecidisset, in singulas siclos æris uigintiquinq; penam soluere cogebat. Tum inter iura stillicidiorum & parietũ, nequis ædibus tignum iniunctũ eximere cogatur, sed duplum pro eo præstari neue quadrupes pauperiem alteri faxit, sed dari animal pro noxa aut eius offerri æstimationem lege cauebatur. Quod a Solone statutum erat, ut si canis morsu affecisset quippiã, quattuor pedum capistro nexus dederetur, quod de omni quoq; pecore sancitum est. Iisdemq; legibus quoties de alicuius statu causa agitur, ut liber an seruus sit in dubium ueniat dari uindicias secundum libertatem aut seruitutem cauebatur. Vtq; ad agrum meũ per tuũ eunti uia mihi pateat, que in porrecto octo, in anfractu sexdecim pedum foret. Dari autem Vindicias secundum libertatem tunc dicebatur, cum prætor super assertione liberi capitis aut seruilis personæ quem assertor seruum aut liberũ dicit de quo ambigitur, datis induciis decernit edicto, ne interim asserto uis inferri ualeat p assertorem, Sed in libertate qua fungitur maneat. Cum uero pretor assertum in seruitute pro seruo teneri apud assertorem interim iubet. Vindiciæ secundũ seruitutem dicuntur dari. Furta quoq; eadem lex usq; adeo auctiata est, & tam seuera correctione plectit, ut furem manifestam in seruitutem tradat illi cui furto quid subtractum foret. Furem uero nocte deprensum quoquo modo, die uero si telo se defenderet, & demũ cum clamore occidi permiserit. In hæc uerba si nox furtum factum sit, si in aliquis occidit iure cęsus esto. Furta quoq; per lancem & licium concepta uelut manifesta seueriori pena puniuit.

reciperet, uicti uero ad ærarium ferebatur. Et tam & si lege xii. tabulaꝝ, usucapione biēnali fundi dominium transiret ad emptorē, nihilq; de urbanis caueretur prediis, iure consulti postea legem interpretati, idem placitū iuris æquitate ad urbana transtulere, qua etiā lege cautum fuit ut uestibulum sepulchri sicut sepulchrū usucapere non liceret. Frugem quoq; alterius aratio quesitā nocte pauisse, uel in fame carmen proposuisse, puberi xii. tabulis capitale fuit, impuberi uero pretoris arbitratu fustis pena. Eumq; qui hostem concitasset aut opem tulisset capite puniuit. Furti quoq; noxalis actio lege xii. tabulaꝝ constituta erat, ut si seruus quadrupes ue, furtum dānum ue admisit, uel fraude aut perfidia quid parauit, dedendo seruū aut quadrupedem liberetur dominus. Quod si seruus equus ue meus in stadio coronā meruisset, domino deberi cauebatur, his uerbis, qui coronam parit ipse pecuniam ue eius uirtutis ergo arguitur quam seruus equi ue meruissent. Et hæc omnia sapientia prope singulari eisdem tabulis sancita & sacrata fuere. Nec tantum circa corrigēdos plectendosq; mores. Sed circa ultimas uoluntates & bonorum successiones testamento debitas, & ad parentum bona admissionem, eisdem tabulis iura perscripta sunt. Nam masculos æque ac feminas ad bona parentum pariter uocauit, eosq; siue testamento ualido siue nullo nec solū natos sed postumos suitos & necessarios heredes esse iussit proq; hereditariis portionibus legata distribui uoluit. Quod olim Ephialtes Ephorus lacedemoniis lege prohibuit. Nam rogationem tulit nimis insolentem, ut liceret patri filiis ommissis extraneos scribere successores, hoc agens, ut filium quem odio prosequebatur exheredaret. Solon uero nisi extarent filii, quos testator uoluit, scribi heredes iussit pro uoluntate. Apud Arabes lege cauetur, ut fratres gentilium hereditatū successores antecedant filios, quia natu grandiores sunt, lycii populi filias non filios heredes nūcupant, & amatribus cognomenta ferunt, qui etiā apud Cātabros uetus erat mos, ut maribus omissis filias ex asse instituant. Germanis uero de bonis testari non licebat. Sed si liberi estarent, ad intestati patris hereditatem admictebantur, si minus proximiores propinqui. Apud Aethiopes, ad regni successionem non Regis sed fratrum filii uocabantur, Proditū tamē memoriæ est, Metelli filios Romæ a patre hereditate excussos testamētum tamen irritum non fecisse, satius arbitrati bonorum exortes fieri, q̃ qualemcūq; patris uoluntatem non tueri. Non sic Hortensius orator & fuluius flaccus. Nam scelestissimos filios, & parricidii conuictos, q̃uis bonis se abdicaturos iurassent, heredes tamen bonorum reliquere. Actilia uero Variola cū a patre octogenario, hereditate excussa esset, centumuirali tamē iudicio ad patris bona admissa fuit, pro eo quod undecimo post die, nouercam ei superduxerat, uelut decrepitus pater ætate desiperet. Libertorum quoq; hereditatē & tutelam filiorum si intestati decessissent ad patronum pertinere. Quibusq;

tutor datus non esset, proximos agnatos, uelut fide & constantia singulari ad tu- elam & curam aduocauit. Fuitq; apud Thurios lege cautum, ut bonorũ & fortunarum pupilli agnati proximi curam agerent ipsius uero educatio & morum institutio, maternis affinibus daretur, Solonis tamẽ lege cautũ fuit ne is tutor esset, ad quem post obitũ pupilli bona redundarent, ne qua fraus neu quis dolus compositus pupillo exitio forent, quæ tutela fiduciaria dicta, quippe fiduciã is habere dicitur cui res aliqua mãcipatur & creditur ut haud multo post, illam mancipanti reddat. Eos lacedemonii prodicos nũcupant, qui alterius tutelam curamq; suscipiunt. Apud indos lege cauetur ut patre de functo, filiis tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini non ciues dẽ tur. Atq; si nemo suus heres patri existeret decedenti proximos agnatos heredes iussit esse. His uerbis, agnatus proximus familiam habeto. Si tamen capite minuti essent, illos ad bona decedẽtis lex non admittebat. Patronũq; ad bona liberti, tunc demũ peculiũq; admisit, si nemo suus heres foret, Suspectumq; tutorem a pupilli tutela amoueri. Furiososq; & prodigos, quiq; patrimonium profusis sumtibus debacchantur, in agnatorum tutela & cura esse uoluit, quibus etiã bonorũ administratio lege interdicta fuit. Viro quoq; ab uxore diuertere aut res suas sibi habere nisi causa legitime cognita eisdem tabulis uetabatur. Quo diuortio nulla uxoris culpa subsequto dos integra repetebatur. Si uero culpa inesset, usq; ad dimidium dotis in singulos liberos sexta a marito retinebatur. Interdum si diuortium fieret, quod melius æqus esset, apud uirum manere, quod uero non esset melius æquius, id uxor post diuortium uendicare iubebatur. Quod si in confessum aut iudicatum lis data foret, triginta dies exoluendo debito prefixi fuere. Verba legis sunt, æris confessi rebusq; iudicatis triginta dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto. Quod si clientem aut eum qui in fidem patrociniumq; uenit, quisq̃ nequã & improbus fraude aut dolo frustraretur, cum lex haud secus puniuit, ac si capitali iudicio esset affectus, in hæc uerba. Patronus si clienti fraudem fecerit sacer esto. Neq; enim leui animaduersione dignum censuit eum qui fidẽ labefactasset, quiq; frustraretur illum qui in suam fidem & clientelam uenit, seq; illi cõmisit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni se cõmisit cariorẽ haberi q̃ propinquos affinesq; ueteres uoluere. Id quod Persis & Indis magni criminis instar erat, quorum lege cauetur, ut qui clientem decepisset, quiq; ter mendatio abusus fuisset, illi per omnem uitam silentium indiceretur nulloq; magistratu aut honore dignus haberetũ. Arthoxerses quoq; mirifice mẽdacium auersatus fuit, adeo ut mendacis hominis linguam triplici clauo affici iusserit. Fertur Epaminũdas tam seuerus ueritatis cultor fuisse, ut ne ioco quidem quandoq; mentitus sit. E diuerso, egyptiis nullus mẽtiendi modus sum maq; mentiendi impunitas erat. Eademq; lex ut ex duabus pluribus ue sen-

tentiis decretis

tentiis decretis ut, quoties ancipiti res cõtentione distrahitur, semper ut anti quo abroget nouum, utq; postremũ quod populus iussisset id ratum foret, sancitum uoluit, & pleraq; notatu & scitu digna, quæ omnia perpenso iudicio & librata moderatione, a priscis legum conditoribus, cõmode cõstituta sunt, quorum argumẽto coniicimus q̃ examinato modo prisci iuris interpretes iusta legum promulgarunt. Contra uero multa incuriose & subrustice, partim insolenter & inhumane non probabili nec recto iudicio eadem lege decreta ui dentur & constituta, quæ forsan aut signiter præuisa, aut negligenter animad uersa fuere. Nam de qua re in iudicio disceptabatur, in re presenti & apud prætorem exhibita ex lege xii. tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure manu consertum dicitur. Atq; de ea nisi coram exhibita, minime decerni aut iure agi lege poterat. Quodq; si homo in iudicium citatur & morbo aut senio affectus ad ingrediendum inualidus foret, iumentũ aut plaustrum lex dari iubebat, quo eger ille forte spiritum exalans suppremis ãnis sisteretur. Videlicet nondum per patronos, & assertores aut sponsores agendi forma constituta, cuius uerba ascripsi. Si in ius uocat, si morbus euitas ue uitium extitit, qui in ius uocabit, iumẽtũ dato, si nolet arcerã ne sternito, id quod lege elia postea fuit sublatum cautũq; ut locuples, in iudicio elienti adesset, in hæc uerba assiduo uindex assiduus esto, dixere autem assiduum qui pluribus assibus & fortunis locuplex foret. nec minus seuere q̃ duriter, q; siquis consulto aut casu, alterius mẽbrum rupit, aut secuit, e pacto talio pena erat. Tum quod simile monstri est, & omnem esuperat secordiam Siob æs alienum creditori debitor additus foret, post distractum patrimoniũ re familiari destitutus, postq; uincula & cathenas, membra eius breuissimo laniatu, ad creditorum libidinẽ diuidi iubebat, Iniquissimo decreto seuæ atrocitatis ĩmanitatisq;. Verba legis sunt, in ius ducito ni iudicatum faxit, aut se ui & iure uendicat, statim ducito uincito, aut neruo & compedibus quindecim põdo nec minore, si uolet, maiore uincito, Si uolet suo uiuito, ni suo uiuit, qui eũ uinctum habet libras farris in dies si uolet plus dato. Tertiis mundinis partis secanto, si plus minus ue secuerint sine fraude esto, & infra. Hanc uero legem Athenis Solon antea abrogarat, nam corpus pro re addici aut super eo fœnerari sanctionibus uetuit, quæ lex Sisathea dicta quasi oneris leuamẽ, qua etiam cauit, ut preter bona debitoris in tergore & corpus nulla uexatio esset, Sicut post triginta tyrãnos parta libertate. Athenienses Amnestiam hoc est malorum obliuionẽ legem edidere, qua ueterum admissorum impunitas dabatur. Idem ab Aegyptiis cautum affirmant, ut ultra res & bona debitoris, nulla in corpus animaduersio foret, nam pecuniæ creditæ bona non corpus dixere obnoxiũ, quibus in usu erat, ut defunctorum corpora unguentis delibuta ac si uiui essent creditori oppignorarent, & super his fœnerarentur, magno dedecore illorũ qui

constituta die non reluisset. Post aliquot uero tempora ab Atheniensibus cautum fuit, ut si litem pater non persoluisset, filius exoluere, & uinclis publicis interim detineri cogeretur, Sicut de Cymone & aliis traditur, Apud Boeotios qui æs alienum non dissoluit, in foro sedere cogitur, & circũstante plebe in os & ora corbem accipere, qua nulla fuit ignomia maior. Indis uero qui creditum moratur, a creditore reus agitur, mox prefixa die, si non soluit, manu truncа & oculo effosso morte afficitur, Apud Pysidas quoqꝫ de abiurato deposito maximũ erat iudicium, ut abiurans facinus morte lueret, Nec minus seuere, quod falsum testimonium dixisse cõuictum de saxo lex deiici iubebat quod ab Aegyptiis ductum facile crediderim quibus omne periurium & ueri ludificatio diis abiuratis morte luebatur, quod deos una atqꝫ homines offendisset, mox subsequtis legibus mitior pena periurio data est, quarũ uerba sunt, periurii pena diuina exitium, Humana dedecus uiolati iuris iurãdi esto, Apud Indos uero de periurio cõuictus manuum pedumqꝫ digitis & extremis mẽbris decurtabatur, Iudicem quoqꝫ aut arbitrum iure datũ, cõuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nũdinatur non minori seueritate capite puniuit, cuius rei causa post aliquot secula. M. Cinthius legem tulit ad populum, qua causidicis munera, ob patrocinia largiri uetuit, sæpiusqꝫ lege repetita, Postea Claudius iussit ut sine patrono quisqꝫ, uitæ rationem redderet, Contra uero in eum qui insigni cõtumelia quẽpiam affecisset, tam leuem mulctam dixit, ut illi qui summa turpitudine fœdatus erat, ultra uiginti quinqꝫ æris mulctã conuicians non deberet, ut tantulo ĩpẽdio summa iniuria lueretur. Verba legis sunt, Siquis alteri iniuriam faxit, uiginti quinqꝫ æris pena sunto. Siquis tamen occentauisset, aut carmen condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumqꝫ alteri, capitale sit. Solon uero Seueriori disciplina coercuit iniurias. Nam pro conuicio popularem uoluit actionem dari, ita ut cui uis agendi facultas foret. Cumqꝫ masculorum progeniẽ ad parentũ bona, sine discrimine lex uocaret. Illos qui per feminini sexus necessitudinem pariter sunt coniuncti, ita osos habuit, ut nec inter matrem & filiam ius succedendi daret. Et cum propter mẽbrum ruptum fractum ue talionem constituerit, his uerbis, Siquis mẽbrum rupit in eum talio esto, Illi qui alteri os fregit, cum ea corporis pars sanctior in homine sit, ob id admissum nimium tenuiter penam dixit, cum propter oris dignitatem seueriori pena uindicandum foret. Decedentium quoqꝫ uoluntates ita lex fouit, ut omne patrimonium & quicquid in bonis esset, testatori legare permiserit, nihil apud heredẽ q̃ onus aditionis habet, ex defuncti substantia remanente. Verba legis sunt, uti legassit suæ rei quisqꝫ ita ius esto. Et pleraqꝫ hoc genus, quæ acerbissima dura nimis, & agrestia uisa sunt. Quod autem lex si cliens morbo sontico impedit quo minus sisti ualeat, iubet diem iudicii esse diffusum, ex bono & æquo factũ crediderim.

ctũ crediderim, Siqdẽ sequti iureccõsulti lẽgẽ xii. tabularũ interp̃tati, morbo ĩpedito iudicioꝝ tẽpora dilabi noluere. Sed cũ ꝟbis illa decẽuiralis Seueritas, ac tristis et inhũana ratio tã lege ebucia q̃ aliis edictis, penitus ĩducta fuerint, sequti postea iuris interpretes miti & tractabili ratiõe, easdem leges indefesso studio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ uero equiora uidebant᷑ sequti, propositas controuersias uberius explicarunt, itaq; effecerunt, ut graui perpenso iudicio, æquissima nobis iura sanctissimaq; hodie tradantur.

Sacrũ septimontiũ in q̃bus locis urbis fieret, qui ue septẽ colles urbis sint, q̃ ue in illis præcipuæ dignationis loca forent. Capue XI.

Septimontiũ festũ agere Romanos, qđ septimus urbi collis additus foret, apud Authores legimus, quo tẽpore in septẽ locis sacrũ fieri Varro significat, palatio, Subura, Velia Fagutali, Celio, Opio, & cespo. quo die per urbẽ uehiculis ferri crimĩosum erat, qui paganalia dictus, qđ non populi, sed mõtanoꝝ & agrestiũ, dies festus erat, quod. n. ĩ palatio sacrũ fiebat, palatiar, sicut in Vimĩali fagutal dictũ est, Sed inter Vrbis colles Capitolinũ fuisse precipuũ nemo dubitat, q Saturnius ab Archadibus qui ea loca incolebãt primo nũcupatus, portãq; illic excitati castelli Saturniã habuit. Fanũq; Saturni ĩ Capitolii faucibus, qđ ærariũ populi Romani fuit, q etiã Tarpeius a Vestali oppressa armis, postea Capitolinus ex hoĩs capite inuento dũ tẽpli fundamẽta effodiũt, denoĩatus est, in quo p̃ter Iouis Optimi Max. tẽplũ Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuere, tria. n. sacella paruo distincta spacio uisebant᷑. Mediũ Iouis Tonãtis, ad dextrã Mineruæ ad Sinistrã Iunonis. Qđ quidẽ Iouis tẽplũ semp Sabinis patuisse traditũ est, ex fœdere, qđ inter Romulũ et Tatiũ ictũ fuit, iuxta qđ sacri anseres q p̃uigiles excubitores erãt, affluẽti cibo pascebant᷑. In eoq; fœdera cũ Cartaginẽsibus icta & ĩnouata, & cũ Attalo p̃gami rege æneis tabulis pactiõesq; & priuilegia Senatus cõsulta, plebiscita, & ĩmunitates usq; ab exordio urbis cũ exteris gẽtibus inita seruabant᷑, q̃ nõ modo ĩ tabulis sed in Clypeis quoq; q̃nq; scripta fuere. Siqdẽ fœdus gabioꝝ cũ Romanis in corio bouis rotũdo instar clipei descriptũ uisebat᷑. Fidei quoq; & Termini tẽpla iuxta erãt. Martis uero & Iunonis Monete ĩ Arce, cuius solũ, domus M. Mãlii Capitolini p̃nicioĩ ciuis fuisse tradit᷑, q nouaꝝ reꝝ cupiẽs regnũ appeter᷑ aggressus est, ĩ quẽ fuit iusta aĩaduersiõe uĩdicatũ. Quæ qdẽ arx capitolio adhesit excubiis ualloq; circũdata, ĩ q̃ sacrũ erat Iouis simulacrũ ab ortu urbis e cup̃sso, mẽtis quoq; et ueneris ericynæ atq; opis et iuuẽtutis edicule ĩibi fuer᷑, atq; oĩa deorũ simulacra ĩ capitolio fuisse p̃dunt᷑, inter q̃ ara Iouis pistoris et Veneris calue quã sub tecto noĩare religio nõ sinebat, ibiq; atriũ publicũ et curiã calabrã q̃ casæ romuli p̃xima

fuit ubi minor pótifex festos enūciabat dies. Aedēq; Tonantis Iouis ab Augusto, nouāq; aliā custodi Ioui cōditam a Domiciano authores memorant. Quæ curia et Romuli casa ī memoriā uetustatis e culmo fuit et stramentis, quo mos ueteꝝ & hūilis ille cultus notaret. Sicut Areopagus Athenis ad āti quitatis exēplar luto & palea tegebat. Hūc mōtē auspicato conditū, post incē sam a Gallis urbē quasi ꝓpugnaculū īperii saxo quadrato cinctū fuisse memorāt, quē Oratius Puluillus una cū tēplo dedicauit, interiecto deinde quadringentoꝝ & quindecim ānoꝝ spacio, incendio absumptū Sylla restituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni sumptus exornatus mons fuit, præcipue Iouis & Apollinis statua cubitoꝝ triginta alueullo, ex Apollonia ponti urbe trāslata, quē deinde restitutū, Q. Catulus dedicauit, qđ unū suæ felicitati defuisse Sylla testatus fuit. Sed cū rursus in Vitellii seditiōe, dissidentibus pretorianis a plebe, ciuili rabie esset euersus. Vespasianus illū denuo restituere agressus non perfecit morte preuentus. Demum Domicianus in Imperio restitutum consecrauit. Sed præter hoc, fuit aliud Capitolium ea quæ arx munitissima, aliud beneuēti; Sicut apud Carthaginēses Byrsa opus inuictum late prospectans, Esculapio ut ferunt dicatum, quod erat Carthagini instar Capitolii. Et apud Argos arces duæ ex quibus larySSa ægregie munita. Et Corynthi Acrocorynthus, munitissimus uertex qui urbi iminet, atq; Athenis Munichia & Cecropia, cui πόλις nomen, locus natura magis q̄ opere septus. Nam pelasgicum quæ Athenarum pars editior erat, incolere oraculo moniti uetabant. Susis aūt Memnoniū, in Samo Cyathis & Amastris, iuxta paphlagoniā Sesamis pro arce fuit & munimēto. Apud Heduos Bibracte, Brucioꝝ Triuertex, Syracusis Achradina, Messenæ aūt Ithomæ, quā Acrocorynthū Philippus si haberet, utroq; cornu bouē tenere Demetrius dictitauit, sicut Greciæ cōpedes Corinthū, Chalcidē, & demetriadē idē Philippus appellauit. Arx uero Thebana Cadmea dicebat, Egypti Regum Mēphis, Babylonūs ptera, Hierosolimis Mesade, Massiliēsibus ephesiū. Palatinus uero mōs Capitolio ꝓximus qn̄ Archades habeat authores nemo dubitat, quē a Palāthea urbe Archadiæ dictū autumāt, ipmq; aborigines & rheate ꝓfectos tenuisse, aut a balatu pecoꝝ, seu pale pastoꝝ dea, uł a palatia latini uxore, siue ab hipborea pallātis filia, uel qđ ibi pallas defunctus sit, nomē sortitū uolūt, Cōstatq; ꝓma fundamēta urbis ibi iacta. Romāq; q̄drată Romulū fundasse, Palatinūq; ne opportunus iiuriæ foret muniuisse, Postea ædē uictoriæ & tēplū Apollinis & musaꝝ quod magna mole cōstruxit, cū bibliotheca greca latinaq; Augustū addidisse. Ibiq; Sacellū deæ uiriplacæ ad qđ uir & uxor dissidentes conuenire & in gratiam æquissimis animis redire assueuerant, ac febris fanum ædemq; matris magnæ quæ Berecynthia dicta est, ac templum lunæ noctilucæ, delubrumq; Iunonis sospitæ, haud longe post

estructa fuisse. Etiã lucus Vestæ a palatii radice ad nouã usq; uiã deuexus fuit, & lupercal ubi Romulus & Remus alti ferũtur & æducati, Regionẽq; pa palatii ad Capita bubula multos inibi noiasse ubi postea sacrariũ fuit. Huicq; regioni Germalia & Veliã ac sacri portũ, & domũ scauri spectare, quã Clodius mercatus fuerat & ad sacrã usq; uiã protẽdi Varro significat. Ibi quoq; p̃clara domus. Cn. octauii qui ex ea familia Cos. fuit p̃mus, Crassiq; Oratoris. Q. Catuli atq; C. Aquilii & lepidi. Tẽplũ quoq; Iouis statoris in palacii radice cõstructũ a Romulo quo tẽpe ĩter Romanos et Sabinos pugnatũ ẽ, m̃ri asseuerãt. Ibi quoq; Ciceronis domus q̃ iussu Clodii demolita, ĩ porticũ libertatis trãslata fuit, fuisse ferũt, cui postea & Valerio Max. ædes ĩpẽsa publica edificatas ferũt. Ac Vitruuii Bachi q author defectionis fuerat, quas dirutas una cũ bonis Sẽnoni sangi cõsecratas. T. liuius author est. De Auẽtino autẽ q̃d ibi Rex Albanoꝝ seu aboriginũ Auentinus ꝑlio fusus & sepultus monti nomẽ dederit, uel ab aduẽtu, q̃d cõmune oĩum latinoꝝ Diane tẽplũ ibi erat, ad q̃d finitimi freq̃ẽtes uẽtitabãt, siue ab aduectu, q̃d olim paludibus diselusus mõs erat, ratibusq; aduecti illuc cõmeabãt. An ab Auẽte amne Sabinorũ qui loca tenuere ut Varro significat dictus sit, incerta opinio est. Quiquidẽ collis modice altus duodecim fere stadioꝝ ãbitu esse ferebatur. In quo p̃ter Dianæ tẽplũ ubi bouũ cornua suspẽdebãt, lauretũ atq; Iunonis Regiuæ & Mineruæ tẽpla fuere. Ibiq; ædes bonæ deæ & libertatis, quã ex mulctaticia pecunia Gracchus faciendã locauit. Forũq; pistoriũ & scalæ Gemoniæ ex quibus dãnati dabant̃ p̃cipites, araq; Ioui Elicio, ad eliciẽdos fulguꝝ monitus a Tullo Hostilio dicata, ac ædes lunæ, Remoniũq;, quẽ locũ Remus ad laugurãdũ tẽpla cæpit, & Armilustrũ, ubi Tatius Romulo cõsors regni sepultus erat, atq; ara Veneris Myrteæ quã murciã uocãt, fuisse tradunt. Illud plane cõstat, primos latinos capta urbe politorio ab Anco Martio, Auẽtinũ incoluisse. Procedente mox tempore cautũ fuisse ut in Saturnalibus ad illum frequentes Romani cõmearent. Quodq; ex septem Vrbis collibus, cũ cæteri intra pomerium sint, solus ab Vrbe disclusus intra menia longo tempore admissus non fuit. Siue quod plebs eo secessisset, Siue quod Remo auspicãte illic aues non addixissent, uelut ominosum, extra pomerium fuisse. Celius uero a Celio iubenno hetrusco, qui cum non parua manu Romulo contra latinos ducenti suppecias tulit, quod ibi locum & sedem habuere, dictus cognominatusq; est, cui quondam querculano nomẽ quod multiplici quercu septus muniret. Cũ uero Tullius Hostilius alba diruta Albanos Romã traduxisset, Celiũ urbi addidit, quoq; frequẽtius incoleret ibi sũpsit Regiã, ex quo ad plana urbis leni cliuo & prope æqus descensus erat. In eo enim tẽplũ Diui Claudii a Nerone demolitum postea a Vespasiano instauratum magna mole cõstructũ erat, ibiq; Mamurræ domus & Tetricoꝝ ædes, fauni. Veneris &

Cupidinis tēpla fuere, & Carnæ deæ facellū, quæ uitalia fouere dicebaꝉ. Cāpusq; Martialis, in quo si qn̄ Tyberis supfusus cāpū Martiū inūdaret, equiria fiebāt. In eo quoq; duo aquæ ductus, alter Claudii in palatiū, Caracallæ alter in Capitoliū hodie uisunꝉ. Cōstat.n. Romæ aquaꝝ multiplices ductus fuisse tēporibus uariis. Nā pter Appiā, ceruleā, & Curtiā, Fuit Anio uetus, Martia, Tepula, Iulia: Virgo: Alsietina quæ augusta: Claudia et Anio nouus quæ in urbē influūt, inter quas Martia pcipuo nitore fluit, ex fucino lacu defluēs, quā P. & Quintius Martii Romā primi deduxere. Cerulea uero & Curtia.a.C. Cæsare & Claudio: magno impēdio & substructiōibus maximis a quatragesimo lapide ad urbē ducte fuere, Inter quas Claudia ex Celio mōte in Auētinū perēni manabat fonte. Cuius aquæ ductus duos Caligula innouauit, q ex fontibus Ceruleo et Curtio deducti pro eo qꝺ illos Claudius uouo lapideo opere absoluisset, Claudiæ dictæ sunt aquæ. Alter uero Anio nouus, in plurimos & uberes lacus diuisus fuit, Reliq̄ a cōditoribus aut a locis denominātur, quaꝝ hodie ductus sūptuosissimi operis licet inspicere, partim extātes: partim collapsos & deformatos. Hūc mōtē authore Trāquillo cū multæ insulæ in eo deflagrassēt. Tiberius Cæsar: precio exhibito restituit quē ppterea Augustū ex suo noīe nūcupauit. Exqlias aūt Seruius Tullius auxit: & ut loco dignitas foret regiā ibi sumpsit: quas qꝺ excultæ ab eo potissime fuerint exqlias nūcupauit. Tā & si ab excubiis regiis dictas nōnulli credāt: antea.n. qꝺ fecticeps erat Cespius nomē tulit: Hic ex Vrbis collibus solus duplici iugo & aggere muniꝉ cū reliq singuli cōtēti sint: ex qbus alter cespius nūcupaꝉ alter Oppius: qui & lacū fagutalē & hortos Mecenatis: & lariū & Querculanū, Sacellūq; & lucū Martis una cōplexus est. Male quoq; fortūæ & Iunōis lucinæ tēpla, cuius festa dies klīs. Mar. colebaꝉ a matronis, qꝺ pturiētibus opē ferret et lucē daret. Extra uero Exqlias locus fuit, cui puticolæ nomē, ubi puteos in quos defunctoꝝ publice cadauera in subiectā fouea mictebanꝉ fuisse pditū est, exēplo Themistoclis qui Melitæ tēplū iuxta domū cōstituit, i quo dānatoꝝ corpora cū uestibus & laq̄is cōdebanꝉ. Quirinalis quoq; & Viminalis, quin inter septē numerenꝉ, nulla cōtrouersia est. Sed Quirinalis a qrini fano qui ibi colebaꝉ, siue qꝺ a Curibus pfecti loca tenuerūt nūcupaꝉ, qui Agonius, & porta q̄ illuc ferebat Agonēsis, q̄ ēt Collina dicta. Cūq; in Quirinali diuersi ageres forēt, singuli sua noīa sortiti fuere. Nāq; ex his uni Tricepsos ad ædem Quirini cōtra quā facellū Senionis Sāgi uisebaꝉ, alteri salutari ob salutis ædē. Tertio Mutiali ad ædē dei Diffidii nomē erat, ut uarro inqt. In eo quoq; Numa Pōpilius domū habuit q̄ ad Augusti tēpa māsit icolumis, ubi & pmogeniæ fortunæ tēplū q̄ publica dicta ē ac fidii Sabini dei, Salutis et floræ tēpla fuere. Habuitq; circū multa memoria dignū, & Vallē quirinalē ubi Pomponii Attici domus, cui tā philianæ no-

mẽ aliasq; domos clarissimas. Viminalis uero, uel ab ara Iouis Viminei, uel qđ ibi Viminũ sylua esset, denominatus fert, ubi cãpus uiminalis, lucus Petelinus & templũ Iunonis lucinæ. Qui quidẽ colles a Seruio Tullio post cẽsum perfectum urbi additi sunt. Hic enim adiecto Exquilino & Viminali, quod intermediĩ spacii est, stadiorũ sex, e collina porta ad Exquilinã, turribus muniuit & muro sepsit, ne qñ excursiones illinc fierẽt, & hostiũ præsidiũ foret, in cuius medio porta uiminalis nomẽ habet. Habuitq; hortos Salustianos qui præter amenitatẽ, profusissimi sumptus erãt. Post aliquot uero tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mõs fuit. Inter quas conspicuæ magnitudinis. M. Crassi, domo, nec minore sumtu. C. Aquilii eqtis iuris scientissimi qui primus de dolo malo inuenit formulas, cuius pleraq; extãt ægregie cõstituta, nec nõ. Q. Catuli instructas, aliasq; Romanorum ciuiũ ædes conspicuas, in eodem colle ãnotauere annales.

Qui flamines primi Romæ fuerint quod ue flaminis officium, quibus ue essent cerimoniis addicti. Caput XII.

NVma Põpilius summus religionũ cultor, inter cætera inuẽta & cõstituta, Flaminẽ Iouis assiduũ sacerdotẽ legisse fert qui re & estimatiõe magna fuit, eũq; insigni ueste, toga pretexta & curuli sella ac lictore adornasse, duosq; illi flamines asciuisse, unũ Marti. Quirino alterũ, genere famaq; longe pncipes, qbus sacra faciẽdi et uictimas imolãdi datũ munus erat. Post aliquot uero tẽpestates, aucta ciuitate, cũ augeri sacerdocia oporteret, qndecim flamĩes cõstituti fuere, q oẽs a diis qbus sacra faciebãt cognomẽta sortiti sunt, quorũ primus Dialis, Vltimus Pomonalis, pomona.n. pomorũ dea est. Martialis uero, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmẽtalis, Falacer, & Palatualis, ac peciri flamẽ, Martiani sodalis & reliq deinceps post dialẽ fuere. Dialis.n. qđ Iouis sacerdos foret. Furinalis a furida, cuius etiã feriæ furinales, Falacer, a falacre pomorũ deo. Palatualis uero qa illi deæ in cuius tutela palatiũ erat sacra faciebat, noĩa cepere, post quos nõ nullis ex Cæsaribus in deos relatis post funera, flamĩes tributi ex Cæsarũ noĩbus quorũ sacris preerãt denominant. Vt Martianus, Heluianus, Antonianus & reliqui, erãtq; Curiales flamines maiores, plebis uero minores. Nã præter pscriptos, cũ in sua quisq; curia publica sacra facerẽt, singulisq; curiis, sui ministri essent, a quibus sacra populo dabãtur, hi nimirũ curiales flammes, eo quod Curiis preessent dicti sunt, Singulis enim Curiis, bini prepositi erant sacerdotes, honesti ordinis, moribus & uirtute prestantes, quorum nemo citra quinquagesimũ ãnum inferior ætate fuit, qui nisi a collegio nominarentur, ad flaminium admicti non poterãt. Quippe sacerdotes nisi quos dignissimos putabãt

ad collegiũ nullos admiſere, admiſſiq; inaugurabãtur, quo die, Auguribus, Pontificibus, Regi ſacrorum, & Veſtalibus uirginibus, cenas opiperas ma gnifice apparabant, quæ adiciales ſeu Adipales dictæ. Nonnũq́ uero pontifi cem maximũ flaminem creauiſſe exemplis relatum eſt. Siquidem. Cn. Va lerius flaccus a. P. Licinio Pontifice Maximo Dialis flamẽ creatus ſacerdo cium geſſit magnifice, qui cum fuiſſet uita & moribus inquinatiſſimus & pa rum ſecũda fama, poſtea ſumma religione & cõtinencia flaminio prefuit, ma gnoq; honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sepe tamẽ a Dictatore flami nẽ proditum, plerũq; a populo uel principe cõperimus. Qui tam & ſi prodi tus eſſet, non tamen ſacerdotium gerebat: quin a Pontificibus prius eſſet in collegiũ cooptatus. Qui quidem, qđ pileũ geſtaret in quo uirgula oleaginea modicũ lanæ habẽs i ſũmo iſtar fungi ierat, flamĩes quaſi filamĩes dicti ſũt, q eũ per eſtũ ferre non poſſent, dempto pileo caput ligabant filo, quod nu do capite incedere fas non erat. Solus tamẽ inter reliquos flamĩes Dialis al bo galero inſignis eſt, quem niſi ex ouis albæ tergore Ioui imolatæ fieri non decebat, ut eo inſigni, a reliquis conſpicuus foret. Feſto tamen die flamen & ſi eſtu laboraret, filo dempto pileũ ſumebat, tunc enim filo ligaſſe caput nõ ſatis erat. Quippe celebri diem flaminẽ ſine pileo eſſe non conuenit. Eſt ta men obſeruatum inter flamĩes, Dialem aſſidue pileum lanãq; geſtare, cum reliquis flaminibus, tunc cum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die, cum pi leo eſſe deceat. Si tamen mortem oppetere Dialem forte contingeret, tũc cũ agit animã cum pileo eſſe minime conuenit, depoſito enim pileo decumbere & animã efflare oportebat, aliter apud egyptios, nam ſacratum litterarũ ſcri ptores qui loco flaminis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitis, non pileũ deferunt. Horum ergo in ſacrificiis deorũ, nõ minimũ ius poteſtaſq; fuit. Nã quæ ſacra diis darentur, & quæ uictimæ cederentur, & quando exta offerren tur, & an pfecto ſacrificio litatũ foret, enũciare debebãt, tũ ſacrorũ cura & ceri moniarũ ad eos ſpectauit, & ptinuit. Quod ſacerdotiũ nõ ſicut Auguris ppe tuũ erat, Siqdẽ ſi ſacra nõ rite feciſſet, aut neglectæ religiõis flamẽ argui poſ et, ſeu aliquid aduerſus cõſtitutũ faceret, flaminio abire oportebat, Sulpitius enim flamẽ quod inter ſacrificandũ apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio deiectus fuit. C. etiam Claudius & Cornelius Cethegus quod exta uictimæ perperã dederat abire flaminio neceſſum habuit. Cumq; flamen ſacra diis dare & ho ſtiam imolare uult. Flamineum puerum aut puellam iuxta habebat, qui pa rati intentiq; miniſterio & ſacrificanti preſto forent, quæq; exequẽda quæ pa trii moris & ritus erãt, ſacris miniſtrarẽt, quos niſi ingenuos patrimos & ma trimos eſſe decebat, Cui ad ſacra eunti, preco, precimitator dictus, preire, & premonere ſolebat populo, ut dum ſacra fiunt ab opere ceſſarent, qui ſi con tumatius parent, pignoribus & mulcta plectebantur. Neq; enim flaminẽ aut

regẽ sacrorũ religiosis diebus aut feriatis opus facientẽ uidere fas erat. Quin etiam dum operatur sacris, eo corporis ornatu erat, ut fibulis æneis accintus uictimas cæderet & diis libaret. Ipsiusq; uxorem, cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audisset feriari necessum erat. Cui hoc est muneris loco datũ, ut a uiro diuertere non liceret. Namq; ipse unius uir uxoris, & flamica uiri unius uxor eligebat, Sicut ægyptii ad Tauri sacra semel maritũ assumpsere. Cũq; ob sacerdotii dignitatem, in Senatũ ueniendi & sententiã dicendi, antea flamini licuerit, idq; post temporũ curricula eorum desidia obliteratũ esset. L. flaccus flamen rẽ longe intermissam reuocauit, eiq; & reliquis flaminibus ut ueteri iure usurpato, in Senatũ ingredi & publico concilio interesse, togamq; prætextam & amplissimi ordinis ornamenta habere liceret, Senatus consulto datum est. Tam & si Carbasum flaminis indumentũ propriũ fuisse dicant. Ex eo enim quoties frequens Senatus haberetur flamini haud secus q̃ Senatori in curiam ueniendi, consultandi suffragandi censendiq; potestas data fuit. Et tã & si flamines sacerdotio addicti essent, non tamen, a belli muneribus erãt Immunes, sæpiusq; res a patribus tentata, & in utrãq; partem sermonibus agitata fuit, desuperq; lex lata fuisset, ut tam flamines q̃ reliqui sacerdotes militiæ munere uacarent, nisi gallorum iminẽte tumultu, cum res publica milite egeret, a milicia minime auocandos decreuissent. Sæpe tñ flamines ne ad bellũ irent religione in hibitos ferunt. Quippe Cæcilius Metellus Pontifex Max. Aul. postumium Consulem quoniã flamen Martialis erat, ne ad bellũ proficisceretur, neue stipendia faceret inhibuit, aliosq; uetitos fuisse constat, ne cura belli & rei militaris procuratio, illos a sacris auocaret. Nõnunq̃ uero Dialem flaminẽ extra Italiam sortitum prouintiam inuenimus asserentẽ, nullas religiones Diali Martiali & Quirinali prouintias sortiri uetuisse. Augustus tamen Octauius ãnuam absentiam & prouintiarum administrationẽ Diali concedi uetuit, ne a cura sacrorum nimiũ diu abesset. Qui quidem sicut inter flamines honore præcipuus, sic maximis cerimoniis astrictus erat. Quippe soli flamini in primis iurare non licebat, nefas estimantes cui deorum sacra & cerimoniæ credita sunt, ipsi uerbo asserenti fidem non habere, cui hoc munus impendebat, ut singulis idibus quas feriatas habebat, bouem Ioui imolaret. Vtq; ad flaminium assumptus, e patrio iure inmunis confestim sui potens fiat. Eidemq; sub diuo ungi uel sine interula esse, aut equo uehi, noctem ue unam ab urbe abesse non licebat. Si tamen aduersa ualitudo Dialem incessisset, Pontificis maximi arbitrio ultra bin octium abesse poterat, Dum ne diebus publici sacrificii, nec sæpius q̃ bis eodem ãno procul fiat. Dialemq; cõiuge defuncta flaminio abire oportebat, quia sine coniuge esse, aut iterum cõiugio copulari non decebat. Namq; bis nupti sacerdotio pelluntur. Quod ab Aegyptiis æque seruatum est, ut semel tantum sacerdoti nubere fas sit, cũ

reliqui pro uoluntate & facultatibus plures capiant. Fermentũ quoq; farinã, & carnem crudam, Canem caprã uel equm tangere uetabatur. Ederã Dialis si attigisset, uel ãnulũ cum gẽma aut nodum habuisset, piaculum admisisti putabatur, fabam tangere aut nominare uel funebres tibias audire, Diali flamini non licet, neq; enim feralia attrectare fas erat. Capillum si tõderet, ni ferreis cultris, uelut turpissimo facinore tenebat. Quod a Sabinis sumptũ crediderim quibus æneo cultro sacerdotes capillum tondere precipitur. Ignẽ ex Dialis flaminis domo efferri nisi sacrorum causa, aut procinctã classem uidere paratasq; ad bellum copias, piaculare est. Mortueq; pecudis corio flamini calceos fieri nefandum, cui uis sacerdoti ab urbe tribus abesse noctibus nõ licet, aliisq; cerimoniis Dialis astrictus erat, quibus a uilioribus sacerdotibus reliquisq; flaminibus cultu & ornatu longe sanctior erat, atq; conspectior. Aegyptiis uero diu seruatus inoleuit mos, ut sacerdoti nec fabã serere aut comesse neq; aspicere liceret, quibus erat constitutum, lege apud mẽphim lata, ut Isidis sacerdotes semper deraso sint capite. Vtq; tertia quaq; die corpus eradant & frigida abluant, ter die, noctu bis. Piscibus quoq; etiam tactu abstineant ne dum esu. Vestemq; lineam calceos papyraceos gerãt, ouillis nec suillis carnibus uescantur, Sal cibis non adhibeant, uino abstineant, aut si bibere libet, perparco utantur. Mare detestentur & nautas, a quibus institutum est. Apidi potum dare ex peculiari puteo, non ex nili aqua. Apud Græcos uero flamibus Stephanophoris nomẽ fuit, qbus ferre coronã & comã pmissam propriũ erat, qui etiã arma sumere, aut phocensium agros inuadere lege uetabantur. Polliadis quoq; mineruæ flamini hoc dabatur præcipuũ ut caseum recentem tangere perpetua lege uetaretur. Phebi uero, aureum sceptrũ coronis & uittis redimitum ferre. Flamini autẽ ephesiæ Dianæ qui eunucus erat Megabizo nomen fuit. Cereris uero Eumolpidi. Apud Hebreos Essei summi sacerdotes loco flaminis erant qui uino coniugio & carnibus abstinẽt & duriori cubili degũt. Sed præter Dialis prescriptas cerimonias, aliæ fuerũt uxori flaminis prestitutæ, quas perpetua lege seruare tenebatur, cum ex Romuli constituto sacerdotum uxores cum uiris cõsecrẽtur, prescriptisq; cerimoniis teneantur. Nãq; flamica cum ad Argeos uadit, neq; comere caput, neq; capillum pectere debet. Quotiesq; tonitrua audisset feriata erat. Cui mense Iunio, nisi post Idus, nec ungues secare, nec capillum comere neq; uirum tãgere permissum, cuius unguium & capilli presegmina subtus arborem felicã terra operiri necessum erat. Illi quoq; fabis uesci, aut gradus supra tres ascendere minime licet. Solaq; Dialis uxor sacrorũ causa sub uiri potestate & iure est. Fuitq; amictus flaminicæ purpureus quadratus fimbriatus cui nomẽ Ricæ quo uelut palliolo utebatur. Pleriq; flãmeum uestem flamicæ propriã duxere, cui celum fulmineũ color, & Tutulũ capitis ornatus, cui inerat uitta

purpurea

purpurea quæ crinibus ānectitur. Hoc quoq; non in postremis fuerit, quod
siquis nocens ad flaminē accederet, illo die ab omni pena criminis tutus erat,
qui si uinclis nexus foret, eisdem solutus lax abatur, Ac licet sacerdoti ut rebus
diuinis impensius uacaret, neue a sacris cultuq; & religione deorū aliarum re
rum cura se iungeret, magistratus gerere non liceret. Tamen & flaminē ho-
nores gessisse, & Consulatum una & flaminiū administrasse, ac tam rebus
diuinis q̄ humanis prefuisse atq; utriusq; honoris ornamenta gestasse, apud
multos tradita memoria est.

In quot cohortes, Manipulos, Centurias, Decuriasq; Phalanx diuidatur & quæ illius descriptio fuerit. Caput XIII.

QVod legio quondam apud Romanos fuit, Id phalangem
Græcis Macedonibus, & Dardanis, exterisq; nationibus ua
luisse, monumentis proditū est. Ea enim in libero campo, et
si quando exspaciari licuit, magno usui fuit. Cum uero arctis
faucibus & preruptis saxis aut inter uiarum augusta, premi-
tur, non est ea uis potestasq;. Quippe Macedonica pha-
lanx imobilis semper ex stabili peditum agmine, nec partiri nec diuidi facilis
erat, quod in Romana legione lōge secus. Quotiesq; coniūctos seruat ordi-
nes, & suis turmis ita fertur instructa, ut continēti agmine uir uiro, armis ar-
ma cōiuncta forent, magno presidio munita, ad uictoriā maxima momenta
fecit. Sicut orthia phalanx quæ in cornua procedit & in profunditatem, ita in
struebatur, ut nec a tergo assiliri, nec a frōte occursari neq; a lateribus pre ma
gnitudine circūueniri posset, quod etiam macedonicæ phalangi erat propriū
prelongas hastas ante clipeos obiicere ita ut nisi in libero campo eius nullus
usus foret. Si uero laxatis ordinibus semel esset dissoluta, robore simul atq;
ordine dissipato, omnis uis uirtusq; eius punto temporis dissoluūtur. Hanc
qui de instruendis aciebus memoriam reliquere, quiq; in eā describenda mul
tū studii & operæ contriuere ex nouē armatorū millibus, alii ex quinq; & ui
ginti millibus ut Syri, Persæ ex quatraginta millibus definiere. Cuius exē-
plo Perseus, aduersus æmilium paulū ex quatraginta millibus phalangem in
struxit, Alexander Romanus Impator ex triginta millibus. Macedones uero
ex sexdecim millibus trecentis octuaginta quatuor militibus constare dixerūt
quos phalangitas uocant, Sicut a Philippo primū mox ab alexandro descri
pta fuit, qua quidem externi duces uelut firmissimo robore usi fuere. Nam tā
ti momenti fuit ut incredibile dictu sit, q̄ parua manu quantas copias fuderit,
Sequtis inde tempestatibus grecorum duces diuersas turmas legionesq; de-
scripsere, inter quas Macedonū robur Sariphorus magni estimabatur, quo
uelut firmissimo munimēto īposterum usi sunt, lacedemonii ratas instruxere

phalanges, Germani densatis agminibus scutis capita contecti, obiectis parmis, phalangem ita cōposuerunt ut ad irrūpendum magna momēta facerent. Ea uero phalanx ita descripta erat, ut in minimas partes diuidi, rursus momento temporis in unū colligi posset, quoq; distinctior esset singulæ ipsius partes propria sortitæ sunt nomina, Siquidem hæc phalanx quadruplaris in singulas duplares diuiditur, quibus cornua nomē indidere, quarum singulæ octo millia centum nonaginta duos milites habent, decurias uero quingētas duodecim. Hanc postea duplarem in duas simplares iterū partiti fuere, quarum singulas ex hominibus quatuor millibus octuaginta sex effecerunt itē Simplaris ista in duas rursus diuiditur partes, quibus nomē meros, quæ hominum duorum millium quatraginta triū describitur, quarum quelibet, ex centū uiginti octo decuriis constat. Rursus meros cohortem milliariā facit, ea autē est hominū mille uiginti quattuor hoc est centuriarū sexaginta quatuor, cuius prefectus maior Tribunus appellatur. Ista deinde milliaria in duas quingentarias, quaꝝ singulæ homines quingentos duodenos centurias triginta duas habent, ciusq; ductor Tribunus minor, candēq; quingentariā in duos manipulos partiti sunt. Singuli uero manipuli homines recipiunt ducentos quinquaginta sex, decurias uero sexdecim cui ductor manipularius præerat, quam & Senagiam uocant, Rursus manipulū duas centurias facere uolūt, quarum quælibet milites centū uiginti octo, hoc est, octo decurias capit. Nā duplicata centuria manipulū facit, cuius prefectus centurio ordinarius uocatur. Simplex uero Centuria duas quadrupales decurias facit, quarum singulæ hominū quatuor & sexaginta, quæ quadrupalis in duas duplares diuidit, quarum ex triginta & duobus militibus fiunt singulæ. Duplarisq; decuria in simplarē quæ ex sexdecim militibus scribi diciq; cōsueuit. Hec. n. totius phalangis Macedonicæ quā ex sexdecim millibus trecentis octuaginta quatuor militibus ueteres effecerunt percōmoda descriptio fuit. In qua duo sunt cornua, duplaresq; phalanges duæ, Singulares quatuor, partes octo, cohortes milliariæ sexdecim. Quingentariæ triginta duæ, Manipuli sexaginta quatuor, Centuriæ centū uiginti octo, Decuriæ quadrupales ducentæ quinquaquinta sex, duplares sexcentæ duodecim, Simplares mille uiginti quattuor. Ex his ergo effici cogiq; potest, Quid phalanx, quid cohors, Manipulus, Centuria, Decuria ue sit, quantumq; militum in disponendis aciebus externa descriptione unaquæq; capere assueuit. Qua quidem phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquando usos cōperimus, illamq; non uno militum numero descripsisse. Nam contra Mythridatē & Archelaum Sylla, & Romani pleriq; duces, contra exteros phalāge usi sunt. Postea uero manipulatim struere aciem cepere. Illamq; in plures ordines, turmas, decurias cēturiasq; atq; ordines diuisere. Galli uero & Celtiberi atq; exteræ nationes ple

req; non

teq; non phalangē ſed Cateruas habuere, hominum denū, aliquando ſenū milliū. Sed quod eſt de cohorte milliaria dictum uel quingētaria, licet aīaduertere, illam diſſimili modo grecos uariaſſe, qui pro tempore & locis, & pro ut quiſq; cōmodum putauit cohortes non una facie deſcripſere. Siquidē Polibius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Callyſthēnes, ex ſeptingentis. Ephorus ex quingentis, Gorgyas ex quadringentis lectis uiris quam ſacram nūcupauit. Samnites quadragenariam fecere cohortem quæ lintheata dicta. Camertes ſexcentoꝝ hominū cohortem Romanis aliquādo miſere ex fœdere. Neſtor uero apud Homerum, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit ut in conflictu preliorum alter alteri opem ferret et inuicem ſe iuuarēt. Fuitq; miræ obſeruationis apud Græcos ut prima cohors tanq̄ firmiſſimū robur ex quadrigentis militibus fiat, a Romanis uero preter miliariam & quingentariam etiam ex ducentis militibus primū Syllæ temporibus cohortē deſcriptam fuiſſe, apud multos nota memoria eſt.

Res ſacræ religioſæ & ſanctæ quæ cenſerentur apud ueteres, quibuſq; ſacrū aut ſanctum facere licuit. Caput XIIII.

RES ſacras Religioſas & ſanctas, in nullius ſemp bonis fuiſſe ueteri lege ſeruatum eſt, erāt enim ſacra diuino cultui mācipata. Ait enim Trebatius quicquid deoꝝ ergo habetur ſacrum eſt, ſiue ædes ſiue ara, uel ſignum, locus aut pecunia, ſiue quicquid aliud more inſtitutoq; ciuitatis rite diis conſeſecratum foret. Ea uero conſecratio, uel a Conſule, aut imperatore accēſo foculo fit, cum Tibicine uerbis priſcis & ſolemnibus, precūte uerba pontifice maximo, prefante carmen, capite uelato & contione aduocata, ac iuſſu populi. Iniuſſu enim populi iuxta diuinas traditiones conſecrari, ædem, terrā, agrum aut ſanciri nihil poterat, Poſtea latū ad populū fuit, Plebſq; ſciuit, ut in templi conſecratione aræ ue, etiam iuſſus Senatus Tribunorumq; plebis maioris partis intereſſet, in quo illud ſeruatū eſt, ne una cella duobus diis dicetur. Demū lege papiria non modo templa & aras ſed ne priuatas quidem ædes, ſine iuſſu populi conſecrare aut ſempiterna religione obligare licuit. Nam quod priuatus religionis ergo ſacrauit ſacrum non eſſe conſentiunt oēs. Fuitq; Platonis ſententia ut deorum delubra nemo priuatus conſtituat, Satis arbitratus ad imolandum publica templa patere. Funeſtamq; familiam aut hominem funere pollutum templū aram ue dedicare, aut a lugentibus ſacrificari uel aliquid conſecrari uetabatur. Namq; in luctu diis ſupplicare, non ſacrificare licebat. Cum ſine gemitu aut morſu animi ſacris intereſſe deceat, Propterea in ſacrificiis āniuerſariis & ædis dedicatiōe pu

blicum luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum ſi quãdo exitiali bello & terribili ſtrage dimicatum foret, ne propter luctus acerbitatem, & inteſti-nũ urbis malum ſacra cereris intermicterẽtur, lugendi tempus ad certam fuit diem prefinitum, quod etiam Grecis in uſu erat, ut in ãnua Cereris celebrita-te funeſtos intereſſe aut uota exoluere uetaretur. Templi uero cõſecratio fie-bat, ut qui tẽplum edem ue dedicaturus erat, poſtem tenens accenſo foculo et aduocato numine, cui templũ ædes ue ſacrantur, ſe ex profano uſu & huma-no iure, templum, cellam, menſas, arulas, quæq; eo pertinent eximere eaq; conceptis uerbis ipſi numini, nominat numẽ, diuina humanaq; omnia con-ſecrare dicareq; affirmet, ſabina herba ad ſacrum adhibita, ſine qua templum ædem ue fana aut ſacella minime dicari putarunt poſſe. Fuitq; conſtitutum ut in dedicãda ara, uel ſimulacro, poſtem teneri nõ oporteret, in æde uero neceſ-ſum foret, in quo eſt aĩ aduerſum ſi parum recte tabernaculũ captum eſſet eti-men ſpretæ religionis admicti. Athenienſibus uero in ara conſecrãda uel ſta-tua dedicanda mulieres in ueſte ueſicolori ollas leguminum circũferunt, il-laſq; gratias agentes erectoribus diuidunt. Notatumq; & illud, conſecrationis uerba rite concipi oportere ne Sillaba uel uerbo cadant. Quare Metellũ põ-tificem edem dedicaturũ cum balbus eſſet multum laboraſſe ferunt, ut uer-bum opifere rite exprimere & ſine offenſione poſſet, Sicut Demoſtenes lin-guæ impedimẽto offenſus adeo bleſus erat, ut in exprimendo .ϱ. lr̃am multũ laboraſſe dicant, pro qua λ. proferebat. Vtq; in cõſecratiõe ædis, ſi qñ luctu publico populus teneretur dimiſſis ſagis candidas ueſtes induant. Cunq; oĩa ſacra tanq̃ diis debita uiolari nefas foret. Hominẽ tamen ſacrum & deo diuo tum morte afficere nefas non putarũt, tanq̃ illius anima diis deuota amplius humani comertii non ſit. Religioſum uero locum eum facere dicunt, qui de-functum cadauer aut cineres in locũ ſuum defert, qui ue mortuum in predio loco ue ſuo humo tegit, locus tamen ubi crematur corpus prius q̃ iniecta gle-ba ſit, non ideo religioſus manet ſed profanus. Sed cum a prima origine in-tra ſuas quiſq; ædes defoſſa cadauera haberent. Vnde lares in ſingulis ædibus colendi religio peruaſit in larario, in quo præter deorum penatium etiã inſi-gnium uirorũ quas uenerarentur effictas imagines habebant. Quare Se-uerus Impator religione tactus, Chriſtum, Habraã, Orpheum & Apollo-nium uelut deos intra ædes ueneratus eſt. Poſtea lege xii. tabularũ ne intra urbem ſepelire liceret probe cautum fuit, itaq; in agris quiſq; ſuis, ſepulchra & loculos in quibus cineres ſuorum conderent habuere. Cineres tamen illo-rum qui triumphaſſent, aut Impatorum ſummorũq; ducum qui rem publi-cam auxiſſent, uirginũq; ueſtalium in urbem ferri & in foro cõdi licebat. Pri-mũq; Traianum Auguſtum ſepulchrum in foro meruiſſe accepimus, qđ & poſteris deinceps datum eſt, A qua inſtitutione poſtea deſitum eſſe credide-rim.

Nãq;

rim. Namq; Hadrianus & mox Antoninus pius auguſtus, ius antiquum re-
notuans, necui intra urbem ſepelire liceret, decretiſq; ſanciuere, quæ Platonis
etiam inſtitutio fuit, ut in agro infecundo & ſterili ſæpulchra conſtruerentur
ne uiuẽtibus officiat. Cũq; tota familia ſepulchri patris familias pticeps foret.
(Quippe extra ſacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox
tempore ne in genus & poſteros ſæpulchra deſcenderent, alia fuit lege ſanci-
tum, Donec nouo poſtea edicto, ad genus & familiam pertinuere. Quæ
quidem pro dignitate & opibus fiebant, maiora ſi Imperatores aut ſummos
duces amplis honoribus functos ſepeliri contigeret, minora uero ſi mediocris
fortunæ uiros ſæpulchro condi curarent, in quibus literis adnotabant, quot
pedes a fronte, quot in latitudinem Sacer locus procederet. Sed cum profu-
ſiſſimæ impenſæ & magnæ moles ſepulchrorum quotidie fierent. Seque-
tis inde temporibus, ne amplioti opere, eccitari ſepulchrum ꝗ̃ quinq; diebus
abſolueretur, nec maiori lapide ꝗ̃ qui laudes ſepulti & titulos honorum acci-
peret lege cautum fuit. Quod græci Epiodium ſiue epithaſium dixere, id
quod Plato legibus cauit, & Græci ſanciuere ne quis maioris operæ ſepul-
chrum eccitaret, ꝗ̃ quod decem homines triduo perficerent. Ne ue Hermas
in Ceramico apponere, aut longo petito prohemio Epigramma inſcribere
fas foret. Mox Demetrius Rex nouis ſepulturis modum ſtatuit, ſanxitq; ſu-
per defuncti cineres erigi columellam, quæ ultra cubitos tres non extaret.
Quod Sylla lege promulgata conſtituit, qua funebres impenſæ & ambi-
tioſæ exequie atq; ad Rogum munera nec non conuiuiorũ impendia preleri
pro fine taxabantur, qui tamẽ in Metellæ coniugis funere legẽ ſuã tranſgreſ-
ſus profuſiõe maxĩa exequias dedit, licurgus uero defuncti nomẽ tumulo aſ-
cribi uetuit niſi illius q fortiter pro patria occubuiſſet & operã in bello rei pu-
blice nauaſſet. Solõ uero pena coercuit illos qui ſæpulchra delerẽt, aut in gen-
tilia alienũ iferrẽt. Aegyptiis tria fuer̃ ſepulchrorũ genera, unũ præcipuũ et ma-
ximi ſumptus, qd' argẽti talẽto taxabat' Mediũ minarũ uiginti, hũile uero
ex leui materia mĩme impẽſæ. Clariora fuer̃ ethiopibus. Nã ditiorũ monimẽ-
ta ex auro fiũt. Tenuiora ex argẽto, inopes aũt cõdunt' fictilibus, Indi & Ger-
mani operoſa ſepulchra ut grauia defunctis aſpernati ſunt, itaq; humili cõde-
bantur tumulo. Cyrus uero apud Xenophontẽ, non auro nec argẽto cõdi
ſed terræ corpus reddi uoluit, uelut matri. Singuloſq; ſingulis ſepulchris con-
di apud Romanos diu permanſit, quod ab Athenienſibus uſurpatũ eſt. Me-
garenſes contra. Nam tria aut quatuor defuncta corpora ſingulis conde-
bant tumulis, prona. Contra Diogenes Cynicus Nam corpus in faciem
ſepelliri cenſuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus, in publico
tamen non fuiſſe ius ſæpulturæ, ex decreto Pontificum cauebatur.

Sed cum uis morbi Romę passim per ignota capita uagaretur, Antoninus Philosophus Augustus ut passim in urbe liceret humari cauit edicto, loco non definito. Siqui tamen Tyranni male de republiba meriti supplicio af-fecti essent, aut siqui laqueo & morte in honesta aut malo leto occubuissent, uel celesti essent afflati numine, illos condi sepulchro aut humari non decebat, itaq; insepulti abiiciebantur. Vnius tamen Phocionis publico iudicio damnati cum insepultum cadauer iaceret, seruilis manus sepelisse fertur. Si autem de cęlo sępulchrum tactum aut fulmine ictum esset, locum a deo expeti & propterea consecrari putarunt, quod lycurgo & Euripidi poetę contigisse ferunt, quorum sepulchra de cęlo tacta sunt. Eratq; Gręcis lege cautum ut qui patrimonium prodegerat, sępulchro patrio non humaretur sed externo. Neue quis ob proditionem reus Athenis cumularetur, tanq̃ ob crimen famosus foret. Ideo Phocionis aliorumq; qui proditionis insimulati penas dederant cadauera extra fines Acticos exegerunt. Cymon uero Miltiadis filius ut pater qui obierat in carcere, humaretur, captiuum se prestitit & seruituti mãcipauit. Apud egyptios si quẽ prauis moribus uixisse contingeret eiectũ cadauer in uastis solitudinibus exponũt Persę dãnatoꝝ corpora feris & canibus abiiciunt, in quo illud tradit̃ miꝝ, quod cũ Clearchi cadauer ob crimẽ insimulati canibus expositũ foret, magna uis uẽti exoriẽs illud puluere texit, tanq̃ diis significãtibus inmeritũ penas dedisse. Hostiũ tñ sepulchra non bis religiosa nõ sunt, Ideo uiolari sine piaculo possunt, lapidesq; inde sublatos in quẽlibet usũ conuertere, non est uetitũ. Atq; licet Athenis magna fuerit sepulchroꝝ cura, non minor tamen Romanis, qui publica monimenta etiam pauperibus & seruis ubi conderentur edificarunt. Apud Grecos quoq; detestabili crimine obnoxius erat, & capitis pena dignus qui in sepultum cadauer reliquisset, adeo ut equos & canes parentis affectu, Cymonẽ & Xantippum luxisse, & tumulo indidisse legamus, Anser quoq; lacydi philosopho ita adhesisse fertur, ut nec domi neq; foris ab eo discederet, quem elatum funere, effusis lachrymis sepeliuit. Alexander quoq; Bucephalo duxit exequias sicut Agrigentini equis sepulchra & pyramides erexere. Inter quos Augustus Octauius & postea Hadrianus Cęsar equo tumulum fecisse traduntur maximi sumptus & carmen inscripsisse, Cõmodus quoq; prasino equo mortuo sepulchrum in uaticano fecit. Et Romani coruo dedere exequias preeunte tibicine, duorũ Ethiopũ humeris elato. Egyptii uero cũ feles aut aliqđ morit̃ cuius superstitioni addicti sunt. Sindone contectũ & sale atq; aromatibus deliburũ aĩal sepeliũt. Quare circa Myridis paludẽ Cornicis atq; ibidis sepulchra sumptuoso lapide uisebantur. Tantaq; apud Gręcos cura sepulturę fuit ut decem pretores quod bello nauali apud Argynussas ui tempe-

statis acti defunctos in acie non sepellissent, ab Atheniensibus capitis accersiti & ultimo supplicio affecti sint. Et lacedemonii dum contra Messenios ducunt, ne milites qui bello ceciderāt insepulti manerēt Tesseras in brachiis insculptis noībus habuere. Inoleuitq; mos Athenis ut singulæ tribus singulas arcas in quibus cadauera & dispersas reliquias illorū qui bello ceciderant suæ cuiusq; tribus inquisita colligerent, in expeditione uehiculis ferrent. Vnus autem thorus constratus inanis ducebatur, illorum qui conquisiti non apparerent, & postq̄ in publicis sepulchris illa condidissent, ne essent in honorati, in signi testimonio pietatis in defunctos, solemni oratiōe de ipsorum laudibus, quod pro patria mortē pugnando passi fuerant illos magnificis uerbis atq; honoribus extulerunt, tamet si ea procuratio funeris, inter pudēdas & mīme ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen ossa cineresq; in alienū sæpulchrū deferrentur illa eruere loci dominus, & sine pontificum decreto alio transferre non poterat. Est tamen lege cautum ut locus fulmine ictus illico religiosus et in nullius bonis fiat, quod eum deus consecrasse uidebatur. Vtq; iuxta sepulchrum nouum, proprius ue sexaginta pedes, inuito domino edes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita quæ nec prescribi poterant nec usucapi sicut nec publica. Et tam Romana lege q̄ Solonis nequis alienum bustum uiolaret aut deiiceret grauissima fuit pena interdum quare sepulchri uiolatí actio constituta est. Notatumq; & illud sepulchra & loca religiosa ipsa intiquitate santiora fieri, eoq; diruto nichilominus religiosum locum esse. Quippe sepulchrorum santitas in ipso solo manet. Sancta uero dicuntur loca quæ sacrata legibus plebiscitis ue sancita penis adiectis inuiolata manent. Siquidem sanctiones aut obtestatione aut consecratione uel penis cōsecrantur. Itaq; muri & mœnia ciuitatum, quod illa transgredi non licet, & tam intra q̄ extra pomerium omnes ab his arcentur nec cuiq̄ edificia illis admouere fas est, augusta & sancta dicta sunt, ideo illibata iuris sanctione defenduntur, Capitale.n. fuit, & seueriori pena coercitum etiā lege Romuli, illi, qui menia transgressus actigisset. Neq; mænia solum sed ipsum pomerium, quantūq; circa mœnia loci est, quod neq; arari fas erat sanctum esse liquet. Tam & si sacra & religiosa quandoq; sancta dicta sint, leges quoq; quarum iussa penis & suppliciis ac religionibus in eternū coercentur, eo quia non debent penæ sanctione corrumpi sanctæ dicuntur, quam breuem esse conuenit, uelut monita oraculorū diuinitus missa, ut paucis iubeant nō pluribus disputent, suadeātq; magis q̄ cōminent. Quas quidē Plato iussit esse q̄ paucissimas, Nā si suo iure fungunt magistratus nihil opus esse multiplici lege putauit. Vbi uero hoīm improbitate alio detorquent, ex legū mltitudie pniciē afferri dicebat. Fuitq; opinio Cleonis apd Thucydidē, satius esse malis legibus assuetā ciuitatē nō facile mutari q̄ bonis inconstanter uti. Sed tamen leges a populo latæ aliter ratæ

non habetur, q̃ si patres authores fiant post q̃ fuit de celo seruatũ, nisiq; ad populum prius latæ scriba suggerente, consensu populi non per uim, iussuq; Senatus trinũdino promulgatæ, & per p̃conem prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propositæ, ac in erarium conditæ fuissent. Nã sacrosanctũ quid fieri nisi per populum plebemq; sacratũ esset, Ideo Consulibus legem curiatã ferentibus quia a populo non recepta sed a tribuno plebis sæpe intercessum fuerat pro lege habita nõ est. Proditũq; memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus sæpe causam dedisse, quia ubi perperã uiuitur multiplicibus edũdis legibus magna dat͡ occasio, Inde apud ægynetas cautũ est, ut qui nouæ condẽdæ legis causam daret, inuisus omibus & execrabilis fieret, Sic apud Indos, siquis aliqd perniciosi inuenisset, nisi ptinus remedio succurreret, morte plectebat͡. Quæ quidẽ leges licet in æternũ, æditæ, cũ aut usus coarguit aut rerum status facit inutiles pro tempore mutari & in duci ac facile abrogari possunt. Portæ uero ciuitatis nõ ut mœnia sancta sunt, quia cum per illas defuncta ferantur corpora, sacro sanctas minime putarunt, quod enim funestum est, id sacrum aut sanctũ fieri minime potest, tam & si alia feratur causa. Cum enim urbium conditores mœnia signarent, incincti ritu gabino id est toga reiecta circa humeros, taurum ad dextram iterius uaccam æneo aratro iungebant, stiuamq; tenẽtes incuruã ita ut omnes glebæ in iteriorem ruerẽt partem, perfecto sacrificio menia signabant, ubi uero portæ futuræ erant, id loci minime sulcabant, sed aratrum suspendentes portarum spacia reliquere intacta. Ideo cum mœnia signata solemni sacrificio sancta sint, Portæ quia signari illas uel sulcari minime decebat, sanctæ minime fuere, in quo id seruatum meminimus, ut fruges in subiectam foueam demictant, & ex uicina terra exaggerent, bouesq; sulcatis mœnibus imolent. Macedones uero ubi primũ urbis mœnia futura erant, polentam inter solemnia adhibuere. Quod quidem aratrum non edificandis modo urbibus, sed illis funditus euertendis inducebatur, quasi segetes ibi mox futuras denotarent. Fuitq; constitutum ut nemo Cesarum nisi qui imperii fines propagasset non prouinciali sed Italico agro quesito, nationesq; signis collatis & iusto prælio per domuisset, ius proferendi pomerii haberet. In qua re est animaduersum Syllam ultimum Romanorum pomerium protulisse, & post Syllam, Claudium Cæsarem terminos urbis propagasse. Si uero non pomeriũ sed templi ambitus & area consecranda forent, eam consecrationem fieri accepimus, ut Serena luce, omnẽ areã & spacium uictis, coronisq; euinceret. Mox milites et uestales uirgines, cum pueris puellisq; patrimis et matrimis ex quatuor fontibus aquam spargerent, boueq; & tauro aream lustrarent. Pretorq; presides deos precatus & magistratus una, sacerdotesq; & Senatus, cũ eqtibus & populo, saxum ingens fundamẽtis inijcerent, passimq; auri & argenti stipes, &

metallorũ primicias nullis fornacibus euictas aggerarent, in quo præcipue ca uendum, ne saxum, aurũ ue in aliud opus destinatũ, apponāt. Notatumq; et illud, ut non solum funesti, a cõsecratione & sacris arceantur, sed mãchi, qq; insignes debilitate corporis, aut mẽbro non satis utiles sunt, uelut indigni qui sacra tractarent, propterea. M. Sergius ob prauitatẽ iminutionẽq; corporis a sacris, ut mancus amotus fuit, quod sacra tractare nequisset. Quod Persis quoq; in usu fuisse traditũ est, quibus morbo affectũ, oculo aut mẽbro deficientem, dominari, uel sacris preesse inhibetur. Quodq; res & loca deorum Imortaliũ diuino cultui mãcipata iussu populi per põtifices mutari & trãsferri ac profana fieri posse, uerbis cõceptis amota religiõe sæpe cõpertum est.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ esset et quæ furia et falcidia explanatur. Caput XV.

Vm Palatini fori iudicia operiremur, & tedio interdum ac mora offenderemur, in Bibliothecam pontificum quæ ibi fuit proxima sæpe diuertebamus, ibiq; in quoscunq; incideramus libellos, uaria lectione, cum amicis conterebamus. Cũq; Ciceronis Catonem maiorem inibi forte nacti essemus. Hæc uerba quæ ex persona Catonis Cicero memorat, in eo tunc pensitabamus. Cum ego quinq; & sexaginta ãnos natus legem uoconiam magna uoce, & bonis lateribus suasissem. Quid Voconia lege quam tunc Cato suasit, cautũ fuisset, apud non nullos qui aderant, querebatur. Et cum ex nostratibus homo quispiam fori & iudiciorum non ignarus. Idem quod furia, & falcidia, Voconia lege caueri respondisset, ne scilicet testatori ex bonis suis ultra dodrantem legare liceret. Vtq; quarta hereditatis pars scripto heredi saltem maneret incolumis, sepiusq; hanc legem abrogatã noua constitutione exercitatam esse, & pleraq; induceret. Dixi ego indubio errore labi illos qui idem Voconia quod furia aut falcidia statutũ fuisse contenderent. Quippe furia & falcidia contra legis xii. tabulatum antiquissima decreta a principio latæ fuere. Cum enim xii. tabulis quomodo uolet, & cui quã tumq; uolet, de bonis disponend, illaq; siue institutionis siue legati iure relinquendi data facultas foret. Postea lege falcidia & furia ut nisi ad dodrantem legare liceret statutum fuit. Interiectis inde temporibus. Q. Volumius saxa. Tr. Pl. tulit ad populum ne quis heredem mulierem faceret, coercitæq; eo plebiscito mulierum hereditates sunt. Mox lege Voconia quam C. Voconius Aricinus. Tr. Pl. tulit sancitum fuit, ut non feminas modo, sed nequis census heredem etiam unicam relinqueret filiam, quam legem Cato persuasit, quo quidem plebiscito ne liceret legare mulieribus ultra quadrantem sub graui documento uetabatur. Nam cum solidæ hereditates &

magna patrimonia mulieribus assiduæ legarentur, prorsus ut admirabile uideatur quãtum mulierum opes hereditatibus accreuissent. Cũ obuiam eundum putarent, ne tam imodicæ largitiones mulieribus fierent quibus temere abutebãtur, cautum fuit lege Voconia, ut non ultra quadrantẽ, hoc est quae tam hereditatis partẽ, mulieribus ex quo uis peculio obuenire posset, lege autem falcidia non ad quadrantem sicut in Voconia sed ne ultra dodrantẽ in legatis, cui uis absumere potestas foret cauebatur, ut saltem quarta pars hereditatis & bonorum, heredi scripto qui in bona & nomen ascitus erat, maneret icolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantũ interdixit ne ultra quadrantẽ legaretur, lex falcidia ad omnium hereditatẽ extendit, cauens ne ultra dodrantẽ, hoc est nouem uncias testatori in legatis ab sumere facultas foret. Post aliquot uero ætates, cum multi adulteri preteritis liberis integrum assem mechis testamẽto relinquerent, Domicianus Cæsar salubri constitutione, probrosis feminis quæ mœcharentur, ius capiendi hereditates legataq; ademit, neue lecticis uectarentur inhibuit. Quod aũt uerbis legis cauebatur, ne quis census heredem etiam unicam relinqueret filiam, Census is dicebatur qui multam pecuniam & ultra centũ millia nũmum in possessione haberet. Nam cui multæ essent pecuniæ, multi census estimabatur. Verba uero legis xii. tabularum quibus libera facultas disponendi testatori datur, hæc fuere, uti legasset suæ rei quisq; ita ius esto.

Quid responderim Hieronimo Massaino, cur in eodem forem statu semper cum ad honores admitterentur alii. Caput XVI.

DEmirabatur aliquãdo Hieronymus Massainus uir multæ eruditionis, & in studiis bonarũ artium non minus atq; in rerum actionibus uersatus habunde, cur cum plurimos futiles & ignauos, ad honores & sacerdotia promotos, magnosq; & opulentos quotidie uideat, me tamẽ ipse in eadem fortuna eodemq; semper tenore aspiceret, cui mercedem laborum studiorũq; deberi putaret. Quotiesq; in eos sermones uenit, obiurgabundus & cõmoto similis, meã segniciem accusabat, increpitaq; ignauia, tantis tu inquit laboribus tam diu nihil sapere didicisti. Cũq; me non nimis laborare, & mea sorte & parabili fortuna contentũ respondissem, is ut me erigeret, languentemq; spem excitaret, consilium dedit ut facerem, quod quẽpiam hominẽ astu & insigni arte longe clarissimũ fecisse comperit, qui cum nullis bonis artibus ad pontificatum, obrepere posset, dolia uini præcipui pleraq; mercatus, ea põtifici dono dedit, suspicatus fore id quod euenit, quo maxime munere effecit, ut proximo Senatu multo ampliora tulerit. Namq; & hono

ribus & pontificio donatus postea fuit. Aliosq; referebat homines despectissimos turpissimosq; qui predæ & rapinis assueti pecunias siue iure siue iniuria a calamitosis erogatas aut ui extortas ad fiscum conferebant, quibus artibus effecere ut clari prepotentesq; euaderēt. Aliosq; ignobiles & obscuros fortis infimæ atq; e ceno emersos ut aiunt, qui cū permodica re familiari essent & gratia pollerent, tantū ualuisse, ut ad sacerdotia & pontificatus cum multi clari & diserti uiri concurrerent omniū suffragatione cæteris prelati sint. In numerosq; referebat alios moribus perditissimis, qui sceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obrepsere. Memoria teneo cum pueris nobis, quidam magna doctrina & in primis honestus uir, non minus græce q̄ latine doctus, nihil presidii nihil sibi opis ad degendā uitam parare potuisset, uitamq; admodū tenuem & anxiam duceret, cū inuidos mores cerneret, ac probitati preclusam uiam & quid sibi faciundū esset animo uolueret, ut aliquod in posterum uitæ subsidium parare posset, eo uesaniæ processit ut coactus inopia obscenis & libero homine indignis artibus uacaret, quibus uero artibus non libet dicere, ita fœde & pudendæ sunt, cōfectaq; fuit sibi res ex sentētia. Nāq; haud multo post & sacerdotio & opibus auctus affluens & beatus tranquillissime uitam egit. Adeo despecta fortuna ubi nullus honos uirtuti est, extrema experiri aliquādo cogit. Quibus ego exemplis admonitus uehementer animo consternatus sum, ne quādo ut eiusmodi honores appeterem, subirē scelesti consilii & conscientiæ notam, longe igitur multumq; prestat, satiusq; fuit uti ingenio meo, uacuūq; his molestiis, modico ciuiliq; cultu cōtentum esse, neq; in ambitionē nō necessariam incurrere, q̄ bona animi siqua sibi homo, studio & labore parauit, ea turpi questu pessimo exemplo fœdare.

Quibus ex causis ouare ducibus licebat, & in quibus Ouatio differt a triumpho. Caput XVII.

Romani duces qui in hostes uictricia tulere arma, si minus ea que gesserant triumpho digna forent, ut tantū ferrent honoris, per sæpe eum domū reuertissent, minoribus triumphis, et ouatione honestati sunt, quam græci euan nūcupāt. Causæ uero ouandi nec triumphandi hæ ferme traduntur, Si non debellati hostes penitus, sed solum pericula depulsa sunt. Fusiq; & fugati, perculsi & consternati, aut a populationibus coerciti, non autem multis & magnis cladibus affecti forent. Si ignomia tantum acceptæ cladis eleuata, uel paululum laboris admissum, aut non in sua, & sibi constituta, sed in aliena prouintia res gessissent. Qui enim alieno auspicio res gesserunt de prouincia triumphos agere non poterant. Si nondū pacata prouincia reliquiæ bellorum superessent. Si bella non rite indicta, uel cum hoste

non legitimo, sed populo Romano indigno, ut cum seruis pyratis & fugitiuis bellum fuisset. Vel si dedicione facta mediocri certamine, & incruēto praelio pugnatum esset, aut si ex prouintia exercitus non deportatus nec successori traditus foret. His omnibus ouare nec triumphare legitimo triumpho permissum est. Primus enim postumius Tubertus traditur, qui bello sabino uictor quod haud multo negocio hostem fuderat, urbem ouans iniit, inde institutum, ut ob premissas causas ouacio detur non triumphus. Pompa uero et apparatus, idem fere ouantis qui & triumphantis. Sed tamen minor perhibetur. Nam & uniuerso Senatu & omnibus ordinibus obuiam effusis paratu mogno urbem inibat. Et oppida bello capta signaq; militaria, Spoliaq; & captiua arma, muneraq; quibus donatus fuerat, pre se gerebat. Tum duces bello capti & obsides dati, bellorum machinae & currus, uasaq; aurea & argētea ac quicquid pecuniarum ex manubiis & preda exactum foret, etiam coronae oppidorum quibus a sociis honestatus fuerat, Tū siqui milites donis militaribus torquibusq; & armillis donati essent, pulcherrimo comitatu precedebant. Ipse uero Dux cui ouandi honos datur, myrtea insignis corona sceptrū manu tenens, non triūphali picta uel aurata ueste nec curru quatriiugo ut triūphantes, sed purpura decorus, insidens equo. Neq; Senatu sub pretextis iuxta currū triumphantis more, sed eo subsequente, sola plebe & equestri ordine aut equitibus preeuntibus incedebat. Sed notandū, eos quibus ouandi dabatur ius, priscis seculis sine exercitu aut legionibus urbem pedibus iniuisse, lapsis postea temporibus at equo ueherentur morem preualuisse, exq; duobus impatoribus rebus bene gestis, alteri triumphum, alteri ut ouans urbem iniret datum esse. Cum lucretio Tricipitino Veturius. Cos. de Volscis & eqs triumphauit, Sed alteri ut curru quatriiugo triumphantem legiones sequerentur. Veturio uero ut sine legionibus, ouans equo ueheretur, a Senatu, datum fuit, Bello etiam punico secundo. M. liuius, & Claudius Nero, de Hasdrubale & paenis triumpharunt. Sed liuius curru triumphans cum legionibus. Nero autem sine exercitu equo urbem iniisse proditur. Interdū uero ouātes lauro non myrto coronatos inuenimus. Siquidem. M. Crassus de fugitiuis & sparthaco quos collatis signis uicerat, ex consulto Senatus auro coronatus ouasse traditur. Et Tiberius Caesar cum de uindelicis mesta ciuitate ꝑ prerepentinum incomodū triumphare nollet, non equo sed curru cū triūphalibus ornamentis lauro ornatus ouans ingressus est. Turmas quoq; equum non lauro sed olea ornatas, cum militaribus iocis & uersibus inconditis ouanti precedere, non subsequi, ut in triumphis solet. Neq; ouantes candidos tauros aut boues mactare, ut erat triumphāti mos, sed coronatas oues ante se agere, illasq; exacta pompa imolare compertum est, quare ouationem dixere, neq; clangentibus tubis ut ille martius triūphus solet, sed modulantibus tibiis

bus tibiis

bus tibiis deduci, Illud quoq; notatum perhibẽt, tam in maioribus q̃ minoribus triumphis, nisi quibus precipui honoris aut priuilegii prerogatiua indultum fuisset, ut equo uectarentur, omnes quiouanti aut triumphãti prodirent obuiam, quiq; erant comites, pedibus & non equo incessisse, quod longo post tẽpore obseruatũ mãsisse in triũphali põpa, multa documenta sunt.

Qui erant Tribuni militum in Romanis castris, quæ ue potestas & officiũ foret, aut iurisdictio. Caput XVIII.

Tribunos militũ qui castris & legionibus preerãt, imperiũ in milites habere, exercituiq; & summæ rerum preesse, fere peruulgatũ est. Qui tam & si a primis originibus, terni ex singulis tribubus Ramnensi Titiensi & luceri crearẽtur. Tamen militari lege ut singulis quatuor legionibus seni ac deni tribuni preessent sancitum erat. Qui licet a Consulibus & summis ducibus antea eligerentur post aliquot ætates ut militari suffragio & prerogatiua crearentur, militibus munus datum fuit, lapsis mox tẽporibus ut populi suffragio & Tribuni rogatione fierent lege cautum fuit, ex quibus qui a Coss. creabantur Ruffuli mox Rutuli nũcupati, eo quod Rutulius Ruffus Cos. de illorũ imperio primus tulisset. Aliorum uero Tribunorum militarium duo fuere genera aut enim suffecti erãt aut comiciati. Suffecti militari suffragio in castris. Comiciati uero populi iussu comiciis creabãtur. Demũ sequti Cesares Tribunos ipsi delegere, homines insigni testimonio in quibus esset specimẽ, magne & expertæ uirtutis. Quare Hadrianus Cæsar uiros etatis exactæ & summæ prudentiæ doctos ætatæ & usu, ad Tribunatũ euexit, uetuitq; edicto ne imberbis, adolescens ue Tribunus fieret. Fuitq; prisci moris ut cum princeps ad Tribunatũ quẽpiam eueheret, gladiũ illi in manu traderet, quo signabatur in milites iure militari habere imperium Cuius edicti uerba sic habent, milites quibus iussi erunt parento eorumq; tribuni sunto, & infra. Huic lacones & Presidii prefecto Armostrem dixere nomen, qui magistratus Semestris erat. Illorũq; præcipuũ munus, Castrorũ & exercitus curam egere, ne sine munimento sine custodiis sint, peruigiles excubias iubere ne quid occulto speculatu hostes moliri possint. In primisq; milites ad solemne iusiurandũ adigere. Neq; enim militi arma capere fas erat, nisi prius apud Tribunũ legitimũ prestitisset iusiurandum, qui etiam in castris iura dabant, quoq; in promptu essent & nihil moraretur imperiũ, illorũ statio in castrorũ principiis erat, ubi tribunal habere & iura dare assueránt, quibus non uirgas ut Consuli aut prætori. Sed ad terrorẽ audaciæ uites lictores preferebant, cõtumacesq; milites Romani uel latini nois iussa minus exequẽ

tes, non uirgis sed uitibus per centuriones, externos uero fustibus plectebãt Alexander tamẽ Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, sed milites ante ire iussit, quatuor tribuno, sex duci, decem uero legato. Eratq; militari lege cautũ ut si miles dum cedit ob crimẽ, uitem frangeret, aut Centurionis uel Tribuni manũ teneret de gradu deiectus militia amoueretur. Si autẽ uiolentas manus inferret capite lueret. Cumq; reliqui milites passim ferreos haberent ãnulos. Tribunis tamẽ Centurionibus & legatis aut his quibus ordo & imperiũ erat aurei dabantur, a quibus siue in hostes ducere siue castra metari, siue in prima acie & fronte locari, aut in subsidiis poni uel in stationes & uigilias ire conueniret, Thesseram milites petebant. Ipsi uero ab imperatore quod dari oporteret signum assumebant, copiasq; equitum & peditũ quoties dimicandũ erat ornari & instrui atq; in aciẽ educi iubebãt. Milites quoq; in conflictu preliorum singulos & uniuersos hortari & monere, atq; incessantes animaduertere Tribuni proprium munus erat. Missionem quoq; militibus perfunctis milicia si causam probarent ex authoritate & iussu Consulis dabant. Quod fuluius e cohortẽ legionis in qua tribunus erat, sine iussu Cõsulum missam fecerat. Q. fuluius flaccus Censor illum ærarium fecit & Senatu amouit. Siqui tamen post missionẽ studio pugnæ militare cuperent, nisi secundo sacramento ascripti essent, arma sumere & merere aut in hostes tendere nequibant. Marcellus notauit Tribunorum militũ officium esse, milites in castris habere dicto audientes & intentos imperio, ad exercitationes deducere, in stationes mictere, claues portarum suscipere, ne occulta colloquia serant, neue quis author noui consiliũ cum hostibus moliri quid possit, Stationes uigilias munitionesq; ne infrequentes sint, nonnũq; interdiu sæpius noctu circuire, milites singulis momentis instructos paratosq; habere, siue pabula, tum siue frumentatũ uadant, presertim si in procintu hostes sint, exploratoq; in hostes ducere. Cũq; frumentũ militibus admetitur, ne quid minus æquo inpartiant interesse, neue perniciosa fame aut inopia afficiantur, utq; preparati cõmeatus abunde sufficiant alimẽtis, ne arma, uiri, equi, aut pecunia desint, cum imperatore multo ante preuidere. Nam Romani duces rationẽ commeatiorum præcipuam habuere semper, Castris locum capere, ualitudinarios inspicere, Sautiorum curam agere, nomina militum memoriæ tenere. Quippe Imperatorẽ aut tribunũ ignorare milites pudenda inscicia est. Neq; aliud othonem ad imperiũ euexit q̃ quod quemq; militũ, in agmie in stationibus in itinere nomine compellabat suo, ex hoc gratiam & studia hominum assequtus. Querelas quoq; militum audire, illorũq; delicta militari lege plectere, infidum dãnosumq; militem militiæ gradu deiicere tribunorum potestatis est. Fertur tamen Aurelianus Cæsar tam seueræ disciplinæ fuisse, ut Tribuno per epistolam mandarit ut militum manus contineret, nequis pullum

aut ouem

aut ouem raperet, aut uuā ex uineis, aut ex segete spicas. Vt arma tersa calciamenta fortia, uestis noua, equs defricatus & mulus cēturionatus foret. Fuitq; antiqui moris ut miles in castris ad Centurionem, Centurio ad Tribunum mane salutatum uadat, & ad edictum presto sint. Ac licet Tribunis militum Centuriones subsint, & decuriones. Ipsi tamen legati imperio parent. Eratq; militari lege cautum, ne quis ubi Tribunus militum fuisset postea ordinum ductor esset. Namq; Centurio Decurio & ordinis ductor tribuno inferiores sunt. Alexander uero macedo tanti Tribunos & decuriones fecit, ut neminē nisi sexagenarium ordines ducere siuerit. Hoc quoq; notatum est eū qui preconium faceret inter Decuriones admicti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea preconium fecisset & postea artem desiuisset ad decurionatum admicti poterat, ad Tribunatū non utiq;, insuper obseruatum ut si quando in aliquos iusta mouenda forent arma. Senatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum sæpe tulisse. Quodq; ueteri instituto ad tribunatum admicti nemo poterat, nisi prius alam duxisset, neq; alam ducere nisi cohorti prefuisset. Siquidem cohors erat ala inferior. Tribunatus uero legionum post alam conferri dariq; consueuit.

Qui ludi Scenici qui Magalenses, qui Taurii, Cōpitalicii, Iuuenales & Honorarii fuerint. Caput. XIX.

INter spectatissimos ludos qui plurimi Romæ fuerunt Romani ludi a regibus instituti primū, qui & magni & Circēses dicti precipui semper habiti sunt, Ioui Iunoni, & Mineruæ celebres. Nā singulis diis singuli erant dicati ludi. Quippe Venationes & munera Saturno, Scenici libero, Circenses Neptuno, aliiq; aliis numinibus dabantur, quos ad placenda numina, una cum sacrificiis cumq; cantu & tibia celebrabant, pretoris edicto id decernente, in hæc uerba, ludis publicis quod sine curriculo & sine corporis certatione fiat, popularem leticiam cantu fydibus & tibiis moderanto, eaq; cum diuino honore iungūto, & infra. Quos etiam urgente bellorū tumultu pretermictere duxerunt nefas. Cum enim secundo punico bello externis hostibus Italia afflictaretur & cunta bello arderent, eosdem magnifice apparateq; factos, & in plures dies instauratos oleiq; congios in uicos datos fuisse comperimus, postea confectis bellis & rebus cōtra samnites gestis magnifice, Romanos faciendos curasse, illosq; coronatū populum spectasse, uictoribusq; palmas e græcia translato more, atq; epulum ludorum causa ædiles dedisse. T. liuius authot est, fuere quoq; ludi magni quos post pugnam ad Trasimenū uotos inuenimus, æris trecētis triginta tribus millibus bobus

albis quadringentis, multisq; hostiis & aliis diuiciis clari, quos a. M. Aeilio Cos. in apparatu belli contra Anthiocum iterũ uotos & magno sumtu ex olutos ac dies decem continuos celebratos tradunt, in quorũ celebritate, pre cipua per singula puluinaria mictebantur munera. Anno inde ab urbe fere quadringentesimo, cum uis morbi ingens urbem peruasisset & graui celo uul garentur morbi, tantaq; tabes & uis mali ingrueret, ut nullũ pestis suffugiũ foret. Cum ope diuina luem minime leuari crederent, uictis superstitione ani mis Scenici primũ ludi apparatu magnifico facti sunt. Quos ludiões ex He truria, motibus non indecoris, uersibus ridiculis cum cantu & Tibicine adhi bitis histrionibus saltentes celebrarunt. Eosq; ab edilibus Curulibus secũ do punico bello per quatriduum instauratos ac noctu luminibus accensis ce lebrari, missiliaq; uarii generis spargi authores memorant, in quibus inter lu drica scenæ Comediæ representari solebant, multis fabularum argumẽtis & apparatu uario, quarum sex fuere genera. Namq; ex his alia stataria, alia mo toria aliæ togatæ nõnullæ palliatæ, plereq; pretextatæ aut Atellanæ. Eratq; constitutum ut Comedi cum soccis proscenia inirent. Actores Tragedarum cum cothurnis, planipedes excalciati, Scenici certatores nudi circa pudenda tantum uelati. Vtq; ad obstentationem scenæ, in argumentũ fabulæ pro p sonis quas gerebant, uarios amictus induerent. Quippe Agamenõ sceptrũ ferebat, pellem bubulcus, Achilles arma, Thelephus penulam & peram ita ut pro fabulæ argumento congruẽs apparatus fieret, per artifices scenicos qui imitarentur affectus. Vtq; in scena quinq; tantũ seruarentur actus. Nam sce nico ludioni quinqes pdeũti ultra prodire non licuit, quod in tragedia quoq; seruatum est, ut non plures q̃ quinq; personarum actus fierent. Vtq; finito argumento & scena personis uacua chorus & Tibicen introducatur, in uete ri uero comedia seruatur, ut primarũ partium, cõmunes actiones sint, aut ge sta militiæ domiq;, postremarũ uero conuiuia cantus potiones & lusus. Po stea seu ob morum prauitatem seu quia mali exempli ludi erant, perniciemq; ciuibus afferebant, ita scenicos insectati sunt, ut Scipio nasica in censura sceni cos ludiones tribu mouisse & ærarios fecisse dicatur, licet institutum foret ut actores Atellanarũ tribu non mouerentur, sed stipendia facerent & mererẽt, fuitq; uetus mos diu seruatus, ut primiciæ spectaculorum a ludicris scenicorũ choreis inciperent. Cumq; Ideam deorum matrem ex pessinunte Romani aduoeassent, preter munera & apparatus magnificentiã ludos in honorẽ deæ instituerunt, qui præcipui inde habiti sunt, quos. M. Iunius Brutus cum tem plo in palatio dedicauit, qui etiam scenici dicti. Illosq; megalenses appellarũt, illorumq; curam ædiles gerere, ac ueris initio prelata diuiciarum pompa cele brare. Permissaq; ludendi licentia personatos iuuenes, magistratuum priua

totumq;

torũq mimia & personas, ac facta dictaq imitari, & ante deæ simulacrũ lu dere, matronasq spectatæ pudicitiæ in his psallere, memoriæ datũ est. Quibus diebus Romanæ cõsuetudinis erat, cõuiuia & sodalitates inuicẽ agere & cõmessari uictu tamẽ frugali & modesto, nec die tantum sed noctu æpulati. Nãq hi ludi precipue casti, magno fauore spectantiũ cõspicui erant, ad quos seruos adire non licebat, Illosq prætores & magistratus purpurati, in toga & pretexta atq in ornatu maximo celebrarũt, quare purpura megalensis, in uulgi prouerbiũ uenit. Quibus diebus stipem cogere, Ideæ matris familiis proprium fuit, quod edicto cauebatur his uerbis, preter Ideæ matris familias eosq iustis diebus nequis stipem cogito & infra, in quibus fuit constitutũ ut patricii megalẽsibus motitarẽt, plebs uero Cerealibus, Præter hos fuẽr Taurii diis inferis consecrati, quoꝝ origo fertur antiq̃ssima. Cũ enim regnãte superbo, uis morbi, & insanabilis pernicies per oẽs urbis regiones & cõpita peruagata esset, assiduisq funeribus exhausta ciuitas foret, atq ob esum carniũ tauroꝝ pestifer ãnus grauidas mulieres ita affecisset, ut fisti pestilẽtia nequiret, in deoꝝ inferorũ placamenta hos ludos cõcelebrarunt, qui Taurii dicti, quod ob taurinæ carnis morbũ, inuẽti primũ concelebratiq sunt, in quibus metas circum currere uelut in circensibus seruatum est. Compitalicios uero laribus quos bis in ãno uernis estiuisq floribus ornabant dicatos pleriq autumant, quorum origo, ab ultima antiquitate fuisse proditur: Cum enim prisco Tarquinio regnãte in foco genitale repente apparuisset, quo in sinu admoto, mater Seruii Tullii Ocresses stupẽs miraculo haud multo post Seruium Tullium enixa peperit qui mox regno successit, & quod puero caput arserit, laris filius esse creditus est, inde compitalicii ludi primum instituti inuentiq fuere, quos per uicorum magistros fieri & in compitis celebrari, ac per multum temporis desitos, cum solemnia ludorum intermictere nefas esset, post.L. lucullũ & C. Mariũ. Coss. a.L. pisone reuocatos & magno apparatu instauratos memorant, qui postea non per uicorum magistros sed prefectos uicorum celebrari cepti, & demum sublatis collegiis haud multo post discussi fuere. Tam & si ab Atheniensibus primum institutos compitalicios nonnulli credant, in quibus premium uictori hircus donabatur, post quos, Iuuenales Funebres & Seculares uario & solerti ingenio inde recepti paratiq sunt, in Iuuenalibus enim licet Iuuenum causa instituti forent, in hisq adolescentes per lusus & lasciuiam admicterentur, plerumq tamen anus, & grandeuas natu matres, senesq ingrauescenti etate, ludis admissos comperimus, lusus erat quem ludebant turmæ puerorum primo etatis flore, & Iuuenes generosi spiritus, ut equis instratis hinc inde, dispositis turmis tanq̃ acie instructa, cõposito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent, speciemq prelii, mõ in occursum cũdo nũc a tergo & in girũ occursando pberent & capestrẽ

& &

incurſionẽ facerent, ſpecimenq; magnæ indolis, & cõmendationem ineuntis adoloſcentiæ preſe ferrẽt, ita ut qualis quiſq; futures eſſet cuiuſq; ſpei facile eniteret. In his quoq; pyrrhicã pſaltari accepimus que itegris urbis moribus magno fauentiũ ſtudio fiebat, quæ primũ inuenta fertur in Creta, nũnulli a laconibus ad res bellicas facile obeundas, ut armati leui flexu & pſaltu, nunc ſe contrahendo nunc in altum exiliendo nunc declinãdo, tela & plagas uitarẽt diſciplinamq; ediſcerent, quæ enoplia pſaltatio dicta eſt, quam Tranquillus troiam nũcupauit, Idq; a Romulo inſtitutũ ferunt, ut cum armis pſaltarent milites, pſaltationẽ, quã bellicrepam dixit, Sicut in Panathenеis armatos pueros pſaltare uoluerunt, in quibus pueri puellæq; forma cõſpicui, manibus amplexi, nunc in orbem nũc in obliquum per diuerſos flexus pyrrhicã in theatro pſaltabant. Poſtea uero Gaditani modi & molliſſimæ pſaltationes, cũ eſſent minus notæ, inuẽte fuere, in plures diuiſæ ſpecies, in Chironomiã q manuũ geſtu. Alma quæ pedũ, Helatyſma quæ calcibus ad hũeros iactis ſaltabant, quoꝝ inuentores Iones fuiſſe dicũt, unde geſtus queq; panthomimi fluxerũ, in quo id fuit conſtitutũ, ut in Chyronomia aliĩ geſtus ſubiti, alii miſerabiles alii longinomia ferrẽt. Funebres uero ludos etiam inter ludicra ſcenæ exhiberi accepimus, & poſt ludos æpulũ datũ quibus qui preerant deſignatores dicti, in quibus gladiatorum paria qui uenalẽ habẽt ſanguinem modo plura nũc pauciora, nõnũq̃ familiæ laniſtaꝝ ad gladiaturã cõparatæ digladiari, uulneraq; & cedes accipere ſolebãt, quos in defunctorũ illuſtriũ memoriã ea de cauſa inſtitutos ferunt. Quod cũ hoſtes bello uicti ſeruiq; ad ſepulchra ſum morũ ducũ olim ſeue jugularentur, & ſanguinẽ effunderẽt, idq; poſteris ſæuũ & inhumanũ uideretur ſcelus, cautum fuit, ut ſeua illa delita cõſuetudine, ſerui libertiq; & dãnati capite, ac gladiatores buſtuarii qui uenalẽ habent ſanguinem, uſu armorum & aſtu eruditi, conducti precio per laniſtas digladiarentur. In quibus in emulationem certamẽq; uirtutis, licet dimicatiõe periciola, uulnera acciperent darentq; & ferro decernerent, in qua ſiquis forte ſuccumberet mercedem laniſta perditi gladiatoris accipiebat. Athenienſes uero fures & ſicarios pecunia comparatos armis inſtruebãt, quos ut in ſcena dimicarent inuicem cõmittebant, apud quos uſus obtinuit, ut Imperatore uita functo, duodecim captiui ad illæ pulchrum iugulati tumulentur una. Quæ munera licet ſummæ inmanitatis forent, duces in bellum profecturi, Romæ plerumq; populo exhibuere. Scilicet ut uulnera cernere aſſueſcerent, cedeſq; & prælia non formidarent, quibus certa lex data, ut multo grauioribus armis pugnare diſcant. Vtq; diutius in pugnæ ſimulacris armati aſſueſcant, ut in pacientia laborum educati, in conflictu pugnæ minus laborarent, neq; ut Tyrones corporibus animiſq; deficerent. Vtq; laniſtæ cum haſtis & rudibus primo introducantur, mox gladiis decernant, ad

prœliumq; incedant tunicati. Vtq; ante cōgressum multa fiant, quæ non ad uulnus sed ad speciem gesticulationis & motus agilitatem uideantur, procedē te mox pugna, ut nudi digladientur, neq; in uulnere ingemiscant, neue inius si decūbant, neue postq̄ decubuissent ferrū accipere iussi segnes & contabun di accipiant, aut retractent. Ad quod certamen insignes nobilitate & opibus, neq; obscuri generis homines plerūq; prodiere. Nā & Nero Cæsar quadrin gentos Senatores & sexcētos equites ad ferrum exhibuit. Et Domiciani tē poribus, nobiles, ad specimē uirtutis ostendendū, in harenam prodire non dubitarunt, qui non uirorum modo pugnas, sed feminarum noctu cōmisit. Donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & harena polluerētur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus in honorem defuncti pa tris fuisse traditur. Alii Appiū Claudium & fuluiū Coss. in foro boario gla diatores cōmisisse primos asseuerāt. In quo preter apparatus magnificentiā, imanissimas feras hominesq; qui cū his cōcurrerent ad pugnā exhibuit, ad quos matronas admicti erat lege uetitū, ne inmanitati, aut feritati assuesce rent, Sicut ab athletarū spectaculis, muliebrē sexum Augustus auocauit, & dimouit. Non sic cretensibus, qui precipuas & magno natu mulieres ad gla diatoriū munus admictebāt, & sparthæ nulla est tā nobilis mulier quæ pre cio cōducta nō ad scenā prodeat. Cūq; antea gladiatorii ludi Imperatorū mu nus forent, Claudius princeps ut pecunia questorū fieret, cauit edicto, quos ꝑpter cedes & imanitatē, q̄d q; mali exē pli essent, postea edi ꝓhibuit. Et q̄a nōnulli inopes & modicis facultatibus sordida mercede conductos gladiato res ad ferrū exhibebāt, Tiberio imperāte Senatus cōsulto cautū fuit nequis gladiatoriū munus daret, cui minus quadringētis millibus census esset. Post aliquot uero ætates Theodoricus gothorum Rex, ita gladiatores odio pro sequtus fuit, ut optantibus Romanis non modo illos denegarit, sed nunq̄ postea edi permiserit. Fuitq; in usu ut in funebribus essent spectatores penu lati, cum in cæteris togati conuenirent: Seculares uero ludos quod singulis centum & decem ānis uel quod semel tantū hominis ætate fierent, dictos ac cepimus. Nam seculum ueteres hac finitione terminarunt. Alii nisi decurso trium ætatum spacio, seculares fieri negauerunt, qui supra tiberim, sepius in ca pitolio magna frequentia & fauore sunt ædi soliti, ad quos licet preco inuita ret ad ludos quos nec uidisset quisq̄ nec uisurus esset. Illos tamen citra hunc annorum numerum per sæpe celebratos comperimus. Nam & Diuus Au gustus seculares fecit. Et haud multo post Claudius celebrauit, quo interual lo tres & sexaginta haud amplius interfuere āni. Mox Domicianus illos in staurauit habita temporis ratione ex quo ab Augusto editi fuerāt, quos Ro mæ per omnia theatra fieri seruatum est, in quibus trinoctio terra caligine bobus atris ad Tarentum sactum Plutoni & proserpinæ; lecti sternium per

uigilia & supplicationes instar Cæreris inicioru͂ fieri solebant, carmi͂e & hymnis, in capitolio a pueris puellisq; patrimis & matrimis, in Apollinis & Dianæ laudem modulato, cu͂ quibus sæpe Circenses daba͂tur una. Quoru͂ institutio fertur antiquissima. Cu͂ enim Valerius publicola qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex uoto recepisset incolumes, Voti reus hos instituit primus & celebrauit, quos antea preteritos uel intermissos Diuus Augustus magnifico apparatu celebrauit, q͂uis non uera ratione dimensa in quibus iuuenes sine aliquo maiore natu propinquorum, nocturno spectaculo interesse uetuit. Postremo Domicianus septimos exhibuit, ad sua tempora ab ortu urbis obseruatos. Et Demu͂ post curricula temporum, Philippus Imperator, millesimo urbis a͂no, ex omni seculorum memoria apparatissimos seculares fecit, In quibus præter elephantos triginta, leones, Tygres, Alces, atq; Hienas & Bebos, etiam gladiatorum paria mille, Hippopothamu͂ & Rinocerotem ferasq; imanissimas uenationi dedit. Preter quos, fuere, ludi Theatrales & Honorarii qui æque ac funebres stati non sunt. Sed ut quisq; ad honores ut edilitatem preturam uel Consulatu͂, euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos leticia coluit & celebrauit, in quibus elephantorum & leonu͂ pugnas aliaru͂q; beluaru͂ uenationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Sceuola in curuli ædilitate leonum pugnas dedisse fertur, mox Pompeius Iubatos trece͂tos quindecim, Cæsar quadringe͂tos, Donec Senatus consulto cautu͂ fuit, ne Africanas in urbe͂ inueheret. Co͂tra Cn. Aufidius Tr. pl. Nam Circensium causa importari iussit. Postea Augustus tigrim & Domicius Enobardus centum ursos numidicos in ædilitate, & totidem uenatores æthiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum studii & fauoris ad conciliandum populariu͂ a͂ios attulerit, cum magnifico sumptu exhibita fuissent, enarratu difficile est. Siquidem qui illa ample & largiter dedissent, aut qui munificentia reliquos anteissent, facillimos aditus ad honores co͂sulatus & præturas reliquosq; magistratus p̄ximis comiciis habuere, quorum cura & procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob secordiam pretermisisset, populare odium & offensam haud dubie incurrit, & uelut sordidus & parum ciuilis est pro despectissimo habitus. Mamerco enim homini ditissimo, quod ædilitatem ne sumptus in exhibendis ludis faceret assequi no͂ curasset, in consulatu repulsam attulit, in his enim res commenticias, fabellas & scenas repræsentare, tum monstra & uisu incognita, uenationesq; & pugnas populo dare assuerant, ad quas mulieres descendisse, & cum imanissimis feris sæpe depugnasse comperimus, tanto omnium studio ut triginta & amplius dies, se positis negociis Romani ludis impenderent, quos postea Augustus coartauit, ne ludoru͂ celebritas nimiu͂ diu actus fore͂ses & negocia moraret. Theatrales quoq; ludos in liberi patris honore͂ inuentos fuisse oe͂s

fere consentiũt, quos ab Atheniensibus originẽ duxisse ferũt, qui primi nouẽbri mẽse Bachanalia et ludos Gynnicos, ac liberales celebrarũt, tãta licentia ut nympharũ & Heroũ habitu bachantes prodirent in forum, & ad sonum tibiæ cũ lasciua gesticulatione cõpositis modis psallerent. Vinũq; cum bellanis lybaq; ex melle, magna bibendi licẽtia circũferrent, quos plerũq; populus coronatus spectauit. Quæ sacra præter q̃ quod p anũ delirã & temulentã indicerentur, eo insolentiæ processere, ut mulieres uiriq; ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debachatæ cũ Thyrsis uelut insaniẽtes, & furore afflatæ obuios ferrẽt. Ministri quoq; fanatici nõ minore uesania ferulas gestarent, tanta temulẽtia & uerborum licentia ut. M. Varro nisi ab amentibus fieri potuisse negaret. Quare ministræ menades dictæ, inter quos Syleni, Satyri, Bachæ, lenæ, & Chiæ, Mimallones, Naiades, Nymphæ & Tityri, sacris operabãtur, in his quoq; cõmessationes, Thyasi, Tibiæ, & cãtus frequẽtes erant. Et quoniã ad aĩæ purgationẽ pertinere dicerent, etiam Vannũ quo triticum purgatur & ouum spherali figura adhibebant. Quæ sacra procedente tẽpore cũ ex diurnis nocturna fierẽt, (Unde Nyctilea appellata sunt) promiscuis ingenuorũ & feminaꝝ stupris, cũ strepitu & ululatu in omne facinus & libidinẽ, perpetuo Senatus consulto nõ in urbe modo, sed per omnẽ italiã coercita fuere, maximisq; penis inhibitum, ne bachanalia Romæ neue in italia fierẽt, cũ in cõtubernio sordidissimorũ patrarentur, essentq; maximorum scelerum causa & seminarum. Apud Thraces orgya Bachi ab Orpheo instituta nisi a mẽstruosis fiebant. Euiantes Bachi festa celebrãt inquibus ludiones primo, mox spectatores multo uino epoto ad arma concurrũt, a Babyloniis quoq; festus dies Bacho plurimo mero exhausto colebatur, in quo noctẽ perẽnem lasciuis gesticulationibus & largiori potu indulgebãt. Apud Eleos Bachæ Dyonisio psallentes modulata uoce precãtur ut bouino pede ad se accedat, lauini integer mensis libero dicabatur, quibus diebus obscenis uerbis & spurcissimis abuti permissum, quod Helyogabalus instituisse fertur, ut in uindemiarũ festo multa impudica & obscena iactarentur in dominos. Id quod nostrates seruare etiam num solemne habent. Donec per forum uirile membrum plaustro transueherent, cui matrona spectatæ pudiciciæ uelut sancto numini coronam imponebat. Quod etiam Varro fieri consuesse in reliqua Italia scribit, tanta turpitudine, ut per dies festos liberi mẽbrũ per agros plostellis, mox in urbẽ cũ cãtu & ululatu ferrẽt. Ab ægyptiis tãto ab usu Bachanalia fiebãt, ut temeto ingurgitati, statuas cubitales p pagos circũferẽt ꝑ tẽta mẽtula magnitudine uisenda precũte Tibia & Choro cũ Mercurii statua ueretro porrecto, quas femiæ & magno natu matres uelut põpã triũphalẽ prese agebãt, tã foedo spectaulo, ut nihil improbius aut nequius foret. Eadẽ quoq; licentia Athenis uulgo usurpatur Nouẽbri mẽse quo Bachanalia celeb

brabant ut phanatica multitudo bacharum habitu, per urbē procederet, fuit preterea quinquēnale ludicrum, in quo tam uersu q̄ prosa oratione grece latine, neq; tum musica per Cythared os & Cytharistas tum Gymnicis ludis certabatur, quos Nero Cæsar primus ad morem greci certaminis e grecia Romā deduxisse, Iouiq; Capitolino dicasse, atq; singulis quinquēniis magno certamine animoq; celebrasse fertur, iam intermissos ducentis ānis a. L. Mummij triūpho qui primus hoc spectaculi genus in urbe prestitit, In quibus quantū quisq; facundi aut candore ingenii eniteret, facile apparebat. C. uero Caligula, Horū instar miscellos lugduni fecit, grecæ latineq; facundæ experimento, in quo certamine lege sancitum erat, ut uicti uictoribus. hoc premii darent ut ipsorum laudes tanq̄ obnoxii scriberent, & carmine celebrarent. Postea a Domitiano triplex institutum ferunt Capitolino Ioui, Musicū, equestre, & Gymnicum, aliquanto pluriū coronatorū, in quibus Papinius Stacius uictus fertur, uictor autē & ter coronatus in certamine albano, quod Domicianus pariter instituit, In quo poetæ certatim Mineruæ psallebant hymnos. In eo uerò. P. Mimographus palmam tulisse dicitur. Athenis quoq; ad Thesei sepulchrum celebres hi ludi mansere, in quibus tragedorum certamen magno cōuentu totius greciæ fuisse tradunt, eo enim uiri eloquentissimi ex omni grecia exciti cōfluxere, inter quos Eschilus primus tragediam dedit, in eo uictor Sophocles, uictus Eschines, haud multo post, merore uictus occubuit, quibus etiam ludis, decem iudices ex singulis curiis prefuere. Fuitq; in more ut hyrcus premium tragedo foret. Vtq; lyrici iuuencā imolarent, Tragedi Hyrcū poetæ taurum. Proditur tamen, Comicus Menander, cum centum & octo scripsisset fabulas in certamine Comedorum licet esset superior tamē ambitu & factione a philemone uictus renunciatus, In Elyde quoq; poetæ accepto Themate carminibus certabant, uictorq; coronā ferebat donum, Sicut Archelaus Mausolo agona proposuit, & ludos in quibus doctissimi sæpe decertarunt, Inter quos Theopompus Isocratis discipulus, omniū consensu ꝓpter singularem uim ingenii uictoriam tulit. Vna tamē prodit̄ Corinna, musca lyrica dicta, tanta erudiciōe claruisse, ut Thebis cum pindaro carminibus certaret, & quinquies uictrix foret. Et Aristophanes cum certamini poetarum iudex presideret, poetæ illaudato uictoriam dedisse, quod sua non aliena recitasset. Eutimus quoq; locris oriundus tam diserta scripsit carmina, ut olympicis ludis semper uictor fuerit, semel tantū uni post habitus. Quin etiam Neapoli quinquēnale certamen fuisse tradunt musicum & Gymcū illis emulum quæ in grecia summa laude celebrantur, quod etiam noctibus magna luce ignium singulis quinquēniis Romæ fiebat, magnis oratorum & uatū certaminibus. Neq; omiserim a quibusdā traditum memoriæ. Hesiodū carminibus cum Homero in certamine poetarum cōtendisse Victoremq; Heso

dum epigrāma cum Tripode in Helycone posuisse. Erant preter hos plebei
ludi, spectatissimi qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati sunt,
quos non nōnulli post secessionem ad sacrum montē institutos ferūt, ob cō
sociatos patrum plebisq; aīos, quos postea. L. Sylla perdomitis hostibus ma
gna plebis expectatiōe restituit, quorum ediles plebis arbitri & moderatores
erant, in quorum celebritate seruatū meminimus, ut quoties instaurarent, ab
his ludorum causa æpulū daretur, quos ex uariis causis non semel instaura-
tos comperimus. Cereales uero quin in Cereris honorem magnificentissime
fierent nulla controuersia est, quos Circenses dictos nonnulli uolūt. Nam &
deoꝶ imagines in his longo ordine produci, & circū meras cursu contendere
solebant, ouumq; in Cerealis pompæ apparatu numerabatur primum, in
quibus peruigilia noctu fiebant, sicut in sacris Isidis excubiæ, in his quoq;
ediles plebis pro equorum cursu plerūq; gladiatoꝶ certamē exhibuere. Cereri
enim ad quinto kl's Aprilis ānnis singulis Romani rem diuinā more patrio
facere assuerant, quæ sacra, quod e grecia translata essent & per grecos curata
greca dicta sunt. Fuisse enim in grecia sacra eleusinæ Cereris spectatissima au
thores memorant, quæ oscura luce fiebant. Sacerdotesq; facibus discurren-
tes cursu fanatico sacra peragebant, a quibus uelut sanctissimis & impollutis
impii consceleratiq; amouebantur uoce preconis, ita ut templū uelut omni
religione sanctū, alicuius criminis aut noxe conscio adire non licebat quod si-
quis adiisset non iniciatus capite luebat, ad quod Nero conscientia sceleris agi
tatus ingredi ueritus fuit. Non sic Antoninus philosophus augustus. Nam
fretus inocentia & uitæ integritate sine discrimine adiuit, Cuius mysteria ma-
gno silentio inclyta uelut arcanum quid sanctūq; in uulgus efferre non lice-
bat. Quod sacrum a solis matronis fiebat annis singulis, Romaniq; in to-
ga candida spectare ludos, mulieresq; in ueste alba pariter sacrum facere sole-
bant, in quo id fuit obseruatum, ut tunc diis gratum esse censerēt, si a letis nec
funere pollutis celebraretur. Vtq; in sacris Cæreris, ante noctem epuletur ne
mo atq; a uino in primis & uenere abstineār. Vtq; quinto quoq; āno ex Sy
billinis carminibus prodigiorū causa ieiuniū fiat, inter quæ præcipuū fuit ut
sacris iniciatos calda ablucrent primū, quod castitati preesse ducerent, Apud
Athenas in sacris Cæreris que dicuntur adonia mulieres simulacra defuncto
rum efferre multaq; funesta & calamitosa iusto cōploratu & gemitu effinge-
re traduntur, in cuius sacrificio atticæ uirgines inter solemnia reposita cistis sa
cra capitibus q̄ occulte deferunt, cum Cæreri sacrum q̄ occultissimis cerimo-
niis fieret. Quippe profano homini Cereris mundū uidere nefas erat, Apud
Siculos uero Cereri & proserpinæ diuerso anni tēpore sacrum fit, Proserpinæ
enim maturis messibus, decem festos agunt dies. Cereri uero cum semē in
terram mittitur. Grecis autē in tribus ludis prater q̄ in cerealibus accensas fa-

ces gestare uetus mos habuit, in Prometheis, i Vulcaniis, in panethenaicis, praeter hos fuere ludi martiales marti dicati, & alii piscatorii ex quaestu piscantium. Alii Castrenses, qui in castris pretorianis, plerunque cum uenatione dabantur, nōnulli Miscellanei ex ludionum multiplici genere. Alii palatini in palatio triduo celebrari soliti, in diui Iulii honorem, qui uictā armis rem.P. in dominationē uertit, Alii Capitolini quod Iuppiter Opt. Max. suam sedem seruasset, qui aliis solemnibus additi, Collegiumque nouū authore Senatu institutum fuit. Praecipui Augustales quos Tiberii tempore Tribuni plebis in Augusti honorem facere instituerunt. Athenis uero, & in omni graecia multiplices fuere ludi, in quibus ad Aucupandā popularem gratiā Theophrastus fructum diuitiarum putauit maximū. Nam panathenea Dionysia Scyrrophoria. Aloa. & Apaturia celebria fuere, apud Lacedemonios Gymnopodia Hyacinthia & Chori. Patauii, Cestici ab Antenore iuēti, quos inter reliquos ānumerasse non ab re fuit. Illud utique uerum est, quod quis ludorum multiplices species forent, tamen edilitia largitione quatuor curari impensius assuerant, Megalenses, funebres, & Apollinares magno semper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fistula ut in aliis sed sola tibia canebant, quodque ue tusto more quoties festi ludi edebātur illos omnis etas sexus & ordo plerūque coronati spectabant. Quare. L. Crassus cognomento diues, quod corollas ex auro & argento imitatione foliorū in ludis populo dedisset, celebri memoria habetur. Fuitque prisci moris, ut populus in theatro uel circo saepe ludicrum a principe postularet cuius praecipuo studio teneretur. Quotiesque princeps aut Imperator qui perdomitis hostibus triumphasset uel popularis homo plebi percarus ad ludos & Theatrum iret, cum primū in conspectu prodiret, cōmuni omnīū plausu & fauore concionis faustisque acclamationibus totis theatris exciperetur. Nonnūquam uniuersus populus aduenienti principi assurgere & lacernas deponere solebant ut togati apparerent, qui honor summis tantū ducibus aut uiris summa integritate & fide obnixa in populū dabat. Cōtra uero deformatus ignominia, aut infensus infestusque populo clamoribus explodebatur & sibilis. Tum si quando ludi remisse & leniter aut non legitime celebrarentur, uel si quo infortunio aut casu repente constitissent, aut si tibicē cōticuisset, uel inter solemnia ludorum cōmisso spectaculo ex subita laeticia ad repentinū motum translati essent, aut si in enūciandis ludis uersu edilis errasset aut uerbo, uel ante cōmissionē ludorum siue dum eduntur tumultus repens, aut aliquid triste auribus oculis ue occurrisset, & ex uariis causis, tanquam si nefario scelere polluti essent, eiusmodi admissa ludorum instauratione procurabantur, & expiabantur. Cum enim pompa duceretur, quod obuius seruus loris medio circo uapularet, infausto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. Et cum in cerimoniarum apparatu thensa procederet, quod equo con

sternato

sternato auriga habenas sinistra corripuisset, currumq; perperam egisset, & circumflexisset uelut ominosum ludorũ instauratione, opus esse iudicarunt.

Qui esset Vrbis prefectus, quod ue officium quarũq; rerum cognitionem animaduersionemq; haberet. Caput XX.

Solitos Romanos fuisse, cũ Reges & postea Consules pretoresq; rei pu. causa abessent, nequis repens tumultus fieret neue urbs sine imperio esset, aut hostiũ incursibus pateret, prefectum creare, qui urbi menibusq; presideret, ius redderet & subitis mederetur sepe notatum est, qui siquid in urbe turbatum esset, cum res postularet iuuentutẽ armare, & per loca oportuna disponere, arma telaq; in propugnaculis ingerere, castella cõmunire, muros turresq; præsidio firmare atq; omnia custodiis uigiliisq; instructa habere, portas claudere, pro portis stationes dispositosq; stationarios milites, ad tuendam populi quietem, tenere deberet. Et nequid falleret aut nudatum præsidiis esset aĩaduertere, & oculis perlustrare, nihil deniq; curæ aut laboris ommictere. Qui tam & si urbi prefectus foret, in suburbiis æque cognicionem aĩaduersionemq; habebat, illiq; exercitus demandatos, & gerendi belli sæpe negocium datum esse liquet. Quam prefecturam a prima antiquitate Romæ fuisse multiplici exemplo apparet. Siquidem a Romulo primus Romulus a Tullo Hostilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater lucreciæ regnante superbo urbis præfecturam meruere, deinde Coss. eam curationem demãdarunt. Post aliquot uero ætates, tanq̃ non ciuile munus, a multis aspernatum est, ita ut eam curationẽ, uelut ignobilem repudiantibus plurimis. Q. Seruilius ut altercationes dirimeret, filium substiuerit, eumq; extra sortem urbi prefecerit. Quã sæpe intermissam fuisse crediderim. Quippe Augustus urbis prefecturam tanq̃ nouũ munus & officium creauit. Demũ in tantũ processit, ut Nero a cognicionibus prefecturæ urbis, honoris inicia auspicaretur. Et piso uiginti annos prefecturam urbis, uelut instar magni muneris gerere non dubitarit. Extatq; Diui Seueri epistola ad Fabium cullonem qua cognicio criminũ per totã Italiam ad prefectũ urbis delegatur, Relegandi quoq; ad insulas uel deportandi quos delicti enormitas postulat, querelasq; seruorum libertorũq; audiendi si de patronis dominis ue querant, ius illi potestasq; fuit, Carniũq; & fori boarii piscarii & suarii cura cognicioq; ad eundem spectauit & pertinuit. Etiam Senatum per Vrbis prefectum uocari & consuli posse, atq; absentibus uel impeditis Consulibus Senatus consultum fieri nulla controuersia est. Deniq; diligenter curare ne qua pars urbis labaret, neue per occasionem & licentiã aliquid plebs moliri posset, Neue qd circa urbis custodiam aut munus uigiliarum segniter exequutum foret, quod

ab homine inpigro ante perspici potuisset preuidere precauereque debebat, tantique exempli fuit, ut cum fedissimo bello, res publica affligeretur, sæpe urbi saluti fuisse & imperio, magnaque attulisse presidia compertum sit. Sed notandum hunc prefectū, aut patriciæ gentis uirum aut Senatorē, deligi consuesse, Idque exemplo. M. Messalæ oratoris, qui augusti tēpore urbis prefectus fuit, facile dinosci, licet sexto post die magistratu se abdicarit, non ingenuam & parum ciuilem potestatem esse ratus. Et tam & si. L. pisonem & Cossum prefectos urbis uino indulxisse, & multū noctis conuiuiis exegisse legamus, adeo ut biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulxerint, illos tamē satis grauiter & inoffense, urbis tutelam administrasse controuersia non est, Procedente mox tempore, in tantum prefectura urbis processit, ut Sabino Vespasiani fratri ad prefecturam processisse magni muneris loco fuerit. Et ptinax Imperator ex prefectura urbis ad imperiū preuectus sit, Rursus post aliquod interuallum tam infimæ sortis habita est, ut Heliogabalus omnes lenones ad prefecturā urbis prouehere destinarit. Qui uero prefectus latinarum erat, etiam non senator fieri poterat. Quippe cum citra ætatē senatoriam sæpe ānis iunior crearetur, ex nobilioribus. Ideirco prefecto latinarum senatū habere non licuisse notatum est, inter quos. M. Antonius philosophus q postea imperitauit annis Iunior prefecturā urbis gessisse proditur, a Prienensibus quoque in neptuni Elyconii sacro quod cum Ionibus cōmune fuit, Iuuenis ætate uix adulta prefectus creabatur & Rex. Ab Indis in sex quinterniones urbis prefectura diuiditur. Namque alii peregrinos recipiunt, alii uitam & mores notant, nōnulli defunctorum bona mortesque inquirunt. Alii uendendis mercibus presunt, multi uenditarū rerum exigunt decimas, ita ut omne ciuitatis regimen illi moderentur. Græcis uero Vrbis prefectus ethnarches dicebatur, ipsaque præfectura Ethnarchia, præter quē fuit pretoriarū cohortium prefectus, annonæque & uigilum qui in numero magistratuū populi Romani non sunt, sed extra ordinem utilitatis causa creati. Ad prefectum enim uigilū de incēdiariis de furibus, de effractoribus de receptatoribus cognitio ptinuit. Augustus uero Octauius cum plura orirentur incendia Romæ septem cohortes oportunis locis cōstituit, ut una quæque binas urbis regiones tueretur, quas prefecto uigilum subiecit. Prefectus uero annonæ ad leuandam frumēti inopiam conuectis cōmeatibus, plerūque ubi prefuit & imperio, preter quos fuit prefectus morum quem Censorem nūcupant, & haud multo post prefectus castrorum & legionū, ac prefectus palacii temporibus Cæsarum nouissimis additi, quæ dignitas proxima Cesarum magnitudini fuit, Cui prefecturæ Cleander a Cōmodo prepositus memoratur, qui propter morū insolentiam, cum filiis una crudeli supplicio excarnificatus penas dedit. Et similis sub Hadriano qui deposita palacii prefectura ad ociū se tradidit, moriensque inscripsit tumulo

sit tumulo

sit tumulo, quod cū multos exegisset ānos septem tantum uixit, quibus ocio
se dederat, celebratur quoq; Opilius Macrinus qui ex humili fortuna per Ca
racallā palatio præfectus mox ad imperium conscendit. Illud quoq; a ueteri
bus factitatū nouimus, ut quatuordecim curatores urbis una cū prefecto tā
urbi q̄ urbanis negociis preessent, Sed & illud notatum, ad urbis perfectū ap-
pellationes omniū potestatum, & illorum qui in honore erant pertinuisse, ip
sarumq; cognitionē aīaduersionemq; habuisse, quod quidē noua constitutio
ne a posteris seruatū est. Antea enim ex constituto Neronis appellationes a iu
dicibus ad Senatū fiebant, cautūq; fuit, ut qui a priuatis iudicibus ad Sena-
tum prouocassent, tantū pecuniæ penæ nomine exoluere cogerentur quan-
tū qui imperatorē appellassent, a Senatu uero ad principē appellare non li-
cere oratiōe Diui Hadriani cauebatur, nec a prefecto pretorio qui principis lo-
cum tenuit appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes in hibuis
se fertur, liberamq; iurisdictionem magistratibus dedisse, ita ut sine appellatio
ne iudicatum exequerentur & placita seruarent. Quin etiā illud quesitū est,
an tutorū curatorū qui nequiter & inofficiose in tutela curaq; de officio dece-
dentes uersati fuissent, aut filiorum qui parentes quos uenerari decet, cōtume
liis probrisq; affecissent. In rosq; turpissimū facinus admictentes impias ma
nus intulissent, cognitionem aīaduersionemq; prefectus haberet. Et placuit
ab urbis prefecto in tutores curatoresq; qui in euidenti colūnia tutelam cu-
ramq; gessissent, aut in filios qui parentum dicto cōtumaces & minus audiē
tes forent animaduerti cognosciq; posse, quod quidem tam legibus & Sena-
tus consultis, q̄ decretis edictisq; principium aliis super alia editis & promul-
gatis sancitum est.

Miraculum de homine qui extrusus e carcere, rursusq; in eo intrusus inferna
se loca adiuisse enarrauit. Capue XXI.

INter fabulosa miracula & puerilibus fabellis similia multas
magnasq; res quæ uix credi diciq; possunt, nullum tam im
pudens mendaciū creditum est, q̄ quod ad hosce annos in
pelignis euenisse dicunt, quod cum nouū cōmentū putarēt,
& temere uulgatum, id uerum postea fuisse, tam fama cele
bri quæ ubiq; peruasit & uulgata est, quam multorū testi-
monio qui rem gestā didicere non fictis sermonibus sed certissimis experimē
tis cōpertum est. Quo autē pacto se res habuerit hoc traditur modo, in pe
lignis oppidum uetustum est cuius nomē pretereo libens, licet obscura origi
ne haud tamen ignobile, in eo dn̄s qui urbi preerat, superbe auareq; ciuibus
imperitabat, ac trucibus dictis factisq; in subditos seruilem in modum aīad-
uertere solebat, eosq; licet impata facerent, neq; signiter mandata exequerent
ob leues plerūq; causas penis & danno mulctabat. Forte autem cum homo

quispiam alioqui bonus sed tenui refamiliari inops atq; despectus ipsius domini uenaticū canem, cuius miro studio tenebatur ita uerbere affecisset, ut ob id perisse putaretur. Cum id dominus rescisset uehementer offensus, cū truci & minaci uultu grauiter in crepitum in pessimū coniecit carcerem, ibiq; cum uinctus graui custodia teneretur, post aliquot dies, hi quibus diligens ipsius cura mandata erat, clauso iam carcere, & iam foribus q̄ omni aditu persepto ne elabi posset, cum ad illum accederent ut solebāt, in eodem intus carcere nusq̄ inuenere, qui diu conquisitus cum nō appareret, nullumq; effugii uestigium extaret, rem ad dominū detulere, quod cū credi uix posset, ipseq; mirū in modum obstupefieret, post tres ferme dies, iidē foribus pessulo firmatis, idem ipse qui modo carceri additus fuerat, imprudentibus omnibus & nemine conscio, rursus in eodem intus carcere intrusus apparuit, custodesq; ut cibum afferrent aduocauit, qui cum propere accessissent, omnesq; miraculo obstupefierent, cum uultu tetro & horribili facie, luxatis ustisq; membris aliter longe atq; pridem fuerat conspexere, quem cū interogassent unde clapsus & rursus in eodem intrusus carcere foret, quibusq; in locis fuisset, & unde tam fœdo & tetro uultu emersisset, ipse uelut elinguis cū nullū proferret uerbum sed attonito stupentiq; similis foret, ut ad dominū quantotius admitteretur postulauit, habere quod illi propere nūciaret, magnum nec differendū. Cumq; ad eum protinus admissus esset, rem mirificam & admirabilem, ac dictu audituq; formidolosa & uix credenda miracula dicere orsus fuit. Nam se ab inferis (si libet credere) remissum enarrauit. Siquidem cum diutius carceris squalorem ferre nequiret, seu desperatione uictus seu iudicium reformidās inops consilii malū demonē ut sibi presto esset, seq; ex tam tetro carcere relaxaret, aduocasse, dixit. Nec multo post, demonem fœdo aspectu & terribili facie in eodem intus carcere aspexisse, & secum pactum fuisse, ab eodemq; & ferreis claustris, non sine graui pressura extrusum, in loca deinde infera & profundas uastitates ac fundum telluris intimæ actum esse precipitem, singulaq; lustrasse. Impiorumq; supplicia & sedes consceleratas, eternasq; tenebras & ærumnas uidisse, ac loca fœda & formidolosa, regesq; & summos duces in abrupto hiatu & profundo uoraginis densa merios caligine afflictari, & furiarum ardentibus facibus agitari. Gemitusq; & eiulatus, ac dies noctesq; ploratus mulierum & uirorum audisse. Pontificesq; uidisse infulis & trabeis purpura & auro distinctis ac gēmis ornatos, aliasq; miserabiles facies omnis generis hominum etatū & ordinum in cultu uario afflictos & iacentes inter p̄altas uoragines, alios inmenso limo haustos æternis suppliciis & nocte cruciari, ipsorumq; dānata scelera sempiterno dolore puniri, inter quos plures quos nouerat in uita adnotauit, & præcipue intimum familiarem quem dum in uita ageret æqualē sodalemq; habuerat, alloquutum dixit, ab eo probe agnitus & initi satis

et miti satis sermone reqsitus fuit quid rerũ ageret, & qd reliqui spei sibi foret. Ipseq; cũ pregraui seruicio & crudeli dñatu, usq; premi respõdisset, illũ mandasse ut dño enũciaret, caueret neqd tale egeret in posterũ, neue graui tributo & iniquo uectigali subditos opprimeret. Nãq; illi uacuã sedẽ quã prope cernebat prestitutã esse predixit. Et ut haud dubius promissi foret, fideq; ut dicto haberet, meminisse inquit illũ debere secreti cõcilii & mutuæ pactionis, quã dũ una militarẽt, & in castris agerẽt, clam iniuissent, quoꝝ nemo particeps aut conscius unq̃ fuit, quod conciliũ cũ memoriter ille enũciasset, & nõ solũ dicta cõuentaq; sed & singula uerba spõsionesq; quibus uterq; astrictus erat recensuisset, ipsum dñm ordine hec audientẽ animo serio & actentiore factũ, mirũ ĩmodũ obstupuisse, ingensq; aĩo formido incussa fuit, cõsideranti quonã modo quæ soli sibi credita & nulliunq̃ enũciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio, quasi numine afflatus explorata haberet, eaq; uultu interrito enũciaret, Adiiciũt miraculo, eundẽ interogasse illũ cũ quo tũc sermo erat, apd' inferos, q̃ nitido cultu uestituq; apparato uidebat, nũqd aliquo cruciatu afflictarent q̃ isigni ueste & auro cõspicui forẽt, illũq; respõdisse, perẽni icẽdio, iterq; maxios cruciatus & sempiterno dolore usq; premi & afflictari, idq; totũ qd' auro & purpura fulgeret ignẽ atq; incẽdiũ esse. Et cũ ipse id experiri uolẽs ꝓprius manũ purpuræ admouisset, admonitũ ab eo fuisse, ne tangeret, & tñ efficere neqsse, ut nõ ex caloris afflatu palmã sibi manus quã tũc ostẽdebat incẽdio & ipsi purpuræ admotã deflagraret. Erat enim pustulis liuẽtibus & tetris ulceribus uelutitabe & igne sacro, maloq; qd' latius serpere uidebat fere cõsumpta. Referũt preterea q̃ illũ adiuere, cũ postq̃ ab inferis emersit, quasi mẽte cõsternata hebetiq; auriũ oculorũq; sensu affectus foret, semp cogitabũdũ in rarũ ꝑdũsse sermonẽ, uixq; sæpius interrogatũ colloquẽti respõdisse. Vultu uero tã tetro & aspectu tã deformi reuertisse, ut qui dudũ a cõiuge & liberis ꝓbe agnitus foret, is postq̃ remeauit ab inferis, tã diro uultu totiusq; facie corpis dissimilis effectus est, ut uix eundẽ illũ esse crederent. Sæpiusq; obortis lachrimis ob faciei dititatẽ, & speciẽ hois fœdissime mutatã notos affinesq; ipm alloqutos fuisse, egreq; ut ante obitũ q̃ mox cõsequtus est, res suas dispẽsaret, ac liberis & posteritati cõsuleret, uitæ spaciũ habuisse.

Quot militũ ordines cuiusue generis milites in romana militia olim militare consuerant, & qui apud exteros. Capur XXII.

Militũ ordĩes quos Romani duces habuerẽ, qbus res magnas gessere, hi ferme tradunt, noĩe diuersi. Nãq; rorarii dicti eũ qbus primi erãt cõgressus, q̃ leuibus muniti armis, parmã & gladiũ gerẽtes, sicut ros ante pluuiã sic prius q̃ ꝓcurrerẽt aut acies admouerẽt, hostẽ incessebant, & primos concursus excipiebant, Premictebatur .n. leuis armatura quæ elice

ret hostem gradu moueret, mox equitatũ libero cursu & robora legionum Im ictebant, quæ longius pellerent & fugarent. Qui etiam ante signani eo quod primi agminis erant dicti, Sicut apud persas Homotimi milites in prin cipiis erant qui magnopere apud Reges nobilitati sunt, inter quos peltati & cetrati, q peltas Cetrasq; (scutorũ enim genera sunt) deferebãt haud mul- to discrimie diuersas, pelta enim Cetræ haud dissimilis est. Nãq; erat cetra scu tum ex loro, quo Afri, Hispani, Galli & Persæ plerũq; usi sunt, in rombi fi- gurã. Pelta uero breue scutum instar lunæ, parma figuræ latioris & circula- ris. Lusitanis uero scuta fuere duorũ pedum latitudinis, quæ nec fibula nec an sa sed loro nectebantur, Numidica ex coriis sicut Grecis, Oretanis & Gallis quãdoq; pro munimẽto fuit pelta, quis erant enses obtusa cuspide, scuta uero debilia. Hiphicrates quoq; pro parma militibus peltã dedit, hastæq; modum duplicauit, & gladios lõgiores fecit, quare pelteastæ apellati. Tracibus & Bel gis dabatur pelta quam meridẽ dixere, liguribus ænea parma, Sardis pugio cũ pelta. Celtiberis leue scutum & rotundũ. C. uero Marius parmulas mi- litibus inhibuit, illas minus habiles & supuacuas arbitratus, Romani autẽ Clypeos peditibus scuta equitibus dedere, quos quidẽ milites a prima origi- ne clypeis usos cõperimus, postq̃ uero stipendiarii facti sunt, mutato armo- rũ genere, Scuta maius tegmentũ ꝓ clypeis accepere, sicut latini populi, qua re scutatæ & cetratæ cohortes dictæ quæ excursibus plerũq; intexebant. An tea enim Romulus argolico scuto utebatur. Post uero ictũ cũ Tacio fœdus Romani dimisso Argolico Sabinorũ accepere scuta suaq; Romulus, cũ Sa binis arma cõmutauit, q̃bus postea Romani usi sunt, Sãnitibus lata ad sum mũ equali fastigio fuere, i imo uero cuneata. Marsis amplissima quæ decuma na dicta sunt, lucani quoq; scuta ex uimie cõfecta coriis tegebãt, Greci freq̃ẽ ter russatis, Carthaginẽses albis nõnunq̃ Clypeis diuersa insignia ferentibus utebãt, Corinthii rubris, alba uero ferre scuta romanis erat ignominiæ loco, Nã fortes utebãtur pictis, peni ex auro sculptis imaginibus, Germani scuta lectissimis coloribus distinxerẽ. Greci quoq; diuersa insignia & numia addiderẽ. Quippe Grecorũ clypeis neptunus erat, Troianorũ Minerua, Vlixes Delphi nis insigne i scuto ꝓtulit. Agamẽnõ formidinẽ capite leonino cũ epigrãmate. Niciæ scutũ auro fulgebat & purpura, lacedemonii λ. Messenii μ. literas de- scripsere, Alcibiades cupidinẽ cum sagittis. Neocorus Aliateus draconẽ, De- mosthenes in scuto, aureis literis bonã fortunã inscripsit. Legio ad cordubã Põpei nomẽ, Persis uero Cratis erat in manu leua, Gladius uł securis i dex- tra, fert Alexãder Macedo Argyraspidas ab argenteis clypeis sicut Alexãder Seuerus Imꝑator Crysoaspidas ab aureis nũcupasse, id qđ a Sãnitibus fuit usurpatũ ut argẽteis aureisq; scutis ornarẽt. Galathæ aĩaliũ formas æneas scu to effinxerẽ, sicut lacedemonius q̃spiã in ingẽti scuto, muscã effictã habuit, &

Hanno Carthaginēsis argēteo clypeo cū imagine barchini Hasdrubalis cōspi cuus erat. Cleomenes uero docuit lacedemonios clypeos non ānulo suspensum sed brachio innexū haberē quo se firmius ꝓtegerēt, Philipomenes Acheis cū ātea scutis leuioribus & ad ꝓtegēda corpa minus habilibus uterent̄ ꝓ scuto clypeū ꝓ hastili Sarissā dedit. Qui tā scutati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebāt, ne crure effracto neci expositi forēt. Sarmatis uero nulla scuta fuere. Nāq; in cōflictu plioꝶ defendi scuto inhibētur, itaq; ad uulnera expositi toto corpore patebāt, Deinde pilani qui pilis depugnabāt dicti. Fuit enim pilum hastile habens & ferrum pedale, & trigonū stilo preacuto quod stuppa colligatū emictebāt, interdū hastā habens triū pedū, nec minoris ꝓeminētiæ ferrea ueruta, quo misso, uelut ad id dato signo, citato gradu in hostes ibant, mox strictis gladiis collato pede, cominus rem gerebāt, quæ ab hostibus missa Romani sæpe densatis scutis excipiebant, tā & si nōnunq̄ tāto ardore animorum ad arma concursum & in hostes itum est, ut ne mora in pilis emictendis fieret, illa abiicerent, & strictis gladiis cominus rem gererent, quæ quidem pila Romanis propria & sua fuere arma, telum haud dubie q̄ hasta uehementius. Sicut gesa gallorum, Sarysæ, Macedonū, lancea hispanorū, Gladius lacedemoniorū, Acynacis Medorū, Falarica Saguntinorū, Sagaris psarū, Rumphea Thracum, framea Germanoꝶ, & Sparus rusticorum. Theutonicorū uero Cateiæ. Erat enim hasta angusto & breui ferro, Rumphea aūt ingentis longitudinis. Tam & si hispanū gladium admodum breuem, & Sarissam prelongam hastam ferro affixo legamus. Etiā Sica Romanis frequens & peculiaris fuit. Quippe Romani milites utroq; latere ferebant sicas dextra breuiorem, sinistra lōgiorem, Proditumq; memoriæ est. C. Marium noua primū forma iacula fecisse. Nam cum duplici telo antea munirentur, ipse alterum admisit, alterum substulit, & loco illius clauū panxit quo firmius impingerent, Marcellus ad nolam lōgiora pila militibus distribuit, quo ferirent uehementius, cū carthaginēses breuioribus & minus habilibus uterētur. Cleomenes uero docuit lacedemonios pro lancea Saryssis uti, quas utraq; manu torquere assuefecit, Galathæ pro ensibus spatas gestabant oblongas, quas a dextro latere cathenis subnectebant. Post quos hastati q̄ hastam gestaq; ferebant, qui etiam i prima fronte positi, hastis preualidis ferro munitis militabant, erant enim fere Tyrones, tunc primum militiæ ascripti. Deinde principes ordines ducebant, milites robustiores ætate & usu doctiores, ab hastatis per interualla diuisi. Tercii uexilli Triarii fuere, qui si qua maior uis ingrueret, aut durior casus principes repelleret, compressis ordinibus uno continente agmime totam aciem clauderent, laxatos, languentesq; ordines magnis, uiribus repararent. Tantiq; roboris erant ut rebus abscissis & deploratis sæpe debilitatam uirtutem, & fractos

restituere aios. Præter hos Velites, quod uestiti & nullis armis muniti, quo expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ tripeda'es breuiores q̃ æquestres & iacula quaternos longa pedes ferro præfixo data sunt, ex celeri cursu quasi uolantes dicti, prompti ad excursiones, qui ad prosequendum inclinatam semel aciem, uagos effusosq; predatores excipiendum infestasq; populationes & uastitatem inhibendum, tum ad subitabelli & repentinas incursiones mirum dictu est, quanto præsidio fuerint. Hi enim secundo punico ardente bello dum Romani ad capuam sedent, ut contra equites quibus hostis preualebat repugnarent, a fuluio flacco proconsule primum inuenti institutiq; sunt, quibus additi sequentibus bellis plerūq; sagittarii & cohortes peligna uelitaribus armis, quorum tela ad remittendum imperitis inhabilia traduntur. Rursus inter militū ordines, alii descripti sunt, quibus pretorianis nomen qui iuxta ducis pretoriū excubantes honore atq; ordie prestabant. Hi enim præcipuo robore & uirtute illustres equites, magna & firma presidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculum & Imperatoris latera militabant, cum nobilitate & honoribus anteirent. Hos antea celeres a Romulo dictos ferūt, Siquidem Romulus trecentos circa se, pacis belliq; temporibus habuit expeditos, quos celeres nūcupauit, q postea flexumines demū Trossuli, quod oppidū tuscoꝝ trossulū sine peditū opera ui cepissent dicti sunt, quos Nūma dissoluit & antiquata milicia missos fecit. Primus enim Tarquinius superbus custodiam ferocissimorū circa se habuit, ut noctu penes regiam excubarent, die autem illius latera cingerent. Obseruatumq; fuit, ut is summā miliciæ gereret, & Impatoris uice fungeref, qui prætoria castra et prætorianos haberet. Namq; omnis cura & procuratio reimilitaris desito imperio ueteri penes prætorianos fuit; qui quandoq; cum Romæ intra pomerium castrametantur magnarum dissentionum causam præbuere. Nam per celebria urbis loca super assumendo principe inextricabiles sæpe pugnas conserebant. Ideo Tiberius Cæsar, ne per hospicia dispersi populares tumultus ferrent, extra frequentia urbis pretorianis loca dedit, Deniq; in tantum uiribus processere, ut quem uellent ad spem Imperii impellerent, & in principem assumerent, assumptumq; mox deturbarēt, essentq; arbitri totius Imperii & moderatores. Qui etiam speculatorum ordinem habebant promptissimorum qui circa ducis latera excubabant Vnde magni sæpe duces adiumenta sumpsere. Quippe Africanus primus fortissimū quēq; delegit qui ab eo non discederent, & cetero belli munere uacarent, Sequti deinde Coss. & demum Cæsares, cohortes circa latera, uelut firma & ualida p̄sidia habuerunt. In urbe quoq; ex prefectura Rheatina delecti milites ad latera Consulū excubantes sepe reipu. operam nauarunt. Manus quoq; equitū Romanoꝝ armata præsidii causa senatui plerūq; affuit. Cato quoq; prōptos

circa se firmiores habuisse fertur. Fuitq; moris populi Romani sociali fide & foedere iunctis, quos Reges appellauisset, turmã equitũ Romanorũ honoris causa & militarẽ custodiam uelut presidiũ ipartiri, Reges quoq; Asiæ militũ cohortes & robora uirorũ habuere, quos Agraspidas a genere armorum nũcuparũt. Lacedemoniorũ Reges generosissimos Iuuenes trecẽtos habuere custodes. Athenienses sacrã cohortẽ quæ ex se inuicẽ amãtibus cõstabat, quæ etiã apud Thebanos fuit. Alexãder Macedo Clypeatos & Persarũ mille satellites excubitores asciuit. Macedonũ quoq; Reges obseruarũt nobiliũ liberos habere q̃ noctu seruatis uicibus pro foribus ubi Rex quiescebat excubarent. Alexãder epyri ducentos lucanorũ exules habuit expeditos. Aratus uero ad corporis custodiam delectos milites accepisse fertur. Pysistratus Corynephoros, Marius satellites quos uocauit præcipites. Et Sulpicius Tribunus mariitempore manũ equitũ iuniorũ custodes aduocauit. Cumq; symbola in castris ab Antygono de nece Eumenis darent, Macedones mille milites expeditos ad ipsius custodiã dederunt. Dionysius preualidis seruis latera muniuit & efferis barbaris cõmisit custodiã, quos cũ dimicti Plato suasisset, pene in discrimẽ uitæ & dissidiũ uenit. Petreius beneficiariis & cetratis stipatus fuit. Apud Persas turmæ imortaliũ quæ ex decẽ millibus constabant, ad extremos seruabãtur casus, qui aureos torques & manicatas tunicas habuerẽ distintas auro, ex quibus mille selectis mellophoris dixerẽ nomẽ. Donec Theodosio impante ab Ardaburio & nomẽ & genus imortaliũ desiere, quorũ instar ordo equitũ apud Gallos fuit, quẽ Tymachresiã, Græci Stomotophilacas uocãt. Cyrus custodes corporis eunuchos habuit quo magis in officio essent, eos preter illecebras uoluptatũ firmissimũ presidiũ ratus. Indi uero Reges peruigiles mulieres habuere excubãtes. Massinissa parũ hoibus credens salutẽ suam canibus uallauit. Iulius aũt Cæsar omissis excubiis custodes corporis nullos admisit, satius arbitratus semel morti succũbere, q̃ metu assiduo detineri, augustus Calaguritanorũ & Germanorũ manũ aduocauit. Sicut Tiberius Germanos & Galba euocatos. C. aũt Caligula Batauos Antoninus etiã Germanos equites acciuit, Traianus quoq; sine stipatoribus aut militari custodia per diu uixit. Fuitq; literis proditũ excubias militares & corporis custodes nõ Cesaribus modo. Sed augustis mulieribus ut matri & cõiugi Imperatoris olim apparuisse. Secundi ordinis cohortiũ urbanarũ milites ex Romanis frequenter ascripti sunt, ex quibus uexillares cohortes delegere. Tertii legionarii qui legionibus ascripti militabant, qui tam ex ciuibus q̃ latini nominis & fædere iunctis ciuitatibus sacramẽto asciti erãt, quoq; facilius dinoscerentur diuersa habuere insignia. Namq; aliis pretoriani, aliis legionarii atq; urbanarum cohortium milites utebantur insigniis. Preter quos fuere Cathafracti loricati equites ferro muniti & fulcti grauioribus armis, qui

stabili gradu congredi & uim excipere solebant, quibus arma arant galea Cly
peus, ocreæ, lorica, omnia ex ære hasta & gladius, cassides uero & thoraces
peditibus similes. Hæc enim pre reliquis fortis & inuicta acies, tanto robore
munimẽtoq; fuisse traditur, ut trepidã diffidentemq; aciem plerũq; repararit.
Erat enim manus hæc ualidissima preq; ceteris terrori hostibus & formidini,
ab hisq; gentes sæpius subactæ fuerunt & domitæ quibus & equis operimẽ-
ta fuere linthea quæ ferreis laminis instar plumæ nectebantur, profecto mu
nimentum contra omne telum insuperabile, quæ tanti fuere ut eas Hiphrica-
tes cum eneis cõmutarit, illasq; Atheniensibus dederit. Priscis uero seculis p-
pauci lintheis thoracibus Homero teste depugnarunt. Maximæ uero firmita
tis celebratur Thorax ille lintheus, Amasis ægypti Regis cuius singula fila
trecentis sexaginta aliis constabant, in quo ex auro & lana uersicolore diuersis
animaliũ figuris inscriptæ eius uenationes erant. Nonnunq̃ equites galeis &
clypeis ferro coruscantibus, in equis insidentes pariter ferro æreq; munitis in
acies prodierunt, qui licet multimodis munirentur armis, suras tamen & fe-
mora nuda armis habebant, quo expeditiores pedibus forent, quos statarios
uocatos ferunt, quippe graue agmen qui nisi firma manu & lento gressu pro
dibant in aciem. Galli crupellarios uocarunt quibus continuum tegmen erat
ictibus ĩpenetrabile, Persæ Clibanarios. Quod erat proprium Sarmatarũ
ferreis laminis aut preduro corio conserto muniri, qui cum turmis instructi
uadunt mirũ dictu quãti roboris quantæq; formidinis sint. Illorum uero pe
destri pugna nihil ignauius, Græcis quoq; dissimiles equitũ fuere species. Nã
quidam Hippotoxetæ dicti, alii Scenophori, pleriq; Iphicrateles summæ lau
dis, sicut apud Romanos fabiani, alii Dimichæ grauioribus armis qui cum
opus est pedestres fiunt acies, nonnulli Hippagogi, multi Anchippi q̃ equis
duobus merebant. Vltra quos in Romanis castris accensi stipendia fecere, q̃
in demortuorũ locũ suffecti cooptatiue fuerant, quasi ad censum adiecti, qui
& ascripticii quod supplentes numerũ militũ legionibus ascribebãtur. Fuitq;
nomen ordinis militaris sicut principes cõmentarienses uel Corniculatii. In-
ter leuis uero armaturæ milites, ferentarii non in postremis erant funditores
dicti ex balearibus frequentes, qui saxis & sudibus uelut nimbo grandinis &
omni genere telorum quæ feruntur nõ aũt geruntur, procul hostem missili-
bus arcent & in fugam agunt, nõnunq̃ ense congrediuntur cõminus, q̃ etiã
in cornibus & hostem petere eminus solebant, quibus singulis tres fundæ e
neruo uel iunco aut setis simplici habena fuere, Interdum triplici scutali fundis
sicut ab egio patris, & Dymis, funditores usi sunt, cum scuto & iaculo preu-
sto qui una cũ sagittariis & iaculatoribus incessebant, qui usus apud Indos p̃-
cipuus erat, ut misso lapide extremos pueri capillos attingant impune. Hi in
ferioris ordinis q̃ pedites despectis simiq; inter milites habiti sunt. Quare

huic inconditæ turbæ ad populandū uastandūq; agros q̃ iustę pugnæ idoneæ Cyrus seruos prefecit, quasi illos non militare, sed predæ & rapinis assuetos seruilia exercere duceret. Tam & si sagittariorum & funditorum plerūq; delecta manus non temere congressi magna ad uictoriā momēta fecere. Qui quidem sagittarii cum thorace tybialibus et pharetra ense accinti nōnunq̃ sine pharetra cum hasta & scuto preliabantur. Græcis uero, licet ex diuersis prouinciis funditores & Sagitarii stipendia fecerint, tamē Cyrthei & elymei precipui habiti sunt. Fertur Scipio Africanus aduersus Numātinos dimicaturus omnibus cēturiis delectos sagittarios funditoresq; miscuisse, qua descriptiōe effecit ut de Numantinis ingentem uictoriā tulerit. Metellus quoq; ducens in Iugurtam funditores & sagittarios inter manipulos diuisit, ita ut parum abfuerit, quin ingenti uictoria poriretur. Calones uero lixasq; licet militiæ sacramento adigi non solerent, siquidem seruilia ministrabant militibus, illos tamē in aciem prodiisse, bonam fidelemq; operam, rei pu. sæpe nauasse comperimus, tunc cum accisis rebus & re exterminata militūq; fracta uirtute militiam militare coacti sunt, qui quod ligneas clauas uel uallū gestarent dicti calones fuere. Calas enim antiqui dixerunt fustes quos serui portabant in comitatu dominoꝝ dum in expeditiōem uadunt, seu a τοῦ τῶν ξύλων, lixæ quoq; qui exercitum sequti questus causa aquam militibus curabant, sicut Brucianii quorum opera ueluti seruorum magistratus utebantur persæpe militarunt & munera fecerūt. Cū enim secundo punico bello post canensem cladem Brucii ad Hānibalē primi defecissent, postea deuicto Hānibale eos Romani neq; milites scripsere neq; pro sociis habuere, sed magistratibus prestare iusserunt seruorū munia militiæ domiq;. Sicut picentes, ob initam cū Hānibale societatē pro militari officio uiatorum & tabellarioꝝ operas prebuere. Super eos quos dixi adnumerant caligati, quibus caligis militaribus uti permissum. Tā & si pro caligatis omne militū genus a muitari caliga multi accipi contendāt, quæ quidē ferreis clauis multiplicibus munitæ erant, preter quos legitimi euocati & tumultuarii milites fuere, legitimi quod militiæ sacramento iusto delectu ascripti militabant. Euocati qui ex prouinciis sociisq; ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis non latini nomis militiæ munere fungebantur; qui nō milites sed pro militibus habiti sunt. Milites enim nois latini proxime morē Romanū instructi erant, lingua moribus armorū genere congruentes, disciplina denique & cultu Romano, qui plerūq; gabino ritu toga circum cinta ita ut lacinia reuocata hominē cingeret, militarūt. Tumultuarii uero dicti, qui repentino aduentu hostiū cum in discrimine extremo res foret, per trepidationē & metū raptim militiæ ascribebant. Etiam proletarios & capite censos quandoq; munera fecisse, & rei publicæ operā nauasse cōperimus, erant. n. hi te nuissimi & modicarū facultatū, qui non ultra mille & quingentos æris in cē

sum referebant, domi ad prolem excitandā destinati, dimissa militia & sacramento soluti, qui temporibus rei pu. difficilimis cū undiq; imperiū fluctuaret, rebus abscissis milites quandoq; scripti sunt. Sicut cum post cānensem pugnā, seruicia oberatos & mercēnarios, ac capitalia ausos militiæ sacramento adigere, populus coactus fuit, numero octo milliū, qui in exēplū iusti militis militarūt, quos uolones dixere, quod sponte militiæ asciti, libertatis studio militiā meruissent. Fuitq; aīaduersum in Romanis castris, nisi ingenuos & libertinos seruitute exemptos militiā meruisse neminē, præter ꝗ secūdo punico bello quo Hānibal penus Italiam omni clade belli peruastabat, quo populus Romanus extremo discrimine adactus rem desuetam usurpauit, primūq; seruicia sacramento adegit. Postea sociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelamq; operam rei pu. nauarunt. Mox Iulius Cesar ex magna parte perdomitis hostibus, cum ob bellorū clades in locum decedē tium nullos sufficere ualeret, seruos commodatos militie ascripsit. Augustus quoq; Octauius bello illirico & germanico cohortes libertorū legit quos uoluntarios appellauit illosq; cum ingenuis cōmisceri aut eodem uti armorū genere uetuit, Hos quoq; Rome incendiorū causa & si grauior tumultus orireť instructos paratosq; habuit. Ipse enim seruos qui ciuilibus bellis stipendia fecerant confectis bellis dominis restituit, lapsis inde temporibus Antoninus Cæsar uoluntarios quos obsequentes latrones uocauit, & gladiatores cōtra hostes prepotentes militiæ armauit. Cleomenes quoq; Dux lacedemoniorū seruicia ad nouem millia libertate donasse & militie ascripsisse fertur, cū bellis attriti milite indigerent. Sed tamen capite censos propter inopiā & modicam rē familiarē diu sacramento adscribere non licuit, Donec. C. Marius capite censos militiæ muneribus fungi & militare coegit, qui in exemplū iusti militis militarunt. Postremo Cautarii dicti quibus causæ ne mererent legitime suppetebant, Sicut bñficiarii qui perfuncti militia & data missiōe post nauatam insigniter operā muneris uacatione donati & militia missi fuere, tam & si beneficiarios quod bñficio tribunorū ad militiā euecti erant, nōnulli dictos credant. Tria enim fuere missionū genera quibus milites exauctorabantur. Honesta cum emeritis stipendiis & functis comodis missionum, uacationis munere donātur, quo tempore scuta gladios & arma dicabant laribus, sicut gladiatores Herculi, quod diis iuuantibus perfuncti militia rudem accepissent quod missionis tempus militi quinquagenario erat definitū. Alii nisi decēnio stipēdia meruissēt, missionē petere neminē putarūt posse, More tñ Romano militare sacramētū in undecimū diffundebať ānū quo exacto militia pfunctis missio dabať. Deinde ut sextus decimus ānus stipendii finē faceret, Tiberio imperante cautū fuit, qui etiā militiæ tempus ad uigesimū ānum propagauit, cauitq; ut nisi post Vigesimum ānum missio militi non daretur, Pre-

toriana uero

Pretorianæ uero cohortes nisi ãnis sexdecim militassent, ad penates & domesticos lares non remittebãtur. Apud Assyrios aũt Ninus Semiramis filius ãnis singulis copias sacramento solutas domũ remisit. Rursus nouos milites, militiæ sacramento nullo præstituto tempore adegit, quos tamen ultra annũ militiæ nunq̃ ascripsit. Causaria uero missio dicitur cum senecta aut ualitudine auersa, uicio ue corporis domos uellent aut res inuisere suas, uel uiribus parũ ualidi minus idonei muneribus essent. Ignomiosa quæ & probosa dicitur, cum militi ob delictũ & graue crimẽ quibus reus agitur, ut quia transfuga desertor, aut fugitiuus arguitur, uel timide & diffidenter cum hoste cõgreditur, ignomia notatus & militia exauthoratus fuit, in qua re licet aiaduertere quod si tribunus militẽ exauthorauit hoc est insignia militaria illi ademit, infamia quoq; affecisse uidebatur. Post aliquot uero tempestates noui milites nominibus uariis, a Cesaribus penes quos fuit, ius arbitriũq; rerum omniũ militie adigi cœpere. Nã præter gregarios qui uilissimi inter milites sunt, fuere legionarii. Alarii & manipulares qui in legionibus alis uel manipulis militabant, ex quibus Nero augustianos, & diuus Claudius Dacianos milites legit, Probus uero Decimanos, Alexãder Seuerus Ostensionales, Tiberius uigesimanos, & alii primanos, secundanos quartanos quartadecimanos undeuigesimanos, duodeuigesimanos, a legionũ numero magnæ & expertæ uirtutis. Apud spartanos Neodomadæ omniũ habentur fortissimi quos persę Gardates dicunt, Antoninus Cesar lectos milites piramitẽ & laconicã centuriam appellauit. Egyptii & Ethiopes, Calasyries & Hermothybies, Anthiocus alam mille equitũ genuam. Dion uero Dionianos, Illud tamen ad memoriam insigne est, milites Romani nominis a condita urbe ad tribunos militares & captam a Gallis urbem, per ãnos fere trecentos quinquaginta suo sumtu & impensa meruisse, ac stipendia fecisse, parte enim ãni sub pellibus militabant. Parte uero liberis uxori & penatibus sibiq; & familiæ, agrum colendo & rei rusticæ nauando operã, necessaria parabãt. Quo aũt tempore Veii diutina obsidione & intestino malo, obsessi fuere, cum hiemare oporteret in castris, Romani utili & necessario exemplo docti, militibus stipendiũ de publico statuere, tunc primũ collata stipe æra militibus constituta sunt. Et deinceps reliqua militia sumptu & ære publico meruere. Nõnulli Anxure capto sub tribunis militaribus patres stipendium annuũ militibus decreuisse memorant, quod quidẽ denis assibus in dies singulos taxabatur. Postea Tiberio regnante singuli denarii diurni dati, pretorianis uero bini, Scipio Africanus instituit, ut prætorianis sexquiplex stipendium daretur, hoc est integrum & dimidiatum. Domicianus quartum stipendiũ aureos ternos militi tradidisse fertur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro stipendio fuere, Cyrus ternos obolos singulis nautis stipendium dedit qbus lysander unũ adiicl

procurauit. Egiptii Calasiriis & Hermothybiis quos precipuos habebant milites preter predia dabant panis tosti pondera definita & carnis bubulæ minas singulis, uini uero sextarios quaternos. Mercēnario milite populus Romanus perraro adiutus fuit. Solum enim punico bello : Q. Fabio maximo, &. T. sempronio graceo Coss. ope externa adiutus bella gessit, & in hispania celtiberi stipēdiarii militis auxilio fulctus legiões duxit, quos latrones quod mercede militarent, quasi seruientes nūcupauit antiquitas, qui plerūq; circa imperatoris Latera excubabant. Galli gessatas uocant milites mercēnarios. Inter ceteros Chares mercede militasse & auxilia cōduxisse tradūtur ideo uiliores habiti. Fertur tamen Prusias conductis in thracia mercēnariis militibus ita bizantios obsedisse ut extra moenia progredi nequirēt. Parthi nec mercēnarios nec ordinarios habēt exercitus quibus nec certa imperia nec duces erant. Sed postq̄ iussu regis ad bellum educti fuerant, cōfectis bellis ad propria dilapsi, nullā mercedem stipendiorū perferrunt nisi predā. Britāni nō ære signato militant, sed aurū argentū & alia metalla precium uictoriæ ferūt. Scythis nisi capite hostis oblato miles predæ particeps fieri nequit. Chii autē cū seruis mercēnariis pro milite uterētur, bello subacti seruis propriis uincti traditi & in exiliū acti sunt. Sicut Syracusis aliquando possessores a cliētibus ex acti fuere. Fertur uero Cato senior cū Celtiberorum manū ducentis talentis & nimis magno stipendio conduxisset, & ob id increpitus ab amicis foret quod summā nūq̄ exoluere ualeret, respondisse, si uicerimus ex hostili preda illis satisfiet, si uicti forsan erimus nō habebunt unde petant. Fuit preterea memoriæ Literis proditū, apud tot dissonas gentes linguis moribusq; differētes uaria etiā armorū specie & dissimili ornatu milites in aciem prodire & cū hostibus congredi cōsuesse, quē sibi quisq; propriū & peculiarem fecit. Et enim Vascones recto capite aut cum galea pugnare nefas habent. Etholi & Pelasgi dextro pede nudo dimicant, & sinistro crure uestito armis. Albani & Hiberi ferarum tergore caput amicti, Sace Scythica gens cristatis galeis in acutum desinentibus, lacones pileati, Persæ tuterio pileo, lusitani cristata galea & nec nata cassi de, aut mitratis frontibus & iaculo hamato. Paphlagones hasta, Sparthani breui pugione præliant. Salentini exerto humero, Gallogreci nullo uestitu calciatuq; amicti, quippe qui nunq̄ nisi in pugna nudentur. Baleares discincti, Chares funda, Persæ parthi Cidones & Macæ sagictis. Thraces pelrati cū iaculis & rumphea, lacones gladio breuiori, Carthaginēses breuibus spiculis Oretani iaculo funda & gladio. Humidæ & massesuli effrenatis equis & sine ephippiis mirabili uelocitate ita ut modo citato agmine fugiāt modo insequantur miræ ad cauendū sōlertiæ, nōnunq̄ binos trahentes desultorios equos, ita ut inter pugnādum ex fesso in recentē armati confestim trāscendant, quod compar fuit cum sueuis & dardanis qui pariter confertim pu

gnantes

gnant & cedunt, Samnites uibrare hastas anteq̃ dimicent assuerant, quibus in prælio non utuntur, Euboici & Afri hastis cōgrediuntur quas uocant phalangas. Cretenses cydonio arcu et saltu. Andabatæ nisi obscuro celo nouo & inusitato genere clausis & cōniuentibus oculis aut incaligine et tenebris pugnāt. Idem apud Arios qui iuxta sucuos incolunt: ut nisi atra nocte p̄liari lice at. nigro scuto corpor̄ color̄ fucato et oculis uinctis, Auctyles quoq; lybici populi noctu pugnar̄ discūt die habent inducias. At nō parthi quibus pugnare in tenebris est lege uetitum. Lacones uero ut in tenebris pugnare dilcerent nūq̃ noctu preuio lumine incedebant. Contra athenienses, nam e cubiculo egredi noctu nisi prelato lumine solonis lege uetabātur, Galli prelongis gladiis & sine mucronibus & uastis scutis supra umbilicū nudi dimicabant. Hispani breuioribus & acuminatis leues agilitate corporū & armorum habitu. Nā lintheis pretextis cū purpura & candidissimis tunicis præliant. Egyptii scutis oblongis ita ut uix hostem conspiciant & magnis hastis. Achei breuioribus neq; ad protegenda corpora habilibus, & hastilibus minoribus, quibus philipomenes pro scuto clypeum pro hastili sarysfam dedit. Macedones graui armatura breui gladiolo & leuibus peltis, Medi & Thessali equitatu ualent, Massagetæ equis & peditibus. Assyrii Syri arabes atq; asiatici fere omnes frequentius de curru preliantur, sicut Britāni qui ingentibus gladiis sine mucrone & breuibus cetris ictus excipiunt. Ipsi etiam Arabes uelocibus camelis cominus oblongo gladio eminus arcu & sagyta, Bathriani bipennibus & leuibus scutis, Indi arcu tricubitali uel hasta, pelta et lato gladio, Mauri leonum & elephantū pellibus ursorūq; amicti bella gerunt, Circa Meotim laxamathæ uiri pedibus, feminæ equestri prælio non ense sed laqueo depugnant, Sicut nomades qui pertice uiuunt hostem illaqueatum cōficiunt. Ex Germanis Roxani scuto torace & galea ex crudo bouis corio reliqui inmenso scuto armantur & hasta enormi, Ethiopes arcubus longis nō minus quattuor cubitis & sagittis longissimis, parthi missilibus telis, aut sagittis affluescunt citis cohortibus, nunc occursantes nūc terga dantes simulata fuga, qđ apud Sythas & germanos fortissimū pugnæ genus censebatur ut cedere loco & rursus instare pro consilio haberent, quibus usus erat cum feminis equabus preliari, quod uesicas cursu leuarent, mares uero in aciem nō producere, Sicut Bathriani feminas camelas ad bella preparant, maribus in expeditione non utuntur. Sed tā & si Perse medi & Assyrii effuso cursu procursando eminus iaculis & sagittis hostem incesserent, haud longis inde temporibus Persæ optimates thorace pectus, scuto sinistram, dextra gladio uel securi muniuerunt. Lydi quoq; & pleriq; barbari longis brachis & longis cristis sed breui arcu & spiculo armantur. Quod autē de Cydoniis loquor non omictēdū nulli Grecorū preter cretenses sagittis uti institutū patriū esse. Nec solū

Cydones persas & parthos cateruis sagittariorum ualere, quos Hippotoxatos uocant, Sed Ethiopes Arabas Indos, Scythas, Bathras, Sarmatas, adde Egyptios, & orietis populos contra ingentes hostiu copias calamorũ & Sagittarũ iactu praecipue ualuisse, quibus plerũq; solem obũbrant, & ideo serenos exoptat dies, prae ceteris magnesii artem sagittandi habuisse traduntur precipua, ubi oppidũ Mothona, in quo Philippus sagittae iactu amisit oculũ. Scythis autẽ adeo sagittarũ studium fuit, ut dextra ac sinistra pariter iaculari & uice alterna in hostes mittere, sublato discrimine callerent.

Quid sit lex, quid plebiscitum, Senatusue consultum, quid pretorum edicta uel responsa prudentum. Caput XXIIII.

Verum est quod proditur ab authoribus, a principio originũ nullas apud Romanos ex scripto populi iudicio leges latas fuisse. Sed quod Reges iudicarũ statuebant, id pro lege seruabatur, arbitria enim principũ pro legibus erant. Quippe cõdendarum legum, ius arbitriumq; tunc penes Reges erat, cum delictorum penas premiaq; constituunt, & querelas ciuium, criminationesq; admittunt. Hinc a Romulo leges curiatae & reliquis regibus praecipue a Seruio Tullio absq; populi cõcilio sed tatũ cõsulto Senatu leges sacratae fuere, quibus etiã Reges tenebant, quas sine ordine latas Papirius in unũ collegit & accruauit, unde ius papirianũ dictũ. Cũ uero exterminatis regibus, Cõsules & annui magistratus preessent, ius potestasq; omnis legis condendae Consulibus collata fuit, qui quoties ex usu erat, ex cõsulto Senatus leges ad populum tulere, quae firmae illibataeq; mãsere, Neq; Consules modo, sed dictatores, pretores, Ediles, Censoresq; ad populum iura dare & legem ferre poterant, eaq; promulgata & demũ lata populi iussu patribus authoribus, ita summos infimos astringebat, ut obedienter imperata facere oporteret. Quod si in lege ferenda populus auersaretur, aut Senatus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari non fineret, nullius exempli nullarũq; uirium esse censebatur. Ferebat enim p̃co legẽ ad populũ, ex authoritate & iussu Dictatoris, Cõsulis, pretoris ue, subiciente uerba & preeunte scriba, qui cum illã promulgasset, id demũ firmum erat. Si in eo quod lege cauebatur populus author fieret. Ipsaq; lata & p̃mulgata atq; ĩ es incisa, & in aerarium cõdita, ita eius scitis omnes astringebat, ut eius firma maneret authoritas, aduersusq; eã siquid factum foret, posset nõ iure factum uideri. Mulcta quoq; per legẽ lata aduersus eum qui secus fecisset, impune irrogari quibat. Siquid tamẽ ea promulgata addendũ legi foret detrahendum ue, anteq̃ in foro proposita & in aes incisa fuisset facile licebat, postea uero uetabatur. Si tamen non trinũdino lex promulgaretur, aut ioue tonãte,

uel per uim

uel per uim et minas, ſeu per fulgura et tempeſtates, uel die ominoſo & piacu
lari edita, Si contra plebis tribunorum ue interceſſiones, aut deniq; contra
auſpicia feratur. Si neq; iurata p Conſules tribunos ue eſſet, poterat haud
dubie abrogari & pro infecta haberi. Quare cum M. Iubilius Druſus Tr.
pl. leges pro optimatibus tuliſſet, Philippus. Cos. qui ei infenſus aderat, op
tinuit a Senatu, ut leges eius uno. S. Conſulto tollerent, quia cõtra auſpicia
latæ erant, propterea illis populum nõ teneri. Neq; enim fas erat pro lege re
cipi quod uicio & non iuſto imperio æditum fuiſſet aut ꝓmulgatum, Idq; le-
ge ueteri cauebatur, his uerbis, legum iuſta imperia ſunto, hiſq; ciues mode-
ſte & ſine recuſatiõe parento: & infra. Dictum eſt autẽ trinundino leges fer
ri: quod tribus nundinis proponi leges: demũ promulgari deberent. Siqd
tamẽ alicui ob gratiam quod dignum aliquod operepꝛcium feciſſet: cõtra ius
publicũ aut legẽ ſcriptam indulgendũ foret, nõnunq̃ Senatu poſtulãte po-
puli iuſſu lex abrogabat, ut ille legibus ſolueret, exẽplo lacedemoniorũ, & ius
interim cõniuebat, eademq; poſt ãnum ferebat denuo. Alexãder uero Seue
rus Impator nullã ſacraſſe dicit legẽ, ſine uiginti iuris peritoꝝ & quinquagin
ta diſertiſſimorũ cõſilio, quod quidẽ ius in legẽ, morẽ & equitatẽ ueteres di
uiſerũt, ius q; ad res humanas fas ad religionẽ pertinere uoluerũt, Sed notã
dũ, nõ ſolũ leges æditas cõſenſu populi ſacratas. Sed & Scita plebis, Sena-
tus cõſulta, edicta magiſtratuũ, ac iuris peritoꝝ authoritates et reſpõſa, demũ
placita ꝓncipũ & res iudicatas, uim legis habuiſſe, i qbus ciuile omne ius cõſi
ſtit, Animaduerſionis enim metu magiſtratus dũ audaciæ & facinoribus ob
uiã eũt, his ueluti legibus oẽs alligatũr. Erãt enim plebiſcita quæ rogatione
tribunicia legis cõdendæ cauſa plebs ſtatuebat, quæ licet a plebe ſcita eſſent,
illa tamen uim legis habere haud dubium eſt. Quintus enim Hortenſius
cum plebs in Ianiculũ receſſiſſet, in eſculeto legem lulit, ut ea quæ plebs iuſſiſ
ſet omnes quirites tenerent, quam. L. Valerius, &. M. Horatius antea tule-
rant centuriatis comitiis. Magni tamen inter plebiſcita legeſq; intererat, quod
plebiſcita tribuno rogante de his quæ ad plebem pertinent. Leges uero Con
ſule, uel pretore, aut alio magiſtratu conſulente rogabantur. Qui tamen
populus differt a plebe quod in populo patricii & Senatores cunctaq; no-
bilitas inſunt, in plebe uero patricii non inſunt. Non tamen quicquid po-
pulus iuſſit ratum eſſe decet, quia quod ius non eſſet populus iubere non
poterat. Senatus quoq; conſulta, tam & ſi ad populum non ferantur, ſi ta-
men ea tribuni probaſſent & rata eſſe uellent, legis uim obtinuere. Erat enim
Senatus conſultum quod Senatu iubente decernebatur ſine lege. Hæc enim
illa ſunt decreta & conſulta patrum quæ iuris ſtatuendi cauſa non ob priua-
tam utilitatem, decreto ampliſſimi ordinis ſtatuuntur, quæ tunc rata erant,
ſi Tribuni plebis ea cẽſuiſſent, aliter poterat Senatus conſultum per inter-

cessiones tribunicias impediri. Fuitq; diu obseruatum, in omnibus Senatus consultis in quibus aliquem solui placebat, adiicere, ut de ea re, ad populum feratur, quod postea adiici desitum est. Præter quæ, pretorum edicta quæ iuris statuendi causa in albo proponuntur legum uicem habuere, ut cum doli metus ue causa, aut ui quod factum sit uel clam, se ratum non habiturum promittit, quæ quidem edicta, uel ciuilis iuris declarandi uel interpretādi, adiuuādi supplendi ue causa apræ tore proponebantur, quod ius honorarium dictū est. Et cum pretores olim ob gratiam plerumq; uarie ius dicerent, Cornelius legem tulit, ut nisi ex edictis suis perpetuis, & scripto iure pretores iura dare, non possent. Fuitq; constitutū, ut nō pretores modo, sed ædiles, Censoresq; de his quæ cuiusq; magistratus iurisdictionis sunt, quoties uaria & commutabilis ratio aliquid noui decernendi causam daret, edicta proponerēt, eaq; circumspecte edita uelut iura legesq; promulgatas seruari mandarent, ita ut si quid contra factum esset, poterat in eum haud secus lege agi q̄ si decreta legum labefactasset, aut preterīsset. In quibus etiam seruatum comperimus, tunc cum proponuntur aut æduntur, in primis nomen Cesaris cum honore prefari. Et tam & si annuam dici legem ædicta prætorum quidam censuerint. constat tamen illorum constituta haud secus q̄ si perpetua lex esset, sæpe ualuisse. Estq; memoriæ proditum, ut instar edictorum, pretoris interdicta ualeant. Nam si quid bono publico ne fieret, interdixit, haud secus in eos animaduertit, qui admisere aliquid cōtra uetitum, q̄ si quid fieri iussisset, & ob nequitiam paritum non fuisset, Responsa deniq; prudentum pro legibus sæpe habita & recepta sunt. Cum enim interpretandi iuris & sententiæ ferende de his quæ i controuersiā ueniunt, potestas his tributa esset, illorum responsa, librata moderatione ædita, ni mirū eam uim optinuere, ac si leges sacratæ fuissent, quæ quidem tantæ authoritatis fuere, ut suppressa ratione, illorum placita instar legis haberent, ante uero Augusti tempora ius respondendi de iure controuerso nulli datum fuit, Sed qui studiorum suorum fiduciam habebant consulentibus responsa dabant. Primus enim Augustus iure consultis uelut legum ministris de iure respondendi, super his quæ in dubiū disceptationemq; uenirent munus dedisse fertur, & ex illo traditum, ut respondendi interpretandiq; iura, pro beneficio a principe peteretur facultas. Quare a Tiberio Cesare, Sabino iureconsulto interpretandi Iuris magni muneris loco ius tributum fuit, & post eum reliqui Cesares id muneris sui esse uoluere, adeo ut cum ab Hadriano uiri pretorii ut de iure respondere liceret, pro beneficio peterent, respondisse dicatur, hoc non peti a principe sed prestari solere, & ideo si quis sui fiduciam haberet, essetq; iuris sciens, respondendi se facultatem, non negaturum. Quare illorū responsis leges nōnunq̄ editæ sæpius interpretatæ sunt. Feruntq; Mazacinos iuxta cappadoces cū Carōdæ le

gibus uterentur, ne sine interprete legum scita seruarent, siquod dubium ius emergeret, aliquem peritum iuris elegisse', cuius responsis & dictis parerent. Eiusmodi fuere, tam papiniani, Seruii Sulpicii Pauli & Sceuolæ, q̃ Vlpiani Trebacii, Tuberonis, Cassii & Saluii Iuliani, aliorumq; iuris consultorum magno studio curaq; elaborate sententiæ, quibus tam leges q̃ plebis scita, pretorumq; edicta & Senatus consulta interpretādi facultas erat, proq; illo-responsis in iudicio & foro ius sæpe dictum est. Hic enim Cassius nepos fuit, Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruii Sulpicii iuris scientissimus et consultissimus. Papinianus uerò Sceuolæ discipulus, ut in plurium est monumentis, sub seuero principe in summam comendationem uenit. Vlpianus autem Paulus, Pomponius, Triphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Calistratus, Hermogenes & Venuleuis, sub Alexandro seuero floruere, in eius societatē, & iura familiaritatis allecti, papiniani omnes discipuli. Vlpianum uero ipse Alexāder pre ceteris ob morum probitatem, & singularē iuris scientiam, amplissimis honoribus honestauit, & re familiari auxit, qui tñ ab Heliogabalo qđ bonus uir esset, officio motus fuit. Alphenus uero ab adolescentia tōstrinā exercuit, mox sub Sulpicio iuris scientissimus euasit, ita ut Cos. effici, & decedēs publico funere efferri meruerit. Trebatius licet sub disciplina Ciceronis iuris peritissimus aliquot libros de iure ciuili cōposuisset, & de religionibus nouē, tñ & uersu Heroico plurimū ualuit, & inter poetas adnumeratus est. Saluius aūt Iulianus ꝓauus fuit, Didio Iuliano, q post pertinacē imperiū tenuit. Papinianū uero Caracalla iussit interfici, qđ fratris necē quē ipse fecerat apđ Senatū excusare nollet, asserentē non tā facile parricidiū excusari posse q̃ fieri. Fert̃ uero Calligula q hostis hūani generis dictus est, oīa iuris cōsultoꝝ placita inducere & ꝑter se, nullū de iure respōdere uoluisse. Postremo ꝑncipū placita q̃ cōstitutiōes appellant̃ pro legibus etiā recepta fuere. Nā cū diuus Cæsar & sequti principes summā īperii haberēt, & soli iura darēt, oīs cōdēdæ legis ius potestasq; lege Hortēsia a populo ad principē translata fuit, ita ut qđ principū decretis cōmunis iuris decernēdi causa statutū esset ēt sine populi cōcilio ꝑ lege haberet̃. Nō tñ oīs Cesaris uolūtas lex putāda est, qa siquid ꝑnceps non publico decreto ut inter exēpla referat̃, sed priuati iuris causa statuisset id nō esse legē cōuenit, quippe priua decreta ꝑncipis in exemplū nō deducunt̃, Diuus aūt Traianus uir omni laude dignus, cū priuilegiis ab se editis, aut ob merita īdulctis multos īnitiatq; in exēplū trahi uideret, ue ritus ne cōtra leges moresq; maioꝝ ad alias causas ꝑferrent̃, illaq; in iudiciis & foro pro lege acciperent, Diplomatibus libellisq; nunq̃ ex scripto respondit, ne perniciosum inde exemplū & quasi seminarium mali oriretur, Sed tantū uerbo quibus uisum est assensisse fertur, aut ꝑuilegia indulxisse. Tā & si uetus mos esset principē scripto adire, & cōsulētibus ꝑ libellos respōdere. Q đ

& Nero fecerit qui in iure dicũdo nisi scripto & sequẽti die, postulatoribus respõdit, pdit. Tertius Anthiocus tãti decreta legũ fecisse, ut datis diplomatibus edixerit, ut siquid suo iussu cõtra leges & iura decretũ foret, ne sibi parerẽt ipu neq; obuersarent, cuius exẽplo Agesylaus nõ aliter pmissa pstare uoluit q̃ si iusta essent. M. quoq; Antonius orator ex tot millibus orõnũ nullã ex scripto edidit cõtionẽ, ut siqd parũ laude dignũ & cõtra legũ decreta in his cõptũ esset posset ase dictũ inficiari. Q d parũ pspiciẽs. L. Crassus orator, cũ a M. bruto icrepitus esset apd Iudices qd ex duabus orõnibus capita interse cõtraria edidisset, respõdit, orõnes esse causa℞ et tẽpo℞ nõ aũt hoĩum aut prono℞.

Qui primi de plebe ad dictaturam, Consulatum & preturam aliosq; magistratus euecti fuerint, & de ephoris quæ tradantur. Capút XXIIII.

QVo tẽpore in mõte sacro magistratus sibi plebs creauit, quos sacrosanctos fecit, id cautũ est, ne cui patricio illos capere liceret, qd nõ ab re sancitũ fuit. Nã cum aduersus potentiã patriciorũ, tribunũ ppugnatorẽ fautorẽq; sibi plebs creasset, ut querelas criminatiõesq; in patres acciperet, per iniquũ uidebat, ut in quo defensores sibi plebs asciuerat, ad id fastigium honoris, illos qui sibi infensi infestiq; erãt, aduocaret, quorũ instar ephori apd lacedemonios habuere. Qui sicut tribuni plebis Romæ consularẽ potestatẽ, ita regũ Sparthano℞ insolentiã reprimerẽt, ne impio ab uterent, nimiæq; ferociæ & audaciæ assuescerent. Qui a principio quinq; ex amicorũ numero fuere ut ministri regũ auxilio allecti, Scilicet cum Reges foris bella gererent ipsi domi iura darent, primũ a Theopõpo Sparthanorũ rege instituti necessitatis causa, licet Sparthana lege cautũ fuerit, utriq; Regi cũ exercitu foras pdire, nõ licere. Paulatim eo licentiæ pcessere, ut Regi non assurgerent, & seorsum tribunal haberẽt, & nõ mõ magistratus cõprimerẽt & in disquisitionẽ uocarẽt, ac de uẽdendis emẽdisq; rebus cognoscerẽt, Sed Regi quid facto opus erat pscriberẽt, quibusq; ãnis copiæ educẽdæ forẽt, quoq; tẽpore equitatus aut grauis armatura & peditũ acies pmouẽdæ, enunciarent. Adeoq; oĩum re℞ gerẽda℞ cẽlores erãt, ut Archidamũ lacedemonio℞ regẽ grauiter affecerint m[illegible]a, qd cũ uxore exigui corpis nuptias cõtraxisset, qd liberos tm̃ nõ reges se geniturũ cogitasset, ipmq; in disquisitionẽ uocarẽ & i carcerem trudere atq; morte afficere possent, sicut de pausania, Agyde, & aliis factitatũ accepimus, eoq; insolentiæ processere, ut cum inirent magistratum, seruis primum bellum indicerent, quod olim cum Messeniis conspirassent, magnisq; calamitatibus & multiplici incõmodo sparthã affecissent. Mox, ut singuli barbam rasitarẽt per pconem edicerẽt, ut siqui minus dicto audiẽtes forẽt, internoscerẽt. Vtq; maiori formidini essent, iuxta tricliniũ ubi tribunal habebãt timoris sacellu erexere. Vtq; occasionẽ Regis criminãdi scrutarẽtur, singulis nouẽniis celũ & sidera silẽti nocte obseruarẽt, ut si stellã ex celi

regiõe in aliã declinãtẽ aut radiantem uidissent, Reges cõtra deos aliqd moli tos criminarent. Itaq; efficiebant ut regimini cedere, & magistratu abire coge rent. Erat tñ ius regi ut si ab ephoris uocatus, primæ & alteri iussioni non pa reret, cõtumacia fraudi nõ esset, Tertiæ nisi paruisset impio cogi poterat. Qui quidẽ ephori una cũ Regibus singulis mẽsibus mutuo iurabãt, ꝑ legibus ly curgi impatũ ire, & regnũ incõcussum tenere. Hos postea Cleomenes cum crudelẽ iamodũ dñarent sustulit, & restituta Regi potestate illos de gradu deiecit, & dñiũ abrogauit. Si tñ Reges dissentirẽt uariatis sentẽtiis illi q̃ uide ret melior standũ erat, qđ si in unã sententiã cõuenirẽt, nulli ephororũ, cõtra ire fas erat. Ergo plebios magistratus nulli patricio sumere licebat, idq; Vole ro Tribunus plebis rogatiõe ꝑmulgata statuit, plebisq; sciuit, ut plebei magi stratus sine patribus sed tñ admissa plebe tribuniciis comiciis fierẽt. Cumq; patricii magistratus auspicato fierẽt, solos plebeios inauspicatos esse & minori bus regi auspiciis puulgatũ est. Et tã & si ad Dictaturã Cõsultatũ, preturã et Cẽsurã nulli nisi patricii antea admiterent, tñ sequtis tẽporibus patricii magi stratus cũ plebe cõmunicati fuere. Siquidẽ, Sextius ꝑmus de plebe. Cos. fa ctus est, qđ deinde fuit licinia lege cautũ, quã. C. licinius & . L. Sextius Tri. pl. ꝑmulgarunt, ut Cõsulatus cũ plebe cõmunis foret. Q. quoq;. p. philo preturã, & Cl. licinius Stolo de plebe hoĩes magisteriũ equitũ cum patribus gessere. Quin etiã Dictaturã in qua summus splẽdor & amplitudo erat, Cẽ surãq; cum plebe, cõmunicatã inuenimus. Nã & M. Rutilius primus Di ctator & Cẽsor, Deinde. Q. Põpeius & Q. Metellus uterq; ex plebe Cẽ sores facti sunt, quã legẽ philo Dictator tulisse fert. Oẽs deniq; patricii ma gistratus etiã põtificatus & sacerdotia cum plebe cõmunicata fuere, Nec mo do ex plebe ciues, sed latini nois, & demũ exterarũ gentiũ populi, ad magi stratus & honores romæ ꝓuecti fuerũt, Tribunatũ uero plebis lõgo tẽpore nihil cum patribus cõsociatũ habuisse cõperimus, nisi cum finito decẽuirali impio nouos tribunos plebis cooptari oporteret. Sp. Tarpeiũ & Aul etero nium patricios & Cõsulares in collegiũ tribuni asciuerunt. Et mox Minu cius magr equitũ q de Sp. Melio sumpsit penas, & postea Appius pulcher ut Ptolomeo bellũ idiceret & Deinde. P. Clodius, ut Tr. plebis fieret, a patri bus ad plebẽ trãsiuere. Donec post Syllæ tẽpora tribunatus plebis passim a patriciis & summis honoribus functis appeti cœpit. Qui ꝓuincias sortiri & impiũ gerere atq; cũ fascibus & lictoribus etiã extra urbẽ incedere ceperunt. Tantiq; postea honoris habitus est, ut populũ Romanũ Octauio Augusto & deinceps Cesaribus tribunatũ plebis dedisse ꝓ magno fuerit munere exi stimatum, Illud est tamẽ mime pretereundum, quod cum a Tribuno. pl. dies dici cõsuli pretoriq; possit, Ipse tamẽ iure sacrosanctæ potestatis ab omni potentia magistratus imunis erat. Si tamen potestate tradita ab uteretur,

aut stiura plebis minueret, uel ubi intercedēdū mīme fuisset inter cederet, seu si cōtra cōmoda plebis aliquid molitus esset, poterat ei dies dici, & a Consule, uel tribunis reus agi, cunctisq; suffragātibus tribubus de gradu deici, & pœnis coerceri, tūc.n. sacrosanctus esse desinebat, & ꝓfanus erat. Quod nouē tribuni pl. cū Sp. Cassio ne magistratus more maiorū subrogarent, cōtra libertatē populi Ro. cōiurarāt. Pl. Mutius. Tr. Pl. eis nō solū tribunatū abrogauit. Sed & pœnas debitas iure & lege inferri ꝓuicit. Et Tiberius Gracchus in tribunatu Octauiū collegā cōtra cōmoda plebis ītercedētē tribuū maiori parte suffragāte potestate ꝓuauit. Verba uero legis quibus tribunus. pl. sacrosanctus fit, ascripsi. Tribunū inuitū tanq̃ unū e multis, nemo cogito agere, neq; uerberato neq; alteri ut uerberet impato neq; occidito neq; occidi iubeto. Siquis aūt ꝓhibitorū horū quid fecerit ipsus execrabilisq; esto, bonaq; eius publicato ad sacra cereris, & q aliquē hec agentiū occiderit, cædis expiatus esto.

Quas acies quos ue exercitus, qui duces parua manu ꝓfligarint, quæ ue flumina Xerxis exercitus potarit. Caput XXV.

ACies ꝓfligatas & exercitus parua manu cæsos ad interitum ita ut uix pauci supfuerint, tres ꝓpuos ab authoribus memoratos ferūt, licet ex omni antiquitate siquis reputare uolet, innumeras, inueniet. Cū.n. Assiriorū rex Cyrus cōtra Scythas cū ualido exercitu occupasset bellū facere, postq̃ eos ingenti clade afflixit, cæso etiā unico Regis filio, Thomyris regina Scytharū dissimulās egritudinē animi, inter angustissimes tramites assyrios nacta, ita illos cæcidit, ut parua manu hostiū ingētes copias fuderit, ducētaq; millia Persarū una acie trucidarit, tāta cæde ut ne nūcius quidē luctuosæ cladis supfuerit. Alterā, cū inter locrēses epizephyrios & Crotoniatas seuientibus odiis certaret tāto furore animorū & quasi uecordia ad pugnā fuisse ꝓcursum ferūt, ut quindecim locrorū millia aduersus Crotoniatarū cētū & uiginti millia seue & atrociter pugnā inire nō dubitarint, locrēsesq; ita parua manu tot millia Crotoniatarū felicitate mira, uno prælio attriuerint, ita ꝓfsus ut ex ea strage pauci uix fuga elapsi supfuisse dicant, eaq; ad sagrā Methaponti fluuiū cōmissa pugna ad posteros celebrē memoriā nōis dederit, uulgo iacta to ꝓuerbio ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ: Tertiā cū duce Myltiade in cāpis Marathoniis cōtra Arthaphernē, & Datym Darii ꝓfectos ab Atheniēsibus uno prælio feliciter pugnatū & debellatū est, in qua decē Atheniensiū millia Persarū plus cētum & decē millia crudelē in modū afflixerunt, toto cæso exercitu. Fuit aūt Marathō Atticæ ciuitas ab Athenis haud plus decem millibus passibus distās. Iterū cū ānis intercedētibus cōtra xerxē arma greciæ inferentē, qui bellū diis hominibusq; indixerat, memorabilis Sparthanorū ad Ther-

mopylas & clauſtra illa tã natura q̃ munimẽto in expunabilia, pugna cõmiſſa fuit, tropheis & monimẽtis celebrata, quoꝝ tã inſolẽs uictoria prodit ut decẽ hominũ millia duce leonida cõtra ĩnumerabiles perſaꝝ copias, clauſtra tenere, & ſexcenti Sparthani quingentoꝝ milliũ caſtra ĩuadere nõ dubitarint. ubi tanta ſtrage ad ſacietatẽ ſæuitum eſt, ut difficile dictu ſit, Sparthanorum Athenieſiumq; uel ſinguloꝝ precipuã uirtutẽ, uel uniuerſoꝝ laudes dinumerare, ad id uero cladis ꝓceſſum, ut quid funeri ũ abſumptũ ſit, illud argumẽto fuerit, quod cadauera paſſim ſtrata prælio uel tẽpeſtate, corporaq; morbo & uaſtitate enecta, alioſq; alia peſte abſumptos, mare et terra uix ceperit. Quiq; nõ terreſtres naualeſq; copias ultra decies cẽtena peditũ, equitũ uero octuaginta millia armatorum in expeditionẽ duxerat, cuiq; ſexcẽta millia frumẽti modia diurna cibo & tot flumĩa exauſta potui nõ ſufficerint, is cũ multa cæde & fuga a paucîſſimis cæſus & ꝓfligatus incõſulti certamĩs & temerariæ expeditionis inſignes penas dederit. Ipſeq; tãti exercitus impator magnificus, tãta clade oppreſſus, inermi naue, per ſtragẽ corporũ armorũq; uix effugerit. In qua quidẽ re nõ minori miraculo prodit, tantas copias ab uno pithio bythĩno æpulo exceptas magnifice, frumentoq; ueſte, ac uiatico adiutas. Fuit illa quoq; memorabilis exẽpli clades celebrata ſmonibus, cũ ad Granicũ amnem aut Arbelã uel cum ad Amanicas pylas ĩfaucibus anguſtis ab Alexãdro ſignis collatis cũ Dario pugnatũ eſt, in qua prope ad internecionẽ dimicatum fuit. Vbi ultra cẽtũ millia pſarũ peditũ ferunt̃ cæſa equitũ uero decẽ millia, ex Macedonibus uero nõ ultra duos & triginta pedites, equites aũt cẽtum quinquaginta occidiſſe, Ad granicũ uero barbarorũ uiginti millia equitũ uero duo millia fedum ĩmodũ occubuere, cum ex Alexãdri exercitu quatuor & triginta fuiſſe deſideratos, quidã monumẽtis teſtati ſint. Romani aũt licet incredibili felicitate, ſæpe hoſtiũ copias ad extremũ exitiũ ꝓfligarint, tñ precipuis cladibus & infanda ſtrage maxime hoſtẽ affecere. Vel cum. M. liuius & Claudius Nero Haſdrubalẽ ſuppetias Hãnibali ferentẽ ad Metaurũ ingenti ſtrage debellarũt, ubi par cãnenſi cladi exitium redditũ fuiſſe memorãt. Vel cũ Fabius æmilianus uix triginta millibus militũ ad Rhodanũ plus ducẽta Gallorum millia ingenti ſtrage deleuit. Vel cum cõtra Anthiocum haud minus feliciter pugnatũ eſt, plus quinquaginta millibus hoſtiũ ceſis, quatuor & uiginti eqtibus & trecẽtis peditibus Romæ deſideratis. Aut cũ. C. Marius Cymbros & Theotonos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel cum Sylla contra Mithridatẽ ad Orchomenũ & cheroniã ducens, illius copias fudit & in intimas ſolitudines egit. Aut cum cõtra Archelaũ nõ longe a pyreo cõmiſſo p̃lio ita eum deformauit, ut ex uiginti hoſtiũ millibus uix decem ſupfuerint, ex Syllæ uero exercitu uix quatuordecĩ deſiderati ſint, Aut cũ Põpeius eundẽ Mithridatẽ ſtrage atrociſſima ꝓtulit, quatraginta millibus hoſtiũ cæſis, non

pluribus uiginti ex suis iterfectis. Vel cũ lucullus cõtra Tygranẽ bellũ magnis conatibus agressus, multiplici eũ clade affecit, in quo Romanorũ uix pars uigesima copiis hostiũ accedere uisa est, Cuius pugnæ tãta Romanorũ felicitas fuisse tradit̃, ut ultra centũ millia hostiũ promiscua cede occisa, Romanorũ uero nõ ultra centũ uulnerati occisi aũt quinq; dicant̃. Tã paruo impẽdio tam isolẽs uictoria stetit. Helii quoq; Galli in expeditiõe Arabica memorabilis uictoria iter illustria adnumerat̃, ut post excidia & uastatiões agrorũ, pluribus oppidis expunatis, plus triginta hominũ millibus fœde cesis & pfligatis, nõ aplius septẽ ex suis iterfectis, illustri uictoria potitus fuerit, Mitto. C. Cæsaris felicitatẽ cuius lõge lateq; diffusa uirtus fuit. Quoties belli casibus agitatus cõtra Aqtanos Heluetios, Aruernos, reliquosq; Gallos & Germanos, aliasq; exteras & in cultis moribus gẽtes parua manu inumeras hostiũ copias fudit. Quoties aduersus maximos conatus inops ipe & impatus pcẽtissimo aio restitit. Quoties admotas hostiliter legiões fudit, quot prælia cõfecit, q̃ firmissima hostiũ psidia sæpe cõuulsit & labefactauit, quas urbes & gẽtes ui & obsidiõe domuit, aut deditas in ditionẽ fidẽq; recepit, ita ut an uirtute animi & mẽtis magnitudie, an felicitate & fortuna plus ualuerit, difficile sit diiudicare, Sed post tot successus & felicitates, una Romanorũ clades inter exempla memorat̃ insignis, cũ. L. bebius in hispaniã ducẽs, agmine in explorato p abditos saltus & inuias regiões in insidias pcipitatus, circũuentus a liguribus & oppressus est, oportuerit̃q; massilienses, tã luctuosam cladẽ per nuncios Romanis significare, Altera post eãnẽsem cladẽ cũ duce. C. Mallio & Q. Cepione, a Cymbris & Theuthonis, legionibus fusis, plus octuaginta Romanorũ & sociorũ millia ad Rhodanũ fœde cesa & debellata fuere, ubi tãtum cladis acceptũ, ut uix decẽ supfuisse dicant̃, qua clade popl's Ro. in tanto pauore & luctu fuit, ut uelut ultima publicorũ malorũ passus, iustitio idicto sicut in magna cõsternatiõe assolet, ptextas & laticlauos dimiserit & saga sũpserit, Sed sup omnẽ indignitatẽ fœdi exẽpli & memoriæ est qđ de Valeriano Cæsar recentiore memoria pditũ est, q cum optimus fuerit infelix appatuit tñ, postq̃ uis illa uigorq; & uirtus bellica atq; antiquũ belli decus exoleuit, q in expeditiõe in persas cũ fœdissimo euentu pugnasset, a Sapore persarũ Rege occiso exercitu, captus usq; eo deformatus fuit, tãtisq; cõtumeliis obnoxius, ut post afflictas fortunas nulla uerecũdia pstinæ maiestatis, cõtra decus impii, Regi psarũ equũ ascensuro humi pstratus dorso gradũ faceret, adeo Romani indignissimã fortunã & grauissimos casus ac fortis hũanæ uarietatẽ uelut magna documẽta mortalitatis nõnunq̃ expti fuer̃, In qua qdẽ re pdit̃ uerbũ Galieni filii uecordis & deliri, q qua die decaptiuitate patris rescjuit, parũ curãs, uerbum Catonis usurpauit, Sciebã inqt me genuisse mortalem. Quæ aũt flumia a tot millibus persarũ epota Xerxi nõ sufficerint, hec præcipue tradunt̃.

pue tradunt. Scamander et Onochonus in Thessalia, Symois in phrygia, q ex Ida sub ilio decurrēs q̄ꝗ torrētior, ad Sygeū mare ingredit. Chydorus in Bœcia, lysus in Samothracia q per Thasios fluit, Menala iuxta hellespōtū in lysimachia. Addit Herodotus lacū in sinu eodē triginta stadioꝝ, quē sola iumēta persarū, cū aqua subsalsum saporem habeat & potui insalubris homini sit, paucis diebus exiccauere.

Flumina

Quid uarie gentes de diis senserint, & q̄ impia & detestanda sacra apud exteras gentes fuerint. Capue XXVI.

Quam impia & falsa inter gētes olim de diis opinio fuerit, q̄q multiformes deorū uanitates, & q̄ infandis sacris, prisci deos coluerint, dictu referre difficile est, Siquidē primi mortales nulla doctrinæ scola nec ratiōe aut lege, sed suo q̄sq ingenio & p ut ipetus animi tulit, deos geniosq adoptādo numia coluerūt. Primos.n. q antiquissimi fuerūt hastas ex lore cæpisse aut ligna delibrata corticibus pro diis ueneratos accepimus, inde a Romanis religio fluxit ut singulis deorū simulacris hastas darēt, tā & si antiqssimos Romanorū, centū & septuaginta ānos sine deorū imaginibus uixisse nōnulli testati sunt, Indi qequid colere ceperūt precipue maxias arbores deos putauerūt, illasq pro numibus uenerati sunt, quas ferro uiolasse capitale fuit, ex qbus nōnulli Draconē quinq iugerū uelut liberi patris simulacrū coluerūt Persæ & Massagetæ celū Iouē Solē uero deū maximū dixerūt, equosq illi sacrauerūt, quibus interdictū erat ne quē præter solē, deū colerent. Quicqd uero quernis arboribus nascebat e celo missū putabāt, iidē Soli, lunæ, Telluri, & igni, aquæ ac uētis sacrū facere īstituerūt, quos cēs deos, ignē uero pcipuū duxerūt, q̄ etiā Magorꝝ opinio fuit, cui Thales astipulat, q ignē tā religiose coluerūt ut cremare corpa ducerēt nefas, ne cōtagio cadaueris deoꝝ maximū uiolarēt. Multos cōperi psuasum habere, Martē puigilē deū esse & pñsentissimū numē. Quare Neuri q iuxta Borysthenē sunt enses p Martis simulacro adorabāt. Sūt qui arbitrētur uisco qd̄ in querna arboř nascebat nullū psentius numē estimari, Hi fuerūt Druidæ quoꝝ uana supsticio iter mortales pcipua fuisse tradit. Alii mari porrectū collē uelut psentē deū coluerunt, quod eo occlusa uallis estu oceani nō inundaret, Cappadocibus quoq mōs deus habet, & Phriges Meādro & Marsiæ sacrificāt. Scythæ illi inhospitales qui in intimas solitudines acti sunt, sup sarmētoꝝ fascibus uetustissimo collocato acynaci uelut Martis simulacro ānuis hostiis litabāt. Peni Soli & lunæ uniuersi sacrificāt, Syri occæcatis animis pisces & collumbā deos sibi cōsecrarūt, Trogloditæ testudines, Helyopolitani bouē, Mēphitæ Vaccā, lētopolitani leonē, Caprā & hircū Mēdesii, Thebani aquilā, lycopolitani lupū, Babylonii uero cepū, ab his uelut propicio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Achorē magnū deū muscaꝝ estimarūt, Arabes ad Mēnoniū Cir

chopitecū celo dicarūt illius opē in rebus afflictis iplorātes, Mitto Aegyptiorū supstitionē, & falsarū opinionū ineptias q apim pcipuo honore ueneranti solū respōsa dare, & psperos euētus aut futuras calamitates pmōstrare fabulati sunt, modo isim & osiridē, mō Serapym, & qd dicere piget, Crocodilos a qbus hominē deuorari tāq adeo expetitum, magni muneris habebat loco, mō ichneumones, Ibes, & fœda aialia aliaq ludibria religionū uelut deorum numia colētes, ita ut gentes aliquas q̄ felē auream & alios qui Scarabeos, pro diis haberēt, circa Scyenē fuisse legamus, Germani Solē, Vulcanū, & lunā, solos deos quos cernebāt opinati sunt, quæ Anaximādri opinio fuit, ut celestia sidera deos esse crederet. Quin etiā Egyptii solis simulacrū dyplomatibus cōsignatis adorāt, quē Horū nūcupāt illudq pcibus & uotis frequētāt assidue. Arabes Iouē & Bachū, Ethyopes ex diis unū mortalē, alterū inmortalē putāt, nōnulli penā & bñsiliū, Assyrii & persæ unū bonorū largitorem, alterū malorū. Fuere qui crederēt nullos deos esse ceci & excordes oiaq agi fato aiasq cū corporibus interire una. Ex his pter Dyagorā & Theodorum Cyreneū, Euemerū Thegeatē & Callimachū ac prodicū Cæū, aliosq plures qui ἄθεοι dicti, fuere Callcei, gēs moribus effera, cultu in hūano & fero, neq more neq iure uiuētes. Numidæ Hāmonē in desertis harenis magnis honoribus frequētāt. Celtiberi cuipiā deo cuius ēt nomē ignorabāt, plena luna, nocturnū sacrū facere, & ante cuiusq fores salubus ideoris pnoctare didicerūt. Qd si illorū sacrificia scrutari ac barbaros externosq ritus eruere conamur, q̄ ipios cultus & q̄ infanda sacra, apd tot efferas natiōes nario gentiū ritu inueniemus, Scythotauri p hostiis Dianæ aduenas imolabāt, lacdicei palladi uirginē, Archades Ioui lyceo puerū, pleriq iuxta Boristhenē uecordi animo homies uictimas dare, & in sacrificiis deorū hūanis ossibus adolere solebāt. Blēmiæ, Cymbri, Galli, Druidæ & Germani, statis diebus hūanis litāt hostiis et cruore captiuorū adolēt aras, tūc ppiciari deū maxie arbitrati, cū per cruciatū hoies ex carnificarēt, ex penis hominū diuinationē & auguria captātes. Fuitq apd phenices & Carthaginēses nimiū diu suatū, ut ifātes pncipali honore isignes sorte ductos in regio ornatu Saturno imolorēt hostias et quē sors mortı destinarat, morte subtrahere nō licebat, quare mltorū ciuiū largis fletibus deplorata funera fuer, a qbus sacris cū desiuissēt, postea uicti ab Agathocle deos ppterea subiratos arbitrātes ut numē placarēt, ducētos nobiliū filios mactarūt ad aras. Adeo ceca mortaletas sub noie religiōis ad ifandas cædes agebatur pceps, Id qd a Rhodiis & Cretēsibus factitatū cōperimus, ut hominem æpulis grauatū ac pueros ipuberes festis diebus Saturno mactarēt. in Chio & Salamie, mos multa secula uiguit, ut Dyomedi & Dionysio homines discerptos iugularēt, eiusdēq Dionysii tēplū in Archadia fuit, in quo puellæ ad arā, difflagellabātur ad necē, sicut Sparthæ i ara mercurii et Orthiæ Dianæ pueri. Quin etiā alii ingēti simulacro uiminibus intexto & uiuis hoībus

opleto, ac

Errores & defectus perperam admissa per singula capita hic annotantur.

Ex libro primo.

Capite 1 folio 2 uersu 22 extra Vitellius ma tri. adde. Et faustinæ uxori Antoninus, sic Iuliani uxor & filia Augustæ appel late sunt.

Capite 3. uersu 3. folio 4. extra querelis/ emenda postulatis.

Capite 5. folio 7. intra uersu 32. ipaq; ipsaq;.

Capite 9 uersu 30. extra folio 10 Apius claudius cognomento. Caudex cognomento.

Capite 12. uersu ultimo folio 13 extra exportari solitæ, exportari solita

Capite 13 uersu 33. folio 16 intra Apolline calciario. Apolline culiciario

Capite 16. uersu 4. folio 26. intra Et octauie & faliorum. Et octauie sicut leucadiam & saliorum.

Capite 19. folio 22. extra uersu 11. sustinebatur: sustinebantur

Capite 20. folio 23. uersu ultimo intra Auxiliarios extẽnos: auxiliares extẽnos

Capite eodẽ uersu 8. folio 27. extra Vel hostis feruendi: feriendi.

Capite 22. uersu 28. folio 27. extra Egerit triumphos, adde sicut camillo qui tres triumphos una egit: triplici uictoria ouans.

Capite 24. uersu 19. folio 27. intra limie prostitutæ: lamie prostitute

Eodẽ folio uersu 27. imas edes: unas edes

Eodem capite in fine folio 31. cum regno sibi mendicauit/ sibi uendicauit

Capite 27. uersu 6. folio 34 xii secures icum fascibus: cũ fascibus

Eodem capite fol. 35. intra uersu 23 Brectas pinulas gestarẽt: Adde quod Helius uerus fecisse dicit ut cursoribus alas pẽnatas inponeret, illosq; uentorũ nominibus appellaret.

Capite 29. uersu 8. fol. 37. intra bella uel paces inerit, inirent.

Ex libro secundo

Capite primo uersu 22. fol. 38. extra ex proferẽtis uerba: & pferentis uerba

Capite 2. folio 41. extra uersu ultimo: psi cõgestũq;, adde & lacerpicii pondo cen tum undecim.

Capite 5. uersu 17. folio 46. intra Sed matremsequebant, adde tũ & si tra/ datur in grecia et apulia & Carthagine, Seruiles sæpe nuptias curari.

Eeodem capite uersu 27 / folio predicto Vt matrem sequntur, ut matrẽ sequantur.

Capite 8. uersu 14. folio 47 itra magistra tus delegebat: magistratus delegabat.

Eodem capite folio 50. intra uersu 30. nulli uerbare: nulli uerberare.

Capite 21. uersu 26. folio 53. intra Aquile uel flumis/ aquile ul fulminis

Capite 16. uersu 29. folio 60. intra Crimẽ inceptũ: crimen cõceptum

Capite 19. uersu 17. folio 63. extra quod de Seuero principe: quod de Hadriano & Seuero principe traditur.

Eodem capite folio 63. extra uersu primo Eligiosius putarũt/ religiosius putarunt

Eodem capite uersu 24. folio 65. intra Apud afros numidas: apud afros nu/ midasq;.

Eodem capite uersu 2. extra folio 65. aurem ueteres tangebant: adde propter ea tinitu ferunt aurium absentuum de nobis sermones presentiri.

Capite 21. uersu 4. folio 69. intra: apud berosus eudoxus Grecos gnidius Ari/ stoteles, apud Grecos: Berosus eudo/ xus gnidius Aristot.

Eodem capite uersu 22. folio 69. intra. An nos noues gentiũ puerũ. Annos nouẽ genitum.

Capite 25. uersu 26. extra: latinisq; rheto/ ribus ãnua centena daret: adde.

Et de Antonino pio qui rhetoribus per oẽs prouincias ãnua salaria cõstituit

Capite 29. folio 80. extra uersu 10. extra Et Neronem equiaes ut operas harene Et Neronem equites ut operas harene

Eodem capite in fine uersu citra ante pe/ oultimũ: edicto inhibuerit, adde: & pe scennius niger tãtæ seueritatis / ut sũmo to omni argento in uasis ligneis mili/ tes uesci iussent

Capite 30. folio 71. uersu primo & 2 itra
Erant guoq; tabelle, erāt quoq; tabelle
Et sequenti uersu leiqmus: legimus ali/
quando.
Fodem/capite fol. 71. extra uersu 10. adeo
ut qui ius citato sermone: ut q̄uis citato
sermone.
Et paulo inferius: esseda Aelgarum, esseda
Belgarum.
Capite ultimo uersu postremo fol. 84.
magnisq; fletis/magnisq; fletibus

Ex libro tertio.

Capite primo uersu ultimo fol. 85. laberi
nei errores/laberinti errores.
Eodem capite fol. 8. extra uersu 38.
hec sententia oio nō prohibatur/non p
batur.
Capite 3. folio 89. intra uersu 13.
Coss. creatus est. Cos creatus est.
Capite 5. folio 94. uersu 17. intra aut
Meretus q, aut Mezentius qui
Capite 7. folio 97. extra uersu 18.
filii tres consulares, adde duo triumpha
les. 4
Eodem capite folio 99. extra uersu 18
aspersi supergrediebantur
ignem super gradiebantur.
Capite 10. folio 103. uersu 3. intra ad
usum uasorum precipuas fuisse adde/
fertur L. Crassus orator duos habuisse
Scyphos mentoris manu centum sex/
tertiis emptos quibus ob pudorem
nunq̄ usus fuit. Et cornelius Macrus in
sacris propinare electrina petera que in
medio Alexandri uultum haberet in cir
cuitu uero breuibus signis omnē histo
riē & bella cōtinebat/preter etc.
Capite 16. folio 115. uersu 4. intra Dum
Athenis agereti adde Et mox Galienus
gessisse.
Capite 18, folio 160. intra uersu 6.
feriatum haberent: adde appellarunt,
sicut triatus et c.
Capite 20. folio 117. uersu 14. intra
Bona & liberos occupauit: adde Sicut
Sylla de Saxo deiecit seruum Sulpicii
domini proditorem ut sibi gratificare/
retur: Diuus &c.
Eodem capite folio 120. in fine: nullus da/
batur locus, adde sicut persarum qui
nunq̄ Romæ seruiere: nisi sub Alixādro
Seuero Imperatore. licet mox exhibito
precio ad suos redditi sint. pōstrosi &c.
Capite 21. eodem fol. extra; uers 9. quam
palamedes: quem palamedes iuenisse
Eodem capite folio 133. intra uersu 11
Caput uel nauium / uel nauim petere
Et in fine. auellana: uel ocilla oscilla
Capite 22. folio 133. uersu penultimo
Qui nerue dicti sunt/qui uerne dicti sunt
eodem capite folio. 124. uersu 2. puitq;
aiaduersum/fuitq; enimaduersum
& eodem folio uersu 4. extra Marma/
cidam herbam: marmaritidē herbam.
et inferius eodē folio 125. extra uersu 51
in senā se pdituros, in scenā se pdituros
Capue 23. folio 26. uersu 19. pecunia con
structas: adde & Seueri porticū postea
additam fuisse etc.
Capue 25. folio 128.. folio 128. uersu 4.
De Topiario mericio fieret, mētio fie/
ret.
Capite 28. folio 130 extra uersu 18
Sedibus exitam sedibus excitam

Ex libro quarto

Capite primo folio 131. uersu 36. extra
Si uir adulteraret in iudicio, tu superha
bundat.
Capite 2. folio 135. uersu 19. extra exces/
su uero discessus: excursu uero discessus
Eodem capite fol. 136. uersu 17. intra effe
minato signum dedit, adeo Seuerus
Septimius laboremus: punax uero mi
luemus. Claudius &c.
Eodem folio paulo post uersu 21
Quā quidā siue quē/quā qdē siue quē.
Capue 3. fol. 139. intra uersu 21.
propter religionē nō liceret/nō deceret
Capite 6. folio 143. uersu 4. intra
impeditacent, impertitarent.
Capite 7, folio 144. intra uersu 13.
ita ut terrarum situs/situs/& infra
Satis roboris; aut uirū: aut uiuū & infra
tanq̄ uallo minuti tāq̄ uallo muniti. &
infra collata stati gradu/collato stati gradu
Capite 8 uersu 7 folio 147. intra incessere
lolebat/solebat/& paulo post sub ipera
uxorio/imperio uxorio & infra

ligurgis mādaſſe fertur ligurgus mādaſſe fertur & infra ementitos fuſſe/fuiſſe, & infra biſſidio foret/diſſidio foret, & infra lacedemonii quod liſandro ſupſtite:q liſādro.

Capite 10. fol.151. extra uerſu 9. que uindicta ducta eſt, dicta eſt & infra largitus fuit: largitus fuit.

Eodem capite fol.154. extra uerſu 26. & grauia prouinciis aauxit. Adde. Alexander Seuerus Bracharariorū, linhitheonū, Curariorū pallionū:plauſtrariorū / argētariorū, auri ficū & aliarum artium uectigal inſtituit ex quo thermas quas fundauerat publicis uſibus ornauit, antiqs &c. & infra impreſſe fuere/impreſſe erant.

Capite 11. fol.158. extra uerſu 21.
Quippe. C. Duilio. Nam. C. Duilio.

Capite 13. folio 161 uerſu poſtremo ocīū fratrem eſſe libertatis:adde quod de etholis quoq traditur qui nullius imperio paruerunt.

Capite 15. folio 163, extra uerſu 10. ſicut is per unguētis delibutus, qui unguentis delibutus.

Eodem capite:folio 165. uerſu 17. Se nūmo inſculpſit/ adde/Et Seuerus imperator habitu alexandri nūmos figurauit. Galliēnus poſt occiſos ſatrapas perſarū monetam qua perſas captos ducebat percuti iuſſit. Auguſtus &c.

Eodem capite infine/ in uerſibus Homeri dormitauit impreſſor/ quos induc& dele & pro illis ſubice.

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί
ἄλλοι μὲν χαλκῷ ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσιν
ἄλλοι δ' ἀνδράποδεσι τίθεντο δὲ
δαῖτα θάλειαν

Capite 17. folio 167. extra uerſu 6.
pollui ſacra putabantur:pollui putabantur: & infra qui ortus a mediis/qui ortus a medis pecipuor &c.

Capite 18 folio 171. extra uerſu 30. muralis in pinorꝝ ſimilitudinē i pignorꝝ ſimilitudinē & infra folio 172. plerīq uis ciuitatis, ius ciuitatis:& infra uerſu poſtremo meruit ob uirtutē:adde / ꝓbus quoq q poſtea in iperio aſſumptus fuit, cū bello ſarmatico iā tribunus multa fortiter feciſſet, haſtis puris quatuor:corōis uallaribus duabus: corona ciuica una: uexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque uno & patera ſacrificali aurea quinq libri una pro conciōe donatus fuiſſe memorat: Quin etiā &c.

Capite 20. folio 175. extra uerſu penultimo:quoq ꝓficiſceret quoq̄ ꝓficiſcerent & īfra fol.177. uerſu 10. meretricibus ꝓmiſſū adde lauacraq pro ſexibus ſeparauit.

Capite 21. folio 178. uerſu penultimo
Solo horere. Solo herere.

Capite 22. eodem folio extra uerſu penultio priuſq admicteret/priuſq admicteret.

Cap. 23. folio 181. extra uerſu 26. iura a Q. Macello prohibitus a. Q. Marcello et paulo poſt ac preton qreſtor: ac ꝑtori q̄ſtor & eodē capite circa finē tutorē arbitratus ad de quo etiā tēpore tres prefecti ꝑtorio fuere, donec &c.

Et infine capitis, animaduerſio ſpectauit adde:Heligabalus uero adeo prefecturā inquinauit:& ſaltatorem & hiſtrionicam profeſſum prefectū pretoriu faceret.

Capite 24. folio 182. intra uerſu 31. librarii eſſes fierent/aſſes fierent.

Capite 25. uerſu 9. folio 183.
Ideo rata fuiſſe: rara fuiſſe.

Capite 26. folio 185. uerſu 18.
Digito terebraret, adde. Quod de claudio ſecundo Ceſare traditur qui digitis ita ualidis fuit ut ictu digitorum aut pugno ſepe eq dentes excuſſerit, cōtra &c.

Ex libro quinto.

Capite 7. folio 194. extra uerſu 22. ānis poteſt decimū:poſt decimum.

Capite 8. folio 196. uerſu 6. extra
Apud Accum Apollinis:apud Accium

Capite 13. folio 204. intra uerſu 20.
Homineſq aut ædeq:aut ædes

Capite 15. folio 209. intra uerſu 16.
Euam a porſonis/a perſonis

Capite 18. folio 214. intra uerſu 37.
Ipſaq enim/ipſa enim &c.

Eodem capite folio 215. intra uerſu 28.
Faſceolas uero crurules:faſceolas uero 24.

Capite 19. folio 220. extra uerſu primo firmis ignis, firmis ſignis urbem

Capite 21. folio 221. extra uerſu 17. Conuictores imis menſis:unis menſis.

Eodem capite folio 223. intra uerſu 2:
æmagnis Heroibus/& magnis Heroibus

et iusra eodem folio extra uersu 31.
nunq̄ iuno hilarior/nūq̄ uinō hilariō
Eodem capite folio 124. intra uersu ul/
timo Abydei in hospitali mēsa/abydeni
Capite 24. folio 127. intra uersu 4.
populus eupectaret/expectaret.
Capite 25. folio 131. extra uersu 17. iactus
fulminū possidebat/possidebant:& ifra
paulo post:canis iudebāt iubebāt & ifra
folio 134. uersu ultimo intra construeř
concnit/construere conuenit. Eodē fol.
extra uersu 16. populum uniuisum po/
pulum uniuersum et folio 135. intra ne
itritū ne irritum.
Capite ultimo folio 136. uersu 8.
dabatur & probo:probro.

Ex libro sexto.

Capite primo circa finem folio 138. ciui/
lia officai/ciuilia officia.
Capite 2. folio 138. extra uersu primo
stadiis octallebantur/octollebatur &
paulo post uaticinatis in modū/uatici/
nātis in modū:et folio 139 extra uersu 7.
Signe ine sacrum fecit sine igne sacrum
fecit,& folio 140. intra uersu 26. succitate
siccitate.
Eodem folio extra uersu 18. in Cydonia
dicti. Dictei:& paulo iferius fluens ex
archidia/ex Archadia: & paulo post,in
Actee aūt Cereris/in Accaie aūt cereris
folio 141. quod ad urbe/quod ab urbe
Capite 5. fo. 145. doctrina predictis iuris
preditis uiris.
Capite 6. fo. 148. extra uersu primo/ inde
& inter:inde ut inter/& uersu postremo
ānis singulis a currū iungeret/ad currū
iungeret.
Capite 7. fo. 150. intra uersu 5. essem ad/
ditus essem adictus. Eodē capite et folio
uersu 27. inundarēt/inuaderent/& paulo
post frustra nō in legū/frustra nos in legū.
Capite 10 fo. 153. intra uersu 35. furē mani
festā:furē manifestū/Eodē capite fo. 156.
uersu 5. qui exanimato mō: q̄ examina
to modo, Eodem fo. extra uersu primo
non reluisset/non reluissent.
Capite 12. 159. extra uersu 18. celebri diē
celebri die:& fo. 160. uersu 7. intra/in
senalum ueniendi:in senatum.
Capite 13. fo. 161. uersu 5. uiarū augusta/
uiarum angusta.
Capite 14. fo. 163. intra uersu 2. decretisq;
sanciuere/ adde edictis decretisq; sanci/
uere/& infra fo. 164. intra uersu 18. in/
terdū/iterdictū & paulo post quod neq;
ararari adde quod nec coli neq; arari,
& in uersu postremo rate nō habetur/ra
te non habetur.
Capite 17. uersu 10. fo. 165. intra nōdum
peeata prouincia/ non dum pacata pro
uincia,& infra uersu 22. Eodē fo. extra/
at equo ueherenť/ ut equo ueherentur/
& paulo post auro coronatus ouasse/
lauro coronatus ouasse.
Capite 19. fo. 168. extra uersu 10. saltentes
celebrarunt/saltantes celebrarunt:et fol.
168. intra uersu primo niumia & personas
munia & personas & infra uersu 34. in
tra/lusus & lacunā:lusus & lasciuiam/et
paulo post q̄sq; futures esset futurus es/
set/& fo. 170. extra uersu 8. quisq; facū
di aut candore/facundia aut candore &
paulo post latineq; faeunde/facundiæ
experimento.
Eodē capite fo. 171. uersu 1. intra prophe/
bis libertate pro plebis libertate.
Et paulo post uersu 10. adire non lice/
bat:adire non liceret. Eodem folio ex/
tra uersu 16. Megalenses funebres/ad/
de circenses & Apollinares.
Capite 10. fo. 172. intra uersu 16. a Romu
lo primus Romulus/primus Romu/
lius/& paulo post subtitueru/substitue/
rit/& in fine capitis in eudenu colūna.
calumnia.
Capite 11. fol. 174. intra uersu 3. nequid
tale egeret:ageret/Et capite 12. fol. eodē
extra uersu primo hostē gradu moue/
ret/& hostē gradu moueret/& fol. 179.
circa finē dextra gladio/ dextrā gladio.
Capite 13. fol. 181. intra uersu 6. proq; illo
respon sis proq; illorum responsis.

FINIS.